R. P.

CORN. CORNELII

A LAPIDE

IN

IOSVE, IVDICES, RVTH,

LIBROS QVATVOR REGVM,

ET PARALIPOMENON,

COMMENTARII.

R. P.

CORN. CORNELII

A LAPIDE

E SOCIETATE IESV,

S. SCRIPTVRÆ OLIM LOVANII,

POSTEA ROMÆ PROFESSORIS,

IN

IOSVE, IVDICES, ET RVTH

COMMENTARII.

INDICIBVS LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ,
rerum & verborum instructi.

PARISIIS,
Sumptibus SEBASTIANI CRAMOISY, Architypographi Regij:
Et GABRIELIS CRAMOISY, via Iacobæa, sub Ciconiis.

M. DC. XLII.

CVM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISSIMI.

ILLVSTRISSIMO VIRO D.

D. CLAVDIO BOVTHILLIER.

REGI A SANCTIORIBVS CONSILIIS ET MANDATIS;

ÆRARII GALLIARVM PRÆFECTO,

Ordinis vtriusque Quæstori Maximo, &c.

N*Vdis pene votis hactenus tuam veneratus sum amplitudinem: (Candidatorum Principis inuicti Princeps integerrime) non enim præ manu fuit, quod & tuæ nuncupationi dignum, & meæ obseruantiæ idoneum sufficeret argumentum. Impræsentia-*

rum verò vtrique consultum, si non vsquequaque, saltem vtcunque reor. Munusculi, fateor, oblatio quidem est, si te respicio; sed ingens munificentia, si muneris indicaturam, si instauratoris excellentiam. Huius autem eloquium de se, iubet me silere: & illius encomium adornare, quid nisi esset iuxta fluuium puteos fodere, ipsique Soli lumen mutuare? Satis enim supérque in ipso statim operis vestibulo comperies, quàm nihil prætermissum sit, quo splendidius rutilare possent eiusdem & dignitas & gloria: quarum complemento si quam deesse coronidem suspicio fuerat, en abundè tandem præfixa hæc clarissimi nominis tui suppeditat præfatio. Illis enim quid lucis desiderari potuit quod in tua clientela vbertim apisci

non pronum ſit? quam tamen ne credas inconſultò quæſitam, tua res hîc agitur, Splendidiſsime: tibi elaborata ſunt, tibi condicta hæc hagiographa. quibus nullum tuo & potius & tutius mendicare licuit patrocinium. Vbi enim ſecuriùs deponendæ erant poſſeſſiones, ſortes, & hereditates filiorum Iſrael, quàm apud eum, quem integritas verum, & in quo dolus non eſt, profitetur Iſraelitam? vbi ſanctiùs Iudicum ſanctiones, quàm apud incorruptum, & à quo rem improbam nemo vnquam petere auſus eſt, Iudicem? vbi fideliùs Regum adminiſtrationes, quàm apud fidum iuſtiſsimi æquè ac potentiſsimi Regis adminiſtrum? non quemlibet: ſed qui talis ab ipſo Principe aſſumptus eſt, vt idem

in eius Dynastia foret, quod est in humano corpore cerebrum. Nec vocem hanc aut temerè elapsam, aut ab adulatione expressam existimes. Si enim tam frequenter sapientibus visum est imperium esse quiddam homini simillimum, in quo Princeps sit velut mens: ministrorum eminentior, vt intellectus: exercitus, vt brachia: pecuniæ, vt nerui: νεῦρα γὰρ τῆς ἡγεμονίας τὰ χρήματα. *Te autem Regiis flauissis præpositum, hoc est, ipsis Imperii neruis superpositum, quid vetat eiusdem quoque te inquam indigetare cerebrum?*

At citra iactum meum non esse positam hanc aleam satis intelligo; qui mihi conscius sum quàm porrò à sorte mea sit tibi ritè hostiam laudis immolare: hæc nimirum

Non quacunque manu victima cæsa litat,

nedum mea. Verùm nec tu etiam à me hoc exspectas, quia à nemine; cùm tibi propositum semper sit vberrimam laudationum sementem facere, nullas metere; hoc est creberrima longè mereri præconia, nulla admittere. Hoc tamen quomodocunque te coli patere donario, quod nunc quidem tibi, vt olim Ephesii ciuitatem suam Veneri, appendo; non vt decori tuo quidquam addat, sed vt sui te vindicem demereatur. Genuinus est celebris illius hierographi à Lapide fœtus, mihi priuata à parente epistola, hic à me tibi publica commendatus. Annon tua meáque interest, ne à spuriis nothisque impugnatus gentilitio suo iure cadat? tua; cùm ni-

hil eorum quæ ſemel tibi ſacrata ſunt ire peſſum fas ſit: mea; cùm tanta ego ſedulitate orphanam hanc prolem ab internecione vindicarim. quam germanam (quidquid occlament pſeudographi nonnullorum codices) vel hinc agnoſcere licet, quod tibi à me dicata ſit: à me, inquam, qui nihil non ſyncerum offerre tibi magis poſſum, quàm debeo.

AMPLITVDINI TVÆ.

Deditiſſimus & obſequentiſſimus,
SEBASTIANVS CRAMOISY.

SVMMA PRIVILEGII A CHRISTIANISS. & Iusto Galliarum Rege concessi.

LVDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis auctoritate sancitum est, & Patentibus litteris cautum, ne quis in Regno ipsius, aliisve locis eius ditioni subiectis, intra quindecim annos à die impressionis primæ inchoandos ac numerandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo & ratione curet, librum qui inscribitur, *R. P. Cornelij Cornel. à Lapide, ex Societate Iesu, in Iosue, Iudices, Ruth, Libros* IV. *Regum, & Paralipomenon Commentarij.* præter Sebastianum Cramoisy Architypographum regium, necnon Consulem Parisiensem, aut illos quibus ipsemet concesserit. Prohibitum insuper eadem auctoritate regia omnibus eius subditis, eundem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam vbicunque fuerit, ad id agendum impellere, ac instigare, sine consensu dicti Sebastiani Cramoisy, sub pœna confiscationis librorum, aliisque pœnis originali diplomate contra delinquentes expressis. Datum Parisiis 14. Februarij 1642.

De mandato Regis sic signatum,

CEBERET.

FACVLTAS R. P. GENERALIS *Societatis* IESV.

MVTIVS VITELLESCVS, Societatis Iesu Præpositus Generalis. Cùm Commentaria P. Cornelij à Lapide, nostræ Societatis, in Iosue, Iudices, Ruth, Libros IV. Regum, & Paralipomenon, aliquot Societatis nostræ Theologi, quibus id commissum fuit, recognouerint, ac in lucem edi posse probauerint: facultatem concedimus, vt typis mandentur, si ita iis ad quos pertinet videbitur: in quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas, dedimus: Romæ Kalendis Aprilis, 1638. MVTIVS VITELLESCVS.

EGO GEORGIVS ELPTRINSTONIVS è Societate Iesu, sacrosanctæ Theologiæ Doctor, Commentaria N. Patris Cornelij à Lapide, eiusdem Societatis Iesu Theologi, in Iosue, Iudices, Ruth, Libros IV. Regum, & Paralipomenon, ex commissione Reuerendissimi domini Nicolai Ricardij, sacri Palatij Magistri, legi. Opus egregium, pium, doctum, & eruditum, sacrarum litterarum, Sanctorum Patrum, Historiæ tam Ecclesiasticæ, quàm singularis, Doctorum sapientum, Scriptorúmque omnis generis varia & mira eruditione plenum. Opus in quo nihil notaui quod non sit Orthodoxæ Catholicæ fidei, & optimis moribus conforme. Opus denique Theologis, sacræ Scripturæ studiosis, & verbi diuini concionatoribus vtilissimum. In quorum fidem hoc testimonium manu mea subscriptum in Collegio Scotorum die 19. Martij anno 1638.

GEORGIVS ELPTRINSTONIVS, vt suprà, manu propria.

Imprimatúr.

FR. NICOLAVS RICCARDIVS, sacri Palatij Apostolici Magister.

COMMEN-

COMMENTARIA IN IOSVE.

PROLOGVS ET ARGVMENTVM.

IESVS *Naue*, ait S. Hieron. Epist. ad Paulinum, *typum Domini non tantùm gestis, sed & nomine præfert: Iordanem transit, hostium regna subuertit, diuidit terram victori populo, & per singulas vrbes, viculos, montes, flumina, torrentes atque confinia* (Allegoricè) *Ecclesia* (Anagogicè) *cælestísque Ierusalem spiritualia regna describit.*

AB Euangeliis (quibus toti nouo Testamento coronidem imposui) redeo Auspice Deo ad vetus Testamentum, ab antitypo ad typum, à Iesu inquam ad Iosue, qui Mosi eiúsque Deuteronomio (vbi Pentateuchum finiui) successit. Vbi ergo manum de tabula amoui, illic rursum admoueo, ac à Iosue vsque ad Psalmos veterem historiam psalmósque pertexo, itaque pariter toti veteri Testamento duobus tomis (si Deus vitam viresque dederit) coronidem imponam. Olim ante 40. annos hæc ipsa Louanij in publicis prælectionibus dictaui & docui. More meo solito breuis, imò solito breuior ero, ne tomi in S. Scripturam nimis excrescant, & quia libri hi sunt historici, qui planam, facilem & iucundam à Iosue vsque ad Dauidem prisci æui historiam enarrant, ideóque commentatione tanta non eget, quanta Prophetæ Euangelia & Epistolæ, Sensui litterali moralem subiungam, quoties eum in S. Hieron. August. Origen. Theod. Rabano, Ruperto, cæterisque Patribus reperero litterali insistentem & accommodum.

Quæritur ergo primò, cur liber hic inscribitur Iosue? Resp. quia gesta Iosue describit, quibus ille Chananæam bello subegit, illámque duodecim tribubus diuisit, ac Rempub. Israëlis in eadem constituit, eandémque tam in pace quàm in A bello prudentissimè gubernauit. Voluit enim Deus in Iosue dare exemplar optimi Imperatoris, Ducis & Principis, multò excellentiùs quàm Xenophon descripserit in Cyro, Plato in Repub. Aristot. in Politicis: quod proinde meritò omnes Christiani Principes sibi ob oculos ponere, ac iugiter intueri & imitari debeant. Adde Iosue videri libri huius auctorem, de quo mox plura.

Quæritur secundò: An liber hic sit canonicus S. Script. Resp. non tantùm esse Canonicum, sed proto (primò) canonicum, adeóque inter primos S. Scripturæ libros, de quorum auctoritate nemo vnquam orthodoxus dubitauit, censeri. Porrò Hebræi hunc librum in suo canone collocant inter Prophetas primum. Hebræi enim teste S. B Hieron. in Prologo Galeato (qui quasi galea S. Scripturæ præfigitur) S. Script. tripliciter partiuntur, illámque diuidunt in *Thora*, id est, legem siue Pentateuchum Mosis; in *Nebiim*, id est Prophetas; & *Ketubim*, id est Hagiographa. Prophetas autem alios nuncupant priores, alios posteriores. Inter priores primum statuunt Iosue; secundum, librum Iudicum; tertium, Samuëlis, siue librum primum & secundum Regum; quartum, Regum, nimirum librum tertium & quartum eorundem. Posteriores recensent Isaiam, Ieremiam, Ezechielem, & duodecim minores Prophetas: priores verò illos, licèt historici sint, Prophetarum tamen ordine & nomine numerant, siue quia

à Prophetis conſcripti ſunt, ſiue quia omnis iſta illorum hiſtoria, futura Meſſiæ tempora muto quodam vaticinio adumbrabat.

Quæritur tertiò: quis ſit libri Auctor? Reſp. Theodor. hic quæſt. 13. Abulenſ. quæſt. 5. & Andreas Maſius, illum longè poſt mortem Ioſue ex antiquis diarijs & annalibus (qui cap. 10. verſ. 13. vocantur *liber iuſtorum*) ab aliquo ſpiritu Dei afflato ſiue Propheta fuiſſe collectum, putà ab Eſdra, vt ſentit Maſius; à Samuële, vt Abulen. idque veriſimilius eſſe patebit ex libri decurſu; Maximè cap. 10. verſ. 12. & 13. cap. 19. 47. cap. 11. 16. ac ex fine libri. Porrò diaria hæc ab ipſo Ioſue primitus fuiſſe conſcripta cenſent Hebræi, qui ipſum Ioſue huius ſui libri faciunt Auctorem, idque ſatis ſignificatur cap. vlt. verſ. 26. *Scripſit*, inquit, *omnia verba hæc in volumine legis Domini*: Sicut enim Moſes ſua geſta ſcripſit in Pentateucho, ſic & Ioſue Moſis diſcipulus & ſucceſſor ſua hic deſcribit; perinde ac Iulius Cæſar ſua acta & bella in ipſis caſtris ſigillatim conſcripſit, indéque librum vocauit Commentarium de bello Gallico, &c. Diarijs autem hiſce à Ioſue vel eius Amanuenſi conſcriptis, nonnulla in hoc libro addita ſunt ab eorum collectore, quæ poſt mortem Ioſue contigerunt, vti ſunt ea quæ cap. 15. de Axa filia Caleb, & cap. 19. 47. de filijs Dan narrantur, ipſa denique mors Ioſue cap. vlt.

Porrò quis, qualis & quantus fuerit Ioſue, patebit ex libri decurſu. Audi Eccleſiaſticum cap. 46. 1. eius velut Heroum Herois elogia & magnalia recenſentem: *Fortis in bello Ieſus Naue, ſucceſſor Moyſi in prophetis, qui fuit magnus ſecundùm nomen ſuum, maximus in ſalutem electorum Dei, expugnare inſurgentes hoſtes, vt conſequeretur hæreditatem Iſraël. Quam gloriam adeptus eſt in tollendo manus ſuas, & iactando contra ciuitates romphæas? Quis ante illum ſic reſtitit? Nam hoſtes ipſe Dominus perduxit. Annon in iracundia eius impeditus eſt ſol, & vna dies facta eſt quaſi duo? Inuocauit Altiſſimum potentem in oppugnando inimicos vndique, & audiuit illum magnus & ſanctus Deus, in ſaxis grandinis virtutis valde fortis. Impetum fecit contra gentem belli lem, & in deſcenſu perdidit contrarios: Vt cognoſcant gentes potentiam eius, quia contra Deum pugnare non eſt facile.* Vide ibi dicta, fuit ergo Ioſue Dux, Princeps & Imperator Iſraëlis; fuit Propheta Deo familiaris, zelator legis cultúſque diuini; fuit victor & triumphator, qui expulſis Chananæis populum fidelem in terram promiſſam reduxit, ideoque expreſſus fuit typus Ieſu Chriſti, qui ſuos fideles facit triumphare de carne, mundo & dæmone, itaque eos in terram viuentium & in cælis regnantium reducit. Hinc & Ioſue præter morem illius æui fuiſſe cælibem & virginem, imò ante Eliam cæteróſque omnes primum vexillum virginitatis erexiſſe docet S. Ignatius Epiſt. ad Philadelph. S. Hieron. lib. 1. contra Iouin. & S. Chryſoſt. ſerm. de Martyribus, quem audi, *Ab origine mundi innocens Abel occiditur, Henoch Deo placens transfertur, iuſtus Noë inuenitur, Abraham fidelis probatur, Moſes manſuetus dignoſcitur, Ieſus caſtus, Dauid lenis, Helias acceptus, Daniel Sanctus, tres pueri victores redduntur.*

Denique Hebr. *Iehoſua*, & craſi *Ioſua*, ſiue *Ieſua*, Græcè Ἰησοῦς, Latinè *Ieſus*, idem eſt quod *Saluator*. Hæc ergo omnia vnum idémque ſunt nomen, quo primum Ioſue noſter, deinde eius antitypus Ieſus Chriſtus appellatus eſt. De hoc nomine multa habet hîc noſter Serrarius, ego quoque plura de eodem dixi Num. 13. v. 17. Matth. 1. 21. & Philipp. 2. 10. Narrat B. Gregor. Turon. lib. de gloria Confeſſ. c. 40. Florentium patrem ſuum grauibus febribus & doloribus afflictum, cæleſti monitu nomen Ieſu Naue haſtulæ inſcriptum capiti ſuppoſuiſſe, itaque illico omni morbo & dolore liberatum.

Porrò ad hæc omnia Ioſue à Moſe iubente Deo electus, & impoſitione manuum ordinatus, auctoratus, & quaſi conſecratus eſt dux populi. Num. 27. verſ. 18. ac rurſum ab eodem ad tam heroica opera animatus eſt. Deuteron. 31. 7. *Confortare*, ait, *& eſto robuſtus: tu enim introduces populum iſtum in terram*, &c. *Dominus ipſe erit tecum.*

Quæritur quartò: quæ ſit libri huius materia & argumentum? Reſp. Argumentum eſt proſequi hiſtoriam Moſis, eámque pertexere vſque ad finem vitæ Ioſue. Moſes enim in Geneſi conſcribit hiſtoriam mundi incipiens ab eius creatione, illámque pertexit vſque ad mortem Ioſeph Patriarchæ, vbi Geneſim finit. Deinde in Exodo, Leuit. Numer. & Deuter. proſequitur hiſtoriam Iſraëlis à morte Ioſephi, ac præſertim geſta ſua vſque ad mortem. Ioſue verò hîc Moſi ſuccedens, ſua & Iſraëlis poſt mortem Moſis heroica facta recenſet, ac præcipuè bella, quibus Chananæam deuicit, eámque inter Iſraëlitas poſſidendam diſtribuit. In hoc ergo libro clariſſimũ diuinæ prouidentiæ, & fidei in promiſſis ſeruandis exemplum reſplendet; vtpotè in quo liquet, quòd Deus poſt promiſſionem Abrahæ de Chananæa poſſidenda datam anno 470. qui fuit annus à creatione mundi 2494. & ab egreſſu Hebræorum ex Ægypto 40. omnes duodecim tribus à Iacob, Iſaac & Abraham progenitas, ſaluas in terram promiſſam eiuſque poſſeſſionem induxerit. Hoc eſt quod dicitur Exodi 12. 40. *Habitatio autem filiorum Iſraël, qua manſerunt in Ægypto, fuit 430. annorum.* Adde nunc num. 40. annos peregrinationis in deſerto, qui fluxerunt ab egreſſu ex Ægypto vſque ad ingreſſum in terram Chanaan, habebis 470. annos iam dictos.

Itaque cauſa litteralis ſcribendi huius libri fuit, vt creationis mundi hiſtoria à Moſe cœpta, vt Eccleſiæ veteris continua propagatio ordine temporum non interrupto pertexeretur; vtque diuinæ prouidentiæ fides in promiſſis præſtandis toti mundo teſtata fieret.

Moralis cauſa fuit, vt in Ioſue daretur Idæa perfecti Principis, optimè tam in bello quàm in pace Rempublicam gubernantis. Cicero Pompeium laudans quatuor dotes in Imperatore requirit, ſcilicet ſcientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, & felicitatem. Hæ omnes in Ioſue mirificè elucent. Vnde Tertul. lib. 3. contra Marcion. ca. 16. cenſet Ioſue eſſe Angelum illum ac ducem quem promiſit Deus Exodi 23. dicens: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui te cuſtodiat in via, & introducat in terram, quam paraui tibi: time illum & exaudi eum, ne inobaudieris eum: Non enim calumnietur, quoniam nomen meum ſuper illum eſt. Angelum quidem eum dixit, ob magnitudinem virtutum quas erat editurus, & ob officium Prophetæ, nunciantis ſcilicet diuinam voluntatem: Ieſum*

autem, ob nominis sui futuri Sacramentum.

Allegorica, vt in Iosue pingeretur Iesus Christus debellans peccatum & omnem inferorum potestatem. Vnde de Iosue ita canit Tertul. lib. 3. contra Marcion. in carm. c. 3.

Spiritus hunc Sanctus socium sibi nomine iunxit, &c.

Nominis exemplum, Christi virtutis imago.

Vide nostrum Salianum tomo 2. anno mundi 2600. vbi omnia Iosue facta Christo adaptat.

Tropologica & Anagogica, vt in eodem repræsentaretur, qua ratione fidelis quisque ceu miles septem non gentibus, sed vitijs capitalibus animæ debellatis, victor in terram viuentium vincentibus promissam contendere debeat. Ita Origen. Theodor. Rupertus. Hac de causa Iosue, vti fide sua Iordanem diuisit siccauitque, ac solem stitit, sic innocentia sua Mosen superauit. Moses enim Deum offendit ad aquas contradictionis, adeóque à terra promissa exclusus fuit, vt in eam Israëlem induceret innocens Iosue Num. 20. nil enim in Iosue culpatum fuit, sed laudata omnia, ac præsertim eius erga Deum fides, fiducia, obedientia, religio, charitas, zelus, fortitudo, integritas, iustitia, politia, paupertas, &c. quibus ipse meruit in sanctorum catalogum referri in Martyrol. Romano ad diem primam Septembris, quo hæc scribo. Denique audi S. August. lib. 18. ciuit. c. 11. *Moysi successit Iesus Naue: & in terra promissionis introductum populum collocauit ex auctoritate diuina, debellatis gentibus, à quibus eadem loca tenebantur. Qui cum populum rexisset post mortem Moysi viginti & septem annos, etiam ipse defunctus est: Regnante apud Assyrios octauodecimo Amynta, apud Sicyonios sextodecimo Corace, apud Arginos decimo Danao, apud Athenienses quarto Ericthonio.*

Quintò quæritur: quot annorum gesta complectatur hic liber? Resp. Omnes ferè consentiunt Iosue per septem annos gessisse bella ad subigendam Chananæam, quæ omnia hîc describuntur: Inde secuta est pax, in qua quot annis superstes fuerit, & populum gubernarit Iosue, non omnino constat. Variant enim Interpretes & Chronologi. Resp. Moses enim censet Iosue mox post bella obijsse; alij Iosue post bella pacis annos dant decem vel vndecim, ita vt vniuersim præfuerit populo annos septemdecim, vel octodecim. Ita Genebrard. lib. 1. Chronol. Salianus, Torniellus, Adrichom. Arias & Lucidus: Iosephus verò lib. 5. antiquitatum c. 1. in fine, Iosue vniuersim attribuit annos viginti quinque, Beda

A & Bellarminus 26. Hebræi autem, quos sequuntur Patres, vt Eusebius lib. 10. Præpar. Clemens Alex. lib. 1. strom. S. August. lib. 18. de ciuit. c. 11. Sulpitius lib. 1. sacræ histor. Magalianus & Masius in c. vlt. Iosue eidem dant annos viginti septem: Quare cum Iosue mortuus sit anno ætatis 110. vt patet c. vlt. v. 29. sequitur eum Ducatum populi suscepisse anno ætatis 83. Deme enim annos 27. Ducatus eius ab annis 110. vitæ eiusdem, incides in annum initi ducatus 83. Quæ harum sententiarum sit verior, indicabo cap. vltimo.

Porrò Moses Genesim orditur à creatione Adæ & mundi, finit verò eam in morte Ioseph, quæ contigit anno mũdi 2310. à diluuio 633. ab Abraham 361. A morte verò Ioseph vsque ad exitum Hebræorum ex Ægypto, & Ducatum Mosis fluxere anni 144. Moses autem præfuit populo 40. annis. Ergo Iosue ei immediatè succedens cæpit

B imperare anno à creatione mundi 2494. à diluuio anno 837. ab Abraham 545. à Repromissione 470. à morte Ioseph 184. qui fuit ante natiuitatem Christi anno 1436. Vide Chronotaxim quam præfixi Pentateucho.

INTERPRETES.

Scripsit in Iosue Origenes homilias 26. qui more suo moralis est. Ad litteram scripsit Theodoretus, Procopius & S. August. quæstiones triginta. Extant tomo 4. post quæstiones in Genesim totúmque Pentateucnum.

Posteriori sæculo scripsit Rupertus, Lyran. Hugo. Cardinalis, Dion. Carth. Caietanus, ac fusè & exactè Alphonsus Tostatus Episcopus Abulensis. Nostro sæculo doctè ac piè scripsit Andreas Masius Consiliarius Ducis Cliuiæ, &

C linguarum apprimè peritus; Sed hoc habet quòd subinde vulgatum interpretem carpat, licet ferè in rebus minutis. Habet etiam nonnulla minùs sana vel sanè sonantia, vt de cruce non adoranda, & de imaginibus in altari non collocandis, quæ cautè legenda & intelligenda sunt. Notauit ea D. Ioannes Molanus in limine operis posteriori editione. Masius excellit in Geographia, & locis singulis terræ sanctæ graphicè describendis.

Masium secutus est Arias Montanus, qui in elegantia styli excellit. E nostris copiosè commentatus est Cosmus Magalianus, doctè & reconditè Nicolaus Serarius, accuratè Iacobus Bonfrerius.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS.

Primò, Deus apparet Iosue, eúmque corroborat ad inuadendam Chananæam. Secundò, vers. 10. Iosue iubet populum parari in tertium diem vt Iordanem transeat, ac Rubenitis & Gadditis præcipit, vt cæteras tribus armati præeant, vti se facturos promiserant.

1. ET factum est post mortem Moysi serui Domini, vt loqueretur Dominus ad Iosue
filium Nun, ministrum Moysi, & diceret ei: 2. Moyses seruus meus mor-
tuus est: Surge, & transi Iordanem istum tu, & omnis populus tecum, in Ter-
ram, quam ego dabo filijs Israël. 3. Omnem locum, quem calcauerit vestigium pedis
vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi. 4. A deserto & Libano vsque ad flu-
uium magnum Euphraten, omnis terra Hethæorum vsque ad mare magnum contra
solis occasum erit terminus vester. 5. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus
vitæ tuæ: sicut fui cum Moyse, ita ero tecum: non dimittam, nec derelinquam te.
6. Confortare, & esto robustus: tu enim sorte diuides populo huic Terram, pro qua iu-
raui patribus suis, vt traderem eam illis. 7. Confortare igitur, & esto robustus valde:
vt custodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses seruus meus: ne decli-
nes ab ea ad dexteram vel ad sinistram, vt intelligas cuncta quæ agis. 8. Non recedat
volumen legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias &
facias omnia quæ scripta sunt in eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. 9. Ecce
præcipio tibi, confortare, & esto robustus. Noli metuere, & noli timere: quoniam tecum
est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris. 10. Præcepítque Iosue
principibus populi, dicens: Transite per medium castrorum, & imperate populo, ac di-
cite: 11. Præparate vobis cibaria: quoniam post diem tertium transibitis Iordanem, & in-
trabitis ad possidendam Terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis. 12. Ru-
benitis quoque & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse ait: 13. Mementote sermonis,
quem præcepit vobis Moses famulus Domini, dicens: Dominus Deus vester dedit vobis
requiem, & omnem terram. 14. Vxores vestræ, & filij, ac iumenta manebunt in Ter-
ra, quam tradidit vobis Moyses trans Iordanem: vos autem transite armati ante fratres ve-
stros, omnes fortes manu, & pugnate pro eis, 15. donec det Dominus requiem fratri-
bus vestris, sicut & vobis dedit, & possideant ipsi quoque Terram, quam Dominus Deus
vester daturus est eis: & sic reuertemini in Terram possessionis vestræ, & habitabitis in ea,
quam vobis dedit Moyses famulus Domini trans Iordanem contra solis ortum. 16. Res-
ponderúntque ad Iosue, atque dixerunt: Omnia, quæ præcepisti nobis, faciemus: & quo-
cúmque miseris, ibimus. 17. Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus &
tibi: tantùm sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse. 18. Qui contradi-
xerit ori tuo, & non obedierit cunctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur. Tu tan-
tùm confortare, & viriliter age.

VERS. 1. ET FACTVM EST, &c. *vt loqueretur.* Hebr. *Et factum est & locutus est*, hoc est: *& locutus est.* τὸ enim *factum est* redundat more Hebræo. Vnde noster clarè vertit: *Et factum est vt loqueretur.* τὸ *&* copulat hunc librum cum fine Deuteronomij: illius enim acta ordine prosequitur, licèt alioqui Hebræis *vau* siue *&* sit initiale, tantúmque notet libri exordium, vti dixi Ezech. 1. ad illa: *Et factum est in trigesimo anno.* A

Post mortem Moysi, post expletos triginta dies luctus, quibus Hebræi planxerunt mortem Mosis. Deut. vlt. 8. illis enim lugendum & quiescendum erat. Ita Abulen. Serarius & Caietanus, licèt contrarium autumet Lyran. Salianus & Masius Talmudicos secuti, de quo ca. 3. Quare cum Moses mortuus sit sub diem tertiam Februarij, ac deinde eum planxerint Hebræi per 30. dies, vti patet Deuter. vlt. vers. 1. & 8. ac statim post planctum Iosue sumpserit imperium populi vice Mosis, auctoratus & roboratus hîc à Deo, hinc sequitur hanc apparitionem & confortationem ei factam sub diem tertium mensis primi Nisan, cuius decimo die Hebræi transierunt Iordanem, vt patet cap. 4. 19. ac 14. die celebrarunt Pascha, vt patet cap. 5. 10. B

Vt loqueretur Dominus. Per Angelum vices Dei gerentem, sicut & per Angelum locutus erat Mosi, eique legem dederat in Sina vt patet Galat. 3. vers. 19. Angeli enim sunt administratorij Dei spiritus. Hebr. 1. 14. Quocirca quoties in veteri Testamento Deus dicitur apparuisse vel locutus esse, non ipse per se, sed per Angelum id præstitit, vti in Pentateucho ostendi. Porrò Angelus hîc locutus est Iosue, vel locutione spiritali obijciendo menti eius notiones verborum horum, eo modo ac si Iosue Deum ipsum præsentem loquentem audijsset; aut locutione corporali in assumpto corpore apparens & oretenus loquens ad Iosue: Vtrumlibet enim est probabile. Iosue ergo hîc immediatè à Deo per Angelum constituitur & auctoratur dux populi, ideóque ab eo per omnia eruditur, dirigitur, prosperatur victorijs, decoratur spolijs, & regnis locupletatur; cum cæteri Reges & Principes à Deo non immediatè, sed mediantè electione populi vel optimatum constituantur.

S. Hieron. in illud Apostoli: *Constituas per ciuitates presbyteros sicut & disposui tibi.* Ad Tit. 1. 5. *Moyses*, inquit, *amicus Dei potuit vtique successores principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem: sed extraneus de alia tribu eligitur Iesus, vt sciremus principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitæ. At*

nunc cernimus plurimos hanc rem beneficium facere; A *vt non quærant eos, qui possunt Ecclesiæ plus prodesse, & in Ecclesia erigere columnas: sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequijs deliniti; vel pro quibus maiorum quispiam rogauerit: & vt deterius taceam, qui vt clerici fierent, muneribus impetrarunt.*

Surge, id est, eia age. Est enim vox hortantis, excitantis & animantis, non autem iubentis, vt in pedes se erigat.

Quem ego dabo. Hebr. *do*, q.d. ita certo dabo ac si iam darem, imò iam hoc ipso momento dare incipio.

Vers. 3. OMNEM LOCVM QVEM CALCAVERIT VESTIGIVM PEDIS VESTRI, VOBIS TRADAM. (Hebr. נתתיו *natatti*], id est dedi, tradidi, hoc est iam iam certissimè tradam) *sicut locutus sum Moysi.* *Omnem locum*, id est totam Chananæam, in quem pergebant Hebræi, promisit Abrahæ, Moysi & Hebræis Genes. 15. 18. Exodi 23. 31. Deuter. 11. 9. & alibi sæpè. Nunc Deus promissa præstat, ac per Iosue Hebræis eam possidendam tradit, quia summus illius mundique totius est Dominus: *Domini enim est terra & plenitudo eius, orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo.* Psal. 23. 1.

Calcare terram quid?

Tropolog. 1. Tropol. Origen. hom. 1. Chananæa nostra est concupiscentia, puta motus superbiæ, iræ, libidinis, gulæ, impatientiæ, acediæ, auaritiæ: quos si generosè pugnando calcauerimus, nobísque subiecerimus, eis dominabimur duce Iosue, id est per gratiam Iesu Christi.

2. Rupertus verò hîc cap. 6. Omnis locus, ait, est omne cor, vel omnis conscientia, quam calcat pes Iesu, id est quæ se calcandam subijcit pedibus Iesu instar Magdalenæ; hæc ergo est ipsius Iesu, hæc C est Saluatoris & sempiternæ saluationis, vt eam Iesus, id est Saluator & salus possideat. E contrario quos non calcauit vestigium pedis Iesu, id est qui non sunt ei traditi & subditi, hi diabolo dati sunt, ac proinde non populus acquisitionis, sed perditionis filij sunt.

3. Sanctus Bernardus autem subtiliter & piè ser. 15. in Psalm. *Qui habitat*: *Sperate*, ait, *in Domino omnis congregatio populi: quemcunque enim locum calcauerit pes vester, vester erit: pes vester vtique spes vestra est, & quantumcunque illa processerit; obtinebit; si tamen in Deum tota figatur, vt firma sit & non titubet.* Qui ergo sperat in Deum, omnia ab eo obtinebit, quia Deus id passim in Script. & Euangelijs promisit: quare cum ipse sit fidelissimus promissa præstabit, cúmque sit clementissi- D mus & liberalissimus non patietur vinci se spe nostra, sed eam superare satager. Vnde idem S. Bernardus serm. 3. de Annunciat. *Sola*, ait, *spes apud te* (Domine) *miserationis obtinet locum, nec oleum misericordiæ nisi in vase fiduciæ ponis.*

Anagog. Anagog. Origen. per omnem locum accipit cælum, cælique gloriam & felicitatem: *Lucifer*, ait, *sedem habebat in cælis, postea verò quàm factus est Angelus refuga, si eum vincere potero & subijcere pedibus meis, si meruero vt Dominus meus Iesus conterat Satanam sub pedibus meis, consequenter locum Luciferi accipere merebor in cælis.*

Symbol. Denique S. Franciscus: Calcare, ait, est contemnere: contemnit autem omnia, calcátque paupertas spiritus. Ipsa ergo est omnium Domina & mundi Regina, iuxta illud: *Fideli totus mundus diuitiarum est.* Ita refert Lucas Vvaddingus in dictis & scriptis S. Francisci: Auarus enim, ait S. Bernard. Terrena esurit vt mendicus, pauper spiritu contemnit vt Dominus. Causam dat S. Cyprian. in orat. Domin. dicens: *Qui renunciauit iam sæculo, maior est honoribus eius & regno, & ideo qui se Deo & Christo dedicat, non terrena sed cælestia regna desiderat.* Et S. Chrysost. homil. 15. ad populum: *Sicut*, inquit, *è summo montis vertice prospectantibus omnia pusilla, ac non solùm homines & arbores, sed etiam vrbes integræ & magni exercitus, formicarum instar super terram ire videntur: sic qui animo erecto in cælestia quasi in sublimi commorantur, ijs omnia humana, potentia, gloria, opes ita minuta & exigua apparent, vt ne digna quidem iudicent, quibus hanc immortalis animi nobilitatem applicent.*

Talis igitur est aquila, quæ vt ait Iob c. 39. 27. B *In arduis ponit nidum suum, &c. Inde contemplatur escam, & de longè oculi eius prospiciunt*: Nimirum *mens fixa in cælo mundi ludibria ridet.* Talem se fuisse fatetur S. Gregor cum religiosam vitam in monasterio ageret. Scribens enim ad Theoctistem sororem Imperatoris lib. 1. epist. 5. *Nihil*, inquit, *in hoc mundo appetens, nil pertimescens, videbar mihi in quodam rerum vertice stare, ita vt in me penè impletum crederem, quod pollicente Domino ex Propheta didicissem: Sustollam te super altitudines terræ. Super enim altitudinem terræ sustollitur, qui & ipsa quæ alta & gloriosa præsentis videntur sæculi, per mentis despectum calcat.*

A DESERTO ET LIBANO VSQVE AD FLVMEN MAGNVM EVPHRATEM, OMNIS TERRA HETHÆORVM VSQVE AD MARE MAGNVM CONTRA SOLIS OCCASVM, ERIT TERMINVS VESTER.] V
Circumscribit hîc Deus terram promissam trans Iordanem à tribus mundi plagis, indéque ternos ei assignat terminos: ipsa enim Arabiam desertam habet ad meridiem; Libanum & Euphratem ad Septentrionem; mare magnum, id est Mediterraneum ad Occidentem. Omittitur quartus Orientalis plagæ terminus, videlicet Iordanis, quia non longè ab eo consistebat Iosue, indéque Deus terram hanc ipsi ostendebat.

Libano. Septuag. *Antilibano*: sed idem est mons, qui versus mare Mediterraneum velut laxiore valle diuiditur, & apud Tripolim Libanus, apud Sidonem Antilibanus dicitur, ait Strabo lib. 16. Græcè Ἀντιλίβανος propriè idem est quod, *mons* D *Libano oppositus*: Antilibanus enim apud Sidonem ita curuatur, vt Libano opponi videatur. Vnde S. Hieron. in locis Hebr. Omnis regio, ait, quę est supra Libanum ad Orientem respiciens circa regionem Damasci, quæ cecidit in sorte tribus Manasse, Antilibanus appellatur.

Porrò Libanus Hebr. dicitur à לבן *Laban*, id est *albus*, quòd niue semper albeat in summitate; Item à לבנון *lebanon*, id est *thus*, quod Libanus cedrorum, pinorum, cypressorum, aliarúmque resinosarum & thuriferarum arborum ferax sit, ait Masius & Adrichom. Libanus enim est omnium Syriæ montium maximus, altissimus, fertilissimus, amœnissimus, pulcherrimus. Hinc patet cur Ecclesiasticus cap 39. 18. dixerit, *Quasi Libanus odorem suauitatis habete, florete flores quasi lilium, &*

date odorem, & frondete in gratiam, id est ad gratiam gratis & amœnis frondibus: *Et collaudate Dominum, & benedicite Dominum in operibus suis.* Item cur gloria Ecclesiæ decori vel odori Libani comparetur Isaiæ 60. 13. *Gloria Libani*, ait, *ad te veniet, abies & pinus & buxus.* Et cap.35.2. *Gloria Libani data est ei, decor Carmeli & Saron.* Et Osee 14.7. *Germinabit sicut lilium, erumpet radix eius vt Libani, erit quasi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani.* Et Cant.4.8. *Veni de Libano sponsa mea.*

Hethæi qui? *Omnis terra Hethæorum*, id est Chananæorum. Est synecdoche. Ex vna enim gente cæteras sex terram promissam incolentes intelligit, sicut alibi easdem vocat Amorrhæos, qui ex hisce septem gentibus vna tantùm gens erat. Sic Genes. 27. vlt. Rebecca non vult vt Iacob filius suus accipiat vxorem de filiabus Heth, siue Hethæam, id est Chananæam, vti explicatur cap. 28. vers.1. ita Abulens.

Porrò Hethæi progeniti & appellati sunt ab Hethæo, filio Chanaan, filij Cham, filij Noë, Genes. 10. 15. & incoluerunt locum, qui ab ipsis dictus est Heth in regione Hebronis. Vnde ab Hethæis hisce Abraham emit speluncam duplicem in Heth ad sepeliendam Saram. Genes. 22. 26. Erant autem Hethæi viri fortes, bellicosi & formidabiles, vt & nomen ipsorum indicat. Hethæi enim Hebr. dicuntur חתים *Chittim*, id est conterentes & pauorem incutientes. Vnde apud Hethæos erant gigantes terribiles dicti Enacim, incolæ Hebronis. Numer.13.34. Hethæus quoque erat Vrias miles fortissimus, quem Dauid occidit gladio filiorum Ammon, vt vxore eius potiretur. 2.Reg.11.9. Hethæos ergo hîc præ cæteris gentibus Chananæis nuncupat, quia hi ob robur suum erant formidabiles Iosue & Hebræis. q. d. Ne timeas Hethæos, licèt giganteos & pugnacissimos: ego enim illos domabo, tibique subigam. Ita Masius.

Vsque ad mare magnum, &c. *Erit terminus vester.* Nota. Hi fuere ampli & vasti limites Chananææ à Deo Hebræis promissi, sed eos omnes reipsa non obtinuere Hebræi, partim ob suam ignauiam; partim quia Deum suis sceleribus offenderunt, séque eius promissis indignos reddiderunt, vt patebit Iudic.2.vers.20.

VERS. 5. SICVT FVI CVM MOSE, ITA ERO TECVM,] te adiuuans, pro te pugnans, Chananæos percellens, tibíque subigens; ac diuidens, siccánsque Iordanem sicut Moses diuisit siccauítque mare rubrum. Chald. vertit: *Sicut verbum meum fuit auxilio Mosi, sic erit verbum meum auxilio tibi*, itáque passim ipse vertit, quando in Script. dicitur Deum mortalium rebus interesse, ad eásve descendere, vt eis opituletur, idque facit ad insinuandam, vt videtur, generationem verbi à Patre æterno. Vnde & Patres, vt S.Iustin. dialog. contra Triphon. Tertul lib.2.contra Marcion.& alij quos in Genesi citaui, docent in Apparitionibus Dei quæ narrantur in veteri Testamento, semper apparuisse Filium, non Patrem, nec Spiritum sanctum, hoc est Angelum in illis apparentem gessisse personam Filij, vt significaret eum quandóque in terram descensurum, & carnem assumpturum ad saluandum homines.

Non dimittam nec derelinquam te, nisi tu vel tui me priùs derelinquant, vti dereliquit me Achan rapiens spolia è Ierichunte contra meum præceptum, ideóque vos dereliqui ad tempus, ad cædendos tradidi Chananæis incolentibus vrbem Haï cap.7. Porrò quod Iosue, hoc omnibus fidelibus iustísque, Iesu Christi filijs promittitur. Vnde Apostolus Hebr. 13. 5. *Sint mores*, ait, *sine auaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: Non te deseram neque derelinquam.* Hinc etiam S. August.& Conc. Trident.sess.6.cap.11. docent hunc esse stimulum iustis, *Vt magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant. Deus namque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis priùs deseratur.*

CONFORTARE IGITVR, ET ESTO ROBVSTVS VALDE.] Hebr. מאד *meod*, id est nimis, hoc est valde; oportet enim pro lege & Deo vltra naturæ vires coronari, vt legem Dei supernaturalem impleamus: quod ergo nimis est naturæ, hoc satis est gratiæ & charitati. Ingenti ergo & cælesti robore opus est, vt concupiscentias, tentationes, omniáque legi Dei aduersantia vincamus, itáque totam Dei legem exequamur. Qua de causa ter hîc repetit Deus τὸ *Confortare & esto robustus*, vt patet vers. 6.7.9. vt indicet eum trino summóque robori sanctissimæ Trinitatis indigere. VERS. 7.

Vt custodias mente, *& facias* opere, *omnem legem quam præcepit tibi Moses.* Intelligit legem generatim latam, datámque toti populo à Mose in Sina, quæ Deuteronomio cæterísque quatuor Pentateuchi libris continetur, non autem legem aliquam specialem Iosue traditam, vt patet vers.8. dicit tamen speciatim: *Quam præcepit tibi*, vt sciat Iosue legem communem sibi præcipuè, vt duci esse impositam & commendatam à Deo, ac proinde illam sibi præ cæteris cordi & curæ esse debere, vt eam ipse primus seruet, ac deinde ab alijs seruandam curet, idque faciat non tam verbis & minis, quàm vita & gestis, vt videlicet ipse dux populo animata & oculata sit lex, vti Cyrus ait apud Xenophontem.

Tu enim armis subiges, & subactam *sorte diuides populo huic terram*, vt sis typus Iesu Christi, qui cælum aperuit, illúdque electis suis distribuit.

Audi S.Chrysost. homil.8. in Acta sub finem: *Educite, inquit, in bellum centum myriades, & vnum sanctum; Scimus quia plura operetur. Exiit Iesus Naue in bellum, & solus omnia operatus est strenuè, & ita alij nihil proficiunt: multitudo quando voluntatem Domini non facit, nihil differt ab his, qui non sunt.* Et post pauca: *Vellem*, inquit, *vt multitudine ornetur Ecclesia; sed multitudine probata: si autem hoc fieri nequit, saltem pauci illi probati sint: non videtis quod melius sit habere vnum lapidem pretiosum, quàm mille obolos.*

Ne declines ab ea ad dexteram vel sinistram. Primò, declinare ad dexteram, est addere aliquid legi; ad sinistram verò, est aliquid ab ea demere, aiunt Hebræi & Vatabl. Secundò, Serrarius: declinare ad dexteram, inquit, est legem ob spes & commoda præuaricari; ad sinistram verò, ob metum & minas eandem transgredi.

Verùm dico esse Hebraïsmum, qui non aliud significat quàm recta legis via incedendum esse, vt ab ea neutram in partem quis declinet, si ad cælum pertingere velit; sicut viatores rectam regiámque viam tenent, vt ad terminum viæ

perueniant, ne semitis vel diuerticulis in speciem planioribus & breuioribus se ab ea abduci sinant, A ne in auia abducantur, ac à termino aberrent, vt volentes tendere in Ierusalem eant in Iericho. Sic enim peccatores volentes pergere in cælum, à via legis aberrantes, in fine vitæ inueniunt se in gehenna & tartaro. Pro *ab ea* Hebr. est ממנו *mimmennu*, id est *ab eo*, quod scilicet lex præcipit: sed *mimmennu* ponitur pro ממנה *mimmenna*, id est *ab ea*, scilicet תורה *thora*, hoc est lege. Est enallage generis.

Vt intelligas cuncta quæ agis. Hebr. *Vt intelligas omnia in quibus incedis*, id est omnia quæ agis. Actiones enim & opera Hebr. vocantur viæ, quia per illas quasi per vias tendimus ad felicitatem, cælum & Deum. *Vt intelligas*, id est vt prudenter agas; hoc enim est Hebr. השכיל *haskil*: sic sæpè in Prouerbijs prudentia vocatur intellectus, B scientia, doctrina, sapientia practica, scilicet quæ hominem ducit ad salutem, ideóque beat.

Hinc patet Iosue à Deo electum in successorem Moysi, & ducem populi ob suam fidelitatem, probitatem & obedientiam, qua tum legi Dei, tum Mosi Domino suo obedierat. Vnde S. Ephrem tract. de virtut. cap. 2. *Iesus*, ait, *filius Naue perfecta sua obedientia tantum donum promeruit, vt Moysis successor fieret*; Nimirum qui benè suo superiori paret, ritè alijs imperat, ideóque imperare meretur.

Vers. 8. NON RECEDAT VOLVMEN LEGIS HVIVS (Deuteronomij & Pentateuchi, quæ dedi Moysi) AB ORE TVO: SED MEDITABERIS IN EO DIEBVS AC NOCTIBVS, VT CVSTODIAS ET FACIAS OMNIA QVÆ SCRIPTA SVNT IN EO.] q. d. Legem Dei assiduè animo oréque versato: Hebr. enim הגה *haga*, significat meditari ita sæpè & feruidè, vt ex feruida meditatione verba legis quasi susurrando in ore nascātur & ebulliant, vtque illa populum tibi subditum doceas. Hinc illud *Os iusti meditabitur* (id est meditatô vel ex meditatione) *loquetur sapientiam*. Innuit Principis esse populum docere legem Dei, vti fecit Moses in Deuteronomio, ac Iagello princeps Poloniæ, qui ore suo catechisando & concionando Polonos docuit fidem legémque Christi. Sanè hæc pietas & hoc legis studium Iosue ad tot tantásque victorias viam strauit, vt verè dixerit Rab. Simeon: *Exemplum legis fuit vexillum Iosue.*

Diebus ac noctibus, scilicet per vices interpolatas, hoc est frequenter, diligenter, assiduè: continuò enim & semper meditari in lege Dei homini in hac vita est impossibile, vtpote qui dormire comedere, laborare debet. Quare nimis strictè R. Ismaël rogatus à sororis suæ filio, num post Mosen euolutum liceret sibi Græcorum scripta legere, respondit licere, dummodo id non faceret die vel nocte: Omne enim diei & noctis tempus dandum esse legi, iuxta hoc Dei præceptum.

Tunc *diriges*. Hebr. תצליח *tasliach*, id est prosperabis, fortunabis, felicem facies *viam tuam*, id est vitæ tuæ actiones; *& intelliges eam*. Hebr. תשכיל *taskil*, id est prudenter dispones eam, siue intelligens & prudens eris, vti dixi vers. 7. Nota hîc iunctam esse prudentiam cum prosperitate & felicitate, quasi matrem cum filia: prudentia enim actiones prosperat sæpè in hac vita, & semper in futura; nam eas semper dirigit ad felicitatem A æternam.

NOLI TIMERE, QVONIAM TECVM EST DOMINVS DEVS TVVS IN OMNIBVS AD QVÆCVMQVE PERREXERIS.] Quis enim timeat Deo comite, imò duce? Quare hoc singulis imitandum est, vt satagant in omnibus quæ agunt & destinant, Deum habere studij operisque sui ducem, ideóque eius opem initio operis humili prece efflagitent, vti sæpè monui. *Si enim Deus pro nobis quis contra nos?* Roman. 8. Præclarè S. Ambros. lib. 2. Offic. c. 1. *Vitam beatam efficiunt*, inquit, *tranquillitas conscientiæ & securitas innocentiæ.* Idem lib. 2. de Iacob & vita beata c. 6. *Perfecta*, ait, *virtus habet mentis tranquillitatem, & stabilitatem. Perfectorum est enim non facilè mundanis moueri, non turbari metu, non exagitari suspicione, non terrore concuti, nec dolore vexari, sed quasi in littore tutissimo, aduersus insurgentes fluctus sæcularium procellarum mentem immobilem fidæ statione placidare.* Vers. 9.

PRÆPARATE VOBIS CIBARIA.] Non manna; hoc enim quotidie cadebat è cælo, & quotidie colligendum erat, nec in alterum diē seruari poterat: si enim seruabatur putrescebat, Exodi 16. Sed pulmenta & carnes ex præda regnorum Og & Basan, v. g. oues & boues ibidem captos mactate, coquite, salite, & in vasa condite. Vers. 11.

Nota: adhuc pluebat Hebræis manna è cælo: nam manna defecit demum 15. die mensis, cum fruges nouas Chananææ gustarunt & possederunt Hebræi, vt patet cap. 5. vers. 12. Hinc ergo patet Hebræos in deserto præter manna (quod C multi gulosiores fastidiebant, præsertim cum per 38. annos assiduè illud comedissent) alijs quoque cibis, vt carnibus, quibus delitiosa illa gens inhiabat, vt patet Numer. 11. 13. vsos fuisse, quos manna velut pani quasi obsonium adhibebant. Id patet ex eo quod cibos hosce emerint à vicinis Idumæis & Moabitis. Audi Deum Deuter. 2. 6. *Cibos emetis ab eis pecunia & comedetis*: Et vers. 27. Hebræi aiunt Sehon Regi petentes ab eo transitum: *Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via*, &c. *Alimenta pretio vende nobis, vt vescamur.* Hinc & Deuter. 29. 6. non de carne, sed de pane dumtaxat & vino dicitur: *Panem non comedistis, vinum & siceram non bibistis.* Pientiores verò ex Hebræis, æquè ac pauperiores in deserto ex solo manna viuebant, atque in eo gustabant carnes, pisces, oua, & quicquid gustare vellent, iuxta D illud Sapient. 16. 20. *Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti illis, sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem.*

Hebræi cum manna edebant carnes.

Quoniam post tertium diem transibitis Iordanem. Quæritur quomodo hoc sit verum? nam cap. sequenti Iosue misit exploratores in Ierichō, qui præter tempus itus & reditus per triduum latuerunt in montanis, vt dicetur cap. sequent. vers. 22. quibus ad Iosue regressis, eius iussu Hebræi mouerunt castra ad Iordanem, ibíque hæserunt tres alios dies, vt patet cap. 3. 1. Vnde vt minimum sex dies antecesserunt transitum Iordanis. Quomodo ergo dicitur: *post tertium diem*?

S. August. hîc quæst. 1. putat Iosue tempus tridui hîc præstituisse non ex reuelatione & cer-

titudine diuina, sed ex spe humana, sperabat enim eo tempore transitum fieri posse, si exploratores citò reuertissent; sed eis tardantibus & non redeuntibus mutata fuisse Iosue consilia.

A Verùm facilior & commodior responsio est, si dicamus hic esse Hysteron proteron, missionémque exploratorum, adeóq; totum caput secundū anteponendum esse huic præcepto Iosue, voluit enim scripturam promptam obedientiam & executionem Iosue verbis iussuíque Domini proximè subnectere; quomodo videlicet ipse mox totum populum ad transitum Iordanis à Domino præceptum & prædictum comparare se iusserit; ac deinde cap. secundo redit ad ea quæ præcesserunt, quibus scilicet Iosue transitum hunc particulari ratione præmuniuit. Igitur hi tres dies, de quibus hîc fit mentio, ijdem sunt cum illis cap. 3. vers. 1. vbi dicitur Iosue commoratus cum Hebræis apud Iordanem per tres dies, ac postero die transisse Iordanem. Ita Abulensis. Et sanè hæc sententia nouo duci Iosue maiorem conciliat auctoritatem & gratiam apud suos populares, quæ multum imminuta fuisset, si in primo ductu eum falsum vel spe sua frustratum vidissent; ac meliùs respondet promissioni Dei hîc vers. 9. & cæteris.

B Hic ergo fuit rei gestæ ordo, Iosue peracto tricenario luctu mortis Mosis, die tertia mensis primi Nisan, id est Martij, excitatus roboratúsque à Deo, capessit populi ducatum. Vnde eodem die ex Setim, vbi degebat, mittit duos exploratores, qui explorent Iericho, quę à Setim, teste Iosepho, distabat sexaginta stadijs, id est septem milliaribus Italicis, quæ faciunt duas leucas Gallicas cum dimidia. Milliare faciunt mille passus: Leuca est iter vnius horæ. Exploratores in Iericho excepti à Rahab, proditi, & quæsiti ab incolis, à Rahab occultè, dimissi latuerunt in montanis per triduum: quare reuersi sunt ad Iosue sub finem diei sextæ eiusdem mensis Nisan; quibus auditis Iosue nocte proximè sequente mouet castra ex Setim ad Iordanem, vbi tres dies commorans iubet populum parare cibaria, cæteráque ad transitum Iordanis; Vnde postero die qui fuit decimus Nisan, diuisum à Deo Iordanem sicco pede cum Hebræis transit, vt patet toto cap. 3. & cap. 4. 19. sequenti verò vndecimo Nisan, Iosue populum circumcidit in Galgalis, cap. 5. vers. 2. Mox 14. die ad vesperam ibidem celebrant Pascha cap. 5. vers. 10. cúmque iam fruges terræ sufficerent alendo populo, deficit manna ningere, ibidem versu 12. die 15. Nisan, Iosue iussus à Deo circuit muros Iericho per septem dies, ac tandem die septimo, qui fuit 22. Nisan, clangentibus tubis corruunt muri Iericho. Hebræi eam ingressi succendunt, statuúntque æternum anathema, saluant Rahab, quam Salmon filius Nahasson princeps tribus Iuda sibi in vxorem asciscit cap. 6. vers. 20. & sequ.

C Mysticè, S. August. serm. 106. de Temp. *Quid est aliud*, inquit, *dicere: parate vobis cibum ad diem tertium, nisi Trinitatis suscipite sacramentum? Post hæc Iordane transito, quasi baptismi completo mysterio, populus Israel terram repromissionis ingreditur.*

D Et Rupertus hîc cap. 8. censet hæc allegor. impleta esse in Iesu Christo, quando die tertia resurgens Apostolis dixit: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti.* q. d. *Ego die tertia resurrexi à mortuis; idcirco vos in morte mea terna mersione baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt quomodo ego surrexi a mortuis per gloriam patris, ita & vos in nouitate vitæ ambuletis.*

Et intrabitis ad possidendam terram. Hebr. לרשת *lareschet*, id est *ad hæreditandum*, velut auita prædia & hæreditatem suam, vt scilicet terram Chanaan à Deo vobis datam iure quasi hæreditario possideatis. Addit S. August. serm. 105. de Temp. Deum reddidisse Hebræis Chananæam quasi iure debitam, eo quòd illa, vt habet traditio, in diuisione orbis obtigerit Sem filio Noë; sed eius posteros ex illa expulerunt Chananæi. Vnde Hebræi ex Sem prognati rursus eam hîc repetunt, quasi sibi ex proauo suo debitam.

RVBENITIS QVOQVE ET GADITIS, ET DIMIDIÆ TRIBVI MANASSE, AIT:] Hæ tres tribus petierant à Mose portionem terræ cis Iordanem sitæ, illámque ab eo obtinuerunt ea lege, vt ipsi cum cæteris tribubus pergerent trans Iordanem, eásque armati præirent ad debellandam Chananæam reliquam, vt eam inter se cæteræ tribus diuiderent. Promiserunt id tres tribus Mosi; Iosue ergo hîc promissum ab eis reposcit. Vide dicta Numer. 32. VERS. 12.

MEMENTOTE.] Hebr. זכור *zacher*, id est *memento*, ô trina tribus, vel *meminisse*, scilicet vos oportet. Est enallage, vel temporis vel numeri. VERS. 13.

Et omnem terram. Hanc scilicet cis Iordanem, in qua consistimus, quę fuit Og & Sehon Regum Amorrhæorum, quam vobis Moses possidendam dedit.

Iumenta, pecora & pecudes. Hæc enim Hebr. vocant מקנה *miene*, Septuag. κτῆσιν, id est possessio, opes, substantia, quæ olim consistebat ferè in pecoribus.

Transite armati ante fratres vestros. Ante, id est coram alijs tribubus, ait Masius. Simpliciùs alij *ante*, scilicet vt cæteræ tribus præcedatis, vt vertit noster cap. 4. vers. 12. Sic enim eis animum addetis ad inuadendam & possidendam terram trans Iordanem, sicut vos eam iam possidetis cis Iordanem.

Omnes fortes manu. Licèt enim Moses ab omnibus viris harum trium tribuum, exegerit promissionem præcedendi cæteras tribus trans Iordanem; tamen permisit Iosue successori suo libertatem euocādi ex eis quos vellet, & quotquot forent vtiles vel necessarij. Iosue ergo ex eis fortiores dumtaxat euocauit, quia cæteris non indigebat, ac cæteri relinquendi erant domi, ad tutelam terræ cis Iordanem sitę, ne à Chananęis aliísque vicinis inuaderetur.

SICVT OBEDIVIMVS IN CVNCTIS MOYSI, ITA OBEDIEMVS ET TIBI.] Patres horum sæpè rebelles fuerant Moysi, ideóque exclusi fuere, terra promissa, ac mortui in deserto; filij verò eorum obedientiores fuere Moysi, ideóque in terram hanc inducti sunt. Aut certè id dixerunt illi, qui in cunctis obedierant Moysi; si alij idem dixerint, qui subinde Mosi rebellarant, mentiuntur quidem, sed fatentur tamen se in cunctis Moysi obedire debuisse, ac simili modo sese deinceps obedituros Iosue quasi nouo duci spondent. VERS. 17.

Tantùm sit Dominus Deus tecum, sicut fuit cum Moyse. Hæc vota sunt populi, fausta nouo suo imperatore succlamantis, non verò conditiones imperij. q.d. quod ad nos attinet, obediemus tibi in omnibus: cæterùm optamus vt Deus, qui te Mosis successorem delegit, omnia tua secundet, sicut cum Mose eum fecisse scimus. Ita factum. Vnde Iosue Hebræis fuit quasi alter Moses.

Dux ergo & præses vni Deo nitatur, eique per orationem & pietatem, innocẽtiam, obedientiam sit gratus & familiaris. Audi Leonem Imper. aurea suo duci hac de re præcepta dantem in Tacticis, in Epilogo: *Primùm, quicquid dicturus facturúsue es, à Deo principium habeat, nihilque sine illius commemoratione ac deprecatione agatur. Cur enim non principium rerum agendarum à Deo capiendum sit, cum Deus Pater noster, factor, & inspector dictorum factorúmque omnium, iudex cogitationum omnium notionúmque cordis, nulláque creatura abdita coram eo sit, sed omnia nudata & explicata ante oculos eius sint,* A *quemadmodum diuinißimus Paulus loquitur?* Itaque *præter sententiam eius nihil à nobis agendum est.*

Aliam deinde causam diuiniorem subijcit: *Cognatio enim quædam nobis cum illo est, talísque affectus qualis erga patrem esse debet: Nam illius munere in lucem aspectúmque venimus, pro illo & viuere & mori debemus, benignitate illius alimur, in ipso viuimus, mouemur & sumus, tantùm illi obedimus, quantùm subiecti præfecto, serui Domino, magistratus regi. Omnes illius sumus, qui omnium habet imperium, nobis per illum omnia subiecta sunt, tum animata, tum inanima, nos verò illum colimus: vniuersa bestiarum natura à nobis gubernatur, nos verò ab illo pascimur principia pastorum, qui nostra causa nostram naturam induit.* Vide plura, quibus idem stabilit & inculcat, ac demum sua Tactica ita de Deo & cum Deo concludit: *Vnde par est te Imperator, supplici mente semper Deo preces adhibere, & in omnibus auctori salutis, pro ijs quæ maximè salutaria sunt, supplicare.*

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS.

IOsue mittit exploratores in Iericho: illos excipit, abscondit, dirigítque Rahab: Ierichuntini rem odorati illos persequuntur: illi vers. 9. cum Rahab supplice pacti fidem silentij, eius domui salutem promittunt, eiúsque signum dant funiculum coccineum. Dimißi ergo ab ea per funem fugiunt vers. 15. laténtque in montibus tres dies, ac demum vers. 27. ad Iosue redeunt, narrántque pauorem Ierichuntinorum, ac spondent de eis victoriam.

1. MIsit igitur Iosue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abscondito: &
dixit eis: Ite, & considerate Terram, vrbémque Iericho. Qui pergentes ingressi
sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, & quieuerunt apud eam. 2. Nuncia-
túmque est regi Iericho, & dictum: Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filiis Israël,
vt explorarent Terram. 3. Misítque Rex Iericho ad Rahab dicens: Educ viros, qui
venerunt ad te, & ingressi sunt domum tuam: exploratores quippe sunt, & omnem Terram
considerare venerunt. 4. Tolléńsque mulier viros, abscondit, & ait: Fateor venerunt
ad me, sed nesciebam vnde essent: 5. Cúmque porta clauderetur in tenebris, & illi pa-
riter exierunt, nescio quò abierunt: persequimini citò, & comprehendetis eos. 6. Ipsa
autem fecit ascendere viros in solarium domus suæ, operuítque eos stipula lini, quæ ibi erat.
7. Hi autem qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vadum Iordanis: il-
lísque egressis statim porta clausa est. 8. Necdum obdormierant qui latebant, & ecce
mulier ascendit ad eos, & ait: 9. Noui quòd Dominus tradiderit vobis Terram: ete-
nim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores Terræ. 10. Audiui-
mus quòd siccauerit Dominus aquas Maris rubri ad vestrum introitum, quando egressi
estis ex Ægypto: & quæ feceritis duobus Amorrhæorum Regibus, qui erant trans Iorda-
nem, Sehon & Og, quos interfecistis. 11. Et hæc audientes pertimuimus, & elanguit
cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum: Dominus enim Deus
vester, ipse est Deus in cælo sursum, & in deorsum. 12. Nunc ergo iurate mihi per Do-
minum, vt quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita & vos faciatis cum domo
patris mei: detísque mihi verum signum, 13. Vt saluetis patrem meum, & matrem,
fratres ac sorores meas, & omnia quæ illorum sunt, & eruatis animas nostras à morte.
14. Qui responderunt ei: Anima nostra sit pro vobis in mortem si tamen non prodideris
nos. Cúmque tradiderit nobis Dominus terrarum, faciemus in te misericordiam & verita-

tem. 15. Demisit ergo eos per funem de fenestra: domus enim eius hærebat muro.
16. Dixítque ad eos: Ad montana conscendite, ne fortè occurrant vobis reuertentes:
ibíque latitate tribus diebus, donec redeant, & sic ibitis per viam vestram. 17. Qui di-
xerunt ad eam: Innoxij erimus à iuramento hoc, quo adiurasti nos: 18. Si ingredien-
tibus nobis Terram, signum fuerit funiculus iste coccineus, & ligaueris eum in fenestra, per
quam demisisti nos: & patrem tuum ac matrem, fratrésque & omnem cognationem tuam,
congregaueris in domum tuam. 19. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, sanguis ip-
sius erit in caput eius, & nos erimus alieni. Cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo
fuerint, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit. 20. Quòd si nos prodere
volueris, & sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc iuramento, quo
adiurasti nos. 21. Et illa respondit, Sicut locuti estis, ita fiat. dimitténsque eos vt per-
gerent, appendit funiculum coccineum in fenestra. 22. Illi verò ambulantes per-
uenerunt ad montana, & manserunt ibi tres dies, donec reuerterentur qui fuerant perse-
cuti: quærentes enim per omnem viam, non repererunt eos. 23. Quibus vrbem in-
gressis, reuersi sunt, & descenderunt exploratores de monte: &, transmisso Iordane, ve-
nerunt ad Iosue filium Nun, narrauerúntque ei omnia quæ acciderant sibi, 24. Atque
dixerunt: Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, & timore prostrati
sunt cuncti habitatores eius.

VERS. 1. MISIT IGITVR IOSVE FILIVS NVN (Septuag. *Naue*, sed corruptè: ex affinitate enim litteræ Græcæ υ cum ν, pro νῦ corruptum est ναυὴ) DE SETIM DVOS VIROS EXPLORATORES.] Hæc verba nectenda sunt versui 9. cap. 1. at ponenda ante vers. 10. Est enim hîc hysteron proteron, vt ibi dixi. Iosue enim excitatus & corroboratus à Deo ad inuadendam Chananæam, illicò id fecit, misitque exploratores in Iericho Iordani vicinam, ad eam primò subigendam. Quare: *Misit igitur*, hoc est *miserat igitur*, scilicet antequàm iuberet Hebræos parare se ad transitum Iordanis post tres dies cap. 1. vers. 10. Ponitur enim præteritum perfectum pro plusquàm perfecto.

Mysticè S. August. serm. 106. de Temp. *Iesus, ait, duos exploratores mittit, quia verus Iesus daturus erat duo præcepta dilectionis. Quia & reuera quid nobis aliud quos mittit verus Iesus, nisi vt diligamus Deum, diligamus & proximum? Dixit ergo Iesus: Præparate vobis cibos, & estote parati ad diem tertium. Sicut enim tunc præparatis cibis die tertio ventum est ad Iordanem fluuium, ita & nunc in Ecclesia Catholica assumptis spiritualibus cibis fidei, spei & charitatis, peruenitur ad Trinitatis mysterium, & ad Baptismi sacramentum.*

De Setim. Setim erat in campestribus Moab, iuxta Iordanem & montem Nebo, vbi ante mensem mortuus erat Moses. Deuter. 34. In Setim fornicatus est populus cum filiabus Moab & Madian, ibique Phinees Israëlitem cum Madianitide fornicantem pugione confodit. Num. 25. Ex hoc loco dictæ sunt arbores Setim, quarum ligna sunt omnium leuissima, nitidissima & pulcherrima, & quæ putredinem non sentiunt: vnde ex ijs cunctæ tabulæ arcæ tabernaculi & templi factæ sunt.

Duos. Rabbini dicunt, vel potiùs fabulantur hos duos fuisse Phinees & Caleb; sed quis credat Phinees iam Pontificem à Deo designatum, & Caleb auctoritate & annis grauem, ad tantum periculum electos? Præsertim cum Septuag. Romæ correcti eos vocent νεανίσκοι, id est iuuenes, & ita vocantur cap. 6. vers. 23. in Hebræo.

A *In abscondito.* Hebr. חרש *cheres*, id est tacitè, occultè; ita Chald. tum ne eos resciret & occiderent hostes Ierichuntini; tum ne id scirent sui Hebræi, qui vti ante 38. ob missos exploratores murmurarant; ita nunc rursum facilè murmurare potuissent. Adde in rebus arduis, præsertim bellicis, summa expeditionis sæpè consistit in secreto arctissimo. Facilè enim à ciuibus res secreta ad hostes emanat. Ita Caiet. Masius & Serarius.

Rabbini חרש *cheres* interpretantur *mutum* vel *surdum* aut *figulum*, quasi iusserit Iosue exploratoribus vt se simularent surdos & mutos, vtpote linguæ Chananęorum ignaros, vel vt alij figulos, quòdque ferrent vasa fictilia, quasi ea vendituri in Iericho. Sed hæc sunt Rabbinorum commenta

B & fabulæ. Verisimilius dicerent eos simulasse se esse rusticos. Sic enim exploratores solent vt rustici, qui liberè vrbes ingrediuntur, incedere, ac machinationes suas simulatione rusticitatis obtegere; Nam radix חרש *charas* per *schin* significat non tantùm tacere & obsurdescere, sed etiam arare & fabricare: חרש *cheres* verò per *sin* significat testam & vas fictile.

Considerate terram, non totam Chananęam, sed Iordani vicinam, quam proximè transito Iordane inuadere destino; an scilicet munita sit, an incolę sint bellicosi, an animati & parati ad pręlium nobiscum ineundum, &c. Sic Leo Imper. suo belli duci ita præscribit in Tacticis cap. 13. num. 2.

C *Exploratoribus & speculatoribus sedulò hostium statum exquires, qui motus illorum, quanta multitudo, qualis acies: itaque te aduersum eos præparabis, vt ne subitò ac de improuiso inuadare ab illis.* Et cap. 20. num. 178. *Si quid clam hostes facere volueris, vel castra mouere, vel aliquid aliud gerere, nulli hoc consilium, nisi vni alicui ex præfectis credas: Talibus enim temporibus permulti sunt, qui remunerandi cupiditate consilia tua hostibus prodituri sunt.* Eodémque cap. n. 216. *Quoniam venator bonus lupos & vulpes artificio venatur, sic & tu hostium speculatores solertia capies. Si enim extra vallum tuum custodias locaueris, deinde iusseris, vt vnumquemq; ignotũ teneant, & interrogẽt, neque dimittant priusquàm præfecti nomen & contubernij vnde sit, & tesseram eius contubernij commemoraueris, & eos qui hæc facere nequiuerint exploraueris*

quinam sint, facilè speculatores illorum inuenies.

Solerter quoque Vegetius lib. 3. de re milit. cap. vlt. hunc exploratores deprehendendi modum suggerit: *Cum explorator hostium*, inquit, *latenter oberrat in castris, omnes per diem ad tentoria sua redire iubeantur, & statim deprehenditur explorator*, quia non habet tentorium.

Vrbémque Iericho. q. d. Præcipuè & præ alijs locis lustrate vrbem Iericho. Id iubet, quia Iericho in regione illa erat vrbs primaria, Iordani vicinissima, & munitissima. Similes phrases sunt 3. Regum 11. 1. *Rex Salomon amauit mulieres alienigenas*, & (id est, sed præcipuè) *filiam Pharaonis*. Psal. 18. 1. *Eripuit eum de manu hostium, & de manu Saül*, scilicet præcipuè & acerrimi sui persecutoris. 1. Reg. 2. 30. *Desiderabantur è seruis Dauid decem & nouem viri, & Israel* omnium primarius. Marci 16. vers. 7. *Dicite discipulis* & (id est, præcipuè) *Petro*.

Ierichuntis descriptio. Porrò Iericho olim vrbs fuit magna populosa (vnde & suum Regem habuit, vt patet vers. sequenti) sita in regione campestri & pinguissima. Ibi balsamum, qui est liquor odoratissimus præstantissimus prouenit, nusquam alibi. Abundat rosetis, cannis, mellis, palmetis, vnde & ciuitas palmarum appellata est, vt videatur fuisse mundi paradisus. Distat teste Iosepho lib. 5. belli cap. 4. à Iordane sexaginta stadiis, hoc est septem milliaribus Italicis cum dimidio, quæ leucas Gallicas vnius horæ duas cum media efficiunt: distat à Ierusalem stadiis 150. hoc est milliaribus Italicis octodecim cum dimidio, quæ faciunt leucas Gallicas sex cum quadrante. In Iericho hospitatus est & habitauit Elisæus 4. Reg. 2. Ibidem Christus Zachæum è Sycomoro vocauit. Lucæ 19.

Dicta est Iericho vel à ירח *iareach*, id est Luna, quod Lunæ nascentis formam habeat planities illa, quæ ambit Ierichuntem; Ita Arias Montanus; vel à רוח *rauach*, id est dilatare, quod in latissimo sita sit campo; vel à ריח *reach*, id est odor, quòd suauissimam balsami, mellis, rosarum, &c. expiret odorem. Ita Iosephus, Masius, Pagnin.

Symbolicè: Iericho typus est mundi, qui instabilis est, & mutatur vt Luna; ac latissimus est, & odoratas delicias suis amatoribus exhibet, sed quæ illico instar odorum & vaporum euanescunt. Vnde Iesus ex ea Zachæum ad se aduocauit, docens contemnere mundana, & ambire cælestia vtpote præstantissima, & in æternum duratura. Ita S. Gregor. Rupert. & alij.

Qui pergentes, (vel natatu, vel vado, vt innuitur vers. 7. vel scapha Iordanem transmittentes) *ingressi sunt domum mulieris meretricis nomine Rahab*. Pro *meretricis* Hebr. est *zona*, quod & cauponariam siue tabernariam, vt vertit Chald. & Rabbini, & meretricem significat. Meretricem hîc vertunt Septuag. & talem eam nuncupet S. Paulus Hebr. 11. 30. fieri potest vt Rahab & cauponaria & meretrix fuerit. Sæpè enim feminæ marito carentes, quæ publicis hospitijs dant operam, fornicationis subeunt periculum, aut certè suspicionem: licèt noster Serrarius in Tobiæ 6. cap. 1. qu. 3. multis contendat illo æuo non fuisse in vsu cauponas, nec hospitia publica. Quare certum est Rahab meretricem fuisse, incertum an fuerit cauponaria. Prudenti sanè consilio, Deique ductu exploratores hi domum Rahab adierunt, vbi occultissimè latitarent, vtpotè portæ viciniam,

A & muro vrbis adhærentem. Erat ergo illa eis ad quiescendum & latendum, æquè ac ad effugiendum, si res posceret, opportunissima. Ita Arias, Vatabl. Masius, & alij.

Nomine Rahab. *Rahab* Hebr. idem est quod *dilatatio*, vel *se dilatauit*, vti fecit hæc, cum nupta Salmon, Dauidis, Salomonis, Regum omnium, ipsiúsque Christi effecta est mater, de quo paulò post plura. Porrò Rahab hoc tempore fuisse inquit Torniellus 14. vel 15. annorum, æquè ac eius maritum Salmonem: nam sub annum ætatis centesimum genuerunt Boos proauum Dauidis, vt patebit in fine libri Ruth, sed hoc difficile est creditu, vnde illud examinabo cap. 6. 25. Notat S. Hieron. in cap. 1. Matth. in genealogia Christi non nisi infidelitate, vel luxuria infames nominari feminas, scilicet Ruth, Thamar & Rahab, vtque inquit

B propter peccatores venerat, de peccatoribus nascens omnium peccata deleret. Ita quoque S. Ambros. Chrysost. Euthym. & alij.

Excepit Rahab exploratores Hebræorum, illuminata & impulsa à Deo, quasi diuini consilij in Chananæa fideli populo subigenda procuratores. Intellexit enim Deum in hac re velle vti sua opera, ac proinde velle vt ipsa eos exciperet, absconderet & dirigeret: quare ipsa debuit parere Deo, & ciues impios, patriámque suam Dei populo tradere, & vt ita dicam prodere; sicut Abraham debuit Deo iubenti immolare suum Isaac.

MISITQVE REX IERICHO AD RAHAB.] *Rex*, id est regulus, Dux, princeps vrbis Iericho. Tunc enim singulæ vrbes suos habebant Reges, id est Rectores & Duces. Vnde cap. 12. 9. Vers. 3.

C triginta vrbium triginta nominantur Reges, quos Iosue deuicit. Rex ergo hos duos peregrinos censuit esse Hebræos & exploratores: pauidis enim tempore belli omnes sunt suspecti; suspicionem auxit peregrina illorum vestis, lingua & mores.

TOLLENSQVE MVLIER VIROS ABSCONDIT.] Ex Hebræo clarè cum Vatablo sic vertas: *Acceperat autem mulier duos illos viros, & abdiderat, illum* (id est vnumquémque illorum seorsim, ait Arias) addiderat autem illos Rahab, antequam Regij nuncij eos quæsituri aduenirent; cum audijt mussitare vicinos, duos illos peregrinos ad se diuertentes esse exploratores, aut alio indicio, vel certè probabili suspicione conijcerit, duorum horum ad se aduentum Regi nunciandum fore: Quare conijciens delationem hanc, metuénsque inquisitionem & scrutinium domus suæ, Vers. 4.

D prudenter illud præuenit, & exploratores abscondit: ac fortè regijs nuntijs ad scrutinium aduentantibus, ipsa adhuc occultandis exploratoribus occupabatur, idque insinuat noster dum vertit: *Tollensque mulier viros abscondit*.

Porrò Rabbini quod est in Hebræo, *Abdidit illum*, in singulari, sic explicant, quòd Rahab vnum dumtaxat absconderit, scilicet Caleb; Phinees enim ei responderit: *Ego sum sacerdos: sacerdotes verò, quippe Angelorum similes, si volunt, aspectabiles sunt, si nolunt, cerni nequeunt*: Itaque solum Caleb, non verò Phinees à Rahab fuisse absconditum arbitrantur. Sed hæc Rabbinorum commenta, solita sunt fabulonum istorum figmenta. Probabilius Philo, non ille celebris, sed Biblicarum antiquitatum scriptor obscurus. (Hebræus

tamen) ait hos exploratores fuisse duos filios Caleb, scilicet Cenez & Seeniamian. Vnde id habeat ignoro.

Nescio quò abierunt. Mentitur vafra mulier. Caluinus hîc ei id vitio tribuit, sed ita vt virtuti hospitalitatis admistum, ei non fuerit ad culpam imputatum. Sed hîc est error in Deum blasphemus. Facit enim Deum quasi cæcum, qui sinat sibi obduci velarique oculos; vt vitium non videat, aut malorum Symmysten & socium, qui vitia non censeat esse vitia, neque ea vitio vertat. Fuit tamen mendacium hoc non perniciosum, sed officiosum, ideóque veniale, præsertim in femina rudi & pagana, quæ sibi persuadebat mendacium hoc casu esse licitum, imò honestum, vtpotè necessarium ad saluandos hospites. Nec id mirum; cum olim Plato, Origen. S. Hieron. Chrysost. Theodor. Theoph. Cassian. alijque plures tam Christiani, quàm Gentiles censuerint mendacium subinde esse licitum, illóque vtendum esse quasi helleboro, vti ostendi in mendacio obstetricum. Exodi 1.

Porrò Abulen. hîc quæst. 30. censet Rahab à Deo motam fuisse ad peccatum veniale, scilicet ad mendacium hoc officiosum. Deus enim, inquit, potest mouere hominem ad peccandum venialiter, propter magnum bonum, quod inde sequitur, & ne in maiora peccata incidat. Simili modo, inquit, si quis alterum quærat ad mortem iniustam, & alius simplici mendacio eius vitam conseruare possit, debet conseruare, & si mentiri recusauerit, alius iniustè peribit.

Verùm hæc sunt falsa & paradoxa. Deus enim nullius peccati potest esse auctor, cum sit summa puritas, veritas & sanctitas. Rursum mentiri non licet, etiamsi inde totius mundi salus sequeretur. Non enim sunt facienda mala vt eueniant bona, ait Apost. nec mendacium necessarium est ad saluandam alterius vitam; potest enim quis in tali casu vti amphibologia: & si necessarium esset, non tamen mentiri liceret, quia mendacium intrinsecè malum & peccatum est, quod nullo casu facere licet.

Dices: hoc mendacium erat in exitium suæ gentis, quam prodebat Hebræis hostibus; ergo erat perniciosum. Resp. mendacium hoc fuisse quidem damnosum Chananæis & Ierichuntinis; tamen quia Rahab Dei instinctu certò sciebat, illos ob sua scelera à Deo esse proscriptos & exitio addictos, adeóque Hebræis cum suis possessionibus deditos, non debuit illa, nec potuit nisi improbè patrocinari causę iniustę Ierichuntinorum, & causæ, bellóque iusto & pio Hebræorum aduersari, ac Deo ipsi reluctari. Quin verò vt Deo obediret, cordata admodum fide & pietate, mortis discrimini fortissimè & sanctissimè se obiecit, vt ad ea meritò eam laudet Apostolus Hebr. 11. 31. & operibus hisce iustificatam esse asserat S. Iacobus c. 2. 25. Quare ipsa illuminata tactáque à Deo, à libidine sua per pœnitentiam & castitatis propositum ad Deum sese conuertit, factáque est Hebræa & sancta, adeóque hoc generoso hospitalitatis actu, quo Hebræis ingressum in Chananæam patefecit, se nobilitauit, Hebræósque sibi adeo deuinxit, vt ob hanc eius beneficentiam Salmon princeps tribus Iuda eam in coniugem acceperit, ex eáque prognati sint omnes Principes & Reges Iuda, ac tandem Christus ipse, vt patet Matth. 1.
A vbi ipsa nominatur, & præ alijs feminis ponitur in Genealogia Christi; quia videlicet fuit alienigena & meretrix, & quia de populo Dei optimè merita. Licet enim esset alienigena, tamen iam conuersa ad Iudaismũ duci potuit in vxorem à Iudæo Principe. Talium enim connubia non vetantur Deuter. 7. v. 3. sed alienigenarum dumtaxat persistentium in idololatria, vt patet ibidem vers. 4.

Hebræi tradunt Rahab hac fide & pietate promeruisse, vt octo Prophetæ & Sacerdotes ex eius stirpe procrearentur, scilicet Ieremias, Helcias, Suraias, Maasias, Baruch filius Neriæ, Hanameel, Sellum, Ezechiel & Huldam. Fuit Hanameel filius Sellum patruelis Ieremiæ. Rursum ijdem numerant nouem feminas gentiles, quæ maritis Hebræis nubentes, vel Hebræis adhærentes, ab iis conuersæ fidelem magnámque sobolem procrea-
B runt; scilicet Agar Ægyptiam vxorem Abrahæ, Aseneth vxorem Ioseph, Sephoram Madianitidem vxorem Mosis, Sephoram & Phuam obstetrices, quæ infantes Hebræorum à cæde Pharaonis seruarunt. Exodi 1. 15. Pharaonis filiam, Rahab, Ruth & Iaël. Porrò S. August. lib. contra mendacium c. 15. *Quod scriptum est*, inquit, *Deum benefecisse cum Hebræis obstetricibus, & cum Rahab Ierichuntina meretrice, non ideo factum est, quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt; Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed beneuolentia: benignitas mentis, non iniquitas mentientis.*

IN SOLARIVM.] Hebr. גג gag, id est te- VERS. 6.
ctum, vt vertit Chald. & Septuag. quod in Iudæa erat planum, vt in eo ambulare, cubare, sedere liceret. Vide dicta Deuter. 22. 8. Dictum solarium, quia soli expositum. Tropolog. Origen. homil. 3.
C in Iosue: *Hoc*, inquit, *susceptos eos in superioribus collocat, atque in editis & excelsis fidei constituit sacramentis. Nemo enim qui à Iesu mittitur, inuenitur deorsum & humi iacens, sed in superioribus permanet.*

Operuítque eos stipula lini. Hebr. *in linis ligni*, sed Hebræi lina ligni vocant lina lignea, siue quæ lignescunt, puta lina, quæ integra canna constant, quod Latinè Latinus interpres clarè expressit, vertens *stipula lini.* Nam ligni nomen Hebræi tribuunt etiam plantis, vt iunco, hyssopo, lino, quę calamo suo sensim durescunt & lignescunt, vt patet 3. Regum 4. 33. Temerè ergo Masius hîc carpit nostrum Interpretem. Illi enim fauent Chald. & Iosephus, qui vertunt *lini fasciculos*; Et Pagnin. vertens *culmos lini*, & Tigur. vertens *cauliculos lini.* Hic versus explicat vers. 4.

D NOVI QVOD DOMINVS TRADIDE- VERS. 9.
RIT VOBIS TERRAM.] *Tradiderit*, id est, tradere decreuerit, assignarit, donarit, ac reipsa mox traditurus sit. Nouerat hoc Rahab partim ex miraculis & portentis, quę Deus pro Hebręis pugnans operatus erat, partim ex Dei ipsius instinctu & reuelatione.

Quæres, qua lingua Rahab cum Hebræis exploratoribus collocuta sit? Resp. sua, id est, Chananęa. Hanc enim calluisse videntur exploratores; imò hęc ipsa Hebraicę erat affinis & vicina, vt patet ex nominibus, quibus Chananęi suas vrbes & homines vocitarunt, qualia sunt Salem, Sichẽ, Iericho, Cariatharbe, Bethlehem, Melchisedec, Adonisedec, Rahab, Abimelech, &c. Hęc enim Hebræa sunt. Pluribus id probat Serarius hîc q. 25.

Elanguerunt.

Elanguerunt. Hebr. נמגו *namoggum*, id est instar ceræ *liquefacti sunt*, dissoluti & tabefacti sunt: Pauor enim ingens liquat, eneruat & dissoluit omne robur, omnésque animæ & corporis vires. Chald. *fracti sunt.* Vatabl. *Consternati sunt metu vestri*, hoc est panico terrore acti quasi colliquescunt. Septuag. vers. 11. vertunt ἐξέστημεν, id est obstupuimus, extatici facti sumus, extra nos rapti defecimus, emoti sumus è mente nostra. Pauor enim facit inopes consilij, emotæ mentis, & quasi amentes.

Vers. 10. QVOS INTERFECISTIS.] Hebr. החרמתם *hecheramthem*, id est anathema fecistis, anathematisastis, id est velut anathema, id est hostiam Deo & iustitiæ vindictæque diuinæ consecratam immolastis & occidistis. Vide dicta Leuit. 27. 28.

Vers. 11. DOMINVS ENIM DEVS VESTER IPSE EST DEVS IN CÆLO SVRSVM, ET IN TERRA DEORSVM.] q. d. Deus vester solus est Deus verus, qui cælum & terram æternis regit imperijs, & vbiuis locorum operatur ea quæ voluerit. Hebr. enim est *Elohim*, quæ vox significat Deum quà gubernatorem rerum omnium. Sensus est q. d. Cum Deus verus pro vobis pugnet, nec Chananæi, nec quis alius illi vobísque obsistere poterit, aut vos possessione terræ huius arcere, vti sat arguit illis iniectus à Deo pauor, qui eos alioqui fortissimos imbelles & enerues reddidit. Chald. vertit: *Et quòd Dominus Deus vester sit Deus, cuius diuinitas est in cælo supra, & dominatur super terram subter.* Hoc est quod ait Moses Deut. 33. 26. *Ascensor cæli auxiliator tuus. Magnificentia eius discurrunt nubes, habitaculum eius sursum, & subter brachia sempiterna: eijciet à facie tua inimicum, dicétque: Contererè*; vbi plura hac de re dixi. Rahab ergo partim ex miraculis & prodigijs, partim ex Dei illustratione, cognouit idola Chananæorum esse Deos falsos fictósque, solum autem Deum Hebræorum esse Deum verum (Hebr. enim est *Iehoua*) ideóque in eum credidit, sperauit, dilexit, ac pœnitens peccatorum suorum veniam ab eo flagitauit, itaque iustificata est, vti docet Apostolus Hebr. c. 11. 31. & Iacob. c. 2. 25.

Vers. 14. ANIMA NOSTRA SIT PRO VOBIS IN MORTEM,] hoc est pereat anima nostra, id est pereamus nos, Deus nos perdat, vel terra nobis dehiscat, si vobis Hebræi nocuerint. Iurant enim, vti petierat Rahab, iuramento execratorio, vt patet vers. 17. Sciebant enim id Iosue & Hebræos ratum habituros, imò illi pro tanto hospitalitatis, qua aditus in terram promissam pandebatur, officio gratias acturos, ac maiora beneficia illi relaturos. Sciebant pariter legem Dei iubentis omnes Chananæos occidi, non intelligi de ea quæ tam amicè Hebræos exceperat, eísque viam in Chananæam ad tot victorias aperuerat. Hoc enim eis epijkia dictabat. Chald. vertit: *Anima nostra tradita sunt pro animabus vestris.* Clarè Vatabl. *Animas nostras pro vobis morti deuouemus præstituros nos beneficium & fidem tibi*; quod sic explicat. q. d. *Seruabimus vos, etiamsi nobis sit moriendum.* Sed prior explicatio est germanior.

Faciemus in te misericordiam & veritatem. Veritatem, id est æquitatem & fidelitatem, vt vertit Vatabl. officium scilicet officio reddendo, & fidem salutis quam tibi dedimus reipsa præstando. Est enim veritas iustitiæ, vti est loquelæ, vt bonum quod verè promisimus verè præstemus, de
A
qua ait Ioannes in Euang. cap. 8. *Ille* (diabolus) *in veritate*, id est in fide & obedientia Deo promissa *non stetit.* Et in epist. 3. *In veritate ambulas.* Et alibi: *Dominus aspiciet veritatem.* Et: *Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas.*

DEMISIT ERGO EOS PER FVNEM DE FENESTRA.] Vers. 15. Sicut Paulus Damasci è fenestra demissus est in sporta, cuius hi exploratores fuere typus & figura. Actor. 9. 25.

Dominus enim eius hærebat muro. Septuag. *Quoniam domus illius erat in muro, & in muro ipsa habitabat.* Quod Romæ quoque & alibi fit, vbi summa est pax: nam tempore belli id periculosum est: per domos enim muro hærentes exploratores, hostésque ipsi securè in vrbem ingredi & egredi possunt.

AD MONTANA CONSCENDITE,] Vers. 16. Quasi ad
B
auia & semota. Mysticè Origen. Apostolis, ait, iussit Christus cælestia prædicare, quasi dicat: Nolite per valles incedere, humilia & deiecta refugite, excelsa & sublimia docete.

INNOXII ERIMVS A IVRAMENTO Vers. 17. QVO ADIVRASTI (ita iurare fecisti, siue ad quod nos adegisti. Ita Pagnin. & Vatabl.) NOS.

SI INGREDIENTIBVS NOBIS TERRAM, Vers. 18. SIGNVM FVERIT FVNICVLVS ISTE COCCINEVS.] Ita legunt Hebræa. Chald. Septuag. & Roman. sine negatione. Complut. tamen & alij legunt cum negatione: *Signum non fuerit.* Sensus ergo est. q. d. Innoxios nos præstabimus, fidémque nostram liberabimus ab hoc iuramento, quo iurauimus te tuósque seruare, si
C
funiculum istum alligaris ad fenestram, vt ex eo quasi signo domum tuam omnes Hebræi à cæteris internoscant, sciántque illam esse, quam seruaturos nos iurauimus. Ita Vatab.

Verùm quia Hebr. נקים *nekiim*, id est innoxij, potiùs significat immunes, & obligatione iuramenti solutos, siue vt vulgò dicunt deobligatos, vt patet vers. 19. & 20. hinc ex Hebræo hîc videtur esse sensus, q. d. iuramento nostro liberi solutíque erimus, si duo quæ iure exigimus non seruaueris. Exigimus enim primò, vt funiculum istum nobis pro signo des tuam esse domum; Secundò, vt tuos cognatos omnes in tuam domum congreges, itaque sciamus esse tuos non alienos; si hæc duo non seruaueris, iuramento nostrô nos soluti erimus: Sin seruaueris, eo obligatos nos censebimus, illúdque sanctè seruabimus. Vnde Complut.
D
aliíque vt dixi per negationem legunt: *Innoxij erimus, &c. Si signum non fuerit funiculus iste.*

Funiculus (Hebr. funis) *iste coccineus*: *iste*, scilicet qui hîc se oculis nostris offert. Alij: *Iste*, scilicet quo nos per murum demisisti, vt idem funis crassior, quo exploratores è manu Chananæorum liberat, Rahab quoque eorum liberatricem de manu Hebræorum liberaret. Exploratores dant signum funis, quod petierat Rahab vers. 12. quódque antequàm è muro demitterentur dare debuissent, sed id eis ob periculum turbatis animis tum non occurrebat, cum omnes ad periculi fugam per securam è fenestra demissionem toti intenderent.

Coccineus. Dei prouidentia id factum, vt per eum, vtpotè rubeum Christi sanguis repræsenta-

retur. Vnde S. Ambros. lib. 5. de fide cap. 5. censet Rahab hoc coccineo fune significare voluisse passionem Christi, cuius fide & meritis liberabatur à morte animæ & corporis. Audi eum lib. 5. de fide cap. 4. sub finem: *Vidit hoc meretrix, & quæ in excidio ciuitatis remedia desperaret salutis, quia fides vicerat, signa fidei atque vexilla Dominicæ Passionis attollens, coccum in fenestra ligauit, vt species cruoris mystici, quæ foret mundum redemptura vernaret. Ita foris* IESV *nomen fuit præliantibus ad victoriam, intus species Dominicæ Passionis periclitantibus ad salutem. Vnde quia intellexit Rahab cæleste mysterium, dicit Dominus in Psalmo: Memor ero Rahab & Babylonis scientibus me.*

Sic & S. August. in Psal. 86. *Memor ero*, inquit, *Rahab. Quæ est ista? Meretrix illa in Hiericho, meretrix quæ suscepit nuncios, & alia via eiecit, quæ præsumpsit in promissione, quæ timuit Deum, cui dictum est vt per fenestram mitteret coccum, id est, vt in fronte haberet signum sanguinis Christi. Saluata est ibi, & Ecclesiam gentium significauit. Vnde Dominus superbientibus Pharisæis dixit: Amen dico vobis, publicani & meretrices præcedunt vos in regno cælorum. Præcedunt, quia vim faciunt. Impellunt credendo, & ceditur fidei, nec obsistere potest quisquam, quia qui vim faciunt diripiunt illud.* Sic & S. Hieron. epist. 2. ad Nepotian. multis docet coccinum esse symbolum sanguinis Christi, æquè ac charitatis ignitæ, qua ardebat. Rahab. Et Origen. hîc homil. 4. sanguis Christi est signum redemptionis, inquit, in domo Rahab, id est in Ecclesia.

Et omnem cognationem tuam, putà non solùm parentes, sed auunculos, materteras, patrueles, imò & affines, scilicet cognatorum vxores & cognatarum maritos; hi enim per vxores & maritos pertinebant ad Rahab, eiúsque censebantur cognati. Negat hoc Abul. quæst. 55. eo quòd vers. 13. Rahab solos fratres suos & sorores petierit liberari, sed immeritò, nam nomine fratrum & sororum nepotes & cognati apud Hebr. intelliguntur; quos enim ibi fratres vocauit, hîc cognatos vocat.

VERS. 19. SANGVIS IPSIVS ERIT IN CAPVT EIVS.] *Sanguis*, id est culpa sanguinis sui effusi in ipsummet recidet. q. d. ipse sua culpa peribit, non nostra, quia pacta non seruauit.

VERS. 20. MVNDI,] id est liberi, & iuramenti obligatione soluti.

VERS. 21. DIMITTENSQVE.] Putà valedicens eis. v.g. dicendo: *Ite in pace*, vel *Pax vobiscum*: iam enim funiculo eos per murum dimiserat: hîc ergo dimissis valedicit.

VERS. 22. PERREXERVNT AD MONTANA, ET MANSERVNT IBI TRES DIES,] non integros, sed dimidiatos vel inchoatos. Nam die tertio mensis Nisan, siue Martij, missi à Iosue lustrarunt Iericho, & hospitati sunt apud Rahab, sed cum illicò eorum aduentus nunciatus esset regi, illéque eos inquiri iuberet, Rahab eadem nocte eos per murum demisit: Demissi & dimissi latuerunt in montanis ad tres dies, scilicet die quarta, quinta & sexta Nisan, sed inchoato; nam die sexto ad vesperam redierunt ad Iosue. Quare non videtur verum quod scribit Iosephus, eos post ingressum suum in Iericho sequentem diem totum insumpsisse in exploranda Iericho: Sic enim proditi & capti fuissent, & satis ex Rahab intellexerunt metum statúmque vrbis, vt tanta lustratione non esset opus, præsertim in tanto periculo, omnium oculis in eos intentis. Nam ob viciniam Hebræorum omnes Ierichuntini erant consternati, & quasi exanimati, vt ait Rahab: quare vrbem suam clauserunt & arctissimè custodierunt, singulos ingredientes exactè inspiciendo & examinando, ac nominatim peregrinos, eorúmque nomina ad Regem deferendo, vti fieri solet. Singulis diebus ad vesperam in vrbibus, quæ vicinum hostem metuunt. Si quis nolit hisce temporis angustiis arctari, malitque tres dies integros latebrarum accipere, dicat exploratores à Iosue fuisse missos, venisséque in Iericho, non tertio die Nisan, post expletos 30. dies luctus ob mortem Mosis; sed ante eos expletos die primo Nisan, ita vt secundo die Ierichuntem explorarint, tertio die redierint, latuerintque in montibus tres integros dies, ac die sexto reuersi sint ad Iosue. Ita ex Lyrano & Masio Salianus.

Et timore prostrati. Hebr. *Timore liquefacti*. Vide dicta vers. 9. VERS. 24.

Rahab typus Ecclesiæ.

Allegoricè S. August. Origen. Rupertus: Rahab, inquiunt, repræsentat Ecclesiam Gentium. Primò, quia sicut ipsa, ait Rupert. cap. 10. priùs erat prostibulum dæmoniorum & lupanar idolorum, sed ex infideli & incesta per receptionem exploratorum Hebræorum facta est fidelis & casta; sic gentes idololatræ & impuræ per receptionem Apostolorum, factæ sunt Christianæ & sanctæ. 1. Secundò, sicut Rahab per funiculum coccineum, sic Ecclesia per sanguinem Christi saluata est. 2. Tertiò, Rahab seruauit omnes cognatos, itaque, vt videtur, omnes ad fidem & cultum veri Dei Hebræorum adduxit; vnde & Rahab Hebr. idem est quod dilatatio: sic Ecclesia per omnes gentes se dilatauit. 3. Quartò, extra domum Rahab omnes occisi sunt: sic extra Ecclesiam omnes pereunt, nullique salus conceditur. 4. Quintò, Rahab iustificata est per fidem & hospitalitatem, sic & Ecclesia per fidem & charitatem. 5.

Tropol. Rahab est omnia peccatrix & pœnitens instar Magdalenæ, quæ per Iosue & exploratores, id est per IESVM & viros Apostolicos, & luxuriosa fit casta & sancta, ideóque ab excidio gehennæ seruatur, imò & alios seruat, dum eisdem pœnitentiam & puritatem suo verbo & exemplo persuadet.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS.

IOrdanem miraculosè diuisum, duce arca fœderis præeunte, ficco pede transeunt Hebræi.

1. IGitur Iosue de nocte consurgens mouit castra; egredientésque de Setim, venerunt
ad Iordanem ipse & omnes filij Israël, & morati sunt ibi tres dies. 2. Quibus euo-
lutis, transierunt præcones per castrorum medium, 3. & clamare cœperunt: Quando vi-
deritis arcam fœderis Domini Dei vestri, & sacerdotes stirpis Leuiticæ portantes eam: vos
quoque consurgite, & sequimini præcedentes: 4. sitque inter vos & arcam spacium cu-
bitorum duûm millium: vt procul videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini:
quia priùs non ambulastis per eam: & cauete ne appropinquetis ad arcam. 5. Dixítque
Iosue ad populum: Sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia. 6. Et
ait ad sacerdotes: Tollite arcam fœderis, & præcedite populum. Qui iussa complentes, tu-
lerunt, & ambulauerunt ante eos. 7. Dixítque Dominus ad Iosue: Hodie incipiam exal-
tare te coram omni Israël: vt sciant, quòd sicut cum Moyse fui, ita & tecum sim. 8. Tu
autem præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, & dic eis: Cùm ingressi fueritis par-
tem aquæ Iordanis, state in ea. 9. Dixítque Iosue ad filios Israël: Accedite huc, & au-
dite verbum Domini Dei vestri. 10. Et rursum: In hoc, inquit, scietis quòd Dominus
Deus viuens in medio vestri est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum & Hethæum,
Heuæum & Pherezæum, Gergesæum quoque & Iebusæum, & Amorrhæum. 11. Ecce,
arca fœderis Domini omnis terræ antecedet vos per Iordanem. 12. Parate duodecim
viros de tribubus Israël, singulos per singulas tribus. 13. Et cum posuerint vestigia pe-
dum suorum, sacerdotes qui portant arcam Domini Dei vniuersæ terræ, in aquis Iordanis,
aquæ quæ inferiores sunt, decurrent atque deficient; quæ autem desuper veniunt, in vna
mole consistent. 14. Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, vt transiret Iorda-
nem: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, pergebant ante eum. 15. Ingressís-
que eis Iordanem, & pedibus eorum in parte aquæ tinctis (Iordanis autem ripas aluei sui
tempore messis impleuerat,) 16. steterunt aquæ descendentes in loco vno, & ad instar
montis intumescentes apparebant procul ab vrbe, quæ vocatur Adom vsque ad locum Sar-
than: quæ autem inferiores erant, in Mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) des-
cenderunt, vsquequo omnino deficerent. 17. Populus autem incedebat contra Ieri-
cho: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum
in medio Iordanis accincti, omnísque populus per arentem alueum transibat.

VERS. 1. IGITVR IOSVE DE NOCTE CONSVRGENS MOVIT CASTRA.] *Nocte*, scilicet finiente, putà in crepusculo matutino. Hebr. enim est: *Manicauit manè*. Ita Septuag. vel vt Chald. *in aurora*. Ita noster quoque accipit noctem cap. 6. v. 12. Non enim nox obscura, sed aurora lucifera apta est mouendis castris & expeditionibus bellicis. Discat hîc princeps & belli dux, non stertere in multam lucem, sed ante solem in aurora surgere, iuxta illud Homeri:

οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα,

Non decet noctem totam dormire virum consiliariū.

Hebræi censent hanc noctem siue auroram fuisse nona die Nisan, siue Martij. Asserunt enim Mosen mortuum fuisse die septima Februarij, & die septima Martij sequentis, nempe sub finem triginta dierum luctus, Dominum allocutum Iosue, A & eodem die promulgationem factam populo de parandis cibis: Quinta verò die eiusdem mensis missos fuisse exploratores, & octauo die ipsos reuersos: Nona autem die filios Israël profectos à Setim venisse ad ripam Iordanis, ac decima die Iordanem transisse.

Verùm aptior est ordo, si dicamus Mosem mortuum sub diem tertiam Februarij, inde post 30. dies luctus, sub diem tertiam Martij Deum excitasse Iosue ad Chananæam inuadendam. Quare Iosue eodem die misisse exploratores, qui post triduum, die sexto Martij, ad vesperam redeuntes ad Iosue, illum animarunt ad Chananæos perculsos aggrediēdum. Iosue ergo postero manè diei septimæ castra mouit ad Iordanem, ac per præconem edixit, vt omnes pararent se ad transitū Iordanis post tres dies futurū. Pararunt se ergo per dies tres, scilicet septimū, octauum & nonum, ac decimo die Iordanem transierunt, vti dixi c. 1. v. 11.

Et morati sunt tres dies, iam dictos parantes se ad transitum. Hæc verba non sunt in Hebr. Septuag. & Chald. hoc versu, sed sequenti, ex quo noster Interpres ea huc transtulit claritatis causa.

VERS. 2. QVIBVS EVOLVTIS,] id est, ad finem tendentibus, putà sub vesperam diei nonæ.

VERS. 3. QVANDO VIDERITIS ARCAM FOEDERIS,] in qua Deus residebat super propitiatorium & Cherubim, indéque dabat oracula Exodi 25.10 Deus ergo hic in arca residens præibat castra, & Iordanem diuisit, ac populum sicco pede per eum traduxit.

Et sacerdotes stirpis Leuiticæ (ex Leui Patriarcha prognatos) *portantes eam.* Licèt enim in peregrinatione per desertum arcam portarent Leuitæ, puta Caathitæ, vti iusserat Deus Num. 4. 15. tamen in re graui & miraculosa portabant eam sacerdotes, vti hîc ad findendum Iordanem, & c. 6. ad prosternendos muros Iericho, & ad inferendum eam cum maiestate in magnificum Salomonis templum recens ab eo ædificatum. 3. Regum 8. Perperam ergo Sigonius lib. 5. de Repub. Hebr. cap. 4. per sacerdotes stirpis Leuiticæ hîc intelligit Leuitas. Minus rectè quoque Chald. vertit *Sacerdotes & Leuitas.*

Vos quoque consurgite & sequimini præcedentes. Hebr. Chald. & Sept. *ibitis post eam*, scilicet arcam, sed arca portabatur à sacerdotibus: eos ergo sequendo sequebatur pariter arcam.

VERS. 4. SITQVE INTER VOS ET ARCAM SPATIVM CVBITORVM DVORVM MILLIVM,] seu pedum trium millium, qui efficiunt quinque stadia, hoc est medium milliare Italicum, & insuper 125. passus, quod est iter Sabbathi, ait Iosephus lib. 20. Antiq. cap. 6. stadium enim est octaua pars milliaris: milliare autem faciunt mille passus; quare quinque stadia continent 625. passus.

Cur post arcam bis mille cubiti? Quæres: cur tantum interstitium inter arcam & populum præcepit Deus? Resp. primò, religionis & reuerentiæ causa: arca enim Deum repræsentabat; imò eum quasi gestabat qui iter in terram promissam Hebræis pandebat, ac quasi dux præibat. Secundò, vt omnes commodiùs arcam, & miraculum diuisi per eam Iordanis eminus cum admiratione, exultatione, & gratiarum actione Deum glorificantes conspicerent, quomodo scilicet à sacerdotalibus pedibus aquæ diffugerent, exaresceret Alueus, medias per vndas via sterneretur, ait Serarius: atque vt ait S. August. quæst. 3. ne si tam grande populi agmen post arcam proximum pergeret, non eam omnes præeuntem viderent, neque nossent quà sequerentur. Vtrámque hanc causam assignat Iosue dum statim subdit: *Vt procul videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini, &c. Et cauete ne appropinquetis ad arcam.* Ex hoc autem præcepto factóque intelligendum relinquitur, quòd columna illa nubis, quæ mouendis castris solebat signum dare, illáque motu suo præire, itérque ostendere, iam euanuerat, nec amplius apparebat: alioqui enim ipsa more suo castra hîc præiuisset, non arca. Ita S. August. Abul. Hugo, Lyran. Caietan. Arias, Dion. & alij. Mysticè in Iosue, id est Iesu Christi ducatu nulla est nubes, nulla caligo vmbratica, sed aperta veritas, quam attulit arca fœderis, id est lex noua.

Alias causas addit Masius, nimirum quòd Al-
A ueus Iordanis esset duorum millium cubitorum, vt arca alueum hunc in aduersa ripa egrederetur, cum Iudæi eundem in citima ripa ingrederentur. Verùm Geographi terræ sanctæ asserunt, Iordanem circiter triginta cubitos duntaxat in latitudine continere. *Alia causa ingerere.*

Rursum, vt significaretur duo millia annorum effluxura ab hoc Iordanis transitu vsque ad natiuitatem Christi; sed errat in computu: nam fluxere tantum anni 1456. vt patet ex Tabula Chronographica, quam Genesi præfixi.

Porrò R. Salomon censet hîc duas fuisse arcas, scilicet arcam fœderis, & arcam continentem ossa Ioseph, eo quod Hebr. sit ביניו *benau* plurale; sed errat; tum quia in Hebræo legendum est alio puncto בינו *beno*, in singulari, id est *inter eam*, scilicet arcam, vti legit noster, Septuag. & Chald. tum quia etiamsi legas *benau*, illud quidam est af-
B fixum nominis pluralis, sed significans rem singularem; alioqui enim dicendum fuisset ביניהם *benehem*, id est *inter eas*, scilicet arcas, vti norunt Hebræi. Mysticè arca significat humanitatem Christi à cuius præstantia & perfectione nos peccatores longissimè distamus.

DIXITQVE IOSVE AD POPVLVM: SANCTIFICAMINI,] lotione vestium & secubitu. q. d. lauando vestes, & abstinendo ab vxoribus mundate vos, & religiosè comparate ad traiectionem Iordanis tam admirabilem & diuinam. Hæc enim sanctificatio, siue lustratio corporalis fuit rudis illius sæculi prisciqne populi, quæ typus fuit lustrationis spiritualis per contritionem & pœnitentiam à Christo inducendæ. Hinc eadem lustratio præcepta fuit Hebræis, cum eis
C Deus daturus esset legem in Sina. Exodi 19. 10. & cum prostraturus esset muros Iericho hîc cap. 7. 13. & cum Dauid à Samuële in Regem diligendus foret. 1. Regum 16. 5. & alibi. Interiùs verò *sanctificamini*, excitando firmam fidem, & spem obtinendi à Deo ea quæ ipse promiserat. Vnde subdit: *Cras enim Dominus faciet mirabilia.* VERS. 5.

Disce hîc continentiam & castitatem vocari sanctitatem, quia ipsa purificat animam & corpus. Hinc Apostolus ait Thess. 4. 4. *Vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione.* Et 1. Corinth. 7. ait de Virgine: *Vt sit sancta corpore & spiritu.*

Cras enim faciet Dominus mirabilia, scilicet Iordanem diuidet, siccabit, sistet, attollet, vt vos traducat. Loquitur Iosue æquè ac Moses instinctu &
D iussu Dei, non vt princeps, sed vt Propheta, ac vt talis à Deo auctoratus imperat sacerdotibus res sacras vers. sequenti, vt scilicet arcam tali ritu transferant, quod vt merus princeps licitè facere non potuisset. Nam, vt docet S. Ambros. epist. 13. ad Marcellinam sororem, Imperatori cura murorum, Episcopo cura sacrorum à Deo commissa est. Sed audi eum generosè Valentiniano Imperatori, Ecclesiam pro Arrianis petenti intonantem: *Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorũ.*

CVM INGRESSI FVERITIS PARTEM VERS. 8.

Aqvæ Iordanis state in ea.] Pro *partim*, Hebr. est קצה *katse*, id est finem, extremitatem, per quam Masius intelligit vlteriorem ripam. q. d. cum transgressi fueritis Iordanem consistite in eius extremitate iuxta aduersam ripam, donec populus transeat, & sacerdotes lapides è Iordane tollant, ponántque in monumentum huius transitus. Vnde & Pagnin. vertit: *Cum veneritis ad finem aquæ Iarden, in Iarden stabitis.*

Serarius verò accipit citeriorem (hanc enim significat קץ *kets*, vers. 12.) ripam. q. d. cum primùm attigeritis aquas Iordanis, ibi subsistite, donec diuiso Iordane sensim defluat aqua, ac relinquat alueum siccum, per quem transeatis ad aduersam ripam, vt dicitur vers. 13.

In medio Iordanis stetit arca. Ego inter vtrúmque medius incedo, ac cum Serario citeriorem quidem ripam accipio, verùm ita vt non in ea, sed in medio Iordanis subsistere sacerdotes iubeantur. Nam non in ripa, sed medio Iordanis constitisse sacerdotes, disertè asseritur v. vlt. & c. 4. vers. 10 Hebr. enim *katse*, propriè significat sectionem & partem à toto præcisam; hęc enim iam est totius finis & extremitas, atque hac de causa noster & Sept. semper hîc *katse* vertunt *partem*, nam radix קצה *katsa* significat præcidere, abscindere, detruncare, extrema succedere. Sensus ergo est. q. d. cũ veneritis ad *katse*, id est ad sectionẽ Iordanis, vbi scilicet Iordanis lectus iã finitur, atq; vtrímq; sua extremitate iam secta terminatur, ingredimini hanc eius sectionem, siue partem iam sectam, atque in medio eius subsistite; tum vt populus fidenter trãseat, videns arcam & sacerdotes in medio Iordane iam fisso siccóque intrepidos consistere, nec metuat aquarum post arcæ transitum in alueum suum reditum & reuolutionem; tum vt ibidem lapides 12. erigantur, & alij 12. tollantur erigendi in Galgalis, ad monumentum perpetuum miraculosi huius transitus. Vnde Hebr. ad verbum est: *Cum veneritis ad sectionem Iordanis, in Iordane* (medio) *subsistite.* Rationem dat noster Serarius: Congruum erat, inquit, vt arca eo loco subsisteret, vbi maximum erat periculum, vt tantò fidentiùs totus populus pertransiret. Si enim arca in alterutra ripa substitisset, vereri potuissent timidiores, ne salua arca, ipsi in medio alueo aquis in suum locum redeuntibus obruerentur.

Hic igitur rei gestæ fuit ordo: Sacerdotes cum arca præcesserunt agmen populi per duo cubitorum millia versus Iordanem, cúmque ipsi ad eum peruenissent, aquásque pedibus tangerent, illico aquæ quasi arcam, vel potiùs Deum in arca residentem venerantes fugerunt; Angelus enim eas illico dissecuit, alueúmque siccauit: per eum ergo perrexere sacerdotes vsque ad medium aluei iam siccati, ibíque constiterunt, donec totus populus transiret, & lapides iam dicti tollerentur, & in monumentum erigerentur: populus enim per alueum totò securéque transibat, non dubitans se fore ab aquis immunem, vbi ab iisdem immunes esse videbat sacerdotes & arcam.

Comparatio diuisionis Iordanis & maris rubri. Diuisio ergo Iordanis facta per Iosue, partim similis fuit diuisioni maris rubri factæ per Mosen Exodi 14. 22. vt ibi ostendi, partim dissimilis & maior: Nam primò, illa facta est per virgam Moïsi super mare extensam, hæc verò per arcam Deũ vehentem, quæ proinde nobilior erat virga Mo-

1.

2. sis. Secundò, ibi Angelus diuisit mare sub initium noctis; sed ventus ab eodem inductus, illius iam diuisi alueum tota nocte flando siccauit, vt sub auroram illud sicco pede transirent Hebræi: hîc verò Angelus diuidens Iordanem, illico eundem siccauit, præsertim quia is exiguus erat & arenosus. Tertiò, ibi aquæ maris ab Angelo diuisæ, in montes quasi erectæ constiterunt immotæ, quia mare ipsum non fluit, sed in eodem loco immotum consistit: hîc verò Iordanis fluens assiduè aquas in Iordanem diuisum defluebat: quare Angelus illas colligere, & in montes altiores erigere debebat, ne alueum iam siccatum inuaderent & obruerent. 3.

State in ea. Intrepidi, quia Deum in arca præsentem habetis protectorem, vt has animositate reliquum populum animetis, & corroboretis ad transitum: state ergo, quia vobiscum stat Deus.

In hoc scietis qvòd Dominvs Devs vivens (Hebr. אל חי *el chai*, id est, *fortis viuens*,) in medio vestri est.] Qui scilicet viuus, agilis, vegetus, omnia viuificans, vegetans & roborans, diuina sua industria, prouidentia & omnipotentia vos per Iordanem transuehet, traducétque illæsos, saluos & incolumes. Vers. 10.

Et cvm posverint vestigia pedvm svorvm sacerdotes, qvi portant arcam Domini Dei vniversæ terræ in aqvis Iordanis, aqvæ qvæ inferiores svnt decvrrent, atqve deficient.] Hebr. יכרתון *iiccaretun*, id est *excindentur*, hoc est ita defluent & deficient, ac si funditùs excisæ essent: *Quæ autem desuper veniunt* (de nouo affluunt) *in vna mole consistent.* Hebr. *In vno aceruo stabunt*, hoc est in vnum aceruum, & quasi montem sensim ex nouæ semper aquæ affluxu crescentem, & intumescentem attollentur. Hinc patet sacerdotum pedibus quasi repulsas Iordanis aquas sese dissecuisse, vt ijs aditum panderent. Sacerdotibus autem hęc vis data fuit à Deo, propter arcam quam portabant: arca enim erat scabellum pedum Dei sedentis super Cherubim & propitiatorium, quod erat quasi operculum arcæ, super illam instar sedis & throni expansum, ita vt arca subiecta esset quasi scabellum pedum eius, iuxta illud: *Adorate scabellum pedum eius*: id est adorate & veneramini arcam. Psal. 98. vers. 5. Vide dicta Exodi 25. 10. vbi dixi arcam allegoricè significasse humanitatem Christi, propitiatorium verò eius diuinitatem: Symbolicè verò arcam repræsentare B. Virginem & Sanctos. Hi enim sunt quasi arca Deum in se continens, ac proinde ab eis fugiunt aquæ tum delitiarum, tum tribulationum huius mundi. Vers. 13.

Iordanis avtem ripas alvei svi tempore messis impleverat.] Hebr. *Tempore nouarum frugum.* Erat enim tunc dies decimus mensis primi Nisan, qui partim Martio, partim Aprili respondet, quo in Palæstina, vtpote regione calida maturescunt segetes aliquæ, præsertim hordeaceæ, adeóque tempus messis ibidem à Nisan incipere, patet Leuit. 23. 10. Exodi 13. 4. Deuter. 16. 1. Iosue 5. 11. Vers. 15.

Ripas suas impleuerat. Septuag. *Iordanis autem implebatur secundum totam ripam suam.* Verùm quia Hebr. על *al*, & *secundùm* & *supra* significat; hinc secundò vertas: *Et Iordanis implebatur*, id est, *exundabat super omnes ripas suas*, vti vertit Masius

& Vatabl.& ita vertit noster 1.Paral.12.15. q.d. Iordanis tunc erat maximus, nec poterat capi al- A ueo suo. Solet enim Iordanis tempore messis exundare, siue quòd ea singularis fluminis istius sit natura, siue quod vt communis habet opinio, è montibus Iordani vicinis niues per æstum solis liquatæ, copiosam in eum aquam effundant. Ita Abulens. Masius, Arias. Idem accidere Tigri æquè ac Nilo docet Eccles.cap.24.35.

Tempus hoc exundationis Iordanis elegit Deus huic traiectui Hebræorum, vt tantò singularius esset beneficium, quantò admirabilius erat miraculum.

VERS.16. STETERVNT AQVÆ DESCENDENTES IN LOCO VNO (Hebr. *in aceruo vno.* Chald. *in vtre vno.* Septuag. πῆγμα ἕν, id est, *concretio vel congelatio vna.* Aquæ enim stabant quasi conglaciatæ instar montis crystallini) ET AD INSTAR MONTIS INTVMESCENTES APPAREBANT B PROCVL AB VRBE QVÆ VOCATVR ADOM (ita Hebr. Septuag. Roman. malè ergo Complut.& alij legunt *Edom*) VSQVE SARTHAN:] id est ab Adom (quæ *vsque ad Sarthan*, scilicet pertingit & fines suos extendit) vsque ad Bethab-ara, vbi Hebræi Iordanem transibant. Nam Hebr. est *ab Adom vel in Adom* (Hebr. enim quædam legunt באדום *beadom*, id est in Adom, quædam מאדום *meadom*, id est ab Adom) *vrbe, quæ est à latere vel ad latus Sarthan.* Sic & Septuag. in Regijs & Complut. Vnde mirum est in Roman. pro *Sarthan* legi *Cariathiarim*, id est vrbs syluarum; nisi dicas ita dictam quoque fuisse Sarthan ob vicinas syluas. Sensus ergo est, q.d. Aquæ Iordanis arcæ Dei præsentia repulsæ, cum continuò nouæ affluerent, adeò intumuerunt & quasi C in montem excreuerunt, vt mons ille in altum sublatus à loco traiectus, qui inde dictus est, *Bethabara*, id est domus transitus, remotè & procul apparuerit illorum locorum incolis vsque ad vrbem Adom ignobilem, siue vsque ad locum Sarthan tam celebrem (Sarthan enim est ad latus vrbis Adom) hoc est vsque ad lacum Genesareth, siue mare Galileæ, quod & Tiberiadis dicitur, vt fusè probat hîc Masius ex 3. Regum 4.12. vbi Sarthan dicitur opposita esse Iezrahel, quæ vicina erat ciuitati Bethsan, siue Scytopoli: mare autem Galilææ terminabat Scytopolim.

Apparuit ergo hîc aquarum mons ex Bethhabara vsque ad Sarthan & mare Galileæ, quod est spatium viginti leucarum siue horarum.

Imò ex Hebræo videtur hic esse sensus, quòd aquæ hę Iordanis intumescentes non tantùm ap- D paruerint, sed & continua serie intumuerint à Bethabara vsque ad Sarthan, q. d. aquæ Iordanis arcæ Dei aspectu repulsæ, cum assiduè nouæ affluerent, & hæ rursum mox ab Angelo retrorsum repellerentur, ipsa hac repulsa refluxerunt, atque hoc refluxu suo tam longo tractu intumuerunt, quantus est à Bethabara vsque ad Sarthan, puta per viginti leucas, siue quantus ferè est à mari mortuo, hoc est à lacu Asphaltite (iuxta illum enim est Bethabara) vsque ad mare Tiberiadis. Vnde Hebr.& Chald. habent: *Steterunt aquæ vsque ad Sarthan*: Ita Masius. Nimirum Deus omnium opifex, qui terminum ponit aquis, easdem quouis muro adamantino fortiùs hîc retinebat.

Minùs rectè Adrichom. hîc fingit aliud Sarthan iuxta Bethabara, in quo scilicet Hebræi Iordanem traiecerunt, indéque mons ille aquarum Iordanis visus intumuerit vsque ad Adom.

Symbol. Rupertus censet hîc repræsentari spatium temporis, quo Hebræi possessuri erant terram promissam, scilicet à traiectu Iordanis sub Iosue in Bethabara, vsque ad Adom & Sarthan, id est vsque ad Titum & Romanos, qui eos ob occisum Iesum Christum mactarunt, afflixerunt, expulerunt. *Adom* enim Hebr. idem est quod *rubra*, *Sarthan*, verò idem quod *tribulatio eorum.*

Tropol. Fidelis à transitu Iordanis, id est à baptismo, debet intumescere, id est crescere in patientia & virtute vsque ad *Adom*, id est effusionem sanguinis & martyrium, ac *Sarthan*, id est arctationem & tribulationem extremam. Cum ergo tribularis, ô Christiane, animos sume ac dilata: nondum enim vsque ad Adom, id est vsque ad sanguinem restitisti, vti fecit Christus & Martyres. Cogita quanta passi sint. S. Laurentius, S. Vincentius, S. Euphemia, S. Febronia, cæterique Martyres, & parum tibi videbitur quicquid pateris.

Quæ autem inferiores erant in mare solitudinis (in lacum Asphaltitem, in quem conuersa fuit Sodoma & Pentapolis post cæleste incendium) *quod nunc vocatur mortuum* (eo quòd nullum animal viuum alat, sed omnia viuentia in illud illata illicò moriantur) *descenderunt.* Iordanis enim rectè labitur in hoc mare, eósque absorbetur & quasi euanescit.

POPVLVS AVTEM INCEDEBAT CONTRA IERICHO (malè nonnulli legunt *contra Iordanem*: nam *contra Iericho* habent Hebr. Chald. Septuag. & Roman.) Hic locus, in quo Hebræi sicco pede transierunt Iordanem à Deo diuisum, Hebr. dictus est *Bethabara*, id est *domus*, hoc est locus *transitus*, vbi S. Ioannes Baptista baptizabat, ibique Christus ab eo baptizatus est Ioannis 1.28. (vide ibi dicta) nimirum vt quo loco Baptismus primùm isto Hebræorum traiectu fuerat adumbratus, eodem quoque primùm perficeretur à Ioanne. Transitum enim Iordanis Baptismum præfigurasse docet S. August. serm. 106. de Temp. sicut enim Iosue Hebræos per Iordanem traduxit in terram promissam; sic Iesus suos fideles per baptismum traducit in cælum. Hinc & S. Hieron. in locis Hebr. litt. B. *Bethabara*, inquit, *vbi Ioannes in pœnitentiam baptizabat: vnde & vsque hodie plurimi de fratribus, hoc est de numero credentium ibi renasci cupientes, vitali gurgite baptizantur*, vti S. Basilius ex Cappadocia profectus est ad Iordanem, in eóque baptizatus. VERS.17.

Porrò Arias pag. 265. censet *Bethabara* eundem esse locum cum *Bethbera* (de quo Iudic.7.24.) id est domus frumenti vel comestionis, id est locus fertilis ob aquarum Iordanis viciniam & irrigationem, vnde iuxta illum Hebræi fruges terræ comederunt cessante manna. Iosue 5. vers. 11. & 12.

Et sacerdotes qui portabant arcam fœderis, stabant super siccam humum in medio Iordanis accincti, donec totus populus securè & sine metu transiret, vt ostenderetur populo miraculum hoc

transitus fieri virtute Dei, qui Dominus & princeps erat fœderis (tabularum duarum Decalogi) arca contenti, cuius fœderis compos populus, non tantum peruio, sed & sicco omnino vteretur Iordanis alueo. Hoc est quod canit Psaltes Psal. 114. vers. 7. *Quid est tibi mare quod fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum? A facie Domini* (supra arcam residentis) *mota est terra, à facie Dei Iacob.*

Moral. Origen. hom. 4. *Sacerdotum ministerio,* inquit, *deducitur populus ad terram repromissionis. Et quis hodie in sacerdotibus tantus ac talis est, qui in illo ordine mereatur adscribi? Si enim sit aliquis talis, cedent ei flumina Iordanis, & ipsa elementa verebuntur; pars aquarum fluminis retrorsum resiliet; pars verò in mare salsum rapido cursu defugiet.* Et inferiùs: *Beati qui appropinquant arcæ, id est Deo: sed memento quod scriptum est: Qui approximant mihi, approximant* A *igni pios illuminanti, impios adurenti.*

Accincti. Hebr. הָכֵן *hachen*, id est *firmando*, scilicet se in eodem vestigio, hoc est firmiter, pede fixo. Chald. *fixi.* Aut *rectè*, & sic vti cœperant. Ita Arias. Tigur. *de industria.* Septuag. Aquila & Symmach. *paratè*, ad transeundum. Masius: *parando*, scilicet populo transitum. Licet enim *hachen* sit verbum infinitiui Hiphil, tamen apud Hebræos hæc verba sæpè capiuntur pro aduerbijs, vt patet Osee 5. vers. 2. & cap. 9. 9. Ionæ 44. Isaiæ 31. 6. in Hebræo.

Omnisque populus per arentem alueum transibat. Hebr. *Et omnis Israël transibat per aridum, vsque dum absoluisset omnis populus transire Iordanem.* Sic & Septuag. Chald. Vatabl. Masius & alij.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS.

IVbet Iosue *duodecim lapides erigi, tum intra, tum extra* Iordanem, *ad perpetuam transitus Hebræorum memoriam.*

1. QVibus transgressus, dixit Dominus ad Iosue: 2. Elige duodecim viros singulos per singulas tribus: 3. Et præcipe eis, vt tollant de medio Iordanis alueo, vbi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, vbi fixeritis hac nocte tentoria. 4. Vocauítque Iosue duodecim viros, quos elegerat de filiis Israël, singulos de singulis tribubus, 5. & ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Iordanis medium, & portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, iuxta numerum filiorum Israël, 6. vt sit signum inter vos: & quando interrogauerint vos filij vestri cras, dicentes: Quid sibi volunt isti lapides? 7. respondebitis eis: Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam fœderis Domini, cum transiret eum: idcirco positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israël vsque in æternum. 8. Fecerunt ergo filij Israël sicut præcepit eis Iosue, portantes de medio Iordanis alueo duodecim lapides, vt Dominus ei imperarat, iuxta numerum filiorum Israël, vsque ad locum in quo castrametati sunt, ibique posuerunt eos. 9. Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo, vbi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis: & sunt ibi vsque in præsentem diem. 10. Sacerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in Iordanis medio, donec omnia complerentur, quæ Iosue, vt loqueretur ad populum, præceperat Dominus, & dixerat ei Moyses. Festinauítque populus, & transijt. 11. Cúmque transissent omnes, transiuit & arca Domini, sacerdotésque pergebant ante populum. 12. Filij quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, armati præcedebant filios Israël, sicut eis præceperat Moyses: 13. & quadraginta pugnatorum millia per turmas, & cuneos, incedebant per plana atque campestria vrbis Iericho. 14. In die illo magnificauit Dominus Iosue coram omni Israël, vt timerent eum, sicut timuerant Moysen, dum adiuueret. 15. Dixítque ad eum: 16. Præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, vt ascendant de Iordane. 17. Qui præcepit eis, dicens: Ascendite de Iordane. 18. Cúmque ascendissent portantes arcam fœderis Domini, & siccam humum calcare cœpissent, reuersæ sunt aquæ in alueum suum, & fluebant sicut antè consueuerant. 19. Populus autem ascendit de Iordane, decimo die mensis primi, & castrametati sunt in Galgalis contra Orientalem plagam vrbis Iericho. 20. Duodecim quoque lapides, quos de Iordanis alueo sumpserant, posuit Iosue in Galgalis, 21. & dixit ad filios Israël: Quando interrogauerint filij vestri cras patres suos, & dixerint eis: Quid

sibi volunt lapides isti? 22. docebitis eos, atque dicetis: Per arentem alueum transiuit Israël Iordanem istum, 23. siccante Domino Deo vestro aquas eius in conspectu vestro, donec transiretis: 24. sicut fecerat priùs in mari rubro, quod siccauit donec transiremus: 25. vt discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, vt & uos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.

Vers. 3. PRÆCIPE EIS VT TOLLANT DE MEDIO IORDANIS ALVEO, VBI STETERVNT PEDES SACERDOTVM,] non præcisè ex loco pedum, sed ex loco vicino. Nam vers. 4. dicitur: *Ite ante arcam*, &c. *Et portate inde singuli singulos lapides*, nimirum duodecim, vt significent duodecim, tribus Israël iuxta eos Iordanem siccũ transisse. Hebr. addunt הכן *hachen*, id est *firmando*, siue stato fixóque pede, vt dixi cap. 3. vers. vlt. Septuag. τὸ *hachen* referunt ad lapides. Vnde vertunt *parietes*, scilicet *durissimos*, qui durent ad multa sæcula, vt noster transtulit.

Vers. 6. QVOS PONETIS IN LOCO CASTRORVM.] in Galgalis, vt patet vers. 19. & 20. *Vt sit signum*; & trophæum victi à vobis victíque quasi Iordanis, indéque totius Chananææ, quòd scilicet duodecim tribus Deo duce flumen hoc, indéque totam terram promissam miraculosè superarint. Secundò, vt hoc sit signum easdem tribus à Deo conscriptas esse ciues & incolas, adeóque hæredes eiusdem terræ. Tertiam causam dat vers. 25. *Vt discant omnes terrarum populi fortissimam Dei manum.* Quartam ibidem; *Vt & vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore*, ac posteros vestros doceatis Deum timere, amare & colere, qui tanto prodigio vos in hanc terram induxit, & inductos conseruabit, quamdiu in eius fide & cultu perstiteritis: quando autem ab eo defeceritis, ab ea expellet, vti illos expulit per Babylonios, ac deinde per Titum & Romanos. Disce hîc quàm rigidè Deus exigat beneficiorum suorum memoriam, & gratos iis præmiet, ingratos iis priuat & puniat.

Cras, id est deinceps futuris sæculis. Hebræi enim per *cras* significant tempus futurum, sicut per heri & nudiustertius præteritum. Est synecdoche & Catachresis.

Vers. 9. ALIOS QVOQVE DVODECIM LAPIDES POSVIT IOSVE IN MEDIO IORDANIS ALVEO.] Hinc patet hos lapides non fuisse positos in vlteriori ripa Iordanis, vt contendit Masius, sed in medio Iordane. Ita enim constanter vertit noster & Septuag. Positi autem sunt iisdem de causis, quibus priores extra Iordanem in Galgalis, vt scilicet Dei gloria & rei gestę veritas omnibus sæculis testata fieret, ac lapides hi ferientes assiduè oculos Hebræorum, mentibus eorum Dei beneficentiam, omnipotentiam, timorem & reuerentiam iugiter repræsentarent. Positi autem videntur Dei si non iussu, vt priores in Galgalis, certè instinctu, licèt id script. non exprimat. Poterant verò lapides isti esse monumentum, ac conspici notaríque ab iis, qui in ripa consisterent, presertim decrescentibus aquis, quia erant lapides grandes, & Iordanis aquæ purissimæ maximéque perspicuæ esse perhibentur, ait Abul. & Arias. Denique non videntur lapides hi præcisè in medio Iordanis collocati; ibi enim ægrè videri potuis-

A sent, sed versùs ripam, vbi conspici poterant. Nam τὸ *in medio* idem est quod sub medium, versus medium, non longè à medio.

Hos lapides designasse videtur S. Ioannes Baptista dicens, Matth. 3. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Ioannes enim baptizabat in Bethabara, vbi Iordanem transierant Hebræi. Erant enim hi lapides figura gentium, ignorantiæ Dei & errorum fluctibus obrutarum, sed tandem de imò vitiorum & tenebrarum alueo ad Ecclesiam & filiorum Dei gloriam, à Ioanne & Christo per baptismum suscitandarum. Ita Rupertus, Abul. Magalianes hîc, ac Remigius, Anselm. & alij in cap. 3. Matth. & Pineda in Iob 1. vers. 1. num. 38.

Denique Caietan. opinatur hos 12. lapides in vnum aceruum fuisse congestos. Verisimilius A-
B bul. Serarius & Magalianes censent seorsim singulos fuisse erectos vt innuit hic script. idque ad repræsentandum 12. tribus Israël, quæ per Iordanis alueum sicco pede transierant.

Porrò iussit Deus statui hoc monumentum diuisi Iordanis, quia fuit opus admirabile & diuinum. Celebrant historici Euphratis diuisionem, quam primò, fecit Semiramis; secundò, Cyrus; tertiò, Alexander Magnus. Cyrus enim Babylonem expugnauit, Euphraten, qui eam interluit in fossas plurimas deriuendo, ac per siccum Euphratis alueum in vrbem milites immittendo, teste Herodoto lib. 1. & Xenophonte lib. 7. At quot mensibus in his fossis effodiendis laboratum est? quantis impendiis? à quot hominum millibus? Iosue verò
C Iordanem, inferendo duntaxat in eum arcam fœderis, illicò diuisit, siccauítque, ac per eum tricies centena millia hominum, cum tot millenis gregibus ouium, boum, asinorum, camelorum, equorũ, curruum, &c. paucis horis traduxit, ac eodem die cum omnibus perrexit in Galgala; qui locus distat à Iordane quinquaginta stadiis, teste Iosepho lib. 5. Antiq. c. 1. hoc est sex milliaribus Italicis, id est sex millibus passuum, & insuper 250. passibus.

Simili modo Elias pallio suo percutiens Iordanem eum diuisit, ac per diuisum sicco pede transiit: idem fecit Elisæus 4. Reg. 2. 8. & 14. Vide hîc quanti Deus faciat suos fideles & sanctos, vtpotè qui in eorum gratiam flumina secet, & elementa cætera commutet. Simili modo sub finem mundi
D Angelus siccabit Euphraten, vt reges per eum transeant. Apocal. 16. 12.

Allegoricè, transitum Iordanis appositè Origen. Rupert. & Theodor. ac S. Gregor. homil. 26. in Euang. applicant Sacramento Baptismi & Pœnitentiæ, ac morti cuiúsque fidelis, de quo plura in fine capitis. Hinc & 12. lapides in Iordane positos 12. Patriarchas repræsentasse, alios verò in Galgalis locatos figuram gessisse 12. Apostolorum asserit Rupertus. Sic & S. August. serm. 106. de Tempor. qui & causam addit: *Post mortem enim Moysi, sepultis Patriarchis Apostoli surrexerunt: sic & in Psalmo legimus. Pro patribus inquit, tuis nati*

sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Sic sepultis Patriarchis Apostoli nascuntur, quemodo sepulto seniore populo, iunior populus Iesu duce in terram repromissionis inducitur. A

Quin & Tertul.lib.4.contra Marc. c.13. *Deprehendendo*, inquit, *12. lapides ab Iesu de Iordane electos, & in arcam testamenti conditos. Totidem enim Apostoli portendebantur, proinde vt fontes & amnes, rigaturi aridum retrò & desertum à notitia orbem nationum, sicut & per Isaiam: Ponam in terra inaquosa flumina. Proinde vt gemmæ illuminaturi sacram Ecclesiæ vestem, quam induit Christus Pontifex patris. Proinde vt & lapides solidi fide, quos de lauacro Iordanis Iesus verus elegit, & in sacrarium testamenti sui recepit.* Vbi aduerte Tertul. lapsum videri memoria, cum ait 12. hos lapides conditos in arcam testamenti: nil enim tale habet hîc Iosue, imò hoc erat impossibile; arca enim parua tot tantósque lapides capere non poterat. Fortè Tertul. per *in arcam* intellexit *ante arcam*, vel *coram arca*, licèt hoc non sat respondeat eius antitypo de Apostolis, dum typum explicans subdit: per 12. lapides in arca significatum esse, 12. Apostolos in sacrarium Ecclesiæ à Christo fore recipiendos.

VERS.10. SACERDOTES AVTEM QVI PORTABANT ARCAM STABANT IN IORDANIS MEDIO, DONEC OMNIA COMPLERENTVR, QVÆ IOSVE VT LOQVERETVR AD POPVLVM PRÆCEPERAT DOMINVS, ET DIXERAT EI MOYSES. FESTINAVITQVE POPVLVS ET TRANSIIT.] *Quæ Iosue vt loqueretur ad populum præceperat Dominus*, scilicet vt tollerent 12. lapides, eósque secum deferrent in Galgala, in perpetuum transitus monumentum, vtque securè transirent per Iordanem in terram promissam, memores se Deum habere in arca præsentem & ductorem. Videtur ergo Iosue Mosis imitatione & iussu, intra alueum Iordanis iuxta arcam & sacerdotes consistens, transeunti & circumfuso populo beneficij illius memoriam inculcasse, legisque & præceptorum Dei summam repetiisse, ac eorum custodiam acri exhortatione commendasse. Iosue enim quasi ducem præcessisse populum cum arca patet Deuter. 3. vers. penult. vbi id ei Deus per Mosen præcepit, ac mox cap. 4. vers. 1. & sequ. mandata sua populo inculcat. Idem ergo hîc videtur fecisse Iosue. Ita Arias & alij. Est autem hoc versu Anacephalæosis siue recapitulatio iam dictorum, sternens viam sequenti narrationi.

Festinauitque populus & transiit; tum quia omnes eodem die paucis horis transire debebant Iordanem, & pergere in Galgala, ipsámque Chananæam. Erat autem populi turba copiosa & quasi innumera; tum quia infirma erat eorum fides, & pro se quisque verebatur ne horribilem illum aquarum Iordanis montem à dextris extantem, & in aëre quasi pendulum non sat citò effugeret. Festinabat ergo quilibet & alius alium præuertere conabatur.

VERS.11. CVMQVE TRANSISSENT OMNES, TRANSIIT ET ARCA DOMINI, SACERDOTESQVE PERGEBANT ANTE POPVLVM.] Hæc fuit rei gestæ series & ordo. Sacerdotes cum arca præcesserunt populum per bis mille cubitos, primique ingressi Iordanem, deinde in medio eius constiterunt, ac populus iuxta arcam transiit; interim Iosue eum exhortante ad Dei cultum & obedientiam stetit arca, donec totus populus cum omnibus armentis & impedimentis transiret, vt eis fiduciam transeundi daret. Cúmque omnis populus transisset, arca quoque reliquum Iordanis transiit, ac rursum tota Hebræorum agmina præiuit per bis mille cubitos vsque ad Galgala, vbi figenda erant castra, vt esset itineris dux, populi propugnatrix, & hostium terror. Ita Abul. Serarius & Salianus, Arcam sequebantur tribus Ruben, Gad, & dimidia Manasse, deinde cæteræ nouem tribus. Arca ergo quæ prima transitum Iordanis cæperat, eóque fisso iter siccum patefecerat, vltima absoluit, rursúmque populum præcedens illi se ducem præbuit, illi antelata velut solium regis Dei, vectáque humeris sacerdotum, quorum officium est exemplo suo aliis anteire. Audi leonem Imper. in Tacticis duci belli in itineribus præcepta dantem cap. 9. num. 12. *Sin admodum lubrica & difficilia loca fuerint, teipsum oportet primũ eò transire, deinde ibi consistere & commorari, donec omnes sine offensione transierint.* Et num. 13. *Hoc enim patrem nostrum Regem Basilium fecisse cognouimus, quando contra Germanicam Syriæ ciuitatem copias duxerat, & Paradisum fluuium anticiparat, qui lampadibus in medio constitutis, ipse sua ipsius præsentia atque ope vniuersum exercitum facilè & sine offensione traduxit, qui sæpè manum illis afflictis porrexerat, & quosdam ex periculis eripuit.* B

ET QVADRAGINTA PVGNATORVM MILLIA.] τὸ & significat, *id est*. q. d. Ex Rubenitis, Gaditis & Manassensibus 40. millia præcesserunt castra Hebræorum in Chanaan. Vnde Hebr. & Chald. carent τὸ & sic enim habent: *Circiter 40. millia transierunt ante Dominum* (id est ante arcam, vel potiùs coram arca consistente in medio Iordanis. Chald. *ante populum Domini*) *ad bellum versus campos Iericho*. Sic alibi quoque accipi τὸ & ostendi Leuit. 6.1. VERS.13. C

DIXITQVE AD EVM, scilicet Deus ad Iosue. Ex Hebræo clariùs vertas cum Masio: *Dixerat enim*, vel *dixerat autem ad eum*. Est enim hic repetitio, siue enarratio clarior versus vndecimi qui præcessit, vt quomodo in suum alueum reuolutus sit Iordanes, aptè recenseat, scilicet cum vltima arca, quæ suspenderat, suspensúmque detinuerat Iordanem, donec populus transiret, Iordanem transiit, illicò aquæ quasi officio suo circa arcam venerandam perfunctæ, in alueum suum redierunt. VERS.15.

ET FLVEBANT SICVT ANTE CONSVEVERANT.] Hebr. addunt *per omnes ripas suas*, hoc est alueo pleno, imò exundante. Vide dicta cap. 3.15. Fluxit autem Iordanis vti priùs, quia Deus molem illam aquarum in alto suspensam sensim demisit, vt per alueum suum deflueret suo cursu in mare mortuum, siue in lacum Asphaltitem. Nam si Deus totam aquarum molem simul laxasset, illa omnia longè latéque obruisset, quin & castra. Hebræorum saltem vltima mersisset. D VERS.18.

POPVLVS AVTEM ASCENDIT DE IORDANE DECIMO DIE MENSIS PRIMI.] Hinc patet Hebræos integros 40. annos peregrinatos fuisse in deserto, ac finiente anno quadragesimo transiisse Iordanem, & ingressos esse terram promissam, detractis quinque diebus. Exierunt VERS.19.

enim ex Ægypto 15. die mensis primi, quo Pascha celebrarent, & agnum Paschalem immolarant, ingressi vero sunt terram promissam decimo die eiusdem mensis, eo quòd ibidem circumcidi deberent ad celebrandum Pascha 15. die. Porrò fallitur. Torniellus, qui in Annal. scribit Hebræos transisse Iordanem nona die mensis primi, ac in ripa Iordanis pernoctasse, mox sequenti manè diei decimæ perrexisse in Galgala. Nam ascendere de Iordane hîc idem est quod transire Iordanem, & pergere in Galgala. Vtrúmque ergo factum est eadem die decima, non nona mensis primi. Porrò fuit hic annus à creatione mundi 2494. à diluuio 837, ab Abraham 543. quo Hebræi transmisso Iordane ingressi sunt Chananæam, vti dixi in fine proæmij, iuxta chronotaxim quam Genesi præfixi.

VERS. 19. CASTRA METATI SVNT IN GALGALIS,] id est in loco, qui postea dictus est Galgala. Est Prolepsis siue anticipatio; necdum enim huic loco inditum erat nomen Galgal, sed paulò post cap. 5.

Porrò in Galgalis ob loci opportunitatem diutissimè mansere Hebræorum castra, ibíque depositi fixíque sunt 12. lapides sublati è Iordane. Hinc patet lapides hos non fuisse positos in arca, vti ait Tertul. lib. 4. contra Marcion. c. 12.

Minùs rectè quoque R. Leui censet eos iuxta arcam collocatos, cum eáque transferri solitos: depositi enim fixíque sunt in Galgalis, ibíque perpetuò manserunt, vt patet ex hoc versu, & ex versu 3. imò S. Hieron. in Epitaphio Paulæ, asserit lapides hos à S. Paula visos in Galgalis. Quare falsum quoque videtur quod ait Iosephus, ex lapidibus hisce directum fuisse altare, in eóque Iosue sacrificasse.

VERS. 23. SICCANTE DOMINO DEO VESTRO AQVAS:] eas scilicet diuidendo & suspendendo, vt siccus vobis ad transeundum maneret alueus: vel siccauit aquas Iordanis, id est siccauit Iordanem ipsum, alueúmque Iordanis. Nam aquæ propriè non fuerunt siccatæ, sed pars defluxit, pars altera in altum erecta fuit suspensáque.

VERS. 25. VT ET VOS TIMEATIS DOMINVM,] id est, Deum quasi Dominum vestrum rerúmque omnium agnoscatis, ametis veneremini, omníque reuerentia & studio colatis. Hoc enim est σέβωσι, vt vertunt Septuag. Rectè enim aduertit Masius timoris nomine omnem religionē & cultum, piúmque affectum erga Deum significari in veteri Testamento. Erat enim lex illa vetus timoris, sicut noua est amoris; nimirum vt ille ait: *Primus in orbe Deos fecit timor.* Sic Leuit 19. 14. dicitur: *Non maledices surdo, sed timebis Dominum Deum tuum*, id est obedies Deo præcipienti ne maledicas surdo. Deuter. 6. 13. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies*, illum amando, reuerendo, colendo, laudando, gratias agendo, &c. Deut. 10. 12. *Et nunc Israel quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, vt timeas*, id est, vt illum ames & colas. 1. Reg. 12. 14. *Si timueritis Dominum & seruieritis ei.* Timet ergo Deum, qui illi debitam seruitutem, id est latriam, obedientiam, cultúmque omnem exhibet. Tobiæ 4. vlt. *Multa bona habebis, si timueris*, id est colueris *Deum.* Psal. 2. 11. *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Psal. 33. 10. *Timete Dominum omnes sancti eius*, timore non seruili, sed filiali, sicut filij timent offendere parentes, ne eis displiceant, scilicet ex amore, non ex timore; *Quoniam non est inopia timentibus eum.* Psal. 118. 38. *Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.* Ibidem vers. 120. *Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui.*

Allegoricè, sicut transitus prior Hebræorum, quo duce Moyse transierunt mare rubrum, repræsentat Baptismum, in quo sanguine Christi candidamur à peccatis ante commissis, sic transitus posterior Hebræorum, quo duce Iosue transierunt Iordanem, figurat pœnitentiam eiúsque sacramentum, quo abluimus peccata post Baptismum admissa. *Iordanis typus pœnitentiæ.* Primò, Iordanis est fluuius populi fidelis, 1. qui ad radices Libani oritur, crescitque ex confluxu duorum fluuiorum scilicet Ior & Dan (vnde Iordanis est dictus) indéque per amœnissimos campos labitur, ac tandem efficit lacum Genesareth, siue mare Galilææ, ex quo rursum egrediens fertur in mare mortuum, eóque absorbetur: quare Iordanis Iudæam & Iudæos disterminabat ab Arabibus, Moabitis, cæterísque Gentilibus: Sic Baptismus suscipitur ab infideli, eúmque facit fidelem; pœnitentia verò suscipitur à fideli, eúmque perficit facitque sanctum. Secundò, sicut Hebræi post transitum Iordanis, celebrarunt Pascha, 2. sic post pœnitentiam sumitur Eucharistia, in qua Christum quasi Agnum Paschalem manducamus. Tertiò, sicut per Iordanem Hebræi ingressi sunt 3. terram promissam, sic per pœnitentiam ingredimur vitam sanctam, quæ nos ducit in cælum. Quartò, *Iordanis.* Hebr. idem est quod *fluuius iudicij*: talis est pœnitentia, in qua pœnitens est accusator sui, & sacerdos iudex, iuxta illud Pauli: *Si vosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur: dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.* 1. Corinth. 11. 31. Quintò, per Iordanem ibatur in desertum, vti per eum in eremum iuit Ioannes Baptista pœnitentiæ dux & præco, ac Christus postquam baptizatus fuit à Ioanne, iuit in desertum, ibíque ieiunauit 40. diebus orationi & contemplationi vacans. Sic S. Maria Ægyptiaca transito Iordane iuit in solitudinem, ibíque in summa abstinentia, sanctitate & oratione vixit per 47. annos. Hinc ibidem frequentia magna extitit Monasteriorum, Sanctorúmque, Monachorum, Ascetarum & Anachoretarum, quorum duces & primipili fuere Elias, Elisæus, & filij Prophetarum. Sextò, sicut Iordanis 6. hîc à Deo actus intumuit, & conuersus est retrorsum, sic pœnitens vitam commutat, vt qui priùs terrena ambiebat, iam ambiat cælestia (vti explicat S. August. illud Psal. 113. *Iordanis conuersus est retrorsum*) quæ reipsa, si perseueret, consequetur, ac tum dicet cum Iacob: *In baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior.* Genes. 32. 10. Septimò, Naaman leprosus la- 7. uans septies in Iordane lepram abluit. 4. Reg. 5. sic peccator per pœnitentiam expurgat lepram peccati. Rursum hîc adapta septem mirabilia Iordanis, quæ recensui Num. 34. 12.

Denique Iordanis fluuius nos tacitè admonet 8. omnia vitæ huius, tam prospera quàm aduersa fluere, & illicò preterfluere: quare illa humiliter, hæc fortiter esse superanda, vt vtráque generosè calcantes in cælum contendamus, ac mentem in beata æternitate figamus; alioqui enim si fluxum

Iordanis, id eſt huius mundi ſequamur, illa nos inſecum veheret in mare mortuum, vbi fuit Sodoma, id eſt in Tartara. Rurſum, ſicut Hebræi tranſito Iordane cum Chananæis aſſiduè bella geſſerunt, donec iis expulſis terram poſſederunt; ſic & nos poſt pœnitentiam & mutationem vitæ, aſſiduè cum ſeptem vitiis capitalibus confligamus oportet, donec quietem terræ, id eſt animæ noſtræ hîc in terris, ac tandem in cælis obtineamus.

Quocirca Origen. hîc hom. Tranſire Iordanem, inquit, eſt omnia implere quæ mandantur in Euangelio, vt omnibus terrenis nudati ad terram viuentium in cælis tendamus, ac præſertim ſeruemus illa, quæ octo beatitudinibus continentur, ſcilicet: *Beati pauperes ſpiritu, beati mites, beati qui lugent*, &c. Hinc S. Gregor. lib. 33. Moral. cap. 6.

A explicans illud Iob 40. *Et habet fiduciam quòd influat Iordanis in os eius*, illud attribuit ſanctis, quos diabolus deuorare conatur: *Iordanis*, ait, *Hebræo vocabulo deſcenſio eorum dicitur. Et ſunt nonnulli qui viam veritatis appetentes, ſemetipſos abyciunt, atque à vita veteris elatione deſcendunt: cúmque æterna cupiunt, valde ſe ab hoc mundo alienos reddunt, dum non ſolùm aliena non appetunt, ſed etiam aliena derelinquunt, & non ſolùm in eo gloriam non quærunt, ſed hanc cum ſe obtulerit etiam contemnunt.* Claudat agmen S. Bernard. qui ſerm. ad milites templi c. 9. ait: *Quid in fluminibus iſto* (Iordane) *eminentius, quod ipſa Trinitas ſibi quadam euidenti præſentia dedicauit. Pater auditus, viſus ſpiritus S. filius eſt baptizatus*, Matth. 3.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS.

Ircunciduntur Hebræi in Galgalis. Mox verſ. 10. celebrant Phaſe. Deficit manna, cum fruges terræ comederunt. Denique verſ. 13. Angelus armatus apparens Ioſue *eum animat, iubétque vt ſoluat calceos, eo quòd in terra ſancta conſiſtat.*

1. POſtquam ergo audierunt omnes Reges Amorrhæorum, qui habitabant trans
Iordanem ad Occidentalem plagam, & cuncti Reges Chanaan, qui propinqua poſſidebant magni maris loca, quòd ſiccaſſet Dominus fluenta Iordanis coram filiis Iſraël donec tranſirent, diſſolutum eſt cor eorum, & non remanſit in eis ſpiritus, timentium introitum filiorum Iſraël.
2. Eo tempore ait Dominus ad
Ioſue: Fac tibi cultros lapideos, & circumcide ſecundò filios Iſraël.
3. Fecit
quod iuſſerat Dominus, & circumcidit filios Iſraël in colle præputiorum.
4. Hæc
autem cauſa eſt ſecundæ circumciſionis: Omnis populus, qui egreſſus eſt de Ægypto generis maſculini, vniuerſi bellatores viri, mortui ſunt in deſerto per longiſſimos viæ circuitus,
5. qui omnes circumciſi erant. Populus autem qui natus eſt in deſerto,
6. per quadraginta annos itineris latiſſimæ ſolitudinis, incircumciſus fuit: donec conſumerentur qui non audierant vocem Domini, & quibus antè iurauerat vt non oſtenderet eis Terram lacte & melle manantem.
7. Horum filij in locum ſucceſſerunt patrum, &
circumciſi ſunt à Ioſue: quia ſicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in via aliquis circumciderat.
8. Poſtquam autem omnes circumciſi ſunt, manſerunt in eodem caſtro-
rum loco, donec ſanarentur.
9. Dixítque Dominus ad Ioſue: Hodie abſtuli opprobrium
Ægypti à vobis. Vocatúmque eſt nomen loci illius Galgala, vſque in præſentem diem.
10. Manſerúntque filij Iſraël in Galgalis, & fecerunt Phaſe, quarta decima die menſis ad
veſperum, in campeſtribus Iericho:
11. & comederunt de frugibus Terræ die altero,
azymos panes, & polentam eiuſdem anni.
12. Defecítque manna poſtquam comede-
runt de frugibus Terræ, nec vſi ſunt vltrà cibo illo filij Iſraël, ſed comederunt de frugibus præſentis anni Terræ Chanaan.
13. Cùm autem eſſet Ioſue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum ſtantem contra ſe, euaginatum tenentem gladium, perrexítque ad eum, & ait: Noſter es, an aduerſariorum?
14. Qui reſpondit: Nequaquam: ſed ſum
princeps exercitus Domini, & nunc venio.
15. Cecidit Ioſue pronus in terram. Et ado-
rans ait: Quid Dominus meus loquitur ad ſeruum ſuum?
16. Solue, inquit, calcea-
mentum tuum de pedibus tuis: locus enim, in quo ſtas, ſanctus eſt. Fecítque Ioſue vt ſibi fuerat imperatum.

VERS. 1. **REGES AMORRHÆORVM, &c. ET REGES CHANANAAN,** Septuag. *& Reges Phœnicia* sub his duobus populis omnes septem gentes habitantes in terra promissa intelliguntur per synecdochen, scilicet Heuæi, Iebusæi, Hethæi, Pharisæi & Gersegæi. Deuter. 7. 1. Porrò Amorrhæi vocabantur, qui versus Iordanem habitabant; Chananæi, qui versus mare Mediterraneum, quos Septuag. hîc vocant Phœnices, alibi passim vocantur Palæstini siue Philisthini: imò subinde non solùm Philistini, vti sunt Gazæi, Azotij, Accaronitæ, sed & omnes Iudæi & Idumæi vocantur Phœnices, vti ex Dion. Afro, & Strabone lib. 16. docet Masius. Hinc mulier quæ à Matthæo cap. 15. 22. vocatur Chananæa, à Marco vocatur Syrophœnissa. Et sanè Tyrum & Sidonem, quæ erant Phœniciæ metropoles, olim ad Chananæam, siue ad terram Iudæis à Deo promissam pertinuisse omnes consentiunt, etsi Hebræi ob suam ignauiam nunquam iis potiti sint. Pulchrè & fusè idipsum confirmat hîc Masius & Arias, & Pererius in Exodum pag. 186. in fine.

Chananæi erant Phœnices.

DISSOLVTVM EST COR EORVM, ET NON REMANSIT IN EIS SPIRITVS.] Est hyperbolè q. d. ita Chananæi & Hebræorum per Iordanem sicco pede transitum animo sunt perculsi, ac si vita & spiritus eos exanimes defecisset. Septuag. *Liquefacta sunt mentes eorum, & consternati sunt, & non erat in eis prudentia vlla,* suggerens consilium conueniens ad resistendum Hebræis.

Porrò cor vocata est ea pars animi, in qua fortitudo & constantia est posita: Spiritus verò illa animi vis, qua sapimus, & quid agendum sit despicimus & deliberamus: nam corde liquescente & fatiscente, scilicet cum per metum labascit fortitudo, perturbari simul ac fatiscere sapiendi facultatem necessum est.

VERS. 2. **EO TEMPORE AIT DOMINVS AD IOSVE: FAC TIBI CVLTROS LAPIDEOS, ET CIRCVMCIDE SECVNDO FILIOS ISRAEL.**] *Lapideos,* Septuag. *Petrinos.* Masius, *Saxeos.* Hebr. est צרים *tsurim*, quod Chald. Caietan. Arias, Pagnin. & Vatabl. vertunt *acutos.* Alij *cote exacutos.* Melius noster Septuag. S. August. Theod. Origen. Rupert. Masius & alij vertunt *lapideos.* Hebr. enim צר *tsur* passim petram, lapidem & saxum significat. Vnde & *tsor* (indéque *Tor* & *Tyrus*) dicta est vrbs illa potens Phœniciæ, eo quòd in rupe maris esset ædificata, ideóque inexpugnabilis. Sic & Sephora vxor Mosis cultro lapideo filios circumcidit. Exodi 4. Et multi censent Christum circumcisum fuisse cultro petrino.

Cur cultro lapideo circumcisi.

Quæres: cur Iosue iusserit Hebræos circumcidi cultro petrino? Resp. litteralis causa fuit, quam dat Theodor. quòd eo loci petrarum erat copia, ferri verò & chalybis inopia. Versabantur enim Hebræi circa Arabiam, quæ à copia petrarum dicta est Petræa, vbi petras exacuunt instar ferri, ex eisque cultros faciunt acutissimos. Sic & alibi olim ferrum erat rarum, ideóque carum, magnique pretij. Vnde Lycurgus apud Spartanos monetam cudi iussit ex ferro, vt eius grauitate & pondere furta arceret. teste Plutarc. in eius vita. Et Catullus Atyn castratum scribit silice:

Causa litteralis.

Deuoluit, ait, *ipse acuto sibi pondera silice.*

Quin & Græcos olim silice calamos acuisse scribit Iulianus lib. 6. Epigr. *lapidem*, ait, *qui obtusum acuit genam calami.*

Allegor.

Allegor. causa fuit, vt hi cultri petrini essent, typus & figura Christi, qui spiritualis est petra, & spirituali circuncisione non carnem à præputio, sed mentem à vitiis circumcidit, & corpus à morbis & morte circumcidet in colle præputiorum, id est in resurrectione mortuorum, ait Rupert. hic cap. 16. sic & Theod. quæst. 3. Origen. Procopius & alij.

Porrò S. Aug. ser. 141. de Temp. S. Bern. ser. 1. de Circunc. & Magister sent. in 4. agens de circũcisione, censent circuncisionẽ debuisse fieri cultro lapideo, eo quòd idipsũ hîc iubeat Deus: sed hoc præceptum soli Iosue datum est, non cæteris. Vnde Genes. 17. 10. vbi circumcisionis institutio & præceptum à Deo sancitur, nulla lapidei cultri fit mentio. Quocirca etiamnum Iudæi se suósque circuncidunt cultro ferreo, non lapideo. Ita Abulen. Hugo Victor. S. Thomas, Lyran. & disertè S. Iustinus (qui fuit Iudæus putà Samaritanus) dial. contra Triphonem: *Prima*, ait, *illa vestra circuncisio olim fiebat ferro, & etiamnum fit, ideóque permanet in vobis cordis duritia, at nostra quæ est secunda, fit per acutos lapides, puta per Christum & Apostolos, qui vitia cordis circumcidunt.*

Circuncisio secunda quæ?

CIRCVNCIDE SECVNDO FILIOS ISRAEL.] Cur secundo? An semel circumcisi recrescente, vel attracto præputio (quod olim fecit Symmachus S. Script. Interpres, & alij à Iudæis ad Samaritas transfugientes, vti ostendi 1. Corinth. 7. vers. 18.) Secundò illud circuncidere iubentur? Minimè gentium.

Resp. 1.

Primò ergo Theodor. quæst. 3. & Masius putant hanc circuncisionem dici secundam respectu primæ, quæ facta est ab Abraham, qui iussu Dei primus se cum tota familia circuncidit Genes. 17. Verùm respectu Abrahæ hæc non secunda, sed plusquam decima, imò centesima erat circuncisio: Nam post Abraham per 400. annos vsque ad Mosen omnes eius posteri fuere circumcisi.

Secundò, Vatabl. secundam dici censet respectu primæ, quæ facta est à Mose, qui populum ex Ægypto eductum in Sina circuncidit. Sed de hac Mosis circumcisione nec script. nec Philo, nec Iosephus, nec alius quis meminit.

Tertiò, R. Dauid Kimchi & Caiet. τὸ *secundò* interpretantur vicissim, siue per vices. q. d. Non simul omnes circumcide, ne circuncisi omnes langueant, sintque inualidi ad resistendum Chananæis; sed duabus vicibus eos circumcide, vt dum hi circumciduntur, alij adhuc incircumcisi sint validi ad pugnandum cum Chananæis. Verùm hoc remotum & alienum est. 3.

4. genuina.

Dico ergo cum S. August. hîc quæst. 6. & Abulensi non iuberi hîc eundem hominem secundò circuncidi, sed eundem populum, qui primò in parentibus suis circumcisus fuerat in Ægypto, idque nutu & hortatu Mosis, vti sentit Tertul. lib. contra Iudæos, R. Leui & alij: Idem verò populus secundò iubetur circumcidi in filiis, qui incircumcisi manserant per 40. annos, quibus peregrinati fuerant in deserto; hi ergo intermissam tot annis circuncisionem resumpserunt in Chanaan. Hunc genuinum

genuinũ esse sensum patet ex iis quæ sequuntur, præsertim v.4.5.& 6. Idem enim hic fuit populus, qui à Mose eductus ex Ægypto, & à Iosue inductus fuit in terram promissam, qui primò fuit circuncisus in Ægypto tempore Mosis, imò omnes needum circuncisi, fuere circuncisi paulò ante exitum ex Ægypto. In exitu enim celebrarunt Phase, & comederunt Agnum Paschalem; hunc enim nemo comedere poterat nisi circuncisus. Exodi 12. Cessauit deinde populi circuncisio ob peregrinationem in deserto per 40. annos; finita verò hac peregrinatione, cum iam Israël ingressus esset in Chanaan, omnes eóusque incircuncisi fuere à Iosue circuncisi, ideóque vocatur hæc secunda populi circuncisio. Ita Masius, Lyran. Pererius, Serarius, & alij.

Tropol. Tropol. Noster Iacobus Aluarez tract. de mortificatione. Prima, ait, circuncisio in Ægypto facta externam mortificationem designat; Secunda verò in transitu Iordanis effecta internã mortificationem significat, quæ meritò fit in colle præputiorum, quoniam qui interiora mortificare audet, iam collem, id est aliquem gradum perfectionis ascendit. Harum prima exterior, si sola accipiatur nulla habita ratione secundæ, non multi momenti est, quippe quæ animum incircuncisum ac vitiis subiectum relinquit.

Vers. 3. CIRCVNCIDIT EOS IN COLLE PRÆPVTIORVM,] id est in loco & colle ita dicta à circuncisione præputiorum ibidem facta à Iosue, sicut idem eadem causa dictus est: Galgala vers. 9.

Vers. 5. QVI OMNES CIRCVNCISI ERANT.] Hinc verisimiliter à contrariò nonnulli colligunt, aliorum qui circuncisi non erant, neque murmurando rebelles Deo fuerant, neminem in deserto mortuum esse; idque insinuat Psaltes, Psal. 105. vers. 37. & Moses Deut. 29.5.

Vers. 6. POPVLVS AVTEM QVI NATVS EST IN DESERTO PER 40. ANNOS ITINERIS LATISSIMÆ SOLITVDINIS INCIRCVNCISVS FVIT.] Quæritur qua de causa in deserto omissa fuit circuncisio, cum à Deo esset præcepta? Genes. 17.

Cur Hebræi incircuncisi in deserto?

Resp. 1. Primò, Thalmudici Tract. de iure Leuiri, & ex eis R. Dauid hîc asserunt per 40. annos, quibus Hebræi peregrinati sunt in deserto, non spirasse Aquilonem, siue Boream ventum nubibus inimicum, idque ne columnam nubis ducem itineris dissiparet. Atque hac de causa Hebræos abstinuisse à circuncisione, eo quòd illum ventum sibi putent obseruandum, quòd plagis medeatur. Verùm hæc sunt fabulonum istorum commenta, imò meræ nugæ & nœniæ.

2. Secundò, Theodor. hîc quæst. 2. S. Hieron. lib. 1. in Epist. ad Galat. Damasc. lib. 4. de fide c.27. & alij hanc dant causam, quòd in deserto populus Israël per se & loci natura sat distinctus, & separatus erat à cæteris gentibus, ideóque non opus erat eum circuncidi. Circuncisio enim ea de causa fuit instituta, vt per eam Israël distingueretur à cæteris. Hæc ratio congrua est, sed insufficiens. Nam & in Iudæa diuisi erant Iudæi à cæteris gentibus, & tamen debebant circuncidi ob alios fines potiores, scilicet ob præceptũ Dei, atque vt hac ratione nomen darent Synagogæ, fierentque filij Abrahæ & populus Dei, sicut nunc fit per baptismum.

3. Tertiò, S. August. hîc quæst. 6. censet omissam fuisse circumcisionem, per populi inobedientiam, quare illum eam omittendo peccasse; Verùm hoc peccatum in populo suo redarguisset Moses & script. quod tamen nusquam facit.

4. Quartò, Gabriel Vasquez in 3.p. disp. 164. c.2. suspicatur filios hosce mansisse in deserto incircuncisos ob culpam & murmur parentum: ob hoc enim Deum ipsos parentes puniuisse morte, eorũ vero filios incircuncisione. Idem hic suspicatur Masius & Perer. in c.17. Gen. Sed nil tale innuit script. imò contrariũ insinuat, scilicet Deũ patribus rebellibus reiectis surrogasse filios, cum iisq; nouum fœdus (cuius symbolum erat circuncisio) pepigisse, eósque induxisse in terram promissam à qua parentes ob rebellionem excluserat.

5. *genuinè:* Dico ergo vera omissæ in deserto circuncisionis causa fuit, quòd Hebræi ab ea excusarentur per assiduam peregrinationem: quia in eo nullam stabilem certámque habebant quietem, sed quoties mouebatur columna nubis viæ dux, toties eam sequi & castra mouere debebant Hebræi. Hoc autem facere nequiuissent, si eo die, vel paulò ante fuissent circuncisi. Circuncisio enim graue vulnus infligebat corpori acremq; dolorẽ, vt nec pugnare nec ambulare posset, vt patet in Sichimitis, idcirco à Simeone & Leui cæsis ad vindicandum Dinæ stuprum. Genes. 34. Quare ob crebrum incertúmque motum castrorum. Hebræi fuere excusati à circuncisione, ne per eam in vitæ periculũ incurrerent. Ita Abulens. Lyran. Masius, Serarius & S. Thomas 3.p.q.70. art. 4.

In Chanaan verò, vbi figenda erat sedes, circuncisi fuere, mox in ipso eius ingressu, putà in Galgalis; idque primò, quia lex erat conditio fœderis, inter Deũ & Abraham eiúsq; posteros initi de danda eis Chananæa: legis autem inchoatio & quasi ianua erat circuncisio, vti Christianismi est Baptismus: per circuncisionẽ ergo eos capessere terram promissã par erat. Secũdò, quia paulò post, scilicet 14. die mensis ad vesperam iussu Dei comedendus erat Agnus Paschalis vers. 10. hunc autem nemini comedere fas erat, nisi prius circunciso, itaque in familiam Abrahæ & Synagogam Israëlis cooptato. Tertiò, quia in ipso limine Chananææ. Resp. Hebræorum tum ciuilis, tum sacra statim instituenda erat, ac consequenter omnes leges Dei etiam cæremoniales (inter quas prima erat circuncisio) & iudiciales ab Hebræis erant obseruandæ. Vnde statim celebrarunt Phase, vt sanctè & religiosè auspicarentur possessionem terræ promissæ. Decimo ergo die mẽsis primi Nisan transiere Iordanẽ, & castra fixerunt in Galgalis, ac sequens die vndecimo ibidem circuncisi ob plagam vulneris quieuere tres dies, atque quarto demum die, qui fuit 14. Nisan, ad vesperam celebrauere Pascha.

Moraliter discant hic fundatores & gubernatores Rerumpubl. suum regimen ordiri à Deo, eiúsque lege & cultu, vti orditur hîc Iosue: Deus enim propitiatus illud secundabit. Discat & quisque fidelis sua officia & actiones inchoare cum Deo, & à Deo, iuxta illud: *A Deo incipe.*

Porrò mendosè hîc & Num. 14.33. Septuag. pro 40. annis peregrinationis deserti habent 42. annos. Constat enim præcisè tantùm fuisse 40. Rursum mendosè habent μαδβαρῖτιδι, pro quo per Metathesin litteræ δ cum β legendum

μαδβαρῖτις, quod nomen ex Hebr. מדבר *midbar*, id est desertum mutuati ad Græcum idiotismum inflexerunt. Eremum ergo madbaritidem vocant eremum Hebræorum, siue quam Hebræi vocitarunt suum *midbar*, id est desertum.

Denique potuit hæc populi circuncisio vno die, scilicet vndecimo Nisan peragi, quia circuncidere poterat quiuis circuncisus, etiamsi non esset sacerdos vel Leuita, sed laïcus: vnus autem poterat per diem multos circuncidere. Circuncisi autem tunc erant & superstites viuebant, qui circuncisi egressi fuerant ex Ægypto, cum necdum attigissent annum vigesimum: qui enim eum attigerant, hi omnes ob murmur mortui sunt in deserto. Rursum qui primi die vndecimo hic circuncidebantur, hi mox alios plures circumcidere poterant.

B VT OSTENDERET EIS TERRAM, LACTE ET MELLE MANANTEM.] Corrige cum Roman. Hebr. & Septuag. *Vt non ostenderet*. Iurauerat enim Deus se omnes murmuratores occisurum in deserto. Numer. 13.

VERS. 9. HODIE ABSTVLI OPPROBRIVM ÆGYPTI A VOBIS, quia hodie à vita & moribus incircuncisorum per circuncisionem in gentem, Synagogam, legem & religionem meam sanctam transtuli. Idcirco *vocatum est nomen loci illius Galgala*, id est *amotio*, scilicet præputij, & consequenter opprobrij Ægyptiorum: גלל *galal* enim significat voluere, deuoluere, remouere, auferre: à *galal* geminata prima syllaba fit *gilgal* & *galgala*. Vnde hic locus dictus est *Gilgal*, *Galgal*, *Galgala*, à S. Hieron. *Golgal*, quæ olim fuit ciuitas inclyta in recto itinere à Iordane in Iericho; à Iordane distans stadiis quinquaginta à Iericho decem: in Galgalis Saül à Samuële vnctus est in primum Regem. 1. Regum 7. 10. Ibidem fixi sunt 12. lapides, testes transitus Hebræorum per Iordanem diuisum. In Galgala quoque versatus fuit Elisæus Propheta. 4. Reg. 4. 38. Rursum S. Hieron. Beda & Lyran. *Galgala* vertunt *rotam, reuolutionem, circulationem*. Vnde à *galal* & *gilgal* formatum est *gulgolet*, & Chald. *gulgolta*, indeque *Golgotha*, id est Caluaria siue cranium, ita dictum à conuolutione, quia rotundum: Hinc mons Caluariæ, ita dictus, à craniis reorum ibi plexorum, in quo crucifixus est Christus. Quare Iosephus *Galgala* interpretans *libertatem*, consulere voluit pudori Hebræorum more suo, ac Vespasiani & Romanorum auribus blandiri, si non adulari.

Galgala vnde dictat

Et Golgotha.

D Tropol. Origen. homil. 5. *Si*, inquit, *post remissionem* (quasi circuncisionem) *peccatorum, vita non pecces, verè ablatum est à te opprobrium Ægypti. Si verò iterum peccaueris, iterum in te vetera reuoluuntur opprobria, idque eò magis, quò multò maioris criminis est filium Dei conculcare, & sanguinem testamenti pollutum ducere, quam legem Moysi negligere.* Ægyptij enim tempore Iosue erant incircuncisi, gentiles, idolis & vitiis addicti. Postea tamen circuncisionem acceptarunt, vt docet Ierem. cap. 9. vers. vlt. vide ibi dicta. Illam eos acceptasse nonnulli autumant tempore Salomonis, cum is duxit vxorem filiam Pharaonis Regis Ægypti, 3. Reg. 10.

Rursum, Noster Aluarez tract. de mortificatione, opprobrium accipit actiuè; quo scilicet Ægyptij Hebræis ex Ægypto exeuntibus improperabant illos ire ad famem & mortem. q. d. certè A vidistis quia siccato Iordane in hanc regionem transiuistis, & terram vobis promissam occupastis, & in ea tanquam in terra vobis pacifica circuncisi estis, & per tres dies sine vllo timore donec sanaremini quieuistis: non ergo ad mortem eduxi vos ex Ægypto, vt vestri oppressores dicebant, sed vt liberi & securi viueretis. Ita & à nobis spiritalem circuncisionem, id est mortificationem colentibus, mundi opprobrium auferetur; quia mundani videbunt nos per abnegationem nullo modo vitam perdidisse, sed vitam carnalem & Deo inuisam pro vita spiritali & Deo grata commutasse.

ET FECERVNT PHASE 14. DIE MENSIS (primi Nisan) AD VESPERAM,] ob causas datas vers. 6. fuit hoc tertium Pascha Hebræorum. VERS. 10. Primum enim celebrarunt pridie quàm egrederentur ex Ægypto. Exodi 12. secundum anno sequenti, post acceptam legem, & erectum Tabernaculum in Sina. Numer. 9. 2. Tertium hîc. Alleg. Iosue hîc nouum primúmque in terra sancta Pascha celebráns, repræsentat Iesum Christum nouum Pascha, id est Eucharistiam in vltima cœna instituentem.

ET COMEDERVNT DE FRVGIBVS (de frumento) TERRÆ DIE ALTERO AZYMOS PANES, ET POLENTAM EIVSDEM ANNI.] *De frugibus*, siue hornis & præteriti anni, vt vult R. Dauid & Vatabl. eóque alludit vox Hebr. עבור *abur*, à rad. עבר *abar*, id est transiuit, præterijt; siue potiùs nouis præsentis anni, vti exprimunt Septuag. Porrò Hebr. *abur*, & Chald. *ibbura*, quaslibet fruges significat anni tam præsentis, quàm præteriti. Ita Masius.

C DIE ALTERO.] Hebr. *crastino Paschæ*, id est postridie primæ diei azymorum, putà secundo die azymorum, siue die 16. mensis Nisan; illo enim primùm Deo offerre debebant manipulum spicarum, antequàm vescerentur frugibus præsentis anni, iuxta legem Leuit. 23. 14.

R. Dauid verò per crastinum Paschæ accipit primum diem azymorum, siue 15. Nisan. Pridie enim illius, putà 14. ad Vesperam comederunt Agnum Paschalem. Ipse enim vt dixi fruges accipit hornas, id est anni præteriti, quibus vesci licebat ante oblatum manipulum spicarum die secundo azymorũ; hic enim offerebatur quasi primitiæ nouarũ frugũ anni præsentis, nõ præteriti.

POLENTAM.] Hebr. קלי *kalui*, id est tostas fruges. Vide Leuit. 2. 14.

DEFECIT MANNA.] scilicet pluere vel ningere è cælo. Deus enim qui Hebræis ob alimenti inopiam manna fuerat largitus, oblata alterius cibi copia manna subtraxit, perinde vt aues afferunt cibum pullis in nido dum teneri sunt, at cum crescendo validiores facti sibi sufficere possunt, eas sibi relinquunt, vt sibi annonam parent: Deus enim vti non deest in necessarijs, sic nec redundat in superfluis. *Manna defecit cur?*

Illustre exemplum est apud Theodor. in Philotheo c. 10. Theodosius Abbas, inquit, instar Mosis orans, & virga petram percutiens, ex ea fontẽ aquæ perennis eliciut, qui monasterium à se in loco arido ædificatum irrigaret. Hic fons extructo postea in monasterio lauacro exaruit, sed eo destructo rursus fluere cœpit, quasi

necessitati succurrens, & cum ea cessante cessans.

Tropol. Tropol. qui voluptates terræ ambiunt & gustant, priuantur cælestibus: Deus enim spiritum orationis & contemplationis in deserto manentibus tribuit, carnis nimirum voluptates & sæculi ambitionem relinquentibus, & ab illis qui corde in sæculum redeunt abscondit. Hi paulatim ex spiritualibus carnales fiunt, & huius mannæ suauitatem gustare desinunt: illi verò quotidie magis puri & spirituales euadunt: Gustato enim spiritu desipit omnis caro. Et vice versa, cui sapit caro, huic desipit spiritus. Audi S. Bernard. epist. 3. ad Fulconem: *Quomodo ignis & aqua simul esse non possunt; sic spirituales & carnales deliciæ in eodem se non patiuntur. Vbi crapulam ructantis inter pocula senserit Christus; vina sua dulciora super mel & fauum menti propinare non dignatur. Vbi curiosa ciborum diuersitas, vbi diuitis supellectilis discolor varietas oculos pariter pascit & ventrem, cælestis panis ieiunam deserit mentem.* Idem serm. 6. de Ascens. *Errat omnino*, inquit, *si quis cælestem illam dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic veneno, charismata illa spiritus misceri posse huiusmodi illecebris arbitretur.* Audi & S. Hieron. Epist. 34. ad Iulianum: *Difficile, imò impossibile est, vt præsentibus quis & futuris fruatur bonis, vt hîc ventrem & ibi mentem expleat, vt de delicijs transeat ad delicias, vt in vtroque sæculo primus sit, vt in cælo & terra appareat gloriosus.*

Anagog. Anagogicè Rupertus hîc cap. 17. manna, ait, terrestre, id est Eucharistia deficiet, cum fruges solidas cæli nobis exhibebit Christus. Ibi enim ipse seipso, quasi pane vitæ nos pascet, & quasi vino diuino inebriabit, iuxta illud: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Psal. 35. 9.

Audi Rupert. *Pascimur mente legendo vel audiendo verbum Dei; pascimur & ore manducando de mensa Domini panem vitæ æternæ, & bibendo calicem salutis perpetuæ. At vbi venerimus ad illam terram viuentium, in illam beatam Sion, vbi in sua specie videbitur Deus deorum, neque verbo doctrinæ indigebimus, neque in istis speciebus panis & vini, sed in propria substantia videndo panem Angelorum manducabimus. Igitur postquàm comederunt terræ fruges defecit manna; quia videlicet postquàm venerit. Quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est.*

Allegor. Allegoricè manna defecit, id est bona legis veteris defecerunt, cum IESVS eis substituit Eucharistiam, qui verè est panis Angelorum, & manna cælorum. Ita Nyssenus in vita Mosis.

VERS. 13. CVM AVTEM ESSET IOSVE IN AGRO VRBIS IERICHO.] Hebr. *Cum esset in Iericho*, id est in ditione vel agro vrbis Iericho, nisi malis propositionem *in* pro *apud* per Enallagen Hebræis vsitatam sumi. Simile est cap 10. 10.

Siue ergo ex Galgalis Iosue castra mouerit in agrum Iericho, siue castris manentibus in Galgalis (Galgala enim à Iericho tantùm decem stadijs, id est vix media leuca distabant) Iosue dux peruigil de Ierichunte primò obuia excindenda sollicitus, déque excidij eius ratione & modo consilia animo versans, Deumque orans, in agrum Ierichuntis exierit, aut etiam locum oppugnandæ vrbi opportunum speculatum fuerit; ibidem hæc ei obiecta est visio, quæ illi ad rem peragendam animos adderet: Ita dum magna sanctaque animo machinamur, Deus se consiliis nostris insinuat, viresque & modos ea exequendi demonstrat.

VIDIT VIRVM STANTEM CONTRA SE.] Hebr. נגדו *benegdo*, id est coram se, è regione, & ex aduerso sui. Erat hic Angelus specie גבר *gebir*, id est, viri. Vnde nonnulli eum Gabrielem fuisse putant.

EVAGINATVM TENENTEM GLADIVM.] Instar prælíantis, ideóque galea quoque, thorace & baltheo accinctus, vti opinatur Serarius. Solet Deus vel Angelus congruam personæ & rei de qua agitur, & ob quam apparet, formam, speciemque & habitum assumere. Strictus ergo fulminansque gladius in viri fortis manu, Dei potentiam & vindictam repræsentat Iosue, quasi militi ducique suo assistere, eique præsentem & paratam esse ad bellum tam eminentum contra Ierichuntem conficiendum. Ita Rupert. Sic Christus apparuit Magdalenæ in horto vt hortolanus, duobus discipulis peregrinantibus vt peregrinus, Stephano stanti certantique stans. Act. 7.

PERREXITQVE AD EVM.] Septuag. *Aggressus est eum.* Nota hîc intrepidos Iosue animos, quibus solus soli armato occurrit, iisque verbis salutat, quæ planè aut duellum aut amicitiam decernant.

ET AIT EI: NOSTER ES AN ADVERSARIORVM?] Putant aliqui Iosue putasse virum hunc esse hominem, non Angelum, eique dixisse: Ex nostrisne es an ex Chananæis? Vnde Angelus subiicit: *Nequaquam*, non sum vester vel ex vestris castris egressus, neque ex aduersariorum, sed sum Angelus Dei. Ita Abulens. Serarius & alij. Ex aduerso videtur Iosue ex tam augusta viri forma cognouisse, vel certè suspicatus esse eum esse Angelum tutelarum vel Hebræorum, vel Chananæorum, ideoque rogasse: *Noster es an aduersariorum?* Ita Origen. hîc hom. 4. qui ait Iosue dubitasse an bonus an malus esset hic Angelus, Sic & S. Gregor. Arias Montanus & alij. Fauet Chald. qui vertit: *Opitulatum nobis venisti, an hostibus nostris?*

Porrò à Iosue Angelum quidem cognitum fuisse, & an ipse custos esset amicorum, an hostium, internoscere voluisse, Iobius Monachus apud Photium in sua Bibliotheca cum multis alijs, in hunc ferè modum scribit. Multa enim Iosue docebant neque aliquem esse hunc ex hostili acie, ac neque ex proprio exercitu, vt quòd subitò astitisset, quòd nemo aduersariorum auderet vel per medias hostium copias transire, vel in conspectum Imperatoris venire; quin & quòd tanta vsus audacia; nihil omnino hostile fecisset; alioqui nec sapientissimi Imperatoris erat ignorare, qualis contribulium esset habitus atque apparatus, qualis item alienigenarum. Verùm nouerat quidem Iosue visum illud, vnum intelligentium spirituum esse; sed hoc cognoscere auebat, vtrum quòd apparuisset ex hostibus esset, an de illo exercitu qui protegebat Israël.

Tropol. Simili modo cum instinctibus & impulsibus animæ agendum, rogandumque: *Nostri estis an aduersariorum?* vt si ab Angelo bono

immittantur, admittantur; si à malo repellantur.

Hinc & S. Gregor. lib.33. Moral.cap.22.ait Iosue timuisse hîc illusionem diaboli: Ipse enim *Satanas transfigurat se in Angelum lucis*.2.Corinth. 11. *Hanc transfigurationem*, inquit, *Iosue timuit, quando videns Angelum, cuius esset partis inquisiuit dicens: Noster es an aduersariorum? vt videlicet si aduersæ virtutis esset, eo ipso quo se suspectum cognosceret, ab illusione resiliret.*

Idem habet B. Petrus Damiani lib. 2. epist. 7. quæ ordine est 28.

Moral. S. Antonius apud S. Athanasium ex hoc dicto factóque Iosue docebat, nos idem facere debere in quouis timore, tentatione, horrore, præsertim cum spectra vel phantasmata nos percellunt, vt audacter ea inuadamus, rogemúsque qui sint, & vnde veniant? Hac enim audacia metum omnem & dolos diaboli discutiemus. Audi S. Antonium: *Cum aliqua se vobis obtulerit visio, audacter requirite, quis sit ille, & vnde venerit, ac sine mora si sanctorum fuerit reuelatio, angelica consolatione timor vertetur in gaudium. Si verò diaboli fuerit tentatio, fidelis animæ percunctationibus euanescit: quia maximum est securitatis indicium, interrogare quisnam est & vnde? Sic & Naue filius auxiliatorem suum interrogando cognouit: nec Danielem percunctantem latere potuit inimicus.*

VERS.14. QVI RESPONDIT: NEQVAQVAM (sum aduersariorum) SED PRINCEPS EXERCITVS DOMINI,] tam cælestis (q.d. sum princeps omnium Angelorum) quàm terrestris, putà fidelis populi siue Israëlitarum, hoc est: Ego sum Michaël, qui præsum Ecclesiæ tam Angelicæ in cælis triumphanti, quàm vestræ hîc in Chananæa militanti. Ita Theod. Lyran. Abul. qui addit hunc Angelum fuisse eundem cum illo, qui castra Hebræorum in columna nubis quasi dux viæ præibat; & alij passim. Nam Michaël Daniel 10. vocatur Princeps gentis Iudæorum, & confligit cum Angelo Persarum, vt Iudæos fideles è captiuitate Babylonica liberet. Vide ibi dicta. Audi nostrum Franciscum Suarez tract. de Angelis lib. 6. cap. 19. num. 22. *Hinc nonnulli putant illum Angelum fuisse Michaëlem, qui princeps populi Israel dicitur Daniel 10. Abul. verò qu.71. credit fuisse Gabrielem, qui etiam curam habebat populi Iudaici, vt ex Daniele cap. 8.9. & 10. constat: & fortasse Michaël habebat superiorem curam, & Gabriel propriam totius exercitus bellatorum. In quo sensu etiam probatur inde, dari Angelos custodes exercituum, præsertim fidelium, & qui causam Dei agunt. Quod etiam confirmari potest ex illo. Psal.33. Immittit Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Quo etiam testimonio ad hoc patres communiter vtuntur.* Hucusque Suarez.

Michaël ergo fuit olim præses synagogæ Iudæorum, sicut nunc est Præses Ecclesiæ Christianorum, ac vt talis ab ea inuocatur, vt eam contra dæmones, contra infideles, & quoslibet impios

A tueatur & propugnet. Sic quælibet regna & Prouinciæ suum habent Angelum præsidem, æquè ac singuli exercitus fidelium, vti habuit Iudas Machabæus Angelum equitem in veste candida hastam auream vibrantem, qui castra præibat. 2. Machab.11.8.& Ezechias rex, cuius Angelus occidit vna nocte 185. millia Assyriorum. Hoc est quod canit Psaltes Psalm. 33. 8. *Immittet* (Hebr. חנה *chone*, id est castra metabitur) *Angelus Domini in circuitu timentium eum.* Quare dux & milites in prælijs assiduè suum hunc Angelum inuocent, oréntque cum Iuda Machabæo: *Dominator cælorum mitte Angelum tuum bonum ante nos, in timore & tremore magnitudinis brachij tui, vt metuant qui cum blasphemia veniunt aduersus sanctum populum tuum.* 2. Machab. 1. 15. 23. Ad hoc Deo militant virtutes, Potestates, Principatus & dominatio-

B nes. Sic Angelus in columna nubis præiuit castra Hebræorum in deserto per 40. annos, eísque plurimas victorias contra Amalec, Og, Seon, &c. dedit.

ET NVNC VENIO,] vti singulari mea præsentia, licèt inuisibili vobis assistam, ac pro vobis muros Ierichuntis prosternam, itaque vos in vrbem inducam, indéque cæteros Chananæos debellem, ac eorum ciuitates & arces vobis tradam.

ET ADORANS,] non latria vt Deum, sed dulia vt Angelum Præsidem. Adoratio enim siue vt Hebr. משתחו *bistachaue*, id est incuruari, & incuruatio in script. non soli Deo datur, sed Angelis quoque & hominibus, quomodo Iapones, Sinæ, VERS.15.

C alijque Orientales se incuruantes, & fronte humum ferientes suos Reges adorant, id est venerantur. Et hoc significat Græcum προσκυνεῖν.

*Moral. notanda hîc prompta & demissa animi Iosue religio, & deuotio erga Angelum.

SOLVE CALCEAMENTVM.] q. d. memineris te coram Deo, cuius vices ego gero, quemque vt legatus repræsento, stare, iísque quæ vides, & deinceps audies, voluntatem consiliúmque summi numinis tibi declarari, cui proinde reuerentiam exhibere par est depositione calceorum; locus enim hic Dei per me apparentis præsentia sanctus sacérque est, Idem iussit dixítque Angelus Mosi in rubo ardente apparens, ac fortè idem fuit vtrobíque. Vide dicta Exodi 3.5. Porrò plura hic Angelus dixit Iosue de modo expugnandi Ierichuntem, quæ audiemus cap. sequenti vers. 2.

D Disce hîc qua religione & reuerentia in templis versandum sit, vt non fabulis, sed orationi vaces, quámque Deus non tantùm interiorem, sed & exteriorem cultum cæremoniámque requirat. Vnde pro *locus in quo stas sanctus est*, Hebr. est *sanctitas est*, id est sanctissimus est ob Dei præsentiam.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS.

IOsue arca per septem dies circumductu, Ierichuntem ruentibus muris expugnat, statuitque anathema, & delet funditus, solam Rahab cum suis seruat, ac eius reædificatori Dei maledictionem imprecatur.

1. IEricho autem clausa erat atque munita, timore filiorum Israël, & nullus egredi audebat aut ingredi. 2. Dixítque Dominus ad Iosue: Ecce dedi in manu tua Iericho, & regem eius, omnésque fortes viros. 3. Circuite vrbem cuncti bellatores semel per diem: sic facietis sex diebus. 4. Septimo autem die sacerdotes tollant septem buccinas, quarum vsus est in iubiles, & præcedant arcam fœderis: septiésque circuibitis ciuitatem, & sacerdotes clangent buccinis. 5. Cúmque insonuerit vox tubæ longior atque concisior, & in auribus vestris increpuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent ciuitatis, ingredienturque singuli per locum contra quem steterint. 6. Vocauit ergo Iosue filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos: Tollite arcam fœderis: & septem alij sacerdotes tollant septem iubileorum buccinas, & incedant ante arcam Domini. 7. Ad populum quoque ait: Ite, & circuite ciuitatem, armati, præcedentes arcam Domini. 8. Cúmque Iosue verba finisset, & septem sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam fœderis Domini, 9. omnisque præcederet armatus exercitus, reliquum vulgus arcam sequebatur, ac buccinis omnia concrepabant. 10. Præceperat autem Iosue populo, dicens: Non clamabitis, nec audietur vox vestra, neque vllus sermo ex ore vestro egredietur: donec veniat dies in quo dicam vobis: Clamate, & vociferamini. 11. Circuiuit ergo arca Domini ciuitatem semel per diem, & reuersa in castra, mansit ibi. 12. Igitur Iosue de nocte consurgente, tulerunt sacerdotes arcam Domini, 13. & septem ex eis septem buccinas, quarum in iubileo vsus est: præcedebántque arcam Domini ambulantes atque clangentes: & armatus populus ibat ante eos: vulgus autem reliquum sequebatur arcam, & buccinis personabat. 14. Circuierúntque ciuitatem secundo die semel, & reuersi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus. 15. Die autem septimo, diluculò consurgentes, circuierunt vrbem, sicut dispositum erat, septies. 16. Cúmque septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosue ad omnem Israël: Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatem: 17. sitque ciuitas hæc anathema: & omnia quæ in ea sunt, Domino. sola Rahab meretrix viuat, cum vniuersis qui cum ea in domo sunt: abscondit enim nuncios quos direximus. 18. Vos autem cauete, ne de his, quæ præcepta sunt, quippiam contingatis, & sitis præuaricationis rei, & omnia castra Israël sub peccato sint atque turbentur. 19. Quidquid autem auri & argenti fuerit & vasorum æneorum ac ferri, Domino consecretur, repositum in thesauris eius. 20. Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, postquam in aures multitudinis vox sonitúsque increpuit, muri illicò corruerunt: & ascendit vnusquisque per locum, qui contra se erat: ceperúntque ciuitatem, & interfecerunt omnia quæ erant in ea, à viro vsque ad mulierem, ab infante vsque ad senem Boues quoque & oues & asinos in ore gladij percusserunt. 22. Duobus autem viris, qui exploratores missi fuerant, dixit Iosue: Ingredimini domum mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius sunt, sicut illi iuramento firmastis. 23. Ingressíque iuuenes, eduxerunt Rahab, & parentes eius, fratres quoque, & cunctam supellectilem ac cognationem illius, & extra castra Israël manere fecerunt. 24. Vrbem autem, & omnia quæ erant in ea, succenderunt; absque auro & argento, & vasis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini consecrarunt. 25. Rahab verò meretricem, & domum patris eius, & omnia quæ habebat, fecit Iosue viuere, & habitauerunt in medio Israël vsque in præsentem diem: eo quòd absconderit nuncios, quos miserat vt explorarent Iericho. In tempore illo, imprecatus est Iosue, dicens: 26. Maledictus vir coram Domino, qui suscitauerit & ædificauerit ciuitatem Iericho. In primogenito suo fundamenta illius iaciat, & in nouissimo liberorum ponat portas eius. Fuit ergo Dominus cum Iosue, & nomen eius vulgatum est in omni terra.

Vers. 1. IERICHO AVTEM ERAT CLAVSA ET MVNITA.] A Hebr. סוגרת ומסגרת *sogeret vmisgeret*, quod Masius, Vatab. Pagnin. vertunt: *Iericho erat claudens se & clausa*, id est diligētissimè erat clausa, planè obsepta & occlusa. Vnde noster & Septuag. id explicantes vertunt: *Iericho erat clausa & munita.* Et clarè Chaldæus: *Erat autem Iericho occlusa foribus ferreis, & munita vectibus æneis ante filios Israel: Non erat qui exiret ex ea, neque qui intraret in eam. Non erat qui exiret ex ea ad pugnandum, neque qui intraret in eam ad pacificandum.*

Hic versus inseritur quasi per Parenthesin, vt meliùs intelligantur mira illa, quæ deinceps Angelus præcipit Duci Iosue ad vrbis tam munitæ expugnationem. Vnde Pagninus versum hunc collocat vltimum capitis præcedentis.

Vers. 2. DIXITQVE DOMINVS AD IOSVE: ECCE B DEDI IN MANV TVA IERICHO.] *Dominus*, id est Angelus legatus Dei, eiúsque personam repræsentans. Vnde Hebr. vocatur IEHOVA, quod est nomen Deo proprium. Deus enim per Angelum loquitur, sicut Rex loquitur per legatum. Sic Angelus vice Dei promulgans eius legem in Sina vocatur IEHOVA, Exodi 19.20. Pergit enim hîc loqui Angelus, qui in fine capitis præcedentis Iosue iusserat, vt se excalcearet, & excalceatus audiret iussa Dei; hîc ergo illa pandit & promit, docétque modum quo Deus velit expugnari Ierichuntem, scilicet non fragore armorum, sed clangore tubarum.

Vers. 3. CIRCVITE VRBEM (ita remotè ab ea, vt sitis extra teli iactum, ne quis ex ea illud in vos iaciat) CVNCTI BELLATORES SEMEL PER DIEM: C SIC FACIETIS SEX DIEBVS.] Hebr. addunt: *Et sacerdotes tollant buccinas, quarum vsus est in Iubilæo, & præcedant arcam fœderis*; Quæ noster reiecit in versum sequentem. Vnde liquet primis quoque sex diebus sacerdotes clanxisse buccinis, sed semel dumtaxat per dies singulos: Septimo autem die septies.

Vers. 4. SEPTIMO AVTEM DIE SACERDOTES TOLLANT SEPTEM BVCCINAS, QVARVM VSVS EST IN IVBILÆO,] scilicet in anno quinquagesimo, qui totus erat festus & lætus. Erant hæ buccinæ ex cornu, non arietum, vt habet Chald. sed boum, vti ex S. Hieron. & alijs ostendi Leuit. 25. vers. 20. *Septiésque circuibitis ciuitatem, & sacerdotes clangent buccinis*, scilicet septies; cum cæteris sex diebus semel tantùm circuirent, ideóque semel tantùm clangerent, vt dixi vers. 1. itaque reipsa factum esse D patet ex ipsa præcepti huius executione, quæ narratur vers. 13. Ita Abulens.

Sed cur iubet Deus Sacerdotes clangere buccinis Iubilæi, iísque expugnari Ierichuntem? Resp. vt significaretur tempus instare, quo terra sancta à Chananæis, tanquam iniquis & iniustis possessoribus, ad Deum quasi communem verúmque Dominum & Principem vindicata, alijs iísque iustis & fidelibus traderetur colonis, putà Hebræis Abrahæ posteris, quibus à Deo erat addicta. In Iubilæo enim prædia & possessiones venditæ, vel quouis modo alienatæ, ad primos redibant heros & Dominos. Leuit. 25. Iudæi autem in Patre suo Sem, filio Noë possederant Palæstinam, sed posteri eius ex illa à Chananæis fuere expulsi. Iure ergo hîc quasi in Iubilæo eorum posteros, scilicet Hebræos, quasi primos pristinósque heros in illam reduxit Deus, ideóque buccinis Iubilæi eos clangere iussit.

Aliam causam dat Procopius: *Cur*, inquit, *tubis corneis ac Iubilæis classicum canere iussit? Eo quod animalibus cornigeris cornua murorum vice sunt, adeóque nobis loco cornu Dominus esse debet, iuxta illud: Protector meus cornu salutis meæ.* Psal. 17. 3.

Tertiam causam dat S. Ambros. in cap. 10. Lucæ vers. 30. dicens: *Religionis insignia arma sunt sacerdotis*, q. d. Sacerdotum arma sunt non galeæ capitis, sed buccinæ Iubilæi, quia his suam religionem & sacerdotium testantur, quo prostrauere Ierichuntem.

Porrò hæc ceremonia pompáque per septem dies circumeundi Ierichuntem & buccinis clangendi, speciem habebat obsidionis & oppugnationis, sed vmbratilem, videlicet, vt Hebræorum fides exerceretur, & à timore excitaretur clangore tubarum, ac vt manifestissimè pateret non humana arte, sed Dei vnius voluntate & potentia vrbem superari. Ita Abulens. Arias, Masius & alij.

Hoc est quod ait Apostolus Hebr. 11. 30. *Fide muri Iericho corruerunt circuitu septem dierum. Fide*, qua scilicet Iosue & Hebræi crediderunt Deo idipsum promittenti, ideóque ei obedierunt vrbem circumeundo & clangendo.

Hic autem fuit ordo totius pompæ. Hebræi bellatores armati præibant circumeuntes vrbem, quasi se ostentantes vrbi ad eam inuadendam: illam mox sequebatur arca fœderis cum sacerdotibus baiulis & Duce Iosue. Claudebat agmen vulgus imbelle. Arca ergo erat in medio, & anteriùs armatis, posteriùs cætero populo cingebatur, ne à Ierichuntinis erumpentibus intercipi posset. Vnde arca hic non præcessit, nec ab armatis distabat duobus millibus passuum, vti factum erat in transitu Iordanis, sed eos immediatè sequebatur. Primis sex diebus semel circuiere vrbem clangendo; Septimò verò die septies, ac tum vltimo circuitu, & clangore ac clamore horrisono totius populi corruerunt muri Ierichuntis, atque Hebræi eam cingentes suo quisque loco ingressi illam vastarunt & concremarunt, feceruntque anathema.

Huc pertinet præceptum Leonis Imper. Datum ab eo suis ducibus & militibus in Tacticis cap. 20. num. 188. *Quando*, inquit, *in acie, sole contra lucente cum hostibus conflicturus es, priusquàm prælium committatur, iube milites sursum arma, nudos gladios, ferrea scuta & illustria, & hastarum cuspides tollere: hac enim si admodum fulgeant, in aliquam perturbationem hostes conijcient. Quando verò iam manus conserturus es, magno cum clamore vocis & armorum contra hostes contendant, itaque prælium cum hostibus ineant.*

Moral. discant hîc Duces & Præsides suos subditos semper labore aliquo occupare, ne marcescant otio. Vnde Leo Imperator ducibus suis ita præcipit in Tacticis cap. 20. num. 175. *Si exercitum tuum ad labores assuefacias, paratos & obedientes eos tibi semper habebis, & aciem seruantes, & corpore robustos. Ocium enim languida & infirma facit corpora, timidas effeminatásque mentes reddit: exercitatio autem & labores corpora strenua ac robusta, mentes viriles atque alacres facit. Ante tempus igitur omnia ad res*

agendas idonea præparentur, vt necessariis temporibus omnia in promptu sint.

Anagog. *Iericho*, id est *Luna*, typus est mundi mutabilis & perpetuò sese mutantis, qui in die iudicij canente tuba Archangeli euertetur, & igne conflagrationis comburetur. Ita Origen. hîc hom. 7.

Tropol. sicut tunc clangentibus buccinis muri Ierichuntis corruerunt, ita nunc in lege noua, personante prædicatione Apostolorum & successorum, cadit mundi superbia cum suis turribus & vitijs. Vnde S. Chrysost. hom. 21. in Epist. ad Ephes. Israëlitæ, ait, Ierichuntem euerterunt, choreas agentium (& cantantium) more potiùs, quàm bellatorum. Audi Origen. *In aduentu* IESV (Iosue) inquit, *muri Iericho subuersi sunt, in aduentu Domini mei* IESV *mundus vincitur: si tubam prædicationis eius audis & sequeris, tibi destructus est mundus.* Subditque IESVM destruxisse mundi muros, id est firmamenta, scilicet idolorum cultum, diuinationem dæmonum, commenta augurû, aruspicum & magorum, ac oratorum eloquentiam, & Philosophorum sapientiam, rationes & argumenta. Clanxit autem Christus tubis quatuor Euangeliorum, ac Epistolarum S. Petri, Pauli, Iacobi, Ioannis & Iudæ.

Audi S. August. serm. 106. de Temp. *Sicut tunc canentibus tubis muri illi ceciderunt, ita & nunc oportet vt ciuitas mundi, id est superbia cum suis turribus, auaritia scilicet, inuidia atque luxuria, simul cum populis, id est omnibus concupiscentijs malis, assidua sacerdotum prædicatione destruatur atque dispereat. Non ergo oportet vt sacerdotes in Ecclesia taceant, sed audiant Dominum dicentem, Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum.* Isaiæ 58. Et post nonnulla: *Tuba itaque peccatoribus necessaria est, quæ non solùm aures eorum penetret, sed & cor contristet, nec delectet cantu, sed castiget auditu, & strenuos quosque hortetur in bonis, & remissos terreat pro delictis. Nam sicut in prælio tuba formidolosi militis mentem deijcit, & animum fortis accendit; ita & sacerdotalis tuba mentem peccatoris humiliat, animos iuri sancti corroborat, nec parcit voci, vt parcat saluti, & vno eodémque sono isti adhortationem dat, quemadmodum sit fortior ad vincendum, illi terrorem incutit, quemadmodum sit tardior ad peccandum.* Causam inferiùs subijcit: *Nam sacerdotales illius temporis tubas quid aliud præfigurasse credimus, quàm huius temporis sacerdotû prædicationes, per quas non cessant peccatoribus terribili sono austerium iudicium nunciare, tristem gehennæ interitum prædicare, & quodam comminationis strepitu aures delinquentium verberare? Sicut enim tunc tubarum clangor destructis cæmentorum muris ad populi interiora peruenit; ita nunc prædicatio sacerdotum destructis prauis cogitationibus ad animã nuda pertransit: Et sicut sacra vocis sonus contumacem populum destruxit & captiuauit, ita & nunc sacerdotalis prædicatio populum peccatorem subiugat.* Sed cur septenario circuitu & clangore ruit Iericho? Resp. quia septenarius in Script. sacer est ob festum septimæ diei siue sabbathum, atque significat vniuersitatem, quia sex diebus Deus creauit mundum, & septimo quieuit. Hinc septem hic fuere buccinæ, septem sacerdotes, septem clangores, septem dies circuitus & clangoris. Vide dicta Leuit. 23. 24. & Numer. 10. vers. 3. Audi S. August. loco citato: *Septenario numero nunc per sacerdotes Dei non tam vna* A *ciuitas destruitur, quàm totius mundi iniquitas dissipatur. Nam sicut in singularis vrbis nuncupatione vniuersi mundi habitus figuratur; ita septem dierum circulo totius mundi spatia distinguuntur, per quæ sacerdotalium prædicationum tuba ipsi sæculo excidium annuntiant, & iudicium comminantur, sicut scriptum est: Quoniam mundus peribit, & omnia quæ in mundo sunt. Qui autem facit voluntatem Dei manet in æternum, sicut & Christus in æternum manet.* Mysticam septenarij circuitus significationem & causam assignabo, vers. 15.

Denique S. Chrysost. homil. 5. de pœnitentia, & Procopius hîc notant septem dierum circuitum præcepisse Deum, vt Ierichuntinos percelleret, & ad pœnitentiam peccatorum induceret. Hoc enim spatium pœnitendi ex sua clementia iis dedisse, B vt excidium euaderent, sicut tres dies dedit Niniuitis prædicante Iona cap. 4. qui & per eam excidium euaserunt.

CVMQVE INSONVERIT VOX TVBÆ LONGIOR ATQVE CONCISIOR.] Hebr. *Cum trahent in cornu Iubilæ.* Masius: *Cum cornu subili inflabunt sono productiore*, ideóque productiore, ideóque concisiore, vt rectè addit noster, tum quia trahere vocem est vocem cõcidere & frangere. Sic enim dum terram trahis, eam serrando incidis: tum quia dici halitus hominis tubam inflare nequit, quin inflationem hanc retrahat, infringat & incidat, vt respiret, & halitum spiritúmque ad inflandum resumat. VERS. 5.

ARMATI PRÆCEDENTES ARCAM DOMINI.] S. Chrysost. in Psal. 43. quærit: Si muri erant casuri, cur armis induuntur? Ac respondet, vt faciliùs C Hebræi crederent vrbem à se expugnandam: armantur ergo quasi reuera bellaturi: planiùs dicas, velle Deum vt nos sibi in miraculis cooperemur, ac faciamus, id quod est ex parte nostra; tunc enim faciet Deus id quod suum est. Deus enim ab otiosis abest, negotiosis adest, & tonans iuuat conantem. q.d. Armate vos, ô Hebræi, & cum armis circuite vrbem, tunc ego vobis adero, ac muros prosternam, vt armati vrbem ingredientes armis vestris ciues omnes mactetis, & ciuitatem euertatis. VERS. 7.

Porrò Iosue hîc accuratè seruat præcepta militaria, quæ assignat Vegetius lib. 3. de re militari cap. vlt. dicens: *Exercitus labore proficit, otio consenescit. Nunquam ad certamen publicum producas militem, nisi cum eum videris sperare victoriam. Subita conterrent hostem, vsitata vilescunt. Nulla consilia meliora, quàm illa quæ ignorauerit aduersarius, antequàm* D *facias. Quid facturus, tracta cum paucissimis & fidelissimis, vel potiùs ipse tecum.*

BVCCINIS CLANGERENT.] Harum ergo clangore, sine balistis, sine arietibus, corruere muri Iericho. VERS. 8.

Disce hîc Tropologicè quàm infirma, exilis & vana sit Iericho, id est, mundi gloria, vtpotè quæ solis tubarum flatibus ruit & euanescit. Audi S. Gregor. 20. Moral. 24. *Præsentis vitæ gloria quasi in alto cernitur, sed nulla stabilitate solidatur.* Audi & S. Chrysost. hom. 1. in Epist. 1. ad Corinth. *Non videtis pueros, quando ludentes struxerint aciem, & ordinarint milites; & eos præcedunt lictores, & prçcones, & puer incedit in medio, loco Imperatoris, quàm sint ea quæ fiunt puerilia? tales sunt res humanæ, ns que viliores & abiectiores, vt quæ sint hodie, cras non sint.*

Vers. 9. Reliqvvm vvlgvs arcam seqvebatvr.] Hebr. est מאסף *meassaph*, propriè idem est quod *congregans* siue *colligens*, scilicet præeuntem turbã, hoc est *claudens agmen*, vt vertit Masius, Vatabl. Pagnin.& alij Septuag. *extremum agmen*, scilicet senum, famulorum, proselytorum, puerorum, feminarum, reliquíque imbellis vulgi, quod arcam sequebatur. Prima enim acie præibant bellatores, in media erant sacerdotes cum arca & buccinis, in vltima erat reliquum hoc vulgus. Porrò Chald. vertit: *Et tribus stirpis Dan ibat post arcam*: Quin & Masius vertens, *Claudente agmen*; per hos intelligit Danitas, Aseritas & Nephtalianos: hæ enim tres tribus solebant claudere agmen castrorum in deserto. Verùm in deserto arca erat in medio castrorum & duodecim tribuum, nam sex tribus antecedebant arcam, scilicet Iuda, Issachar, Nephtali, Ruben, Simeon & Gad; sex verò sequebantur arcam, scilicet Ephraim, Manasse, Beniamin, Dan, Aser & Nephtali, vt patet Numer. 10. vers. 13.21.& sequ. Hîc verò omnium tribuum bellatores armati præibant arcam, vt patet hoc versu; vulgus verò imbelle sequebatur arcam. Quare minùs rectè Caiet. censet tribum Ruben, Gad & dimidiam Manasse præcessisse arcam, reliquas verò nouem tribus post arcam incessisse.

Et bvccinis omnia concrepabant.] Hinc collige non solùm sacerdotes, sed & reliquum populum buccinas suas inflasse: sed hæ diuersæ erant à buccinis sacerdotum, quæ erant iubilæi; populi verò erant vulgares & populares. Voluit enim Deus populum non esse otiosum, sed Deo & sacerdotibus in clangendo consentire & cooperari, vt horrisono omnium clangore Ierichuntini percellerentur. Negat id Masius, Lyranus & alij; sed clarè id significat noster, & Septuag. hîc; & clariùs vers. 13. vbi dicitur: *Vulgus autem reliquum sequebatur, & buccinis personabat*, quæ verba ita manifesta sunt, vt sine violentia ad sacerdotes torqueri nequeant. Quod ergo vers. sequenti Iosue populo imperat silentium, fuit hoc vocis & clamoris, non buccinarum & clangoris. Ait enim: *Non clamabitis, nec audietur vox vestra, nec vllus sermo ex ore vestro egredietur.* Ecce hîc nulla clangoris & buccinarum fit mentio, aut vetatio. Causam dat Procopius & Chrysost. hom. 5. de Pœnitentia. Iussit, inquit, vulgus in cauda consequi, vt doceret neminem Dei aciem deserere debere, verùm pro virili aduersis copijs resistere, siue in eadem stent acie, siue decertantes sequantur.

Vers. 10. Donec veniat dies (septimus) in qvo dicam vobis, clamate et vociferamini.] Hebr.& Septuag. *Clamate, & tunc clamabitis*. Masius: *Vlulate, & vlulabitis*, quod noster significantiùs eodem sensu vertit, *Clamate & vociferamini*, quasi communi omnium voce vos inuicem cohortantes ad prælium, ac quasi communibus animis armísque Ierichuntem inuasuri. Hebr. est תריעו *tariu*, quod noster & alij in Psalmis vertunt *iubilate*. Vnde Vatabl. hîc vertit: *Vociferamini, tum iubilum edite*, hoc est triumphum canite, quasi certi de victoria & vrbis expugnatione. Et Origen. hîc hom. 7. vertit: *Iubilate: Beatus populus*, inquit, *qui scit iubilationem. Quare vociferatio populi concors & vnanimis iubilatio quædam fuit, & victoria acclamatio per modum hymni aut gratiarum actionis, vt meritò dici beatus hic populus valeat, quippe qui sciat iubilare.* Et inferiùs: Si iubilationis consensum de teipso exigas, id est si cogitationum & sensuum tuorum populus concordem semper & consonam proferat vocem, vt in verbis & factis verax sis & constans, ac spiritus carni dominetur, iubilationis emitte vocem, quia tibi victus est mundus. Hæc Origen. fusiùs, sed ego breuitatis studio plura eius verba in pauca contraxi.

Circvivit ergo arca.] Hebr. יסב *iasseb* in Hiphil, hoc est *circunduxit*. Sed Hiphil sæpè pro Cal sumitur: vnde omnes hîc vertunt *circuiuit*. Vers. 11.

Igitvr Iosve de nocte consvrgente.] Hebr. בבקר *babboker*, id est in aurora, manè, siue in crepusculo matutino cum diesceret, quando finitur nox, & incipit lux cum die. Vers. 12.

Die avtem septimo.] Tradunt Hebræi ex Thalmud Babylonico tract. de sabbatho cap. 1. Septimum hunc diem fuisse sabbathum, eóque muros Iericho corruisse (ad religionem cultúmque sabbathi populo persuadendum) septima vobis circuitione septimóque clangore. Ita vt primus dies circuitus fuerit Dominicus. Sic & Lyran. Serarius & alij. Hinc Marcion blasphemabat Deum veteris Testamenti fuisse sibi contrarium, vtpotè qui sabbathi quietem Iudæis præcepisset, & tamen hîc illos in sabbatho vrbem circuire iuberet. Sed respondet Tertul lib. 2. contra Marcionem cap. 21. Deum in sabbatho prohibuisse opera humana dumtaxat, non diuina, seu quæ Dei iussu fiunt, quale hîc erat circuire vrbem: Deus enim erat Dominus sabbathi, nec tantùm in eo dispensare, sed & illud abolere poterat, vti priùs illud instituerat. Iudæis ergo fixit legem sabbathi Deus, non sibi ipsi, quia ipse semper etiam sabbatho operatur in cælo & in terra omnia, quæcúmque generantur & fiunt. Vers. 15.

Porrò Iosephus scribit primum diem circuitus Ierichuntis fuisse diem Paschatis, siue 15. Nisan, *Seder olam rabba*, id est Chron. Hebr. magnum, & Serarius censent fuisse primum diem post octauam Paschæ, qui erat 22. Nisan. Verùm nihil hîc certò statui potest, cum script. nil de eo tradat.

Circuitus septem Ierichuntis, ad quid?

Mysticè Ambrosiaster (nam S. Ambrosium non esse auctorem, patet ex eo quòd meminit Longobardorum Italiam inuadentium, quæ inuasio diu post mortem S. Ambrosij contigit) in cap. 1. Apocal. hos septem Ierichuntis circuitus, ad septem Ecclesiæ & iustorum sæcula refert: *Iericho namque*, inquit, *omne corpus reproborum, quod est ciuitas diaboli, significat: per filios verò Israel electi significantur: per sacerdotes prædicatores: per tubas doctrina prædicationis: per populum verò qui eos sequebatur omnes iusti designantur, qui eorum doctrinam sequebantur, & actus imitabantur: per arcam autem quam ferebant, Christus intelligitur, qui in sanctis cordibus eorum habitans portabatur.*

Et paulò inferiùs: *Prima igitur circuitio ad eos iustos, qui ante diluuium fuerunt, pertinet, qui & Filij Dei dicti sunt: Ciuitatem igitur Iericho tamdiu circuierunt, quamdiu à societate reproborum se sequestrauerunt.*

Secunda dies circuitus ad eos, qui post diluuium vsque ad Moysen fuerunt, pertinet: Qui & ipsi ciuitatem Iericho circuierunt, quia ab iniquitatibus reproborum se separauerunt.

Tertius verò circuitus ad eos, qui sub lege fuerunt

pertinet, qui quanta sollicitudine à societate iniquorum se secernere deberent, ipsa lex manifestat. Prophetæ verò, ad quos quartus circuitus pertinet, in tantum peccata principum hominumque impiorum spreuerunt, atque reprehenderunt, vt pro hoc quidam eorum lapidati, quidam interfecti, quidam verò in occisione gladij mortui sunt. Apostoli verò & hi qui ex Iudæis crediderunt, ad quos quintus circuitus pertinet, quanto studio se ab infidelium Iudæorum consilio atque operibus segregauerint, Lucas in Actibus Apostolorum narrat. Gentes verò, ad quos sextus circuitus pertinet, quanto ardore se à Societate impiorum disiunxerint, martyres requisiti dicant. Septimus verò arguitus ad eos, quia temporibus Antichristi futuri sunt, pertinet: sed & illi quomodo Antichristi ministrorumque eius destruabunt perfidiam, hic liber manifestat. Septimò ergo die circumeuntibus sacerdotibus cum arca Iericho, atque vociferantibus, muri Iericho ceciderunt, omnisque populus cum rege suo interfectus est, quia prædicantibus in fine mundi prædicatoribus veritatis, finemque mundi annunciantibus subitò finis mundi adueniet, omnisque ciuitas diaboli destruetur, atque cum ipso capite suo diabolo perpetua morte damnabitur.

Vers.16. Dixit Iosue ad omnem Israel: Vociferamini.] Vox Iosue non poterat audiri à toto populo, vtpotè qui constabat tribus hominum millionibus. *Dixit* ergo id ijs qui sibi vicini erant, & hi idem dixerunt proximis, & hi sequentibus, & ita deinceps vsque ad vltimos. Aut certè *dixit*, id est per præcones edixit, vti solet fieri in castris. Aut denique *dixit*, duodecim principibus duodecim tribuum, quisque ex eis idem dixit singulis capitibus familiarum in sua tribu, & hi vicissim singulis patribus, & hi omnibus suis filiis & famulis.

Vers.17. Sitque civitas hæc anathema.] Hebr. חרם *cherem*, id est res Deo soli deuota, & in eius honorem (vt de sceleratis qui eum læserunt, iusta sumatur vindicta, itaque per eam diuinæ iustitiæ hoc piaculum litetur, quo honos Deo ablatus quasi restituatur) morti & excidio, vel reali, vel ciuili addicta. Tam enim *cherem* & anathemata sunt quæ Deo in perpetuum dicantur, & ad profanos vsus redire nequeant, vti hic erat aurum, argentum, æs, ferrum, &c. Quàm quæ Deo in holocaustum adolentur, aut per ferrum ignemque abolentur Vide dicta Leuit. 27. v.28. & Num.21.v.2.& 3.

Cur Iericho combusta? Quòd verò præter legem Deuter. 20. 16. qua solùm iubetur ne vlli Chananæorum parcant, sed omnes occidant, hîc insuper iubetur ipsa vrbs Iericho concremari, quod in aliis Chananæorum, vrbibus deinceps à Iosue expugnatis factum non legimus, causæ fuerunt tres. Prima, quòd Deus Ierichuntem primam hostilem vrbem, sibi quasi primitias Chananææ deposceret: primitiæ autem integræ Deo persolui debebant. Ita Ioseph. Theodor. qu. 6. & Hebræi. Secunda, quòd solius Dei vi hîc parta esset victoria & Iericho expugnata, cum in cæteris vrbibus subigendis Hebræi acriter decertarint, & eas insultu militari superarint. Tertia, quòd Deus voluerit exemplum seueræ vindictæ cæteris Chananææ vrbibus in prima Ierichunte statuere, eisque terrorem incutere, & simul ad pœnitentiam sceleratissimæ vitæ prouocare.

Porrò hæc Iosue gessisse Dei instinctu, vel Angeli monitu, licèt script. non exprimat, par est
A credere ex dictis cap.1. & cap.5. in fine & cap.6. vers. 2. sic Romani vrbes hostiles diris & anathemati, certa verborum formula deuouebant. Liuius lib. 8. narrat Decium consulem in bello contra Latinos se vna cum hostibus anathemati deuouisse, hac prece: *Iane, Iuppiter, Mars pater, Quirine, Bellona, Lares, vos precor veni populo Romano vim victoriamque prosperetis; hostesque populi Romani terrore, morteque afficiatis; sicut verbis nuncupaui, ita pro Republica, populoque Romano, legiones auxiliaque hostium mecum dijs manibus tellurique deuoueo.*

Vos autem cavete ne de his quæ præcepta sunt quippiam contingatis, et sitis prævaricationis rei.] Hebr. *Tantùm seruate vos ab anathemate, ne fortè anathematizetis* (anathematis culpam & pœnam vobis imponatis) *& capiatis de anathemate* (clariùs vertit Masius: *Ne fortè anathematizetis, id est capiatis de anathemate:* τὸ enim *&* est ἐξηγητικὸν, id est explicatiuum, idemque valet quod *id est,*) *& ponatis castra Israël in anathema*, vt propter anathema per sacrilegium Deo sublatum, castra ipsa fiant anathema, id est excidio à Deo per iustam vindictam addicantur, quod noster vertit: *Et omnia castra Israel sub peccato sint atque turbentur*; ne scilicet vnus qui aliquid ex Iericho suffurabitur, peccati & anathematis sui contagio & communione, omnia castra inuoluat & contaminet peccato, æquè ac pœna peccati furtique sui. Castra enim censebantur esse vnum corpus politicum, siue vnus populus; quare quæ vnus ex eis peccasset, Deus occulto iudicio in omnes vindicare, omnesque anathemati, id est excidio subiicere decreuerat. Sensus est q. d. cauete ne ex Ierichunte anathemati addicta quicquam suffuremini, ne sitis causa anathematis & perditionis non tantùm vestræ, sed & totorum castrorum Israël. Similis phrasis est cap.sequ.vers. 1. & 11. Matth.26.8. Ioannis 12.4. Deuter.21.8. Hac quoque de causa toties in script. ingeminatur: *Auferte malum de medio vestri*, de quo plura cap. sequenti. Vers.18.
B
C

Porrò pro תחרימו *tacharimu*, id est *anathematizetis*, Septuag. vertunt ἐνθυμηθέντες, id est in animum inducentes, *cogitantes*, quasi pro ר legentes affine ד, putà pro *tacharimu*, legerint תחמדו *tachmedu*, id est desideretis, concupiscatis, ait Masius, aut certè vt Serarius Sept. nouè acceperunt τὸ ἐνθυμηθέντες pro ἐν θυμῷ θέντες, id est in ira ponentes, scilicet iræ & vindictæ Dei subiicientes, eámque in vos accersentes: θυμὸς enim non tantùm animum, sed & iram significat.
D

Quicquid autem auri et argenti fuerit, et vasorum æneorum ac ferri, Domino consecretur.] Hebr. *Sanctitas est ipsi Domino*, id est quasi res sancta & sacra Deo consecretur: Vnde vt talis sit *repositum in thesauris eius*. Chald. *In thesaurum domus sacrarij Domini inferatur*, putà in Tabernaculum, quod erat quasi templum mobile Hebræorum, ad eius vsum & ornatum. Iericho enim facta erat *cherem*, id est anathema: tota ergo Deo soli cedere debebat, scilicet vrbs per incendium, aurum verò, argentum & æs (sub quibus stannum, chalybem, plumbum cæteraque metalla, quorum rarior erat Vers.19.

vsus in Tabernaculo, intellige) per oblationem in Tabernaculo: nil verò ex ea in priuatos vel A profanos vsus conuerti poterat.

Tropol. Procopius: Viros Dei, inquit, non diuitiarum, non gloriæ, non potentiæ, non sapientię sæcularis cupidos esse decet. Est autem aurum diuitiarum figura seu imago: argentum gloriam repræsentat, æs sapientiæ loquacitatem, ferrum robur & potentiam. Deus simul cum Achan propinquos ipsius perdidit, quòd facinoris ipsius conscij fuissent. Ipse quidem pœnas dat, populus autem ad pietatem redditur instructior, cautione sacrilegij tanquam rei pestiferæ eis subeunte.

VERS. 20. IGITVR OMNI POPVLO VOCIFERANTE ET CLANGENTIBVS TVBIS.] Hebr. est, *Et clamauit populus, & clamauerunt tubis.* Priùs sacerdotes clanxerunt tubis, deinde populus hoc clangore excitatus clamorem suum clangori iunxit. Vnde Vatabl. vertit: *Conclamauit igitur populus, postquàm* B *clanxerunt cornibus.* Sic & Masius. Ac clarè Septuag. in edit. Roman. *Et clanxerunt tubis Sacerdotes: vt verò audiuit populus tubas, iubilauit vniuersus populus iubilatione magna.* Hebr. enim תריעו *tarin*, quod noster vertit, *Clamauerunt*, *vociferati sunt*, Septuag. vertunt ἠλάλαξε, id est iubilauit: ἀλαλάζω enim est iubilo, vociferor, clamo vlulo. Vide dicta vers. 10. vbi aduerte ἀλαλάζειν, duo significare: Primò, clamorem edere militarem ad congrediendum, quales edunt milites ante pugnam instructa acie conflicturi, vt animos iramque in hostes exacuant. Vnde Masius vertit: *Vlulate.* Secundò, iubilare, siue exultare & canere triumphum parta iam victoria; quanquam Varro asserat iubilare propriè significare querelam, siue quiritationem rusticorum aliorum opem C implorantium. Vtrúmque huic loco congruit. Nam Hebræi clamabant ante pugnam, quasi inuasuri Ierichuntem; & simul iubilabant, quasi ex Dei promissione certi de victoria & eius excidio. Porrò Leo Imper. in Tacticis cap. 20. num. 204. de clamore militum ita sancit: *Vt robur exercitui inferas, præcipe vt si hostes cum clamore contra tuos veniant, tui statim cum silentio & taciturnitate præcedant: sin illi silentes ac taciti ambulauerint, tum clamore ac stridore armorum tui illos inuadant.*

MVRI CORRVERVNT.] Hebr. *Ceciderunt mœnia subter se.* Chald. *Labebatur murus vrbis, & absorptus est subter se.* Audi Caiet. *Dicendo sub ea, manifestat quòd vel infossam circumcirca, vel maiori miraculo sub terram casurus erat murus, vt Israelitæ non impedirentur à ruinis muri, sed liberum haberent ingressum circum circa in ciuitatem.* Septuag. *Cecidit* D *murus circumquaque*, impellentibus scilicet ad hoc signum sonúmque murum Angelis, vel Deo concursum suum muro stanti ad standum subtrahente. Sicut enim sole subtrahente radios suos lux euanescit, sic Deo subtrahente concursum suum res corruit & euanescit. Porrò potest Deus subtrahere concursum suum rei ad consistendum erectæ, itaque facere vt res erecta non consistat, sed corruat, & non subtrahere ad existẽdum, sed rem in sua existentia conseruare. Ita fecit hîc: Subtrahendo enim concursum erectioni muri, fecit eum labi & ruere, conseruando verò eundem existentiæ muri, fecit vt lapides muri ruentis in suo esse permanerent, & non abirent in nihilum, vtique in nihilum abituri, si Deus ab existentia eorum concursum suum subduxisset. Præter hunc Dei concursum necessarius fuit alius, quo Deus concurrit cum muri casu, vt scilicet is ex alto in terram caderet & rueret.

Omnis enim res sicut in sui creatione, sic & in sui conseruatione intimè pendet à Deo; conseruatio enim est quasi continua creatio. Sic Christi vox deiecit armatam cohortem in monte Oliueti, & Paulum in campo Damasci: vox Domini confregit cedros Libani, vox Petri deiecit Ananiam & Saphiram, & Britannos hæreticos iussu S. Germani decantatum Alleluya, vt Beda testatur lib. 1. histor. cap. 20. Et Albigenses illud ex Hymno, *Hostem repellas longiùs*, vti narrat historia Simonis Montisfortij.

Quin & Robertus Franciæ Rex psallens cum sacerdotibus, vrbis Auellonis quam obsidebat muros deiecit, suísque in eam aditum patefecit, vti narrat Lipsius in exem polit. c. 2.

ET INTERFECERVNT OMNIA QVÆ IN EA ERANT.] Hebr. ויחרימו *hacharimu*, id est anathematizarunt, perdiderunt, exciderunt. Iericho enim erat *cherem*, id est anathema & excidio addicta. VERS. 21.

Mysticè Lyran. *Iericho*, ait, *significat ciuitatem culpæ, quam fecit amor sui vsque ad contemptum Dei. Hæc ciuitas triplici muro clauditur, muro scilicet carnalis concupiscentiæ, temporalis affluentiæ, & mundialis excellentiæ.* Et paulò post: *Triplex hic murus subuertitur sonitu sanctæ prædicationis, clamore deuotæ orationis, circuitu propriæ discussionis; qui circuitus debet fieri septem vicibus, id est perfectè, quia perfectio numero septenario designatur. Qui enim conuertitur de culpa ad gratiam, debet diligenter & perfectè discutere propriam conscientiam. Quicquid autem in hac ciuitate reperitur saluti contrarium, debet interimi. Quod autem ibi inuenitur auri philosophicæ sapientiæ, argenti eloquentiæ, vasorum æneorum, id est naturalis industriæ, quæ valet ad multa, sicut & vasa ferri, id est corporalis & temporalis potentiæ, debet Domino consecrari, id est de cætero bonis actibus applicari. Rahab cum suis propter opus pietatis saluatur, quia secundùm dictum saluatoris. Matth. 5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.*

PRODVCITE EAM (Rahab) ET OMNIA QVÆ ILLIVS SVNT.] Hebr. הוציאו *hotsiu*, id est *educite illam*, scilicet extra domum suam. Hæc enim tota vrbe conflagrante pariter conflagrauit. Tota enim Iericho erat anathemati & incendio addicta. Aliqui tamen ex vers. 25. censent domum Rahab ab incendio communi seruatam, ac Rahab eductam extra castra, de quo vers. sequenti. Notet hîc dux belli fidem hosti datam à suis seruare, sicut Iosue seruauit fidem datam Rahab ab exploratoribus. Vnde S. Ambros. in cap. 10 Lucę vers. 30. *Iste* (Iosue) ait *sollicitus magis fidem seruare quàm vincere, meretricis priùs mandat salutem, quàm excidium ciuitatis.* VERS. 22.

Porrò perperam Masius Rahab hanc censet esse diuersam à Rahab, quæ ponitur in genealogia Christi. Matth. 1. eodem inclinat ibidem Theoph. Nam S. Hieron. & alij passim docent esse eandem.

INGRESSIQVE IVVENES.] Hebr. *Iuuenes exploratores.* Vnde patet eos fuisse non senes, sed iuuenes, vtpote ad tale facinus aptissimos. Perperam VERS. 23.

ergo Rabbini censent exploratores hos fuisse Caleb & Phinees,qui(aiunt ipsi) licèt ætate essent senes, robore tamen & vigore erant iuuenes.

Extra castra Israel;] quia illa sancta erant per circuncisionem, per publicum Dei veri cultum, per arcam fœderis, per Iosue, sacerdotes, &c. Rahab verò erat è gente infideli & impia, ac necdum publicè Iudaïsmo nomen dederat: cognati quoque eius & affines erant adhuc infideles & idololatræ, sed paulò post à Iosue & Hebræis ad fidem cultumque vnius Dei, & ad Iudaïsmum fuere conuersi, ideóque inter castra Israëlis admissi. Ita Abulens. Masius, Salianus, & alij.

Vers.25. Et domum patris eius.]Per *domum*, non materialem,sed familiam intellige, putà fratres, cognatos & affines Rahab. Vnde R. Simeon: Rahab,ait,sua fide tantam apud Deum consecuta est gratiam, vt etiamsi ducentos homines cognatos sibi coniunctos habuisset, atque illi cum ducentis alienis prosapijs affinitatem contraxissent, omnes illius gratia saluati fuissent.

Porrò nupsit postea. Rahab Salmon Principi tribus Iuda,si non vt primaria, certè vt secundaria vxor,erat enim polygamia tunc licita. Tornielius & Salmeron putant Rahab nupsisse Salmon anno ætatis suæ 14. Hebræi quinquagesimo; verisimiliùs Salianus censet Rahab fuisse 25.vel 20. annorum (fuerat enim meretrix)Salmonem verò ferè 40.annorum extitisse.

Fecit Iosue viuere.] id est sanam & incolumem cum omnibus suis præstitit, in vita conseruauit, hoc enim significat Hebr. חיה hecheie, Minùs rectè ergo Hebræi exponunt; alimenta ad vitam necessaria ei suppeditauit, licèt & hoc fecisse Iosue non sit dubium.

Vers.26. Imprecatus est Iosue, dicens: Maledictus vir, &c. qui ædificauerit Iericho.] Dira hæc imprecatio Iosue facta est Dei

A instinctu,vt par est credere,idque eo fine,vt æternum in ruderibus Ierichuntis extaret monumentum diuinæ potentiæ & vindictæ in impios eius ciues; ac benignitatis, veritatis & fidelitatis in pios Israëlitas, quod omnibus sæculis terrorem incuteret, omnesque ad Dei timorem & cultum prouocaret. Ita Masius,Arias & cæteri.

In primogenito suo.] Masius. *In primogenitum suum iaciat ipsius fundamentum, & in minimum suum collocet illius valuas*, quasi lapides iaciendo in fundamentum Ierichuntis, eosdem iaceret in suos, iisque eos lapidaret & occideret. Sensus est q.d. ait Masius, quisquis vnquam per futura sæcula ausus fuerit instaurare

B Ierichuntem à Deo statutam anathema, hic cum prima vrbis fundamenta iecerit, maximum natu ex filijs suis amittat, deinde inter ædificandum cæteros omnes ex ordine, postremo autem minimum omnium,cum iam opere absoluto ad ianuarum locationem deuenerit. Ita Rupert. hîc cap. 16. qui & culpæ congruam hanc fuisse pœnam ostendit,dicens: *Vt ambiendo conditoris nomen, totum cum effectu perderet genitoris honorem.* q.d.iustum est vt conditor vetitæ vrbis desinat esse genitor sobolis. Ita has diras reipsa incurrit inobediens Hiel, qui Ierichuntem reædificans filios amisit,vt patet 3. Reg.16.34.vbi dicitur: *In die-*

C *bus eius ædificauit Hiel de Bethel,Iericho: in Abiram primitiuo suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius: iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Iosue filij Nun.*

Tropol. destruit Iericho,qui abrenunciat Satanæ & mundi pompis: reædificat verò qui vertitur ad vitia: hic amittit primogenitum in fundatione, & nouissimum in portarum positione, quia & fundamenta fidei,à quibus bona virtutum ædificia inchoatur,& claustra bonæ actionis perdit.Ita Beda,& ex eo Angelomus, & Eucherius in 3.Reg.16.34.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS.

Achan furatur ex spolijs Ierichuntis, *ideo cæduntur Hebræi ab Haiensibus; mox vers. 7. orante* Iosue *Deus furtum Achan sortitione detegit, ideóque ipse furtum confessus vers. 20. cum suis igne consumitur.*

1. Filij autem Israël præuaricati sunt mandatum, & vsurpauerunt de anathemate, Nam Achan filius Charmi, filij Zabdi, filij Zare de tribu Iuda, tulit aliquid de anathemate: iratusque est Dominus contra filios Israël. 2. Cumque mitteret Iosue de Iericho viros contra Haï, quæ est iuxta Bethauen, ad Orientalem plagam oppidi Bethel,dixit eis: Ascendite,& explorate Terram. Qui præcepta complentes explorauerunt Haï. 3. Et reuersi dixerunt ei: Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant ciuitatem: quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos? 4. Ascenderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui statim terga vertentes, 5. percussi sunt à viris vrbis Haï,& corruerunt ex eis triginta sex homines: persecutique sunt eos aduersarij de porta vsque ad Sabarim, & ceciderunt per

prona fugientes: pertimuítque cor populi,& instar aquæ liquefactum est. 6. Iosue ve-
rò scidit vestimenta sua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini vsque ad vespe-
ram, tam ipse quàm omnes senes Israël: miserúntque puluerem super capita sua, 7. &
dixit Iosue: Heu Domine Deus, quid voluisti traducere populum istum Iordanem flu-
uium,vt traderes nos in manus Amorrhæi,& perderes? vtinam vt cœpimus,mansissemus
trans Iordanem. 8. Mi Domine Deus quid dicam, videns Israëlem hostibus suis ter-
ga vertentem? 9. Audient Chananæi, & omnes habitatores Terræ, & pariter con-
globati circundabunt nos,atque delebunt nomen nostrum de terra: & quid facies magno
nomini tuo? 10. Dixítque Dominus ad Iosue: Surge, cur iaces pronus in terra?
11. Peccauit Israël,& præuaricatus est pactum meum: tulerúntque de anathemate, &
furati sunt atque mentiti, & absconderunt inter vasa sua. 12. Nec poterit Israël stare
ante hostes suos, eosque fugiet: quia pollutus est anathemate. non ero vltrà vobiscum,
donec conteratis eum qui huius sceleris reus est. 13. Surge,sanctifica populum, & dic
eis: Sanctificamini in crastinum: hæc enim dicit Dominus Deus Israël: Anathema in
medio tui est Israël: non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc
contaminatus est scelere. 14. Accedetísque manè singuli per tribus vestras: & quam-
cumque tribum sors inuenerit, accedet per cognationes suas,& cognatio per domos,do-
músque per viros. 15. Et quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehensus, combu-
retur igni cum omni substantia sua: quoniam præuaricatus est pactum Domini, & fecit
nefas in Israël. 16. Surgens itaque Iosue manè, applicuit Israël per tribus suas, & in-
uenta est tribus Iuda. 17. Quæ cùm iuxta familias suas esset oblata, inuenta est fami-
lia Zare. Illam quoque per domos offerens,reperit Zabdi: 18. cuius domum in sin-
gulos diuidens viros,inuenit Achan filium Charmi, filij Zabdi, filij Zare de tribu Iuda.
19. Et ait Iosue ad Achan: Fili mi,da gloriam Domino Deo Israël, & confitere, atque
indica mihi quid feceris,ne abscondas. 20. Respondítque Achan Iosue, & dixit ei:
Verè egó peccaui Domino Deo Israël, & sic, & sic feci. 21. Vidi enim inter spolia
pallium coccineum valde bonum,& ducentos siclos argenti, regulámque auream quin-
quaginta siclorum: & concupiscens abstuli,& abscondi in terra contra medium taberna-
culi mei,argentúmque fossa humo operui. 22. Misit ergo Iosue ministros: qui cur-
rentes ad tabernaculum illius,repererunt cuncta abscondita in eodem loco, & argentum
simul. 23. Auferentésque de tentorio tulerunt ea ad Iosue, & ad omnes filios Israël,
proiecerúntque ante Dominum. 24. Tollens itaque Iosue Achan filium Zare, ar-
gentumque & pallium,& auream regulam,filios quoque & filias eius, boues & asinos, &
oues,ipsúmque tabernaculum,& cunctam supellectilem: (& omnis Israël cum eo) duxe-
runt eos ad Vallem Achor: 25. vbi dixit Iosue: Quia turbasti nos, exturbet te Do-
minus in die hac. Lapidauitque eum omnis Israël: & cuncta quæ illius erant, igne con-
sumpta sunt. 26. Congregaueruntque super eum aceruuum magnum lapidum, qui
permanet vsque in præsentem diem. Et aduersus est furor Domini ab eis. Vocatumque est
nomen loci illius, Vallis Achor, vsque hodie.

VERS. 1. FILII AVTEM ISRAEL PRÆVARICATI SVNT MANDATVM, ET VSVRPAVERVNT DE ANATHEMATE,] id est de spolijs Ierichuntis, quæ anathemati, id est exitio & incendio à Deo erat addicta. Nota: Vnus Achan id fecerat; illius tamen vnius peccatum per Synecdochen toti societati & corpori, putà populo Israël, cuius ipse pars erat, tribuitur, vt ostendatur primò, quàm Deo res exosa & inuisa sit peccatū, vtpote quod ab vno admissum tam multos iræ & vindictę Dei subiecerit: Secundò, quantum valeat bona vel mala societas, vtpote in qua sit vt communis vitæ & conditionis, sic & vitiorum virtutúmque & actionum omnium communio. Tertiò, quàm præsides & superiores debeant singulis in congregatione sua, cui præsunt inuigilare, ne vnius peccatum in totam congregationem redundet, A imò suo contagio proserpat. Sicut enim ouis oui affricat suam scabiem; sic vicinus vicino affricat suum scelus. Ita Origen. hic homil. 17. Audi S. Chrysost. homil. 1. in verba Isaiæ: Vidi Dominum: *Lues quædam*, inquit, *est peccatum, per vltionem euulgetur ac traducatur apud omnes, ne corrumpat omnes, vt vbi cognorint quantas ruinas vna peperit transgressio, fugiant vltionem; de multis alioqui sumendam æternam vindictam.* Quartò, quàm singuli de locis suis ex charitate debeant esse solliciti; vtpote quorum virtus vel vitium non solùm in ipsos, sed & in totam congregationem à Deo præmietur vel vindicetur. Quocirca Sanctus Matthias Apostolus, teste Clemente Alex. lib. 3. strom. dicere solebat: *Si electo vicinus peccauit, peccauit electus. Nam si ita se gessisset, vt iubet verbum vel ratio, eius vitam ita vicinus esset reueritus, vt non peccasset.* Hinc toties ingeminat script. *Auferte malum de medio vestri.*

NAM

NAM ACHAN, &c. TVLIT ALIQVID DE ANATHEMATE.] Septuag. *Achan* vocant *Achar*, & ita ab omnibus vocatur 1. Paral. 2. 7. *Achan* ergo fuit *Achar*, id est turbator, quia suo furto turbauit tota castra Israël, vt ab Haiensibus hostibus cæderentur. Vnde 1. Paral. 2. 7. causa cur vocetur *Achar* additur, dum dicitur, *qui turbauit Israël*. Radix enim עכר *achar* significat turbare. Vnde locus supplicij Achar vocatus est vallis *Achor*, id est vallis turbationis, vt patet vers. vlt. Porrò hæc Achan tentatio fuit humana; difficile est enim militem victore à spolijs hostium cohibere; vnde idem sæpè victoriam quam peperit perdit. Audi S. Ambros. lib. 1. Offic. cap. 39. *Frequenter pulsis hostibus, inclinata in fugam aduersariorum acie, dum exuuijs cæsorum capitur præliator, inter ipsos quos strauit, miserandus occubuit, & triumphis suis delectæ legiones, dum spolijs occupantur, hostem in se reuocarunt qui fugerat.* Quoties id vidimus in Christianas Turcas sternentibus?

FILII ZABDI.] 1. Paralip. 2. 7. vocatur filius Zamri. Auus ergo Acham fuit binomius, tamque Zabdi, Zamri vocabatur. Hæc ergo fuit eius genealogia: Iudas genuit Phares & Zare de Thamar, Zare genuit Zabdi, Zabdi genuit Charmi, Charmi genuit hunc Achan, qui proinde fuit quartus à Iuda, à Iuda autem vsque ad furtum Achan fuere anni vt minimum 260. quare quisque eorum generare debuit anno vt minimum 65. nam quater 65. faciunt 260. sed hoc illa ætate erat frequens.

VERS. 3. CVMQVE MITTERET IOSVE VIROS CONTRA HAI.] Vrbem hanc ex S. Hieron. Iosepho & alijs ita describit Adrichom. in descript. terræ sanctæ: *Hai quæ & Chai & Iosepho Ada vel Aina, Hieronymo Agaï & Ai, ciuitas quondam pulcherrima, & in montanis, vt ait Breidenb. capta à Iosue succensa, Rege suspenso & cæso populo. In Isaia Aiath appellatur, vt notat Benedictus, per quam Sennacherib Rex transijt oppugnaturus Ierusalem. Isaiæ 10. fit eiusdem mentio*, Ierem. 49. 1 Edr. 2. 2. Esdr. 7. *Eius Hieronymi tempore vix paruæ ruinæ residebant, & locus tantummodo monstrabatur. Est ad Occidentalem plagam Bethelis, non multum ab ea distans.*

QVÆ EST IVXTA BETHAVEN, AD ORIENTALEM PLAGAM OPPIDI BETHEL.] Hinc patet Bethauen distinctum fuisse locum à Bethel. Ipsa tamen Bethel, id est domus Dei dicta est quoque Bethauen ab Osee c. 4. & seq. id est domus idoli & iniquitatis, ob collocatos in ea à Ieroboam vitulos aureos, quos quasi idola Israël adorauit.

VERS. 5. ET CORRVERVNT EX EIS 36. HOMINES.] Ecce vnius Acham furtum punit Deus cæde 36. hominum, & fuga trium millium, qui quoniam, ait Procopius, deteriores fortè aliis fuerunt, opportunè suorum delictorum luerunt supplicium.

PERSECVTIQVE SVNT EOS ADVERSARII DE PORTA (vrbis Haï) VSQVE AD SABARIM.] Masius censet hunc locum dictum fuisse Sabarim ab hac strage & contritione Hebræorum: שבר *scabar* enim significat frangere, confringere, conterere. Porrò Septuag. & Chald. pro *Sabarim* aliis punctis legentes השבירום *hisbirum* vertunt: *vsque dum contriuerunt eos.* Caiet. *Saburim* interpretatur *saxa fracta*, quòd locus esset saxosus, confragrosus & præruptus.

A PERTIMVITQVE COR POPVLI.] Hebr. *Liquefiebat cor populi, & euadebat in aquam*, fiebat fluidum, solutum, trepidans & languidum instar aquæ.

IOSVE VERÒ SCIDIT VESTIMENTA SVA.] ex VERS. 6.
publico calamitatis sensu & dolore, quem ipse velut Dux præ omnibus, imò pro omnibus acerrimum sentiebat.

Porrò scissio vestium erat cæremonia olim vsitata in luctu, vel in rei & sceleris alicuius atrocitate. Sic Iacob ob filium Ioseph amissum scidit vestes suas. Genes. 37. 34. Idem fecit Caïphas ob speciem blasphemiæ, vt ipse putabat. Matth. 26. 65.

MISERVNTQVE PVLVEREM SVPER CAPITA SVA.] Hoc alterum est signum luctus, humilitatis & pœnitentiæ, datum primitus Adæ post lapsum: *Memento quia puluis es, & in puluerem reuerteris.* Genes. 3. 19. sic Iob cap. vlt. v. 6. *Ago pœnitentiam*, ait, *in fauilla & cinere.* Et Dauid: *Quia cinerem tanquam panem manducabam*, Psal. 36. . Et Daniel cap. 9. 2. cœpit Deum *deprecari in ieiunijs, sacco & cinere.* Sic Rex Niniue prædicante Iona cap. 3. 6. pœnitens *indutus est sacco, & sedit in cinere.* Iudith quoque cap. 9. 1. itura ad Holophernem, *induens se cilicio posuit cinerem super caput suum.* Idem fecit Esther itura ad Assuerum cap. 14. 2. & Mardochæus cap. 4. vers. 1. Hinc multi sanctorum, vt sanctus Martinus, sanctus Carolus Borromæus, sanctus Franciscus morientes, cilicio & cinere aspersi animam Deo reddiderunt. Idem etiamnum faciunt multi fideles & religiosi.

ET DIXIT IOSVE: HEV DOMINE DEVS.] VERS. 7.
C Iosue, quia dux populi, eius cladem in se suscipit, pro eóque plangit coram Domino, vt veniam obtineat, & toti populo salutem victoriámque impetret. Idem faciat Princeps & Prælatus in publica calamitate: hæc enim à publica persona & Principe deprecanda & amolienda est.

VTINAM VT CÆPIMVS MANSISSEMVS TRANS IORDANEM,] videlicet in Galaad commorantes, putà in regius Regum Og, & Basan. Sic enim euasissemus cladem hanc, quam transito Iordane apud vrbem Hai accepimus.

MI DOMINE.] Hebr. בי יהוה *bi Adonai*, id VERS. 8.
est *in me Domine*, scilicet respice, vt benignis misericordiæ oculis me totúmque populum intuearis, nobísque reconcilieris. Est placida & fidens Dei compellatio, quam noster optimè vertit: *Mi* D *Domine.*

DELEBVNT NOMEN NOSTRVM DE TERRA, VERS. 9.
ET QVID FACIES MAGNO NOMINI TVO?] q. d. parui momenti est nostrum (qui viles homunciones & peccatores sumus) nomen exile deleri de terra, sed eo deleto delebitur quoque de terra nomen tuum Domine, quod magnum est. Nos enim ferè soli illud nouimus & colimus. Ratio est, quia tu promisisti te terram hanc nobis liciturum: Iam autem cum permittis nos ab eius incolis cædi, dicent gentes te promissa tua præstare non potuisse, itaque adiment tibi nomen & titulum omnipotentis; vel certè noluisse, itaque tibi tollent nomen sancti & fidelis in promissis. Rursus cum nomen tuum

magnum (IEHOVA) cæteris Gentibus non indicaris, illúdque soli Mosi & Israëlitis reuelaris, vt ab illis solis adoretur, si Israëlem perdis, quis nomen tuum celebrabit & colet? si nobis iustè irasceris ob scelera nostra, nosque vis castigare, consule saltem gloriæ tuæ & sanctificationi nominis tui, vt nos non perdas, sed more tuo protegas, ac in Chananææ possessionem vti pollicitus es inducas, vt omnes gentes nomen tuum glorificent, téque omnipotentem, fidelem & benignum erga tuos fideles agnoscant, timeant & venerentur. Efficax est hæc oratio, quæ Deum quasi stringit & cogit ad inserendum, ne nomen eius sanctum à gentibus rideatur & blasphemetur.

VERS. 10. SVRGE, CVR IACES PRONVS IN TERRA?] Prostrauerat ergo totum se Iosue pronum in terra, vt summè coram Deo se humiliaret, summámque ei reuerentiam æquè ac pœnitentiam exhiberet. Iacens enim pronus quasi dorsum suum Deo ad verbera offerebat. q. d. En ego pro populo reum me tibi offero: quod ille peccauit ego exoluam. Amoue ergo ab eo flagella tua, illáque in dorsum meum conuerte & reciproca quantum lubet. Vide Deus exoratus. *Surge*, ait, *quid iaces?* quasi dicat. Surge, noli te diutiùs affligere, scio quid velis, faciámque vt scias quid facto sit opus, ad cladem à tuis acceptam resarciendam: Ego enim cor tuum contritum & humiliatum despicere nequeo, sed benignè aspicere à mea pietate quasi cogor.

VERS. 11. PECCAVIT ISRAEL;] vnus ex Israël, scilicet Achan, qui noxam dedecúsque suum toti Israëli afflauit.

MENTITI SVNT.] Mentitus est Achan: Professus est enim se seruaturum pactum meum, legémque & sententiam anathematis in Ierichuntem à me fulminatam: porrò non verbo, sed facto mentitus est, anathemata mea sibi suffurans & rapiens.

VERS. 13. SVRGE, SANCTIFICA POPVLVM, id est iube, vt populus se sanctificet, hoc est lustret & purificet lotione vestium præsertim & secubitu, vt scilicet lauet vestes, & ab vxoribus abstineat, itáque excitetur ad luctum & pœnitentiam. Vide dicta cap. 3. v. 5. & Exodi 19. 10. vt hac lustratione comparetur ad anathema hoc occultum deprehendendum & vindicandum, itáque mihi reconcilietur.

ANATHEMA IN MEDIO TVI EST ISRAEL.] quasi dicat. O Israël tu officij tui pactíque es proditor, vtpote qui anathemata mea fureris, habeásque & abscondas in medio tui. Quare *non poteris stare coram hostibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scelere.* Audiant hoc principes & Prælati, vt anathemata, hoc est sacrilegia & scelera auferant è populo, si Deum placare, publicásque bellorum, famis & pestis clades ab eo immissas auertere satagunt. Audiant Leonem Imperat. suo duci de die belli mandantem in Tacticis cap. 14. num. 1. *Hoc ante omnia præcipiendum est, vt purus ac sanctus exercitus tuus sit, & pridie vesperi preces efficaces ac diuturna adhibeantur, omnésque Deo consecrentur, verbis factísque persuadeantur se Deum ad-*

A *iutorem habere, atque hoc modo ad bellum puros, synceros, alacrésque procedere.*

ACCEDETISQVE MANE SINGVLI PER TRIBVS VESTRAS, ET QVAMCVMQVE TRIBVM INVENERIT, ACCEDET (illa tribus inuenta rea) PER COGNATIONES SVAS, ET COGNATIO PER DOMOS, DOMVSQVE PER VIROS.] VERS. 14. Primò ergo iacta fuit sors per 12. tribus, ac inuenta est rea tribus Iuda. Secundò, iacta fuit per omnes cognationes descendentes à Iuda, & inuenta est rea cognatio Zare. Tertiò, iacta fuit per omnes domos & familias progenitas à Zare, & inuenta fuit domus siue familia Zabdi. Quartò, iacta fuit sors inter omnes qui erant è familia Zabdi, & deprehensus est Achan reus anathematis, siue furti & sacrilegij, vt patet vers. 16. & sequent.

B QVEM SORS INVENERIT,] id est qui sorte data vel iacta fuerit deprehensus. Hebr. est *quem ceperit Dominus*; quod primò Hebræi explicant de Arca fœderis: Talmudici enim affirmant omnes Israëlitas iuxta Arcam transire iussos; & reliquis impunè ac liberè abeuntibus, solum criminis reum veluti iniecta manu ab Arca ita retentum, vt ne pedem quidem vlteriùs mouere potuerit. Ac si ante sanctitatem illius arcæ clarissimè radiantem, occultari non posset illius furti ac sacrilegij turpitudo: Et quod de Deo cecinit Dauid: *Non habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos.* Psal. 5. num. 6. hoc ipsum de arca dici possit, quæ nemini apud se maligno patrocinetur.

Secundò, R. Salomon censet Achan fuisse deprehensum per Rationale Pontificis, in quo erant C duodecim gemmæ, inscriptæ duodecim nominibus duodecim tribuum Israël; putat enim omnes tribus transisse iuxta Rationale, & cum transiret tribus Iuda gemmam smaragdi (vt dixi Exodi 28. vers. 17.) in qua scriptum erat nomen Iudæ, offuscatam fuisse, suáque fuscedine & nigredine tribum Iuda reum esse denotasse, sed deinceps quæ cognatio, & quæ domus, & quæ persona in tribu Iuda rea foret, per sortes fuisse exploratum. Verùm tunc dici solet Deum consultum per Ephod, vel per *Vrim & Tummim* respondisse, quod hic non dicitur.

Tertiò, verè Achan deprehensus fuit per sortem, quæ hoc vel simili modo peracta est, vt chartulis singulis singula nomina eorum qui erant in domo Zabdi inscriberentur, illáque in vrnam imponerentur, vt cuius chartula pri- D mò educeretur, ille haberetur reus, ac deinde Iosue educens chartulam primam, inuenit in ea nomen Achan, qui proinde reus est habitus. Probatur id primò, quia noster disertè ait cum sorte fuisse deprehensum. Secundò, idem asserit Iosephus, R. Leui Ben. Gerson, & Interpretes.

Tertiò, quia capi à Domino, est capi à sorte imperata & directa à Domino, vt patet 1. Reg. 10. 20. vbi Saül sorte electus est in Regem ibidem cap. 14. 42. sorte deprehensus est Ionathas violasse iuramentum Patris de ieiunio: atque vtróque loco Hebr. est idem verbum quod hîc, scilicet נלכד *nilcad*, id est *captus est*, Ionathas & Saül. Sanè vtrobique Hebræa ex-

pendenti, & cum hoc loco conferenti, liquet idem vtrobique dici. Ergo cum ibi capi à Domino sit capi à sorte, vt vertit noster, Septuag. & alij, idem hîc quoque de sorte accipiendum est. Nam *sortes mittuntur in vnum, & à Domino temperantur*. Prouerb. 16. Denique eo tempore communis vsus erat sortium, & per illas rem conficere erat facillimum & expeditissimum. Hinc Ionas cap. 1. captus est sorte, S. Matthias in Apostolum electus est per sortem. Act. 1.

Nota ex Diu. Thoma 2. 2. quæst. 95. art. 8. triplicem esse sortem. Prima, est diuisoria, qua res aliqua, v. g. hæreditas inter hæredes sorte diuiditur: Sic milites inter se diuiserunt vestes CHRISTI per sortem. Ioannis 19. 24. Secunda sors est consultoria, cum per illam in dubiis quid faciendum sit deciditur, v. g. vtri subuenias, si vterque æquè indigeat, & vterque tibi æquè sit proximus, nec vtrique subuenire valeas. Tertia sors est diuinatoria, qua quæritur veritas rei arcanæ vel futuræ. Duæ primæ sortes licitæ sunt, vt docet Sanctus Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana cap. 28. & Epist. 180. ad Honoratum. Tertia sors, scilicet diuinatoria, illicita est & superstitiosa, nisi Deo palàm iubente, vel interiùs instigante mittatur, vti hîc factum; túncque non tantùm est licita, sed & certa ac diuina: Deus enim iubens vel instigans ad sortem, hoc ipso promittit se sortem directurum, vt in eum verè cadat qui quæritur. Vide dicta Ionæ 1. & Actor. 1. in sorte Ionæ & Matthiæ, & Prouerb 16.

VERS. 16. SVRGENS ITAQVE IOSVE MANE APPLICVIT ISRAEL PER TRIBVS SVAS.] *Applicuit*, id est admouit sorti, siue sortes eis dedit, idque coram Domino, id est coram arca fœderis, quia Dei iussu fiebat hæc sortitio, & quia à Deo expectabatur promissa sortis directio in eum, qui sacrilegij occulti commissi verè erat reus.

VERS. 19. ET AIT IOSVE AD ACHAN: FILI MI DA GLORIAM DOMINO DEO ISRAEL.] q. d. Da veritatis siue veracitatis honorem primæ & æternæ veritati, id est iudicio diuino sorte hac ostenso, confitendo scilicet rectum verúmque esse hoc Dei de te iudicium, téque verè esse sortem, nocentem, & reum sacrilegij, vt tam nobis totique Israëli, quàm tibi tuæque saluti æternæ per pœnitentiam & confessionem consulas & prosis: confitere ergo veritatem, quæ Deum minimè latet, ac mihi Dei vices gerenti, téque iuridicè interroganti & constringenti indica quid feceris: Sic enim, si veritatem verámque tuum sacrilegium, quod latet, confitendo manifestaris, Deum glorificabis: Ostendes enim Deum verè te per sortem reum designasse, ac ab eo facilè veniam culpæ & pœnæ æternæ impetrabis. Ostendes pariter Deum verè esse iustum & sanctum, ideóque sacrilegiorum & scelerum vindicem, æquè ac fidelem in promissis, quæ omnia cedent in magnam Dei gloriam, facientque vt omnes eum metuant & reuereantur. Confessio ergo rei glorificat Deum quem offendit. Audi S. Bernard. epist. 113. ad Virginem Sophiam: *Ama*, inquit, *confessionem, si affectas decorem. Confessioni iungitur decor, iungitur pulchritudo. Confessionem & decorem induisti. Psalm. 103. 2. Reuerà vbi confessio, ibi pulchritudo, ibi decor. Si peccata sunt, in confessione lauantur; si bona opera, confessione commendantur. Bonum animæ ornamentum, confessio, qua & peccatorem purgat, & iustum reddit purgatiorem. Absque confessione iustus iudicatur ingratus, & peccator mortuus reputatur. Confessio igitur, peccatoris est vita, iusti gloria.* Audi & S. August. in Psalm. 94. *Quare maximè pertinet ad laudem Dei, quando confiteris peccata tua? Quia tantò plus laudatur medicus, quantò plus desperatur ægrotus. Confitere itaque peccata tua: tantò enim maior est laus ignoscentis, quantò maior exaggeratio est peccata confitentis.*

VERS. 20. VERE EGO PECCAVI DOMINO, in Dominum, eius mandatum de cauendo anathemate violando, *Et sic, & sic feci*; enarrando ea quæ ex Iericho suffuratus erat vt sequitur. Videtur ergo Achan pœnituisse, ac per pœnitentiam & satisfactionem lapidationis, euasisse pœnam æternam, & ad salutem peruenisse: incendio enim corporali & temporali redemit æternum animæ incendium in gehenna, instar Ananiæ & Sapphiræ. Actor. 5. Noluit enim se occultare, & incendium hoc effugere, sed ad illud animosè se obtulit. Quare licèt eum damnatum asserat Cassianus, & Concil. Aquisgran. sub Pipino; Saluatum tamen eum censent Rabbini, Caiet. Masius, Serrarius, Magalianes & Abulens. quæst. 55. quem audi: *Non videtur*, inquit, *quòd iste fuerit æternaliter damnatus, quia pro peccato suo condignam pœnam hîc tulit, non ergo videbatur quòd post mortem puniendus foret, potissimè quia videtur de peccato suo doluisse Achan, & illud confessus est humiliter dicens: Verè ego peccaui Domino Deo Israël.* Achan saluus.

Dubitat tamen S. August. cuius verba citabo vers. 25.

Moral. disce hîc quanta sit vis pœnitentiæ, de qua Tertul. lib. de Pœnit. cap. 9. *Tantum*, ait, *releuat confessio delictum, quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumacia. Satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis, disciplina est conuersationem iniungens misericordiæ illicem.* Vis pœnitentiæ.

S. Ambros. in Psalm. 37. *Plurimum*, ait, *suffragatur reo verecunda confessio: & pœnam quam euitare non possumus, pudore subleuamus.*

S. August. in Psal. 66. *Vt nobis peccatorum vulnera nunquam deesse possunt, sic & confessionis medicamenta deesse non debent. Non enim ideo vult Deus vt confiteamur peccata nostra, quòd ea ipse scire non possit: sed quia diabolus hoc desiderat, vt inueniat quod nobis ante tribunal Iudicis æterni obijciat. Ideo vult vt magis defendere, quàm accusare peccata nostra velimus. E contrario autem Deus noster, quia misericors est, vult vt ea confiteamur in hoc sæculo, ne pro illis confundamur in futuro. Si enim nos confitemur, ille parcit: si nos agnoscimus, ille ignoscit.*

S. Chrysost. ser. de Pœnit. & Confess. *In externis*, ait, *iudiciis post confessionem confusio & pœna: in diuino virtus, iustitia, merces & absolutio; idcirco psaltes suspirans illud ipsum, ne quis veritus pœnam post confessionem neget peccata. Confitemini, ait, Domino, quoniam bonus, quoniam in* Psal. 117.

sæculum misericordia eius. Et Propheta, Dic tu prior iniquitates tuas vt iustificeris.

Origen.hom.2.in Psal.37. *Sicut hi*, inquit, *qui habent intus inclusam escam indigestam, aut copiam rumoris vel phlegmatis stomacho grauiter & molestè imminentem, si vomuerint releuantur. Ita etiam hi qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum à phlegmate vel humore peccati; Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam.* Sic Serapion confessione expiauit non tantùm furtum suum, sed & furandi cupiditatem, vti narrat Cassian.coll.2.cap.11.

VERS.21. VIDI ENIM INTER SPOLIA COCCINEVM.] Hebr. *Pallium Sennaar*, id est Babylonium. Babylon enim erat in terra Sennaar. Genes. 10. 2. Ita Chald. Masius, Caietan. Vatab. & alij. Noster & nonnulli Hebræi coccineum vel purpureum vertunt. Nam Persarum, finitimarúmque gentium luxum eo se ostentare solere vel ex eo constat, quòd captis ab Alexandro Magno Susis, illic inuenta fuerint 10. millia pondo, siue talenta purpuræ Hermionicæ, teste Plutarcho in Alexandro: Iosephus vocat chlamidem, regiam totam auro contextam. Vestis enim Regum erat purpura.

REGVLAMQVE AVREAM 50. SICLORVM.] Hebr. *Linguam auream 50. siclorum*, hoc est laminam auream, in linguæ formam fusam vel extensam, quæ ponderabat & valebat ducentos aureos. Siclus enim aureus appendebat quatuor drachmas Atticas, hoc est quatuor aureos, siue dimidiare vnciam auri; sicut siclus argenteus appendebat quatuor drachmas argenti, siue quatuor Iulios Romanos, vel quatuor regales Hispanicos. Quare siclus aureus valebat duodecim siclos argenteos, vt colligitur 1. Paralippom. 21. 25. collato cum 2. Reg. vlt. 24. Nam aurum argenti esse duodecuplum, siue vnam vnciam auri valere 12. vncias argenti docet Plato in Hipparcho. Ergo tota sacrilegij Achan materia quadringentorum aureorum non excedebat pretium, & tamen tantam Deo offensionem & iram, tantámque publicis rebus calamitatem attulit.

Porrò quod noster Vilalpando in Apparatu, parte 2. lib. 2. disp.4.c.23. opinatur, & multis contendit regulam siue laminam hanc fuisse gladium idoli cuiusdam, v.g. Martis ideóque Deum tam acriter puniuisse Achan eum suffurantem, coniectura est leuibus & incertis subnixa inditijs.

Moral. disce hîc quàm cupida, auidáque & effrænis sit auaritia, adeóque quàm Iosue facilius fuerit sistere Solem & Lunam, quàm cohibere auaritiam. Audi S.Ambros.lib.2.Offic. cap. 26. *Iesus Naue*, inquit, *qui potuit solem sistere, ne procederet, auaritiam hominum non potuit sistere, ne serperet. Ad vocem eius sol stetit, auaritia non stetit. Sole itaque stante confecit Iesus triumphum; auaritia procedente penè amisit victoriam.*

CONTRA MEDIVM TABERNACVLI MEI.] Hebr. *In medio tabernaculi mei.*

VERS.23. PROIECERVNTQVE ANTE DOMINVM,] id est ante arcam & tabernaculum, quod erat quasi domus & solium Dei inter Hebræos habitantis.

A Ibi ergo proiecerunt hæc sacrilegia, vt Domino redderentur, quæ Achan sacrilegè abstulerat, sibíque vendicarat.

AD VALLEM ACHOR;] quæ scilicet paulò post dicta est *Achor*, id est turbationis, eo quòd Achan turbator Israëlis ibi è vita exturbatus sit, vt patet vers.vlt. VERS.24.

QVIA TVRBASTI NOS, EXTVRBET (Hebr. *exturbabit*) TE DOMINVS] è castris Israël, æquè ac è vita, hoc est te reum plectat, lapidet & comburat. Loquitur Iosue vt Iudex sententiam in Achan reum & confessum pronuncians, non vt exitium imprecans. Vnde videtur limitare eam ad mortem præsentis vitæ, vt vitet æternam in gehenna. VERS.25.

LAPIDAVITQVE EVM OMNI ISRAEL.] Quæres, quomodo Hebræi lapidarunt sacrilegum Achan, cum eum Deus vers.15. iusserit igne

B comburi velut anathema? S.August.hîc quæst. 9. per ignem intelligit lapidationem, quòd per illam velut ignem expiaretur omnis sacrilegij culpa. *Dua*, ait, *causa mihi occurrunt, propter quarum alteram Iosue non combussit hunc Achan. Aut enim verè pœnituit, & ita dignus non erat igne gehennæ, idcirco nec igne voluit eum IESVS comburere; aut non pœnituit verè, & ita fuit æterno igne torquendus. Ideo illam pœnam ignis reseruauit Iosue Domino, & ipse aliam pœnam, scilicet lapidationem inflixit.*

Verùm facilior & planior responsio est, Achan & lapidatum fuisse & combustum. Dum enim rogus ille iussu Dei struitur, incenditur, conscenditur, populus sceleri & scelesto indignans, ac placandi numinis auidus, vt Achan quasi catharma & communem Israëlis perniciem à se pro-

C pelleret, à lapidibus manus continere non potuit, quin eum vt sacrilegum & anathemati addictum lapidaret, lapidatum. Deinde igni tradiderunt (licèt noster Serarius censeat Achan priùs viuum combustum, deinde cineres eius lapidibus obrutos fuisse.) Vndè sequitur.

ET CVNCTA QVÆ ILLIVS ERANT IGNE CONSVMPTA SVNT.] *Cuncta*, scilicet boues, oues, asini, tabernaculum, supellex, quin & filij & filiæ; hos omnes enim nominauit vers. 24. Vnde patet cum Achan filios quoque & filias; Addo & vxorem (licet id neget Abulen.) hæc enim cùm marito censetur esse vna caro, vnáque persona (sic enim factum est vxoribus Core, Dathan, & Abiron, Numer. 16. 27.) fuisse combustos. Achan enim erat Israëlis anathema, quod totum cum omnibus suis

D perimendum erat. Ita Abulens. hîc quæst.68. licèt ipse eos non igne, sed lapidibus obrutos putet.

Dices: quo iure peccante patre cum eo plectuntur filij & filiæ? Nam Deus Ezech.18. sanxit: *Filius non portabit iniquitatem Patris.* Resp. verisimile est filios & filias Achan grandiores furto paterno consensisse & coopertos esse, abscondendo res ab eo furto sublatas ex cupiditate & auaritia. Ita Procopius. Si qui eius filij & filiæ paruuli fuerunt & infantes, adeóque à furto immunes & innocentes, hi tamen iustè quoque à Deo cum Patre nocente occidi iussi sunt, quia Deus est absolutus vitæ necísque omnium, etiam innocentũ Dominus, atque ob culpam saltē originalem, mortis reatu & debito quandocúmq; &

quomodocúmque (id est quocúmque mortis genere) Deus volet, soluendo, omnes etiam infantes illi obstringuntur; sic igitur hîc quoque Deus filios Achan paterni criminis non conscios pari cum patre pœna damnauit, vt eò grauior esset patris pœna, quò ipse ob suam culpam videbat infantes quoque suos secum plecti; ac vt tali supplicio, talique anathemate omnia castra metu Dei percellerentur, ne quis deinceps tale quid attentare auderet. Vide Deuter. 13.15. vbi iubetur vrbs tota perimi, statuíque anathema, ex qua egressi sunt idololatræ dicentes & docentes: *Seruiamus dijs alienis.* Sic Numer. 31.17. iubet Deus omnes Madianitas masculos, etiam paruulos interfici, eo quòd ipsi Hebræos impulerint ad cultum Beelphegor. Sic 2. Reg. 21. Nepotes Saülis ob eius scelus viui fuere crucifixi.

Porrò notat Abulen. quæst. 31. Deum nusquam iubere filios occidi ob culpam parentum post eorum necem, sed ipsis adhuc viuentibus, vt scilicet parentes viuentes filiorum cædem sentiant & doleant, itaque in filiis puniantur. *Solùm*, inquit Abulen. *puniuntur peccata patrum in filios, eis viuentibus, post mortem autem patrum quicquid accidat filijs, iam non est pro peccatis patrum, sed pro suis; quia pater non posset puniri in filiis post mortem, cùm pœnam illorum non agnoscat, cum nesciat an nobiles, an ignobiles sint, vt dicitur* Iob. 14. de mortuo: *siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles non intelliget.*

Moraliter: Disce hîc quàm graue & tetrum sit peccatum, quámque Dei oculos offendat, vtpote quod morte etiam innocentum expiandum fuit, ac morte ignis: verisimile est enim eos omnes non priùs strangulatos, sed viuos fuisse combustos.

Grauitas peccati. Audi S. August. hîc quæst. 8. alia hîc Dei iudicia expendentem, & tres huius supplicij causas assignantem. Prima est: *Non enim aliquid, quantum attinet ad vniuersi mundi administrationem, contingit mortalibus, cum moriuntur quandoque morituri: & tamen apud eos qui talia metuunt disciplina sancitur, vt non se solùm quisque curet in populo, sed inuicem sibi adhibeant diligentiam, & tanquam vnius corporis, & vnius hominis, alia pro aliis sint membra sollicita.* Et nonnullis interiectis secundam causam assignat: *Simul etiam ostenditur, quanta connexa sit in populi societate ipsa vniuersitas, vt non in seipsis singuli, sed etiam tanquam partes in toto existimentur: Per vnius igitur peccatum, mortémque paucorum admonitus est populus vniuersus, tanquam in corpore vniuerso quærere quod amissum est.* Tertiam denique subijcit: *Simul etiam significatum est quantum mali fieret, si vniuersa illa congregatio peccasset, quando re vnus quidem ita potuit iudicari, vt ab eo possent cæteri esse securi.* Subdit deinde August. id Iosue vel alteri homini iudici non licere, sed soli Deo, *Qui potens est etiam post mortem, quod homo non potest, liberare vel perdere*; sed tamen Deum post mortem neminem perdere ob patris, sed solùm ob propriam eius culpam.

Et sacrilegij. Moral. disce hîc, quàm acriter Deus vindicare soleat sacrilegia. Sic Heliodorus templi pecuniã auferre satagens ab Angelis flagellatus, vix precibus Oniæ Pontificis mortem euasit. 2. Mach. 3.26. lege horrendam Antiochi Epiphanis sacrilegi mortem. 2. Machab. 9. vers. 5. & sequ.

A

Leo Constantini Copronymi filius, religiosus quidem Imperator & pius ab initio; verùm vbi coronam Ecclesiæ à Mauritio donatam gestasset, carbunculi morbo percussus, ardenti febre tandem extinctus est, teste Zonara tom. 3. & Glyca 4. p. Annal.

Petrus Arragonum Rex Tarraconensem Ecclesiam inuadens, à S. Thecla eius protectrice sibi apparente alapa percussus sensum extabuit, ac moriens facti pœnitens iussit Tarraconæ Episcopum in pristinas possessiones restitui. Ita habet vita S. Theclæ, & Hieron. Surit. lib. 10. Annal. cap. 39. *Exempla sacrilegij.*

Princeps Capuanus direptor bonorum Ecclesiæ cœnobij montis Cassini, anno Domini 1078. cęcitate percussus fuit, vti narrat Leo Ostien. lib. 3. histor. montis Cassini c. 45.

B

Iulianus auunculus Iuliani Imper. Apostatæ, cum suis Quæstoribus Felice & Elpidio inauditis morbis lethalibus ictus, ob direptum magnum Antiochiæ templum miserrimè interijt, vti narrat Niceph. lib. 10. cap. 29.

Magis horrendum est quod ex B. Petro Damiani narrat Barron. tom. 11. ad annum Christi 1055. Comitem quendam Germaniæ ob occupata & distracta bona Ecclesiastica, ad inferos cum heredibus damnatum, ibi crepitantibus flammis exuri.

Porrò eiusdem anathematis & sacrilegij rei sunt Religiosi, qui contra votum paupertatis bona monasterio communia surripiunt, & sibi appropriant: Religioso enim proprium habere non licet, talésque vt anathemata exterminandi sunt. Sic S. Petrus Ananiam & Sapphiram, quòd contra votum partem pretij ex agro vendito sibi retinuissent, morte puniuit. Actor. 5. Narrat S. Hieron. Epist. 22. ad Eustoch. Monachum quendam morientem reliquisse centum solidos, quos texendo lino acquisierat, quos Macarius, Pambo & Isidorus, cæteríque seniores decreuerunt infodiendos esse cum eodem dicentes: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Vnde tantus, inquit, cunctos per totam Ægyptum terror inuasit, vt vnum solidum dimisisse sit criminis. S. Gregor. lib. 4. dial. cap. 55. narrat se, cum Abbas esset, copiosum monachum, qui tres aureos occultauerat, morientem à nemine visitari, sed ab omnibus vitari iussisse, ac mortuum in sterquilinio sepeliri, eíque ab omnibus acclamari: *Pecunia tua sit tecum in perditionem.* Auctor sermonum ad fratres in Eremo apud S. August. tomo 10. serm. 5. iussit Ianuarium monachum, cum centum & vndecim siclis, quos in cella absconderat, sepeliri; omnésque flendo ei intonare: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Plura inde apud nostrum Iacobum Aluarez tract. de paupertate lib. 5. p. 1. c. 5. *Religiosorum.*

C

D

CONGREGAVERVNTQVE SVPER EVM ACERVVM MAGNVM LAPIDVM. *Vers. 26.* Alia est hæc lapidatio ab illa, de qua vers. 25. illa enim facta est viuo Achan, hæc mortuo; vt scilicet per eam aceruus lapidum erigeretur, in perpetuum lapidationis prioris & vindicati sacrilegij monumentum.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS.

IOsue metum fugámque simulans, Haïenses ex vrbe Haï ad se insequendum elicit, quibus egressis, à tergo latentes in insidiis, in vrbem ciuibus vacuam immittit. Quare in Haïenses egressos conuersus, eos trucidat, vrbemque concremat, ac spolia inter suos diuidit. Secundò, vers. 30. Fœdus populi cum Deo instaurat, ac benedictiones legis obseruatoribus promissas, & maledictiones eius transgressoribus comminatas in montibus Garizim & Hebal proclamari iubet, iuxta iussa Mosis, Deuteron. 27.

1. DIxit autem Dominus ad Iosue: Ne timeas, neque formides: tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum, & consurgens ascende in oppidum Haï. ecce tradidi in manu tua Regem eius, & populum, vrbémque & terram. 2. Faciésque vrbi Haï, & Regi eius, sicut fecisti Iericho, & Regi illius: prædam verò, & omnia animantia diripietis vobis: pone insidias vrbi post eam. 3. Surrexítque Iosue, & omnis exercitus bellatorum cum eo, vt ascenderent in Haï: & electa triginta millia virorum fortium misit nocte, 4. præcepítque eis, dicens: Ponite insidias post ciuitatem: nec longiùs recedatis: & eritis omnes parati. 5. ego autem, & reliqua multitudo quæ mecum est, accedemus ex aduerso contra vrbem. Cúmque exierint contra nos, sicut antè fecimus, fugiemus, & terga vertemus: 6. donec persequentes ab vrbe longiùs protrahantur: putabunt enim nos fugere sicut priùs. 7. Nobis ergo fugientibus, & illis persequẽtibus, consurgetis de insidijs, & vastabitis ciuitatem: tradétq; eam Dominus Deus vester in manus vestras. 8. Cúmque ceperitis, succendite eam, & sic omnia facietis, vt iussi. 9. Dimisítque eos, & perrexerunt ad locum insidiarum, sederúntque inter Bethel & Haï, ad Occidentalem plagam, vrbis Haï: Iosue autem nocte illa in medio mansit populi, 10. surgénsque diluculò recensuit socios, & ascendit cum senioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorum. 11. Cúmque venissent & ascendissent ex aduerso ciuitatis, steterunt ad Septentrionalem vrbis plagam, inter quam & eos erat vallis media. 12. Quinque autem millia viros elegerat, & posuerat in insidijs inter Bethel & Haï, ex Occidentali parte eiusdem ciuitatis: 13. omnis verò reliquus exercitus ad Aquilonem aciem dirigebat, ita vt nouissimi illius multitudinis Occidentalem plagam vrbis attingerent. Abijt ergo Iosue nocte illa, & stetit in vallis medio. 14. Quod cùm vidisset Rex Haï, festinauit manè, & egressus est cum omni exercitũ ciuitatis, direxítque aciem contra desertum, ignorans quòd post tergum laterent insidiæ. 15. Iosue verò & omnis Israël cesserunt loco, simulantes metum, & fugientes per solitudinis viam. 16. At illi vociferantes pariter, & se mutuò cohortantes, persecuti sunt eos. Cúmque recessissent à ciuitate, 17. & ne vnus quidem in vrbe Haï & Bethel remansisset qui non persequeretur Israël (sicut eruperant aperta oppida relinquentes,) 18. dixit Dominus ad Iosue: Leua clypeum, qui in manu tua est, contra vrbem Haï, quoniam tibi tradam eam. 19. Cúmque eleuasset clypeum ex aduerso ciuitatis, insidiæ, quæ latebant, surrexerunt confestim: & pergentes ad ciuitatem, ceperunt, & succenderunt eam. 20. Viri autem ciuitatis, qui persequebantur Iosue, respicientes & videntes fumum vrbis ad cælum vsque conscendere, non potuerunt vltrà huc illúcque diffugere: præsertim cùm hi qui simulauerant fugam, & tendebant ad solitudinem, contra persequentes fortissimè restitissent. 21. Vidénsque Iosue & omnis Israël quòd capta esset ciuitas, & fumus vrbis ascenderet, reuersus percussit viros Haï. 22. Siquidem & illi qui ceperant & succenderant ciuitatem, egressi ex vrbe contra suos, medios hostium ferire cœperunt. Cùm ergo ex vtraque parte aduersarij cæderentur, ita vt nullus de tanta multitudine saluaretur, 23. Regem quoque vrbis Haï apprehenderunt viuen-

tem,& obtulerunt Iosue. 24. Igitur omnibus interfectis,qui Israëlem ad deserta ten-
dentem fuerant persecuti, & in eodem loco gladio corruentibus reuersi filij Israël per-
cusserunt ciuitatem. 25. Erant autem qui in eodem die conciderant à viro vsque ad
mulierem,duodecim millia hominum,omnes vrbis Haï. 26. Iosue verò non contra-
xit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum donec interficerentur omnes
habitatores Haï. 27. Iumenta autem & prædam ciuitatis diuiserunt sibi filij Israël, si-
cut præceperat Dominus Iosue. 28. Qui succendit vrbem,& fecit eam tumulum sem-
piternum: 29. Regem quoque eius suspendit in patibulo vsque ad vesperam & solis
casum. Præcepítque Iosue, & deposuerunt cadauer eius de cruce: proiecerúntque in
ipso introïtu ciuitatis, congesto super eum magno aceruo lapidum, qui permanet vsque
in præsentem diem. 30. Tunc ædificauit Iosue altare Domino Deo Israël in monte
Hebal: 31. sicut præceperat Moyses famulus Domini filijs Israel, & scriptum est in
volumine legis Moysi: Altare verò de lapidibus impolitis,quos ferrum non tetigit: & ob-
tulit super eo holocausta Domino, immolauítque pacificas victimas. 32. Et scripsit
super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filijs Israël.
33. Omnis autem populus,& maiores natu,ducésque ac iudices stabant ex vtraque par-
te arcæ,in conspectu sacerdotum qui portabant arcam fœderis Domini, vt aduena ita &
indigena. Media pars eorum iuxta montem Garizim, & media iuxta montem Hebal,
sicut præceperat Moyses famulus Domini. Et primùm quidem benedixit populo Israël.
34. Post hæc legit omnia verba benedictionis & maledictionis, & cuncta quæ scripta
erant in legis volumine. 35. Nihil ex his quæ Moyses iusserat,reliquit intactum, sed
vniuersa replicauit coram omni multitudine Israël, mulieribus ac paruulis & aduenis, qui
inter eos morabantur.

Vers. 1. TOLLE TECVM OMNEM MVLTITVDINEM PVGNATORVM,] vt totis viribus adoriaris Hai, & inde reliquas Chananææ vrbes, vsque Hebræis priore suorum clade consternatis animos addas, ne putent se ob paucitatem fuisse cæsos, ac denique vt omnes prædæ & spoliorum Haiensium participes efficias.

Vers. 2. FACIESQVE VRBI HAÏ ET REGI EIVS, SICVT FECISTI IERICHO ET REGI EIVS.] vt omnes domos vrbis comburas, & ciues omnes occidas vna cum Rege, vti fecisti in Iericho.

Vers. 3. ET ELECTA TRIGINTA MILLIA VIRORVM MISIT NOCTE.]

Vers. 4. PRÆCEPITQVE EIS DICENS: PONITE INSIDIAS POST CIVITATEM.]

Dices, vers. 12. dicitur Iosue posuisse in insidiis quinque millia virorum dumtaxat, quomodo ergo hîc insidiis dantur triginta millia? Resp. cum Abulensi insidias hasce vniuersim fuisse triginta millium, vti hîc dicitur, sed ex iis deputata fuisse quinque millia dumtaxat, quæ Haiensibus vrbem egressis ad Hebræos persequendum, vrbem à tergo ingrederentur, eamque succenderent: reliqua verò 25. millia ad hoc destinata fuisse, vt se cum Iosue contra Haïenses aperto iam marte pugnante lateraliter coniungerent, & vt insidiis quinque millium vrbem inuasuris, si illæ detegerentur, aut inuaderentur, esset auxilio: vnde ijs præcepit dicens:

NEC LONGIVS RECEDATIS, ET ERITIS OMNES PARATI,] ad insidias quinque millium, si inuadantur, defendendum, vel si id non fiat, ad mecum contra Haïenses pugnandum; Denique vt Haïenses vndique cingatis, & fugientes excipiatis & occidatis, ne quis effugiat.

Vers. 5. CVMQVE EXIERINT CONTRA NOS, SICVT

A ANTE FECIMVS (reuera fugiendo) FVGIEMVS ET TERGA VERTEMVS] fugam simulando.

Vers. 6. DONEC PERSEQVENTES AB VRBE LONGIVS PROTRAHANTVR.] Fuga ergo hæc materialis erat dumtaxat, non formalis, vti fuerat prior ob stragem ab Haiensibus editam. *Fugiemus* ergo, hoc est vt sequitur *terga vertemus*, & retrorsum curremus, quasi territi, & cædi metuentes vti priùs. Quare erat hîc simulatio fugæ potius, quàm fuga. Estque hoc stratagema familiare militibus in prælijs. Simulant enim fugam vt hostem ex vrbe extrahant, ac extractum cingant & cædant.

An simulatio fugæ sit mendacium?

Quærit hîc S. August. An hæc simulatio sit licita? Videtur enim esse mendacium, quod semper
B est turpe & illicitum sicut enim mendacium fit verbis, sic & factis, ac tum dicitur simulatio, quæ non est aliud quàm mendacium in actionibus vitæ; scilicet cùm quis per has intendit aliud significare, quàm interiùs in animo sentit, vti faciunt hypocritæ, quæ simulant sanctitatem, vt alios decipiant, eorúmque gratiam sibi concilient. Resp. esse licitam, quia vt rectè notat Caiet. mendacium non tam facilè committitur factis, quàm verbis: Verba enim propriè instituta sunt ad significandum mentis conceptus, non facta; vnde verba determinatam & præcisam ha-
C bent significationem, quæ si mentis conceptui aduersetur, est mendacium; facta autem latam & indeterminatam, imò dubiam & ambiguam sæpè habent significationem: Quare etiamsi videantur mentis conceptui aduersari, reuera tamen non aduersantur, ac proinde nec continent mendacium. v. g. Si Iosue hic verbis dixisset Haïensibus: Nos metu vestri fugimus, quia timemus à vobis cædi, mentibus fuisset. Iam autem hoc non dixit verbis, sed factis hoc visus est dicere, sed reuera non dixit. Fugit enim, hoc est retrocessit, non vt significaret se metuere Haïenses,

ideóque fugere, sed vt eos ex vrbe eliceret ad se insequendum, ac insequentes cingeret & mactaret. Hoc enim verè intendebat, non aliud, & hoc verè significabat hæc materialis eius fuga, id est retrocessio: non ergo mentiebatur, quia quod facto significabat, hoc corde intendebat. Sciebat tamen Haienses aliter suam hanc fugam interpretaturos, scilicet se fugere metu cædis, itáque decipiendos; sed hanc eorum deceptionem ipse facto suo non significauit, nec formaliter intendit, sed tantùm fieri permisit ob suum commodum, vt scilicet eos ex se deceptos ipse caperet & occideret. Idem quotidie fit in prælijs: vnde communis militum hominúmque est sensus in huiusmodi stratagematibus bellicis nil esse vitiosum, nullúmque mendacium, sed ingeniosam industriam ad hostes superandum, parandámque victoriam. Quare talis fuga communi militum æstimatione non censetur esse fuga, sed simulatio fugæ, atque simulationem facto ipso præ se ferre & significare, non autem veram fugam. Nullum ergo in fuga hac est mendacium, quia ipsa ex communi hominum vsu & æstimatione non fugam, sed simulationem fugæ dumtaxat indicat & significat. Simulatam enim fugam aliter significare nequeunt milites, quàm simulatè fugiendo, quod dum faciunt significant id quod in corde intendunt, ac proinde non mentiuntur, licèt hostes putantes eos verè fugere fallantur & decipiantur; sed id fit non ex significatione militum, sed ex suspicione & imprudenti temerarióque iudicio hostium, cuius culpam & pœnam ipsi sibi imputent, non alijs. Celebre est Platonis dictum: *Hostes industria magis & arte vinci, quàm viribus*, quorum alterum Ducis est, alterum militum.

Audi Leonem Imper. in Tacticis cap. 20. num. 185. *Insidiæ omnes vehementiores habent impetus; quàm cæteræ incursiones: eæ tamen quæ à tergo fiunt, longè vehementissimæ. Nam huiusmodi insidias aliquando si comparaueris, longè meliores efficacioresque videbis esse ijs quæ à latere fiunt.* Et num. 8. *Alia*, inquit, *inimicis dicito, alia ipse facito. Res graues atque secretas cum multis ne communices, sed paucis iisque fidelioribus amicis tuis. Ita enim hostes decipere sæpè necessarium esse diximus.* Et num. 53. *Ad omnes vitæ partes, præterquam in bello, incallidum te esse præcipimus, ibi autem, & in iis te imperatoriis consiliis dolus adiuuat, vbi hostes eo deceptures es.* Iuxta illud:

Dolus, an virtus quis in hoste requirat?

Ratio est, quòd hîc nulla iniustitia interuenit, nec fides data hosti frangitur, sed solertia & prudentia militari res geritur, qua fit vt & hostibus belli consilia occultentur, ac victoria certior securiórque fit, & minori militum iactura comparetur. Quocirca Xenophon in Hipparcho, *Nihil*, ait, *in bello vtilius dolo.* Antigonus rogatus quomodo essent hostes aggrediendi, dixit: *Aut dolo, aut vi; aut apertè, aut insidiis.* Lysander: *Si*, inquit, *in prœliis leonina pellis sufficere non possit, induenda certè vulpina est.* Ammianus lib. 17. refert ex Rege Sapore, *Esse quosdam qui prosperos belli euentus, seu viribus, seu insidiis contigissent, maximè laudabant.* Agesilaus apud Plutarch. *Hostes*, dicebat, *in bello fallere, non iustum solummodò valdéque gloriosum, sed etiam suaue & lucrosum esse.* Brasidas insignis Dux, apud Thucydidem lib. 5. asserebat: *Illa belli furta pulcherrimam laudem habere, per quæ hostes maximè decipiuntur, & amici plurimùm iuuantur.* Generosior tamen est pugna & victoria, si aperto marte confligatur & hostis superetur. Vnde cùm Alexandro Magno Dux quidam suaderet, vt noctis occasione contra Darium vteretur: *Absit*, inquit, *meum non est suffuratas quærere victorias.* In eadem sententia erat Virgilianus ille Turnus, Æneid. 9. vbi detestatus veteres Græcorum insidias, & apertas Latinorum pugnas Troianis comminatus, sic inculcat:

------- Tenebras & inertia furta
Palladij, cæsis summæ custodibus arcis,
Ne timeant: nec equi cæca condemur in aluo.
Luce palàm certum est igni circundare muros.

Antiochus illustrem victoriam de Galatis per insidias consecutus, illacrymauit dicens, vt habet Alciatus, Embl. 123.

Vt superasse iuuat, sic superasse pudet.
Nemo, inquit, mentis alta clanculùm velis occidere hostem.

Vers. 9. IOSVE MANSIT IN MEDIO POPVLI.] Rex ergo sit in medio regni, quasi centrum in circulo, vt omnia circum circa æquè circum lustret, curet, dirigat, administret, sicut cor est in medio hominis, & sol in medio mundi. Vide Iulium Frontonem libris quatuor quos scripsit de stratagematibus; ac lib. 2. c. 5. multa insidiarum exempla recenset. Accipe pauca è multis. Tomiris Scytharum Regina Cyrum Persarum ducem æquo marte certantem, simulato metu elicuit, ad notas militi suo angustias, atque ibi repentè conuerso agmine natura loci adiuta deuicit. *Insidiarum exempla.*

Ægyptij conflicturi acie in eis campis, quibus iunctæ paludes erant, alga eas contexerunt, commissóque prælio fugam simulantes, hostes in insidias seuocauerunt, qui rapidiùs vecti per ignota loca, limo inhæserunt, circumuentique sunt.

Maharbal vinum infecit mandragora, quæ soporem infert; nocte deinde intempesta, relictis intra castra quibusdam sarcinis, & omni vino infecto, fugam simulauit: cúmque barbari occupatis castris in gaudium effusi medicatum auidè merum hausissent, & in modum defunctorum strati iacerent, reuersus cepit eos ac trucidauit.

Hannibal cum sciret sua & Romanorum castra in eis locis esse quæ lignis deficiebantur, ex industria in regione deserta plurimos armentorum greges intra vallum reliquit: qua velut præda Romani potiti, in summis lignationis angustiis insalubribus se cibis onerarunt: Hannibal reducto nocte exercitu, securos eos & semicruda graues carne maiorem in modum vexauit.

Alexander Macedo, cum hostis in saltu editiore castra communisset, seducta parte copiarum, præcepit his, quos relinquebat, vt ex more ignes excitarent, speciémque præberent totius exercitus: ipse per auias regiones circumducta manu, hostem superiore aggressus loco depulit.

Iapyges P. Licinio Proconsuli pagos quoque sub specie deditionis obtulerunt, qui recepti, & in postrema acie collocati terga Romanorum ceciderunt.

Scipio Aphricanus cum aduersa haberet bina hostium castra, Syphacis & Carthaginensium, statuit Syphacis, vbi multa alimenta erant,

aggredi nocte, ignémque inijcere, vt ex ea re Numidas quidem ex suis castris trepidantes cæderet, Pænos autem, quos certum erat ad succurrendum sociis procursuros, insidiis dispositis exciperet. Vtrúmque ex sententia cessit. Hæc omnia hisce Iosuanis insidijs sunt persimilia, ac ducum magnorum stratagemata.

Vers. 10. Recensvit socios;] tum vt ex eis ordinaret aciem per centurias militum contra Haienses pugnaturas, tum vt ex inito numero postea constaret, num quis in pugna futura occubuisset, & quot illi forent; tum denique vt paucas militum turmas præmitteret, maiorem verò partem exercitus longiusculè subsequi iuberet, ne ab Haiensibus conspici posset. Si enim Haienses totum exercitum Hebræorum, qui erat sexcentorum millium vidissent, consternati fuissent, nec ausi vrbe egredi: iam autem videntes paucitatem eorum, qui præmittebantur, ausi fuere eos inuadere, vti fecerant priùs.

Vers. 12. Qvinqve avtem millia viros elegerat, et posverat in insidiis inter Bethel et Hai.] Eo ordine & fine, quo dixi vers. 3. scilicet ad vrbem ciuibus egressis vacuatam inuadendam & occupandam. Pro *Bethel* perperam Septuag. habent *Bethauen*. *Bethel* enim legendum cum Hebr. Chald. & Roman. æquè ac vers. 9.

Vers. 13. Omnis verò reliqvvs exercitvs ad Aqvilonem (vrbis Hai) aciem dirigebat, ita vt novissimi mvltitvdinis Occidentalem plagam vrbis attingerent.] Pro *nouissimi*, Hebr. est עקבי *ikbi*, quod Chald. Masius, Pagnin. & Vatabl. vertunt *insidias*. Radix enim עקב *akab*, significat calcaneum, C inde עקב *akab*, est supplantare, insidiari, decipere: Vnde *Iacob* idem est quod *supplantator*. Verùm noster, Septuag. Arias & alij meliùs vertunt *extremi* vel *nouissimi*. Hebr. enim עקב *akab* quia significat calcaneum, quæ extrema hominis est pars, hinc significat rei extremum & nouissimum. Sensus ergo est q. d. Iosue direxit aciem exercitus sui ad Aquilonarem vrbis Hai partem, ita tamen vt vltimum agmen, siue nouissimi ad Occidentalem vrbis partem, vbi latebant insidiæ, se dilatarent, vt scilicet insidiis se iungere, & si opus esset auxilium ferre possent. Eodem ergo redit sensus, siue vertas insidias, siue vertas nouissimos; insidiæ enim erant ad Occidentem, ibi pariter erant nouissimi eò se dilatantes.

Abiit ergo Iosve nocte illa (cum toto reliquo exercitu) et stetit in vallis D medio.] Videtur hic versus pugnare cum v. 9. vbi dicitur: *Iosue autem nocte illa mansit in medio populi*. Sed resp. non pugnare. Est enim hîc Anacephalæosis, siue recapitulatio. Hic ergo fuit rei gestæ ordo: Iosue noctu præmissis insidiis, eas cum toto populo eadem (non sequenti, vt vult Masius) nocte subsecutus est ad dimidium vallis, quæ media erat inter ipsum & vrbem Hai; sed ita vt maior exercitus sui pars non ita foret conspicua, ac vel colle, vel fossis, curribus aut syluis tegeretur, ne Haienses tantam multitudinem cernentes terrerentur, nec vrbe egredi auderent. Mansit ergo Iosue nocte illa in medio populi siue castrorum, sed sub finem noctis, putà summo manè paucis secum delectis sociis versus vrbem con- A tendit, vt Haienses foras proliceret. Quod ergo hîc ait, *Nocte illa*, intellige finiente; hoc est in aurora, siue summo manè in crepusculo. Haienses igitur videntes eum cum paucis, illico in eum ex vrbe eruperunt, ac à multitudine Hebræorum sensim se aperiente circumuenti, omnes ad vnum cæsi sunt.

Discat hîc dux belli à Iosue esse vigil & matutinus, atque audiat Leonem Imper. in Tacticis cap. 2. num. 4. *Sobrium autem & vigilantem esse decet, vt in maximo acierum apparatu animo quasi excubet. Nocte enim quando animus maximè requiescit, Imperatoris sæpè sententia versando mutatur, sæpè cogitando confirmatur.*

Contra desertvm, [id est contra aciem Iosue, quæ veniebat ab Aquilonari vrbis parte, vbi pariter erat desertum, vel vt alij vertunt B locus campestris: vtrumque enim significat Hebr. ערבה *araba*, Hebr. addunt למועד *lammoed*, id est ad tempus constitutum, scilicet illa hora, quæ eruptioni à Rege erat indicta.

Vers. 15. Iosve verò et omnis Israel cesservnt loco simvlantes metvm,] id est fugam ex metu, quasi fugerent metuentes cædi ab Haiensibus vti priùs ab eis cæsi fuerant. Hebr. est ינגעו *innageu*, id est *percussi sunt*, hoc est simularunt se percuti, vel ita se gesserunt ac si percuterentur & fugarentur. Sic enim Hebræi sua verba sæpè per videri vel apparere exponunt.

Vers. 16. Mvlti vociferantes pariter, et se mvtvò exhortantes persecvti svnt eos.] Fideliter Interpres reddit sensum, etsi non verbum verbo. Ad verbum enim Hebr. est: *Et euocati vel exciti sunt omnis populus in ciuitate, persequendo eos.* q. d. Haienses vrbe egressi, videntes Hebræos fugere, suo clamore exciuerunt omnes qui in vrbe manserunt, ad persequendum eos, ita vt nullus in vrbe remaneret.

Vers. 17. Et ne vnvs qvidem in vrbe Hai et Bethel remansisset.] Vide hîc temeritatem & stoliditatem Haiensium, ortam ex præfidentia prioris victoriæ. Debuerant enim ad vrbis tutelam aliquos relinquere, ac portas eius claudere, ne per insidias Hebræi illam occuparent; sed excæcati à Deo volente eos tradere Hebræis, neutrum fecerunt.

Vers. 18. Dixit Dominvs ad Iosve: Leva clypevm, qvi est in manv tva contra vrbem Hai.] Pro *clypeum*, Hebr. est כידון *kidon*, quod Iosephus quoque Symmach. & Theodor. vertunt *clypeum*. Septuag. verò Chald. & recentiores vertunt *loricam*, vel *telum*, aut *hastam*, aut *vexillum*. Verisimile est Iosue clypeum hasta in altum sustulisse, vt ab insidiis à tergo vrbis à se dispositis conspici posset; illúdque eis signum à Iosue fuisse datum (licèt script. id non exprimat) quo admonerentur. Vrbem ciuibus egressis vacuam à tergo inuadere.

Erat secundò hæc clypei à Iosue eleuatio, signum præsentis opis, virtutis & vltionis diuinæ, sicut & eleuatio manuum Mosis contra Amalec, dum Iosue cum eo pugnaret; vnde & altare à se in victoriam erectum vocauit: *Dominus exaltatio mea*, vel *Dominum vexillum meum*. Exodi 17. 12. & sequenti. Vide ibi dicta. Hinc clypeum eoúsque in altum eleuatum tenuit Iosue,

quousque omnes Haïenses cæderentur, vt dicitur vers. 26.

Porrò S. Hieron. (si tamen ipse est auctor) quæstion. in libros Regum, asserit locum hunc in quo clypeum extulit Iosue, esse aream illam, in qua arcam nutantem tangens tenénsque Oza à Deo percussus occubuit. 2. Reg. 6. vnde Paral. 13. 9. vocatur area *Chidon*.

Eleuatio clypei fuit signum CHRISTI *crucifixi.*

Allegor. Origen. Iosue siue Iesus protendit manus versus Haï, id est mundum à dæmone vastatum, ac vastationi (hanc enim significat Hebr. Haï) & excidio ob scelera à Deo addictum, quando IESVS CHRISTVS manus suas cruci affixit, & affixas tenuit, donec omnis contra dæmonum & mundum victoria consummaretur.

Audi S. Augu st. serm. 93. de Temp. extensionem manuum Mosis contra Amalec (quod multò magis Iosuanæ hîc eleuationi hastæ competit) extensioni manuum CHRISTI in cruce contra diabolum allegoricè adaptantem: *Aduertite fratres: Moyses manus quidem leuat, non tamen extendit; Cui ergo seruabatur vt manus extenderet, nisi Domino nostro* IESV CHRISTO, *qui extentus in cruce vniuersum orbem complexurus, brachia pietatis expandit? Moyses ergo leuauit manus, & licèt non expandit, tamen ista eleuatione mysterium crucis ostendit. Videte, fratres, iam tunc per sacramentum crucis superatas esse aduersarias gentes: Et nos fratres dilectissimi, si adiuuante Domino manus erigimus, diabolum superamus. In manibus opera debemus accipere. Si ergo talia sunt opera tua, vt illa possis in altum in conspectu Domini leuare, potes etiam & tu in teipso aduersarios tuos extinguere. Quis bene manus leuat, nisi qui per eleemosynam iugiter in cælo thesaurizat?*

Porrò aptè clypeus in hasta repræsentat crucem CHRISTI, quia crux nobis est clypeus & hasta: ipsa enim omnia arma tam deffensiua quàm offensiua subministrat. Ipsa enim est clypeus nobis ad repellendum omnes tentationes carnis & dæmonis. Ipsa est hasta ad carnem configendam & domandam.

SVCCENDERVNT EAM,] Ignem iniicientes in aliquos Haïensium domos, vt fumum excitarent, quo signum darent Iosue & Hebræis à se captam iam esse vrbem. Nam postea Iosue rursum totam vrbem iussit cremari vers. 28.

VERS. 20. VIDENTES FVMVM VRBIS AD CÆLVM VSQVE CONSCENDERE.] *Ad cælum*, id est altissimè. Est hyperbole. Sic Poëta ait: *It clamor cælo.* Et: *Aurea fœmineus perstringit sidera clamor.*

NON POTVERVNT VLTRA HVC ILLVCQVE DIFFVGERE.] Habebant enim à tergo vrbem suam Haï iam ab hoste incensam, à sinistra alteram insidiarum triginta millium partem, à fronte vero & à dextera totum reliquum Israëlitarum exercitum, qui ab ortu ad meridiem se distendentes fugam paulò ante simularant, iam verò conuersi eos inuadentes vndique cingebant, quod fuit consilium Iosue, vt nemo hostium euaderet.

Hebr. habent: *Non erant eis ad fugiendum*, ידים *iadaim*, id est *manus*, id est *locus*; Ita Masius & Pagnin. vel *facultas*. Ita Chald. & Vatabl. Vtrumque enim significat *iadaim*, scilicet & locum, & vires siue facultatem.

PRÆDAM CIVITATIS DIVISERVNT SIBI FILII ISRAEL.] In Iericho præda omnis fuit combusta, quia Deus eam statuerat anathema ad terrorem cæterarum vrbium. In Haï verò Deus prædam dedit Hebræis, vt eos pauperes ditaret, & animaret ad secutura prælia. VERS. 27.

QVI SVCCENDIT VRBEM, ET FECIT TVMVLVM SEMPITERNVM.] Hebr. *Exussit Iosue Haï, redegítque eam in aceruum perpetuum, & in desolationem vsque ad diem hanc.* Chald. *Fecit eam cumulum desolatum in perpetuum ad vastitatem.* Pro *sempiternum.* Hebr. est עולם *olam*, quæ vox sæpè non æternum nec perpetuum significat, sed longum tempus, quod tamen insigni quapiam rerum conuersione interrumpatur. Sic Haï hîc iuxta nomen suum à Iosue vastata & vasta, rursum post mille annos ædificata & habitata fuit tempore Esdræ & Nehemiæ cap. 11. 31. quando videlicet noua post captiuitatem Babylonicam videbatur esse ætas, nouúmque sæculum. VERS. 28.

In Haï ergo impletum fuit illud Isaiæ 24. 10. *Attrita est ciuitas vanitatis, deserta est omnis lætitia, translatum est gaudium terræ.* Vide ibi dicta.

REGEM QVOQVE EIVS SVSPENDIT IN PATIBVLO.] Septuag. *In ligno gemino.* In cruce enim & patibulo duo sint ligna oportet, vnum erectum, alterum transuersum, siue instar crucis, siue instar litteræ Græcæ Γ, aut Hebrææ ק. quod Origen. hîc homil. 8. Alleg. de CHRISTI cruce interpretatur. CHRISTI crux, ait, gemina fuit, hoc est gemina & duplici ratione constat: quia visibiliter in cruce crucifixus est CHRISTVS, inuisibiliter verò ipse diabolus, iuxta illud Coloss. 2. *Chirographum quod erat nobis contrarium, tulit illud de medio affigens cruci suæ, exuens principatus & potestates traduxit liberè eas triumphans in ligno crucis.* Sic enim habet Græcus. Pro quo Latini habent *in semetipso*: Crux ergo fuit trophæum diaboli, in qua ipse crucifixus est & triumphatus. Hinc aiebat Paulus: *Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri* IESV CHRISTI, *per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Galat. 6. Nos enim mundo crucifigimur tunc, cum veniens princeps mundi in nobis non inuenit quicquam; & nobis mundus crucifigitur, cum peccati concupiscentias non recipimus. Huc vsque Origen. VERS. 29.

Porrò Iosephus more suo hæc omnia narrat ad pompam, vt gratiora sint auribus Vespasiani & Romanorum, vtque apud eos famæ & honori gentis suæ, putà Iudæorum consulat. Vnde plura habet S. Script. dissona, imò contraria, vt quod ait Hebræos cepisse & seruasse paruulos, feminas & seruos vrbis Haï, cum disertè script. cap. 8. vers. 25. asserat omnes eius incolas à viro ad mulierem fuisse occisos.

TVNC ÆDIFICAVIT IOSVE ALTARE DOMINO DEO ISRAEL IN MONTE HEBAL.] *Tunc*, scilicet sub illud tempus, quo deuicta Iericho & Haï securè poterat Iosue cum Hebræis pergere in Sichem, ad montes Garizim & Hebal, vt cum iam terra à Deo promissa potirentur, confirmarent fœdus olim cum Mose initum cum Deo in monte Sina, idque in eodem loco, in quo Patriarcha Abraham, cum primùm relicta Chaldæa terra sua, vocante Deo Chananæam esset ingressus, VERS. 30.

altare Deo erexerat, Genes. 11.7. Vide dicta Leuit. 11.30. Porrò hos montes Garizim & Hebal sitos esse iuxta Sichem, non iuxta Iericho, vt vult Euseb. siue Hieron. in locis Hebræis, disertè docet Ioseph, lib. 4. Antiq. cap. vlt. S. Hieron. in Epitaph. S. Paulæ, Adrichom. & alij.

Et primum benedixit.] Clarè noster seiungit ac diuidit, quæ in Hebræo commiscentur hoc modo: *Sicut præcepit Dominus Mosi ad benedicendum populum Israël.* Subaudi; sic fecit Iosue iuxta formam benedicendi à Deo præscriptam Numer. 6.

Post hæc legit,] hoc est legi iussit à Leuitis. Ita enim præceperat Deus per Mosen, Deuter. 27.14. vbi totum hunc ritum benedicendi & maledicendi explicui; quare hîc ea non repetam.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS.

Gabaonitæ simulantes se exteros & remotos, pacem à Iosue & Hebræis dolosè impetrant. Quare incautè eis iurantes Hebræi, dolo, licet cognito, parcunt, sed ob fraudem lignationi & aquationi eos addicunt.

1. QVibus auditis, cuncti Reges trans Iordanem, qui versabantur in montanis & campestribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoque qui habitabant iuxta Libanum, Hethæus & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Heuæus, & Iebusæus, 2. congregati sunt pariter, vt pugnarent contra Iosue & Israël vno animo, eadémque sententia. 3. At hi qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Iosue, Iericho & Haï: 4. & callidè cogitantes, tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes, & vtres vinarios scissos atque consutos, 5. calceamentáque perantiqua quæ ad indicium vetustatis pittacijs consuta erant, induti veteribus vestimentis: panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant, & in frusta comminuti: 6. perrexerúntque ad Iosue, qui tunc morabatur in castris Galgalæ, & dixerunt ei, atque simul omni Israëli: De terra longinqua venimus, pacem vobiscum facere cupientes. Responderúntque viri Israël ad eos, atque dixerunt: 7. Ne fortè in terra, quæ nobis sorte debetur, habitetis, & non possimus fœdus inire vobiscum. 8. At illi ad Iosue, Serui, inquiunt, tui sumus. Quibus Iosue ait: Qui nam estis vos? & vnde venistis? 9. Responderunt: De terra longinqua valdè venerunt serui tui in nomine Domini Dei tui. Audiuimus enim famam potentiæ eius, cuncta quæ fecit in Ægypto, 10. & duobus Regibus Amorrhæorum qui fuerunt trans Iordanem, Sehon Regi Hesebon, & Og Regi Basan, qui erat in Astaroth: 11. dixerúntque nobis seniores, & omnes habitatores Terræ nostræ: Tollite in manibus cibaria ob longissimam viam, & occurrite eis, & dicite: Serui vestri sumus, fœdus inite nobiscum. 12. En, panes quando egressi sumus de domibus nostris, vt veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc sicci facti sunt, & vetustate nimia comminuti. 13. vtres vini nouos impleuimus, nunc rupti sunt & soluti. vestes & calceamenta quibus induimur, & quæ habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viæ trita sunt, & penè consumpta. 14. Susceperunt igitur de cibariis eorum, & os Domini non interrogauerunt. 15. Fecítque Iosue cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus est quòd non occiderentur: principes quoque multitudinis iurauerunt eis. 16. Post dies autem tres initi fœderis, audierunt quòd in vicino habitarent, & inter eos futuri essent. 17. Mouerúntque castra filij Israël, & venerunt in ciuitates eorum die tertio, quarum hæc vocabula sunt, Gabaon, & Caphira, & Beroth, & Cariathiarim. 18. Et non percusserunt eos, eo quòd iurassent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israël. Murmurauit itaque omne vulgus contra principes. 19. Qui responderunt eis: Iurauimus illis in nomine Domini Dei Israël, & idcirco non possumus eos contingere. 20. Sed hoc faciemus eis: Reseruentur quidem vt viuant, ne contra nos ira Domini concitetur, si peierauerimus: 21. sed sic viuant, vt in vsus vniuersæ multitudinis ligna cædant, aquásque comportent. Quibus hæc loquentibus: 22. vocauit Gabaonitas Iosue, & dixit eis: Cur nos decipere fraude voluistis,

vt diceretis: Procul valde habitamus à vobis, cùm in medio nostri sitis? 23. Itaque
sub maledictione eritis,& non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquásque compor-
tans in domum Dei mei. 24. Qui responderunt: Nunciatum est nobis seruis tuis,
quòd promisisset Dominus Deus tuus Moysi seruo suo, vt traderet vobis omnem Ter-
ram,& disperderet cunctos habitatores eius. Timuimus igitur valde,& prouidimus ani-
mabus nostris, vestro terrore compulsi, & hoc consilium iniuimus. 25. Nunc autem
in manu tua sumus: quod tibi bonum & rectum videtur,fac nobis. 26. Fecit ergo Io-
sue vt dixerat,& liberauit eos de manu filiorum Israël, vt non occiderentur. 27. De-
creuítque in illo die eos esse in ministerio cuncti populi,& altaris Domini,cędentes ligna,
& aquas comportantes,vsque in præsens tempus,in loco quem Dominus elegisset.

VERS. 1. QVIBVS AVDITIS.] Refer ad stragem ab Hebræis editam in Iericho & Haï, non ad fœdus in Hebal cum Deo initum, quod proximè præcessit: Illud enim obiter tantùm inseritur; nam posteriùs contigit post expugnatas vrbes intermedias, vt securè omnes pergere possent in Sichem & Hebal,vti iam dixi.

LITTORE MAGNI MARIS.] putà maris mediterranei, quod erat magnum respectu maris Galilææ & maris mortui, quorum vtrúmque est in Iudæa. Porrò iuxta mare mediterraneum habitabant Tyrij, Sidonij aliíque Phœnices, qui gente & genere erant Chananæi,item Philistini, qui Chananæis expulsis eorum vrbes occuparant. Quare hi omnes corúmque regiones traditi erant Hebræis,etsi ipsi sua ignauia eas reipsa non occuparint.

VERS. 3. AT HI QVI HABITABANT IN GABAON.] Gabaon vrbs erat magna & potens, habebátque incolas robustissimos,vt dicitur cap. 10. e. distabat à Ierusalem itinere duarum circiter horarum versus Occidentem, sita erat in tribu Beniamin in monte,vnde dicta Gabaon,id est mons vel collis. Audi Adrichom. in descript. terræ sanctæ pag.17. *Gabaon metropolis olim & regia vrbs Heuæorum,qui orti ab Heuæo filio Chanaan, distat ab Ierusalem stadijs plus minus quinquaginta, in monte Sila sita, vt autor est Broc. Vnde & ibi dicitur fuisse excelsum maximum. Habuit sub se ciuitates Caphira, Beroth & Cariathiarim: Post verò attributa est filijs Aaron Leuitis. Nunc verò, ait Hieron. ostenditur villa eodem nomine in quarto milliario Bethelis contra Orientalem plagam, iuxta Rama & Remmon, vbi Salomon obtulit victimas. Huius incolæ Gabaonitæ induti vestibus tritis & vetustatem præ se ferentibus, in dolo supplices ad Iosue venerunt in Galgala, & callidè fœdus inierunt: deprehensa fraude in aquarios & lignarios templi perpetuò mancipati sunt, dicti Nathinæi, id est dati vel donati ad seruiendum templo: quos cum Saül postea delere voluisset, ob hoc tota terra tribus annis fame afflicta est. Hîc Salomon in tabernaculo Moysi* (*erat quippe hîc tabernaculum* 1. Paral.16.21.& 2. Paral. 1.) *immolatis super altare æneum mille hostiis sapientiam à Deo petijt & obtinuit.* 3. Reg. 3. 9.

VERS. 4. ET CALLIDE COGITANTES.] Hebr. *Fecerunt etiam ipsi in calliditate*, vel astutia astutáque prudentia; videlicet callidè & prudenter cogitantes quomodo sibi prospicerent, vti faciebant alij Amorrhæi: sed hi belli inibant consilia, vnde victi cæsique sunt, at Gabaonitæ prudentiores, simulatione remotioris habitationis vitam ab Hebræis petierunt,& impetrarunt. Videbant enim se licèt bellicosos & fortissimos, Deo pro Hebræis pugnante resistere non posse. Quare hac in re non peccarunt, sed piè & prudenter egerunt. Videbant enim se excidium euadere non posse, nisi per hanc simulationem supplices fierent Hebræis, in qua licèt mendacia nonnulla miscuerint, tamen bona fide putarunt in articulo tantæ necessitatis licitum esse mentiri quod olim putauit Plato, Cassianus, alijque viri sapientes.

TVLERVNT SIBI CIBARIA.] Sic quoque vertit Chald. quin & Septuag. si apud eos vti ex Syro vult Masius legatur ἐπεσιτίσαντο, non autem ἱστήσαντο,id est *instituerunt*, vti legunt Complut. sic & Hebræa, si pro ר legatur affine ד, scilicet יצטידו *instaiadu*, pro יצטירו *instaiaru*.Radix enim צידה *tseda* significat victum vel annonam. Masius verò, Caiet. cæterique recentiores quia per ר legunt *histaiaru*,hinc vertunt *legatos egerunt*, vel *legatos se simularunt*. ציר *tsir* enim significat legatum, inde in Hitpaël הצטיר *histaier* significat legatum agere vel simulare. Ita Marinus in lexico.

SACCOS (cibariis, aliisque rebus ad iter necessariis plenos) VETERES ASINIS IMPONENTES.] Ita legendum cum Hebr. Chald. Rom. & cæteris. Irrepsit ergo mendum in Septuag. qui pro ὄνων,id est asinis, habent ὤμων,id est humeris.

VERS. 5. QVÆ AD INDICIVM VETVSTATIS PITTACIIS CONSVTA ERANT.] *Pittaciis*, id est variis frustis resarta. Hebr. enim טלאו *talu* significat varium vellus diuersis particulis consutum,quod S. Franciscus dicere solebat, vestes & calceos rappeciatos paupertatis esse indices,ideóque eos suis asseclis commendabat: Hinc Masius vertit: *Quorum sola frustis suppacta erant.*

PANES QVOQVE, &c. DVRI ERANT, ET IN FRVSTA COMMINVTI.] Hebr.vocantur *panes* נקדים *nikudim*,id est *punctorum*, scilicet qui præ ariditate in frusta & micas,seu puncta comminuerentur,aut comminui facilè possunt. Vnde Arias vertit, *panes punctatos*. Vatab. *mucidos*; Septuag. *situ obsitos & corrosos*. Masius *mucore maculosos*: mucidus enim habet mucoris maculas quasi puncta. Chald. *crustulas*. Alij *adustos*, à rad. יקד *iacad*,id est vrere.

VERS. 6. PERREXERVNTQVE AD IOSVE, QVI TVNC MORABATVR IN CASTRIS GALGOLÆ:] Verisimile est enim Iosue post euersam Ierichuntē & Hai,rediisse ad prima castra in Galgalis,adeóque in Galgalis fixisse & muniuisse castra contra incursus Chananæorum. Galgala enim erat iuxta Iordanem, trans quem morabantur in vrbibus munitis

munitis tribus Gad, Ruben & dimidia Manasse, quas ad se euocare, vel ad eorũ vrbes se recipere poterat, si à Chananæis præmeretur. Quare ex Galgalis processit ad expugnationem Ierichuntis, Hai & cæterarum vrbium, relictis impedimentis & imbelli turba in Galgalis, vtpote loco & natura & arte munitissimo, præsertim ob viciniam Iordanis, atque expugnatis euersisque vrbibus redibat ad castra in Galgalis, ibique manebat donec Dei monitu in alias expeditiones euocaretur, vt colligitur ex cap. 10. 7. & v. 43. 14. 6.

Modus figendi castra. Audi Leonem Imper. de loco castrorum præcepta suis ducibus dantem in Tacticis, siue de ordinanda acie c. 11. num. 1. *Aplicta igitur siue fossatum* (nam aplictum proprie fossatum totius exercitus est) *validè quantum potes munies. Si in locis spatiosis, laxisque commodè castra ponere potueris, ita facias: sin minùs non negligenter, sed sedulò, firmiter & densè castra pones. Illa autem loca imprimis fugies, quæ aliquid prope celsius ac eminentius habent, ne illud inimici noctu & confertim anticipantes, multa mala vobis ex eo loco inferant.* Et cap. 20. num. 27. *Castra munire semper tutum est & amicitiæ pacisque tempore. Si propè hostes fueris, fossatum circumducito vel ex lapidibus, vel ex lateribus circumuallatum, & ita castra tua in tuto ponas. Si enim aliquid aduersum contingat, minùs imperatorium erit dicere aliquando non putaram.* Idem præceptum dat Vegetius, Ælianus, Cyllenius, Lipsius, Valtrinus & alij, qui de re militari scripserunt. Subiungit Leo non expedire vt castra diu eodem loco consistant, ob sordes & immundicias, quæ à singulis quotidie in loco arcto egeruntur, ideóque aërem inficiunt, ac morbos & pestem generant, vti in Italia & alibi experti sumus, & in dies experimur per aduentum exterorum pestem inuehentium.

De terra longinqva venimvs.] Mentiuntur, sed id sibi licitum putant ad saluandam suam suorúmque vitam; & licèt mendacium hoc mox ab Hebræis deprehendendum scirent, tamen ob religionem iuramenti quod extorserunt sibi parcendum sperabant.

Vers. 7. Ne forte in terra qvæ nobis sorte debetvr habitetis.] Hebr. tantùm est: *Forte in medio mei* (id est terræ meæ, mihi scilicet à Deo promissæ, & inter nos sorte diuidendæ) *tu habitas.* Tangunt rei punctum & veritatem q. d. Si terra vestra nobis à Deo promissa est, nolumus eam à vobis occupari & nobis adimi. Vnde Deus vetuerat Hebræis ne cum incolis Chananææ fœdus inirent, sed omnes mactarent. Deut. 7. 2. Exodi 34. 12. & alibi.

Vers. 8. At illi ad Iosve: Servi, inqvivnt, tvi svmvs:] Dicunt hoc non tantùm per aulicismum, vti aulici dicere solent sibi inuicem: Seruus tuus sum; sed verè & sincerè. Sciebant enim sibi ab Hebræis parcitum non iri, nisi eis se subiicerent & seruos efficerent. Cupiebant ergo seruitute vitam redimere. Vnde & Iosue mortem naturalem eis in ciuilem, id est in seruitutem conuertit. Ita Serarius & alij. Id magis patebit ex eorum dictis vers. 9. & seq.

Vers 9. Responderunt.] Hebr. *Et dixerunt vir Israël*, id est quisque Israëlita *ad Heuæum* (Gabaonitæ ergo erant Heuæi) *forsitan in medio mei tu sedes* (habitas) *& quomodo feriam tecum fœdus?* Hoc enim vetuerat Deus, Deut. 7. 2.

A De terra longinqva valde venervnt servi tvi in nomine Domini Dei tvi.] Hebr. *Ad nomen Domini Dei tui*, hoc est exciti fama potentiæ & prodigiorum Dei tui, quibus ipse in deserto Og & Sehon Reges, vestros hostes percussit. Tacent excidium Ierichuntis & Haï, quia illud nouum & recens erat, nec poterat ad longinquos (quales se fingunt) tam citò peruolare. Vide hîc eorum astutiam artémque fallendi. Vnde nonnulli censent à Gabaon & Gabaonitæ deriuatum Italicum *gabare* & *gabatore*, id est decipere & deceptor. Hinc patet Gabaonitas, metu potentis Dei vindictæ in hostes Hebræorum exercitæ perculsos, eius maiestatem, potentiam & diuinitatem agnouisse, ac in eum vt solum Deum verum credidisse, vel vt in eum credant eúmque colant promptos & paratos se of-

B ferre: Ideóque Deus eos præ cæteris Chananæis in sua idololatria obstinatis seruauit, ac Iosue & Hebræos impulit vt eis parcerent, proselytos facerent, & suæ Ecclesiæ vnirent. Aiunt ergo: *Venimus in nomine Domini.* Hebr. *Ad nomen Domini*, q. d. Venimus excitati per nomen & famam gestorum admirandorum Dei tui, vt vobiscum in eandem societatem coniungamur. Ita S. August. Lyran. Caiet. Arias. Alibi venire in nomine Domini est venire Dei ope, potentia & virtute, vt Psal. 117. *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Et Ioan. 17. *Pater sancte serua eos in nomine tuo*, id est virtute tua. *Cum essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo*, id est virtute à te mihi data, sed *ambulare in nomine Domini*, est eum colere, inuocare, & in eum sperare, ac rem quampiam aggredi.

C Svscepervnt igitvr de cibariis eorvm.] Non vt ex eis ederent; habebant enim recentes ex frugibus terræ panes; sed vel in symbolum amicitiæ & fœderis, vt volunt Lyran. Arias, Vatabl. & Caiet. cibos enim accipere, & prægustatos ab aliis degustare antiquum & vulgatissimum fuit mutuæ communicationis, fidei, amicitiæ, hospitalitatis symbolum apud omnes olim nationes, & hodie quoque ab Orientalibus, æquè ac ab Hibernis obseruatur; vel vt Masius explorandi causa, vt nimirum explorarent an vera dicerent; an scilicet verè panes essent vetustate aridi & mucidi, vti ipsi asserebant. Opponit enim hoc ei quod sequitur: *Et os Domini non interrogarunt.* q. d. Veracitatem legatorum ac longinquitatem explorarunt suis oculis & manibus, non autem consulendo Dominum per Pontificem Rationali, in quo erant Vrim & Tummim Vers. 14.

D induto. Vide dicta Exodi 28. 30. ideóque errarunt & decepti fuere. Fuit ergo hic aliquod Hebræorum peccatum: Primò, inconsiderationis, quòd cum Deum haberent præsentem, dirigentem & respondentem, cum in re tam graui non consuluerint. Secundò, temeritatis & præcipitationis, quòd tam citò cum peregrinis & incognitis, imò de mendacio suspectis fœdus inierint, illúdque iuramento firmarint, nec priùs rem tantã magis examinarint, an quis dolus in ea lateret, vti verè latebat; sed Deus id permisit, luménq; suũ eis subduxit, vt Gabaonitas iam se agnoscentes & metuentes tam in vita, quàm in sui agnitione metúq; & cultu seruaret & promoueret. Quocirca Leo Imp. suo belli Duci ita præcipit in Tacticis c. 20.

num. 9. *Tardè ac circumspectè deliberare, & ea quæ deliberata, constitutáque sunt aliqua cunctatione aut formidine non reÿcere, necessarium cum primis est: timor enim non solùm tuta res non est, sed etiam rebus bonis inuentis aduersissima est.*

Moraliter disce hîc in rebus dubiis & arduis Deum consulere, eiúsque lumen implorare, ac viros doctos & religiosos, præsertim Confessarios ac Superiores, qui locū Dei tenent adire & audire. Si sapis ergo nil magnum inchoato, nisi prius Deo consulto & propitiato. Ita Iudas Machabæus semper ante prælium legitur Deum inuocasse, ideóque eius ope tot tantásque victorias obtinuisse, excepto vltimo prælio, in quo nō legitur orasse, ideóq; licèt fortiter pugnans occubuit.

VERS. 15. FECITQVE IOSVE CVM EIS PACEM, ET INITO CVM EIS FOEDERE POLLICITVS EST QVÒD NON OCCIDERENTVR.] Hebr. *Ad viuificandum eos*, id est quòd vitam eis conseruaret, nec eos occideret. Hic enim erat finis pacis & fœderis à Gabaonitis expetiti. Audi S. Ambrosium lib. 3. de officiis *Iosue*, inquit quia adhuc erat ignarus locorum, atque incolarum inscius, non cognouit fraudes eorum, neque Dominum interrogauit, sed citò credidit. Adeo sancta erat illis temporibus fides, vt fallere aliquos posse non videntur, quis hoc reprehendat in sanctis, qui cæteros de suo affectu æstimant? Et quia ipsis amica est veritas, mentiri neminem putant, fallere quid sit ignorant. Libenter credunt quod ipsi sunt, nec possunt suspectum habere quod non sunt.

Fœdus cum Gabaonitis licitum. Quæres: an Iosue licitè potuerit fœdus inire cum Gabaonitis, eísque vitam dare, cum Deus vetuisset Hebræis fœdus cum Chananæis (quales erant Gabaonitæ) inire, iussissétque eos omnes occidi? Exodi 23. 32. Resp. licitè potuisse Iosue fœdus cum eis ire positis duabus conditionibus. Prior erat, vt Gabaonitæ suas vrbes, agros & ditiones cederent Hebræis: ipsis enim à Deo datæ erant; ac proinde eis se vt seruos subijcerēt: Posterior, vt fierent proselyti, ac relictis idolis suis, fidem cultúmque veri Dei susciperēt, itaque in vnam cum Hebræis Ecclesiam ac Rempubl. transirent. Causa enim cur Deus eos iusserat occidi erat, quòd ipsi essent idololatræ & scelerati, ac periculum erat ne Hebræos ad sua idola & scelera pertraherent. Hanc enim causam dat Deus Exodi 23. 32. & 33. & Deuter. 7. v. 4. Hoc autem periculo cessante permittebat Deus, vt eis parceretur & vita condonaretur. vtrúmque autem præstitere Gabaonitæ; nam & seruos se obtulere Hebræis, & eorum Deum agnouere, paratósque se obtulere ad eius religionem capessendam; ergo Iosue eis parcere poterat. Id ita

Prob. 1. esse patet primò, quia simili modo Hebræi dedere fidem Rahab Chananææ, quòd ipsam omnésque eius cognatos & affines seruarent, ac fidem datam præstiterunt; quia scilicet Rahab cum suis se subiecerat Hebræis, ac parata erat fidem & religionem eorum capessere. Cur non simili modo poterat Iosue vitam condonare Gabaonitis?

2. Secundò, quia Iosue de facto pepercit Gabaonitis, postquàm dolo eorum detecto cognouit eos esse Chananæos, voluitque fidem eis datam & iuratam seruari. Hoc autem facere non potuisset, si hoc fœdus fuisset illicitum & à Deo vetitum. Nulla enim promissio, etiam iurata rata est & valida, quæ Deo Deíque legi & iussui aduersatur. Nemo enim potest se obligare aut promittere se legē Dei violaturū, vel contra eam facturū.

Tertiò, quia Deus seuerè puniuit posteros Saül, eósque iussit crucifigi 2. Reg. 21. 1. & sequ. eo quòd Saül Gabaonitas contra fidem à Iosue datam occidisset. Voluit ergo Deus fidem eis datam esse ratam, ac sanctè seruari. 3.

Quartò, quia Deus Deuter. 20. 10. iubet Hebræis vt hostibus offerant pacem, ac si eam acceptent, cum eis fœdus ineant. Sub his autem etiam Chananæos comprehendi censent Interpretes. Nam quòd Deus ibidem vers. 15. & 18. differentiam facit inter Chananæos propè, & alias gentes longinquè habitantes, in eo tantùm facere videtur, quòd velit Chananæos omnes omnino occidi, ne Hebræos ad idola sua pertrahant, in cæteris autē gentibus velit parci mulieribus & infantibus. Magis idipsum patebit ex dicendis vers. 19. 4.

GABAON ET CAPHIRA, ET BEROTH, ET CARIATHIARIM.] Videntur illis Chananæorū vrbibus nomina indicta variis de causis, petitis à loci situ, natura & ingenio, item à commodis & incommodis, quæ illis certæ res vicinæ afferebant. Sic *Gabaon* Chananæum vocabulum *culmen* significat, quia vrbs hæc sita erat in mōte; *Caphira* significat *leunculum*, quia fortes instar leonum habebat incolas; *Beroth* significat *puteos*, qui ibi erant excellentes & copiosi: *Cariathiarim* idem est quod *vrbs syluarum*, ob earum ibidem copiam. Ita Arias. Propriè Gabaon idem est quod collis iniquitatis & doloris, ait S. Hieron. in nomin. Hebr. quia Gabaon ante Iosue erat vrbs scelerata, ideóque doloribus plena, donec eam seruauit & saluauit IESVS. VERS. 17.

IVRAVIMVS ILLIS IN NOMINE (per nomen) DOMINI DEI ISRAEL, ET IDCIRCO NON POSSVMVS EOS CONTINGERE.] Quæritur, an iuramentum hoc Principum datum Gabaonitis de vita eis seruāda, illos obligauit ad fidem quam eis dederant præstandam? Obligasse negant Abulens. Masius, Arias, Magalianes, Serarius & S. August. hîc quæst. 13. VERS. 19. *An iuramentum obligauit?*

Ratio est prima, quia hoc fœdus & iuramentum fraude & dolo Gabaonitarum fuit extortum. Secundò, quia in eo interuenit error personæ: putabant enim Iosue & Principes se non cum viciniis Chananæis, sed extraneis & remotis, putà Arabibus vel Syris, quales se mentiebantur Gabaonitæ, fœdus inire & iurare, iisque tantùm se obligere intendebant. Iuramentum enim, vt docet Syluester Lessius & cæteri, sequitur naturam sui actus vel contractus, atque intelligi debet, secundùm conditiones & restrictiones quæ in tali actu vel contractu intelliguntur. Hic autem intelligitur illa cōditio: *Si non estis Chananæi.* Quare cum Gabaonitæ essent Chananæi, Hebræi intendebant quòd cum illis nollent pacisci, nec fœdus inire, ac consequenter illis iuramento se non obligare. Tertiò, quia ipsum factū erat contra legem Dei, iubētem omnes omnino Chananæos deleri. Num. 33. 52 Deut. 20. 16. Putarunt tamen Principes se hoc iuramēto obligari: ex quo errore colligas, quāta ea ætate fuerit nominis diuini reuerētia & religio: permisítq; Deus quē consulere neglexerāt eos errare, vt inde Gabaonitarū salutem *Negant nonnulli.*

eliceret, in eósque suam clementiam ostenderet. Fuerunt tamen obligati Israëlitæ renouata pactione, quia fraudem paulò post cognoscentes, prius pactum fidémque eis datam ratam habuerunt, ad hoc Deo eos impellente; nam Deo placuisse vt illis pacem vltro petentibus parceretur, fidésque data seruaretur, côniuendo in lege mortis contra Chananæos lata, patet ex eo quòd fœdus hoc à Saüle violatum grauissimè Deus sit vltus 2. Reg. 21. 1. Hæc sententia est probabilis.

Melius alij affirmant. Probabilior tamen est contraria, scilicet hoc fœdus & iuramentum obligasse Iosue & Hebræos ad fidem, & vitam Gabaonitis datam præstandam, vti censent Lyran. Hugo, Dionys. Caiet. S. Ambros. lib. 3. Offic. c. 10. Gratianus 22. q. 4. cap. finali, ac fusè solidéque Suarez lib. 2. de iuramento cap. 18. qui citat S. Thomam; Bonau. *Prob. 1.* Richard. Ratio est prima, quia Deus permiserat, imò quasi iusserat parci Chananæis, si ipsi pacem peterent, ac suas vrbes cederent Hebræis, eorúmque religionem capesserent, vti ostendi vers. 15. Omnia autem hæc præstitere Gabaonitę. Ergo poterat, imò ex charitate debebat eis parci, fœdúsque cum eis iniri. Idipsum satis significat script. cap. 11. vers. 19. vbi ait: *Non fuit ciuitas, quæ se traderet filiis Israël, præter Heuæum qui habitabat in Gabaon; omnes enim bellando cepit. Domini enim sententia fuerat vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israël, & caderent, & non mererentur vllam clementiam, ac perirent sicut præceperat Dominus Moysi.* q. d. ideo iussit Deus deleri Chananæos, quia ipsi obstinatè restiterunt Hebræis, quia verò id non fecere Gabaonitę qui erant Heuæi, sed pacem petierunt, idcirco illam eis dari voluit Deus.

2. Secunda, quia dolus hic Gabaonitarum non erat circa substantiam rei, aut circa id quod iuramentum requirebat vt esset validum, sed circa accidens dumtaxat, scilicet circa proximitatem vel longinquitatem habitationis eorum; Ergo non vitiabat nec irritabat iuramentum, nec fœdus iuratum. Fuisset circa substantiam, si ipsi voluissent suas vrbes suámque idololatriam retinere, itaque fœdus inire cum Hebræis; hoc enim erat à Deo vetitum, ideóque Hebræi nullo ad hoc iuramento se obligare poterant: Iam autem cum offerant sua prædia Hebræis, & eorum religionem cupiant amplecti, substantiam fœderis à Deo permissi, imò iussi præstant: nec dolus illam violat aut elidit. Quare non fuit hic error personæ, sed alicuius accidentis personæ. Volebant enim Hebræi cum præsentibus Gabaonitis contrahere fœdus, sed errabant in accidente, putantes eos remotè, non propinquè habitare, quod fœdus non vitiat: sicut si quis contrahat matrimonium cum fœmina præsente, valdè contrahit; esto erret, putétque eam esse Italam, cum sit Germana.

Dices: Iosue non intendebat contrahere cum Gabaonitis, nisi hac conditione, quòd non essent Chananæi. Resp. adde, vel non manerent Chananæi, si scilicet vellent persistere in hostilitate, infidelitate & impietate Chananæorum. Iam autem Gabaonitæ hæc tria à se abdicerunt, cupiéruntque in amicitiam, religionem & pietatem Hebræorum transire: Quare iam non Chananæi, sed potius Hebræi & proselyti censendi sunt, cum qualibus Iosue optabat fœdus inire.

Tertia, quia dolus hic non erat noxius, sed commodus Hebræis. Quid enim profuisset eis cædes & mors Gabaonitarum, nisi ad opinionem & infamiam crudelitatis barbaræ, quòd petentes pacem mactassent, apud omnes gentes conciliandam. Vita autem eorum multùm Hebræis profuit, quia eis vsi sunt quasi seruis ad lignationem & aquationem. Ergo dolus hic non vitiabat fœdus, nec faciebat Hebræos inuoluntarios; nam paulò post cognito dolo voluntariè fœdus initum approbarunt. 3.

Quarta, Gabaonitæ supplices petebant vitam dumtaxat offerentes se ad omnem seruitutem; quis nisi barbarus id eis negasset, eósque trucidasset? Sanè id non fecit Tamerlanes, nec Amurathes, nec Ottomannus, nec quis alius quantumlibet crudelis & tyrannus. 4.

Quinta, Iosue potuisset & debuisset, ac proinde voluisset eis parcere, si ipsi sine dolo fatendo se Chananæos se ipsi subiecissent, & in seruos addixissent. Hæc enim erat mens Dei, vti iam ostendi. Ergo cum ipsi idem nunc faciant, eis parcere debuit, esto dolus aliquis interueniat: vnde & de facto dolo cognito eis pepercit. 5.

Sextò, id disertè ipsi hîc fatentur & asserunt: *Iurauimus*, inquiunt, *illis in nomine Domini Dei Israël* (cuius fidem & cultum ipsi agnoscunt & suscipere cupiunt) *& idcirco non possumus eos contingere.* Et mox: *Ne contra nos ira Dei concitetur si peierauerimus.* Nota τὸ *iurauimus*, scilicet in præterito: loquuntur ergo de iuramento non post dolum agnitum renouato, sed primitus ante doli cognitionem pręstito, eóque se obligari asserunt. Idem patet ex violatione huius iuramenti, quam Deus vltus est crucifixione posterorum Saulis 2. Reg. 21. Hinc patet responsio ad argumenta contrariæ sententiæ. Denique verisimile est Eleazarum Pontificem cognito dolo Deum consuluisse. (Hoc enim iusserat Deus Num. 27. 21.) Quid in re tam graui & perplexa facto foret opus, aut certè Iosue Deum orasse, & ab eo audisse vt Gabaonitis parceret, eorúmque tam corpora quàm animas per veræ religionis professionem seruaret. 6.

Dices: Chananæi erant homines sceleratissimi & corruptissimi, ideóque Deus omnes deleri iusserat, ne sua vitia affricarent Hebræis. Ergo licèt Gabaonitę metu mortis promitterent morum & vitiorum emendationem, tamen eis Hebræi credere non debebant, sed metuere ne paulò post in pristina scelera relaberentur, ideóque illos omnes delere, vti iusserat Deus. Resp. communiter id verum erat, at nô in Gabaonitis, qui tam seriò se in seruos ad omnia paratos, & ad veri Dei cultum offerebant. Adde eorum mentem & constantiam fuisse probandam, eísque adhibêdos fuisse religionis magistros, æquè ac inspectores & custodes, qui si deprehenderent eos ad sua idola relabi, ad Iosue idipsum referrent cuius erat eos castigare & exterminare, vti iam fit Maranis & Iudæis ad CHRISTVM conuersis: nec dubium Iosue idipsum præstitisse. Verùm euentus docuit Gabaonitas in fide & Iudaïsmo fuisse constantes, ideóque Deus eorum cædem in Saülis posteris adeo grauiter vindicauit. Rebellionis hîc non erat periculum, quia

Gabeonitæ erant pauci, exarmati, & inter Hebræos distributi, vt inter se coire, & contra eos conspirare non possent.

Disce hîc quàm sanctè fides, præsertim iurata sit seruanda hosti, etiam impio & infideli, quales erant Gabaonitæ. Idem disertè docet sancitque Leo Imper. in Tacticis, siue de acie ordinanda. Fide enim sublata euertitur omnis hominum contractus & societas, quæ fide quasi basi initi-tur, vt homines iam non homines, sed leones, tygrides & feræ esse videantur.

VERS. 21. SED SIC VIVANT, VT IN VSVS VNIVERSÆ MVLTITVDINIS LIGNA CÆDANT, AQVASQVE COMPORTENT.] Principes hîc Gabaonitas vita donant, sed seruitute damnant; idque iustè; tum quia vitam dumtaxat eis promiserant & iurarant; tum quia Gabaonitæ dolum fecerant, & fraude iuramentum extorserant; tum quia ipsi erant Chananæi, quos Deus volebat occidi, & si quibus ob deditionem parceretur, eos seruituti addici. Mitis ergo fuit hæc eorum pœna, quæ tandem facta est honorata sors & conditio seruiendi templo, vti patebit vers. vlt.

QVIBVS HÆC LOQVENTIBVS VOCAVIT GABAONITAS IOSVE,] vt Principum sententiam approbans, eandem quasi summus Princeps & Iudex promulgaret Gabaonitis. Rectè quoad sensum vertit Interpres, quod in Hebræo sic ad verbum sonat: *Cum locuti essent de illis Principes, vocauit eos Iosue*, &c. Hebr. enim כאשר *caascer* non tantùm *sicut* sed & *cum*, vel *quando* significat.

VERS. 23 ITAQVE SVB MALEDICTIONE ERITIS,] putà sub seruitute & onere lignandi & aquandi. Seruitus enim onerosa est species quædam maledictionis, id est maleficentiæ & castigationis.

VERS. 27. DECREVITQVE IN ILLO DIE EOS ESSE IN MINISTERIO CVNCTI POPVLI, ET ALTARIS DOMINI.] Duplex ergo fuit onus & officium Gabaonitarum. Prius, comportare ligna & aquam totis Hebræorum castris. Vnde à Iosepho lib. 11. Antiq. cap. 4. & 5. vocantur *δημόσιοι*, id est publici serui.

Posterius, eadem comportare tabernaculo, & postea templo, cui ferè soli addicti fuere post diuisionem castrorum & tribuum, terræque promissæ possessionem, præsertim tempore Salomonis, idque ex præscripto & distributione exactiore officiorum templi facta à Dauide, quem verisimile est eos vocasse Nathinæos, quorum crebra est mentio Esdræ c. 2. 43. & 50. c. 8. 20. Nehem. 3. 26. & 31. Paral. 9. 2. Nam Gabaonitas hos esse Nathinæos non tantùm recentiores docent, vt Lyran. Masius, R. Salomon, Sigonius de Repub. Hebræorum lib. 5. cap. 7. Ribera lib. 3. de Templo cap. 4. Vilalpando in Apparatu part. 1. lib. 2. c. 7. sed & S. Hieron. (si tamen ipse est Auctor) in Tradition. Hebr. in lib. 1. Paralipom. *Nathinæi*, inquit, *id est donati* (à rad. נתן *nathan*, id est dedit) *sunt Gabaonitæ, eo quòd ad seruiendum dati sint ad templum Domini*: donati, scilicet primùm à Iosue hîc. Vnde Hebr. est ויתנם *itenem*, id est *dedit eos* (vnde Nathinei nomen) *Tabernaculo*; deinde à Dauide; donati inquã, vt subseruirent Sacerdotibus & Leuitis, non proximè tanquam Subdiaconi Diaconis, vt vult Sigon. sed remotè, vt laïci & exteri personis sacris ex Leui oriundis, idque indicat Script. Esdræ 8. 20. & 1. Paral. 9. 2. Vnde & valde verisimile est Gabaonitas sacris Iudaïcis fuisse initiatos, ac per Circumcisionem in Iudaïsmum transisse, vti benè probat Abulen. Atque hac de causa Iosephus eos vocat sacros seruos, id est seruos sacri templi. *Nathinæus*, ergo Hebr. idem est quod *Deodatus*: Sic apud Carthusianos & alios Religiosos fratres laïci vocantur donati vel oblati, scilicet ordini & Deo. Hi ergo Nathinæis priscis sunt similes, ac rectè Nathinæi vocari queunt.

Dices: Salomon in templo fabricauit mare æneum aquis refertum, item aquæ ductus plures, quibus aqua influeret in templum. Erat insuper probatica Piscina iuxta templum ad abluendas victimas Deo sacrificandas. Hebræi quoque ligna offerebant templo, & ad illud conuehebant: Ergo ad neutrum munus opus erat Nathinæis. Resp. negando conseq. Nam Salomon tot aquæductibus alleuiauit quidem onus Nathinæorum, non tamen omnino sustulit: Nam ex aquæductibus Nathinæi aquam deportare debebant, non tantùm ad altare, sed etiam ad omnes sacerdotum culinas altari vicinas. Idem dico de lignis. Insuper sacerdotes Nathineis vtebantur ad quoslibet templi vsus, vti nos vtimur sacristanis eorúmque ministris. Templum enim erat vastissimum instar vrbis, ac quotidie plurimæ, & subinde millenæ (vti fecit Salomon) in eo oues, vituli, & boues sacrificabantur, ad quorum ablutionẽ, coctionem & cremationem ingens vis aquarum requirebatur. Quare sicut Sacerdotes & Leuitæ per vices seruiebant templo, túmque habitabant in templo, sic & Nathinæi: alioqui verisimile est eos sparsim habitasse in vrbibus sacerdotibus assignatis, eísque seruiisse. Denique Salomon in fabricando templo inter alios operarios vsus fuit Nathinæis, vti docet Vilalpando & alij.

IN LOCO QVEM DOMINVS ELEGISSET,] ad collocandum in eo Tabernaculum cum arca fœderis, Cherubim & Propitiatorio, & consequenter ad sui venerationem, cultum, sacrificia & adorationem. Hic locus primò fuit in Galgalis, deinde in Silo, tertiò in Nobe, quartò in Gabaon, denique in templo, cum illud Salomon extruxit. Porrò arca mansit in Galgalis toto septennio, quo Iosue Chananæos debellauit: arca enim erat in castris, castra autem erant in Galgalis, vt patet c. 10. vers. vlt. Bellis septennalibus finitis, octauo anno ducatus sui, Iosue transtulit arcam è Galgalis in Silo, vt patebit cap. 18. vers. 1.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS.

QVinque Reges Chananæi oppugnant Gabaonitas quasi transfugas; sed eis Iosue succurrit, hostes fugat, qui lapidibus è cælo pluentibus conteruntur. Mox vers. 12. Iosue sistit Solem & Lunam, donec hostes omnes profliget. Deinde vers. 22. quinque Reges in spelunca latentes pedibus calcari & suspendi iubet. Denique vers. 28. plures vrbes expugnat, quo facto reuertitur ad castra in Galgalis.

1. QVæ cùm audisset Adonisedec Rex Ierusalem, quòd scilicet cepisset Iosue Haï,
& subuertisset eam (sicut enim fecerat Iericho & Regi eius, sic fecit Haï & Re-
gi illius) & quòd transfugissent Gabaonitæ ad Israël, & essent fœderati eorum, 2. ti-
muit valde. Vrbs enim magna erat Gabaon, & vna ciuitatum regalium, & maior oppido
Haï, omnésque bellatores eius fortissimi. 3. Misit ergo Adonisedec Rex Ierusalem
ad Oham Regem Hebron, & ad Pharam Regem Ierimoth, ad Iaphia quoque Regem
Lachis, & ad Dabir Regem Eglon, dicens: 4. Ad me ascendite, & ferte præsidium,
vt expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Iosue, & ad filios Israël. 5. Congre-
gati igitur ascenderunt quinque Reges Amorrhæorum, Rex Ierusalem, Rex Hebron,
Rex Ierimoth, Rex Lachis, Rex Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt
circa Gabaon, oppugnantes eam. 6. Habitatores autem Gabaon vrbis obsessæ mise-
runt ad Iosue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei: Ne retrahas
manus tuas ab auxilio seruorum tuorum: ascende citò, & libera nos, férque præsidium:
conuenerunt enim aduersum nos omnes Reges Amorrhæorum, qui habitant in monta-
nis, 7. Ascendítque Iosue de Galgalis, & omnis exercitus bellatorum cum eo, viri
fortissimi. 8. Dixítque Dominus ad Iosue: Ne timeas eos: in manus enim tuas tradi-
di illos: nullus ex eis tibi resistere poterit. 9. Irruit itaque Iosue super eos repentè,
tota nocte ascendens de Galgalis: 10. Et conturbauit eos Dominus à facie Israël:
contriuítque plaga magna in Gabaon, ac persecutus est eos per viam ascensus Beth
horon, & percussit vsque Azeca & Maceda. 11. Cúmque fugerent filios Israël,
& essent in descensu Beth horon, Dominus misit super eos lapides magnos de cælo
vsque ad Azeca: & mortui sunt multò plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio
percusserant filij Israël. 12. Tunc locutus est Iosue Domino, in die qua tradidit
Amorrhæum in conspectu filiorum Israël, dixítque coram eis: Sol contra Gabaon ne
mouearis, & Luna contra vallem Aialon. 13. Steterúntque Sol & Luna, donec vlcis-
ceretur se gens de inimicis suis. Nónne scriptum est hoc in libro iustorum? Stetit itaque
Sol in medio cæli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei. 14. Non fuit antea
nec postea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israël.
15. Reuersúsque est Iosue cum omni Israël in castra Galgalæ. 16. Fugerant enim
quinque Reges, & se absconderant in spelunca vrbis Maceda. 17. Nunciatúmque est
Iosue, quòd inuenti essent quinque Reges latentes in spelunca vrbis Maceda. 18. Qui
præcepit sociis, & ait: Voluite saxa ingentia ad os speluncæ, & ponite viros industrios, qui
clausos custodiant: 19. Vos autem nolite stare, sed persequimini hostes, & extremos
quósque fugientium cædite: nec dimittatis eos vrbium suarum intrare præsidia, quos tra-
didit Dominus Deus in manus vestras. 20. Cæsis ergo aduersariis plaga magna, & vs-
que ad internecionem penè consumptis, hi qui Israël effugere potuerunt, ingressi sunt ci-
uitates munitas. 21. Reuersúsque est omnis exercitus ad Iosue in Maceda, vbi tunc
erant castra, sani & integro numero: nullúsque contra filios Israël mutire ausus est.
22. Præcepítque Iosue, dicens: Aperite os speluncæ, & producite ad me quinque Re-
ges qui in ea latitant. 23. Fecerúntque ministri vt sibi fuerat imperatum: & eduxe-
runt ad eum quinque Reges de spelunca, Regem Ierusalem, Regem Hebron, Regem

Ierimoth, Regem Lachis, Regem Eglon. 24. Cúmque educti essent ad eum, voca-
uit omnes viros Israël, & ait ad principes exercitus qui secum erant: Ite, & ponite pedes
super colla Regum istorum. Qui cùm perrexissent, & subiectorum colla pedibus calca-
rent, 25. rursum ait ad eos: Nolite timere, nec paueatis, confortamini & estote ro-
busti: sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, aduersum quos dimicatis.
26. Percussitque Iosue, & interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites: fue-
rúntque suspensi vsque ad vesperum, 27. Cúmque occumberet sol, præcepit sociis
vt deponerent eos de patibulis. Qui depositos proiecerunt in speluncam, in qua latue-
rant, & posuerunt super os eius saxa ingentia, quæ permanent vsque in præsens. 28. Eo-
dem quoque die Macedam cepit Iosue, & percussit eam in ore gladij, regémque illius in-
terfecit, & omnes habitatores eius: non dimisit in ea saltem paruas reliquias. Fecítque
Regi Maceda, sicut fecerat Regi Iericho. 29. Transiuit autem cum omni Israël de
Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam: 30. quam tradidit Dominus cum Rege
suo in manus Israël: percusserúntque vrbem in ore gladij, & omnes habitatores eius. non
dimiserunt in ea vllas reliquias. Fecerúntque Regi Lebna, sicut fecerant Regi Iericho.
31. De Lebna, transiuit in Lachis cum omni Israël: & exercitu per gyrum disposito
oppugnabat eam. 32. Tradidítque Dominus Lachis in manus Israël, & cepit eam
die altero, atque percussit in ore gladij, omnémque animam quæ fuerat in ea, sicut fecerat
Lebna. 33. Eo tempore ascendit Horam Rex Gazer, vt auxiliaretur Lachis: quem
percussit Iosue cum omni populo eius vsque ad internecionem. 34. Transiuítque de
Lachis in Eglon, & circundedit, 35. atque expugnauit eam eadem die: percussitque
in ore gladij omnes animas quæ erant in ea, iuxta omnia quæ fecerat Lachis. 36. As-
cendit quoque cum omni Israël de Eglon in Hebron, & pugnauit contra eam: 37. ce-
pit eam, & percussit in ore gladij, regem quoque eius, & omnia oppida regionis illius, vni-
uersásque animas quæ in ea fuerant commoratæ: non reliquit in ea vllas reliquias: sicut
fecerat Eglon, sic fecit & Hebron, cuncta quæ in ea reperit consumens gladio. 38. In-
de reuersus in Dabir, 39. cepit eam atque vastauit: Regem quoque eius atque omnia
per circuitum oppida percussit in ore gladij: non dimisit in ea vllas reliquias: sicut fecerat
Hebron & Lebna & regibus earum, sic fecit Dabir & regi illius. 40. Percussit itaque
Iosue omnem Terram montanam & meridianam atque campestrem, & Asedoth, cum
Regibus suis: non dimisit in ea vllas reliquias, sed omne quod spirare poterat, interfecit,
sicut præceperat ei Dominus Deus Israel, 41. à Cadesbarne vsque Gazam. Om-
nem Terram Gosen vsque Gabaon, 42. vniuersósque Reges, & regiones eorum,
vno impetu cepit atque vastauit: Dominus enim Deus Israël pugnauit pro eo. 43. re-
uersúsque est cum omni Israël ad locum castrorum in Galgala.

VERS. I. QVÆ CVM AVDISSET ADONISEDEC REX IERVSALEM.] quæ à Gabaon tantùm distabat duabus leucis siue horis; ideóque eius Rex inuasit Gabaonitas, quòd ad Hebræos transissent, quódque sibi vicini panderent Hebræis iter ad suam Ierusalem expugnandam. Videtur Adonisedec hoc nomen assumpsisse à Melchisedec, qui in eadem ante 400. annos regnarat, cúmque iustis suis legibus, moribus, & exemplis fecerat sedem צדק *tsedec*, id est iustitiæ, vt scilicet in ea vigeret iustitia, Dei cultus, veráque religio. Audi Masium: Vocabantur priscis illis temporibus omnes Reges Ierosolymæ (vt autumant Iudæi) vel Melchisedec, vel Adonisedec, quorum illud Regem Iustitiæ, hoc dominum Iustitię significat. Vnde conijcitur vrbem illam primùm *tsedec*, id est iustitiam (quam in ea plantarat primus iustus sanctúsque eius Rex Melchisedec) fuisse nominatam: postea verò *salem*, id ęst pacem, quòd in ea securè & pacificè habitaretur (nam nomen Iebus, quod aliquando illi à vulgo attributum est. 1. Paralippomen. 11. 4. incolarum, non vrbis A proprium erat) ac deinde Ierusalem, idque factum est siue à Dauide, vt innuit Iosephus lib. 7. Antiq. cap 3. siue ab aliquo alio, per coniunctionem siue combinationem duarum vocum. Nam cum Abraham eodem loco sacrificaturus filium suum, loco nomen dedisset אדני יראה *Adonai ire*, id est videbit vel prouidebit Dominus sibi victimam, ex illo *ire*, id est prouidebit, & vetustiore nomine *salem*, conflatum est nomen *Ierusalem*, id est prouidebit, aut videbit pacem, siue visio pacis. Hæc Masius. Vide dicta Genes. 22. 14. Falluntur ergo Iosephi lib. 7. belli cap. 18. & Hegesippus lib. 3. cap. 9. dicentes à Melchisedec vrbis conditore posuisse hoc nomen Ierusalem, eo quòd ipse ad vetus nomen *salem* addiderit τὸ ἱερὸν, id est
B *sacrum*, propter ædificatum ibidem à se templum, quasi Ierusalem idem sit quod ἱερὸν, id est sacrum templum vrbis *salem*. Alij cum Euseb. lib. 9. Præpar. cap. 4. Salomoni id tribuunt, quasi Ierusalem idem sit quod ἱερὸν, id est sacrum templum Salomonis. Verùm nec Melchisedec, nec Salomon Græcè locutus est, sed Hebraicè.

Errat pariter Stephanus Byzantius lib. de vrbibus asserens à Solymis montibus Solymos

dici & salem, quæ postea dicta est Ælia ab Ælio Adriano Imper. eius restauratore. A

A vero quoque alienum videtur quod scribit noster Christoph. à Castro in cap. 4. Baruch. sub finem, Ierusalem dictam à Iebusæis incolis, q. d. *ieru salem*, id est *timete* vrbem nostram *salem*, vt vel ipso vrbis nomine vicinis ciuitatibus terrorem incuterent. Alienum pariter videtur quod indicat S. Hieron de locis Hebr. litt. I. Ierusalem dictam à *Iebus* filio Chanaan & pronepote Noë; ac salem (Iebusæi enim incoluere Ierusalem) commutata scilicet littera s in r, Euphoniæ causa, quasi Ierusalem idem sit quod Iebussalem.

Diuinitus autem hæc nomina vrbi data sunt, propter œconomiæ Passionis, crucis & mortis mysterium in ea peragendum, in quo mysterio iustitia, pax, & felicitas totius orbis posita fuit, iuxta illud Thren. 2. *Haccine est vrbs perfecti decoris, gaudium vniuersæ terræ?* Et illud Psal. 73. B *Deus autem rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ.* Et illud Isaiæ 2. *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem.* Et Apocal. 2. *Vidi sanctam ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.* Vide Tobiam cap. 13. 11. & sequent. in elogiis Ierusalem exultantem. Audi Adrichom. in descript. Ierusalem: *Ierusalem ciuitas Dei electa, sancta & gloriosa, fundata in montibus sanctis, loci eminentia, cæli solisque felicitate cunctas mundi vrbes superans, in totius orbis & Iudææ medio, ceu centrum & vmbilicus terræ sita est: & tanquam regia inter omnes accolas, velut caput in corpore eminet, splendidisque ædificiis sicut sol præ cæteris lucet. Tantóque gloria illustratur,* C *vt singulari quodam priuilegio vnicus olim electus à Deo locus: ac non tantùm fidelis cuiúsque animæ, verùm etiam militantis Christi in terris Ecclesiæ, denique & beatæ illius in cælo triumphantis extiterit figura. Vrbs perfecti decoris, gaudium & exultatio vniuersæ terræ. Hæc circa annum à mundo creato 2023. tempore Abrahami à Melchisedec Rege condita, Hebraicè Salem, Græcè verò Solyma vocata est: atque ab eo quinquaginta annis possessa videtur. Quam deinde Iebusæi à Iebusæo filio Chanaan prognati occuparerunt: à quibus Iebus & Iebusæum aliquando dicta est: quo tempore eius Regem Iosue occidit. Tenuerunt autem eam Iebusæi annos octingentos & viginti quatuor, tantúmque vrbis fidebant firmitati, vt Dauide Rege ipsam oppugnaturo per contemptum cæcos, claudos & mutilos in mœnibus collocarint, dictitantes hos ad arcendum hostem sufficere.* Hucúsque Adrichom. D

Ierusalem quales & quanto?

Denique S. Hieron. epist. 17. ad Marcellam, inuitans eam vt Roma migret Ierusalem: *In tribus nominibus, ait, Trinitatis demonstrat fidem. Iebus, Salem, & Hierusalem appellatur. Primum nomen calcata, secundum pax, tertium visio pacis. Paulatim quippe peruenimus ad fidem, & post conculcationem ad pacis visionem erigimur: ex quo Salomon, id est pacificus in ea natus est, & factus est in pace locus eius. Et in figura Christi sub etymologia vrbis, Dominus dominantium & Rex Regum nomen accepit.*

Vers. 2. Vrbs enim magna erat Gabaon, et vna civitatvm regalivm.] Hebr. *Sicut vna ciuitatum Regni.* q. d. Gabaon erat vna ex præcipuis regni Chananæorum ciuitatibus. Septuag. *Vna præcipuarum ciuitatum Regum.* Masius: *Quanta vlla vrbium regni.* Chald. *Regnorum.*

Qvare transfvgerit,] impunè scilicet *ad Iosue.* q. d. Quare permittemus impunitū hoc Gabaonitarum à nobis ad Hebræos transfugium? q. d. Puniamus hanc eorum à nobis apostasiam, & excindamus eos, ne quis audeat eos imitari, & ad Hebræos transfugere, *quia pacem fecit cum Iosue.*

Irrvit itaqve Iosve svper eos repente tota nocte ascendens de Galgalis.] q. d. Iosue tota nocte proficiscens de Galgalis, summo manè peruenit ad Gabaon, ac subitò, & ex improuiso in castra hostium eam obsidentiū irruit, itaque eos somno sopitos, turbatos, pauidósque oppressit. Nota hîc nouū stratagema Iosue, quo celeritate & matutina irruptione hostium castra turbauit & superauit. Prudenter enim, ait Themistocles magnus Græcorum in prælijs dux: *Amicos patientia, hostes celeritate superandos esse.* Et Iulius Cæsar: *Veni, vidi, vici,* quod imitatus Carolus V. pientiùs dixit: *Veni, vidi, vicit Christus.* Celer & peruigil fuit Hannibal, æquè ac Vespasianus Imper. Vide dicta Apoc. 3. v. 3. Sic Troia à Græcis capta est, qui vt ait Virgil. Æneid. 2. Vers. 9.

Inuadunt vrbem somno vinóque sepultam.

Noctu ergo summè contra hostes tam corporis quàm animæ excubandum est. Noctu enim dæmones perambulant vt turpia, scelesta & infanda concitent. Quare contra eos sub noctem, vt opem Dei & Angelorum imploremus, recitamus Psal. 90. *Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur,* &c. *Non timebis à timore nocturno,* &c. *A negotio perambulante in tenebris.* Chald. *Non timebis à timore dæmonum, qui ambulant in nocte, à morte in tenebris ambulante.*

In Gabaon.] in agro Gabaon obsidebant enim Gabaon. Vide simile cap. 5. 3. Vers. 10.

Persecvtvs est eos,] scilicet Israël Amorrhæos, vel Deus per Israëlem quasi militem suū: Hebræi enim sæpè subticent verbi suppositum, illúdque ex circunstantiis, quasi obuium lectori intelligendum supplendúmque relinquunt.

Dominvs misit svper eos lapides magnos de cælo.] Lapides grandinis intellige. Addit Iosephus lib. 5. Antiq. c. 2. tonitrua & fulmina; quare non solum lapidosa & inusitatæ magnitudinis grandine, sed etiam tonitru & fulminibus terribilem fuisse hanc tempestatem, æquè ac fuerat illa Ægyptiaca, Exodi 9. 23. Similia fulminum auxilia à Deo fuisse immissa legioni Christianæ (quæ inde fulminatrix est appellata) sub Marco Aurelio Imperat. narrat Euseb. lib. 5. Histor. c. 5. ac Theodosio Imper. contra Eugeniū præalianti narrat Claudianus, dum ita canit:

O nimium dilecte Deo, qui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Sic ad Samuëlis preces Deus Philisthæos per tonitrua perculit, & Hebræis percutiendos obiecit. 1. Reg. 7. 10.

Tvnc locvtvs est Iosve Domino.] Chald. *Tunc Iosue laudauit Dominum,* & laudando eum rogauit fiducia plenus, vt sisteret solem, donec plenam de hostibus cæsis obtineret victoriam: qua prece ad Deum præmissa, Iosue fidens omnino diuinæ virtuti opique imperauit soli quietem & solstitium. Ecclesiast. c. 46. 4. docet Vers. 11.

Iosue id fecisse ex zelo & iusta ira contra hostes populi Dei, vtique impellente eum Spiritu sancti. Vide hîc, quàm potens sit fides magna in Deum; sed hanc nobis suggerat & inspiret Deus oportet, vti eam inspirauit Iosue; alioqui enim temerarius fuisset imperando soli stationem. Hoc est quod Christus promisit Matth. 21. 22. dicens: *Omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis*. Quantum ergo credis & speras, tantum à Deo accipies. Quis ergo non summa speret à Deo, vt summa accipiat?

Sol contra Gabaon ne movearis, et Luna contra vallem Aialon.] Heb. est: *Sol tace*, quòd R. Salomon intelligit de Pythagorico cælorum concentu. q. d. Sol ne canas vti soles, sed tace & audi vocem iussúmq; meum, ac siste gradum. Verùm hoc ridiculum est & futile: *Sol tace*, ergo idem est quod *Sol quiesce*, ne loco mouearis. Septuag. *Sol apud Gabaon stato, & Luna apud vallem Ælonis*. Sensus ergo est. q. d. Tibi, ô Sol, in virtute Dei omnipotentis iubeo, imperóq; vt non mouearis, sed immotus fixúsque ex aduerso vrbium Gabaon & Aialon consistas, vt lucem nobis præbeas, donec hostes nostros persequamur, omnésque ad internecionem deleamus. Nam vrbs Aialon vicina erat vrbi Gabaon, & inter eas vallis erat media, in qua prælium hoc gerebatur. Vnde apparet illo die fuisse circa nouilunium, lunámque soli fuisse coniunctam. Quòd verò lunam nominet Iosue, facit hoc, non quasi id necessarium esset ad præbendum suis lumen (hoc enim aliunde præstabat solus sol) sed quia poëtica copia ludit in Sole & Luna, sicut in Gabaon & Aialon: hic enim versus æquè ac duo sequentes sunt Hebraici rythmi, deprompti vt videtur ex libro Iustorum. Vnde apparet eos non esse compositos à Iosue, sed hîc inseri ex lib. Iustorum, siue Esdras restaurator librorum sacrorum, siue quis alius eos hîc inseruerit, nisi quis dicat librum Iustorum hîc vocari annales publicos, in quibus quolibet anno vel æuo iustorum, præsertim Heroum illustria facta scribebantur, quasi eos citent hîc Iosue.

Secundò, nominat Lunam, vt innuat non tantùm Solem, sed & Lunam, omnésque cælorum orbes iussos fuisse gradum sistere: Sol enim & Luna, quæ astra sunt nobilissima, ac diei & nocti præsunt, omnia reliqua cælestia astra & corpora significant: alioqui enim statio Lunæ ad lumen & ad victoriam hîc non requirebatur: significat ergo Deum tunc omnes cælorum orbes cohibuisse, ne videlicet cōstitutus ab eo à mundi creatione perpetuus inter orbes hos ordo, tenor & consensus vnius aut duorum inæquabili progressiones perturbaretur, vti fusè docet Abulen. & Masius, ac Conimbricenses in lib. 2. de cælo qu. 2. art. 3. in fine. Simile accidit Isaiæ cap. 38. 8. vbi Isaias ad preces Ezechiæ Regis solem decem gradibus retrocedere iussit.

Hoc ergo Iosuano die non fuit tempus, cuius mensura est motus primi mobilis (hic enim motus illo die cessabat) sed fuit duratio quæ rem quamuis existentem & perdurantem naturaliter comitatur, & cuius mensura poterat esse duratio primi mobilis, etiam dum ipsum quiescit. Atque hæc duratio mensurari poterat per horologia non solaria, sed arenaria vel ferrea, quæ suis temporibus librata stato tempore decurrunt, singulásque horas suo indice vel sono pulsúque indicant. Similimodo cessante motu Solis & Lunæ cessauit reciprocatio siue fluxus & refluxus maris; hic enim à motu Lunæ causatur. Ita Conimbr.

Vers. 13. Nonne hoc scriptum est in libro iustorum?] Fuit hic liber quasi sanctorum Catalogus, in quo præclara virorum fide & religione illustrium facta erant descripta. Quis & qualis fuerit nescitur. Nam planè intercidit. Ita Theodor. & alij. Vide Sixtum Senensem in Catalogo sacrorum librorum, varias de hoc libro virorum sententias referentem.

Stetit itaque Sol in medio cæli,] id est in ipso cælo magno & vasto: Est Hebraismus frequens; vel in hemisphærio nostro, quod dimidium est respectu alterius hemisphærij, quod respicit Antipodes.

Et non festinavit occumbere spatio vnius diei.] Hinc videtur quòd Iosue imperarit stationem soli sub vesperam, cum is occumberet, ideóque vereretur Iosue ne hostes per tenebras imminentes effugerent. Iustinus Martyr dialog. contra Tryphonem opinatur diem hunc Iosuanum fuisse 36. horarum. Nam præter duodecim horas naturales, addit illi 24. horas supernaturales, quibus Solem stetisse putat; nam dicitur hic Sol stetisse spatio vnius diei, quod ipse de die naturali viginti quatuor horarum accipit. Veriùs id accipias de die artificiali; hæc enim sola lucem præbet, idque innuit Ecclesiasticus cap. 46. 5. dicens: *Vna dies facta est quasi duo*. q. d. Dies quę solet esse duodecim vel 14. horarum, facta est 24. vel 28. horarum. Stetit ergo hîc sol per 12. vel potiùs 14. horas. Hæc enim pugna contigit sub solstitium æstiuum, quando in Iudæa dies est 14. horarum. *Stetit Sol quamdiu?*

Plura de hac statione solis litteralia & mystica dixi Ecclesiastici 46. 5. quibus adde Tropol. In Luna cognitionem intellectus, quæ in hac vita semper minùs clara est, & in sole ardorem affectus considera. Hæc interdum in vno summo bono intuendo & diligēdo absque varietate subsistunt, donec vlciscatur se homo de inimicis suis. Nihil enim ita imperfectiones nostras domat & absumit, ac donum istud perfectissimæ contemplationis, qua homo beneficio Domini nouit angelicos spiritus æmulari.

Physicè. Physicè & bellicè Leo Imper. in Tacticis in Epilogo num. 51. *In acie instruenda*, ait, *solem à tergo & ventum habeas, & in hostium oculis vtrúmque collocabis*. Idem dicas de puluere, vt eum à tergo, & à fronte hostium colloces, vt in eorum oculos inuolet, eósque excæcet, vt præliari nequeant; nimirum pulus sequitur ventum.

Anagog. Anagog. Rupertus: in hac statione solis, ait, est figura iudicij extremi: quando enim Christus iudicaturus adueniet, tunc stante sole longus erit dies, donec vlciscatur se de inimicis suis: *Iuxta est*, ait Sophon. cap. 1. *dies Domini magnus, dies iræ, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis, & miseriæ.* Imò post diem iudicij cessabit omnis cælorum motus, ac sol, luna & stellæ consistent eodem loco in æternum, vti docent Theologi.

Allegor. Allegoricè Iosue fuit hîc typus Iesv Christi: *Sicut enim pugnante Propheta* (Iosue) *sol stetit, ita dum Saluator noster morte sua mortem dissolueret, sol meridie*

meridie continuit radios suos, & tenebris repleuit terram, ait Theod. quæst. 13.

Denique Hebræi, ob impetratam hanc à Iosue solis stationem, sepulchro eius insculpserunt solem, ad perennem tanti miraculi memoriam, quòd ipse fuisset solis stator, ac instar solis nocte & die fuisset peruigil: nam *vigils stant bella magistro*, de qua re rursum dicam c. vlt. 30.

VERS. 14. NON FVIT ANTEA, NEC POSTEA TAM LONGA DIES.] Nam dies Ezechiæ ab Isaïa prolongatus fuit dumtaxat 15. horarum. Decem enim horis diei Isaias adiecit quinque; hic verò Iosuanus dies fuit 28. horarum. Nam 14. horis diei Iosue adiecit alias horas 14. Vide dicta Eccles. 45. 5. & Isaiæ 38. 8.

OBEDIENTE DOMINO VOCI HOMINIS, ET PVGNANTE PRO ISRAEL.] Portentum est quòd Deus obediat homini, sicut Deus obediuit Iosue petenti vt sisteret solem, quia Iosue in omnibus obediebat Deo, vis vt Deus te audiat; audi tu Deum, eíque obedi; sic faciet tibi obedire omnia à se creata, tibíque quasi omnipotentiam suam communicabit. Scriptum est enim: *Voluntatem timentium se faciet.* Ita S. Dominicus dicebat se à Deo impetrare quicquid ab eo postularet. Idem etiamnum experiuntur viri sancti. *Ex quo intelligitur Deum seruorum suorum precibus obedire, & ad eorum necessitatem creaturas suas opportunè gubernare*, ait Auctor de mirabil. S. Script. apud S. August. tom. 3. lib. 2. cap. 4.

Miratur S. Bernard. Deum natum ex Virgine illi quasi filium obediuisse; at magis mirum Deũ obedire Iosue. Christus enim matri obediuit, non quà Deus, sed quà homo & filius; hic verò Deus vt Deus obediuit Iosue. O prodigium, ô stupor, ô dignatio numquam in cælis terris audita, quod Creator Creaturæ, Deus homini obedit. Exclamat S. Bern. Erubesce cinis, Deus se humiliat, & tu te exaltas? Erubesce puluis, Deus obedit homini, & tu nec homini, nec Deo obedis?

Sanctus ergo Iosue imperat cælis, ac quasi rex illis leges figit, atque Solem & Lunam in medio cursu sola voce & imperio, tanquam habenis mirabiliter detinet & frænat. Sic sancti imperant vitæ & morti, cælo & inferno, dum mortuos suscitant, & animas gehennæ addictas conuertendo in cælum transferunt. Cui enim Creator obedit, illi & Angeli, & dæmones, & homines, omnésque creaturæ obediant oportet. Vide hîc quanta sit vis orationis, quæ Deum nobis facit obedire. Vnde Iacob oratione luctans cum Deo, illúmque volentem vincens vocatus est *Israël*, id est *dominans Deo.* Genes. 32. 28. Orans ergo Deum fit Israël, Deóque præualet. Vide dicta Iacob. 5. vers. 16. & seq. Vnde Chald. hîc vertit: *Vt exaudiretur coram Deo oratio hominis, quia per verbum suum pugnabat Dominus pro Israële.* Sic & Masius, Pagnin. Arias & Vatabl. Audiatur S. Hieron. in cap. 28. Isaiæ: *Fiducia habitantis in se Dei, locutus est* IESVS: *stet Sol.* S. Ambros. lib. 1. Offic. cap. 40. IESVS *Naue cum ad versum Gabaonitas surgeret prælium, & vereretur ne nox impediret victoriam, magnitudine mentis & fidei clamauit; stet Sol; & stetit dum hac victoria consummaretur.* D. Bernardus apud eius vitæ auctorem lib. 2. cap. 7. cum aduersus Leoninos schismaticos constanter agẽdum, ardentérque precandum suaderet: *Iosue*, ait,

A *pugnat, & vt ad consummationem victoriæ dies sufficiat prorelata, soli vt stet non tam orat quàm imperat, & meretur fides tam solis obedientiam, quàm de hoste prostrato victoriam.*

REVERSVSQVE EST IOSVE CVM OMNI ISRAEL IN CASTRA (in locum pro castris munitum) GALGALÆ.] *Reuersus est*, scilicet confecto prorsus bello, quo Deus miraculosè pugnabat pro Israële solem sistendo, donec omnes hostes cæderentur, vti præcessit. Hic ergo versus per anticipationem hîc ponitur, & quasi per parenthesin interijcitur; nam proprio loco collocandus esset in vers. vltimo capitis. Ita Masius: Aut planiùs & magis connexè cum vers. sequenti q. d. *Reuersus est*, hoc est reuerti incipiebat Iosue, quia fugerant quinque Reges hostium duces, & videbantur effugisse; absconderent enim sese in spelunca Maceda: quod cum audisset Iosue, reflexit iter, ac speluncam custodiri iussit, donec sui cæteros eorum asseclas persequerentur & cæderent, vti sequitur. Vnde Vatabl. vertit: *Et Iosue adornabat reditum.* VERS. 15.

B

FVGERANT ENIM,] iuxta sensum iam datum. Masius & alij vertunt: *Fugerant autem*, vt hîc versus nectatur cum vers. 13. & vers. 14. per parenthesin inseratur. VERS. 16.

PERSEQVIMINI HOSTES.] Audi quid de hostes fugientes insequendo sanciat Leo Imper. in Tacticis cap. 20. num. 202. *Victoria tibi à Deo concessa, ne statim turbulentè eo confusè illos insequaris, sed inter insequendum ne conuersi te rursus adoriantur prouidebis: nam effusa & intemperans insectatio opportunos ad offensionem facit eos, qui insequuntur.* VERS. 19.

Et Vegetius lib. 3. cap. vlt. *Qui dispersis suis*, inquit, *inconsultè insequitur, quam acceperat, aduersario vult dare victoriam.* Vnde Iosue hîc iubet, vt totus Hebræorum cuneus hostes persequatur.

C

IN MACEDA VBI TVNC ERANT CASTRA.] Iusserat enim Iosue suos custodire quinque Reges absconditos in Maceda, ibique castra figere, donec pars vna exercitus fugientes persequeretur & cæderet: quæ hoc peracto ad cæteros in Maceda redijt. Castra ergo hîc vocantur potior & munitior exercitus portio. Ex Maceda deinde cæsis quinque Regibus, sed iere ad pristina plenáque castra sita in Galgalis, vt patet vers. vltim. VERS. 21.

NVLLVSQVE CONTRA FILIOS ISRAEL MVTIRE AVSVS EST.] Hebr. *Nemo contra filios Israel acuit linguam suam.* Masius: *Nec canis acuisset linguam suam in quemquam filiorum Israël*, q. d. Israël nil passus est mali, fuitque omnibus circum circa gentibus formidabilis; quare nemo ausus fuit ipsum allatrare, ne canis quidem, animal alioqui cum primis irritabile, sed dentibus, non lingua metuendum: canes enim multùm lingua latrantes, vix dentibus mordent. Est Prouerbium.

D

PONITE PEDES SVPER COLLA REGVM ISTORVM.] Non fuit hoc insolentis animi, aut victoria elati. Iosue enim optimè callebat illud Aristidis tomo 2. Orat. 2. de pace: *Vsus victoriæ honestus, non minorem quàm victoria laudem affert.* Iussit ergo suis colla Regum calcare; Primò, vt suis fiduciam, & animos ad cæteros Chananæorum reges debellandos adderet, ostenderétque Deum implere promissa per Mosen. Deuter. 33. VERS. 24.

vlt. vbi dicitur: *Negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis.* A

Secundò, vt meritas de impiissimis tyrannis sumeret pœnas.

Tertiò, vt suos longiùs ab infandis eorum sceleribus & communione cum scelestis Chananæis abdicaret, vtpote quos tam Dei vindicta, quàm Iosue sententia calcari, necari, necatósque in crucem agi ostentaríque viderent. Allegor. *Fuit hæc non crudelitas, sed humanitas,* ait Origen. homil. 11. *Christi sacramentum designans, quod Dominus* IESVS *adumbratum priùs à filio Naue per singulas ciuitates, nunc in veritate per singulas animas credentium complet: vt quæ possidebantur à pessimis regibus, secundùm principem mundi huius, expulsis ijs & peremptis, facere eas dignetur habitaculum fidei & sancti Spiritus templum.*

Symbol. S. Hieron. lib. 1. contra Iouin. per quinque Reges accipit quinque sensus, qui in homine regnant, sed à IESV pugnante superantur. *Significatur,* inquit, *quòd antequàm Dominus populum suum educeret de Ægypto, & circumcideret eum, visus, odoratus, gustus, auditus tactusque regnauerint, & his quasi principibus fuerint vniuersa subiecta, quos* IESVS *ad speluncam corporis confugientes & ad tenebrosum locum, id est ipsum ingredientes corpus interfecit, vt per id occiderentur, per quod ante regnabant.* B

VERS. 31. DE LEBNA TRANSIVIT IN LACHIS.] Vide vt Iosue sapienter vtatur victoria, ac regibus cæsis vrbes omnes consternatas capiat, & instar fulminis peruadat. Peccauit ea in re Hannibal; si enim cæsis Romanis ad lacum Thrasimenum Romam perrexisset, eam cepisset: Vnde de eo dictum: *Vincere scit Hannibal, sed victoria vti nescit.*

VERS. 37. CEPIT EAM.] Iosue ergo cepit Hebron, sed peruolando. Vnde nonnulli gigantes eam rursus occuparunt, quos in eadem postea deleuit Caleb, vt patet cap. 15. 14. de quo cap. sequ. vers. 21.

ET PERCVSSIT IN ORE GLADII,] id est in acie gladij, quod Galli dicunt *au fil de l'espée.* Hac phrasi significatur omnes gladio fuisse trucidatos; quod enim homini est os, hoc gladio est acies. Sicut enim homo cibum quem ore contingit, deuorat; sic gladius quicquid acie sua ferit, consumit. C

REGEM QVOQVE EIVS,] scilicet iam ante percusserat gladio, ac percussum suspenderat in patibulo, vti dixit vers. 26. Repetit enim Regis cædem, quia recenset stragem communem vrbi eius Hebron illatam, cum Rex cæsus sit non in Hebron, sed in Maceda.

PERCVSSIT, &c. ASEDOTH.] Ita legendum cum Roman. non *Aseroth.* Sic & Septuag. Hebræum nomen vt proprium regionis retinuerunt, tam hîc quàm cap. 12. 8. & cap. 13. 20. sed & Euseb. in locis Hebr. asserit, *Asedoth* esse nomen proprium vrbis. Masius tamen & alij hoc nomen accipiunt non vt proprium, sed vt appellatiuum, vertúntque *effusiones,* siue loca deuia & conualles: vbi scilicet montes colléSue in valles campósque se porrigunt & effundunt. Noster Deuter. 4. 27. vertit *radices montis,* ac Numer. 21. 15. vertit *scopulos,* qui in flumine se protendunt & effundunt. VERS. 40.

OMNE QVOD SPIRARE POTERAT INTERFECIT.] Hebr. *Omnem animam,* id est omnem hominem, qui spiritu & halitu vitáque fruebatur, *interfecit:* Nam pecora non esse cæsa, sed in prædam abacta patet cap. sequenti 14. Nusquam enim Deus iussit pecora occidi, nisi in Iericho cap. 6. 21. quia ipsa statuta fuit anathema. Ita Abul. quæst. 98.

A CADESBARNE VSQVE GAZAM.] Vide hic fortitudinem, felicitatem, celeritatem, victorias Iosue, quibus quasi fulmen transuolando omnia strauit & subegit, licet munitissima, qualis erat Gaza vrbs Philisthinorum fortissima, adeo vt Alexander Magnus spatio bimestri eam oppugnarit antequam caperet, teste Diodoro lib. 17. Hinc & à robore nomen accepit. Gaza enim Hebr. עזה *Azza,* vel Gaza (nam litteram *Ain* sæpè pronunciant vt g sic עמרה pronunciant *Gomorrha,* עמר *gomor,* &c.) Hoc tamen nomen alia de causa eadem vrbi confirmatum est postea à Cambyse filio Cyri, quam recenset Pomponius Mela lib. 1. cap. 11. *In Palæstina,* ait, *est ingens & munita admodum Gaza. Sic Persæ ærarium vocant. Et inde nomen est, quod cum Cambises armis Ægyptum peteret, huc belli opes & pecuniam intulerat,* vt illa in Gaza, vtpotè munitissima, esset tutissima. Hinc & paulò post Iosue transitum, gigantes reperunt Gazam, eámque munitiorem effecerunt, vti narratur cap. sequ. vers. 22. VERS. 41.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS.

IOsue prælio superat Iabin Regem Asor præpotentem cum Regibus sibi fœderatis, ac Chananæam penè totam subiugat, itaque à præliis cessat. Huc vsque audiuimus bellum Australe Iosue, nunc audiemus Aquilonare: ipse enim subacta Chananæa Australi, arma iam vertit ad Aquilonarem.

1. QVæ cùm audisset Iabin rex Asor, misit ad Iobab regem Madon, & ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph: 2. ad reges quoque Aquilonis, qui

habitabant in montanis & in planitie contra meridiem Ceneroth, in campestribus quo-
que & in regionibus Dor iuxta mare: 3. Chananæum quoque ab Oriente & Oc-
cidente, & Amorrhæum atque Hethæum ac Pherezæum & Iebusæum in montanis: He-
uæum quoque qui habitabat ad radices Hermon in Terra Maspha. 4. Egressíque sunt
omnes cum turmis suis, populus multus nimis sicut arena quæ est in littore maris, equi
quoque & currus immensæ multitudinis. 5. conuenerúntque omnes reges isti in
vnum ad Aquas Merom, vt pugnarent contra Israël. 6. Dixítque Dominus ad Io-
sue: Ne timeas eos: cras enim hac eadem hora ego tradam omnes istos vulnerandos in
conspectu Israël: equos eorum subneruabis, & currus igne combures. 7. Venítque
Iosue, & omnis exercitus cum eo, aduersus illos ad Aquas Merom subitò, & irruerunt su-
per eos, 8. tradidítque illos Dominus in manus Israël. Qui percusserunt eos, &
persecuti sunt vsque ad Sidonem magnam, & Aquas Maserephoth, campúmque Mas-
phe, qui est ad Orientalem illius partem. Ita percussit omnes, vt nullas dimitteret ex
eis reliquias: 9. fecítque sicut præceperat ei Dominus, equos eorum subneruauit,
currúsque combussit igni. 10. Reuersúsque statim cepit Asor: & regem eius percussit
gladio: Asor enim antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat. 11. Per-
cussítque omnes animas, quæ ibidem morabantur: non dimisit in ea vllas reliquias, sed vs-
que ad internecionem vniuersa vastauit, ipsámque vrbem peremit incendio. 12. Et
omnes per circuitum ciuitates, regésque earum cepit, percussit atque deleuit, sicut præce-
perat ei Moyses famulus Domini. 13. Absque vrbibus, quæ erant in collibus & in tu-
mulis sitæ, cæteras succendit Israël: vnam tantùm Asor munitissimam flamma consum-
psit. 14. Omnémque prædam istarum vrbium ac iumenta diuiserunt sibi filij Israël,
cunctis hominibus interfectis. 15. Sicut præceperat Dominus Moysi seruo suo, ita
præcepit Moyses Iosue, & ille vniuersa compleuit: non præteriit de vniuersis mandatis,
nec vnum quidem verbum quod iusserat Dominus Moysi. 16. Cepit itaque Iosue
omnem Terram montanam, & meridianam, terrámque Gosen, & planitiem, & Occiden-
talem plagam, montémque Israël, & campestria eius: 17. & partem montis quæ as-
cendit Seïr vsque Baalgad, per planitiem Libani subter montem Hermon: omnes reges
eorum cepit, percussit, & occidit. 18. Multo tempore pugnauit Iosue contra
reges istos. 19. Non fuit ciuitas quæ se traderet filiis Israël, præter Heuæum, qui
habitabat in Gabron: omnes enim bellando cepit. 20. Domini enim sententia fue-
rat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israël & caderent, & non mere-
rentur vllam clementiam, ac perirent, sicut præceperat Dominus Moysi. 21. In illo
tempore venit Iosue, & interfecit Enacim de montanis, Hebron, & Dabir, & Anab, & de
omni monte Iuda & Israël, vrbésque eorum deleuit. 22. Non reliquit vllum de stirpe
Enacim, in Terra filiorum Israël: absque ciuitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus
solis relicti sunt. 23. Cepit ergo Iosue omnem Terram, sicut locutus est Dominus ad
Moysen, & tradidit eam in possessionem filiis Israël secundum partes & tribus suas.
quieuítque Terra à præliis.

VERS. 1. IABIN REX ASOR:] Asor erat totius Chananeæ metropolis, inter omnia eius regna tenens principatū: cessit tribui Nephtali, distat à Cæsarea Philippi sex milliaribus, à mari mediterraneo nouem. Ita ex Iosepho & alijs Adrichom. A

VERS. 2. CONTRA MERIDIEM CENEROTH,] hoc est ad meridiem stagni Genesareth, quod alio nomine mare Tiberiadis siue Galilææ dicitur.

VERS. 4. POPVLVS MVLTVS NIMIS, SICVT ARENA QVÆ EST IN LITTORE MARIS,] id est magna & innumerabilis hominum multitudo. Est enim hyperbole in script. vsitata, pertinens ad amplificandam victoriam, ac simul terræ promissæ fœcunditatem (vtpote quæ tantam multitudinem alere potuerit) commendandam. Iosephus lib. 5. Antiq. cap. 2. asserit fuisse trecenta millia peditum, decem equitum, & duo millia curruum.

VERS. 6. VVLNERANDOS.] Alij vertunt *occidendos*: vtrúmque significat Hebr. חללים *chalalim*, & vtrúmque hîc factum: iusserat enim Deus omnes Chananæos occidi.

EQVOS EORVM SVBNERVABIS,] hoc est equis neruos; vel suffragines aut crura incides, vt videlicet inutiles reddantur, ne posthac illis vtaris in bello, & fiduciam ponas in eis me neglecto. Hac enim de causa equorum copia à Deo fuit improbata, & vetita Hebræis Deuter. 17. 16. Psal. 147. 10. Psal. 20. 8. Vide dicta Exodi 13. 13. Eadem de causa iussit & currus comburi: reliqua verò præda camelorum, asinorum, boum, ouium, &c. Hebræis frui permisit. Ita Abul. Masius, Arias, Vatabl. Vide dicta Exodi 13. 13.

Tropol. Origen. cum dæmone pugnantes, inquit, arma ei eripiamus necesse est: equum ergo eneruamus, cum lasciuum corpus ieiunio frangimus: corpus enim est quasi equus lasciuiens, cui animus quasi eques insidet & præsidet, vt illud

domet, & flagello disciplinæ quasi auriga moderetur & regat.

A

Vers. 8. Vsqve ad Sidonem magnam,]non quòd alia fuerit Sidon minor, sed quòd Sidon vicina Tyro cognomen habuerit *magna*, Sidon enim artificum industria, nauium nautarúmque copia, & maxima portus commoditate ab omnibus celebrata fuit. Dicta est Sidon à Sidone filio Chanaan conditore, vt vult Iosephus 1. Antiq. cap. 6. & S. Hieron. in quæst. in Genes. vel vt Iustinus historicus lib. 18. Strabo lib. 16. & alij à piscium copia. Phœnices enim piscem vocant *said* (quod Hebr. significat venari) vnde & hodie Sidon vulgò à Turcis & Syris vocatur *said*, vel *saida*. Est autem hæc vrbs in Phœnicia, adeóque videtur olim fuisse Metropolis Phœniciæ. Vnde Isaiæ 23. 12. Tyrus illa mercibus opibúsque & viribus inclyta vocatur filia Sidonis. Sita est in littore maris mediterranei sub Antilibano. Ita Masius

B

Et aqvas Masrephoth.] Hebr. *Et* משרפות *misrephot aquarum*, hoc est, *Et vstrinas aquarum*, vt vertit Masius, vel vt alij *adustiones vel incendia aquarum*. Tigur. *Calefactiones aquarum:* per quas Vatabl. & R. Dauid intelligunt aquas calidas, quales sunt Aquisgrani ad balnea. Alij salinas intelligunt, quòd scilicet ibidem aqua ex mari per canales deducta, solis radiis excocta, & quasi exusta in Salem durabatur. Ita Chald. Lyran. R. Salomon, Adrichom. & alij. Tertiò, Masius fornaces, vitrarias intelligit: arenam enim vi ignis excoctam & liquatam, ex qua conflatur vitrum; hîc vocari aquam: omne enim liquidum subinde aqua vocatur.

Vers. 10. Asor enim antiqvitvs inter omnia principatvm tenebat.] Hinc liquet Asor fuisse Metropolim Chananææ, vt dixi vers. 1. ideóque Iabin Regem Asor hos omnes Reges & vrbes Chananææ, quæ hîc nominantur, non tantùm habuisse fœderatas, sed etiam sibi quasi Principi subditas.

C

Vers. 11. Non dimisit reliqvias.] Nonnullos tamen fuga, vel tum, vel antea euasisse qui paulò post mortem Iosue vires receperint, vrbésque restaurarint, ac nouos Reges sibi crearint, qui Hebræos vexarunt & afflixerunt, patet Iudic. 4. 2. vbi post 130. annos Iabin Rex Asor dicitur per viginti annos dominatus Hebræis. Vnde verisimile est. Iabin fuisse commune nomen Regum Asor, vti Regum Ægypti commune nomen fuit Pharao, deinde Ptolomeus; ac Regum Syriæ nomen erat Antiochus. Ita Masius. Simile accidit in Madianitis, qui excisi à Mose, Numer. 31. rursum succreuerunt, ac iterum bella mouerunt Israëlitis. Vnde à Gedeone prostrati sunt Iudic. 6. Sic & Hebronitæ à Iosue succisi, rursum vires, vrbémque Hebron receperunt, ac à Caleb deuicti sunt, vt patet vers. 21. conferendo cum Iudic. 1. vers. 10.

D

Porrò Procopius lib. 4. de bello Vvandalorum, & ex eo Euagrius lib. 4. histor. cap. 18. asserunt multos Chananæorum cernentes se Iosue non posse resistere, ex Chananæa profugisse in Ægyptum, Libyam & Africam, ibíque nouas ædificasse vrbes, nonnullos quoque in Germaniam, alióśque Europæ prouincias peruenisse tradunt Rabbini, ac inprimis Aben Ezra, & ex iis Genebr. in Chronol.

Absqve vrbibvs qvæ erant in collibvs et in tvmvlis sitæ, cæteras svccendit Israel.]Hebr. *Tantùm vrbes quæ erant in tumulis suis non succendit.* Vnde rectè infert noster Interpres, asseritque cæteras vrbes, quæ non erant in collibus, à Iosue fuisse succensas. Dicuntur verò vrbes in tumulis sitæ, quæ eminentiore sunt loco, vel in collibus, ideóque loci natura munitæ. Vnde Theod. Chald. & Vatab. vertunt *vrbes fortes.* Masius, *Aggeribus munitas.* Sensus est. q. d. Iosue vrbes non munitas succendit, eo quòd timeret ne illæ se abeunte rursum à Chananæis hostibus occuparentur, cum ipse pauciores haberet milites, quàm vt omnes vrbes quas capiebat valido præsidio firmare posset: vrbes verò in collibus munitas non succendit, vtpotè quas facilè paruo præsidio teneri & tutari poterat: excepta tamen vrbe Asor, quæ caput erat & metropolis aliarum: hanc enim exussit: quia si illa mansisset integra, fuisset continua belli materia, Chananæis ad regiam hanc vrbem repetendam, & sibi vendicandam perpetuò intentis & excubantibus. Ita Abulens. Vers. 15.

Montemqve Israel.] Quæres, quis sit hic mons. Masius & Arias censent montem hîc vocari loca montosa circa Samariam: Mons enim Samariæ dictus est mons Israëlis, postquam decem tribus facientes schisma à Iuda & Roboam Rege, nomen Israëlis sibi appropriarunt, regnique sui caput fecerunt Samariam, ac Regem sibi crearunt Ieroboam. Hinc colligit Masius hunc librum non à Iosue, sed diu post eum ex Diarijs à Iosue relictis fuisse conscriptum. Vers. 16.

Alij per montem Israëlis accipiunt montem Sion, in quo ædificatum fuit templum, vt ille ob templum Antonomasticè vocetur mons Israëlis. Alij accipiunt montem Bethel, vbi Iacob, qui alio nomine dictus est Israël, vidit scalam è terra in cælum porrectam, Deúmque scalæ innixum, ac ab eo promissionem Chananææ à posteris suis possidendæ accepit. Genes. 28. 12. Alij cum Caiet. & Saliano intelligunt montem Garizim, vel similem iuxta Sichem, situm in agro, quem Iacob ibidem emerat. Genes. 33. 19.

Et partem montis qvæ ascendit in Seir,]id est in Idumæam. Rectè vertit noster Interpres, si in Hebræo moderna puncta à Rabbinis substituta commutes, ac loco החלק *hechalac*, legas החלק *hachelec*, id est istam partem Aquila quoque Chald. & Vatabl. vertunt *montem diuisionis*, id est diuisum & diuidentem, quia Chananæam diuidit & disterminat ab Idumæa. Recentiores cum Symmacho & Masio vertunt λεῖον, id est leuem, politum, glabrum, id est nudum & arboribus vacuum. Septuag. retinuerunt nomen Hebræum quasi proprium. Vers. 17.

Mvlto tempore pvgnavit Iosve contra Reges istos.] Ioseph. lib. 5. Antiq. cap. 2. asserit Iosue quinquennio subegisse Chananæam. Verius est eum id fecisse septennio, saltem inchoato. Id enim disertè tradunt Chronologi Hebræorum in Seder Olam, ac Theodor. Abul. Masius, Serarius, Torniellus & alij, idque satis colligitur ex annis Caleb cap. 14. 7. vt ibi ostendam. Vers. 18.

Non fvit civitas qvæ se non traderet.] Corrige cum Roman. *Quæ se traderet.* Vers. 19.

Hebr.

Hebr. enim est *quæ pacem faceret*, vel offerret, aut oblatam acceptaret. Tradunt enim Rabbini, quos sequitur Masius, Iosue obtulisse pacem singulis vrbibus Chananææ, sed omnes pacem abnuisse, quòd nollent conditionem pacis, scilicet subiectionem & seruitutem Hebræorum subire. Alij tamen negant Iosue obtulisse eis pacem, eo quòd Deus vellet omnes occidi. Locus enim Deuter. 20. 10. vbi iubetur vt pax offeratur vrbibus hostilibus, ambiguus est & dubius, an ad exteros duntaxat, an verò etiam ad Chananæos pertineat.

VERS. 20. DOMINI ENIM SENTENTIA FVERAT, VT INDVRARENTVR CORDA EORVM.] Hebr. *A Domino erat vt indurarent cor suum.* Ita Masius. Ipsi ergo Chananæi se indurabant, vt nollent cum Hebræis pacisci, non verò, vt ait Caluinus hîc, ipse Deus qui veniam Chananæis negari iusserat, eos in cæcum furorem impulit, ne locum darent misericordiæ. Id tamen Domini sententia & iudicio factum est, ob nefaria eorum scelera: factum inquam, non actiuè & impulsiuè, sed permissiuè & obiectiuè; illa nimirum prouidentia, quam circa peccata sanctissima Dei maiestas habet: quæ qualis & quanta sit explicui Exodi 7.3.

Hinc elicitur, quòd si Chananæi pacem à Iosue & Hebræis petiissent, ac pœnitentes in vnius veri Dei castum cultum cum Hebræis transire voluissent, Deum decretum suum de illis occidendis reuocaturum fuisse, aut potiùs declaraturum illud non comprehendere Chananæos pœnitentes, sed tantùm impœnitentes, & in sua impietate obduratos. Ita Abulens. Masius & alij.

VERS. 21. INTERFECIT ENACIM,] id est gigantes posteros Enac gigantis.

Quæritur: quomodo Iosue gigantes, eorúmque vrbes Hebron, Dabir & Anab deleuerit, cùm post mortem Iosue id fecerit Caleb & Othomel, vt dicitur cap. 14. 12. & Iudic. 1. vers. 10. 11. & 12. Abulens. quæst. 85. respondet esse hîc Anticipationem, tribuique hîc Iosue illa quæ ipse inchoauit, sed posteri eius perfecerunt. Meliùs respondet Masius vtrúmque contigisse: gigantes enim à Iosue partim cæsos, partim pulsos esse ex Hebron, Dabir & Anab, cum ipse illas vrbes victor percurreret, pulsos verò ac profugos, qui scilicet Iosue manus euaserunt, fugisse, & sese recepisse in Gazam, Geth & Azotum, quæ erant vrbes Philistinorum. Vnde post mortem Iosue viribus resumptis, maiorum suorum sedes, scilicet Hebron, Dabir & Anab recuperarunt, rursúmque occuparunt, donec tandem à Caleb & Othomele funditus fuere deleti. Id insinuat versus sequens.

Porrò *Enacim*, Hebr. idem est quod *Torquati*, torque ornati. Sic Manlius apud Romanos cognominatus est Torquatus, quòd Gallo in prælio torquem ademisset. Porrò torques aurei militibus ob rem strenuè gestam donari ab Imperatoribus solebant: vnde torquati dicti, qui duorum generum erant, simplares dupláresque. Vegetius lib. 2. Torquati, inquit, duplares, torquati simplares erant, quibus torques aureus solidus virtutis præmium fuit: quem qui meruisset, præter laudem interdum duas consequebatur annonas, duplares duas, simplares vnam. Torquati tamen hodie vocitari debêt equites, qui vulgò cochleati dicuntur, quos Rex noster gestamine suo regióque insigniuit quique ordinem regium gestare dicuntur. Ita Budæus. Sic tradunt Rabbini gigantes hosce bellipotentes, vasta sua corpora torquibus implesse & ornasse. Enacim enim erant Colossæi gigantes & monstra hominum.

CEPIT ERGO IOSVE OMNEM TERRAM] VERS. 23. Chananææ. *Omnem*, id est potiorem & quasi omnem; pauca enim intacta reliquit, vel *omnem*, scilicet quam bello tentauit, quam adire & expugnare voluit; nullam enim adiit, quam non expugnarit, vti Deus illi promiserat cap. 1. 3. Aliquas tamen in Chananæa vrbes non adiit, intactásque reliquit æquè ac Gazam, Geth, Azotum, & cæteras vrbes Philistinorum perinde ac Tyrum, Sidonem, cæterásque Phœniciæ vrbes, quæ tamen ambitu terræ à Deo Hebræis promissæ continebantur. Cur id fecerit causas afferam Iudic. 2. 21.

SECVNDVM PARTES ET TRIBVS.] & significat *id est*. q. d. secundùm partes, id est secundùm tribus. Hebr. *iuxta partitiones eorum, ad tribus eorum*, id est prout Hebræi per suas tribus erant diuisi & dispertiti.

QVIEVITQVE TERRA,] id est habitatores terræ à Iosue vel occisi vel suppressi subactique, nullum Israëli bellum mouerunt. Ita Arias, Vatabl. & alij.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS.

NVmerantur 31. Reges à Iosue in Chananæa cæsi.
Vide hîc vt Iosue Regum omnium fuerit terror, imò iudex & vindex.

1. HI sunt reges, quos percusserunt filij Israël, & possederunt Terram eorum trans Iordanem ad solis ortum, à torrente Arnon vsque ad montem Hermon, & omnem Orientalem plagam quæ respicit solitudinem. 2. Sehon rex Amorrhæorum, qui habitauit in Hesebon, dominatus est ab Aroër, quæ sita est super ripam torrentis

Arnon,& mediæ partis in valle, dimidiæque Galaad, vsque ad torrentem Iaboc, qui est
terminus filiorum Ammon. 3. & à solitudine vsque ad mare Ceneroth contra Orien-
tem, & vsque ad Mare deserti, quod est mare salsissimum, ad Orientalem plagam per
viam quæ ducit Bethsimoth: & ab australi parte, quæ subiacet Asedoth, Phasga. 4. Ter-
minus Og regis Basan, de reliquiis Raphaim, qui habitauit in Astaroth, & in Edrai, & do-
minatus est in monte Hermon, & in Salecha, atque in vniuersa Basan, vsque ad terminos
5. Gessuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad: terminos Sehon regis Hesebon.
6. Moyses famulus Domini, & filij Israël percusserunt eos, tradidítque Terram eo-
rum Moyses in possessionem Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse. 7. Hi
sunt reges Terræ, quos percussit Iosue, & filij Israël, trans Iordanem ad Occidentalem
plagam, à Baalgad in campo Libani, vsque ad montem cuius pars ascendit in Seïr: tradi-
dítque eam Iosue in possessionem tribubus Israël, singulis partes suas, 8. tam in
montanis quàm in planis atque campestribus. In Asedoth, & in solitudine, ac in meri-
die Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Heuæus, & Iebusæus.
9. Rex Iericho vnus: rex Haï, quæ est ex latere Bethel, vnus: 10. rex Ierusa-
lem vnus, rex Hebron vnus: 11. rex Ierimoth vnus, rex Lachis vnus, 12. rex
Eglon vnus, rex Gazer vnus, 13. Rex Dabir vnus, rex Gader vnus, 14. rex
Herma vnus, rex Hered vnus, 15. rex Lebna vnus, rex Odullam vnus, 16. rex
Maceda vnus, rex Bethel vnus, 17. rex Taphua vnus, rex Opher vnus, 18. rex
Aphec vnus, rex Saron vnus, 19. rex Madon vnus, rex Asor vnus, 20. rex Se-
meron vnus, rex Achsaph vnus, 21. rex Thenac vnus, rex Mageddo vnus, 22. rex
Cades vnus, rex Iachanan Carmeli vnus, 23. rex Dor, & prouinciæ Dor vnus, rex
Gentium Galgal vnus, 24. rex Thersa vnus: omnes reges triginta vnus.

VERS. 2. DOMINATVS EST, &c. MEDIÆ PARTIS IN VALLE.] Hebr. *Dominatus est in medio vallis.* Ita & Septuag. quasi dicat. Dominatus est per dimidiam vallem, quæ diuiditur fluuio. Arnon, ita vt medietas fluuij & vallis adiacentis esset Sehon Regis Amorrhæorum, altera verò dimidia pars esset Moabitarum. Vide Deuter. 3. 16.

VERS. 4. RAPHAIM.] Ita vocabantur gigantes prognati ex Rapha, sicut Enakim prognati ex Enac. Vide dicta Genes. 14. 5.

QVI HABITAVIT IN ASTAROTH.] Ita dicta est hæc vrbs & regia Og regis Basan, ab Astarte idolo Dianæ siue Iunonis, hoc est lunæ quæ ibi colebatur; vnde & cognominabatur *carnaim*, id est duorum cornuum, quia luna dum nascitur bicornis est. Vide dicta Genes. 14. 5. sic & *Baal gad*, ait Arias, ex numine Fortunæ, quæ ibi colebatur nomen accepit: *Gad* enim est fortuna, vt dixi Genes. 30. 11. *Baal est Deus.*

VERS. 9. REX IERICHO VNVS.] *Rex*, id est regulus, siue princeps. Singulæ enim vrbes cum suis municipiis suos habebant Reges, id est Rectores & Principes, vt patet ex seq. olim enim singularum vrbium Domini vocabantur Reges, teste Aristot. lib. 3. Polit. Strabone lib. 16. & Plinio lib. 6. cap. 9. Hinc collige quanta fuerit illius æui simplicitas, cum Reges suis contenti vrbibus alias non ambirent, sed cum eis contra communes hostes, v.g. Hebræos conspirarent. Iam autem non rarò videmus tantam esse hominum ambitionem, vt ei satiandæ totus mundus non sufficiat. Vnde de Alexandro magno cecinit Poëta;

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis,
Sarcophago contentus erit.

Quid miseri mortales terram ambitis? quid agros agris, vrbes vrbibus, regna regnis adijcere satagitis? quid tota vita vosmetipsos in fundorum dilatatione excruciatis cras morituri? Deo iudici vindicique ambitionis, iniustitiæ & tyrannidis exactam rationem redditurí? in tumulo terræ octopedali sepeliendi? in gehenna per omnem æternitatem arsuri? Hoc est terræ punctum, quod inter mortales ferro & igni diuiditur? O quàm angusti sunt mortalium termini? O quàm angusti cæcique mortalium animi. Itáne terræ punctum vastissimis, pulcherrimis, opulentissimis cælorum orbibus regnísque antefertis?

VERS. 23. REX GENTIVM GALGAL VNVS.] Hebr. ad *Galgal* additur articulus *Lamed*. q.d. *Rex Gentium Galgala*, vel in Galgala *vnus*. Certum est Galgal hic non esse Galgala, vbi Iosue transito Iordane fixit castra: ibi enim nulla erat ciuitas, nullus rex. Quare verisimiliter. Masius & alij censent Galgal esse Galilæam. Hæc enim Hebr. dicitur גליל *Galil*. *Galgal* autem idem est quod *Galil*, geminata dumtaxat littera *Gimel*, quod frequens est Hebræis. Vnde Septuag. in editione Romana *Galgal* vertunt *Galilæam*, nec vsquam aliàm inuenimus *Galgal* quàm Galilæam. Hæc vocatur *Gentium*, tum quia vicinos habebat Tyrios, Sidonios aliósque Gentiles; tum quia in ea habitabant, & permistæ erant variæ Chananæorum aliorúmq; populorum Gentes, inquit Abul. tum quia ad illam ob maris emporia & mercimonia magnus erat aliarum gentium concursus, ait Masius. Accessit postea quarta causa, quòd Salomon Hiram regi Tyri Gentili, ob præstitam in fabrica templi operam, in Galilæa dederit viginti vrbes, vt notat S. Hieron. Verùm hæc donatio Galilææ primitus non indidit cognomen *Gentium*, sed iam inditum roborauit & confirmauit. De Galilæa plura dicam cap. sequ. vers. 2.

VERS. 24. OMNES REGES 31.] Notat S. Hieron. epist.

ad Dardanum terram Hebræis à Deo promissam A datamque in longitudine à Dan vsque ad Bersebae continere tantùm 160. millia passuum, siue 160. milliaria Italica, latitudinem verò, quam à Ioppe ad Iordanem metimur, complecti sexaginta passuum millia; ergo angustior erat Italia, uno & Belgio. Quare tot in terra tàm angusta dominari regulos, totque alios in ea superesse populos, de quibus cap. sequenti, arguit admirabilem olim fuisse soli illius vbertatem, meritòque vocari terram lacte & melle manantem.

CAPVT DECIMVM-TERTIVM.

SYNOPSIS.

IVbet Deus Iosue, vt reliquis nouem tribubus Chananæam trans Iordanem, tam bello subactam quàm subigendam distribuat, sicut Moses distribuerat eandem cis Iordanem sitam tribus tribubus, scilicet Ruben, Gad & dimidiæ Manasse. Vnde vers. 15. recenset & repetit sortem & terminos à Mose datos tribui Ruben, ac vers. 24. datos tribui Gad, & vers. 29. datos tribui Manasse.

1. IOsue senex, prouectæque ætatis erat, & dixit Dominus ad eum: Senuisti, & longæuus es, terráque latissima derelicta est, 2. Quæ necdum sorte diuisa est: omnis videlicet Galilæa, Philisthiim, & vniuersa Gessuri. 3. A fluuio turbido, qui irrigat Ægyptum, vsque ad terminos Accaron contra Aquilonem: Terra Chanaan, quæ in quinque regulos Philisthiim diuiditur, Gazæos, & Azotios, Ascalonitas, Gethæos, & Accaronitas. 4. Ad meridiem verò sunt Heuæi, omnis Terra Chanaan, & Maara Sidoniorum, vsque Apheca & terminos Amorrhæi, eiúsque confinia. 5. Libani quoque regio contra Orientē, à Baalgad sub monte Hermon, donec ingrediaris Emath. 6. Omnium qui habitant in monte, à Libano vsque ad Aquas Maserephoth, vniuersique Sidonij. Ego sum qui delebo eos à facie filiorum Israel. Veniat ergo in partem hereditatis Israël, sicut præcepi tibi. 7. Et nunc diuide terram in possessionem nouem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse, 8. cum qua Ruben & Gad possederunt terram, quam tradidit eis Moyses famulus Domini, trans fluenta Iordanis ad Orientalem plagam. 9. Ab Aroër, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in vallis medio, vniuersáque campestria Medaba, vsque Dibon. 10. & cunctas ciuitates Sehon, Regis Amorrhæi, qui regnauit in Hesebon, vsque ad terminos filiorum Ammon. 11. & Galaad, ac terminum Gessuri & Machati, & omnem montē Hermon, & vniuersam Basan, vsque ad Salecha, 12. omne regnum Og in Basan, qui regnauit in Astaroth & Edrai, ipse fuit de reliquiis Raphaim: percussítque eos Moyses, atque deleuit. 13. Noluerúntque disperdere filij Israël Gessuri & Machati: & habitauerunt in medio Israël vsque in præsentem diē. 14. Tribui autem Leui non dedit possessionem: sed sacrificia & victimæ Domini Dei Israël, ipsa est eius hereditas, sicut locutus est illi. 15. Dedit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben iuxta cognationes suas. 16. Fuítque terminus eorum ad Aroër, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in valle eiusdem torrentis media: vniuersám planitiem, quæ ducit Medaba, 17. & Hesebon, cunctósq; viculos earum, quæ sunt in campestribus: Dibon quoque, & Bamothbaal, & oppidum Baalmeon, 18. & Iassa, & Cedimoth, & Mephaath, 19. & Cariathaim, & Sabama, & Sarathasar in monte conuallis. 20. Bethphogor & Asedoth, Phasga & Bethiesmoth, 21. & omnes vrbes cāpestres, vniuersáque regna Sehon regis Amorrhei, qui regnauit in Hesebon, quem percussit Moïses cum principibus Madian: Heuæum, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe duces Sehon habitatores Terræ. 22. Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filij Israël gladio cum cæteris interfectis. 23. Factúsq; est terminus filiorum Ruben Iordanis fluuius. Hęc est possessio Rubenitarum per cognationes suas vrbium & viculorum. 24. Deditque Moyses tribui Gad & filiis eius per cognationes suas possessionem, cuius hæc diuisio est: 25. Terminus Iaser, & omnes ciuitates Galaad, & dimidiam partem terræ filiorum Ammon, vsque ad Aroër, quæ est contra Rabba. 26. & ab Hesebon vsque Ramoth, Masphe & Betonim: & à Manaim vsque ad terminos Dabir, 27. & in valle quoque Betharā,

Arnon,& mediæ partis in valle, dimidiæque Galaad, vſque ad torrentem Iaboc, qui eſt
terminus filiorum Ammon. 3. & à ſolitudine vſque ad mare Ceneroth contra Orien-
tem, & vſque ad Mare deſerti, quod eſt mare ſalſiſſimum, ad Orientalem plagam per
viam quæ ducit Bethſimoth: & ab auſtrali parte,quæ ſubiacet Aſedoth,Phaſga. 4. Ter-
minus Og regis Baſan,de reliquiis Raphaim,qui habitauit in Aſtaroth, & in Edrai, & do-
minatus eſt in monte Hermon,& in Salecha, atque in vniuerſa Baſan, vſque ad terminos
5. Geſſuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad: terminos Sehon regis Heſebon.
6. Moyſes famulus Domini, & filij Iſraël percuſſerunt eos, tradidítque Terram eo-
rum Moyſes in poſſeſſionem Rubenitis,& Gaditis,& dimidiæ tribui Manaſſe. 7. Hi
ſunt reges Terræ, quos percuſſit Ioſue, & filij Iſraël, trans Iordanem ad Occidentalem
plagam,à Baalgad in campo Libani, vſque ad montem cuius pars aſcendit in Seïr: tradi-
dítque eam Ioſue in poſſeſſionem tribubus Iſraël, ſingulis partes ſuas, 8. tam in
montanis quàm in planis atque campeſtribus. In Aſedoth, & in ſolitudine, ac in meri-
die Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Heuæus, & Iebuſæus.
9. Rex Iericho vnus: rex Haï, quæ eſt ex latere Bethel, vnus: 10. rex Ieruſa-
lem vnus, rex Hebron vnus: 11. rex Ierimoth vnus, rex Lachis vnus, 12. rex
Eglon vnus, rex Gazer vnus, 13. Rex Dabir vnus, rex Gader vnus, 14. rex
Herma vnus, rex Hered vnus, 15. rex Lebna vnus, rex Odullam vnus, 16. rex
Maceda vnus, rex Bethel vnus, 17. rex Taphua vnus, rex Opher vnus, 18. rex
Aphec vnus, rex Saron vnus, 19. rex Madon vnus, rex Aſor vnus, 20. rex Se-
meron vnus, rex Achſaph vnus, 21. rex Thenac vnus, rex Mageddo vnus, 22. rex
Cades vnus, rex Iachanan Carmeli vnus, 23. rex Dor,& prouinciæ Dor vnus, rex
Gentium Galgal vnus, 24. rex Therſa vnus: omnes reges triginta vnus.

VERS. 2. DOMINATVS EST, &c. MEDIÆ PARTIS IN VALLE.] Hebr. *Dominatus eſt in medio vallis.* Ita & Septuag. quaſi dicat. Dominatus eſt per dimidiam vallem, quæ diuiditur fluuio. Arnon, ita vt medietas fluuij & vallis adiacentis eſſet Sehon Regis Amorrhæorum, altera verò dimidia pars eſſet Moabitarum. Vide Deuter.3.16.

VERS. 4. RAPHAIM.] Ita vocabantur gigantes prognati ex Rapha, ſicut Enakim prognati ex Enac. Vide dicta Geneſ.14.5.

QVI HABITAVIT IN ASTAROTH.] Ita dicta eſt hæc vrbs & regia Og regis Baſan, ab Aſtarte idolo Dianæ ſiue Iunonis, hoc eſt lunæ quæ ibi colebatur; vnde & cognominabatur *carnaim*, id eſt duorum cornuum, quia luna dum naſcitur bicornis eſt. Vide dicta Geneſ. 14. 5. ſic & *Baal gad*, ait Arias, ex numine Fortunæ, quæ ibi colebatur nomen accepit: *Gad* enim eſt fortuna, vt dixi Geneſ.30.11. *Baal eſt Deus.*

VERS. 9. REX IERICHO VNVS.] *Rex*, id eſt regulus, ſiue princeps. Singulæ enim vrbes cum ſuis municipiis ſuos habebant Reges, id eſt Rectores & Principes, vt patet ex ſeq. olim enim ſingularum vrbium Domini vocabantur Reges, teſte Ariſtot. lib.3. Polit. Strabone lib. 16. & Plinio lib.6.cap. 9. Hinc collige quanta fuerit illius æui ſimplicitas, cum Reges ſuis contenti vrbibus alias non ambirent, ſed cum eis contra communes hoſtes, v.g. Hebræos conſpirarent. Iam autem non raro videmus tantam eſſe hominum ambitionem, vt ei ſatiandæ totus mundus non ſufficiat. Vnde de Alexandro magno cecinit Poëta:

Vnus Pellæo iuueni non ſufficit orbis,
Sarcophago contentus erit.

Quid miſeri mortales terram ambitis? quid agros A agris, vrbes vrbibus, regna regnis adijcere ſatagitis? quid tota vita voſmetipſos in fundorum dilatatione excruciatis cras morituri? Deo iudici vindicíque ambitionis, iniuſtitiæ & tyrannidis exactam rationem reddituri? in tumulo terræ octopedali ſepeliendi? in gehenna per omnem æternitatem arſuri? Hoc eſt terræ punctum, quod inter mortales ferro & igni diuiditur? O quàm anguſti ſunt mortalium termini? O quàm anguſti cæcique mortalium animi. Itáne terræ punctum vaſtiſſimis, pulcherrimis, opulentiſſimis cælorum orbibus regníſque antefertis?

B REX GENTIVM GALGAL VNVS.] Hebr. ad *Galgal* additur articulus *Lamed*. q.d. *Rex Gentium Galgala*, vel in Galgala *vnus*. Certum eſt Galgal hic non eſſe Galgala, vbi Ioſue tranſito Iordane fixit caſtra: ibi enim nulla erat ciuitas, nullus rex. Quare veriſimiliter. Maſius & alij cenſent Galgal eſſe Galilæam. Hæc enim Hebr. dicitur גליל *Galil*. *Galgal* autem idem eſt quod *Galil*, geminata dumtaxat littera *Gimel*, quod frequens eſt Hebræis. Vnde Septuag. in editione Romana *Galgal* vertunt *Galilæam*, nec vſquam aliàm inuenimus *Galgal* quàm Galilæam. Hæc vocatur *Gentium*, tum quia vicinos habebat Tyrios, Sidonios alióſque Gentiles; tum quia in ea habita- C bant, & permiſtæ erant variæ Chananæorum aliorúmq; populorum Gentes, inquit Abul. tum quia ad illam ob maris emporia & mercimonia magnus erat aliarum gentium concurſus, ait Maſius. Acceſſit poſtea quarta cauſa, quod Salomon Hiram regi Tyri Gentili, ob præſtitam in fabrica templi operam, in Galilæa dederit viginti vrbes, vt notat S.Hieron. Verùm hæc donatio Galilææ primitus non indidit cognomen *Gentium*, ſed iam inditum roborauit & confirmauit. De Galilæa plura dicam cap.ſequ.verſ.2. VERS. 23.

VERS. 24. OMNES REGES 31.] Notat S.Hieron. epiſt.

ad Dardanum terram Hebræis à Deo promissam datamque in longitudine à Dan vsque ad Bersebae continere tantùm 160. millia passuum, siue 160. milliaria Italica, latitudinem verò, quam à Ioppe ad Iordanem metimur, complecti sexaginta passuum millia; ergo angustior erat Italia, vnò

A & Belgio. Quare tot in terra tam angusta dominari regulos, tótque alios in ea superesse populos, de quibus cap. sequenti, arguit admirabilem olim fuisse soli illius vbertatem, meritóque vocari terram lacte & melle manantem.

CAPVT DECIMVM-TERTIVM.

SYNOPSIS.

IVbet Deus Iosue, vt reliquis nouem tribubus Chananaeam trans Iordanem, tam bello subactam quàm subigendam distribuat, sicut Moses distribuerat eandem cis Iordanem sitam tribus tribubus, scilicet Ruben, Gad & dimidiae Manasse. Vnde vers. 15. recenset & repetit sortem & terminos à Mose datos tribui Ruben, ac vers. 24. datos tribui Gad, & vers. 29. datos tribui Manasse.

1. IOsue senex, prouectæque ætatis erat, & dixit Dominus ad eum: Senuisti, & longæuus es, terráque latissima derelicta est, 2. Quæ necdum sorte diuisa est: omnis videlicet Galilæa, Philisthiim, & vniuersa Gessuri. 3. A fluuio turbido, qui irrigat Ægyptum, vsque ad terminos Accaron contra Aquilonem: Terra Chanaan, quæ in quinque regulos Philisthiim diuiditur, Gazæos, & Azotios, Ascalonitas, Gethæos, & Accaronitas. 4. Ad meridiem verò sunt Heuæi, omnis Terra Chanaan, & Maara Sidoniorum, vsque Apheca & terminos Amorrhæi, eiúsque confinia. 5. Libani quoque regio contra Orientē, à Baalgad sub monte Hermon, donec ingrediaris Emath. 6. Omnium qui habitant in monte, à Libano vsque ad Aquas Maserephoth, vniuersique Sidonij. Ego sum qui delebo eos à facie filiorum Israel. Veniat ergo in partem hereditatis Israël, sicut præcepi tibi. 7. Et nunc diuide terram in possessionem nouem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse, 8. cum qua Ruben & Gad possederunt terram, quam tradidit eis Moyses famulus Domini, trans fluenta Iordanis ad Orientalem plagam. 9. Ab Aroër, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in vallis medio, vniuersáque campestria Medaba, vsque Dibon. 10. & cunctas ciuitates Sehon, Regis Amorrhæi, qui regnauit in Hesebon, vsque ad terminos filiorum Ammon. 11. & Galaad, ac terminum Gessuri & Machati, & omnem montē Hermon, & vniuersam Basan, vsque ad Salecha, 12. omne regnum Og in Basan, qui regnauit in Astaroth & Edrai, ipse fuit de reliquiis Raphaim: percussítque eos Moyses, atque deleuit. 13. Noluerúntque disperdere filij Israël Gessuri & Machati: & habitauerunt in medio Israël vsque in præsentem diē. 14. Tribui autem Leui non dedit possessionem: sed sacrificia & victimæ Domini Dei Israël, ipsa est eius hereditas, sicut locutus est illi. 15. Dedit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben iuxta cognationes suas. 16. Fuítque terminus eorum ad Aroër, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in valle eiusdem torrentis media: vniuersám planitiem, quæ ducit Medaba, 17. & Hesebon, cunctósq; viculos earum, quæ sunt in campestribus: Dibon quoque, & Bamothbaal, & oppidum Baalmeon, 18. & Iassa, & Cedimoth, & Mephaath, 19. & Cariathaim, & Sabama, & Sarathasar in monte conuallis. 20. Bethphogor & Asedoth, Phasga & Bethiesmoth, 21. & omnes vrbes cāpestres, vniuersáque regna Sehon regis Amorrhęi, qui regnauit in Hesebon, quem percussit Moyses cum principibus Madian: Heuæum, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe duces Sehon habitatores Terræ. 22. Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filij Israël gladio cum cæteris interfectis. 23. Factúsq; est terminus filiorum Ruben Iordanis fluuius. Hęc est possessio Rubenitarum per cognationes suas vrbium & viculorum. 24. Deditque Moyses tribui Gad & filiis eius per cognationes suas possessionem, cuius hæc diuisio est: 25. Terminus Iaser, & omnes ciuitates Galaad, & dimidiam partem terræ filiorum Ammon, vsque ad Aroër, quæ est contra Rabba. 26. & ab Hesebon vsque Ramoth, Masphe & Betonim: & à Manaim vsque ad terminos Dabir, 27. & in valle quoque Betharā,

& Bethnemra, & Socoth, & Saphon reliquam partem regni Sehon regis Hesebon: huius
quoque finis, Iordanis est, vsque ad extremam partem maris Cenereth trans Iordanem
ad Orientalem plagam. 28. hæc est possessio filiorum Gad per familias suas, ciuitates
& villæ earum. 29. Dedit & dimidiæ tribui Manasse, filiisque eius iuxta cognatio-
nes suas possessionem, 30. cuius hoc principium est: à Manaim vniuersam Ba-
san, & cuncta regna Og regis Basan, omnésque vicos Iaïr, qui sunt in Basan, sexaginta op-
pida. 31. & dimidiam partem Galaad, & Astaroth, & Edrai, vrbes regni Og in Ba-
san: filiis Machir, filij Manasse, dimidiæ parti filiorum Machir iuxta cognationes suas.
32. Hanc possessionem diuisit Moyses in campestribus Moab trans Iordanem contra
Iericho ad Orientalem plagam. 33. Tribui autem Leui non dedit possessionem: quo-
niam Dominus Deus Israel ipse est possessio eius, vt locutus est illi.

Vers. 1. QVÆ NECDVM SORTE DIVISA EST.] Hebr. *Superest terra ad possidendum eam*, videlicet per sortis iaciendæ diuisionem à te, ô Iosue faciendam, vt noster clarè exprimit, idque siue ea iam à te occupata sit, vt Galilæa, siue occupanda restet, vt terra Philistina.

Vers. 2. OMNIS VIDELICET GALILÆA.] Chald. Septuag. Recentiores Hebr. nomen גלילות *Geliloth*, accipiunt non vt proprium, sed vt appellatiuum, vertúntque *limites vel littora Philistinorum* (simile dixi Ioëlis 3.4.) indéque Galilææ nomen est inditum, ait Masius, vel propter sinuosos littorum & riparum recessus, vel quia fluctus illic ventis aut æstu reciprocantur voluta timque ludunt (גלל *galal*, enim significat voluere, reuoluere, conuoluere) vel denique à congestis conuolutísque ibidem passim arenarum tumulis. Duplex enim est Galilæa, & vtraque mari adiacet, ideóque in Hebr. est nomen plurale גלילות *Geliloth*, q. d. *Galilaas*. Galilæa enim alia est inferior circa Tyberiadem & stagnum Genesareth, quam occuparunt tribus Zabulon & Issachar: alia est superior circa Capharnaum, Tyrum & Ptolemaïda, quam occuparunt tribus Aser & Nephtali: hæc enim dicta est Gentium, quod à Gentilibus circumquáque vicinis frequentaretur, vti dixi cap. 13. vtráque opima erat & fertilis, fontibus aquæ perennis, ac torrentibus irrigua, totáque frumenti, vini, olei, & cunctorum fructuum ferax, ideóque vniuersa erat habitata & exculta: hinc in ea erat magna ciuitatum & vicorum multitudo, ac incolæ plurimi, illique fortes & pugnaces. Iosephus Dux Galilæorum contra Romanos, in vita sua narrat, in Galilæa fuisse 204. vrbes & vicos, quorum minimus continebat quindecim hominum millia.

Galilæa duplex.

Denique Galilæam nobilitauit, tum Iosue, tum potiùs eius antitypus IESVS CHRISTVS. Hîc enim ipse conceptus & educatus est: hîc in plurimum habitauit & versatus est: hîc Euangelicæ prædicationis semen primùm spargere cœpit, ac promulgandi Euangelij gratia, vnà cum Apostolis qui plerique Galilæi erant, Galilæam totã bis circumiuit, singulásque eius ciuitates & vicos peragrauit, docens vbique in Synagogis, eijciens dæmonia, & curans omnem morbum & omnem languorem in populo. Atque ob hanc educationem & conuersationem suam, quam in Galilæa duxit, Christus Galilæus vocatus fuit. Prætérquam rationem, Apostoli, quòd plerique hic nati essent, etiam Galilæi appellati fuere. Quapropter

A & Imperatori Iuliano Apostatæ, vt Eusebius & alij sæpè memorant, solenne erat, vt Christum Galilæum, & tum à Christo, tum ab Apostolis Christianos omnes Galilæos nominaret. Ita Adrichom. in descript. Galilææ.

Tropol. Galilæus princeps est, & cum Iosue Galilæam subiugat, qui carnem domans, passionésque fortiter subiugans, regnorúmque & regũ statuúmque circulationes, reuolutiones, mutationes, procellas & turbines despicit ei quasi pede calcat. Galilæa enim Hebr. idem est quod tornatilis, volubilis, ait Pagnin. in nomin. Hebr. Hoc est quod orat Ecclesia Dominica quarta post Pascha: *Vt inter mundanas varietates ibi nostra fixa sint corda, vbi vera sunt gaudia.* Nam vt ait Paulus: *Nostra conuersatio in cælis est.* Philipp. 3. 20. ideóque non sumus *hospites & aduenæ, sed ciues* B *sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum; ipso summo angulari lapide Christo Iesu.* Ephes. 2. 19.

A FLVVIO TVRBIDO.] Is est Nilus, hic enim Hebr. vocatur שיחור *sichor*, id est turbidus, quia aqua eius limo quem vehit est turbida & nigra. Vnde & à Græcis μέλας, id est niger cognominatur. Hinc & Ægyptus μελάμβωλος, id est *nigriglеba* dicitur, ideóque pinguis & fertilis. Quapropter *Nilus* dicitur νέα ἰλύς, id est *nouus limus.* Vnde Mantuanus: Vers. 3.

Limifer Ægyptum toto semel irrigat anno.

Videlicet in æstate, dum Sol est in Cancro: tunc enim Nilus exundans agros Ægypti oblimat, impinguat & fœcundat. Audi Tibullum:

Fertilis æstiua Nilus abundat aqua.

Ita Lyran. Vatab. Arias & S. Hieron. epist. ad Dardan. Vide dicta Ierem. 2. 18.

C Dices: terra promissa non extendebatur vsque ad Ægyptum, nec eius terminus meridionalis erat Nilus, sed riuus quidam Nili, siue torrens de eremo veniens, qui inter Rinocoluram & Pelusium vrbem Ægypti in mare ingreditur: Vnde alibi in script. vocatur torrens Ægypti, alibi torrens deserti. Resp. ita est, vti rectè ostendit Ribera Amos 6. num. 43. Hic tamen Nilus ponitur quasi limes & terminus terræ promissæ, tum quia torrens ille deserti, qui terræ est limes, est riuus Nili. Vnde multi per Nilum hîc accipiunt riuum istum Nili, qui torrens deserti dicitur: tum quia inter torrentem hunc vsque ad Rinocoluram & Pelusium est desertum, terráque inutilis & inhabitata, quæ proinde non computatur, nec illius habetur ratio: quare rectè dicitur Nilus, iuxta quem terra est culta & fertilis, esse terminus terræ promissæ. Porrò Rinocoluram

versus meridiem esse terminum Iudææ docet Plinius lib.5.c.13.& Strabo lib.16. & S.August. lib. 16.de ciuit.c.24. Dicta est vrbs hæc Rino culura à naribus reorum amputatis (ῥὶν enim est nasus) quòd scilicet, vt ait Strabo, hominis malefici præcisis ob scelera naribus à Rege quodam Æthiopum, qui in Ægyptum venerat, in ea collocati sint quasi in exilio ad terrorem cæterorum. Hodie Pharamicam dici nonnulli asserunt.

Porrò Nilus sua exundatione ita fœcundat Ægyptum, vt pluuia non egeat, sitque omnium regionum fertilissima. Audi Ciceronem lib. 2. de natura deorum: *Irrigat Ægyptum Nilus, & cum tota æstate obrutam oppletámque tenuit, tum recedit, mollitósque & oblimatos agros ad ferendum relinquit.* Augetur enim Nilus certis diebus mirum in modum, & per totam spatiatus Ægyptum, fœcundissimus innotat. Vnde vnica spes Ægyptiis in Nilo, ait Seneca lib. 4. Natur. quæst. cap. 2. Audi Claudianum, qui Epigram. 6. 1. de Nilo ita canit:

Ægyptus sine nube ferax, imbrésque serenos
Sola tenet, secura poli, non indiga venti,
Gaudet aquis quas ipsa vehit, Nilóque redundat.

Quocirca Pharao superbiens æstimabat se non tam Regem, quàm Deum Ægypti, ideóque audiuit à Deo: *Ecce ego ad te Pharao draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum & dicis: Meus est fluuius, & ego feci memetipsum: & ponam frænum in maxillis tuis*, &c. Ezech. 29. 3.

Meminit ergo Nili hîc script. vt indicet Iudæam illi vicinam, illóque limitatam, eius fertilitem participare, vt sit terra fœcunda, lacte & melle manans.

TERRÆ CHANAAN, QVÆ IN QVINQVE REGVLOS PHILISTIIM DIVIDITVR, GAZÆOS ET AZOTHIOS, ASCALONITAS, GETHEOS ET ACCARONITAS.] Pro *terra Chanaan*, Hebr. est *Chananæo censebitur*. Chald. *Chananæorum terra annumerari debet*. q. d. Licèt Philistini nunc has quinque Palæstinæ vrbes & satrapias occupent, illæ tamen sunt Chananæorum, qui ibi primi habitarunt, indéque sedibus suis pulsi sunt à Philistinis, siue à Caphtorim, id est Cappadocibus. Deuter. 2. 23. ideóque vrbes hæ limitibus Chananææ Hebræis à Deo promissæ continentur: quanquam Hebræi sua segnitie, sceleribus & culpa illas, vti & plures alias, nunquam vel certè exiguo tempore sub Dauide & Salomone occuparint. Ita S.Hieron. ad Dardanum.

QVINQVE REGVLOS.] Hebr. *Quinque Sarnim*. Est vox Palæstina significans Satrapas, Præfectos, Principes: consentit cum Hebr. רוזנים *rozenim*, per Methathesin litteræ r cum s. Chald. vertit *turnaia* (Chald. enim litteram z in t commutant) vnde tyranni nomen quo olim censebantur Reges, deductum videtur, ait Arias: Nam vt ait Iustinus lib. 1. Histor. *Quæque ciuitas & gens Rerumpublicarum imperium ab initio penes Reges* (quasi rectores) *habebat quos ad huiusmodi fastigium maiestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio prouehebat, qui & tyranni ob fortitudinem vocabantur.* Vnde Virg. 7. Æneid.

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Qui ergo Hebr. *rozenim*, Palæstinè *sarnim*, hi Persicè *Satrapæ*, id est Præfecti, vnde Satrapia est regio siue præfectura) Chald. *turnaia* dicebantur. Quinque igitur erant Philistinorum vrbes, quarum quælibet suam habebat Satrapiam siue præfecturam, suumque satrapam siue præfectum quasi regulum, nimirum Gaza, Azotus, Ascalon, Geth & Accaron, quæ perpetua cum Hebræis gessere bella.

AD MERIDIEM VERÒ SVNT HEVÆI, OMNIS TERRA CHANAAN,] id est Phœnicia, ait Masius. Vide dicta cap. 5. initio: *Et Maara Sidoniorum.* Recentiores τὸ *maara*, accipiunt non vt nomen proprium, sed vt appellatiuum, vertúntque cum Masio vsque ad prata vel campos Sidoniorum. Hinc & ex vers. 6. clarè patet Sidonem, æquè ac Tyrum terminis Chananææ comprehensam fuisse, ac ad terram Iudæis promissam pertinuisse, etsi Iudæi sua segnitie nunquam eam occuparint. Meliùs noster τὸ *Maara*, retinuit vt nomen proprium. *Maara* enim Hebr. speluncam significat, vti vertit hîc Chald. Pagnin. & alij, quæ apud Sidonem extat, estque municipium admirabile & inexpugnabile, quod postea *cauea Tyri* dictum est, quod post CHRISTVM anno 1167. præsidiarij milites Christiani pecunia corrupti Saracenis tradiderunt, ait Tyrius lib. 19. belli sacri cap. 11. & ex eo Adrichom. Vers. 4.

EIVSQVE CONFINIA.] Hebr. והארץ הגבלי *vehaarets haggibli*, quod recentiores cum Masio & Vatabl. accipiunt vt nomen proprium, vertúntque: *Et terra Gebalenorum*, id est Bybliorum. Byblus enim vrbs est in Phœnicia non procul à Sidone. Vnde Septuag. vertunt, *Et omnem terram Gabli.* Verùm noster propter articulum aliis punctis legit הגבולי *haggebuli*, id est terminalis terra, puta terræ fines siue confinia. Articulus enim apud Hebræos crebriùs apponi solet nominibus communibus, quàm propriis: quanquam vtraque versio eodem redeat. Byblus enim erat confinis Sidoni, vti dixi. Vers. 5.

DONEC INGREDIARIS EMATH.] Duplex, ait S.Hieron. in cap. 6. Amos sub initium, erat Emath; scilicet maior, quæ postea ab Antiocho dicta est Antiochia: Et minor, quæ Epiphania est appellata, vtráque est in Syria: posterior in script. ponitur terminus terræ sanctæ Iudæis promissæ versus Syriam, sed exclusiuè, vnde additur *ad introitum Emath*, Iudæa enim pertingebat fermè vsque ad Epiphaniam.

ET NVNC DIVIDE TERRAM IN POSSESSIONEM NOVEM TRIBVBVS, ET DIMIDIÆ TRIBVI MANASSE;] Nam alteri parti dimidiæ tribus Manasse, æquè ac duabus cæteris tribubus Ruben & Gad, Moses iam dedit suam sortem & partem Chananææ cis Iordanem. Restant ergo nouem tribus cum dimidia tribu Manasse, quibus tu ô Iosue Chananæam trans Iordanem sitam diuidas. Vnde sequitur. Vers. 7.

CVM QVA RVBEN ET GAD POSSEDERVNT TERRAM QVAM TRADIDIT EIS MOSES.] *Cum qua*, scilicet dimidia tribu Manasse, non illa, quæ cum nouem tribubus trans Iordanem suas sedes e sorte accipiet, sed altera, quæ iuncta est Rubenitis & Gaditis cis Iordanem. Sunt enim verba hæc non Dei, sed auctoris libri historiam suam prosequentis. Hîc enim finiuntur verba Dei iubentis, nouem tribubus cum dimidia Manasse à Iosue distribui Chananæam trans Iordanem, atque incipiunt verba Auctoris Vers. 8.

Historicè narrantis, quomodo Moses alteri parti tribus Manasse, vna cum Rubenitis & Gaditis suas terræ portiones cis Iordanem iam ante distribuerit, vt simili modo cæteris tribubus, à Iosue distributus narret, vnde pro *cum qua*, Hebr. est עמו *immo*, id est, vt Vatab. exponit, *cum alia dimidia tribu Manasse*. q.d. Tu, ô Iosue, diuide terram trans Iordaninam nouem tribubus & dimidię tribui Manasse, quia Moses alteri dimidiæ tribui Manasse & duabus reliquis tribubus (omnes enim tribus numero sunt duodecim) scilicet Ruben & Gad iam diuisit terram cis Iordaninam; sic fiet vt omnes duodecim tribus suam in Chananæa partem sortémque occupent. Hebręi enim confusè loquuntur, multáque simul conuoluunt, quæ lectori ex circunstantiis, vel alibi dictis aut aliunde notis euoluenda, secernenda & distinguenda relinquunt. Porrò sortes hæ à Mose distributæ Gadditis, Rubenitis & Manassensibus recensentur, Num. 32. 32. hîc verò eadem repetuntur & minutiùs explicantur.

VERS. 13. NOLVERVNTQVE DISPERDERE FILII ISRAEL GESSVRI.] Non quasi Moses cum suis à Deo iussus eos disperdere, id facere renuerit, cum ipse Deo fuerit obedientissimus; sed quòd ad collocandas primùm in cis Iordanina regione duas tribus cum dimidia, satis tunc agrorum oppidorúmque erat, ac cum toto exercitu traiciendum erat in terram promissam trans Iordanem ad eam expugnandam. Hac de causa duæ illæ gentes Chananææ, scilicet Gessuri & Machati, relictæ fuere posteris expugnandæ.

VERS. 21. ET OMNES CAMPESTRES, VNIVERSAQVE REGNA SEHON.] q.d. Hæ campestres & montanæ vrbes vniuersæ pertinebant ad regna Sehon; non ergo vult dicere quòd soli Rubenitæ vniuersa regna Sehon occuparint.

QVEM PERCVSSIT MOSES CVM PRINCIPIBVS MADIAN, HEVÆVM, ET RECEM, ET SVR, ET HVR, ET REBE DVCES SEHON HABITATORES TERRÆ.] Moses primò percussit Sehon Regē Amorrhæorum nu. 21. deinde percussit quinque hos Principes Heuęū, Recem, Sur, Hur, & Rebe in bello Madianitico, Numer. 31. Erant enim ipsi Madianitæ, hîc tamen dicuntur Duces Sehon, eo quòd eius fuerint vectigales vel stipendiarij, ideóque illi suppetias tulerint

A contra Hebræos, sed ipso cæso redierunt in Madian, vbi paulò post ipsi quoque à Mose occisi sunt.

DIMIDIAM PARTEM TERRÆ FILIORVM AMMON.] Videtur hoc pugnare cum Deuter. 2. vers. 19. vbi dicitur: *Non dabo tibi de terra filiorum Ammon*. Resp. cum Abulens. Sehon Regem bellicosum Ammonitis partem ditionis Sur bello ademisse, quam profligato Sehon cum aliis eius vrbibus iure belli sibi vendicarunt Israëlitæ; ideóque Iudic. 11. 13. Rex Ammonitarum ex postulauit cum Iephte volens eam sibi restitui, sed immeritò; Deus enim concesserat dederátque Hebræis omnia regna quæ parebāt Amorrhæis, inter quæ erant & hæc. Nam illo loco Deuter. VERS. 25.

B tantùm excipit illa loca, quibus tunc dominabantur Ammonitæ: hæc enim eis vult relinqui. Tantùm enim vetat Hebræis ne Ammonitas inuadant, & cum eis bello decertent, idque in gratiam Lot eorum parentis virique iusti, qui erat nepos Abrahæ Hebræorum Patriarchæ. Hanc ergo Ammonitarum regionem Sehon subegerat, cuius ditionem dimidia ex parte possederunt Gadditæ, alteram verò dimidiam tenuerunt Rubenitæ.

QVÆ EST CONTRA RABBA,] id est quæ est è regione sitæ opposita ciuitati Rabbæ, quæ postea à Philadelpho dicta est Philadelphia.

ET CVNCTA REGNA OG REGIS BASAN,] quæ fuere tria, Argob, Basan, & pars Galaad. Sæpiùs tamen Og vocatur Rex Basan, & sub Basan VERS. 30.

C cætera duo intelliguntur. Vide Deuter. 3. vers. 13. & sequent.

ET DIMIDIAM PARTEM GALAAD,] scilicet dedit Moses Manassensibus, nam alteram dimidiam dedit Gadditis. Porrò τὸ & est ἐξηγητικόν, siue explicatiuum; explicat enim quæ fuerint regna Og Regis Basan, aitque inter ea fuisse potiora dimidiā partem Galaad, Astaroth & Edrai. VERS. 31.

DIMIDIÆ PARTI FILIORVM MACHIR.] Solus Machir filius Manassè fuit Patri superstes, quare idem est tribus Machir, quod tribus Manasse: Machir enim vtpote solus filius ex asse fuit hęres patris sui Manasse, Machiro tamen additus fuit Iaïr eius & filia nepos, cum alioqui Iaïr ob patrem esset de tribu Iuda: vnde posteri Iaïr in Galaad cum posteris Machir habitarunt. 1. Paral. 2. vers. 21. & seq.

CAPVT XIV.

SYNOPSIS.

PReparatur diuisio Chananææ per sortes in duodecim tribus; vnde ei quædam præmittit, nimirum debere tribum Leui ab ea excipi, ac tribum Ioseph *in duas diuidi, scilicet in Ephraim & Manasse, atque Calebo extra sortem dandam esse illam terræ portionem, quam ipsi ob merita olim Deus per Mosen assignarat.*

1. HOc est quod possederunt filij Israël in Terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar sacerdos & Iosue filius Nun, & principes familiarum per tribus Israël:

2. sorte omnia diuidentes, sicut præceperat Dominus in manu Moysi, nouem tribu-
bus, & dimidiæ tribui. 3. Duabus enim tribubus, & dimidiæ, dederat Moyses trans
Iordanem possessionem: absque Leuitis, qui nihil terræ acceperunt inter fratres suos:
4. sed in eorum successerunt locum filij Ioseph in duas diuisi tribus, Manasse &
Ephraïm: nec acceperunt Leuitæ aliam in Terra partem, nisi vrbes ad habitandum,
& suburbana earum ad alenda iumenta & pecora sua. 5. Sicut præceperat Do-
minus Moysi, ita fecerunt filij Israël, & diuiserunt Terram. 6. Accesserunt ita-
que filij Iuda ad Iosue in Galgala, locutúsque est ad eum Caleb filius Iephone Cene-
zæus. Nosti quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Ca-
desbarne. 7. Quadraginta annorum eram quando misit me Moyses famulus Domi-
ni de Cadesbarne, vt considerarem Terram, nunciauíque ei quod mihi verum videba-
tur. 8. Fratres autem mei, qui ascenderant mecum, dissoluerunt cor populi: & ni-
hilominus ego secutus sum Dominum Deum meum. 9. Iurauítque Moyses in die
illo, dicens: Terra, quam calcauit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æter-
num: quia secutus es Dominum Deum meum. 10. Concessit ergo Dominus vitam
mihi, sicut pollicitus est vsque in præsentem diem. Quadraginta & quinque anni sunt,
ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israël per soli-
tudinem: hodie octoginta quinque annorum sum, 11. sic valens, vt eo valebam
tempore quando ad explorandum missus sum: illius in me temporis fortitudo vsque ho-
die perseuerat tam ad bellandum quàm ad gradiendum. 12. Da ergo mihi montem
istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & vrbes
magnæ atque munitæ: si fortè sit Dominus mecum, & potuero delere eos, sicut promisit
mihi. 13. Benedixítque ei Iosue: & tradidit ei Hebron in possessionem. 14. at-
que ex eo fuit Hebron Caleb filio Iephone Cenezæo vsque in præsentem diem: quia
secutus est Dominum Deum Israël. 15. Nomen Hebron antè vocabatur Cariath-
Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est: & Terra cessauit à præliis.

Vers. 1. QVAM DEDERVNT EIS ELEAZAR SACERDOS (summus scilicet Pontifex) ET IOSVE FILIVS NVN, ET PRINCIPES FAMILIARVM (id est tribuum) PER TRIBVS ISRAEL.] q. d. Et duodecim principes iuxta duodecim tribus Israël: quæque enim tribus suum habebat principem. Hebr. *Capita Patrum* (id est principes) *tribuum filiorum Israel.* Igitur tres hîc ponuntur diuisionis & sortitionis præsides & executores, scilicet primus Eleazar Pontifex, secundus Iosue populi princeps, tertium ordinem faciunt duodecim principes tribuum, quorum quisque suam tribum repræsentabat, eiúsque curam gerebat, ne quæ eis iniuria aut sortis imminutio fieret, vt principibus tribuum contentis omnes tribus contentæ sortitioni acquiescerent.

Porrò præponitur hîc Eleazar Iosue, quia dignior: Dignior enim est Pontifex Principe & Rege. Negat id Abulensis, censétque Iosue digniorem fuisse Eleazaro, sed contrarium ostendi ex ipsis script. verbis Num. 27. 21.

Vers. 3. ABSQVE LEVITIS, QVI NIHIL TERRÆ ACCEPERVNT INTER FRATRES SVOS,] quia Leuitarum portio erat Dominus, id est oblationes; oblationes enim & victimarum Deo immolatarum pars cedebat Leuitis.

Vers. 4. SED IN EORVM SVCCESSERVNT LOCVM FILII IOSEPH IN DVAS DIVISI TRIBVS, MANASSE ET EPHRAIM.] Carpit hîc Masius vulgatum Interpretem, quòd Hebræo nonnulla adiungat. Nam in Hebr. tantùm est: *Quia filij Ioseph fuerunt duæ tribus, Manasse & Ephraim.* Verùm resp. nostrum id clariùs interpretari vertendo: *Sed in eorum locum successerunt filij Ioseph.* q. d. quia seclusa tribu Leui tantùm restabant vndecim tribus Chananæam diuisuræ, hac de causâ tribus Ioseph diuisa est in duas, vt numerum duodenarium tribuum Israël expleret; itaque acciperet duas terræ promissæ portiones, vnam pro tribu Ioseph, alteram pro tribu Leui, quam scilicet illa acceptura fuisset, si inter duodecim fuisset computata: iam autem ea exclusa, successit illi altera pars tribus Ioseph, ac duodecimam tribum constituit, itaque duodecimam partem terræ promissæ obtinuit. Volebat enim Deus duodecim tribubus distribui Chananæam, ideóque eam in duodecim portiones diuidi; atque hac ratione tribus Ioseph successit quoque tribui Ruben in iure primogenituræ, quod erat vt primogenitus (qualis erat Ruben) duplicem portionem hæreditatis paternæ obtineret, cæteri verò fratres simplicem. Hoc iure excidit Ruben propter incestum cum Bala nouerca sua commissum, ideóque illud datum est casto Ioseph. Vnde ipse per duos filios suos, scilicet Ephraim & Manasse, duas tribus constituit, & duplicem sortem terræ sanctæ adeptus est.

IN QVO ENACIM SVNT,] putà gigantes progenati ab Enac gigante: licèt enim gigantes hos Hebrone expulerit Iosue cap. 11. 12. tamen hinc liquet nonnullos cladem istam euasisse, ac profugisse ad Philistinos, indéque reparatis viribus rediisse Hebronem, eamque quasi auorum sedem insedisse, ideóque Calebum rursus eos expulisse.

AD IOSVE IN GALGALA.] Ibi enim erant castra & statiua Iosue & Hebræorum, quare ibidem hæc omnia gesta sunt, factáque hæc primæ Vers. 6.

diuisio Chananææ in quinque tribus, nam posterior diuisio in septem reliquas tribus facta est in Silo cap.18.v.1.

Locvtvsqve est ad evm Caleb filivs Iephone Cenezævs.] Caleb hîc explorauerat terram sanctam, missus à Mose cum Iosue & cæteris decem exploratoribus, hisque illam calumniantibus & murmur populi excitantibus, Caleb cum Iosue restitit, murmurque repressit, terram promissam laudando, eámque Dei ope facilem expugnatu ostendendo. Quare Deus illi in præmium iussit dari extra sortem, Hebronem eiúsque confinia. Numer cap.13. & 14. quæ proinde ipse hîc à Iosue sibi assignari deposcit. Quocirca alius est hic Caleb à Caleb, qui fuit atauus Beseleel, & filius immediatus Esron filij Phares, filij Iuda, de quo 1.Paral.2.18. vti contra R. Salomonem probaui Exodi 31.1. Esto hic quoque Caleb descendat de Iuda & fortè à Phares & Esron, sed mediantibus auis & abauis, *Caleb*, Hebr. idem est quod canis, idque appositè, quia ipse vt canis allatrauit exploratores terræ sanctæ detrahentes, murmúrque populi repressit. Rursum *Caleb* idem est quod quasi cor, quia ipse corde generoso & magnanimo tuitus est causam fidémque Dei, contra cęteros exploratores & populum murmurantem.

Filivs Iephone.] Nonnulli *Iephone* accipiunt non vt proprium, sed vt appellatiuum significant oculatum, sagacem: פנה *pane*, cum significat aspicere, inspicere, perspicere. Verùm certum est Iephone esse nomen proprium patris Caleb, cuius tamen etymon vtii datum apprimè conuenit Calebo, vtpotè oculatissimo & prudentissimo.

Cenezeg.] Cur Caleb vocatur Cenezeg? Numerantur Cenezæi inter cæteros Chananææ populos Genes.15. vers.19. Sed certum est Caleb inde non vocari Cenezæum: fuit enim ipse gente & genere Hebræus, non Chananæus. Rursum fuit alius Cenez ab Esaii progenitus (vnde teste S. Hieron. in locis Hebr. Idumæi nonnulli dicti sunt Chananæi) de quo Genes.36. 15. & 42. sed certum pariter est nec ab eo Caleb dici Cenezæum: constat enim eum fuisse Iudæum, non Idumæum, atque à Iacob non ab Esaii progenitum.

Dico ergo Caleb vocari Cenezæum ab auo vel proauo, qui fuit Cenez, fuítque vir eximius, ideóque nomen suum posteris communicauit, vt ab eo vocarentur Cenezæi; id ita esse colligimus ex eo quòd nomen hoc Cenez frequens & celebre fuerit in familia Caleb; nam & frater Calebi, qui fuit pater Othonielis iudicis, vocatus est Cenez: nepos quoque Calebi ex filio nuncupatus est Cenez, vt patet cap.seq. vers.13. Iudic.1. 13.1.Paral.4.13. & 15. idque ex auo vel proauo suo viro illustri, qui dictus erat Cenez, vt videtur. Quare non est verisimile Cenez hunc fuisse vitricum vel patruum Calebi, vti nonnulli volunt. Cenez ergo genuit Iephone, Iephone genuit Caleb, inde Caleb dictus est Cenezæus. Vnde Cenezæus Hebr. idem est quod *possessio mea iste*, vel *nidus meus iste*, ait Pagnin. in nomin. Hebr. q. d. Caleb fuit verè nepos & hæres aui sui Cenez viri illustris, ac cum possessione & hæreditate simul eius virtutes heroicas possedit & hæreditauit: quare verè fuit, dicique potuit Cenezæus, æquè ac Israëlita & filius Abrahæ.

A Terra qvam calcavit pes tvvs erit possessio tva.] Quæ fuerit hæc terra non explicuit Moses, Num.14. vers.24. sed hînc liquet fuisse Hebronem quam adiit Caleb, dum terram cum aliis exploratoribus lustraret, cum illi eam adire non auderent ob metum gigantum eam incolentium. Vers. 9.

Qvadraginta qvinqve anni svnt, ex qvo locvtvs est Dominvs verbvm istvd ad Mosen, qvando ambvlabat Israel per solitvdinem; hodie octoginta qvinqve annorvm svm.] Hic locus magnam lucem affert toti huic libro. Caleb enim hisce verbis totam istius temporis Chronologiā complectitur, ex quo certò colligitur bellasse Iosue cum Chananæis per sex annos, iisque subactis anno septimo diuisisse eorum terram per duodecim tribus Israël. Hæc ergo est Periocha B & Synopsis gestorum Iosue. Vers.10.

Chronolog. gestorum Iosue.

Iosue anno sui ducatus suæque gubernationis primo, die decima mensis primi, traduxit populum Israël per Iordanem cedentibus aquis in terram Chanaan, vt audiuimus cap.3. & 4. Pascha verò celebrauit in Galgalis die 14. mensis primi in planitie Hierichuntis, sequenti die populus comedit de frumento terræ, quo facto, mox postero die manna desiit, vt dictum est cap.5. Hinc patet Iosue & Hebræos mox ab obitu Mosis, anno scilicet ineunte 41. ab exitu ex Ægypto, ingressos esse Chananæam, & euersa Iericho cum cæteris gentibus bellum gessisse, idque per sex annos. Septimo enim anno omnibus subactis, diuisit Iosue Chananæam Hebræis. Id ita esse patet ex C collatione historiæ recensitę hoc cap. cum ijs quę narrantur Num.13. & Deut.2. Nam cum Iosue inchoaret hanc diuisionem, Caleb ait ei hoc versu, se cum inter alios ad explorandam terram Chanaan de Cades Barne, Numer.13. emitteretur, fuisse 40. annorum, & ab eo tempore ad præsens fluxisse 45. annos, séque iam 85. esse annorum. Certum est autem eum cum aliis exploratoribus fuisse missum anno secundo ab exitu ex Ægypto. Numer.10. & 13. & Iosue 14. à quo anno vsque ad annum 40. ab exitu ex Ægypto, quo mortuus est Moses, & Iosue dux constitutus, fluxerunt anni 38. iam computa ab anno 38. ad 45. habebis septem annos, quibus sex prioribus bello domitis & cæsis Chananæis, septimo eorum terram diuiserunt; cum scilicet iam Caleb esset 85. annorum. Diuisio ergo hæc terræ facta est anno D 47. ab exitu ex Ægypto, qui fuit ducatus Iosue septimus, saltem inchoatus. Ita Theodor. hîc quæst.16. Abulens. in cap.13. quæst.3. & in cap. 22. qu.2. vbi refutat Iosephum quinquennio, & Lyranum sexennio tempus belli definientem. Sic & Masius, Magalianes & alij hîc. Denique hæc est communis Hebræorum sententia.

Sic valens.] Deus Calebi seruauit in senecta robur pristinum, tum in præmium suæ fidelitatis, vt terra promissa, pro qua contra murmuratores steterat, vigens valénsque potiretur & frueretur; tum vt testis esset oculatus omnium quæ gesta erant à Mose in deserto, eáque narraret iunioribus Hebræis: omnes enim murmuratores à Deo morte puniti fuere in deserto, eorum ergo filij iuuenes, qui non murmurauerant, ingressi Vers. 11.

sunt terram promissam. His igitur Caleb senex testatus est & prædicauit mira, quæ Deus Patribus præstiterat in deserto. Sic mox post Christum longæui fuere. S. Ioannes, S. Simeon, S. Dionysius Areopagita, S. Polycarpus, alijque plures, vt posteris essent oculati vel auriti testes gestorum Christi. Similis fuit Paulus Concordiensis, cuius validam senectam, ita describit S. Hieronym. Epist. 21. ad eundem: *Ecce, inquit, centenus ætatis circulus voluitur, & tu semper præcepta Domini custodiens, futuræ beatitudinem vitæ per præsentia exempla meditaris. Oculi lumine vigent, pedes imprimunt certa vestigia, auditus penetrabilis, dentes candidi, vox sonora, corpus solidum & succi plenum, canæ cum rubore discrepant, vires cum ætate dissentiunt: Non memoriæ tenacitatem, vt in plerisque cernimus, antiquior senecta dissoluit; Non callidi acumen ingenij frigidus sanguis obtundit; Non contractam rugis faciem arata frons asperat; Non denique tremula manus per curuos ceræ tramites errantem stylum ducit: Futuræ nobis resurrectionis virorem in te Dominus ostendit: vt peccati sciamus esse, quòd cæteri adhuc viuentes præmoriuntur in carne; iustitiæ, quòd tu adolescentiam in aliena ætate mentiris.*

Tam ad bellandum,] cum gigantibus in Hebrone, mihi à Deo data de gentibus, vt eos expellem & Hebronem expugnem mihique vendicem. Vnde sequitur.

Vers. 12. Da ergo mihi montem istum, quem pollicitus est Dominus te quoque audiente, in quo Enacim sunt.] *Montem istum*, in quo sita est Hebron, Dabir & Anab vrbes: has enim Deus promisit Calebo. Numer. 14. 24. licèt enim script. eas ibi nominatim non exprimat; tamen Moses viua voce idipsum declarauit, vt patet ex hoc loco, scilicet terram eo loco à Deo promissam Calebo esse montana Hebron. Causa, cur Deus hæc præ aliis assignarit Calebo fuit prima, inuicta & excelsa virtus ac fortitudo Calebi, qua paulò ante dixit se iam 85. annorum tam esse validum animo & corpore, quàm cum esset 40. annorum. Secunda, quia montana Hebronis ab Enacim, id est gigantibus insidebantur, quos cæteri Hebræi mirè formidabant, nec ausi fuissent eos aggredi, vti aggressus est Caleb. Tertia, quia ante annos 40. Caleb ingressus fuerat hæc montana, eáque cum gigantibus lustrarat, populóque dixerat illa facilè per Deum posse expugnari, cum cæteri exploratores meticulosi id negarent, populúmque metu gigantum ab ingressu in terram promissam absterrerent. Voluit ergo Deus ostendere verum esse quod dixerat Caleb, ac per eum gigantes debellare. Ita Deo duce fortissimos quosque & quæque ardua superamus, si Deo nixi rem fidenter & animosè aggrediamur. Deus enim opem quam promisit præstat, & incipientes adiuuat, roborat, promouet, vt rem aliàs difficilem facilè expediant. Sic Dauid carneam illam turrim, vt ait Chrysost. putà Goliath lapillo prostrauit, quia Deo confisus magno animo cum eo duellum iniit. S. Antonius, teste S. Athanas. vidit quandóque diabolum specie gigantis caput inter nubila attollere & condere, sed eius fraudem agnoscens: Frustra, inquit, me tentare conaris ista mole corporis. Age, si quid habes in me potestatis & virium, exerere: *Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo? Dominus protector vitæ, à quo trepidabo?* Quo dicto larua illa gigantea euanuit. Tales difficultatum laruas singulis obijcit dæmon, sed si Deo nixi eas spernamus, ac contra eas conemur, in fumum ibunt.

Si forte.] Non quòd Caleb dubitet de promissis Dei, sed quòd modestè de se sentiat, vereatúrque ne Dei opem sibi promissam sua culpa vel socordia auertat.

Benedixitque ei Iosue.] q. d. Iosue prospera omnia apprecatus est Calebo, ac præsertim felicem expugnationis mõtanarum vrbium, quas insidiabant gigantes, exitum. q. d. Deus te fortunet, Deus tibi benedicat, Deus gigantes tibi subiiciat. Ita Abulen. Aliter Arias & Vatabl. Benedixit, inquiunt, id est collaudauit animos & virtutem Calebi. Masius vero: *concessit*, Calebo, *ea quæ ambiebat.* Vers. 13.

Quia secutus est Dominum Deum Israel.] Hebr. *Quia compleuit post Dominum Deum Israel*, id est quia plenè secutus est Deum, sicut eundem olim secutus fuerat Israël, siue Iacob Pater & Patriarcha suus. Septuag. *Eo quòd ipse secutus esset mandatum Dei Israelis.* Iidem verò vers. 8. vertunt: *Ego verò adhæsi Domino Deo meo.* Sensus est q. d. Caleb non solùm priuatim piè sanctéque vixit, sed Dei etiam gloriam, ac proximorum, putà Hebræorum prosperitatem & salutem quibus fieri poterat modis, ad vltimum vsque vitæ actum sedulò & constanter procurauit, & omnino munere illo, cui eum Deus præfecerat, grauiter, attentè & constanter perfunctus est. Ita Masius. Vers. 14.

Nomen Hebron antea vocabatur Cariath-Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est.] Ostendit Enacim, id est gigantes fuisse in Hebron, vti dixit v. 12. ex eo quòd Hebron olim sit dicta Cariath, id est ciuitas *Arbe* gigantis. Vers. 15.

Nota: Primò, hæc ciuitas dicta est Hebron: Nam de ea dicitur Num. 13. 23. *Hebron septem annis ante Tanim vrbem Ægypti condita est.* Deinde Hebron occupata fuit ab Arbe gigante cum suis posteris, indéque cognominata est *Cariath*, id est ciuitas *Arbe*, qui fuit *Adam*, id est homo *maximus inter Enacim*, vel qui Antonomasticè cognominatus est *Adam*, quia homo erat maximus inter gigãtes, ac in Hebron sibi sedem sepulchrúmque delegerat. Vnde ex Hebræo sic propriè claréque vertas: *Hebron antea vocata est Cariath-Arbe; is homo maximus fuerat inter Enacim.* Ita Chaldæus, Masius, Caietan. Vatabl. Arias, Pagnin. & alij Hunc genuinum huius loci esse sensum patet ex Hebræo, & ex eo quòd hic Arbe fuerit Pater Enac, vt dicitur cap. 15. 13. & cap. 21. vers. 11. Ab Enac autem prognati sunt Enacim gigantes. Hinc Arbe hic vocatur maximus tum vastitate corporis, tum principatu & imperio, tum rerum gestarum gloria, tum dignitate, vt qui fuerit pater, imò Patriarcha Enacim, à quo scilicet omnis hæc gigantum soboles est proseminata, idéoque nomen eius inditum fuit Hebroni, in qua gigantes hi habitauere. Idem liquet ex Septuag. qui vertunt: *Nomen Hebronis olim vrbs Arbe* (perperam nonnulli legunt Argob) *Metropolis ipsorum Enacim ista.*

Aliter hæc interpretatur S. Hieron. in cap. 27. Matth. & quæst. in Paralipom. ac Hebræi in Beresit Rabba, id est in Genesi maiori, atque eos secuti Lyran. Hugo, Dion. Carthus. Abulens. videlicet, q.d. Hebron prius vocata est *Cariath-Arbe*, id est *ciuitas quatuor*, scilicet virorum illustrium, quæ in ea sepulti sunt quatuor Patriarchæ, nimirum Adam, Abraham, Isaac & Iacob cum vxoribus suis. De tribus vltimis patet ex Genesi 47. 30. & alibi, de Adamo patet ex hoc loco. Idcirco enim S. Hieron. hîc nomen Adam protoplasto proprium retinuisse videtur, vt indicaret eum in Hebron esse sepultum, ideóque expressit τὸ *situs*, id est sepultus est, quòd in Hebreo non extat, sed subintelligi potest. Porrò S. Hieron. licèt in hanc sententiam videatur pronior, tamen eam non planè plenéque astruit. Audi eum in Epitaph. S. Paulæ: *Ascendit Hebron, hæc est Cariath-Arbe, id est oppidum virorum quatuor, Abraham, Isaac, Iacob & Adam magni, quem ibi conditum iuxta librum Iesu Naue Hebræi autumant: licèt plerique Caleb quartum putent, cuius ex latere memoria monstratur.* S. Hieron. sequuntur Isidorus, Rupertus, Marianus, Scotus, & alij iam citati. Fauet nomen *Hebron*, quòd Hebr. significat societatem, coniunctionem, copulationem; nimirum in ea sepulturæ societatem acceperunt quatuor summi Patriarchæ.

Porrò quod Ioannes Lucidus lib. 1. de emendat. temp. cap. 4. censeat Adamum fuisse gigantem, ex eo quòd hîc vocatur *Adam maximus inter Enacim*, improbabile est: Sic enim fuisset homo monstrosus à Deo conditus, ac naturæ monstrum. Dicitur ergo *maximus inter Enacim* non proceritate, sed dignitate, quia fuit primus homo creatus à Deo, & parens cæterorum omnium, item dotatus magna scientia, sapientia, gratia, positúsque in paradiso. Illud autem *inter Enacim*, tantùm significat eum in Hebrone inter Enacim esse sepultum. Rursum S. Hieron. suam sententiam accepit ab Hebreis, qui in Beresit Rabba scribunt ideo nomen *Arba*, quod significat quatuor, illi vrbi esse impositum, quia priscis sæculis quatuor illic viri habitauerunt, Aner, Escol, Mamre & Abraam; iidem illic sint circuncisi, quatuor item matronæ celeberrimæ ibidem sepultæ fuerunt, Heua, Sara, Rebecca & Lia: & quatuor Patriarchæ Adam, Abrahám, Isaac & Iacob: & quòd ex eo loco Abraam quatuor Reges insecutus percusserit. Verùm vt plurima quæ sunt in illis Commentariis fictitia esse constat, sic hæc parum firma & probabilia esse debent.

Audi nunc Abulensem: Iste est verior & communior sensus, quem omnes ferè Catholici tenent. Nam Adam vixisse perhibetur apud vrbem Hebron, & ibi finiuisse dies suos, ibíque sepultus est cum Eua coniuge: ibi quoque eum à Deo formatum esse perhibent. Nam extra paradisum eum plasmatum constat. Eua autem formata est in paradiso ex costa Adæ. Genes. 2. sic quoque testantur Gentes, quæ nunc habitant apud vrbem Hebron, quæ ab incolis vallis lachrymarum dicitur, eo quòd Adam ibi Abelem à Caino occisum luxerit centum annis. Hæc Abulens. Eadem tradunt Saligniacus, Bredenbachius, Borchardus, & ex iis Adrichom. in descript. tribus Iuda num. 7. 90. 91. 100. & 145. Hinc & Dauid rex inauguratus est, & regnauit in Hebron, quasi

A in auita patrum & auorum vrbe. 2. Regum 2. 3. Ibi quoque fuit domus Zachariæ, in qua natus & educatus est S. Ioannes Baptista. Hinc & Masius in cap. 15. 13. asserit vicinas Hebroni vrbes fuisse nuncupatas *Dabir*, id est sacrum penetrale & quasi oraculum; ac *Cariath-Sepher*, id est ciuitas litterarum, quòd in illa quasi in archiuio seruarentur monumenta Patrum antiquorum.

Verùm hæc omnia accepta videntur ex S. Hieron. cuius auctoritatem posteri Latini vulgò secuti sunt. Nam cæteri antiquiores & doctiores asserunt Adamum habitasse in Iudæa ac Ierosolymis, ibíque mortuum & sepultum esse, non in Hebron, sed in Golgotha, siue monte Caluariæ, vbi crucifixus est Christus, imò à Caluaria Adæ nomen accepisse montem Caluariæ. Ita Origen.
B hom, 35. in Matth. S. Epiphan. hæresi 46. quæ est Tatianorum, S. Athanas. tract. de Passione Domini, S. Cyprian. serm. de Resurrectione, S. Ambros. lib. 5. epist. 19. & in Lucæ cap. 23. Theoph. & Euthym. in cap. 27. Matth. quin & ipse S. Hieron. epist. 17. ad Marcell. S. Cyrillus, Moses Bar-Cephæ lib. de Paradiso, S. Germanus Patriarcha Constant. Anastasius Sinalta lib. 6. Hexam. & alij quos citant & sequuntur Suarez 3. p. quæst. 46. art. 10. & Sixtus Senen. lib. 6. Biblioth. Annotat. 132. Hos priscos sequuntur recentiores, scilicet Baronius, Pererius, Torniellus, Feuard. qui ait hanc esse constantem Ecclesiæ sententiam, Salianus & alij.

Conantur nonnulli vtrámque sententiam conciliare, dicendo Adamum primò fuisse sepultum
C in Hebron, deinde in Golgota. Ita Honorius Augustodun. in Chron. Vilalpandus in Appar. lib. 1. cap. 9. Delrio & fauet Serrarius, idque ob traditionem incolarum terræ sanctæ, quam recenset Borchardus, Adrichom. & alij: Genebrard. verò lib. 1. Chronol. ait Adamum iuxta Hebræos sepultum in Hebron, iuxta patres verò in Golgota. Vt vt est, mihi certum est id de Hebron hoc loco non significari. Nam *Adam* hîc non est nomen proprium, sed appellatiuum; significans hominem, nec protoplastum, sed Arbe gigantem denotat. Sic 2. Reg. 7. 19. dicitur: *Ista est lex Adam* (id est hominis) *Domine Deus*. Et Osee 11. 4. *In funiculis Adam traham eos*. *Adam*, id est hominis, quibus scilicet trahi solent homines & sæpè alibi, præsertim in Hebræo. *Adam* enim dicitur ab אדמה *Adama*, quæ vox significat terram rubram sicut *homo* ab *humo*. Genes. 2. Explicat enim
D quis fuerit *Arbe*, scilicet Adam, id est homo *maximus*, tum mole corporis, tum potentia, dignitate & auctoritate. Vnde videtur quòd *Arbe*, idem sit quod רב *Rab*, id est magnus, potens, princeps à radice רבה *raba*, id est multus, id est magnus fuit, vt Aleph in Arbe non sit radicale, sed Heemanticum, siue formatiuum nominis; nisi malis *Arbe* propriè accipere, vt significet quatuor, & quartum vel quadratum, quasi Arbe hîc fuerit quartus primorum gigantum & principum, aut vnus ipse quatuor aliis par & æquipollens extiterit.

Porrò Deus propter Caleb cui dedit Hebronem, ita in sortitione tribuum sortes direxit, vt sors tribus Iuda caderet iuxta Hebronem, ne Caleb eam possidens à sua tribu Iuda diuelleretur. Denique Calebi sepulchrum iuxta Hebronem

assignat S. Hieron. Adrichom. & alij.

ET TERRA CESSAVIT A PRÆLIIS.] Clausula hæc more Hebræo referenda est ad antecedentia, non proximè, sed remotè, scilicet ad bella à Iosue confecta, de quibus actum est superioribus capitibus. q. d. bellis confectis, suppressisque A Chananæis, cum sorte diuidenda esset eorum terra duodecim tribubus Israël, cúmque suam in ea sortem à Iosue petiisset & impetrasset Caleb, terra ista quieuit à præliis, vtpotè victoribus Hebræis iam subdita.

CAPVT DECIMVM-QVINTVM.

SYNOPSIS.

IOsue per sortes diuidit Chananaam duodecim tribubus. Igitur hoc cap. primò, narrantur regiones quæ sorte obtigere tribui Iudæ. *Deinde vers. 13. quomodo Caleb armis obtinuerit Hebronem locáque vicina.* Tertiò, *vers. 21. numerantur ciuitates quæ in hac sortitione tribui* Iudæ *obuenerunt.*

Porrò sors tribus Iudæ *maior fuit sortibus aliarum tribuum; tum quia tribus* Iuda *erat maior & numerosior cæteris omnibus, vt patet Num. 2. 3. & seq. tum quia Caleb extra sortem in tribu* Iuda *iussu Dei obtinuit confinia Hebronis.*

1. IGitur sors filiorum Iudæ per cognationes suas ista fuit: A termino Edom, desertum Sin contra Meridiē, & vsque ad extremam partem australis plagæ. 2. initium eius à summitate maris salsissimi, & à lingua eius, quæ respicit Meridiem. 3. Egreditúrque contra Ascensum Scorpionis, & pertransit in Sina: ascendítque in Cadesbarne,
& peruenit in Esron, ascendens ad Addar, & circuiens Carcaa, 4. atque inde pertransiens in Asemona, & perueniens ad torrentem Ægypti: erúntque termini eius mare
magnum. hic erit finis meridianæ plagæ. 5. Ab Oriente verò erit initium, mare salsissimum vsque ad extrema Iordanis: & ea quæ respiciunt ad Aquilonem, à lingua maris
vsque ad eundem Iordanis fluuium. 6. ascendítque terminus in Beth-Hagla, & transit ab Aquilone in Beth-Araba: ascendens ad lapidem Boën filij Ruben. 7. & tendens vsque ad terminos Debera de Valle Achor, contra Aquilonem respiciens Galgala;
quæ est ex aduerso Ascensionis Adommim, ab australi parte torrentis: transitque aquas,
quæ vocantur Fons solis: & erunt exitus eius ad Fontem Rogel. 8. ascendítque per
conuallem filij Ennom ex latere Iebusæi ad Meridiem, hæc est Ierusalem: & inde se
erigens ad verticem montis qui est contra Geennom ad Occidentem in summitate vallis
Raphaim contra Aquilonem. 9. pertransitque à vertice montis vsque ad fontem aquæ
Nephtoa: & peruenit vsque ad vicos montis Ephron: inclinatúrque in Baala, quæ est
Cariathiarim, id est, vrbs siluarum. 10. & circuit de Baala contra Occidentem, vsque ad montem Seïr: transitque iuxta latus montis Iarim ad Aquilonem in Cheslon: &
descendit in Bethsames, transitque in Thamna. 11. & peruenit contra Aquilonem
partis Accaron ex latere: inclinatúrque Sechrona, & transit montem Baala: peruenítque in Iebneel, & magni maris contra Occidentem fine concluditur. 12. hi sunt termini filiorum Iuda per circuitum in cognationibus suis. 13. Caleb verò filio Iephone
dedit partem in medio filiorum Iuda, sicut præceperat ei Dominus: Cariath-Arbe patris
Enac, ipsa est Hebron. 14. Deleuítque ex ea Caleb tres filios Enac, Sesai & Ahiman
& Tholmai de stirpe Enac. 15. Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir,
quæ priùs vocabatur Cariath Sepher, id est, ciuitas litterarum. 16. Dixítque Caleb:
Qui percusserit Cariath Sepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem.
17. Cepítque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb iunior: dedítque ei Axam filiam
suam vxorem. 18. Quæ, cùm pergerent simul, suasa est à viro suo vt peteret à patre suo
agrum, suspirauítque vt sedebat in asino. Cui Caleb: Quid habes, inquit? 19. At
illa respondit: Da mihi benedictionem: Terram australem & arentem dedisti mihi; iunge & irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum superiùs & inferiùs. 20. Hæc est possessio tribus filiorum Iuda per cognationes suas. 21. Erántque ciuitates ab extremis

partibus filiorum Iuda iuxta terminos Edom à Meridie: Cabseel & Eder & Iagur, 22. &
Cina & Dimona & Adaba, 23 & Cades & Asor & Iethnam, 24. Ziph & Telem
& Baloth, 25. Asor noua & Carioth, Hesron, hæc est Asor. 26. Amam, Sama, &
Molada, 27. & Asergadda & Hassemon & Bethpheleт, 28. & Hasersual &
Bersabee & Baziothia 29. & Baala & Iim & Esem, 30. & Eltholad & Cesil & Harma,
31. & Siceleg & Medemena & Sensenna, 32. Lebaoth & Selim & Aën & Remon.
omnes ciuitates vigintinouem, & villæ earum. 33. In campestribus verò: Estaol & Sarea
& Asena, 34. & Zanoë & Ænganim & Taphua & Enaim, 35. & Ierimoth & Adul-
lam, Socho & Azeca, 36. & Saraim & Adithaim & Gedera & Gederothaim: vrbes
quatuordecim, & villæ earum. 37. Sanan & Hadassa & Magdalgad, 38. Delean
& Masepha & Iecthel, 39. Lachis & Bascath & Eglon, 40. Chebbon & Leheman
& Cethlis 41. & Gideroth & Bethdagon & Naama & Maceda: ciuitates sedecim, &
villæ earum. 42. Labana & Ether & Asan, 43. Iephtha & Esna & Nesib, 44. &
Ceila & Achzib & Maresa: ciuitates nouem, & villæ earum. 45. Accaron cum vicis &
villulis suis. 46. Ab Accaron vsque ad mare: omnia quæ vergunt ad Azotum & vicu-
los eius. 47. Azotus cum vicis & villulis suis. Gaza cum vicis & villulis suis, vsque ad
torrentem Ægypti. & mare magnum terminus eius. 48. Et in monte: Samir & Iether
& Socoth 49. & Danna & Cariathsenna, hæc est Dabir: 50. Anab & Istemo & A-
nim, 51. Gosen & Olon & Gilo: ciuitates vndecim & villæ earum. 52. Arab & Ruma
& Esaan, 53. & Ianum & Bethhaphua & Apheca, 54. Athmatha & Cariatharbe,
hæc est Hebron, & Sior: ciuitates nouem, & villæ earum. 55. Maon & Carmel & Ziph
& Iota, 56. Iezraël & Iucadam & Zanoë, 57. Accain, Gabaa, & Thamna: ciuitates de-
cem & villæ earum. 58. Halhul, & Bessur, & Gedor, 59. Mareth, & Bethanoth, & El-
tecon: ciuitates sex & villæ earum. 60. Cariathbaal, hæc est Cariathiarim vrbs silua-
rum, & Arebba: ciuitates duæ, & villæ earum. 61. In deserto Betharaba, Meddin, &
Sachacha 62. & Nebsan, & ciuitas salis, & Eugaddi: ciuitates sex, & villæ earum.
63. Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non potuerunt filij Iuda delere. habita-
uitque Iebusæus cum filiis Iuda in Ierusalem vsque in præsentem diem.

VERS. 1. IGITVR SORS FILIORVM IVDÆ PER COGNATIONES (familias) SVAS ISTA FVIT.]

Quasi sorte diuisa sit terra? Resp. 1. Quæres: quis fuerit modus harum sortium, & quali sortitione Chananæa per 12. tribus earúmq; familias sit diuisa? Primò, Arias Montanus censet sortitionem hanc factam per Vrim & Tummim, & quæ erant in Rationali Pontificis: Pontificis enim illis amicti, Deumque consulentis animo, inquit, atque oculis à Deo imago obiiciebatur eius rei de qua responsum quærebatur. Exod. 28. v. 30. Verùm hoc erat oraculum, non sors, quare non sortitione, vt ait Script. sed prophetia & responso Dei facta fuisset hæc diuisio.

2. Secundò, Andreas Masius opinatur Chananæam in duodecim æquales partes fuisse descriptam, & schedulis ex vrna casu eductis, simul ve sortiendi modo cuique tribui suam terræ portionem, alteri cuiuis tribui æqualem obtigisse. Verùm hoc rectè refellit Abulens. quæst. 5. in cap. 18. qui cum Lyrano inæquales fuisse putat regionis portiones. Et meritò: nam tribus valde erant inæquales aliquæ enim erant numerosissimę, vti tribus Iuda erat dupla ad tribum Manasse & Beniamin, vt patet Num. 2. Quare iniquum fuisset tribum Dan æquari tribui Iuda in portione possessionis.

3. Tertiò, Abulens. censet lustratores & descriptores Chananeæ illam in duodecim partes inęquales diuisisse, ac cuique tribui suam partem maiorem vel minorem pro sui amplitudine vel exiguitate assignasse: iussisse deinde ad sortes, ac

A sortes diuisionem iam ab eis factam confirmasse & approbasse. Verùm hoc non satis congruit cum script. quæ hîc & Numer. 26. 55. & 56. ac Num. 33. 54. disertè iubet sorte diuidi terram, vt quod sortitione cuique obtigerit, hoc illi cedat, ac quisque illud capiat quod sorte ei ceciderit. Vnde liquet quod sors primò diuisionem hanc peregerit, non verò descriptorum partitio.

Quartò, Iosephus lib. 5. Antiq. c. 2. tradit sorte eductá esse ex vrna nomina singulorum tribuum, ac illam, quæ primò educta fuit, primam optione elegisse sibi illam Chananæę partem, quam præ aliis optabat: Simili modo & optione illam quæ secundo loco educta fuit partem Chananæę sibi delegisse, ac deinde illam quæ tertio loco educta fuit, & ita de cæteris. Verùm hęc nubila & manca est sortitio, scilicet solarum tribuum, non autē regionum, nec tam sortitio est quàm optio & electio: Script. autem dicit terram ipsam sorte fuisse diuidendam, ac reipsa diuisam, atque cuique tribuendam portionem prout sors ceciderit, non quam optio cuiusque elegerit. 4.

B

Quintò, verisimiliùs Rabbini lib. de pactis seu contract. p. 1. c. 3. tradunt duas fuisse sortium vrnas, ac in vnam coniecta fuisse nomina duodecim tribuum sortientium, in alteram verò nomina descriptorum regionum, ac deinde Eleazarum Pontificem vrnam coram omnibus quassasse, sursùmque & deorsùm agitasse, deinde ex vna extraxisse nomen tribus sorte casúque occurrentis, ex altera verò nomen regionis primò in manum incidentis, atque hanc regionem tribui isti sortitione hac attribuisse. 5. *germana.*

Dico

Dico ergo probabiliùs videri totam Chananæam descriptam fuisse in duodecim partes, non tam magnitudine, quàm æstimatione, puta bonitate & fertilitate (huius enim maximam habitam fuisse rationem in æstimatione harum sortium tradit Iosephus) æquales, illásque rursum in alias minores fuisse subdiuisas, vt satis colligitur ex oppidorum per singulas regiones descriptione hoc cap. vers. 31. 41. 44. 57. 62. deinde descriptores hosce dispexisse magnitudinem vel paruitatem singulorum tribuum, earumque inter se proportionem iniisse, quædam quarta parte, quædam media, quædam tertia, &c. aliis tribubus erant maiores, quædam minores, quædam æquales, ac proinde minores ex duodecim Chananææ portionibus iam distributis vel quartam portionis vnius partem, vel dimidiam, vel tertiam dumtaxat pro sua paruitate sibi deposcebant. Aliæ verò maiores pro sui amplitudine præter vnam integrámque duodecimam Chananææ portionem, insuper aliam quartam alteriùs portionis partem, vel dimidiam, vel tertiam sibi adiungi suo iure postulabant, quod enim vni minori demebatur, hoc alteri maiori accedebat, & vice versa. Hoc facto chartulas nominum duodecim tribuum in vnam vrnam, duodecim verò portionum regionis cum suis subdiuisionibus iam dictis in alteram vrnam coniecerunt, tumque primò ex vrna vna eduxerunt nomen tribus, ac ex altera nomen portionis terræ primò occurrentis, illámque tribui eductæ assignarunt; sed proportione Geometrica, iuxta cuiuslibet tribus magnitudinem vel exiguitatem; ita scilicet vt iuxta eam educerent chartulas regionis, quæ vel integram, vel dimidiam, vel sesquialteram, aut aliam portionis proportionem cuique tribui debitam continerent v. g. Si ponamus tribum Iuda fuisse duplam ad cæteras, dicendum est per sortes datam illi fuisse duplam terræ portionem, sed vicinam & contiguam, vt tota tribus simul in eadem regione habitaret, nec vna pars ab alia seorsim habitando diuelleretur. Rursus simili sorte portio tribus cuiúsque subdiuisa fuit in singulas eius familias. Hunc fuisse sortis & sortitionis modum indicat Script. Numer. c. 26. & c. 37. & hîc cap. 18. & c. 19. vbi pariter clarè significatur illam tribum, cuius nomen primò ex vrna sorte educebatur, primam ex altera vrna regionis & portionis sibi cessuræ sortem eduxisse, ac deinde illam quæ secundò, tertiò, quartò, &c. educebatur, quámque scilicet ordine sortis & vicis suæ. Vnde c. 19. v. 1. dicitur: *Et egressa est sors secunda filiorum Simeon.* Et v. 10. *Ceciditq; sors tertia filiorum Zabulon.* Et v. 17. *Issachar egressa est sors quarta.* Et v. 24. *Ceciditque sors quinta tribus filiorum Aser*, &c.

Porrò videntur descriptores regionum Chananææ in prima eius descriptione errorem commisisse, in designatione portionis quæ Iudæ obuenit, aut certè in magnitudine & proportione tribus Iuda cæteris tribubus æstimanda: nam nimis magnam tribui Iuda partem obuenisse liquet ex eo, quòd hæc tribus aliquam suæ regionis partem postea cesserit tribui Simeonis, vt patet c. 19. v. 1. imò & tribui Dan, vt patet de Saraa & Estaol, quæ hoc cap. vers. 33. Iudæ assignantur, cum tamen c. 18. 41. tribui Dan attribuantur, indéque ortus sit Samson, qui fuit Danitæ. Atque hac de causa, scilicet de errore commisso subdubitans Iosue, vt eum corrigeret cap. 18. misit nouos descriptores, qui secundò & certiùs septem tribubus in indiuisa adhuc terra, vel si ea iusto sit minor, etiam in terra iam diuisa septem sortes describant.

Denique aduerte: plures in Chananæa fuere: vrbes idem habentes nomen, vt non mirum sit idem nomen vrbis diuersis tribubus asscribi. Sic vna fuit Bethleam Iudæ, in qua natus est Christus, altera Bethleam data Zabulonitis c. 19. 15. Sic vna Samaria attributè fuit tribui Ephraim, quæ postea Sebaste dicta est, fuitque metropolis regum Israël, altera data tribui Zabulon c. 19. 15. Sic Bethoron alia fuit in tribu Ephraim, dicta superior c. 16. 5. alia inferior in tribu Benjamin c. 18. 3.

INITIVM EIVS A SVMMITATE MARIS SALSISSIMI,] id est ab extremitate maris mortui siue lacus Asphaltitis, in quem conuersa est Sodoma & Pentapolis. Vers. 2.

Et à lingua eius. Lingua maris mortui, aut Masius, est sinus maris, quo scilicet eius pars angustior in continentem excurrit in speciem linguę, vbi videlicet hoc mare desinit iuxta Idumæam. Graphicè hoc repræsentat Andrichom. in suis tabulis Geographicis terræ sanctę. Sic Isaiæ 11. 15. Lingua maris Ægypti vocatur pars sinus Arabici, quæ linguæ figura Ægyptum alluit.

MARE MAGNVM,] id est mediterraneum, quod magnum est respectu maris Galilææ & maris mortui. Alioqui absolutè mare magnum est Oceanus. Vers. 4.

ASCENDITQVE TERMINVS IN BETH HAGLA.] Beth Hagla nunc, qui olim dicebatur Area Athad, locus est trans Iordanem, vbi Ioseph & filij Israel planxerunt Iacob patrem suum, quando eum tulerunt de Ægypto, vnde etiam *Bethagla*, hoc est *locus gyri* dictus est, eò quòd ibi more plangentium circumierunt in funere Iacob. Ita S. Hieron. in locis Hebr. Borchardus, Andrichom. & alij. *Hagla* enim Hebr. circulum & gyrum significat. Vide dicta Genes. 50. v. 10. Vers. 6.

RESPICIENS GALGALA, QVÆ EST EX ADVERSO ASCENSIONIS ADOMMIRA.] Alia est hæc, vt videtur Galgala à Galgala iuxta Iordanem, vbi Iosue sua habuit castra. Nam hæc longè distabant ab Adommim. Vnde Galgala huius versus cap. 18. 18. in Hebr. vocantur גלילות *geliloth*, vbi S. Hieron. vertit *tumulos*. Masius opinatur Galgala huius versus esse eadem cum Galgalis, in quibus erant idola tempore Aod Iudicis Iudic. 3. 19. Porrò *Adommim* locus erat in via Ierichuntis infestus latronibus. Vnde dictus est *Adomim*, id est *rubedines*, ob crebram sanguinis effusionem, quæ ibi fiebat, huncque locum notat Christus in Parabola Samaritani, cum ait: *Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, & incidit in latrones.* Lucæ 10. 39. Vers. 7.

Ab Australi parte torrentis, non Carith vt vult quidam, sed Cedron, qui per vallem Iosaphat iuxta Ierusalem fluit, & tandem labitur in mare mortuum. Ita Andrichom.

Et erunt exitus eius ad fontem Rogel, q. d. idemque exit & terminatur *ad fontem Rogel*, id est

G

ad fontem Fullonis, qui Hebr. dicitur *regel* à רגל *regel*, id est pes, eò quòd Fullo pedibus suis calcans pannos abluat. Erat hic fons iuxta Ierusalem, hortosque regios irrigabat, iuxta quem Isaias Achaz regi Christum ex Virgine nasciturum prædixit. Isaiæ 7.36.

VERS. 8. *Gehennom quid?* ASCENDITQVE PER CONVALLEM FILII ENNOM,] Puta per Gehennom: גיא *ge* enim vallem significat. Porrò Gehennom, ait Adrichom. quæ & Behennom, id est vallis filiorum Ennom, locus erat in suburbanis Ierusalem, contra orientem sub monte Offensionis, iuxta piscinam Fullonis, vt Tempe amœnissimus, fontibus Siloe, ac fluxu torrentis Cedron irriguus, viridariis & hortis consitus, totúsque nemorosus ac delitiis plenus.

In hac valle parentes immolabant & cremabant suos infantes idolo Moloch, & ne eiulatus eorum audirentur, pulsabant תוף *toph*; id est tympanum. Vnde locus dictus est *Tophet*. Fuit hoc præludium & viua species inferni, qui inde dictus est gehenna. Vide dicta Leuit. 18.21.

HÆC EST IERVSALEM.] Dices, quomodo Ierusalem hic numeratur in sorte tribus Iuda, cum alibi dicatur esse in tribu Beniamin? Resp. Abulen. cap. 18. in fine, Ierusalem propriè pertinuisse ad sortem Beniamin, vt patet c. 18. vlt. & Iudic. 1. v. 21. Fuisse tamen tribui Iudæ confinem, vt hoc loco significatur: vnde factum est sequentibus annis, vt conuenientibus Benjamitis, vel etiam eis inuitantibus Iudæi ex Iuda oriundi Iebusæos validissimos, Ierusalem occupantes, ex ea expulerint, vrbémque iure belli sibi vendicarint, ac caput regni effecerint. Sicut Dauid vrbem Siceleg, quia hîc Simeonitis annumeratur, Philistinis extorsit, suæque tribui Iuda adiunxit. 1. Reg. 27. 6. Sic & Iosephus Ierusalem Benjamitis attribuit lib. 5. Antiq. c. 1. & 2. Hinc & Moses Deuter. 33. 12. prædicit in sorte Benjamin, id est in Ierusalem ædificandum fore templum, in quo Deus habitet. Aliqua tamen Ierusalem pars pertinuit ad tribum Iuda, vt patebit ex verbis proximè sequentibus.

ET INDE SE ERIGENS AD VERTICEM MONTIS (Sion siue Moria, in quo Salomon ædificauit templum) QVI EST CONTRA GEHENNOM AD AQVILONEM IN SVMMITATE VALLIS RAPHAIM (id est gigantum, qui à Rapha oriundi dicti sunt Raphaim) CONTRA AQVILONEM.] Sensus est q. d. Sors tribu Iudæ Aquilonaris, postquàm à valle Ennom pertigit ad sedes Iebusæi, in radice montis Moria sese attolit, indéque protenditur vsque ad verticem montis eiusdem, qui mons est è regione vallis Ennom, eamque habet ad orientem; idem deinde mons flectitur ad occidentem Ierosolymæ, ibique desinit in extremitate vallis Raphaim, quæ respicit Aquilonem. Hinc patet aliquam partem vrbis Ierusalem pertinuisse ad tribum Iuda, aliam & potiorem ad tribum Benjamin. Vnde Esdræ 11.4. tam filij Iuda quàm Benjamin dicuntur habitasse in Ierusalem; nimirum, vt hîc dicitur, funiculus Iuda ducebatur per verticem montis Moria ad latus Iebusæi, qui arcem occupabat, ita vt eum relinqueret ad Austrum: quare Australior pars modica montis Moria ad Iuda pertinebat, ita vt reliquam montis partem

Borealem, in quo ædificatum est templum, reli- A quámque vrbem inferiorem Benjamitis relinqueret. Consentiunt enim Hebræi & Christiani tẽplum fuisse in sorte tribus Benjamin, non Iuda.

ET PERVENIT CONTRA AQVILONEM PARTIS ACCARON.] Hinc & magis ex v. 45. 46. & 47. patet Accaron & cæteras quatuor Satrapias Philistinorum, puta Azotum, Ascalonem, Geth & Gazam primitus pertinuisse ad tribum Iuda, postea tamen partẽ eorum cessisse tribui Dan, vt patet c. 19. 43. quæ enim ibi Acron vocatur est Accarō, vt manifestum est in Hebræo, licèt enim eam deinde expugnarint bellatores tribus Iuda Iudic. 1. tamen id fecerunt non quòd Accaron ad se pertineret, sed quòd eius incolæ sibi essent infesti, vtpote vicini. Denique Philistini omnes hasce quinque Satrapias tandem occuparunt, & perpetua cum Iudæis bella gesserunt. VERS. 11.

B CALEB VERÒ FILIO IEPHONE dedit (Iosue) &c. CARIATH ARBE PATRIS ENAC,] id est ciuitatem Arbe, qui fuit pater Enaci gigantis, ex quo prognati sunt Enacim gigantes. *Ipsa est Hebron.* VERS. 13.

ATQVE INDE CONSCEDENS VENIT AD HABITATORES DABIR, QVÆ PRIVS VOCABATVR. CARIAT SEPHOR, ID EST CIVITAS LITTERARVM.] Videtur ergo hæc fuisse Academia Chananæorum, in qua litterati litteras librósque quoslibet docebant. Porrò hæc vrbs tria habuit nomina, nam primò, dicta est דביר *Dabir*, quasi oraculum sapientiæ; aut à דבר *dabar*, id est loqui, quòd in ea eloquentia rectéque loquendi ars doceretur. Secundò, dicta est *Cariat Sepher*, id est ciuitas litterarum. Tertiò, eadem, vt patet ex vers. 49. dicta est *Cariath Senna*, id est vrbs acuminis, in qua scilicet acutè de rebus singulis disserebatur: שנן *Scanan* enim (littera *Samech* in vicinam *Schin* commutata) est acuere. *Vnde Scenina* apud Chald. significat *acumen ingenij*, & *Scinan* acutè disserere. Hinc Septuag. ibidem vertunt: *ciuitas litterarum*. Hæc ergo fuit antiquissima & prima orbis academia, quam in Script. Legimus. Vide hic antiquitatem Academiarum. Hæc enim Academia erat celebris & vetus tempore Iosue, qui Christum præcessit annis 1456. Vide Middendorpium lib. de Academiarum origine. Ita Lyran. Abulen. Serarius, Arias & alij hîc ac Diredo lib. 4. de Dogmat. varijs pag. 238. Sic Metropolis Hispaniæ olim Mantua nuncupata, à Mauris occupata Africanè vocata est *Madrid*, id est *mater scientiæ*, quòd Mauri in ea Scholas & Academiam suam erexerint, vti ex Hispan. archiuis refert Serarius in c. 1. Iudic. v. 12. Talis quoque posteriore æuo fuit Thecua, vnde sapiẽs illa mulier Thecuitis vocat eam matrẽ in Israël, ideóq; rogat Dauidem vt & parcat. 2. Reg. 14. 2. Talis quoque fuit vrbs Theman apud Idumæos, ex qua prodijt Eliphas Themanites amicus Iob. Vnde Themanitici Sophi & Sapientes celebrantur. Baruch 3. 23. Tales quoque fuere Athenæ in Græcia, Memphis & Heliopolis in Ægypto. Masius ex Chald. *Cariath sepher* vertit vrbem archeorum siue tabulariorum, quòd in ea esset Archiuium, quòd scilicet in ea multa vetustatis monumenta post orbis diluuium reposita fuerint. Arias vocat *Bibliothecam publicam*. VERS. 15.

Et ciuitas salis. Ita dicta eò quòd vicina sit mari mortuo siue salso, aut quòd iuxta eam vxor Lot respiciens retro versa sit in statuam salis, aut quòd in ea essent salinæ, in quibus aquæ è vicino mari mortuo siue salso calore solis decoquebantur, ex iisque fiebat sal. Nonnulli suspicantur hanc esse Segor, in quam fugit Lot Genes. 19. 23. Adrichom tamen & alij illam à Segor distinguunt, & propriam per se ciuitatem salis constituunt.

Vers. 17. Cepitqve eam Othoniel filivs Cenez frater Caleb ivnior.] *Frater*, id est cognatus, puta fratris filius, siue nepos Calebi: Nam Caleb non fuit filius Cenez, sed Iephone, ac proinde nõ potuit esse frater germanus Othonielis, qui fuit filius Cenez. Cenez ergo fuit frater Calebi, & pater Othonielis. Vnde Septuag. Vatican. & Roman. habent ἀδελφοῦ (Regia tamen habent ἀδελφὸς) id est *fratris*. Chald. quoq; & Vatab. vertunt in genitiuo: *Filius Cenez fratris Caleb*, siue filius Cenez, qui fuit frater Caleb iunior. Hebræi enim sæpè subticent pronomina relatiua & verbum *est*. Itaque hîc videtur genuinus sensus: filius Cenez. Qui (Cenez) fuit frater Caleb iunior.

Masius tamen & alij censent Caleb verè fuisse fratrem germanum Othonielis, sed vterinum duntaxat, quòd vterque eandem habuerit matrem, ex qua Iephone genuerit Caleb, Cenez verò genuerit Othonielem. Poterat autem licitè Othoniel, licèt patruus ducere neptem suam ex fratre, puta Axam, quia Leuit. 18. v. 9. vetatur dumtaxat coniugium amitę cum nepote, non autem neptis cum patruo. Hęc sententia est probabilis, valdéque conformis versioni vulgatæ.

Porrò Deus rem hanc totam direxit, quia destinabat Othonielem successorem Iosue in principatu. Dedit ergo ei animos & vires, vt Cariath Sepher à viris fortissimis & giganteis infessam expugnaret, vt eximiæ suæ virtutis & fortitudinis specimen daret, ob quam mereretur fieri princeps, & auctoritatem Principe dignam apud populum nancisceretur, ideóque Caleb ei filiam suam Axam vxorem promisit, vtpote conscius eius virtutis, & præscius non alium quàm ipsum rem tantam attentaturum.

Vers. 18. Qvi cvm pergerent simvl.] q. d. cum Axa quasi sponsa deduceretur in domum Othonielis sponsi sui. Moris enim tunc erat (vti etiãnum est multis in locis) vt sponsæ nuptæ ex parẽtum domo ad ædes mariti magna cognatorum turba comitante deducerentur, quæ si longiùs abessent, asinis vel mulis, vel equis vel camelis (vti Rebecca Genes. 24. 64.) pro regionis consuetudine honoris causa vehebãtur. Atque adeo, ait Arias, apud montanos illos viros qui rupi nostræ in Aracenæ agro (in Hispania) vicina colunt, nouam nuptam ad templi vsque limen asello vehi honestum putatur.

Porrò Rabbini hoc dant etymon Axæ. Axa, inquiunt Hebr. idem est quod ira vel irascens, eò quòd Axa adeo esset pulchra, vt quicumque intueretur eam irasceretur vxori, eò quòd præ Axa videretur esse deformis. Hæc illi carnales & crassi. Longè meliùs Pagnin. & alij: Axa, inquiunt, idem est quod eleganter calceata, adornata, & composito gradu incedens. Isaiæ 3. 16.

A iuxta illud Cant. 7. 1. *Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis?* vide ibi dicta. Talis Tropol. est anima modesta, quieta, composita, & passionibus suis dominans.

Suasa est à viro suo. Hebr. contrariè habent: *impulit ipsa eum*, scilicet Axa virum suum: sed resp. Axam impulisse maritum, vt vel ipse peteret à Patre suo Caleb terram irriguam, vel sibi permitteret eandem ab eo petere, ac suaderet quid in ea re foret melius: maritum autem annuendo respondisse & suasisse vt ipsa peteret. Suasu ergo mariti ipsa illam petijt, vt sagaciter & breuiter vertit noster Interpres; idque innuunt Septuag. dum vertunt: *Consuluitque cum eo, petam à Patre meo agrum.*

Suspirauitque. Hebr. ותצנח *tisnach*, quod Masius, Vatab. Pagnin. & passim Hebraïsantes vertunt: *demisit se*, vel *defixit se in terram.* Nam

B & noster Iudic. 4. 21. vertit *defixit*; Septuag. & alij *infixit*.

Verùm nostro consentiunt Septuag. qui hîc vertunt ἐβόησεν, id est *clamauit*, & Iudic. 1. 14. ἐγόγγυσεν, id est *murmurauit*; siue quia tam noster quàm Septuag. pro ותצנח *tisnach* legerunt ותאנח *teenach*, in est ingemuit, suspirauit; nam א & צ sunt litteræ vicinæ: siue quia צנח *tsanach*, subinde pro affini אנח *anach* capi sciebant, quod nos iam scire non possumus, eò quòd verbum *tsanach* nusquam alibi reperiatur. Et sanè suspirasse Axam, ac suspirio permouisse. Patrem ad concedendum ea quæ postulabat, valdè est verisimile. Hic enim est feminarum mos, hæc earum est ars.

At illa respondit: Da mihi benedictionem.] Acutè & appositè, ait Arias, prudens sagaxque puella vsa est voce Hebr. ברכה *berecha*, quæ & benedictionem, & faustitatem, & bonas preces, & singulare beneficium, priuilegium, fertilitatem, atque etiam aquæ copiam significat. Omnia enim hæc vnica voce *berecha* postulabat Axa. Vers. 19.

C

Alleg. Rupert. in lib. Iudicum c. 2. *Othoniel*, ait est Christus, *Saluator noster & iudex, qui Cariat Sepher, id est ciuitatem litterarum percussit, quæ prius Dabir, id est loquens sine loquela vocabatur, quando manifestata veritate Euangelij, loquacem scribarum & Pharisæorum Synagogam in littera legis gloriantem redarguit*, &c. Et paulò inferiùs: *Proposito sibi præmio vt acciperet Axam coniugem, id est nouam de gentibus Ecclesiam: Cuius pater per fidem factus est Caleph, quod interpretatur quasi cor, scilicet Deus qui nobis factus est quasi cor, dicendo: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Hinc ipse*

D *qui factus est ei vir Saluator mundi, suasit vt peteret à patre suo agrum. Docuit enim Ecclesiam suam orare, & petere à Deo Patre regnum cælorum. Quæ cum suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleph: Quid habes? Axa sedens asino suspirat, quando conuersa ad Christum Ecclesia, prima iam gratia, id est peccatorum remissione percepta secundam gratiam, id est Sancti Spiritus illustrationem regem cælestis desiderium postulat.*

Terram Australem & arentem dedisti mihi, iunge & irriguam. Licèt enim Auster in Europa sit pluuius & fœcundus, ideóque terra Australis sit fœcunda: Iudæis tamen Auster, vtpote à vasta Arabiæ solitudine spirans, est calidus, vrens &

ficcus, ideóque humorem terræ exugens eam facit aridam & sterilem, ventus verò Occidentalis, vt pote è mari veniens, Iudæis est pluuius & fœcundus, vt patet 3. Reg.18.44. Amos 5.8. Lucæ 12.54.

Dedit itaque ei Caleb irriguum superius & inferius. Hebr. גלות מים *galloth maim*, id est, ait Masius, vortices aquarum, siue scatebras vel scaturigines, quibus quasi terræ venis ebullientes aquæ volutatim (גלל *galal* enim significat voluere, conuoluere) protrudi videntur, easque duplices; scilicet superiores quibus cliuosa; & inferiores, quibus planiora loca & campi irrigari, itáque fœcundari possint: cum scatebris: fundos quoque earum accipe, vti mox dicam. ita quoque Theodor. quæst. 2. in lib. Iudic. & Procopius, qui addit Symmachum vertisse *possessionem in superioribus, & possessionem in inferioribus.* Per quæ Tropol. ait Procop. innuit facultatem cælestis ac sublimis cogitationis, æquè ac humiliationis, quare possessio superior est oratio & meditatio, inferiori humiliatio & mortificatio.

Planiùs & pressius S. Gregor. (quem sequitur Rupert.) lib.3. Dial. cap.34. & lib.6. Registri Epist. 23. ad Theoctisten, docet duplicem hîc notari compunctionem: *Axa*, inquit, *super asinum sedet, cum irrationabilibus carnis suæ motibus anima præsidet. Quæ suspirans à patre terram irriguam petit: quia à creatore nostro cum magno gemitu quærenda est lachrymarum gratia. Sunt námque nonnulli, qui iam in dono perceperunt liberè pro iustitia loqui, oppressos tueri, indigentibus possessa tribuere, ardorem fidei habere, sed adhuc gratiam lachrymarum non habent. Hi nimirum terram australem & arentem habent, sed adhuc irrigua indigent, quia in bonis operibus positi, in quibus magni atque feruentes sunt, oportet nimis, vt timore supplicij, aut amore regni cælestis mala etiam quæ antea perpetrauerunt explorent.* Quocirca mox subiungit: *Sed quia, vt dixi, duo sunt compunctionis genera, Dedit ei pater suus irriguum superius & irriguum inferius: Irriguum quippe superius accipit anima, cum sese in lachrymis cælestis regni desiderio affligit: Irriguum verò inferius accipit, cum inferni supplicia flendo pertimescit. Et quidem priùs inferius, ac post irriguum superius datur. Sed quia compunctio Amoris dignitate præminet, necesse fuit vt prius irriguum superius, & post irriguum inferius commemorari debuisset.* Vndè paulò ante dixit: *Sicque fit vt perfecta compunctio formidinis tradat animum compunctioni dilectionis.* Audi S. August. lib. Medit. cap. 36. *Da mihi*, inquit, *euidens signum amoris tui: irriguum lachrymarum fontem, iugiter manentem, vt ipsæ quoque lachrymæ tuum in me testentur amorem: ipsæ prodant, ipsæ loquantur quantum te diligit anima mea, dum præ nimia dulcedine amoris tui nequit se à lachrymis continere.*

Irriguum. Perperam in Septuag. legitur λυ-τρωσιν, id est, *redemptionem*, vti legunt Theodor. S. August. Procop. pro λύτρωσιν, id est, *ablutionem*, irrigationem vt vertit Theodotion. Caiet. per irriguum superius accipit fontes in montibus erumpentes, per inferius puteos. Alij per irriguum superius accipiunt agrum pluuijs irriguum, siue qui pluuijs rigari solet, per inferius fontes. Alij meliùs intelligunt agros & fundos montanos, & decliues fontibus aquisque irriguos: Poterant enim filiæ fundorum esse hæredes, si nuberent viro suæ tribus & familiæ; tunc enim non transferebantur ad aliam tribum & familiam, quod tantùm vetatur Numer.36.6.

OMNES VRBES 29.] Sunt 37. si singula nomina numeres, sed inter eas vici quidem celebriores commemorati sunt, vt propriè vrbes fuerint 29. dumtaxat. ita Masius. VERS. 32.

IESVS ÆVM AVTEM HABITATOREM IERVSALEM NON POTVERVNT FILII IVDA DELERE,] ob suam socordiam & peccata, quibus irritatus Deus opem suam eis subtraxit, vt dicitur Indic.2.20. VERS. 63.

Quin & Dauidis tempore Iebusæos habitasse inter Israëlitas, adeóque Dauidem eis eripuisse arcem Sion, nec tamen eos omnino eliminasse, sed subiugasse dumtaxat, ac Iebusæos vt in ius ditionémque, sic & in sacra religionémque Israëlitarum transisse, colligitur ex 2.Reg. 24.22. vbi Dauid ab Areuna Iebusæo emit areã in qua Deo immolaret. ita Masius. Est Prolepsis. Nam hæc post felicia Iosue tempora sub Iudicibus contigerunt: Igitur Iosue cepit Ierusalem, eiúsque regem Adonisedec cum aliis quatuor regibus occidit, vt audiuimus cap.10. arcem tamen Ierusalem non cepit, sed eam tenuere Iebusæi: inde factum, vt ijdem post obitum Iosue sensim vrbem totam rursum occupârint, vti occuparunt Hebron & Dabir à Iosue ante expugnatas; hinc necesse fuit vt filijs Iuda Ierosolymam expugnarent, quod fecerunt post mortem Iosue, vt audiemus Iudic. 1. Perperam ergo R. Dauid ait non liquisse Iudæis expugnare Ierusalem, eò quòd eam tenerent Iebusæi oriundi ex Abimelech, cum quo Abraham fœdus inierat Genes.21. Sed id fecisse Dauidem, cum fœdus hoc longinquitate temporis esset extinctum. Hæc enim mera sunt figmenta.

Tropol. Iebusæus Hebr. idem est quod calcator (בוס *bus* enim significat calcare) hîc significat nostram concupiscentiam eiusque motus, qui Iudæum, id est rationem & mentem, fidei & pietatis erga Deum professorem, quotidie exagitant vexant, proculcant, nec viribus nostris expelli possunt, sed Dauide opus est is est Christus ex Dauidis sanguine ortus, sed neque hic illos prorsus exterminat, sed subigit, vt assiduè cum eis luctando eósque supprimendo, perpetuum habeamus bellandi & vincendi exercitium.

CAPVT DECIMVM-SEXTVM.

SYNOPSIS.

Describuntur fines limitésque regionis, quæ sorte tribui Ephraim obuenit.

1. Cecidit quoque sors filiorum Ioseph, ab Iordane contra Iericho & aquas eius ab
Oriente: solitudo quæ ascendit de Iericho ad montem Bethel: 2. & egreditur
de Bethel Luza: transitque terminum Archi, Atharoth. 3. & descendit ad Occidentem
iuxta terminum Iephleti, vsque ad terminos Beth horon inferioris, & Gazer: finiun-
turque regiones eius mari magno: 4. possederuntque filij Ioseph Manasses & Ephraim.
5. Et factus est terminus filiorum Ephraim per cognationes suas: & possessio eorum con-
tra Orientem Ataroth Addar vsque Beth horon superiorem. 6. Egrediuntur confinia
in mare: Machmethath verò Aquilonem respicit, & circuit terminos contra Orientem
in Thanathselo: & pertransit ab Oriente Ianoë. 7. descendítque de Ianoë in Atharoth
& Naaratha: & peruenit in Iericho, egreditúrque ad Iordanem. 8. De Taphua pertran-
sit contra mare in Vallem arundineti, suntque egressus eius in mare salsissimum. hæc est
possessio tribus filiorum Ephraim per familias suas. 9. Vrbésque separatæ sunt filijs
Ephraim in medio possessionis filiorum Manasse, & villæ earum. 10. Et non interfece-
runt filij Ephraim Chananæum, qui habitabat in Gazer: habitauítque Chananæus in
medio Ephraim vsque in diem hanc tributarius.

Vers. 1. CECIDIT QVOQVE SORS FILIORVM IOSEPH, scilicet Ephraim & Manasse, qui vt audiuimus cap. 14. v. 4. duas tribus constituerunt. Iam dimidia tribus Manasse portionem regionis suæ à Mose acceperat cis Iordanem; restabat ergo altera dimidia cum tota tribu Ephraim, quæ hîc à Iosue trans Iordanem partem suam sorte accipiunt, sed ita vt sors Manasse vicina esset & contigua sorti Ephraim. Hoc capite ergo describitur sors Ephraim, sequenti verò cap. sors dimidiæ tribus Manasse: vtrique deinde lateralis, & contigua erat sors tribus Beniamin. Graphicè singularum tribuum sortes, vrbes, montes & fluuios describunt S. Hieron. & Euseb. in locis Hebr. Masius hîc & Arias in Apparatu Biblior. Regior. libro Caleb, atque eadem in tabulis Geographicis oculatim spectandas exhibet Adrichom. etsi nonnulla in eo desiderentur. Eas adeat lector: spinosum enim esset & operosum, ac lectori tædiosum parúmque vtile, si ea hîc commentando persequerer.

Vers. 8. IN VALLLEM ARVNDINETI.] Masius & alij: *In torrentem arundinis*, valles enim, per quas labuntur torrentes & aquæ, fertiles sunt arundinum; hæ enim nascuntur in locis paludosis & humectis.

SVNTQVE EGRESSVS EIVS IN MARE SALSISSIMVM,] id est in mare quod natura sua est salsum. Hebr. *mare salu*, quod noster vertere solet *mare salsissimum*. Significat mare mortuum, siue locum Asphaltitem, vt patet c. 18. 19. Numer. A 34. v. 3. & alibi. Verùm hîc illud accipi nequit: ab eo enim longè abest tribus Ephraim: quare hîc accipi debet mare Mediterraneum. Vnde Serarius opinatur τὸ *salsissimum* hîc irrepsisse: nam eo carent Hebr. Chald. & Græca, illúdque noster omittit c. sequenti v. 9. vbi mare (scilicet Mediterraneum) assignat terminum tribus Manasse, quæ contermina erat tribui Ephraim.

VRBESQVE SEPARATÆ SVNT FILIIS EPHRAIM IN MEDIO POSSESSIONIS FILIORVM MANASSÆ, ET VILLÆ (id est pagi vel vici suburbani, ait Masius) EARVM.] q. d. cum sors vrbium quæ ceciderat tribui Ephraim non sufficeret tantæ multitudini Ephraimitarum, adiunctæ sunt eis aliquæ vrbes ex tribu Manasse, B quæ tribui Ephraim erat cognata & contermina. Vers. 9.

HABITAVITQVE CHANANÆVS IN MEDIO EPHRAIM VSQVE IN DIEM HANC TRIBVTARIVS.] Factum hoc ex ignauia Ephraimitarum. Iusserat enim Deus Chananæos exterminari, nec fœdus cum eis iniri etiam sub pacto tributi.

Tropol. S. Gregor. lib. 4. Moral. c. 22. *Quid Chananæus*, inquit, *gentilis videlicet populus nisi vitium significat? & sæpè magnis virtutibus terram repromissionis ingredimur, quia spe intima de æternitate roboramur: sed dum inter acta sublimia, vitia quædam parua retinemus, quasi Chananæum viuere in terra nostra concedimus. Qui tamen nobis tributarius efficitur, quia hoc ipsum vitium, quod subigere non possumus, ad vsum nostræ vtilitatis humiliter retorquemus, vt eo de se mens & in summis vilia sentiat, quo suis viribus etiam parua quæ appetit non expugnat.* Vers. 10.

CAPVT XVII.

SYNOPSIS.

Describuntur fines dimidiæ tribus Manasse cis Iordanem, & alterius dimidiæ trans Iordanem v. 5. *quæ pariter reliquit in sua sorte nonnullos* Chananæos*, eosque fecit sibi tributarios. Denique* v. 14. *conquerentibus filiis* Ioseph *de habitatione angusta*, Iosue *respondit vt armis sibi spatia laxent, eijciendo* Chananæos *ex montibus.*

1. CEcidit autem sors tribui Manasse: (ipse enim est primogenitus Ioseph) Machir
primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitque possessio-
nem Galaad & Basan: 2. & reliquis filiorum Manasse iuxta familias suas, filiis Abiezer,
& filiis Helec, & filiis Esriel, & filiis Sechem, & filiis Hepher, & filiis Semida. isti sunt
filij Manasse filij Ioseph, mares per cognationes suas. 3. Salphaad verò filio Hepher
filij Galaad filij Machir filij Manasse, non erant filij, sed solæ filiæ: quarum ista sunt no-
mina, Maala & Noa & Hegla & Melcha & Thersa. 4. Venerúntque in conspectu Elea-
zari sacerdotis, & Iosue filij Nun, & principum, dicentes: Dominus præcepit per ma-
num Moysi, vt daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum. Deditque eis iuxta
imperium Domini possessionem in medio fratrum patris earum. 5. Et ceciderunt funi-
culi Manasse, decem, absque Terra Galaad & Basan trans Iordanem. 6. Filiæ enim
Manasse possederunt hereditatem in medio filiorum eius. Terra autem Galaad cecidit in
sortem filiorum Manasse qui reliqui erant. 7. Fuitque terminus Manasse ab Aser, Ma-
chmethath quæ respicit Sichem: & egreditur ad dextram iuxta habitatores Fontis Ta-
phuæ. 8. Etenim in sorte Manasse ceciderat Terra Taphuæ, quæ est iuxta terminos Ma-
nasse filiorum Ephraim. 9. Descenditque terminus Vallis arundineti in meridiem tor-
rentis ciuitatum Ephraim, quæ in medio sunt vrbium Manasse: terminus Manasse ab Aqui-
lone torrentis, & exitus eius pergit ad mare: 10. ita vt possessio Ephraim sit ab Austro,
& ab Aquilone Manasse, & vtramque claudat mare, & coniungantur sibi in tribu Aser ab
Aquilone, & in tribu Issachar ab Oriente. 11. Fuitque hereditas Manasse in Issachar &
in Aser, Bethsan & viculi eius, & Ieblaam cum viculis suis, & habitatores Dor cum oppi-
dis suis, habitatores quoque Endor cum viculis suis: similitérque habitatores Thenac cum
viculis suis, & habitatores Mageddo cum viculis suis, & tertia pars vrbis Nopheth.
12. Nec potuerunt filij Manasse has ciuitates subuertere, sed cœpit Chananæus habitare
in terra sua. 13. Postquam autem conualuerunt filij Israël, subiecerunt Chananæos, &
fecerunt sibi tributarios, nec interfecerunt eos. 14. Locutíque sunt filij Ioseph ad Io-
sue, & dixerunt: Quare dedisti mihi possessionem sortis & funiculi vnius, cùm sim tantæ
multitudinis, & benedixerit mihi Dominus? 15. Ad quos Iosue ait: si populus multus
es, ascende in siluam, & succide tibi spatia in Terra Pherezæi & Raphaim: quia angusta
est tibi possessio montis Ephraim. 16. Cui responderunt filij Ioseph: Non poterimus ad
montana conscendere, cùm ferreis curribus vtantur Chananæi, qui habitant in terra cam-
pestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum viculis suis, & Iezrael mediam possidens vallem.
17. Dixitque Iosue ad domum Ioseph, Ephraim & Manasse: Populus multus es, & ma-
gnæ fortitudinis, non habebis sortem vnam, 18. sed transibis ad montem, & succides
tibi, atque purgabis ad habitandum spatia: & poteris vltra procedere cùm subuerteris
Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, & esse fortissimum.

VERS. I. IPSE ENIM PRIMOGENITVS IOSEPH.] Dat causam cur tribus Manasse fuerit vna è tribubus quæ Chananæam sorte diuiserunt, nimirum quia licèt Manasse non esset filius Iacobi Patriarchæ, sed nepos, tamen quia filius erat Iosephi, Iacob eum sibi in filium adoptarat, & pari iure A cum cæteris filiis suis immediatè Chananæam diuidere & hæreditare iusserat. Genes. 48.

Machir primogenito (imò vnigenito) *Manassi*: hic enim non alium reliquit filium quàm Machir, qui fuit pater Galaad. *Qui* (Galaad) *fuit vir pugnator*, non in Chananæa, sed in Ægypto sub Pharaone in bellis Ephraimitarum, qui cæsi nar-

rantur 1. Paral. 7. 21. Galaad enim natus est in Ægypto viuente adhuc Iosepho auo: Quare Pharaoni in bellis seruire potuit ante cæptam eius in Hebræos persecutionem Exodi 1. Videtur Galaad mortuus in Ægypto, vel certè in deserto, nam in egressu Mosis & Hebræorum ex Ægypto, ipse si adhuc vixit fuit 140. annorum, in ingressu verò Hebræorum in Chanaan fuisset 180. annorum, quæ ætas nulli illo æuo contigit.

VERS. 4. DOMINVS PRÆCEPIT.] Numer. 27. Vide ibi dicta.

VERS. 5. ET CECIDERVNT FVNICVLI MANASSE DECEM, ABSQVE TERRA GALAAD ET BASAN TRANS IORDANEM.] *Funiculi*, id est portiones, siue sortes hæreditariæ: olim enim funiculis dimetiebantur limites & hæreditates, sicut iam metiuntur virgis vel baculis mensoriis: Esto hæc tantæ terræ dimensio non sit facta funiculis (hoc enim nimis longum & operosum fuisset) sed oculari inspectione & spatij æstimatione. Est ergo Catachresis.

Porrò tribus Manasse diuisa fuit in duas partes. Dimidia enim tribus obtinuit Galaad & Basan cis Iordanem, altera dimidia obtinuit suas sortes trans Iordanem, easque decem, quia decem familijs Manasse dandæ erant decem sortes, nimirum quinque filijs, scilicet Abiezer, Helec, Esrel, Sichem & Semida v. 2. & quinque filiabus Salphaad, scilicet Maala, Noa, Hegla, Melcha & Thersa: Nam sextus filius Hepher nullos genuit filios nisi Salphaad, qui hasce quinque filias dumtaxat post se reliquit, sibique substituit v. 3.

VERS. 8. ETENIM IN SORTE MANASSE CECIDERAT TERRA TAPHVÆ, QVÆ (terra Taphuæ) EST IVXTA TERMINOS MANASSE, estque FILIORVM EPHRAIM.] Vnde ex Hebræo sic clarè vertas: *Ipsius Manasse fuit terra Taphua, Taphua verò in termino Manasse*, fuit *filiorum Ephraim*. Sensus est, q.d. Terra vicina vrbi Taphuæ fuit filiorum Ephraim: vnde v. sequenti dicitur, ciuitates aliquas Ephraim (vti erat Taphua) fuisse in medio vrbium Manasse. Idem dixit cap. 6. vers. 9. Causa erat quod tribus Ephraim esset copiosior & numerosior, quàm in regione, quæ sorte sibi obtigerat, tota commodè habitare posset; quare terminos eius nimis arctos laxare oportuit, vt aliquas in sorte Manasse vrbes occuparet & incoleret, relictis tamen agris vicinis ipsi tribui Manasse, eò quòd agri, qui tribui Ephraim obtigerant, adeo fertiles essent, vt toti tribui alendæ sufficerent; ita Masius & alij.

VERS. 11. FVITQVE HÆREDITAS MANASSE IN ISSACHAR ET IN ASER.] *In*, id est iuxta, vel in confinio & quasi cõplexu tribuum Issachar & Aser, quomodo Hebr. dicitur vrna aurea habens manna, & virga Aaron fuisse in arca, id est iuxta arcam; nam in arca erant dumtaxat tabulæ legis. Hebr. 9. 4. vide ibi dicta.

Bethsan, quæ postea dicta est Scytopolis, id est Scytarum ciuitas, quod à Scytis habitata sit, vti indicat S. August. quæst. 8. in lib. Iudic. Iosephus lib. 5. Antiq. c. 1. Herodotus lib. 1. & alij.

VERS. 14. LOCVTI SVNT IOSEPH (puta Manassenses & Ephraimitæ) AD IOSVE, ET DIXERVNT: QVARE DEDISTI MIHI POSSESSIONEM FVNICVLI VNIVS, CVM SIM TANTÆ MVLTITVDINIS, ET BENEDIXERIT MIHI DOMINVS?] q.d. Cur nobis qui facimus duas tribus, scilicet Ephraim & Manasse, tam angustos dedisti limites, vt vnius funiculi, id est vnius sortis & tribus esse videatur, quia vix vni soli tribui sufficiunt; cum tamen Deo nobis benedicente in magnam multitudinem excreuerimus. Dicunt hoc, non quòd regiones eis sorte assignatæ vtrique tribui non sufficerent, sed quòd pleræque possiderentur à Chananæis, quos ipsi expellere se posse diffidebant, eò quòd arces & vrbes in montibus & rupibus occuparent situ & arte munitos. Sperabant ipsi se à Iosue vtpote suo contribuli (erat enim Iosue ex tribu Ephraim) obtenturos vt ex aliis tribubus regiones aliquæ pacificæ sibi assignarentur. Sed stetit Iosue fortis, noluítque alijs tribubus quicquam adimere, quod suæ tribueret. Nihil ergo dedit carni & sanguini, sed totum iustitiæ, iustámque distributionem iam factam confirmauit. Vnde ait:

SI POPVLVS MVLTVS ES, ASCENDE IN SYLVAM, ET SVCCIDE TIBI SPATIA IN TERRA PHEREZÆI ET RAPHAIM, q.d. Si abundas hominibus, & quæris laxiora ad habitandum spatia, noli eā postulare in alijs tribubus cum illorum iniuria, sed spatia tibi assignata in terra Pherezæi & Raphaim ijs expulsis, & instar syluæ excisis, occupa, excole, ædifica. Est Metaphora: terram enim à Chananæis occupatam vocat syluam, eò quòd sicut sylua excindi debet, vt locus arari possit; sic excidendi erant Pherezæi, vt eorum terram occuparent Iosephitæ. VERS. 15.

NON POTERIMVS AD MONTANA CONSCENDERE; CVM FERREIS CVRRIBVS VTANTVR CHANANÆI.] Erant hi falcati currus, qui falcibus & gladiis armati, in hostes immissi homines & obuia quæque secabant, & quasi demetebant. Talibus vsus est Darius Rex Persarum pugnans contra Alexandrum Magnum. Audi Curtium lib. 4. *Ipse ante se falcatos currus habebat, quos signo dato vniuersos in hostem effudit. Ruebant laxatis habenis aurigæ, quò plures nondum satis prouiso impetu obtererent. Alios ergo hastæ multum vltra temonem eminentes, alios ab vtróque latere dimissæ falces lacerauere.* VERS. 16.

Xenophon lib. 6. Cyripædiæ, Cyrum horum curruum facit inuentorem, sed hinc liquet tempore Iosue, qui Cyrum nongentis annis antecessit, talibus curribus vsos fuisse Chananæos. Porrò terror iste curruum mox euanuit: nam ijs opposuere milites longis hastis densatos, qui equorum ventres suffoderent, itáque ijs occisis vel cæsis currus eorum inutiles redderent. Adinuenit hoc Alexander Magnus, teste Curtio lib. 4. & Diodoro siculo lib. 17. *Pedites*, inquit, *omnes phalangis commonuit, quando propiùs impulsi fuissent currus, vt clypeos conungerent, sarissisque eos vehementer pulsarent, eo strepitu consternatos equos quadrigas retrorsum rapturos, quod ita accidit.*

DIXITQVE IOSVE. Iosue nil Manassensium replica motus stat firmus, nec aliud eis responsum dat, quàm id quod iam dedit, scilicet vt armis sibi spatia laxent. VERS. 17.

CAPVT XVIII.

SYNOPSIS.

SOrtitio tribuum capta in Galgalis, sed intermissa, iussu Iosue restituitur in Silo. Mittit ergo ipse mensores, qui reliquam Chananaam adhuc indiuisam exactius dimetiantur, & in septem regiones pro septem reliquis tribubus partiantur. Quocirca tribus Beniamin prima vnam ex septem sorte occupat v. 11. cuius deinde vrbes & limites describuntur.

1. COngregatíque sunt omnes filij Israël in Silo, ibíque fixerunt tabernaculum testimonij, & fuit eis Terra subiecta. 2. Remanserant autem filiorum Israël septem tribus, quæ necdum acceperant possessiones suas. 3. Ad quos Iosue ait: Vsquequo marcetis ignauia, & non intratis ad possidendam Terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis? 4. Eligite de singulis tribubus ternos viros, vt mittam eos, & pergant atque circumeant Terram, & describant eam iuxta numerum vniuscuiusque multitudinis: referántque ad me quod descripserint. 5. Diuidite vobis Terram in septem partes: Iudas sit in terminis suis ab australi plaga, & domus Ioseph ab Aquilone. 6. mediam inter hos Terram in septem partes describite: & huc venietis ad me, vt coram Domino Deo vestro mittam vobis hîc sortem: 7. quia non est inter vos pars Leuitarum, sed sacerdotium Domini est eorum hereditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manasse, iam acceperant possessiones suas trans Iordanem ad Orientalem plagam: quas dedit eis Moyses famulus Domini. 8. Cúmque surrexissent viri, vt pergerent ad describendam Terram præcepit eis Iosue, dicens: Circuite Terram, & describite eam, ac reuertimini ad me: vt hîc coram Domino in Silo, mittam vobis sortem. 9. Itaque perrexerunt: & lustrantes eam, in septem partes diuiserunt, scribentes in volumine. Reuersique sunt ad Iosue in castra Silo. 10. Qui misit sortes coram Domino in Silo, diuisitque Terram filiis Israël in septem partes. 11. Et ascendit sors prima filiorum Benjamin per familias suas, vt possiderent Terram inter filios Iuda & filios Ioseph. 12. Fuítque terminus eorum contra Aquilonem à Iordane: pergens iuxta latus Iericho septentrionalis plagæ, & inde contra Occidentem ad montana conscendens, & perueniens ad solitudinem Bethauen, 13. atque pertransiens iuxta Luzam ad Meridiem, ipsa est Bethel: descendítque in Atharoth Addar, in montem qui est ad Meridiem Beth horon inferioris: 14. Et inclinetur circuiens contra mare ad Meridiem montis qui respicit Beth horon contra Africum: suntque exitus eius in Cariath baal, quæ vocatur & Cariathiarim, vrbem filiorum Iuda. hæc est plaga contra mare, ad Occidentem. 15. A Meridie autem ex parte Cariathiarim egreditur terminus contra mare, & peruenit vsque ad fontem aquarum Nephtoa. 16. Descendítque partem in montis, qui respicit Vallem filiorum Ennom: & est contra septentrionalem plagam in extrema parte Vallis Raphaim. Descendítque in Geennom (id est, Vallem Ennom) iuxta latus Iebusæi ad Austrum: & peruenit ad Fontem Rogel, 17. transiens ad Aquilonem, & egrediens ad Ensemes, id est, fontem solis: 18. & pertransit vsque ad tumulos, qui sunt è regione Ascensus Adommim: descendítque ad Abenboen, id est, lapidem Boen filij Ruben: & pertransit ex latere Aquilonis ad campestria: descendítque in planitiem, 19. & prætergreditur contra Aquilonem Beth hagla: suntque exitus eius contra linguam maris salsissimi ab Aquilone in fine Iordanis ad australem plagam: 20. qui est terminus illius ab Oriente. hæc est possessio filiorum Benjamin per terminos suos in circuitu, & familias suas. 21. Fuerúntque ciuitates eius, Iericho & Beth hagla & Vallis Casis, 22. Beth Araba & Samaraim & Bethel 23. & Auim & Aphara & Ophera, 24. Villa Emona & Ophni & Gabee: ciuitates duodecim, & villæ earum. 25. Gabaon & Rama & Beroth, 26. & Mesphe & Caphara, & Amosa 27. & Recem, Iarephel & Tharela, 28. & Sela, Eleph, & Iebus, quæ est Ierusalem, Gabaath & Cariath: ciuitates quatuordecim, & villæ earum. Hæc est possessio filiorum Benjamin iuxta familias suas.

Vers. 1. Congregati svnt omnes filii Israel in Silo, (Silo est mons altissimus, & ciuitas in monte) ibiqve fixervnt tabernacvlvm testimonii;] in quo scilicet erat testimonium, id est tabulæ legis cum Archa & Cherubim. Hinc patet Arcam, & cum Arca. Castra Hebræorum è Galgalis fuisse translata in Silo, quæ erat in tribu Ephraim, ex qua erat dux Iosue. Par enim erat vt Arca esset in tribu Ducis, ac Ducem populus sequeretur, præsertim quia Silo erat iuxta Ierusalem (ab ea enim distabat duabus leucis, siue horis dumtaxat) in qua Deus sibi sedem templúmque statuere decreuerat. Mansit Arca in Silo 350. annis & ampliùs, puta à Iosue vsque ad Samuelem. 1. Reg. 14. 3. Rabbini putant hanc arcæ è Galgalis translationem factam anno 14. Ducatus Iosue, indéq; computant annos Iubilæos, quos ipsi numerant 17. puta 850. annos, quibus Hebræos terram promissam occupasse ipsi asserunt; sed hallucinantur in multis. Veriùs Torniellus & alij censent, hanc arcæ trãslationem factam post septem annorum bella, puta anno octauo Ducatus Iosue.

Tunc enim Iosue Chananæam à se debellatam pacificè possedit, eámque inter 12. tribus distribuit; quare tunc singuli domos incolere, vineásq; & agros excolere cæperunt. Tunc ergo pariter leges & ceremoniæ à Deo præscriptæ per Mosen in praxin inductæ sunt, ac consequenter ritus anni septimi, pariter & quinquagesimi, siue Iubilæi.

Igitur annus octauus Iosue (non primus, quo ingressus Chananæam expugnauit Ierichuntem, vti nonnulli volunt) fuit exordium horum annorum. Ab illo enim numerari cæperunt anni tam Sabbathici, quàm Iubilæi, iuxta legem à Deo sancitam Leuit. 25. 2. & seq. vti ibidem ostendi.

Vers. 2 Remanserant avtem filiorvm Israel septem tribvs, qvæ necdvm acceperant possessiones svas.] Id factum est partim ex torpore & ignauia septem tribuum, hanc enim eis obiicit Iosue v. sequenti: partim quòd eis oborta fuerit suspicio, priorem terræ sanctæ dimensionem non satis æquè esse factam in eáq; à mensoribus commissum esse errorem: nam vt is emendetur, Iosue denuò mittit nouos descriptores, qui septẽ tribubus exactiùs restantem terram dimetiantur, & in septem regiones distribuant.

Vers. 3. Ad qvos Iosve ait: vsqveqvò marcetis ignavia?] &c. Solet labore fessos corripere sopor & torpor, sic hîc Israëlitas bello septennali fatigatos inuasit ignauia ad mittẽdum Geometras, qui Chananæam reliquam in septem partes æquè septem tribubus partirentur. Non ergo significat hîc Iosue multum temporis, scilicet septem annos inter priorem & posteriorem hanc Chananææ diuisionem intercessisse, vt volunt Rabbini, & eos secuti Masius & Magalianes. Tantam enim moram & ignauiam nec tulisset Iosue, nec ipsi Hebræi. Quis enim eos tam numerosos (erant enim plusquam decies centena millia hominum in septem hisce tribubus) aluisset, nisi ipsi singuli terram quæ sortitione sibi obuenerat arassent, seminassent, colluissent? Tantùm ergo vrget eos, vt illico missis agrimensoribus terram diuidant, vt diuisa septem tribubus sortitione distribuatur; ne ipsæ cæteris tribubus, quæ iam suas sortes possidebant, litem moueant, aut eorum limites inuadant & deprædentur. Otium enim est causa indigentiæ, indigentia est causa furti & rapinæ.

Describant eam ivxta nvmervm vnivscvivsqve mvltitvdinis,] id est iuxta numerum tribuum, vt scilicet pro septem tribubus terram describant & diuidãt in totidem portiones siue regiones, sed ita vt numerosiori tribui maior vel fortior terræ portio assignari queat. Ita se explicat v. sequenti. Iaciebantur enim sortes pro quantitate tribui, vt si illa esset magna, regio sorte dilatari; si parua, regio sorte arctari posset. Vers. 3.

Mediam inter hos terram in septem partes distribvite.] τὸ *mediam inter hos* non est in Hebræo, Chald. & Septuag. Nam etiam vltra sortem tribuum Ephraim & Manasse, sors septem tribuum extendebatur vsque ad Libanum. Vnde aliqui suspicantur hîc esse mendum, & corrigendum sic, *reliquam inter vos*. Et sanè τὸ *mediam* exponendum est *reliquam*. Reliqua enim terræ pars erat media, vel inter Iudæos & Iosephitas, vel inter Iosephitas & Libanum, vel inter Iudæos & Idumæos. Hi enim erant limites terræ Hebræis promissæ à Deo statuti. Vers. 6.

Sed Sacerdotium Domini est hæreditas eorum. Sacerdotium, id est Sacerdotalis prouentus, puta oblationes, victimæ, primitiæ, vota, quæ Sacerdotibus ex lege dari debebant, erant quasi hæreditas Leuitarum; inde enim viuebant, quia non habebant portionem terræ, vti cæteræ tribus.

Reversiqve svnt ad Iosve in castra Silo.] Iosephus ait eos septem mensibus occupatos fuisse in hac terræ descriptione, ac septimo mense ad Iosue in Siluntem reuersos. Vers. 9.

Et inclinatvr.] Hebr. תאר *taar*, id est delineatur, figuratur cum aliqua inclinatione & flexu. Vnde Masius vertit: *gyrabat*. Tigur. *reflectit*. Vers. 14.

Descenditqve in partem Montis, qvi respicit vallem filiorvm Ennom.] *Montis*, scilicet Moria, vt dixi cap. 15. 8. Vers. 16.

Et pertransit vsqve ad Tvmvlos.] Hebr. *Vsque ad Geliloth*, quod noster vertit *Tumulos*. τὸ *Tumulos* ergo hîc est nomen proprium vrbis, vel loci ita dicti ab aceruis vel tumulis arenarum vel lapidum, &c. Vide dicta cap. decimo quinto, septimo. Vers. 18.

Vallis Casis.] Hebr. קציץ *kisis*, quæ vox significat excisionem vel finem. Est nomen proprium vallis & vrbis in ea sitæ, quod illa diuisa & quasi discissa foret. Vnde Masius vertit: *vallis abrupta*, vel *planities discissa*. Alij vertunt: *vallis incisionis*, quod in ea balsamum non ferro, sed acuto vitro, osse vel lapide incideretur; si ferro enim incidatur, frutex emoritur, ait Plinius lib. 12. 25. & Iosephus libro decimo quarto Antiq. c. 7. Erat enim vallis hæc non procul à Ierichunte, quæ sola ferebat balsamum, vt docet Iosephus ibidem. Vers. 20.

CAPVT DECIMVM-NONVM.

SYNOPSIS.

SOrte datur v.1. tribui Simeon sua Chananææ portio, ac tribui Zabulon v. 10. *mox Issachar v.* 17. *deinde Aser v.* 24. *ac Nephtali v.* 31. *&* Dan *vers.* 40. *Denique v.*49. *ipsi* Iosue *datur Thamnat lare, quam petierat.*

1. ET egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas: fuitque here-
ditas 2. eorum in medio possessionis filiorum Iuda: Bersabee & Sabee & Mo-
lada 3. & Hasersual, Bala & Asem 4. & Eltholad, Bethul & Harma 5. & Sice-
leg & Bethmarchaboth & Hasersusa 6. & Bethlebaoth & Sarohen: ciuitates tredecim,
& villæ earum. 7. Ain & Remmon & Athar & Asan: ciuitates quatuor, & villæ ea-
rum: 8. omnes viculi per circuitum vrbium istarum vsque ad Baalath Beer Ramath
contra australem plagam. Hæc est hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas,
9. in possessione & funiculo filiorum Iuda: quia maior erat. & idcirco filij Simeon pos-
sederunt in medio hereditatis eorum. 10. Ceciditque sors tertia filiorum Zabulon
per cognationes suas: & factus est terminus possessionis eorum vsque Sarid. 11. As-
cenditque de Mari & Merala, & peruenit in Debbaseth, vsque ad torrentem qui est con-
tra Ieconam. 12. Et reuertitur de Sared contra Orientem in fines Ceseleththabor:
& egreditur ad Dabaret, ascenditque contra Iaphie. 13. Et inde pertransit vsque ad
orientalem plagam Gethhepher & Thacasin: & egreditur in Remmon, Amthar &
Noa. 14. Et circuit ad Aquilonem Hanathon: suntque egressus eius Vallis Iephtahel,
15. & Cateth & Naalol & Semeron, & Iedala & Bethlehem: ciuitates duodecim, &
villæ earum. 16. Hæc est hereditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, vr-
bes & viculi earum. 17. Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas. 18. Fuit-
que eius hereditas, Iezrael & Casaloth & Sunem 19. & Hapharaim & Seon, & Ana-
harath 20. & Rabboth & Cesion, Abes, 21. & Rameth, & Engannim, & Enhadda,
& Bethpheses. 22. Et peruenit terminus eius vsque Thabor & Sehesima & Bethsa-
mes: eruntque exitus eius Iordanis: ciuitates sedecim, & villæ earum. 23. Hæc est
possessio filiorum Issachar per cognationes suas, vrbes & viculi earum. 24. Cecidit-
que sors quinta tribui filiorum Aser per cognationes suas: 25. fuitque terminus eorum
Halcath & Chali & Beten & Axaph 26. & Elmelech & Amaad & Messal: & peruenit
vsque ad Carmelum maris & Sihor & Labanath. 27. Ac reuertitur contra Orientem
Bethdagon: & pertransit vsque Zabulon & Vallem Iephthael contra Aquilonem in
Bethemec & Nehiel. Egrediturque ad læuam Cabul, 28. & Abran & Rohob & Ha-
mon & Cana, vsque ad Sidonem magnam. 29. reuertiturque in Horma vsque ad ci-
uitatem munitissimam Tyrum, & vsque Hosa: eruntque exitus eius in mare de funicu-
lo Achziba: 30. & Amma & Aphec & Rohob, ciuitates vigintiduæ & villæ earum.
31. Hæc est possessio filiorum Aser per cognationes suas, vrbesque & viculi earum.
32. Filiorum Nephthali sexta sors cecidit per familias suas: 33. & cœpit terminus de
Heleph & Elon in Saananim, & Adami, quæ est Neceb, & Iebnael vsque Lecum: &
egressus eorum vsque ad Iordanem: 34. reuertiturque terminus contra Occidentem
Azanotthabor, atque inde ingreditur in Hucuca, & pertransit in Zabulon contra Me-
ridiem, & in Aser contra Occidentem & in Iuda ad Iordanem contra ortum solis.
35. ciuitates munitissimæ, Assedim, Ser, & Emath, & Reccath & Cenereth, 36. &
Edema & Arama, Asor 37. & Cedes & Edrai, Enhasor 38. & Ieron & Magdalel,
Horem & Bethanath & Bethsames: ciuitates decem & nouem, & villæ earum.
39. Hæc est possessio tribus filiorum Nephthali per cognationes suas, vrbes & viculi
earum. 40. Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima: 41. & fuit
terminus possessionis eius Sara & Esthaol, & Hirsemes, id est, ciuitates solis. 42. Se-
lebin & Aialon & Iethela, 43. Elon & Themna & Acron, 44. Elthece, Gebbethon

& Gethremmon: 45. & Meiarcon 46. & Arecon, cum termino qui respicit Ioppen,
47. & ipso fine concluditur. Ascenderúntque filij Dan, & pugnauerunt contra Lesem,
ceperuntque eam: & percusserunt eam in ore gladij, & possederunt, & habitauerunt in
ea, vocantes nomen eius Lesam Dan, ex nomine Dan patris sui. 48. Hæc est posses-
sio tribus filiorum Dan, per cognationes suas, vrbes & viculi earum. 49. Cúmque
complesset sorte diuidere Terram singulis per tribus suas, dederunt filij Israël possessio-
nem Iosue filio Nun in medio sui, 50. iuxta præceptum Domini, vrbem quam postu-
lauit, Thamnath Saraa in monte Ephraim: & ædificauit ciuitatem, habitauítque in ea.
51. Hæ sunt possessiones, quas sorte diuiserunt Eleazar sacerdos & Iosue filius Nun,
& principes familiarum ac tribuum filiorum Israël in Silo, coram Domino ad ostium ta-
bernaculi testimonij, partitíque sunt terram.

FVITQVE HÆREDITAS EORVM (Simeonitarum) IN MEDIO POSSESSIONIS FILIORVM IVDA.] R. Salomon asserit Simeonitas in sortitione 12. tribuum fuisse præteritos, eò quòd Iacob maledicens Simeoni dixerit de eo & Leui: *Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israël.* Genes. 49. 7. Quare Simeonitas fuisse exortes hæreditatis, sed reliquas tribus iecisse sortem, quænam illos in se reciperet, ac sortem cecidisse super tribum Iuda: hanc ergo eos intra se recepisse, sed egrè & coactè ideóque eos à se expulisse sub Dauide, idque colligit ex 1. Paral. 4. 31. Verùm hæc sunt mera commenta, imò errores S. Script. repugnantes, quæ hîc expresè asserit Simeonitis, æquè ac aliis tribubus sorte portionem suam in Chananæa obtigisse. Quòd ergo hîc dicuntur ipsi sortem recepisse in medio filiorum Iuda, sic accipe, quòd sors eorum contermina fuerit sorti tribus Iuda, illique immissa; quodque tribus Iuda, cum nimis laxa haberet terrarum spatia, quàm vt omnia excolere, & contra feras tueri posset partem eorum cesserit tribui Simeonis. Hæc enim cæteris tribubus erat minor, minúsque numerosa. Nam in vltimo censu, in ea dumtaxat numerati sunt 22200. Porrò oraculum Iacob non fauet R. Salomoni, sed aliud intendit, vti ostendi Genes. 49. 7. Ita Masius & alij.

Vers. 11. AD TORRENTEM QVI EST CONTRA IECONAM.] Verisimiliter Masius opinatur torrentem hunc esse iuxta limites Sidoniorum, quem Pagida vel Belum Historici nominant, qui arenam vehit, ex qua optima conflantur intra, teste Plinio lib. 5. cap. 19. & lib. 36. cap. 26. Iosepho lib. 2. belli cap. 9. Tacito lib. 5. Strabo lib. 16. & Guiliel. Tyrio lib. decimo tertio belli sacri cap. 3.

Vers. 13. AMTHAR.] Sic & Septuag. vocem Hebr. המתאר *hammetrar*, vt nomen proprium vrbis accipiunt. Symmach. verò accipit vt nomen appellatiuum & epithetum *Remnon*, vnde vertit *Remnon inclytam*. Chald. Masius, Vatab. Pagnin. Arias, R. Dauid, & Rabi Salomon vertunt: *Quæ gyratur vel circumflectitur in Noa.*

Vers. 26. ET PERVENIT VSQVE AD CARMELVM MARIS.] Additur τὸ *maris*, quia duo erant montes Carmeli in terra Sancta, vnus in tribu Aser adiacens mari mediterraneo, alter in tribu Iuda, cuius incola fuit Nabal maritus Abigail.

Vers. 27. BETH DAGON.] id est domus Dagon, quia scilicet in hac vrbe colebatur Dagon forma piscis, vel potiùs Sirenis. Vnde Serarius in Iudic. c. 16. quæst. 23. opinatur Dagon fuisse Venerem, de quo plura 1. Reg. 5. 2.

CENERETH.] Ab hac vrbe nomen accepit lacus Genetsareth, siue mare Galilææ illi adiacēs. Masius & Arias censent Cenereth esse illam, quæ postea in gratiam Tiberij Cæsaris dicta est Tiberias. Alij volunt esse Capharnaum. Vers. 34.

ASCEDERVNTQVE FILII DAN, ET PVGNAVERVNT CONTRA LESEN.] Id post mortem Iosue factum, vt fusè narratur Iudic. 18. 1. & sequen. Hinc patet hunc librum non esse scriptū à Iosue, vel potiùs ab eo qui illum digessit & edidit multa illi fuisse inserta & addita, vti sunt illa cap. 15. vers. 14. & vltim. & cap. 17. vers. 12. & 13. &c. Vers. 47.

DEDERVNT FILII ISRAEL POSSESSIONEM IOSVE.] Nota hîc & mirare modestiam Ducis Iosue; nam qui primò omnibus alijs sortes diuisit, suam vltimus accepit. Rursum ipse noluit sortem sibi iaci vti alijs, sed datum à populo suscepit. Nimirum Iosue fuit typus Iesu Christi, qui cum primus esset omnium, imò α & ω, pro nobis factus est virorum nouissimus. Isaiæ 53. 3. Vers. 49.

IVXTA PRÆCEPTVM DOMINI.] Hoc præceptum Num. 14. 24. non exprimitur, sed hîc suppletur. Hinc ergo liquet Deum præcepisse, vt Iosue daretur illa portio terræ, quam ipse optaret. Si enim Deus ibidem iussit dari Calebo Hebronē, cur non & socio eius Iosue, qui Calebum superauit, fuitque dux & princeps populi? idque satis insinuat Caleb, cum hîc c. 14. v. 6. ait ad Iosue: *Nosti quod locutus sit Dominus ad Mosem hominem Dei de me & te in Cadesbarne.* Vers. 50.

VRBEM QVAM POSTVLAVIT, THANATH SARAA IN MONTE EPHRAIM.] Petijt Iosue hanc vrbem, tum vt inter contribules suos in tribu sua Ephraim habitaret, tum modestiæ causa. Nam vrbes hæc Thamnath cognominata est *Saraa*, ab aritudine & inutilitate loci: *Thamnath Saraa* enim Hebr. id est quod *figura diffluens* vel *inutilis*, vel vt alij; *imago superfluitatis* aut *fœtoris*, vel vt Pagnin. *Numerabis residuum*; quasi Iosue occuparit id, quod aliis omnibus erat residuum & inutile; sicut S. Ludouicus, S. Hedvvygis, S. Elisabeth humilitatis & deuotionis studio, sæpè comedebant reliquias mensæ pauperum, quos alebant. Elegit ergo Iosue vltimus omnium vrbem deteriorem & incultam, inter montana & aspera loca sitam, ducibúsq; ac magistratibus insigne continentiæ & paupertatis exemplum reliquit, fecitque illud monitum Ecclesiastici c. 32. 1.

Rectorem te posuerunt? noli extolli, esto vnus in illis quasi vnus ex ipsis. Curam illorum habe, & sic conside, & omni cura tua explicita (id est finita) *recumbe*, Sanè S. Hieron. in Epist. S. Paulæ, scribit ipsam, cum Iosue monumentum viseret, demiratam fuisse, quod ipse possessionum omnium distributor, sibi montosa & saxosa loca delegisset. Atque hac in re Iosue fuit typus Iesu Christi, qui cum diues esset & rex gloriæ, pro nobis minor & pauperior fieri voluit, vt nos sua paupertate ditaret, & sua vilitate exaltaret. Ita Origen.hom.24. Theodor.quæst.17. Masius, Arias & alij.

Notent & imitentur hoc Iosue exemplum Principes, Principúmque consiliarij, Præfecti & Præsides, vti nostro æuo fecit Thomas Morus A Angliæ Cancellarius, qui à prima ætate magnis in Republica muneribus perfunctus, cum familiam haberet amplam, tamen tota vita annuum censum non auxit vltra septuaginta aureos, vti narrat Stapleton in eius vita c.3.& 8.

ET ÆDIFICAVIT CIVITATEM,] id est iam ædificatam instaurauit, auxit, ornauit.

PARTITIQVE SVNT TERRAM,] id est partiri desierunt, partitionem finierunt. Hebr. enim est: *Et finierunt a diuidenda terra.* Septuag. pro ויכלו *vaiecallu*, id est *& finierunt*, aliis punctis, & Metathesin legentes וילכו *vaielechu*, vertunt: *Et abierunt à diuidenda terra*, ad eam incolendam & excolendam. Omnia ergo eodem redeunt. VERS. 51.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS.

IOsue designat sex vrbes refugij, tres cis, & tres vltra Iordanem.

1. ET locutus est Dominus ad Iosue, dicens: Loquere filiis Israël, & dic eis:
2. Separate vrbes fugitiuorum, de quibus locutus sum ad vos per manum
Moysi: 3. vt confugiat ad eas quicumque animam percusserit nescius: & possit
euadere iram proximi, qui vltor est sanguinis: 4. cùm ad vnam harum confugerit
ciuitatum, stabit ante portam ciuitatis, & loquetur senioribus vrbis illius ea quæ se comprobent innocentem: sicque suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.
5. Cúmque vltor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus eius: quia
ignorans percussit proximum eius, nec ante biduum, triduúmve, eius probatur inimicus. 6. Et habitabit in ciuitate illa, donec stet ante iudicium causam reddens facti
sui, & moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore: tunc reuertetur homicida,
& ingredietur ciuitatem & domum suam de qua fugerat. 7. Decreuerúntque Cedes
in Galilæa montis Nephthali, & Sichem in monte Ephraim, & Cariatharbe, ipsa est
Hebron, in monte Iuda. 8. Et trans Iordanem contra Orientalem plagam Iericho, statuerunt Bosor, quæ sita est in campestri solitudine de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon in Basan de tribu Manasse. 9. Hæ ciuitates constitutæ sunt cunctis filiis Israël, & aduenis qui habitabant inter eos: vt fugeret ad eas qui animam nescius percussisset, & non moreretur in manu proximi, effusum sanguinem vindicare cupientis, donec staret ante populum expositurus causam suam.

VERS. 2. SEPARATE VRBES FVGITIVORVM. Hebr. *vrbes refugij*, ad quas scilicet confugiat, qui inuoluntariè & fortuitò aliquam occidit, vt iussit Dominus Numer.35.& seq. vbi fusè hæc explicui.

VERS. 6. DONEC STET ANTE IVDICIVM CAVSAM A REDDENS FACTI SVI,] vt si probet suam innocentiam, scilicet se casu & inscium occidisse, reducatu ad ciuitatem refugij, ibique maneat donec Pontifex moriatur; sin autem pateat eum voluntariè & studio occidisse, occidatur & ipse.

CAPVT VIGESIMVM-PRIMVM.

SYNOPSIS.

ASsignantur Leuitis triginta octo ciuitates in variis tribubus ad habitandum.

1. ACcesserúntque principes familiarum Leui ad Eleazarum sacerdotem, & Iosue filium Nun, & aduces cognationum per singulas tribus filiorum Israël: 2. locutíque sunt ad eos in Silo Terræ Chanaan, atque dixerunt: Dominus præcepit per manum Moysi, vt darentur nobis vrbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda iumenta. 3. Dederúntque filij Israël de possessionibus suis iuxta imperium Domini, ciuitates & suburbana earum. 4. Egressáque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis, de tribubus Iuda, & Simeon, & Beniamin, ciuitates tredecim: 5. Et reliquis filiorum Caath, id est, Leuitis qui superfuerant, de tribubus Ephraim, & Dan, & dimidia tribu Manasse, ciuitates decem. 6. Porrò filiis Gerson egressa est sors, vt acciperent de tribubus Issachar & Aser & Nephthali, dimidiáque tribu Manasse in Basan, ciuitates numero tredecim. 7. Et filiis Merari per cognationes suas, de tribubus Ruben & Gad & Zabulon, vrbes duodecim. 8. Dederúntque filij Israël Leuitis ciuitates & suburbana earum, sicut præcepit Dominus per manum Moysi, singulis sorte tribuentes. 9. De tribubus filiorum Iuda & Simeon dedit Iosue ciuitates: quarum ista sunt nomina, 10. filiis Aaron per familias Caath Leuitici generis (prima enim sors illis egressa est) 11. Cariatharbe patris Enac, quæ vocatur Hebron, in monte Iuda, & suburbana eius per circuitum. 12. Agros verò & villas eius, dederat Caleb filio Iephone ad possidendum. 13. Dedit ergo filiis Aaron sacerdotis Hebron confugij ciuitatem, ac suburbana eius: & Lobnam cum suburbanis suis: 14. & Iether, & Estemo, 15. & Holon, & Dabir: 16. & Ain, & Ieta, & Bethsames, cum suburbanis suis: ciuitates nouem, de tribubus, vt dictum est, duabus. 17. De tribu autem filiorum Beniamin, Gabaon, & Gabae, 18. & Anathoth & Almon, cum suburbanis suis: ciuitates quatuor. 19. Omnes simul ciuitates filiorum Aaron sacerdotis, tredecim, cum suburbanis suis. 20. Reliquis verò per familias filiorum Caath Leuitici generis, hęc est data possessio. 21. De tribu Ephraim vrbes confugij, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, & Gazer, 22. & Cibsaim & Beth-horon, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. 23. De tribu quoque Dan, Eltheco & Gabathon, 24. & Aialon & Gethremmon, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. 25. Porrò de dimidia tribu Manasse, Thanach & Gethremmon, cum suburbanis suis, ciuitates duæ. 26. Omnes ciuitates decem, & suburbana earum, datæ sũt filiis Caath inferioris gradus, 27. Filiis quoque Gerson Leuitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugij ciuitates, Gaulon in Basan, & Bosram, cum suburbanis suis, ciuitates duas. 28. Porrò de tribu Issachar, Cesion, & Dabereth, 29. & Laramoth, & Engannim, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. 30. De tribu autem Aser, Masal & Abdon, 31. & Helcath & Rohob, cum suburbanis suis, ciuitates quatuor. 32. De tribu quoque Nepthali ciuitates confugij, Cedes in Galilæa, & Hammoth Dor, & Carthan, cũ suburbanis suis, ciuitates tres. 33. Omnes vrbes familiarum Gerson, tredecim, cum suburbanis suis. 34. Filiis autem Merari Leuitis inferioris gradus per familias suas data est de tribu Zabulon, Iecnam & Cartha 35. & Damna & Naalol, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. 36. De tribu Ruben vltra Iordanem contra Iericho ciuitates refugij, Bosor in solitudine, Misor & Iaser & Iehtson & Mephaath, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. 37. De tribu Gad ciuitates confugij, Ramoth in Galaad, & Manaim & Hesebon & Iaser, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. 38. Omnes vrbes filiorum Merari per familias & cognationes suas, duodecim. 39. Itaque ciuitates vniuersæ Leuitarum in medio possessionis filiorum Israël fuerunt quadraginta octo 40. cum suburbanis suis, singulæ per familias distributæ. 41. Dedítque Dominus Deus Israëli omnem Terram, quam traditurum se patribus eorum iurauerat: & possederunt illam, atque habitauerunt in

eam. 42. Dataque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes: nullúsque eis hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt. 43. Ne vnum quidem verbum, quod illis præstiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

ACCESSERVNTQVE PRINCIPES FAMILIARVM LEVI.] Nota Iacob Patriarcham morientem Genes. 49. 7. filio suo Leui, eiúsque posteris Leuitis in castigationem cædis Sichimitarum irrogasse pœnam dispersionis inter fratres suos: Sed Deus qui diues est in temperanda vindicta & in clementia, pœnam hanc ob merita posterorum in laudem & gloriam conuertit: voluítque vt Leuitarum ac sacerdotum cœtus & collegia per omnes tribus spargerentur, vt omnes ex sacerdotio tam dignitatem, quàm vtilitatem sanæ doctrinæ legísque diuinæ cognoscendæ acciperent: Erant enim hæc collegia quasi seminaria religionis & pietatis, ex quibus ciuitates vicinæ cœlestis disciplinæ semina, sanctiorisque vitę exempla petere possent. Sic pollicetur Deus Osee 2. 23. quòd per vniuersam terram seminabit *Iezrael*, id est *semen Dei*, scilicet sacerdotes, quasi Apostolos & viros Apostolicos. Sic S. Basil. teste S. Greg. Nazianz. orat. 20. monasteria construxit iuxta vrbes, vt vtrorúmq; incolæ commoda sua inter se communicarent, vti faciunt terra & mare terræ idcirco immixtum; vt scilicet monasteria ob vrbibus alerentur, vrbes verò à monasteriis, quasi gymnasiis pietatis sanctiorem vitam addiscerent. Hac de causa passim in Germania, aliisque in locis iuxta vrbes celebriores ædificata sunt monasteria antiquissima, imò vrbibus ipsis antiquiora, ac quæ vrbibus ipsis occasionem & initium dederunt, vti rectè aduertit Thomas Bozius in signis Ecclesiæ.

Sacerdotes sparsi per duodecim tribus vt omnes docerent Dei cultum.

Quocirca S. Chrysost. hom. 59. ad Populum, cum hortatur vt crebrò monasteria & monachos inuisat: *Sunt enim*, inquit, *omnia ibi illecebris vacua, & ab omni interpellatione & inquietudine libera: insuper sunt portus tranquillissimi, quos qui inhabitant, veluti ignes sunt, qui cum è loco editiori emicent, lucem eminus exhibent aduentantibus, cúmque in portu resederint, cæteros ad suam alliciunt tranquillitatem, neque eos qui se intuentur pati naufragium sinunt, vel in tenebris esse, qui ad se oculos intenderint. Adi igitur viros tales, vtere eorum contubernio; accede inquam, sanctos tange pedes; multò enim honestius est illorum pedes amplexari, quàm aliorum caput. Dic enim mihi, si quidam statuarum pedes apprehendunt, quoniam regis tantùm imaginem habent, tu si eum tenueris, qui in seipso Christum habet, non saluus eris? sancti igitur sunt pedes tales, vel si vilissimi fuerint.*

VERS. 3. DEDERVNTQVE FILII ISRAEL.] Nota: hæc vrbium distributio à duodecim tribubus facta Leuitis, contigit paulò post sortitionem & diuisionē terræ, antequàm singulæ tribus sortis suæ possessionem adirent; idque ne primi possessores suis sedibus à Leuitis exturbarentur. Reliqua dixi Num. 35. 1. & seq.

Porrò plures vrbes datæ Leuitis hîc numerantur, quàm cæteris tribubus, idque tum ad honorem sacerdotij, vt sacerdotes & Leuitæ de domibus nō solliciti, totos se darēt Dei cultui, ait Philo lib. de sacerd. honor. tum quia cæteræ tribus præter vrbes habebant multos pagos & vicos; Leuitæ autem non, sed tantùm suburbana ad mille passus. Ita Abulens. Deniq; Leuitis per totā Iudæam sparsis, sacerdotibus obtigerūt vrbes Ierosolymæ & templo futuro vicinæ, vt illud, æquè illius ac ciues & principes faciliùs adire possent, ac cum tribu Iuda coniugia contraherent; quia has duas tribus voluit Deus permisceri, *eo quòd Christus qui ex tribu Iuda nasci debebat, non rex solùm futurus erat, sed & Pontifex*, ait Theodor.

CARIATH-ARBE PATRIS ENAC,] hoc est vrbs Arbe gigantis, qui fuit pater Enac, à quo prognati sunt Enacim gigantes. VERS. 11.

VRBES CONFVGII SICHEM.] Hebr. Chald. & multa Latina manuscripta cum Abulensi legunt *vrbem* in singulari. Nam vna dumtaxat fuit hîc ciuitas refugij, scilicet Sichem, cæteræ verò, scilicet Gazer, Cibsaim & Bethoron cessere Leuitis ad habitandum dumtaxat, non homicidis ad confugiendum. Idem est v. 26. 31. 35. 36. Omnibus enim hisce versibus pro *ciuitates refugij*, Heb. Chald. & manuscripta cum Abul. legunt in singulari *ciuitatem refugij*, ob causam iam dictam. Vide Franc. Lucam hîc Annot. 36. VERS. 20.

DE TRIBV RVBEN, &c.] Totus hîc versus in Hebræo iam deest: Noster videtur eum ex Septuag. transtulisse. Vide Franciscum Lucam Annot. 37. Olim videtur extitisse in Hebræo; nam nonnulli Codices Hebraici eum habent, æquè ac Chaldæus, qui pro *Iaser* & Iethson legunt *Iassa & Cademoth*. Ita quoque legit noster 1. Paral. 6. 78. & 79. Quare videntur hæ vrbes duo habuisse nomina. VERS. 36.

DEDITQVE DOMINVS DEVS ISRAEL OMNEM TERRAM QVAM TRADITVRVM SE PATRIBVS EORVM IVRAVERAT, ET POSSEDERVNT ILLAM, ET HABITAVERVNT IN EA.] Dices: Videtur hoc repugnare iis quæ dicta sunt hîc vers. 4. & quæ dicentur Iudic. 1. vbi asseritur Hebræos multis in locis non potuisse exterminare Iebusæos & Chananæos: quare multa adhuc ab Hebræis necdum possessa, sed possidenda supererant. Resp. primò, Deum dedisse Hebræis omnem Chananæam, quoad ius & dominium, quod ipsi in eam totam habebant, vnde & tam eis per sortes distribuit. Rursum quoad eius possessionem, sed cum limitatione, quam ipse expressit Exodi 23. 19. dicens: *Non eiiciam eos à facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ: paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis & possideas terram.* Hoc enim commodius & vtilius erat Hebræis. Dedit ergo Deus omnem terram à se promissam, non totam simul & semel, sed sensim & pedetentim expellendo ex ea Chananæos, ne illa iaceret inculta, feræque eam occuparent, donec Hebræi eam totam incolere & excolere possent. Hęc enim est conditio, quam promissioni suæ addiderat, quæ conditio non onerosa, sed commoda erat Hebræis. Ita VERS. 41.

Abulens. Masius & alij. Similem phrasim audiuimus cap. 11. vers. vlt.

Subtiliùs respondet S. August. quæst. 21. totam terram promissam Hebræis à Deo esse datam, A quia etiam illæ portiones quas ipsi non possederunt, datæ sunt eis ad quandam exercitationis vtilitatem, vt scilicet discerent cum hostibus confligere.

CAPVT VIGESIMVM-SECVNDVM.

SYNOPSIS.

IOsue Rubenitas, Gadditas, & dimidiam tribum Manasse ad sedes suas cis Iordanem benedicendo remittit. Illi altare ibidem ædificant: vnde cæteræ tribus concitantur ad bellum, sed missis legatis excusationem eorum accipiunt, quòd scilicet altare ædificarent, non ad sacrificium, sed ad monumentum societatis.

1. EOdem tempore vocauit Iosue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Ma-
nasse, 2. dixítque ad eos: Fecistis omnia quæ præcepit vobis Moyses
famulus Domini: mihi quoque in omnibus obedistis, 3. nec reliquistis fratres ve-
stros longo tempore, vsque in præsentem diem, custodientes imperium Domini Dei
vestri. 4. Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem & pa-
cem, sicut pollicitus est: reuertimini, & ite in tabernacula vestra, & in terram possessio-
nis, quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Iordanem: 5. ita dumta-
xat, vt custodiatis attentè, & opere compleatis mandatum & legem quam præcepit vobis
Moyses famulus Domini, vt diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omni-
bus viis eius, & obseruetis mandata illius, adhæreatísque ei, ac seruiatis in omni cor-
de, & in omni anima vestra. 6. Benedixítque eis Iosue, & dimisit eos. Qui re-
uersi sunt in tabernacula sua. 7. Dimidiæ autem tribui Manasse possessionem
Moyses dederat in Basan: & idcirco mediæ quæ superfuit, dedit Iosue sortem inter cæ-
teros fratres suos trans Iordanem ad Occidentalem plagam. Cúmque dimitteret eos
in tabernacula sua, & benedixisset eis, 8. dixit ad eos: In multa substantia atque
diuitiis reuertimini ad sedes vestras cum argento & auro, ære ac ferro, & veste multipli-
ci: diuidite prædam hostium cum fratribus vestris. 9. Reuersíque sunt, & abierunt
filij Ruben, & filij Gad, & dimidia tribus Manasse, à filiis Israël de Silo, quæ sita est in
Chanaan, vt intrarent Galaad Terram possessionis suæ, quam obtinuerant iuxta impe-
rium Domini in manu Moysi. 10. Cúmque venissent ad tumulos Iordanis in Ter-
ram Chanaan, ædificauerunt iuxta Iordanem altare infinitæ magnitudinis. 11. Quod
cùm audissent filij Israël, & ad eos certi nuncij detulissent, ædificasse filios Ruben, &
Gad, & dimidiæ tribus Manasse, altare in Terra Chanaan, super Iordanis tumulos, con-
tra filios Israël: 12. conuenerunt omnes in Silo, vt ascenderent & dimicarent con-
tra eos. 13. Et interim miserunt ad illos in Terram Galaad Phinees filium Eleaza-
ri sacerdotis, 14. & decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus. 15. Qui
venerunt ad filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, in Terram Galaad, dixe-
rúntque ad eos: 16. Hæc mandat omnis populus Domini: Quæ est ista transgressio?
Cur reliquistis Dominum Deum Israël, ædificantes altare sacrilegum, & à cultu illius re-
cedentes? 17. An parum vobis est quod peccastis in Beelphegor, & vsque in præ-
sentem diem macula huius sceleris in nobis permanet? multíque de populo corruerunt.
18. Et vos hodie reliquistis Dominum, & cras in vniuersum Israël ira eius desæuiet.
19. Quòd si putatis immundam esse terram possessionis vestræ, transite ad terram, in
qua tabernaculum Domini est, & habitate inter nos: tantùm vt à Domino, & à nostro
consortio non recedatis, ædificato altari præter altare Domini Dei nostri. 20. Nón-
ne Achan filius Zare præteriit mandatum Domini, & super omnem populum Is-
raël ira eius incubuit? Et ille erat vnus homo, atque vtinam solus periisset in scelere
suo. 21. Responderúntque filij Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse,
principibus legationis Israël: 22. Fortissimus Deus Dominus, Fortissimus Deus

Dominus, ipse nouit, & Israël simul intelliget: si præuaricationis animo hoc altare con-
struximus, non custodiat nos, sed puniat nos in præsenti: 23. & si ea mente fecimus, vt
holocausta, & sacrificium, & pacificas victimas super eo imponeremus, ipse quærat & iu-
dicet: 24. & non ea magis cogitatione atque tractatu, vt diceremus: Cras dicent filij
vestri filiis nostris: Quid vobis & Domino Deo Israël? 25. terminum posuit Dominus
inter nos & vos, ô filij Ruben, & filij Gad, Iordanem fluuium: & idcirco partem non ha-
betis in Domino. Et per hanc occasionem auertent filij vestri filios nostros à timore
Domini. Putauimus itaque melius, 26. & diximus: Extruamus nobis altare, non in
holocausta, neque ad victimas offerendas, 27. sed in testimonium inter nos & vos,
& sobolem nostram vestrámque progeniem, vt seruiamus Domino, & iuris nostri sit of-
ferre, & holocausta, & victimas, & pacificas hostias: & nequaquam dicant cras filij vestri
filiis nostris: Non est vobis pars in Domino. 28. Quòd si voluerint dicere, responde-
bunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neque in
sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum. 29. Absit à nobis hoc scelus, vt
recedamus à Domino, & eius vestigia relinquamus, extructo altari ad holocausta, & sacri-
ficia, & victimas offerendas, præter altare Domini Dei nostri, quod extructum est ante ta-
bernaculum eius, 30. Quibus auditis, Phinees sacerdos, & principes legationis Israël,
qui erant cum eo, placati sunt: & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Ma-
nasse, libentissimè susceperunt. 31. Dixitque Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos:
Nunc scimus quòd nobiscum sit Dominus, quoniam alieni estis à præuaricatione hac, &
liberastis filios Israel de manu Domini. 32. Reuersúsque est cum principibus à filiis
Ruben & Gad, de Terra Galaad, finium Chanaan, ad filios Israël, & retulit eis.
33. Placuítque sermo cunctis audientibus. Et laudauerunt Deum filij Israël, & nequa-
quam vltrà dixerunt, vt ascenderent contra eos, atque pugnarent, & delerent terram pos-
sessionis eorum. 34. Vocauerúntque filij Ruben, & filij Gad, altare quod extruxe-
rant, Testimonium nostrum, quòd Dominus ipse sit Deus.

VERS. 3. NEC RELIQVISTIS FRATRES VESTROS LONGO TEMPORE.] Hebræi in Seder olam dicunt fuisse duo septennia, siue 14. annos. Septem enim annis pugnatum esse ante primam sortitionem, vt colligitur cap. 14. 10. ac totidem exactos à prima sortitione vsque ad secundam, qua completa est diuisio terræ promissæ cap. 15. & sequ. Hebræos sequitur Masius, Magalianes & alij. Sed verius est vnum duntaxat fuisse septennium, quo scilicet bellatum est: hæ enim tres tribus non nisi ad bellandum venerant: bellis ergo septennio confectis domum redierunt, vti dixi cap. 18. 1. & seq.

Magnam sanè, fidem, obedientiam & patientiam hæ tres tribus præstiterunt, dum per septem annos à domo, liberis, vxoribus abfuerunt, vt fratribus bellando præirent, eósque in Chananæa trans Iordanem collocarent.

VERS. 4. IN TABERNACVLA VESTRA,] in domos vestras: militum enim domus castrenses sũt tabernacula. Hi autẽ fuerant, erántq; milites.

VERS. 6. BENEDIXITQVE EIS IOSVE,] hoc est bona & fausta eis apprecatus est.

VERS. 8. IN (id est cum) MVLTA SVBSTANTIA ATQVE DIVITIIS REVERTIMINI.] Est imperatiuus, non indicatiuus, vt patet ex Hebræo שובו *scubu*, pro quo Septuag. alio puncto legentes שבו *scabu*, vertunt: *Reuersi sunt*.

DIVIDITE PRÆDAM HOSTIVM CVM FRATRIBVS VESTRIS.] Non consulit, sed præcipit, ait Abulens. Serarius & Masius. *Diuidite*, scilicet in duas partes æquales, vt dimidium prædæ cedat vobis, qui ad pugnam existis; A dimidium verò fratribus vestris, qui in Galaadite ad sarcinas manserunt, illásque tutati sunt; sed in hoc dimidio plus cessit iis qui ad pugnam exierunt, quàm iis qui in Galaadite remanserunt. Nã pauci erant qui exierant, multi qui remanserant. Exierant enim dumtaxat quadraginta millia, manserant ad octoginta millia. Secutus est Iosue exemplum & mandatum Mosis, qui Num. 31. iussit spolia Madianitarum ex æquo diuidi inter pugnantes & restantes ad sarcinas. Vnde idipsum postea secutus Dauid lege perpetua firmauit, sanxitq; *Æqua pars erit descẽdentis ad præliũ, & remanẽtis ad sarcinas & similiter diuidẽt*. 1. Reg. 30. 24.

DE SILO, QVÆ SITA EST IN CHANAAN, VT INTRARENT GALAAD TERRAM POSSESSIONIS SVÆ.] Chanaan hîc significat terram trans Iordanem sitam vsque ad mare mediB terraneum, quam occuparunt nouem tribus: Galaad verò terram cis Iordanem, quam possederunt tres tribus, scilicet Ruben, Gad, & dimidia Manasse, quæ proinde iam confectis bellis ex Silo & Chanaan reuertuntur ad sedes suas in Galaad. Aliàs tota terra duodecim tribuum alibi sæpè vocatur Chanaan.

CVMQVE VENISSET AD TVMVLOS IORDANIS IN TERRAM CHANAAN,] id est cum venissent ad fines Chanaã, puta ad tumulos Iordanis, vbi scilicet Iordanis arenarũ cumulis & tumulis coërcetur, ne alueũ suũ egrediens exundet. Vnde Iosephus lib. 5. Antiq. vertit: *ripam Iordanis*. Symmachus: *Limites*. Masius: *Aggeres Iordanis*. Septuag. Hebr. vocẽ *Galiloth* retinuerũt, quasi nomẽ proprium loci. Hinc ergo patet tres tribus hoc altare erexisse non in Galaadite, sed in Chanaan, hoc est in ripa citeriore Iordanis, quæ pertinebat VERS. 10.

ad Chanaan, non verò in ripa vlteriore quæ spectabat ad Galaaditem. Ratio erat, quia hoc altari testari volebant ius suum pristinum, quod habebant in Chanaan, præsertim ad sacrificandum in altari templi cæteris nouem tribubus communi. A

Altare infinitæ magnitudinis,] hoc est vastissimum & maximum. Est hyperbolè.

Contra filios Israel,] non quasi contra nouem tribus habentes suum altare in Silo, nouum sibi altare in ripa Iordanis erecturi; hoc enim erat lege vetitum, ideóque schismatis initium, vti interpretabantur nouem tribus: sed *contra*, id est è regione, ex opposito; ita scilicet vt altare hoc medium esset inter Galaaditas & Chananæos, siue inter tres tribus & cæteras nouem, ac has illis sociaret, & in religione iuréque sacrificandi connecteret. B

Vers. 12. Vt dimicarent contra eos,] quasi apostatas & schismaticos, qui scilicet à lege & tabernaculo, altaríque Mosaico desciscerent, & nouã sibi legẽ cum nouo altari conderent. Vide hîc zelum Phinees & nouem tribuum in propugnanda auita lege & fide, ne diuersa religio in vnam suam Synagogam & Rempublicam irreperet, itaque in vniuersum populum, omnésque tribus id permittẽtes ira Dei desæuiret. Omnes enim duodecim tribus faciebant vnam Rempubl. vnamque Ecclesiam: quare potior pars, scilicet nouem tribus tenebantur curare vt reliquæ tres in eadem permanerent, nec schisma facerent, nouámque Ecclesiam sibi conderent.

Vers. 17. An parvm vobis est qvod peccastis in Beelphegor?] Idolum hoc adorantes, & fornicantes cum filiabus Moab. Num. 25. C

Et vsqve in præsentem diem macvla hvivs sceleris in nobis permanet:] Macula tum infamia, tum culpæ: erant enim multi, qui eam pœnitentia necdum deleuerant, imò fornicationem istam adhuc desiderabant: tum pœnæ: Deus enim adhuc tam enormis idololatriæ & fornicationis pœnas ab Hebræis exigebat.

Et cras in vniversam Israel ira eivs desæviet.] *Cras*, id est mox Deus enim tam enorme & publicum sacrilegium indignans, illicò acerrimè vindicabit, tam in vos velut eius auctores, quàm in nos velut eius permissores.

Qvod si pvtatis immvndam esse terram,] ob idola & scelera priorum incolarum, quæ per sacrificia vobis expiare non liceat, vti licèt nobis, qui altare Dei habemus in Silo. Septuag. pro *immunda* habent *μικρά*, id est *parua*, sed legendum *μιαρά*, id est *immunda*. *Habitate inter nos*, partem terræ nostræ vobis cedemus, nostro dispendio vobis locum in terra nostra dabimus, nósq; coarctabimus vt vos à scelere auocemus, & in auita fide seruemus. Vide hîc verã charitatem. D

Vers. 20. Atqve vtinam.] Legit Interpres לוּ *lu*, id est *vtinam*, iam alio puncto legunt לֹא *lo*, id est *non*. Vnde vertunt: *Et ipse vnus homo non mortuus est in scelere suo* (sicque legunt Septuag. in Complut. etsi in Roman. desit τὸ *non*) sed cum eo plures alij, qui ob scelus eius cæsi sunt ab Haïensibus, cap. 7.

Vers. 22. Fortissimvs Devs Dominvs, &c. ipse novit.] Contestantur Deum se innocenti pióq; animo altare erexisse; vnde dant ei tria nomina huic loco congrua, eáque repetunt. Primum est אֵל *el*, id est, fortis: secundum אֱלֹהִים *elohim*, id est Deus omnium gubernator, iudex & vindex. Tertium, *Iehoua*, id est ὁ ὤν, id est *qui est*, siue *ipsum ens*. Sed quia Hebræi ex reuerentia pro *Iehoua*, quod est nomen Dei proprium, legunt *Adonai*, hinc noster eos secutus vertit *Dominus*. Contestantur ergo tria præcipua Dei attributa, scilicet potentiam, iustitiam & maiestatem. q. d. Contestamur Deum, Deíque fortissimi robur & omnipotentiam, vt ipse illam in nos exerceat, si idipsum machinati sumus. Contestamur tertiò Dei essentiam & maiestatem immensam, à qua omne nostrum esse seu radius à sole pendet, vt illud à nobis adimat, nosque annihilet, si ab eo, sine quo esse non possumus, separare nos voluimus. Ex hisce verbis Hebræi prisci opinati sunt Phinees esse Eliam; eósque sequitur B. Petrus Damiani epist. 12. vel vt alij diuidunt 11. cap. 2. ad Nicolaum II. Pontificem, quem audi: *Elias interpretatur Dominus Deus, quod ex hac occasione & impositum creditur, quia cum legatus à populo ad Ruben & Gad, qui nouum altare construxerant mitteretur, hoc ab eis responsum excusationis accepit: Fortissimus Deus Dominus ipse nouit, si præuaricationis animo hoc altare construximus. Inde ergo Phinees vocatus est Elias; vt illorum responsum eius videatur esse vocabulum.* *An Phinees sit Elias?*

Quare censet ipse quòd Phinees, vtpote Elias adhuc viuat, & victurus sit vsque ad finem mundi, quando prædicans contra Antichristum ab eo occidetur, & martyr occũbet. Verùm hanc sententiam vt paradoxam confutaui Num. 25. v. 13.

Et sacrificivm.] Hebr. מִנְחָה *mincha*, id est sacrificium farris & farinæ, de quo Leuit. 2. vnde distinguitur hîc ab holocaustis & victimis pacificis, quæ carnea erant, non farrea. Vers. 23.

Ipse qværat et ivdicet.] q. d. Ipse vt iudex inquirat, & si nos reos sacrilegij inuenerit, *iudicet*, id est damnet, puniat & vindicet.

Atqve tractatv.] Hebr. דְּאָגָה *deoga*, id est cura, solicitudine, quæ animum multa versare, secúmque & cum sociis tractare & voluere cogit. Vers. 24.

Cras dicent filii vestri filiis nostris, &c. partem non habetis in Domino,] id est vos non estis populus Domini particularis, vt ipsius peculiaris cultus participes, ac promissionũ Abrahæ & Iacobo patribus nostris de Messia, déque cura populi Israëlitici à Deo factarum hæredes sitis, quia Iordane à nobis diuisi estis: quare ad vos non pertinet Deus noster, nec noster Deus est vester Deus; abite ergo ad vestros gentium Deos. Sic 2. Reg. 20. 8. aiunt decem tribus ad Roboam: *Non est nobis pars in Isai*, q. d. Nolumus tecũ participare, qui es filius Isaï siue Iesse, ex eo per Dauidem & Salomonẽ progenitus, nolumus te tam crudelem nobis dominari, nolumus tibi esse subiecti: sic & Christus ait Ioan. 13. 8. *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Sensus est q. d. Nolumus desciscere à Domino necà vobis; altare autem à nobis fabricatum non ereximus ad propriũ altaris vsum, scilicet ad sacrificandum in eo, quale solum in lege vetitũ est à Domino, sed tantùm ad æternũ auitæ religionis & professionis nostræ monumentum, vtque omnibus testatũ maneat nos ad cultum, altare & sacrificia, quæ trans Iordanem in Silo & Ierusalem apud

vos peragentur, pertinere, ac ius habere cum reliquis nouem tribubus trans Iordanem, victimas nostras Deo in templo vestro offerendi: Esto ergo Iordanis nos à vobis diuidat, religio tamen, Ecclesia & Respubl. non diuidet, sed vobis socij & contribules in omnibus erimus, vti hactenus fuimus. Ita Abulens. Masius & alij.

Nota hîc modestiam, æquè ac Zelum trium tribuum, quo planè sedarunt nouem tribuum animos contra se ira accensos.

Zelus ergo religionis impulit eos ad ędificandū hoc altare potiùs quàm aliud quoduis monumētum, quia altari hoc in Chanaan finibus erecto testabantur se velle colere Deum, quem colebant cæteræ tribus habitantes in Chanaan, adeóque se cum illis conspirare in vnam eandémque religionem: hæc enim maximè consistit in sacrificio quod fit in altari. Quare altare est symbolum sacrificij, æquè ac fidei & religionis. Ita Abulen.

VERS. 27. SED IN TESTIMONIVM INTER NOS ET VOS;] quòd scilicet nos ius habeamus in altari vestro sacrificandi, & vos non habeatis ius nos impediendi.

VERS. 31. ET LIBERASTIS FILIOS ISRAEL DE MANV DOMINI,] abstinendo à schismate & noua religione, ob quam Deus vniuersum Israël acriter castigasset.

VERS. 32. DE TERRA GALAAD FINIVM CHANAAN.] Ita legunt Roman. q. d. De terra Galaad, quæ est in finibus Chanaan, siue quæ finit & terminat Chananæam, inquit Hugo & Abulens. Verùm Biblia, Complut. Regia aliáque legunt sic: *De terra Galaad in terram Chanaan.* Sic enim habent Hebr. Chald. & Septuag. quæ lectio planum clarúmque exhibet sensum.

VERS. 34. VOCAVERVNT FILII RVBEN ET FILII GAD ALTARE QVOD EXTRVXERANT, TESTIMONIVM NOSTRVM QVÒD IPSE SIT DEVS.] Septuag. Roman. asserunt ipsum Iosue hoc nomen imposuisse altari. Sed Latina, Hebr. & Chald. asserunt Rubenitas & Gadditas id fecisse. Quare videtur in Septuag. irrepsisse mendum, nisi dicas Iosue nomen hoc à Rubenitis altari impositum confirmasse, eique suum calculum addidisse. Nomen ergo altaris erat hoc: *Testimonium nostrum quod ipse sit Deus.* q. d. ereximus hoc altare, vt testemur Deum verum Israëlis tam esse nostrum, quàm cæterarum nouem tribuum Deum, ideóque nos nullo modo ab eo velle recedere, & alium Deum inuocare, sed illi firmiter adhærere, illum solum colere, & ab eo promissa Abrahæ & posteris eius bona sperare: testamur igitur hoc altari illum æquè esse Deum nostrum ac vestrum, ô nouem tribus: nos enim sumus filij Abrahæ, & Israël siue Iacob, æquè ac vos. Quare Deus ipsorum tam est Deus noster quàm vester, ac promissa eius ipsis facta tam ad nos quàm ad vos pertinent. Quocirca altare hoc vocamus isto nomine: *Testimonium nostrum quod ipse sit Deus.* Sic cum Iosue debellasset Amalec, *Ædificauit Moses altare, & vocauit nomen eius; Dominus exaltatio mea, dicens: Quia manus solis Domini, & bellum Domini erit contra Amalec à generatione in generationem.* Exodi 17.15.

Simili modo Iacob altare Deo erexit in titulum Genes. 28.18. Vnde colligit Bellarm. tract. de imagin. Vasquez lib. de adoratione, & Serarius hîc, rectè & sanctè imagines, titulos, statuas fabricari, quæ Dei, Christi, & sanctorum memoriam nobis renouent, ac eorum beneficia refricent, itaque deuotionem & pietatem exarcuant.

CAPVT VIGESIMVM-TERTIVM.

SYNOPSIS.

IOsue hortatur Israëlitas ad Dei veri cultum, & ad legis eius custodiam, vtque Gentilium societatem & connubia vitent; id si fecerint, promittit eis omnem Dei benedictionem; si non fecerint, sed ad Chananæorum idola & vitia deflexerint, comminatur eis Dei maledictionem omnéque malum.

1. EVoluto autem multo tempore, postquam pacem dederat Dominus Israëli, subiectis in gyro nationibus vniuersis, & Iosue iam longæuo, & persenilis ætatis:
2. vocauit Iosue omnem Israëlem, maiorésque natu, & principes ac duces, & magistros, dixítque ad eos: Ego senui, & progressioris ætatis sum: 3. vósque cernitis omnia, quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, quo modo pro vobis ipse pugnauerit: 4. & nunc quia vobis sorte diuisit omnem Terram, ab Orientali parte Iordanis vsque ad mare magnum, multæque adhuc supersunt nationes: 5. Dominus Deus vester disperdet eas & auferet à facie vestra, & possidebitis Terram, sicut vobis pollicitus est. 6. tantùm confortamini, & estote solliciti, vt custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi: & non declinetis ab eis neque ad dexteram neque ad sinistram: 7. ne postquam intraueritis ad Gentes, quæ inter vos futuræ sunt, iuretis in nomine deorum earum, & seruiatis eis, & adoretis illos: 8. sed adhæreatis Domino Deo vestro: quod fecistis vsque in diem hanc. 9. Et tunc auferet Dominus Deus in con-

ſpectu veſtro gentes magnas & robuſtiſſimas, & nullus vobis reſiſtere poterit. 10. Vnus è vobis perſequetur hoſtium mille viros: quia Dominus Deus veſter pro vobis ipſe pugnabit, ſicut pollicitus eſt. 11. Hoc tantùm diligentiſſimè præcauete, vt diligatis Dominum Deum veſtrum. 12. Quòd ſi volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus adhærere, & cum eis miſcere connubia, atque amicitias copulare: 13. iam nunc ſcitote quòd Dominus Deus veſter non eas deleat ante faciem veſtram, ſed ſint vobis in foueam ac laqueum, & offendiculum ex latere veſtro, & ſudes in oculis veſtris, donec vos auferat atque diſperdat de Terra hac optima, quam tradidit vobis. 14. En ego hodie ingredior viam vniuerſæ terræ, & toto animo cognoſcetis, quòd de omnibus verbis, quæ ſe Dominus præſtiturum vobis eſſe pollicitus eſt, vnum non præterierit incaſſum. 15. Sicut ergo impleuit opere quod promiſit, & proſpera cuncta venerunt: ſic adducent ſuper vos quidquid malorum comminatus eſt, donec vos auferat atque diſperdat de Terra hac optima, quam tradidit vobis, 16. eo quòd prætererítis pactum Domini Dei veſtri, quod pepigit vobiſcum, & ſeruieritis diis alienis, & adoraueritis eos: citò atque velociter conſurget in vos furor Domini, & auferemini ab hac Terra optima, quam tradidit vobis.

Vers. 2. VOCAVIT IOSVE OMNEM ISRAELEM,] Principes ſcilicet & primores omnium tribuum, ac cæteros qui commodè venire poterant. Vocauit autem eos in Thamnat Sare, ait Serarius, aut potiùs in Silo, vt cenſet Maſius. In Silo enim erat tabernaculum cum arca, in qua reſidebat Deus.

Vers. 7. NE, &c. IVRATIS IN NOMINE DEORVM EORVM.] Periuramentum hîc & alibi ſcript. intelligit cæterum Dei cultum: quem enim quiſque colit Deum, per hunc & iurat, idque crebrò: multi enim proni ſunt ad iurandum per nomen Dei ſui. Hebr. præmittunt: *Et nomen Deorum eorum non commemoretis*, quod etiamnum Iudæi religioſiores tam ſtrictè obſeruant, vt nunquam idola vel Deos, Iouem, Venerem, Martem, &c. nominare audeant. Audiant & imitentur hoc Chriſtiani, in quorum ore crebrò ſonat Hercules, Iuppiter, Venus, &c. Sentiant hoc eſſe piaculum.

Vers. 13. SED SINT VOBIS IN FOVEAM.] Legit S. Hieron פחת *pachat*, id eſt foueam; iam legunt פח *pach*, id eſt laqueum, ſic enim habent Hebr. *Erunt vobis in laqueum, offendiculum, & flagellum* A *ex latere veſtro, & ſpina in oculis veſtris*: quæ omnia non tantùm de ſcandalo pœnæ & vindictæ diuinæ, ſed & culpæ accipi poſſunt. Laqueis enim, ait Maſius, & retibus ſocietatis cum impiis, præſertim idololatris, ac illecebris blandæ voluptatis peccati primò impeditur cultus Dei. Secundò, vbi illa ſemel deuinctus eſt animus, facilè ad omne flagitium ab ea velut flagro impellitur: mox verò vſque eò occæcatur, vt veritatis ſplendorem deinde intueri ampliùs nequeat.

EN EGO HODIE INGREDIOR VIAM VNIVERSÆ TERRÆ,] id eſt vniuerſorum mortalium in terra degentium. Eſt Metonymia; quod alibi B per ſynecdochen dicitur: *Ingredior viam vniuerſæ carnis*, id eſt viam mortis; ad eam enim tendit omnis caro, id eſt omnis homo. q.d. En propero ad mortem, en ſenſim emorior, mors mihi imminet: Spiritus enim & vita me deſtituunt. Pro *ingredior* Septuag. vertunt ἀποτρέχω, id eſt percurro, excurro. Vita enim noſtra continuus eſt ad mortem curſus, præſertim in ſenio & ætate vltima. Vers. 14.

ET TOTO ANIMO COGNOSCETIS,] id eſt plenè & planè cognoſcetis, vel q. d. toto animo aduertite & recognoſcite.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

SYNOPSIS.

IOſue in Sichem ardenti concione populum ad Dei timorem extimulat, mox verſ. 25. eundem nouo fœdere Deo aſtringit, ac tandem verſ. 29. moritur, & ſepelitur in Thamnath Sare.

1. COngregauítque Ioſue omnes tribus Iſraël in Sichem, & vocauit maiores natu, ac principes, & iudices, & magiſtros ſteterúntque in conſpectu Domini: 2. & ad populum ſic locutus eſt: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Trans fluuium habitauerunt patres veſtri ab initio, Thare pater Abraham & Nachor: ſeruierúntq; diis alienis. 3. Tuli ergo patrem veſtrum Abraham de Meſopotamiæ finibus: & adduxi eum in Terram Chanaan: multiplicauíque ſemen eius, 4. & dedi ei Iſaac: Illique rurſum dedi Iacob & Eſaü. E quibus, Eſau dedi montem Seïr ad poſſidendum: Iacob verò, & filij eius deſ-

cenderunt in Ægyptum. 5. Misíque Moysen & Aaron, & percussi Ægyptum multis
signis atque portentis. 6. Eduxíque vos & patres vestros de Ægypto, & venistis ad
mare: persecutíque sunt Ægyptij patres vestros cum curribus & equitatu, vsque ad Mare
rubrum. 7. Clamauerunt autem ad Dominum filij Israel: qui posuit tenebras inter
vos & Ægyptios,& adduxit super eos mare,& operuit eos. Viderunt oculi vestri cuncta
quæ in Ægypto fecerim, & habitastis in solitudine multo tempore: 8. & introduxi
vos in Terram Amorrhæi, qui habitabat trans Iordanem. Cumque pugnarent contra
vos, tradidi eos in manus vestras, & possedistis terram eorum, atque interfecistis eos.
9. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab,& pugnauit contra Israëlem. Misitque
& vocauit Balaam filium Beor, vt malediceret vobis: 10. & ego nolui audire eum,
sed econtrario per illum benedixi vobis,& liberaui vos de manu eius. 11. Transistís-
que Iordanem,& venistis ad Iericho. Pugnauerúntque contra vos viri ciuitatis eius, A-
morrhæus,& Pherezæus,& Chananæus,& Hethæus,& Gergesæus, & Heuæus, & Iebu-
sæus: & tradidi illos in manus vestras. 12. Misíque ante vos crabrones: & eieci eos de
locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio nec in arcu tuo. 13. Dedíque vo-
bis Terram, in qua non laborastis,& vrbes quas non ædificastis, vt habitaretis in eis: vineas
& olіueta, quæ non plantastis. 14. Nunc ergo timete Dominum, & seruite ei perfe-
cto corde atque verissimo: & auferte deos, quibus seruierunt patres vestri in Mesopota-
mia & in Ægypto, ac seruite Domino. 15. Sin autem malum vobis videtur vt Domi-
no seruiatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui seruire potissimùm debeatis,
vtrùm diis, quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia, an diis Amorrhæorum, in
quorum Terra habitatis: ego autem & domus mea seruiemus Domino. 16. Respon-
dítque populus, & ait: Absit à nobis vt relinquamus Dominus, & seruiamus diis alienis.
17. Dominus Deus noster ipse eduxit nos,& patres nostros, de Terra Ægypti, de domo
seruitutis: fecítque videntibus nobis signa ingentia, & custodiuit nos in omni via, per
quam ambulauimus,& in cunctis populis, per quos transiuimus. 18. Et eiecit vniuer-
sas gentes, Amorrhæorum habitatorem Terræ, quam nos intrauimus. Seruiemus igitur
Domino, quia ipse est Deus noster. 19. Dixítque Iosue ad populum: Non poteritis
seruire Domino, Deus enim sanctus,& fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris
atque peccatis. 20. Si dimiseritis Dominum,& seruieritis diis alienis, conuertet se, &
affliget vos, atque subuertet postquam vobis præstiterit bona. 21. Dixítque populus
ad Iosue: Nequaquam ita vt loqueris, erit, sed Domino seruiemus. 22. Et Iosue ad
populum, Testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum vt seruiatis ei. Res-
ponderúntque: Testes. 23. Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio vestri, &
inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israël. 24. Dixítque populus ad Iosue:
Domino Deo nostro seruiemus, & obedientes erimus præceptis eius. 25. Percussit
ergo Iosue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque iudicia in Sichem.
26. Scripsit quóque omnia verba hæc in volumine legis Domini: & tulit lapidem per-
grandem, posuítque eum subter quercum quæ erat in sanctuario Domini. 27. Et di-
xit ad omnem populum, En lapis iste erit vobis in testimonium quòd audieritis omnia
verba Domini quæ locutus est vobis: ne fortè postea negare velitis, & mentiri Domino
Deo vestro. 28. Dimisitque populum, singulos in possessionem suam. 29. Et post
hæc mortuus est Iosue filius Nun seruus Domini, centum & decem annorum: 30. Se-
pelierúntque eum in finibus possessionis suæ in Thamnath-Sare, quæ est sita in monte
Ephraim, à Septentrionali parte montis Gaas. 31. Seruiuítque Israël Domino cun-
ctis diebus Iosue & seniorum, qui longo vixerant tempore post Iosue, & qui nouerant
omnia opera Domini quæ fecerat in Israël. 32. Ossa quoque Ioseph, quæ tulerant fi-
lij Israël de Ægypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri quem emerat Iacob à filiis He-
mor patris Sichem, centum nouellis ouibus, & fuit in possessionem filiorum Ioseph.
33. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est: & sepelierunt eum in Gabaath Phinees
filij eius, quæ data est ei in monte Ephraim.

VERS. 1. IN SICHEM.] Ita Hebr. Chald. Roman. Dices Septuag. habent in Silo: ibi enim erat sanctuarium, putà tabernaculum repræsentans Deum, coram quo Iosue fœdus hoc iniit. Resp. Serar. hæc contigisse in Silo, sed Silo fuisse in agro Sichem. Ve- A rùm Sichem decem milliaribus distabat à Silo, teste S. Hieron. in locis Hebr. Dico ergo in Septuag. legendum esse *in Sichem*, vti legunt Septuag. in Bibliis Complut. & Regiis.

Causa, cur Iosue in Sichem potiùs quàm in Silo hac concione fœdus renouauerit, fuit quòd

Deus per Mosen iusserat in Sichem ad Garizim & Hebal montes sanciri hoc fœdus, repetique primum fœdus initum in Sina. Exod. 19. idque Iosue executus erat c. 8. 30. Ibidem ergo hoc fœdus iam renouat, vt prius fœdus ibidem, æquè ac in Sina initum populo in memoriam reuocet, ad illúdque eum prorsus astringat. In Sichem enim Abraham Chananæam ingrediens primum Deo sacrificium obtulit. Gen. 12. v. 6. & 7. In Sichem quoque Ioseph, cæterique Patriarchæ eius fratres sepulti sunt, vt patet hîc vers. 32. & Actor. 7. 16. voluit ergo Iosue eodem loco, paulò ante mortem, legis & fœderis cum Deo repetitione suis Israëlitis vltimùm valedicere: qua in re imitatus est suum, magistrum Mosen, qui idem fecerat toto Deuter. maximè cap. 32. idque in Sichem, vt vbi Abraham hæres Chananææ à Deo institutus est Genes. 12. ibi posteri eius hæreditate eius adita in Dei legem solemniter iurarent, ibíque æternum religionis & iuramenti sui haberent monumentum, de quo plura v. 26.

Coram Deo,] id est coram arca, quæ erat quasi scabellum Dei sedentis suprà alas Cherubim in Propitiatorio. Arcam enim Iosue ex Silo transferri fecit in Sichem, vt coram eo fœdus hoc sanciret, vt patebit vers. 23.

Vers. 2. Trans fluvium (Euphratem in Mesopotamia) habitaverunt patres vestri ab initio, Thare pater Abrahæ et Nachor (frater Abrahæ) servieruntque Diis alienis,] scilicet Thare & Nachor; hi enim coluerunt idola, non verò Abraham, qui semper extitit verus vnius Dei cultor, vti ex S. August. Abulens. Perrerio & alijs ostendi Genes. 11. 31.

Vers. 4. Esau dedi montem Seir,] putà Idumæã.

Vers. 5. Et venistis ad mare,] rubrum, siue ad sinum Arabicũ, qui Arabiam ab Ægypto diuidit.

Vers. 8. Surrexit autem Balac filius Sephor Rex Moab, et pugnavit contra Israelem.] *Pugnauit*, non effectu & armis, vtpote quibus se videns Hebræis inferiorem & imparem, bello abstinuit, sed affectu, conatu, & consiliis magicísque artibus Hebræis exitium per Balaan ariolum intentando: Nam Balaam rogante Balac, maledicere volebat Hebræis, quæ maledictio si euentum suum sortita fuisset, Balac eos inuasisset & deleuisset; sed videns Deum maledictiones Balaam in benedictiones conuertere, exterritus Hebræos aggredi non est ausus. Vide Num. 22. 11. Paulò aliter S August. *Pugna*, ait, *fuit armata deffensio*.

Vide hîc vt Hebræorum verba sæpè significent actum non perfectum, sed inchoatum, imò affectum & conatum duntaxat, non effectum. Sic v. 11. dicuntur Ierichuntini pugnasse, id est parasse se ad pugnam contra Hebræos. Sic Amos 9. 3. dicitur: *Si se celauerint ab oculis meis*, id est si se celare tentarint. Nam reipsa nemo ab oculis Dei lucidissimis se abscondere potest. Psal. 33. 4. *Magnificate Dominum mecum*. Lucæ 1. 47. *Magnificat anima mea Dominum*, id est magnificare gestit & optat; nam reuera Deum magnificare vel exaltare non possumus.

Vers. 12. Misique ante vos crabrones, et ejeci eos de locis suis duos (Septuag. Roman. habent δώδεκα, id est duodecim, sed Complut. & Regia habent δύο, id est duos, puta Sehon A & Og) reges Amorrhæorum, non in gladio nec in arcu tuo,] id est non viribus & virtute gladij & arcus tui, sed crabronum à me præmissorum. Crabrones enim ita attriuerunt Amorrhæos, vt eos sequentes Hebræi facilè ipsos suis gladiis trucidarint, & sagittis confixerint. Vide dicta Exodi 23. 28. & Sapien. 12. 8.

Vers. 15. Optio vobis datur: Eligite hodie quod placet, cui servire potissimum debeatis.] q. d. In vestro arbitrio est eligere Deum verum, vel Deos falsos gentium; sin autem Deum eligatis omnibus bonis ipse vos cumulabit: Quare non veram optionem eligendi Deum vel Deos hîc Iosue concedit Hebræis, qui cap. præcedenti eos adegit ad verum vnius Dei cultũ, sed artificio Rhetorico vtitur, ac tot commoda B affert cultus veri Dei, tot incommoda verò cultus idolorum, vt non nisi amens sit, qui neglecto Deo vero Deos falsos sibi colendos eligat.

Vers. 19. Non poteritis servire Domino.] Aggrauat difficultatem seruiendi Deo, vt magis Hebræos incitet ad ei seruiendum. q. d. Deus vult solus coli, sibique seruire exactè & constanter ex toto corde; vos autem propensi estis in idola ac vitia, estisque animo vario & incõstanti. Quare non poteritis ei seruire, nisi nouos, magnosq; & constantes animos induatis ad idola vitiáque respuendum, ac ad Deum toto corde sanctè amandum, iugitérque colendum; illos ergo induite; id patet ex ratione quam subdit.

Deus enim sanctus.] Hebr. כי אלהים קדשים הוא *ki elohim kedoscim hu*, id est *quia Dij sancti ipse*. *Sancti* est numeri pluC ralis. Vtitur autem plurali adiectiuo, tum ad innuendam personarum in Deo & S. Trinitate pluralitatem, vt multi volunt: tum quia nomen Dei *elohim* apud Hebræos est plurale; tum quia numerus pluralis hoc loco ad comparationem cum multis diis gentium est opportunior. q. d. Dij gentium sunt impuri & scelerati, at nostri sunt puri & sancti Amat enim Deus noster, puta Pater, Filius & Spiritus sanctus sanctitatem, odit scelera; tum denique ad omnigenam & absolutissimam Dei sanctitatem significandam. Sanctitas enim Dei omnem sanctitatem omnium Angelorum & hominum complectitur, & in immensum trãscendit. Vide Riberã Michææ 5. Num. 37.

Vers. 23. Auferte deos alienos de medio vestri.] S. August. quæst. 24. putat nulla tunc fuisse idola inter Hebræos, idque colligit ex vers. D 31. vbi dicitur: *Seruiuitque Israel Domino*: quare per Deos alienos siue idola S. August. accipit cogitationes à Deo Deique maiestate alienas, puta vana phantasmata, quæ quis sibi de Deo fingit, cum Deum alium esse imaginatur, quàm reuera sit. Sic Tropol. idolum auari est aurum, superbi honor, gulosi deliciæ, luxuriosi Venus. Verùm Iosue omnino videtur loqui de Idolis propriè dictis, siue quæ tum in populo fuerunt, siue quæ paulò post posteri erecturi erant: nam ad posteros quoque sua hæc verba dirigit Iosue. Denique licèt tempore Iosue nullum publicum fuerit idolum, quod significatur vers. 31. verbis iam citatis, tamen priuatim Hebræos idola coluisse etiam in deserto, patet Amos 5. 26. & Actor. 7. 43. Vide ibi dicta. Ita Masius, Serarius & alij.

VERS. 25. PERCVSSIT ERGO IOSVE IN DIE ILLO FOEDVS.] Fœdus hoc erat, quòd populus A promitteret ſe vnum Deum culturum, eiúſque leges à Moſe latas ſeruaturum, vti audiuimus v. 21. Ioſue verò viciſſim ex parte Dei promitteret populo, quod Dominus ipſi foret Deus, id eſt protector, prouiſor, promotor, eúmque in terra promiſſa conſeruaret, aleret, exaltaret.

Porrò ritum ſanciendi fœderis recenſui, Gen. 15. v. 17. & 18. & Exodi 24. v. 6. & ſeq. ſanciebatur enim fœdus per victimas fœderales, quæ tunc cædebantur & immolabantur, indéque dicebantur icere vel percutere fœdus, quia percutiebant victimam, tacitè imprecantes ſimilem percuſſionem illi qui fœdus violaret. Vnde illud:

Stabant, & caſâ firmabant fœdera porcâ.

Quare omnino videntur in hoc quoque fœdere victimæ illæ fuiſſe immolatæ. Erat enim hoc ſolemne fœdus, quo Ioſue moriturus populum vniuerſum Deo aſtrinxit.

ET PROPOSVIT POPVLO PRÆCEPTA ATQVE IVDICIA,] id eſt curauit per ſacerdotes legi ex Deuteronomio præcepta Dei tam moralia & cæremonialia, quàm iudicialia, vt eorum memoriam populo refricaret & inculcaret.

VERS. 26. SCRIPSIT QVOQVE OMNIA VERBA HÆC IN VOLVMINE LEGIS DOMINI.] q. d. Ad perpetuam memoriam Ioſue ſcripſit ritum & rationem huius fœderis verbis conceptis vtrimque ſanciti, in libro Deuteronomij, puta ad calcem libri: hunc enim librum Moſes iuſſerat in latere arcæ collocari. Deuter. 31. v. 24. & 26. eo quòd hîc liber contineat omnia Dei præcepta, quæ ſunt conditio fœderis inter Deum & populum per Moſen initi, & per Ioſue hîc renouati.

ET TVLIT LAPIDEM PRÆGRANDEM,] vt eum erigeret in ſignum & perenne monumentum fœderis initi, quod Hebræos iugiter moneret, eorúmque oculos verberaret, vt ſanctè hoc fœdus colerent, & præcepta Dei obſeruarent.

POSVITQVE EVM SVBTER QVERCVM, QVÆ ERAT IN SANCTVARIO DOMINI,] quæ erat in atrio Tabernaculi, quod cum arca Ioſue ex Silo in Sichem per Sacerdotes & Leuitas transferri curauerat, vt coram eo, quaſi coram Deo in eo reſidente fœdus hoc ſanciretur. Hebræi, quos ſequitur Maſius, putant hanc ilicem ſiue quercum eſſe eandem cum illa, ſub qua Iacob defodit illa. Geneſ. 35. 4. imò eandem eſſe cum ea, iuxta quam Deus primò apparuit Abrahæ, eíque terram iſtam promiſit Geneſ. 12. 6. vt vbi Abraham hæres terræ à Deo fuerat inſtitutus, ibi Hebræi iam terram poſſidentes fœdus cum Deo renouarent, ideóque locum hunc hîc vocari ſacrarium, ſiue ſanctuarium Domini; quia ſcilicet in eo Abraham primus Deo aram ſacrauerat, in quo Iacob & alij poſtea Deum inuocarunt.

Dices: quercus illa non poterat tam diu viuere & eſſe ſuperſtes; nam ab Abraham vſque ad Ioſue fluxere anni 545. quercus autem communiter tantùm trecentos annos viuunt. Primis enim centum annis creſcunt in iuſtam altitudinem & craſſitiem, ſecundis centum annis in ea & robore ſuo ſe firmant & durant, tertiis centum annis ſenſim deficiunt & emoriuntur. Reſp. hoc communiter verum eſt, ſed tamen nonnullæ quercus ſunt annoſiores, & diutiùs viuunt: lignum enim habent duriſſimum, vnde & robora appellantur. Adde quercum hunc fuiſſe quercetum, vt vertit Chald. quod ſemper durat, dum vna quercus emoriens per glandes in terram decidentes ſeſe proſeminat, vt ex iis alia quercus enaſcatur, & ex hac alia & alia, ita vt ſemper perennent.

Septuag. pro *quercum* vertunt *terebinthum*, quia Hebr. vox אלה *alla*, vel אלון *elon*, quamuis arborem glandiferam ſignificat. Vnde S. Auguſt. per eam accipit crucē Chriſti, per quam nouum Teſtamentum & fœdus ſancitum eſt. Audi eum hîc quæſt. vlt. *Iam verò quòd ſub terebintho ſtatutus eſt lapis, hoc ſignificat quòd virga ad petram vt aqua profflueret, quia neque hîc ſine ligno ſtatutus eſt lapis: Ideo autem ſubter, quia non fuiſſet in cruce exaltatus, niſi humilitate ſubiectus: vel quòd illo tempore, quo illud agebat Ieſus Naue, adhuc obumbrandum myſterium fuit. Terebinthi enim ſignum* B *medicinalem lachrymam exudat, quæ arbor à Septuag. Interpretibus hoc loco poſita eſt, quamuis ſecundùm alios interpretes quercus legatur.*

Dices: Deus iuſſit Deut. 16. 21. dicens: *Non plantabis lucum & omnem arborem iuxta altare*, quomodo ergo hæc quercus fuit in tabernaculo iuxta altare? Reſp. vetat Deus plantari arborem, nō autem erigi tabernaculum & arcam iuxta arborem iam ante plantatam. Adde vetari arborem, id eſt arbores quæ faciunt lucum ſiue ſyluam more Gentilium. Vnde Hebr. & Septuag. habent: *Non facies lucum ex omni arbore*, id eſt ex omni arborum genere.

ET LAPIS ISTE ERIT VOBIS IN TESTIMONIVM, QVÒD AVDIERIT OMNIA VERBA DOMINI, QVÆ LOCVTVS EST VOBIS.] *Audierit.* VERS. 27. C Ita legendum cum Hebr. Septuag. & Roman. Malè ergò quidam scioli ſcripſerunt *audieritis*. Eſt proſopopæia: tribuitur enim lapidi inſenſibili, quaſi teſti propter inſcriptionem, auditus ad neruum orationis: reuera autem non aliud ſignificatur, quàm lapidem, coram quo hæc acta ſunt, eſſe teſtem & memoriale fœderis initi. Senſus ergo eſt q. d. Si lapis ſenſum haberet, fœdus hoc audiſſet & teſtari poſſet, nunc cum ſenſum non habeat, teſtis erit inanimis. q. d. Si vos non audieritis verba Dei, hic lapis erit teſtis mutus, vos hæc pacta audiſſe & violaſſe. Vnde Chald. vertit: *Ecce lapis iſte erit nobis, vt dua tabulæ lapidis fœderis; nam eum fecimus ad teſtimonium: nam verba quæ ſcripta ſunt ſuper ipſum, ex oculo omnium verborum Domini, quæ locutus eſt nobiſcum, & erit vobis in memoriale.* Hinc patet lapidi inſcripta, ſiue inciſa fuiſſe verba vel ſigna huius fœderis. D

Simili modo ad pathos, vt Iudæos duros & inſenſiles confundat, pungat & extimulet Moſes Deuter. 32. 1. inuocat cælum & terram, vt ipſa licèt inſenſibilia ſentiant & audiant verba Dei, quæ populus ſenſu & ratione præditus audire vult. *Audite cæli*, inquit, *quæ loquor, audiat terra verba oris mei.* Et Iſaias c. 1. 2. *Audite cæli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus eſt. Filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me.* Et Ierem. c. 2. 12. *Obſtupeſcite cæli ſuper hoc, & portæ eius deſolamini vehementer, dicit Dominus: duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ*, &c.

ET POST HÆC MORTVVS EST IOSVE FILIVS NVN, SERVVS DOMINI, CENTVM ET DECEM VERS. 29.

ANNORVM.] Quoto anno principatus sui mortuus sit Iosue incertum est. Variant enim Chronologi. Serarius hîc duodecim eorum sententias recenset. E quibus duę sunt probabiliores, & probatiores, plurésque habent Auctores. Prior dat Iosue ducatui 17. vel 18. annos, posterior 27. Et vtráque conciliari potest, si quis dicat Iosue præcisè præfuisse annis 18. dumtaxat, illóque anno mortuum, sed librum Iosue extendi ad gesta post mortem ipsius, scilicet hîc v. 31. narrare quòd Israël multis annis seruierit Domino, quamdiu scilicet vixit Eleazar, & seniores qui viderant opera & prodigia Dei pugnantis pro Israële, ac tandem mortuum esse Eleazarum, quod fortè contigit sub annum 27. ab inchoato Principatu Iosue: quanquam hi anni seniorum post mortem Iosue excurrentes contineantur in annis Othonielis, qui successit Iosue, vt patebit Iudic. c. 1. & seq.

Chronologia ætatis Iosue.

CENTVM ET DECEM ANNORVM.] Hinc patet Chronologia gestorum Iosue: Si enim ponamus eum præfuisse populo 18. annis, hæc erit annorum series. Moses mortuus est ab exitu Hebræorum ex Ægypto anno 40. qui fuit mundi 2494. Eodem anno Mosi successit Iosue, populúmque deduxit in terram promissam, ac deinde septem bellando Chananæam subiugauit: vixit posthæc adhuc vndecim annos, scilicet ad annum 18. sui ducatus. Mortuus est ergo ab exitu Hebræorum ex Ægypto anno 58. mundi 2512. post mortem Ioseph (cui fuit ætate pari nam & Ioseph vixit 110. annos) 184.

Hinc sequitur Iosue natum esse anno mundi 2402. qui fuit post mortē Ioseph 92. quare Mose fuit iunior 27. annis: Nam in exitu Hebræorum ex Ægypto Moses erat 80. annorum, Iosue verò 53. Calebo verò Iosue fuit senior 15. annis: Nam Caleb post septennium belli, quo subacta est Chananæa, erat 85. annorum, vt ipse ait c. 14. 10. tunc autem Iosue erat centum annorum.

Nota tres partes, totidémque status annorum vitæque Iosue. Ipse enim in Ægypto natus ibidem vixit annos 53. deinde in deserto annos 40. vbi anno secundo debellauit Amalec Exodi 17. 10. Item Og, Sehon, cæterósque hostes Israëlis. Denique terram promissam ingrediens subiugánsque in ea vixit annos 17. vel 18. Primos egit in seruitute, secundos in peregrinatione, tertios in principatu, è quibus priores septem in bellis, vltimos decem in pace & ordinanda Republica exegit, in quo diem obiit anno ætatis 110. qui fuit ante Christi natalem anno 1448.

VERS. 30. SEPELIERVNTQVE EVM IN FINIBVS POSSESSIONIS SVÆ IN THAMNAT-SARE.] Heb. *in Thamnat-Sarach*, sed vltimum *chet*, quia asperæ pronunciationis, Septuag. & noster solent omittere, vnde pro *Noach*, vertunt *Noë*, pro *Corach Core*, pro *Therach Thare*.

Iam Hebræi in Seder olam tradunt *Thamnat-serach*, per Metathesin poni pro *Thamnat cheres*, id est תמונת חרס *temuna theres*, id est *imago* vel *status solis*, eo quòd illam Israëlitæ collocarint super sepulchrum Iosue, ad conseruandam memoriam illius prodigij, quo solem stiterat. Idem asserunt R. Salomon, Marius, Arias, Caiet. Magalianes, Serarius, Adrichom. & alij.

Iosue sepulchro imposita imago solis.

Vnde & Iudic. 2. 8. *Thamnatserach*, in Hebr. Septuag. & Latinis nonnullis vocatur *Thamnat chares*, id est imago solis. Plinius lib. 34. c. 7. præ omnibus colossis celebrat colossum solis: *Ante omnes*, inquit, *in admiratione fuit Solis colossus Rhodi, quem fecerat chares Lyndius, Lysippi supradicti discipulus, Septuaginta cubitorum altitudinis fuit. Hoc simulachrum post quinquagesimum sextum annum terræ motu prostratū, sed iacens quoque miraculo est. Pauci pollicem eius amplectuntur. Maiores sunt digiti quàm pleraque statuæ. Vasti specus hiant defractis membris. Spectantur intus magnæ molis saxa, quorum pondere stabiliuerat constituens. Duodecim annis tradunt effectum CCC. talentis, quæ contulerant ex apparatu Regis Demetrij, relicto more tædio.*

Sed hic colossus nihil est, si comparetur cum statione solis & colosso hoc Iosuano

Addunt Septuag. in edit. Romana: *Illic posuerunt cum eo in monumento, in quo sepelierunt eum, gladiolos saxeos, quibus circunciderat filios Israël in Galgalis Iesus, cum educeret eos ex Ægypto, sicut mandarat Dominus, & illic sunt vsque ad hodiernam diem.* Quam narrationem expendens Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Ioannem cap. 5. *Non absque causa*, inquit, *cultri cum illo eodem in loco positi sunt; verùm vt non discamus circuncisionis spiritualis gratiam (quæ bonorum cœlestium nobis est pronuba) Saluatoris morti esse affixam.*

Addit Gregor. Turon. lib. 1. Mirac. siue de gloria Martyrum, c. 18. duo alia mira, imò miracula Iosue. *Primò sunt*, ait, *ad Leuidam ciuitatem aquæ calidæ, in quibus Iesus Naue lauare solitus, vbi similiter leprosi mundantur. Est autem ab Hiericho 12. millibus. Secundò, propè Hiericho habentur arbores, quæ lanas gignunt. Exhibent enim poma in modum cucurbitarum, testas in circuitu habentia duras, intrinsecus autem plena sunt lana. Et de his enim ferunt ipsi Iesu Naue solere fieri indumenta. Sed & hodie tales exhibent lanas: ex quibus nos à quibusdam delatas vidimus, & admirati sumus vel candorem, vel subtilitatem earum.*

Duo miracula Iosue defuncti.

A SEPTENTRIONALI PARTE MONTIS GAAS.] S. Hieron. Masius, Adrichom. & alij asserunt montem Gaas esse partem vel appendicem montis Ephraim. Hinc & Hebræi in Seder Olam tradunt Iosue defunctum esse die 26. Nisan, quæ quasi coincidit cum die 25. Martij, qua Iesus Christus eius antitypus in cruce pro mundi salute mortem obiit: quanquam in Roman. Martyrol. Iosue sanctis ascriptus legatur die prima Septembris.

Tradunt Hebræi in Seder Olam, & in Midras Ruth, magnum, cùm sepeliretur Iosue in monte Ephraim, extitisse terræ motum, ex eóque montem vocatum *Gaas*, id est commotionis ac tremoris: געש *gaas* enim commoueri & tremere significat. Ridet hoc Masius vt fabulam, sed vt historiam defendit Serarius, aitque hac in re Iosue fuisse typum Iesu Christi, in cuius morte *terra mota est, & petra scissa.* Matth. 26. 15.

Porrò Hebræos mortem Iosue æquè ac Mosis planxisse solemni pompa non est dubium, nulla tamen hîc planctus fit mentio, quòd ad mysteriū referunt Patres; scilicet eo significari in veteri lege sub Mose plangendos fuisse defunctos, eo quòd in infernum ad limbum patrum descenderent; in noua verò lege in morte fidelium esse gaudendum, quòd IESVS moriendo eis cælum reserarit, vt ipsi eo conscendant, quò ipse

primus introiuit, viámque præiuit.

Denique liberorum Iosue nulla fit mentio, A quia ipse fuit cælebs & virgo, vt ex S. Ignatio, Chrysost. & aliis dixi in proœmio. Audi S. Hieron. lib. 1. contra Iouin. *Iesus*, ait, *sepelitur in Thamnat Sare, id est in perfectissimo principatu, siue in numero operimenti noui, vt virginum significaret greges Saluatoris auxilio coopertos: in monte Ephraim, hoc est in monte frugifero, ab Aquilone montis Gaas, qui interpretatur commotio. Mons enim Sion, latera aquilonis, ciuitas Regis magni quæ opposita semper inuidiæ est, per singulas tentationes dicit: Mei verò penè moti sunt pedes.* Et inferiùs: *Quamobrem & Moyses moriens plangitur à populo Israël: Iesus autem quasi victurus non plangitur. Nuptiæ enim finiuntur in morte, virginitas post mortem incipit coronari.*

Porrò mira & lapida narrant Rabbini in libro suo *Iuchasin*, de bello quod Iosue gesserit cum 45. B regibus Armeniæ, Persidis & Mediæ, quæ hîc ad longum recenset Serarius, ac deinde vt fabulosa confutat quæst. 13. pag. 474.

SERVIVITQVE ISRAEL DOMINO CVNCTIS DIEBVS IOSVE:] quia scilicet Iosue eum verbo & exemplo in Dei cultu & pietate continebat. Audi Tullium lib. 1. epist. ad Lentulum: *Sunt hæc apud Platonem nostrum scripta diuinitus: Quales in Republ. Principes essent, tales reliquos solere esse ciues.*

VERS. 31. ET SENIORVM, QVI LONGO VIXERVNT TEMPORE POST IOSVE.] Seniores hi erant Eleazar Pontifex, Caleb cæterique, qui tempore exploratorum terræ sanctæ necdum annum vigesimum ætatis attigerant, nec murmurarant: cæteri enim omnes ob murmur in deserto mortui sunt, nec Chananæam viderunt. Num. 13. & 14.

VERS. 32. OSSA QVOQVE IOSEPH, QVÆ TVLERANT C FILII ISRAEL DE ÆGYPTO, SEPELIERVNT IN SICHEM.] Id enim iusserat Ioseph, vt non in Ægypto inter infideles & impios, sed in Chanaan inter fideles & pios, cum auis & abauis suis patriarchis sepeliretur; præsertim quia sciebat Christum in Chanaan nasciturum, passurum, resurrecturum, ac se cum eo, & per eum resurrecturum sperabat, quod & contigisse est verisimile. Fuit & alia causa; vt scilicet Ioseph animaret Hebræos ad exitum ex Ægypto, & ad ingressum in terram à Deo promissam. Vide dicta Gen. 23. in fine & Genes. 50. 23. & Exodi 13. 19. vbi Moses notis vltimis Ioseph satisfaciens, eius ossa egrediens ex Ægypto secum extulit.

Simili modò Noë ossa Adami in arcam religiosè suscepit, & post diluuium illa inter tres filios suos distribuit; ac Sem, quem cæteris duobus D anteferebat, dedit Adæ cranium, cum eoque Iudæam, vti narrat Iacobus Orro haïta, siue Edessenus, qui fuit magister S. Ephrem, & ex eo Masius, qui eius librum in Latinum transtulit. Tanta in priscis fuit cura honórque sepulchri, ob fidem quam habebant de animæ immortalitate, & ob spem Resurrectionis ex meritis Christi, in Chanaan victuri & morituri.

IN PARTE AGRI QVEM EMERAT:] Vide dicta Genes. 33. 19.

ET FVIT IN POSSESSIONEM FILIORVM IOSEPH,] id est cessit Ephraïmitis, qui ex Ephraim filio Ioseph prognati sunt. Vide dicta Genes. 48. 22.

ELEAZAR QVOQVE FILIVS AARON MORTVVS EST, ET SEPELIERVNT EVM IN GABAA PHINEES FILII EIVS, QVÆ DATA EST EI IN MONTE EPHRAIM.] An Gabaa primitus sit data Eleazaro, vt vult Masius & Abulens. an verò eius filio Phinees, vt vult Vatab. & insinuat S. Hieron. in Epitaph. S. Paulæ incertum est. Certum est *Gabaa* cognominatam esse *Phinees*, siue quòd is diutissimè in ea habitarit, siue alia de causa. Porrò, Eleazar Pontifex dirigebat Iosue, pro eóque Deum in rebus ambiguis consulebat, vt iusserat Deus per Mosen Numer. 27. 21. vnde *Eleazar* Hebr. idem est quod *Dei auxilium*; hoc enim ipse exhibuit Principi Iosue, totísque Castris Hebræorum. Successit Eleazaro patri in Pontificatu Phinees filius, magni vir zeli, vt patet Numer. 25. 11. VERS. 33.

IN MONTE EPHRAIM.] Hinc patet Gabaa fuisse in tribu Ephraim; mirum ergo est, quòd S. Hieron. vel potiùs Euseb. in locis Hebr. eam ponat in tribu Beniamin: licèt enim pleréque vrbes Leuitis assignatæ cap. 21. essent in tribu Iuda vel Beniamin; tamen Gabaa extra ordinem data est Eleazaro & Phinees, tum ob eorum merita, tum vt Eleazar Pontifex vicinus esset Principi Iosue in sua tribu Ephraim habitanti, ac eum consiliis, omníque ope adiuuaret & dirigeret.

Denique Septuag. in editione Romana nonnulla addunt, quæ etiam agnoscit Theodor. & Syrus (vnde colligas Syrum ex Græca Septuag. translatum esse, non ex Hebræo, vti aliàs monui) teste Masio. Ea sunt hæc: *In illa die sumentes filij Israel arcam Dei circundederunt in seipsis* (Syrus: *in Israële*) *& Phinees functus est sacerdotio pro Eleazaro patre suo quoad vsque mortuus est, & defossus in Gabaa, quæ ipsius. Filij autem Israël abierunt vnusquisque ad locum suum, & ad suam ciuitatem. Et coluerunt filij Israel Astarten & Astaroth, & deos gentium quæ in circuitu ipsorum. Et tradidit eos Dominus in manus Eglon regis Moab: Et dominatus est eorum annos decem & octo.*

Verùm hæc huc transcripta videntur ex libro Iudicum, vbi ea audiemus. Vnde & Syrus, ait, hæc notari obelisco, quasi addititio. Nam in Hebr. Chald. Latino, Septuag. Complut. & Regio desunt hoc loco.

COMMEN-

COMMENTARIA IN LIBRVM IVDICVM.

ARGVMENTVM.

DICITVR hic Liber Iudicum, populi Iſraël, qui ſcilicet eum à Philiſtinis, Moabitis, Ammonitis, Madianitis, &c. afflictum de ſeruitute oppreſſum ab eorum iniurijs vindicarent & libertatem aſſererent. Deus enim ob idololatriam aliáque ſcelera populum his gentibus caſtigandum tradebat, vt is ad cor & ad Deum rediret, quod dum faceret, ſubmittebat eis Iudicem qui eos à tyrannide & tyrannis opprimentibus liberaret. Vnde c. 3. v. 9. dicitur: *Suſcitauit Saluatorem eis, & liberauit eos, Othoniel videlicet.* Quocirca iudicare in hoc libro, vti & alibi ſæpè, ſignificat punire, defendere, vindicare. Hebraïcè hic liber dicitur שפטים *ſophetim*, id eſt Iudices. Inde magiſtratus ſummus apud Pœnos nomen accepit, qui *ſuffetes* dicitur, vt ait Liuius lib. 8. Decade 3. Pœnos enim & Phœnices multos ab Hebræis voces accepiſſe docet S. Auguſt. lib. 2. contra Epiſt. Petiliani c. 104. Fuit verò inter Iudices & Reges differentia, quam aſſignat Lactant. lib. 4. de Sapientia c. 10. *Primò*, ait, *non dominio regum ſubiecti fuerunt Iudæi, ſed populo ac legi ciuiles Iudices præfecerunt. Non tamen in annum conſtituti ſunt, ſicut Romani conſules, ſed perpetuâ iuriſdictione ſubnixi.*

Iudices populi vindices.

Horum ergo populi Iudicum, id eſt vindicum geſta liber hic proſequitur, idque hoc fine, vt pateat Dei liberalitas in fideles & pios, ac eiuſdem vindicta in infideles & impios. Vnde notat Procopius ex hoc libro clarè perſpici, quòd è verâ fide ac religione retenta diligentérque culta, omnis Rerumpublicarum ſalus & amplitudo pendeat: contra verò quemadmodum ex ea deſerta & neglecta fœdũ earumdẽ ſequatur exitium, ruina & dedecus. D. Auguſt. lib. 16. c. 43. *Temporibus*, ait, *Iudicum ſicut ſe habebant peccata populi & miſericordia Dei, alternabant proſpera & aduerſa bellorum.* Et lib. 18. c. 13. *Poſt mortem Ieſu Naue, populus Dei Iudices habuit, quibus temporibus alternauerunt apud eos & humilitates laborum pro*

A *eorum peccatis, & proſperitates conſolationum propter miſerationem Dei.* S. Cæleſtinus Epiſt. ad Theodoſ. Imper. *Maior*, ait, *vobis fidei cauſa eſſe debet, quam regni; ampliúſque pro pace Eccleſiarum clementia veſtra debet eſſe ſollicita, quàm pro ſecuritate omnium terrarum. Subſequuntur enim omnia proſpera, ſi primitus quæ Deo ſunt chariora ſeruentur.*

Quæres primò: quænam Iudicum horum fuerint officia? Reſp. Primum fuit populum è ſeruitute liberare, vti iam dixi. Secundum, bellis præeſſe; erant enim hi iudices quaſi belli Duces & Imperatores. Vnde Ioſephus eos vocat στρατηγὸς, id eſt Imperatores, & ὑποστρατηγὸς, id eſt ſubimperatores, ſub Deo videlicet ſummo populi bellíque Duce. Tertium propriè iudicare, id eſt ius populo dicere, eorúmque lites iuſta ſententia dirimere, vti fecit Samuel & Heli. Vnde nonnulli Iudices, vt Thola, Abeſan, Ahialon, Abdon, nulla leguntur geſſiſſe bella, ſed tantùm populo præfuiſſe & ius dixiſſe. Hinc licèt B ipſi non haberent abſolutum ius necis & vitæ, reos tamen iuxta legem morti adiudicabant & plectebant.

Officia.

Quæres ſecundò: quale fuit horum Iudicum regimen? Scitum eſt triplex eſſe Reipubl. regimen, ſcilicet Democraticum, cum δῆμος, id eſt populus ſeipſum regit, in quo pluralitas vocum præualet, rémque dubiam definit vti fit apud Heluetios; Ariſtocraticum, in quo ἄριστοι, id eſt optimates imperant, vti erant olim Romæ, Conſules & Senatores, ac etiamnum ſunt Venetijs, Genuæ & alijs in locis; Monarchicum, in quo μόνος, id eſt vnus ſolus imperat, vti Monarchæ in regnis ſuis ſunt reges & principes abſoluti, ac Cæſares.

Regimen.

Dico ergo Iudices hos habuiſſe regimen non Democraticum, nec Ariſtocraticum, ſed Monarchicum. Vnus enim ſolus Iudex ſuo tempore præerat populo: Monarchiam ergo obtinebat, at non regiam regum: Nam nec nouas leges condere, nec tributa populo imponere poterat, vti poſſunt reges, nec diademate & ſceptro vte-

batur, nec satellitio regio cingebatur, nec vngebatur vti vnguntur reges, nec hereditario iure succedebat, vt faciunt filij regum, sed electione Dei vel populi creabatur. Electus tamen per omnem vitam manebat Iudex, id est princeps: quare non erat Dominus, sed conseruator duntaxat & curator Reipub. Ita Abulen. Erat ergo potestas iudicum valde limitata & restricta. Fuit igitur hic magistratus apud Hebræos similis magistratui Dictatorum apud Romanos; in eo tamen dissimilis, quòd hic temporaneus esset, ille verò perpetuus. Porrò monarchia hæc iudicum mixta erat Aristocraticæ. Nam Iudices in rebus difficilioribus supremi Consilij, quod Sanhedrim dicebatur, sententiam exquirere, eiusque decretis stare debebant: In cæteris verò legem Dei sequi, ac iuxta eam populum gubernare: vnde non tam ipsi, quàm Deus Deique lex populum regebat. Hoc est quod Deus dixit Samueli Iudici: *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* 1. Regum 8. Iudicibus similes erant ἄρχοντες apud Athenienses, & nunc sunt Duces apud Venetos.

Anni Iudicum 356. vel 360. Quæres tertiò: Quot fuerint Iudices, quot annis regnarint? Resp. fuisse quindecim, ac imperasse per annos 356. si Samueli demus annos 18. duntaxat, iuxta Chronologiam, quam Pentateucho præfixi; sui cum Saliano & alijs Samueli des annos 22. fient anni Iudicum 360. Primus enim Iudex fuit Othoniel, qui imperauit annis quadraginta. Secundus Aod annis 80. Tertius Samgar per paucos menses. Quartus Barac cum Debora annis 40. Quintus Gedeon pariter 40. Sextus Abimelech annos tres. Septimus Thola annis 23. Octauus Iair annis 22. Nonus Iephte annis sex. Decimus Abesan annis 7. Vndecimus Alualon annis 10. Duodecimus Abdon annis octo. Decimus tertius Samson annis 20. Decimus quartus Heli annis 40. Decimus quintus Samuel annis 22. Vltimus ergo Iudex fuit Samuel; nam post eum populus petiit regem, ac Dei iussu Samuel Saulem eis regem creauit. Hoc tamen libro duorum vltimorum, scilicet Heli & Samuelis acta non narrantur, sed in libro primo Regum, eò quòd filij Heli petendi regis & regni occasionem sua improbitate populo dederint, ac Samuel reipsa

A regem ei dederit. Quare restant tredecim priores, quorum gesta hoc libro narrantur. Complectitur ergo hic liber Chronologiam gestorum ipsorum per 298. annos, scilicet ab anno mundi 2512. quo mortuus est Iosue, & mox successit ei Othoniel Iudicum primus, vsque ad annum mundi 2810. quo mortuus est Samson, cui successit Heli & Samuel quorum duorum gesta non hoc libro, sed in primo Regum recensentur.

Quæres quartò: An omnes hi Iudices fuerint Sancti? Resp. fuisse excepto Abimelech, qui non fuit Iudex: sed tyrannus: ipse enim principatum vi inuasit, occisis fratribus omnibus qui erant filij Gedeonis. Iudex enim constituebatur à Deo, quòd si id non fieret, populus sibi eligebat & creabat Iudicem, modò ex vna, modò ex alia tribu. Porrò Iudices hos esse Sanctos patet ex S. Paulo, qui eos vt Sanctos celebrat Hebr. 11. *Iudices Sancti.*
B *Deficiet me tempus*, inquit, *enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephte, Dauid, Samuel, & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum.* Et Ecclesiasticus cap. 46. v. 13. *Et Iudices*, inquit, *singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor: qui non auersi sunt à Domino, vt sit memoria eorum in benedictione, & ossa eorum pullulent de loco suo, & nomen eorum permaneat in æternum, permanens ad filios illorum Sanctorum gloria.*

C Quæres quinto: Quis hunc librum conscripserit? Resp. Id incertum est. Verisimile est Esdram, vel Prophetam aliquem posteriorem, aut potiùs Samuelem eum ex antiquis diariis & annalibus, quæ Iudex quisque aut alius eius tempore conscribebat, collegisse, & in hunc librum scribendo redegisse. Ita Theodor. hîc quæst. 1. idem dico de libro Ruth, & simile dixi de libro Iosue. *Auctor.*

Denique Auctores qui in librum Iudicum commentaria scripserunt sunt hi: Origen. S. August. Theod. Procopius, Isidor. Hugo de S. Victor. Lyra. Hugo Card. Dion. Carth. Abul. Caiet. Ioannes Ferus, Arias Montanus, & è nostra Societe Nicolaus Serarius, & Cosmas Magalianes, & Iacobus Bonfrerius.

CANONES
LIBRO IVDICVM
PROPRII.

PRIMVS. Crebrò hîc numerantur varijs temporibus varijs seruitutis & oppressionis Hebræorum anni, quibus scilicet ipsi ab Eglon, Iabin, Madianinis, Philistinis, aliisque regibus & gentibus vexati & oppressi fuere. Verùm omnes hi anni non seorsim in Chronologia ponendi & computãdi sunt, sed intra tempora & annos pro-

A ximè præcedentium vel sequentium iudicum includuntur. Id ita esse ostendam c. 4. v. 3.

SECVNDVS. S. Script. annorum numerum consignans subinde intelligit eorum terminum, non quòd integrè in tali loco vel actione exacti sint, sed quòd actio ibidem sit terminata. Sic Exodi 12. 40. dicitur: *Habitatio filiorum Israel in*

Ægypto fuit 430. annorum, id est 430. anno terminata est, ait S. August. lib. 16. de Ciuit. cap. 24. in Ægypto enim habitarunt tantum 215. annos. Sic Iudith cap. vlt. 28. dicitur permansisse in domo viri sui 105. annos, id est vsque ad annum vitæ suæ 105. nam puellares annos egit in domo parentum non viri. Sic Iudic. 14. 17. dicitur Dalila septem dies conuiuij fleuisse, id est vsque ad septimam diem: nam flere cœpit post tertium conuiuij diem.

TERTIVS. Respubl. Hebræorum (vt & multæ aliæ) post singulos 400. annos mutauit suum statum & formam ex Aristocratia in Monarchiam, vel Democratiam; hæc enim est periodus multarum Rerumpubl. Id liquet ex tabula Chronol. quam Pentateucho præfixi.

QVARTVS. In hoc libro nonnulla narrantur, quæ à Iudicibus non sunt gesta, sed tempore Iudicum contigerunt. Quocirca duæ sunt libri huius partes. Priore gesta Iudicum narrantur, additis initio eorundem præambulis. Id fit à cap. 1. vsque ad cap. 16. inclusiuè: posteriore recensentur historiæ quædam, quæ sub Iudice quopiam, qui non nominatur, euenerunt. Id fit à cap. 16. ad finem libri. Nam cap. 17. & 18. narratur historia Michæ & idoli collocati in

A Dan; tribus verò vltimis capitibus recensetur historia vxoris Leuitæ ob cuius violationem tota tribus Beniamin penè ad internecionem cæsa est.

QVINTVS. Omnes hi Iudices fuere typi & figura Christi; sicut enim ipsi fuere saluatores Israëlis, sic Iesus Christus est Saluator mundi, de quo plura cap. 3. 9.

SEXTVS. Spiritus Domini dicitur induisse Gedeonem, & irruisse in Samsonem, quoties aliquid ardui aggressurus erat qua phrasi significatur primò, Spiritum Dei illum præuenisse, & ad

B tantum opus impulisse: secundò, significatur copia & abundantia spiritus & fortitudinis illi indita, qua rem omnem supra vires naturæ facilè & feliciter confecit.

SEPTIMVS. Sunt in hoc libro nonnulla insignia symbola & hieroglyphica, vti est res in vellere Gedeonis c. 6. & stratagema militum Gedeonis lagenas complodentium facibus emicantibus, quo perculsi & prostrati fuere Madianitæ c. 7. & septem cicinni Sampsonis c. 16.

Item Apologi, vti est ille arborum in regem sibi rhamnum eligentium cap. 9. 8.

Item Ænigmata, quale est illud Sampsonis de leone habente fauum mellis: *De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo*, c. 14. v. 14.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS.

Post Iosue tribus Iuda prima bellum init, & reliquas Chananæorum vrbes expugnat. Secundò, vers. 12. Caleb Othonieli ob captam Cariath Sepher vxorem dat Axam filiam suam, eique postulanti dat irriguum superius & inferius. Tertiò, v. 21. & seq. ceteræ tribus non exterminant Chananæos, vti iusserat Deus, sed eos faciunt tributarios, ideóque ab eis afflictæ fuere.

1. POST mortem Iosue consuluerunt filij Israël Dominum, dicentes: quis
ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? 2. Dixit-
que Dominus: Iudas ascendet: ecce tradidi Terram in manus eius. 3. Et ait Iu-
das Simeonis fratri suo: Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Cha-
nanæum, vt & ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon.
4. Ascendítque Iudas, & tradidit Dominus Chananæum ac Pherezæum in ma-
nus eorum: & percusserunt in Bezec decem millia virorum. 5. Inueneruntque
Adonibezec in Bezec, & pugnauerunt contra eum, ac percusserunt Chananæum
& Pherezæum. 6. Fugit autem Adonibesec: quem persecuti comprehende-
runt, cæsis summitatibus manuum eius ac pedum. 7. Dixítque Adonibezec:
Septuaginta Reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub
mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxerúntque
eum in Ierusalem, & ibi mortuus est. 8. Oppugnantes ergo filij Iuda Ierusa-
lem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladij, tradentes cunctam incendio ci-
uitatem. 9. Et postea descendentes pugnauerunt contra Chananæum, qui ha-
bitabat in montanis, & ad meridiem, & in campestribus. 10. Pergénsque Iudas
contra Chananæum, qui habitabat in Hebron, (cuius nomen fuit antiquitus Ca-
riath Arbe) percussit Sesai, & Ahiman, & Tholmai: 11. atque inde profectus

abiit ad habitatores Dabir, cuius nomen vetus erat Cariath Sepher, id est, ciuitas
litterarum. 12. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher, & vastauerit
eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. 13. Cumque cepisset eam Othoniel
filius Cenez frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam coniugem. 14. Quam
pergentem in itinere monuit vir suus, vt peteret à patre suo agrum. Quæ cùm suspi-
rasset sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes? 15. At illa respondit: Da mi-
hi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi: da & irriguam aquis. Dedit
ergo ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius. 16. Filij autem Cinæi cogna-
ti Moysi, ascenderunt de ciuitate palmarum, cum filiis Iuda, in desertum sortis eius,
quod est ad meridiem Arad, & habitauerunt cum eo. 10. Abiit autem Iudas cum
Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananæum qui habitabat in Sephaath,
& interfecerunt eum. Vocatúmque est nomen vrbis, Horma, id est, anathema.
18. Cepitque Iudas Gazam cum finibus suis, & Ascalonem, atque Accaron cum ter-
minis suis. 19. Fuitque Dominus cum Iuda, & montana possedit: nec potuit de-
lere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. 20. Dederuntque Ca-
leb Hebron, sicut dixerat Moyses, qui deleuit ex ea tres filios Enac. 21. Iebu-
sæum autem habitatorem Ierusalem non deleuerunt filij Beniamin: habitauitque Ie-
busæus cum filiis Beniamin in Ierusalem, vsque in præsentem diem. 22. Domus
quoque Ioseph ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis. 23. Nam cum obsi-
derent vrbem, quæ priùs Luza vocabatur, 24. viderunt hominem egredientem
de ciuitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum ciuitatis, & faciemus te-
cum misericordiam. 25. Qui cùm ostendisset eis, percusserunt vrbem in ore gla-
dij: hominem autem illum, & omnem cognationem eius, dimiserunt. 26. Qui
dimissus, abiit in Terram Hetthim, & ædificauit ibi ciuitatem, vocauitque eam Lu-
zam: quæ ita appellatur vsque in præsentem diem. 27. Manasses quoque non de-
leuit Bethsan, & Thanac cum viculis suis, & habitatores Dor, & Ieblaam, & Ma-
geddo cum viculis suis, cœpitque Chananæus habitare cum eis. 28. Postquam au-
tem confortatus est Israël, fecit eos tributarios, & delere noluit. 29. Ephraim
etiam non interfecit Chananæum, qui habitabat in Gazer, sed habitauit cum eo.
30. Zabulon non deleuit habitatores Cetron, & Naalol: sed habitauit Chananæus
in medio eius, factusque est ei tributarius. 31. Aser quoque non deleuit habitato-
res Accho, & Sidonis, Ahalab, & Achazib, & Helba, & Aphec, & Rohob: 32. ha-
bitauitque in medio Chananæi habitatoris illius terræ, nec interfecit eum. 33. Neph-
thali quoque non deleuit habitatores Bethsames, & Bethanath: & habitauit inter Cha-
nanæum habitatorem Terræ, fueruntq; ei Bethsamitæ & Bethanitæ tributarij. 34. Ar-
ctauitque Amorrhæus filios Dan in monte, nec dedit eis locum vt ad planiora descen-
derent: 35. habitauitque in monte Hares, quod interpretatur testaceo, in Aialon &
Salebim. Et aggrauata est manus domus Ioseph, factúsque est ei tributarius. 36. Fuit
autem terminus Amorrhæi ab Ascensu Scorpionis, petra, & superiora loca.

VERS. 1. POST MORTEM IOSVE CONSVLVERVNT FILII ISRAEL DOMINVM, &c. QVIS ERIT DVX BELLI?] q. d. cum mortuo Iosue duce nostro nullum habeamus, qui ei in ducatu succedat, sed principes tribuum & concilium Sanedrim Rempublicam administrent, iamque tribus omnes succreuerint, vt sufficiant reliquam Chananæam expugnare, incolere & excolere, quod antea eis ob paucitatem non licuit iuxta decretum Domini. Exodi 23.29. Quis nobis erit dux belli, hoc est quæ tribus primprima bellum à Iosue cõtra Chananæos cœptum prosequetur, vt eos qui in sorte sua reliqui sunt expugnet, ac cæteris tribubus exemplum, & initium det Chananæos in sorte sua residuos exterminandi? Patet ex Hebræo Non enim quærunt ducem, qui toti exercitui omnibusque tribubus præsit, sed qui partiale bellũ inchoet in sua tribus cuius victoria, fama & gloria cæteros Chananæos A cõsternet, vt cæteræ tribus singulæ partiali bello Chananæos in terra & sorte sua adhuc residẽtes, similiter adorientes faciliùs superent & extrudent. *Consuluerunt*, Dei oraculum & responsum per Pontificem, siue Eleazarum, siue, si is mortuus erat, per Phinees, vt ait Iosephus lib. 5. c. 1. Filium & successorem eius, Rationali ac *Vrim & Tummim* indutum, vti iusserat Deus Numer. 27. 21. Id factum est in Silo, ibi enim adhuc residebat Tabernaculum cum arca. Ita Iosephus, qui & addit post Iosue Israëlem caruisse principe per octodecim annos, post quos ob inuasionem Regis Mesopotamiæ Deus principem designauit Othonielem. Tunc ergo maiores, scilicet Principes tribuum, & Concilium Sanedrim gubernabat Rempub. Idem tradunt Hebræi in Seder Olam. Hi tamen 18. anni interregni in annis 40. Othonielis includuntur, vt ostendam c. 4. 9. Ita Salianus & alij.

Tropol. Discant hîc Principes cæterique nec

bellum, nec quid aliud arduum aggredi, nisi priùs consulto Deo, vti fecere Dauid, Iosaphat, Iudas Machabæus, ac imprimis Moses & Iosue, vti dixi Iosue c.2.2.& 9. A Deo enim pendet victoria, felixq; rei cuiuslibet progressus & exitus.

VERS. 2. DIXITQVE DOMINVS, IVDAS ASCENDET.] *Iudas* hîc est nomen proprium non viri & ducis, vti nonnulli autumant, sed tribus q.d. Tribus Iuda incipiet præliari. Ipsa enim erat omnium fortissima generosissima, nobilissima & famosissima, ac in castris Israël primam tenebat aciem: vnde Iacob ei promiserat sceptrum & regnum, Genes.49. 10. idque quia ex ea nasciturus erat Christus dux, rex, triumphator & debellator dæmonum, peccatorum, mortis & inferni. Porrò tribus Iuda sibi ducem belli creauit Caleb, vt videtur, cuius nota erat fortitudo, prudentia, virtus, auctoritas.

VERS. 3. ET AIT IVDAS SIMEONI FRATRI SVO,] id est Iudæi dixere Simeonitis, siue tribus Iuda dixit tribui Simeonis. Vocantur autem hîc fratres, peculiari ratione; quia scilicet tribus Simeon intra tribum & sinum Iuda sortem acceperat Iosue 19. v.1. alioqui omnes duodecim tribus erant fratres, quia prognatæ ex duodecim patriarchis filijs Iacob, qui inter se erant fratres.

VERS. 4. ADONIBESEC.] Alius est hic ab Adonisedec: hic enim erat rex Ierusalem, ille rex Besec vrbis in tribu Iuda; hic cæsus à Iosue, ille à Iudæis: hic Hebr. significat Dominum iustitiæ, ille Dominū fulguris: בזק *besec* enim est fulgur coruscatio. Appositè ergo Adonibesec instar fulguris omnes præcellebat suo robore & sæuitia, adeóque 70. regibus summitates manuum & pedum truncarat. Sic Poeta ait de vtroque Scipione: *Duo fulmina belli.*

Scipiadæ. Sic Iacobus & Ioannes à Christo vocantur *Boanerges*, id est filij tonitrui, puta fulmina, hæc enim ex tonitru, quasi filijs ex patre, nascendo prosiliunt.

VERS. 6. CÆSIS SVMMITATIBVS MANVVM EIVS ET PEDVM.] Pro *summitatibus* Hebr. est בהנות *behonoth*, id est *pollicibus*, vt vertunt Chald. Lyran. Vatab. Pagnin. Caiet. & noster Exodi 29. 20. & alibi passim. Noster & Septuag. hîc vertunt summitates, quòd pollices in manu summi & potissimi sint. Vnde pollex dictus à pollendo, *quòd inter cæteros digitos virtute polleat*, ait Isidor. hinc & Græcè ἀντίχειρ dicitur, quod oppositus cæteris manus digitis illis quasi æquipolleat. Iudæi ergo pollices manuum pedumq; amputarunt Adonibesec, iusto Dei iudicio & instinctu, ad pœnam talionis eius superbiæ & crudelitati reddendā, ipse enim 70. regibus pollices amputarat.

Porrò in hoc supplicio præter dolorem duo inerant, ait Serarius. Primum, vt qui mutilati sic erāt, neque arma deinceps tractare possent, neq; pedibus effugere, quemadmodum ostendit in Augusto c.24. Suetonius dum refert: *Equitem Romanum duobus adolescentibus, causa detrectandi sacramenti pollices amputasse.* Cicer. lib.3. offic. dum ait, Athenienses Æginetis pollices præcidisse: *Vt classe*, inquit Valerius Maximus lib. 9. cap. 2. *potens populus in certamen maritimarum virium secum descendere nequiret*, atque vt adijcit lib. 2. historiæ variæ Ælianus, *Ne hastam ferre posset.*

Secundum, vt iis ignauiæ quædam velut exprobratio esset, quòd manu ignaui, pedibus verò fugaces extitissent. Vnde poltroni apud Italos, Gallos, & Belgas vocantur homines viles, desides, ignaui, quasi pollice trunci siue truncati. Audi Pierium Hierogl.36.c.10. *Id potius referemus robur validasque vires per pollicem significari, si surrigatur quatuor reliquis ad volam oppressis. Nam ea de causa ἀντίχειρ à Græcis dicitur, quòd pari cum reliqua tota manu robore contendat, alteriusque manus vice fungatur, vt Galenus interpretatur. Apud Latinos autem, quòd præcipuè polleat, nomen habet: is enim dominatur in manu, nec in sinistra cessat, quamuis ea tota sit ignauia, neque minùs quàm tota manus semper in officio est. Quin & veteres hunc præstare alijs intelligentes, Hallum eum appellabant, quod in reliquorum dorsa vnus omnium insiliret: aspirationem enim loco f litteræ positam ab antiquis inuenias, & vice versa f pro h. Sed simplicius est hallum ab ἅλλω vel ἅλλομαι deducere, id enim salire est. Hominem bello inutilem ostendere qui volunt, manum abscisso pollice faciant: digitus enim hic summotus, hominem actionibus, & præsertim bello inutilem reddit. Eaque de causa legas grauiter animaduersum in nonnullos, qui bellum detrectandi causa sponte sibi pollices amputassent, vt à Senatu in C. Vectienum, velut alibi loquitur Votienum.* Hos prisci murcos vocabant, ait Ammian. lib. 15. Itali poltronos. Sic Marcus Eremita (non Euangelista, vt quidam falsò putant) pollicem sibi amputauit, ne cogeretur fieri Sacerdos, vti legimus in vitis patrum.

Notant Thalmudici in Sutha c. 10. quinque viros, qui in illa re qua excellebant: plexi punitique sunt; scilicet primus Samson in suo robore; secundus, Saul in collo altiori; tertius, Absalon in Capillo; quartus, Sedecias rex in oculis; quintus, Asa rex in pedibus. Sic diues epulo arsit in lingua, quæ arserat gula.

Simili modo fœdifragis & falsarijs, qui litteras regias aut monetam manibus suis vitiant, manus præciduntur. Vnde Tertul. libro quinto contra Marcion. *De manibus*, ait, *hæretici præcidendis, non miror si syllabas subtrahat, cum paginas totas subducit.* S. Valerianus serm. de bono disciplinæ cum ait: *Nemo cum sanam dexteram videt falsitatis reo, debito iure supplicia iudicet fuisse concessa.* In militia desertores eadem abscissione mulctati. Nam de Anidio Cassio Vulcatius Gallicanus: *Multis*, ait, *desertoribus manus excidit: alijs crura incidit ac poplites, dicens maius exemplum esse viuentis miserabiliter criminosi, quam occisi.* Et postea ex Æmilio Partheniano: *Manus multis amputauit.*

SEPTVAGINTA REGES, (reguli. id est Principes; quoque enim vrbs suum habebat Regem, vt vidimus Iosue c.12.v.9.& seq.] AMPVTATIS MANVVM AC PEDVM SVMMITATIBVS COLLIGEBANT SVB MENSE MEA CIBORVM RELIQVIAS:] Scilicet pollices eis amputarat, ne rebellare vel effugere possent: ex fastu verò eis quasi canibus ciborum reliquias sub mensa proiiciebat, ideóque ei pœnam talionis irrogarunt Hebræi. Sic Valerianus Imperat. dum Christiana sacra conculcat, à Sapore Persa comprehensus, & quoties in equum ascenderet conculcatus fuit, teste Eusebio libro 7. Histor. c.9. VERS. 7.

Idem contigit Baiazeto Turcarum Imperatori, qui Tamberlano sella, canisque fuit. Cum enim eum iam captum interrogaret Tamberlanes: si in tuam potestatem venissem, quomodo tu in meam venisti, quid fecisses mihi? Ille: Fecissem, inquit, caueam ferream, & in ea te posuissem: Tu aduersus teipsum sententiam pronunciasti; inquit Tamerlanes. Itaque illi accidit quod ipse fecisset, & in cauea fuit ad diem vsque mortis.

Alexander Imperator, teste Lampridio, quendam impostorem fumo e stipulis vstulari possit, præcone clamante: *fumo punitur qui vendidit fumum.*

SICVT FECI ITA REDDIDIT MIHI DEVS.] Hoc est quod sancitur Sapien. 11. 7. *Per quæ peccat quis, per hæc etiam torquetur.* Eò pertinet illa Christi sententia Matth. 26. *Omnes qui acceperint gladium gladio peribunt.* Et Apocal. 9. *Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.* Et Genes. 9. *Quicumque effuderit humanum sanguinem fundetur sanguis illius*, &c. Et Abacuc 2. alloquitur Deus regem Babylonis. *Quia*, inquit, *spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de Israel.* Denique lex talionis extat Exodi 21. 24. *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede*, &c. Sic Constantino Imper. ab Irene matre oculi eruti sunt eadem die, quo ipse ante quinquennium Nicephorum patruum quasi imperium affectantem excæcauerat, vti narrat Zonaras tomo 3. qui & simile addit de Leontio Imper. ipsum scilicet naso fuisse truncatum & imperio depulsum ab Apsimaro, eò quòd ipse Iustinianum Rhinotmutum truncato naso imperio exuisset.

Porrò videtur Adonibesec hac pœna humiliatus in se reuersus animum mentémque mutasse, nam & priorem suam crudelitatem confessus est, & Dei æquitatem prædicauit. Agnouit ergo pœnitens iustam Dei in se vindictam, ideóque vocat eum Elohim, id est iustum iudicem & vindicem, eúmque vnum & solum, non plures, vnde & ductus fuit in Ierusalem, id est in agrum suburbanum Ierusalem, ait Iosepho, ideóque in ipsam vrbem Ierusalem, postquam eam expugnarunt Iudæi, ait Hugo Victor. Ibique mortuus, idque apto symbolo, quasi à peccatis ad pœnitentiam, ab impietate ad veri Dei cultum, ex idololatriæ cæcitate ad fidei pacisque visionem, à fastu ad demissionem, à blasphemia ad Dei laudem traductus fuerit, ideóque Hebræi ei vitam condonarunt, ait Magalianes. Quare Adonibesec, id est Dominus fulguris, iræque fulgureæ factus est Adonisedec, id est Dominus iustitiæ, iustæque patientiæ & pœnitentiæ.

Symbolicè dæmon, ait Serarius, est verè Adonibesec, seu fulguris Dominus: primò, quia de eo Saluator Lucæ 10. 18. *Videbam*, ait, *satanam fulgur de cælo cadentem.* Secundò, quia fulgur rectè superbiam vanamque gloriam significat, quæ claritatis aliquantulum spargit, sed ita vt subitò pertranseat, momento euanescat, sæpéque fulminum & grauissimarum tempestatum initium fit. Est verò *Satan rex super vniuersos filios superbiæ* Iob 41. 25. Iste Adonibesec reges capit, & quidem 70. id est quam plurimos. Ij verò sunt qui alijs potentia, dignitate, auctoritate, doctrina præstant.

OPPVGNANTES ERGO FILII IVDA IERVSALEM CEPERVNT EAM.] Priùs Ierusalem capta fuerat à Iosue c. 10. 1. qui & regem eius Adonisedec occiderat: sed postea Iebusæi arcem Sion tenentes vrbem recuperarunt. Vnde hîc rursum eam expugnauere Iudæi, excepta arce Sion, quàm diu post primus Iebusæis extorsit Dauid. 2. Regum 5. 7. VERS. 8.

Porrò Ierusalem propriè pertinebat ad tribum Benjamin, hîc tamen dicitur expugnata à tribu Iuda, quia hæc in vrbe partem habebat, & quia Benjaminitæ viribus suis diffidentes eam expugnandam tradiderunt Iudæis, vti dixi Iosue cap. 10.

TRADENTES CVNCTAM INCENDIO CIVITATEM,] eò quòd à Iosue & Iudæis subacta eis rebellasset, & quia Deus incendio volebat ab idololatria & sceleribus purgari vrbem, totamque renouari, in qua templum & Reipubl. æquæ ac Ecclesiæ caput collocare statuerat. Sic iussit incendi Iericho, Hai, aliasque nonnullas Chananæorum vrbes.

CARIATHARBE.] Hæc & sequentia vsque ad v. 16. audiuimus Iosue 14. 12. & cap. 15. 13. & sequent. vbi ea explicui. VERS. 11.

FILII AVTEM CINÆI COGNATI MOYSI, ASCENDERVNT DE CIVITATE PALMARVM, CVM FILIIS IVDA IN DESERTVM SORTIS EIVS, QVOD EST AD MERIDIEM ARAB, ET HABITAVERVNT CVM EO.] *Filij Cinæi*, id est filij Hobab, qui erat filius Iethro soceri Mosis: Moses enim Sephoram filiam Iethro duxerat vxorem, inde Hobab Saphoræ frater (alio nomine dictus Cin & Cinæus, ait Hugo Victor. & Serarius) eiusque posteri Cinæi, cognati, id est affines Mosis, Mosi quasi cognato adhæserunt, factique proselyti secuti sunt castra Hebræorum per desertum, & cum eis ingressi sunt in terram promissam. Ad hoc enim eos inuitarat Moses, promittẽs eis id quod in ea erat optimum. Num. 10. 32. Quocirca Cinæis data est ab Hebræis ciuitas palmarum, id est Iericho, palmis & palmetis, æquè ac balsamo omnium rerum copia abundans, non quasi Iericho à Iosue solo æquata tam citò reædificata fuerit, sed quòd ciuitas hîc æquè ac c. 3. capiatur pro area ciuitatis, & agro ciuitati vicino. VERS. 16. *Cinæi qui.*

Sed cur Cinæi relicta Ierichunte adeo amœna & fertili, inde migrarunt in sterile desertum Iuda? Rabbini causam dant, vt iungerent se tribui Iuda & Othonieli Principi, ac ab eo legem discerent; sed hæc discenda potiùs erat à Phinees Pontificè & Leuitis. Quare verisimiliùs credit Serarius, & ex eo Salianus eos diuinitus solitudinis desiderio motos, monasticæ vitæ atque anachoreticæ rudia quędam fundamenta iecisse, quę deinde in Rechabitis aliquo modo propagata sit Ierem. 35. Vbi inter alia sine domo in Tabernaculis dicuntur habitasse, quod de Haber Cinæo cap. quarto Iudicum etiam dicitur. Cinæi ergo fuere viri pij & religiosi, vnde eorum posteri fuere Rechabitæ, adeo laudati à Ieremia cap. 35. ac deinde Esseni, primi ferè monastices professores, tantopere celebrati à Philone, Iosepho, Eusebio & S. Hieronymo, vti docui Nu- *Fuere viri religiosi.*

nei. 10. 29. Hi ergo delicias carnis in Ierichunte, quasi mentis spiritúsque rigorem & vigorem eneruantes aspernati, paupertatis amantes loca deserta & solitaria captarunt, vbi liberiùs & commodiùs contemplationi, virtutum exercitio, & rebus diuinis vacarent. Hinc Cinæi Hebr. קִינִים *Kinim* sunt *lamentantes*, scilicet ab hoc exilio ad cælum suspirantes. Vnde Threni Ieremiæ Hebr. vocantur *Kinoth*. Præluserunt ergo ipsi Eliæ, Elisæo & filijs Prophetarum, qui ante Christum; Anachoretis & Monachis, qui post Christum ijsdem in locis vitam solitariam vel monasticam egerunt, versantes cum Deo & Angelis, velut Angeli terrestres & homines cælestes.

Vers. 18. Cepitqve Ivdas (tribus Iuda) Gazan cvm finibvs svis, et Ascalonem atqve Accaron.] Sic quoque habent Hebr. & & Septuag. Complut. & Regia nisi quòd hæc pro Ascalone habeant Azotum. Quare mirum est in Septuag. Romæ emendatis contrariè legi: *Et non possedit Iudas Gazam, neque Ascalonem, neque Accaron.* Peiùs Iosephus lib. 5. Antiq. ait Iudæos cæpisse Ascalonem & Azotum, non verò Gazam & Accaron, eò quòd hæ duæ in planitie sitæ curribus bellicis pollerent. Contrarium enim hic asserit Script. Quare Iudæi hic vrbes has & satrapias Philistinorum ceperunt; sed mox Philistini eas recuperarunt, & perpetua cum Iudæis bella gesserunt, vt audiemus c. 3. Porrò Accaron pertinebat ad tribum Dan, Iudas tamen hîc illam expugnauit conuenientibus Danitis, eò quòd sorti suæ contermina esset ac infesta, vt nisi eam caperet, quietè in sua sorte habitare non posset.

Qvia falcatis cvrribvs vtebantvr,] qui scilicet falcibus armati obuios & obuia quæque demetebant, vt dixi Iosue 17. 16. Sic quoque habent Septuag. Complut. Vnde mirum in Roman. legi: *quia Rachab obstitit eis*; itáque legit Theodor. qui sic explicat q. d. Hobab filius Iethro, alio nomine dictus Rechab, persuasit Iudæis ne vallis huius mari adiacentis incolas bello appeterent, eò quòd timeret Iudæos, si maritima possiderent, per commercium nauale cum gentibus ab eis peruersum iri. Nimirum legit ipse pro רכב *recheb*, id est currus, alio puncto רכב *Rechab*, quasi nomen proprium viri. Porrò non peccarunt Iudæi sic Chananæos hos permittendo, quia eos ita videbant armatos, vt eos debellare se posse diffiderent; cæteræ verò tribus peccarunt quod cum Chananæos debellassent, eos non occiderent, vti iusserat Dominus, sed tributarios facerent.

Vers. 21. Iebvsævm avtem habitatorem Iervsalem non deleverunt filii Beniamin, habitavitqve Iebvsævs cvm filiis Beniamin in Iervsalem.] q. d. Beniaminitæ cum Iudæis socijs & ducibus suis, vrbem Ierusalem ceperunt quidem & incenderunt, vti dictum est v. 8. excepta arce Sion, quam tenuerunt Iebusæi vsque ad Dauidem. 2. Reg. 5. Sed Iebusæi ex arce descendentes, vrbem quoque vnà cum Beniaminitis, ipsis permittentibus, sopito iam bello incolere cæperunt.

Tropol. S. Bernard. serm. 58. in Cant. *Quantumlibet*, inquit, *in hoc corpore manens profeceris,*
A *erras si vitia putas emortua, & non magis suppressa. Velis, nolis, intra fines tuos habitat Iebusæus, subiugari potest, sed non exterminari.* Mose remedium suggerit: *Vnum*, inquit, *in tanto discrimine consilium est, obseruare diligenter, & Mose vt renascentium capita apparebunt, prompta seueritate succidere. Non potest virtus cum vitijs pariter crescere; ergo vt illa vigeat, ista crescere non sinantur. Tolle superflua, & salubria surgunt, vtilitati accedit, quidquid cupiditati demis. Demus operam putationi. Putetur cupiditas, vt virtus roboretur. Nobis fratres putationis semper est tempus, sicut semper est opus.*

Domvs qvoqve Ioseph (puta tribus Ephraim, qui fuit filius Ioseph) ascendit in Bethel.] Putat Adrichom. Duas fuisse Bethel; vnam in tribu Ephraim, alteram in tribu Ben- Vers. 22.
B iamin, vti dicitur Iosue 18. vers. 13. & 22. Meliùs Masius & alij censent vnam eandémque esse Buthel, eò quòd illa quæ hîc vers. 23. priùs vocata dicitur Luza, Luza quoque apppellata dicatur Iosue 18. 13. Fuit sita in confinio tribus Ephraim & Beniamin, ideóque nunc vni, nunc alteri tribuitur. Adde videntur fuisse hæc duo loca vicina, scilicet Luza vrbs; quæ postea Bethel, vel Bethel Luza dicta est à visione scalæ, quam ibidem habuit Iacob, & locus ipse visionis Iacob, quæ nomen dedit Luzæ vrbi vicinæ; hic enim locus erat in tribu Beniamin, vrbs verò ipsa erat in tribu Ephraim. Hæc ergo est Bethel, vbi Iacob vidit Deum scalæ innixum, ideóque Ieroboam postea in ea vitulum aureum quasi idolum collocauit. Vnde Bethel, id est do-
C mus Dei dicta est Bethauum, id est domus idoli. Vide dicta Genes. 28. 19.

Viderunt hominem egredientem de civitate, dixeruntqve ad evm: Ostende nobis introitvm civitatis.] Rabbini tradunt Luzam non habuisse portam, sed introitum quendam occultum: fuisse enim ipsam instar nucis vndique clausæ: לוז *luz* enim Hebr. nucem significat: sed hæ sunt fabulonum næniæ; dicta est enim Luza, quòd *lux*, id est nucibus & amygdalis abundaret, ait S. Hieron. Per *introitum* hîc ergo non portam, sed aditum in vrbem facilem, ob muros humiliores vel disruptos, intellige. Vers. 24.

Et faciemvs tecvm misericordiam,] id est vitam tibi condonabimus. Poterant id licitè facere Hebræi, etsi enim Deus iussisset Cha-
D nanæos omnes occidi, tamen ob tantum beneficium patefacti introitus in vrbē parcere ei poterant, vti pepercerunt Rahab excipienti exploratores Iosue c. 2. Adde Hebræos non permisisse vt hic proditor vrbis in ea remaneret, hoc enim dumtaxat vetuerat Deus, ne Chananæi inficerent Hebræos suis idolis & vitiis.

Qvi cvm ostendisset eis, percvsservnt vrbem in ore (in acie) gladii.] Vers. 25. Peccauit hic proditor ostendendo Hebræis aditum in vrbem, quia patriam suam eis prodidit; hoc enim est contra pietatem: licèt enim patriam impiam & noxiam in bello iniusto propugnare non liceat, tamen eam hosti prodere pietas vetat; sicut patrem meum iustè à magistratu inuasum armis defendere nequeo, sed tradere & pro-

dere non possum sine insigni nota impietatis. Minuit tamen proditionis crimen hîc metus mortis illi ab Hebræis intentata. Quocirca Aurelianus Imperator, audiens eum qui sibi locum capiendæ Thyanæ vrbis indicarat, ea capta cum aliis incolis cæsum esse, lætatus est, dixitque. *Ego enim proditorem amare non potui, & libenter tuli quòd eum milites occiderent; neque enim mihi fidem seruare potuisset, qui patriæ non pepercit.* Ita Vopiscus In Aureliano.

VERS. 26. ABIIT IN TERRAM HETTHIM,] id est in Cyprum, ait Procop. Cyrus enim Hebr. dicitur Cethim Isaiæ 23.1. Verùm tunc Cethim scribitur per *Caph*, hîc autem scribitur per *Chet*. Quare alius est locus Hetthim à Cethim, quis autem ille sit ignoratur.

VERS. 27. MANASSE QVOQVE NON DELEVIT BETHSAN. Septuag. addunt: *quæ est Scytharum vrbs*, vnde & Scythopolis dicta est.

VERS. 34. ARCTAVITQVE AMORRHÆVS FILIOS DAN IN MONTE, NEC DEDIT EIS LOCVM, VT AD PLANIORA DESCENDERENT.] Danitæ præ aliis tribubus ab Amorrhæis fuere arctati, vt sortis suæ montes steriles duntaxat occuparent, non verò valles frugiferas, qua de causa alias terras quærere sunt coacti, vti audiemus capite decimo octauo.

VERS. 35. HABITAVITQVE.] Non Dan, sed Amorrhæus, vt patet ex Hebr. & Septuag. IN MONTE HARES, QVOD INTERPRETATVR TESTACEO, IN AIALON ET SALEBIM.] q.d. Amorrhæus Danitis non tãtum ademit vrbes vallium, sed & tres in monte sitos, scilicet Hares, Aialon & Salebim.

TESTACEO.] Sic legendum, non *testaceo*, vt legunt nonnulli: Nam *Hares* Hebr. est *testa*: mons ergo hic vocatus est testaceus, vel quòd in eo vasa testacea à figulis formarentur, vel quòd illorum ruptorum fragmenta ibidem proiicerentur, vti Romæ factum videmus in monte ad portam S. Pauli, qui inde mons testaceus nominatur. Septuag. vertunt: *In monte Hares, vbi vrsæ & vulpes*, scilicet abundant, quare pro Aialon vilon videntur legisse דבים *dubbim*, id est vrsi; & pro *sahalbim* siue *salebim* legisse שועלים *sualem*, id est vulpes; licèt enim vrsi maiores & plures sint in regionibus frigidis & Septentrionalibus, tamen reperiuntur quoque in calidis & Meridionalibus, vt in Iudæa; nam ibi Dauid occidit vrsum 1. Reg. 17. 34. Et Elisæus per duos vrsos occidit 42. pueros sibi illudentes in Bethel. 4. Reg. 2. 24. Fortè Samson, qui fuit Danita ex hoc loco tribus suæ, scilicet ex Salebim vulpibus abundante, trecentas suas vulpes collegit, ad quorum caudas alligans faces Philistinorum segetes succendit, vt audiemus c. 15. 4.

ET AGGRAVATA EST MANVS DOMVS IOSEPH, FACTVSQVE EST EI TRIBVTARIVS.] q.d. Ephraimitæ posteri Ioseph vicini Danitis, grauiter oppresserũt Amorrhæos in sorte tribus Dan habitantes, eósque iure belli quasi à se subactos sibi fecerunt tributarios. Igitur omnes ferè tribus peccarunt in hoc, quòd Chananæos à se subiugatos non occiderint, vti iusserat Dominus, sed fecerint sibi vectigales, vti patebit initio cap. sequentis.

AB ASCENSV SCORPIONIS.] Septuag. & alij *super acrabbim*, id est super locum Scorpionum. Est nomen loci ita dicti, quòd *acrabbim*, id est Scropionibus abundaret, ait Lyran. Abulen. Dion. Arias & alij. Ab hoc *acrabbim*, id est loco Scorpionum dicta est Acrabatena vrbs, & Acrabatenæ regio, quæ fuit vna ex vndecim Iudææ toparchiis, eratque terminus Samariæ & confinium Amorrhæorum. Vide de ea S. Hieron. in locis Hebr. Iosephum lib. 2. belli c. 11. Adricom. & alios Chyrographos terræ sanctæ.

PETRA.] Est nomen vrbis in petra sitæ, in confinio Iudææ & Amalec. Alia fuit Petra in Arabia, quæ inde petræa est cognominata.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS.

Arguuntur Hebræi ab Angelo, quod idola colant. Inde vers. 11. recensetur causa institutionis Iudicum, scilicet quòd Hebræi post mortem Iosue coluerint idola, ideóque Deus eos tradiderit Idumæis aliisque hostibus: vnde ipsi pœnitentes ad Deum redierint, eiusque opem implorarint: qui proinde misit eis Iudices, vt ipsi Hebræos à seruitute & tyrannide gentium liberarent.

1. ASCendítque Angelus Domini de Galgalis ad Locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in Terram, pro qua iuraui patribus vestris: & pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum:
2. ita duntaxat vt non feriretis fœdus cum habitatoribus Terræ huius, sed aras

eorum subuerteretis: & noluistis audire vocem meam: cur hoc fecistis? 3. Quam
ob rem nolui delere eos à facie vestra: vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis
in ruinam. 4. Cúmque loqueretur Angelus Domini hæc verba ad omnes filios
Israël: eleuauerunt ipsi vocem suam, & fleuerunt. 5. Et vocatum est nomen lo-
ci illius: Locus flentium, siue lacrymarum: immolaueruntque ibi hostias Domi-
no. 6. Dimisit ergo Iosue populum, & abierunt filij Israël vnusquisque in posses-
sionem suam, vt obtinerent eam: 7. seruieruntque Domino cunctis diebus eius,
& seniorum qui longo post eum vixerunt tempore, & nouerant omnia opera Do-
mini quæ fecerat cum Israël. 8. Mortuus est autem Iosue filius Nun, famulus
Domini, centum & decem annorum, 9. & sepelierunt eum in finibus possessio-
nis suæ in Thamnathsare in monte Ephraim, à Septentrionali plaga montis Gaas.
10. Omnísque illa generatio congregata est ad patres suos: & surrexerunt alij, qui
non nouerant Dominum, & opera quæ fecerat cum Israël. 11. Fecerúntque filij
Israël malum in conspectu Domini, & seruierunt Baalim. 12. Ac dimiserunt Do-
minum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de Terra Ægypti: & secuti sunt deos
alienos, deósque populorum, qui habitabant in circuitu eorum, & adorauerunt eos:
& ad iracundiam concitauerunt Dominum, 13. dimittentes eum, & seruientes
Baal & Astaroth. 14. Iratúsque Dominus contra Israël, tradidit eos in manus diri-
pientium: qui ceperunt eos, & vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum:
nec potuerunt resistere aduersarijs suis: 15. sed quocumque pergere voluissent,
manus Domini super eos erat, sicut locutus est, & iurauit eis: & vehementer affli-
cti sunt. 16. Suscitauitque Dominus iudices, qui liberarent eos de vastantium ma-
nibus: sed nec eos audire voluerunt, 17. fornicantes cum diis alienis, & adoran-
tes eos. Citò deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum: & audientes
mandata Domini, omnia fecere contraria. 18. Cúmque Dominus iudices suscita-
ret, in diebus eorum flectebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & libe-
rabat eos de cæde vastantium. 19. Postquam autem mortuus esset iudex, reuerte-
bantur, & multo faciebant peiora quàm fecerant patres eorum, sequentes deos alie-
nos, seruientes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinuentiones suas, & viam
durissimam, per quam ambulare consueuerunt. 20. Iratúsque est furor Domini
in Israël, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum
patribus eorum, & vocem meam audire contempsit: 21. & ego non delebo gen-
tes, quas dimisit Iosue, & mortuus est: 22. vt in ipsis experiar Israël, vtrùm custo-
diant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an non.
23. Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, & citò subuertere noluit, nec tradidit
in manus Iosue.

VERS. 1. ASCENDITQVE ANGELVS DOMINI DE GALGALI AD LOCVM FLENTIVM.] Primò ergo Angelus hic apparuit in Galgalis, vt ex loco Hebreos memores redderet professionis & obedientiæ Deo præstandæ, à se susceptæ & promissæ. In Galgalis enim se sacro Circuncisionis ritu initiauerant, & professi erant se legem Dei à Mose latam seruaturos, sicut nos in Baptismo profitemur legem Christi. Ex Galgalis verò transtulit se Angelus ad locum, qui postea v. 5. ab euentu dictus est flentium, quò Israëlitæ hostium & miseriarum suarum sensu pressi, suam calamitatem deplorantes conuenisse videntur, vel communi consilio, vt ibi de remedio inter se consultarent, vel potiùs monitu Angeli, qui apparens in Galgalis videtur monuisse Hebræos; vt ad locum flentium se conferrent: Habere enim se quod eis ibidem diceret, quodque calamitatis remedium suggereret.

Porrò Rabbini censent hunc Angelum fuisse Phinees Pontificem; sed certum est fuisse propriè dictum Angelum; probabile est fuisse S. A Michaëlem; tum quia ipse erat præses & tutor Synagogæ, vti iam est Ecclesiæ; tum quia idem apparuit Iosue cap. 5. v. 13. initio gubernationis suæ docens & dirigens eum. Vnde videtur idem hîc apparuisse, modúmque suggessisse Hebræis impetrandi à Deo Iudices, qui eos à seruitute liberarent. Quocirca hic Angelus loquitur in persona Dei, sicut legatus loquitur in persona sui Regis, ac populus putabat eum esse Deum, non Angelum. Ait enim: *Eduxi vos de Ægypto*, &c. Denique apparuit hic Angelus, atque hæc Hebræis dixit, non viuente adhuc Iosue, vt volunt Abulen. & Torniellus; nam viuente Iosue Hebræi coluerunt Deum verum, sed post eius mortem, cum noua progenies succrescens, ac cum vicinis gentibus, præsertim Tyrijs & Sidonijs conuersans, ab ijs vtpote diuitibus didicit colere eorum idola, Baalim & Astaroth. Ita Procop. Cajet. Serarius, & fauet S. August.

VERS. 2. ITA DVMTAXAT, VT NON FERIRETIS FOEDVS CVM HABITATORIBVS TERRÆ,] ne ipsi vos ad sua idola & scelera conuersando pellicerent. Vetuit ergo Deus hæc fœdera: qua-

re illa Hebræis fuere illicita, at non statim irrita. Hebræi enim ineuntes fœdus cum Chananæis licèt illicitè, post contractum tamen de eo initum tenebantur illud seruare, præsertim si iuramento id confirmassent: tum quia hoc exigit ius naturæ & gentium, alioqui enim tolleretur omne commercium, omnisque hominum societas, si fœdera & pacta violare liceret; tum quia hoc exigebat reuerentia nominis diuini in iuramento inuocati, ne peierare viderentur si illud violarent; tum denique quia Chananæi nesciebant Deum vetuisse, multò minùs irritasse hæc cum eis fœdera: quare valdè scandalizati fuissent si Hebræi ea violassent, ac tam ipsos, quàm Deum & religionem eorum blasphemassent. Postquam tamen eis palàm constitit Deum hæc fœdera vetuisse, scandalizari non potuerunt, si Hebræi Deo obedientes illa rescinderent. Vnde B Esdras lib. 1. cap. 9. irritauit & separauit matrimonia Hebræorum cum gentibus contra legem Dei contracta: Etsi enim vera erant, ratáque, tamen in ea lege erant solubilia per libellum repudij à Deo eis concessum, si iusta subesset causa, vti hîc erat disparitas cultus, & periculum peruersionis ab infideli, quod subibat coniunx fidelis.

VERS. 3. QVAMOBREM VOLVI (& etiamnum nolo, itáque statuo & decerno) DELERE EOS A FACIE VESTRA, VT HABEATIS HOSTES (qui vos puniant, affligant, & ad Deum redire compellant) ET DII EORVM SINT VOBIS IN RVINAM.] τὸ *vt* in hac posteriore parte consecutiuè accipiendum est, non causaliter. Nec enim Deus sanctissimus poterat intendere hanc Hebræorum ruinam, lapsumque in idololatriam, sed tantùm permittere ad puniendum præcedentia eorum peccata. q. d. permisi vos à gentibus, quas contra meum iussum tolerastis, deduci ad colendos eorum Deos, vt deinde vos castigarem & exterminarem: ruinam enim in culpam permittit Deus ob ruinam in pœnam: hæc enim culpam castigare intendit. Non enim permittit Deus malum culpæ, nisi hoc fine, vt ex eo eliciat bonum vel miserendi vel si nolint vti misericordia puniendi, puta ostendendi suam clementiam in condonando, vel iustitiam & vindictam in castigando, vt docet S. August. S. Thomas, cæterique Theologi.

AD OMNES FILIOS ISRAEL.] ad totum cætum Israëlitarum, siue ad omnes qui conuenerant.

VERS. 5. ET VOCATVM EST NOMEN LOCI ILLIVS LOCVS FLENTIVM SIVE LACHRYMARVM.] Septuag. κλαυθμὼν, id est *locus plangentium*, ab euentu iam dicto, quia vt dixi v. 4. Filij Israël audita comminatione Dei per Angelum, *Leuauerunt voces suas & fleuerunt*.

Quæres, quis, & vbi fuit hic locus flentium, siue κλαυθμὼν? Resp. Adrichom. fuisse iuxta Galgala, inde enim ascenderat Angelus. Alij putant fuisse Silo, ibi enim erat arca, vnde eò confluebat populus ad sacrificandum, quod & hic fecit. Hinc sequitur: *Immolauerantque ibi hostias Domino*.

Verùm dico locum flentium fuisse in tribu Iuda, iuxta Ierusalem à parte Occidentali, in sylua sitam vltra vallem Raphaim, quæ à tergo habebat Philistinos. Id ita esse liquet ex eo, quòd Dauid in hac eadem sylua latuerit, cum Philistæos A in valle Raphaim, ad motum cacuminum arborum syluæ, aggressus cecidit 2. Reg. 5. 22. Hunc enim locum fuisse *in syluis, quæ loca flentium appellata sunt*, disertè ait Iosephus lib. 7. Antiq. 4. & clarè Septuag. 2. Reg. 5. v. 23. *Accedes*, inquiunt, *ad eos prope Clauthmona*, id est locum flentium: *& erit cum audieris vocem conclusionis à sylua Clauthmonis, tunc descendes ad eos*.

Nimirum voluit Deus hunc locum flentium esse exemplum perpetuum Hebræis, ad agendam pœnitentiam in fletu & lachrymis, quoties ipsi ex lege quotannis Ierosolymam ad templum oraturi & sacrificaturi pergerent.

Tropol. κλαυθμὼν, siue locus flentium est terra & vita hæc hominum, à Deo ob Adæ peccatum exulantium. Adam enim (& nos in eo) è paradiso eiecti sumus in hanc vallem lachrymarum, vt pœnitentia peccatum omne expiemus, ideóq; damnati sumus ad mille labores, dolores, ipsamque mortem. Genes. 3. & Psal. 83. 6.

Rursum locus flentium est pœnitentia & compunctio, ad quam concionator instar Angeli huius populum excitare debet, *vt moueat planctum, non plausum*, ait S. Bernard. nam vt idem ait serm. 30. in Cant. *lachrymæ pœnitentium vinum sunt Angelorum, quòd in illis vitæ odor, sapor gratiæ sit, indulgentiæ gustus, reconciliationis iucunditas, sanitas redeuntis innocentiæ, serenatæ suauitas conscientiæ*. Vide Climacum Gradu 5. de pœnitentia, vbi miram priscorum compunctionem & lachrymas recenset in loco flentium, quem carcerem vocabant. B. Antiochus hom. 107. *Rorulentæ*, ait, *aspergines lachrymarum, vt dulcior mellis sunt cordi, aut suaue fragrans thymiama apud Deum*. S. Chrysost. hom. 6. in Matth. *Sicut*, inquit, *post vehementes imbres mundus aër ac purus efficitur; ita etiam lachrymarum pluuias serenitas mentis sequitur atque tranquillitas; omnisque illa de peccatorum tenebris offusa caligo dissoluitur. Et sicut ex aqua & spiritu, sic rursus ex lachrymis & confessione purgamur*. *Locus flentium est pœnitentia.*

IMMOLAVERVNTQVE IBI HOSTIAS DOMINO.] Licè enim proprius immolandi locus esset in Templo, & ante Templum in Tabernaculo, quod tunc erat in Silo, tamen graues ob causas Iudæi subinde alibi immolabant, vti fecit Samuel in Bethlehem. 1. Reg. 16. v. 4. & 5. ac Dauid in area Ornam Iebusæi. 2. Reg. 24 28. Nam eo ipso quòd ibi apparebat Angelus, & populum ad Deum propitiandum hortabatur, videbatur locum sanctum indicare, simúlque potestatem D ibi sacrificia offerendi facere. Addunt correcti Septuag. ascendisse Angelum istum etiam ad Bethel & domum Israël, quo significatur eum varias Israëlitarum vrbes peruolasse, & incolas Siluntem coëgisse; vel per Bethel & domum Israël intelligendi Bethelitæ & Israëlitæ, qui eò loci conuenerant. Ita Serarius.

DIMISIT ERGO IOSVE POPVLVM.] Est hîc Hysteron proteron. Repetit enim ex fine præcedentis libri Iosue, gesta eius quædam, vt inde cômodè & ordinatè ad Iudicum qui ei successere, institutionem & originem transeat. Hic enim liber connexus est libro Iosue, & historia Iudicum pendet ex historia Iosue, quasi à sui principio. Altiùs ergo à primo sui exordio, putà à Iosue accersit hîc Iudicum primordia. VERS. 6.

Vers. 9. In Thamnatsare.] Hebr. & Septuag. *In Thamnat cheres*, id est in imagine solis, quæ sepulchro Iosue insculpta est, eò quòd ipse stiterit solem, ideóque vrbs eius *Thamnatsare* per Metathesin dicta est *Thamnat cheres*. Vide dicta Iosue 24.30.

Vers. 11. Et servierint Baalim, id est idolis, siue Dijs Gentium; nam per Baalim significantur omnes dij masculi, sicut per Astaroth omnes Deæ feminæ. Porro *Baal* in singulari Hebr. significat Dominum, vnde Antonomasticè Deum suum vocarunt *Baal*, id est Dominum absolutè. Primus autem Baal fuit Nemrod, quem coluere Assyrij: Nemrod autem fuit Baal, siue Belus pater Nini mariti Semiramidis. Idem ergo sunt Baal, Bal, Beel, Bel, Belus, &c. Ab Assyrijs idolum & cultus Beli transiit ad Babylonios, vt patet Daniel. decimo quarto 2. à Babylonijs ad Sidonios & Phænices: inde omnia idola & dij Gentium nomine dilatato dicti sunt Baal, Bel, Baalim. Vnde à Deorum, vel à locorum & euentuum varietate dicti Beelphegor, id est Priapus; Beelzebub, id est Deus musca; Beelsephon, id est Deus Aquilonis, vel Deus Absconditus, puta Mercurius; Baal gad, id est Deus fortuna; Baal scemes, id est Deus sol, &c. Vide dicta Genes. decimo, decimo. Inde à Baal composita sunt nomina Punica (hæc enim lingua affinis est Hebrææ) Hannibal, id est Castrorum Dominus; Hasdrubal, id est villarum vel atriorum Domiminus; Muthumbal, id est mortis Dominus, Adherbal, Mahaibal, Ithobal, Ierobaal, &c. Ita S. Augus. hîc quæst. 16.

Vers. 13. *Astaroth quid?* Servientes Baal et Astaroth.] *Astaroth*. Quæres primò cuius linguæ sit hæc vox, vndéque dicta? Suidas in Astarte censet esse vocem Græcam, dictam ab astro: *Ab astro*, inquit, *cognomen fecerunt: ipsi enim esse luciferum fabulantur*. Et Phauorinus in Astarte: *Astarte*, ait, *astri simulachrum; ipsum astrum Lucifer*, quod Venerem nuncupant. Sic & Etymologicus, qui & causam addit: Præses enim astrorum est Dea hæc. Vndè nonnulli censent Astartem esse Asteriam Deam, filiam Phœbi & Cæi, quam Perses in vxorem duxit, de qua Hesiodus in Theogonia.

Verùm errant. Astaroth enim est vox Syra, non Græca significans oues, præsertim feminas, cum mammis turgent, & agnos suos lactant, ita dictæ ab עתר *athar*, id est multiplicare, quòd sint fœcundæ, & in Syria multos per annum pariunt agnos, atque ab עשר *asar*, id est ditare, quòd caseo, lana, lacte, fœtu heros suos ditent. Vnde veterum opes erant in ouibus, non in auro & argento.

Est Venus. Quocirca multi censent Astartem esse *Venerem* cognomento πλύμαστον, id est *multimammeam*, vel potiùs μεγαλόμαστον, id est *magnimammeam*, quòd magnas haberet mammas, quod symbolum erat fœcunditatis, qualis est in ouibus feminis. Inde ergo hæc Dea ab ouibus effecta est à Tyriis & à Sidoniis, vt ab ea ouium fœcunditatem impetrarent, itáque ditarentur & bearentur. Hebr. enim עשר *ascar* tam beare quàm ditare significat, quia diues à mundo æstimatur beatus. Vnde Cicero lib. 3. de Natura Deorum: *Quarta*, inquit, A *Venus Syria Tyróque concepta, quæ Astarte vocatur, quam Adonidi nupsisse traditum est*. Sic & Herodot. libro primo. Diodor. lib. 2. cap. 2. Theodor. lib. 1. Reg. 4. 14. ibique Procopius, Aquila & Scholiastes Græcus capite septimo. Audi & S. Hieron. in vita S. Hilarionis: *Cum infinito agmine monachorum peruenit Elusam eo fortè die, quo anniuersaria solennitas omnem Oppidi populum in templum Veneris congregauerat. Colunt autem illam ob Luciferum, cuius cultui saracenorum natio dedita est*. Scribit Epiphan. hæresi 55. matrem Melchisedech dictam Astaroth siue Asteriam: quòd si hæc à posteris culta fuerit vt Dea, indéque Deæ dictæ sint Astaroth.

Porro *Astaroth* est numeri pluralis, tum ad emphasim, & honoris causa, vt hanc Deam plurium, imò omnium rerum Dominam esse, B significarent, quòd rebus omnibus homines ditare possit, indéque Deus Hebraicè vocatur Adonai, & Adonim, Elohim in plurali; Tum quia Astartes nomen ad quaslibet Deas feminas translatum est. Erat enim Astarte Babyloniorum quam S. Ephiphan. hæresi decima nona, Dianam vocat: Alia Carthaginensium, quam S. August. hîc quæst. decima sexta, asserit fuisse Iunonem; Alia Edessenorum, quam Lucianus ait fuisse Lunam. Hæc enim fœtus piscium, auium, ouium dum plena est multiplicat, itaque homines ditat. Primitus enim prisci gentiles ignorantes Deum verum adorabant Solem & Lunam, à quibus omnis in terra fertilitas manat; Vnde eos Romani vocabant Iouem & Iunonem; Ægyptij Osiri- C dem & Isidem; Syri Baalim & Astaroth. Quia enim ipsi videbant in terra fœcunditatem prouenire præsertim à Sole & luna, per calorem & pluuiam, quibus terram humectant & fœcundant, hinc eos vt Deos coluere: hæc enim sunt duo primaria astra in terram influentia. Accessit & tertium, scilicet stella Veneris siue Luciferi, quæ post Lunam cæteris stellis clarius emicat. Vnde veteres dixere Venerem esse Lunam minorem, Lunam verò esse Venerem. Quocirca Herodianus libro quinto, Astartem vocat Ἀστροάρχην *Astroarchen*, id est astrorum primatem & principem. Et Philo Bibliensis: Astarte, ait, imposuit proprio capiti regni insigne tauri caput, vt corniculatam Lunam significaret. Hinc & *Astaroth* vrbs in qua Astarte colebatur cognominatur D קרנים *carnaim*, id est *bicornis*, ob duo Lunæ cornua, quare nonnulli suspicantur hanc esse illam vrbem, quam Plinius libro quinto, capite vigesimo, *Carne* nominat. Alludit quoque hoc nomen *Carnaim* ad cornua arietum & ouium, vt significetur cornuti gregis copia, ait Marinus in Lexico. Hebr. enim קרן *Keren*, id est *cornu* æquè ac שק *sac*, id est *saccus* in plurimas gentium linguas manauit.

Porrò *Astaroth* propriè quidem significat oues vt dixi; si tamen per diæresim legas תורות עש *as toroth*, significat *tineam legum*, ait Pagnin. quia idola & idololatria instar tineæ consumunt omnes hominis facultates, leges, virtutes, opes & vires Diabolus enim ita sui cultores ludificat, vt eis temporalia promittat,

æterna adimat, sed temporalia modica quibus eos lactauit auferat. Ipse enim est tyrannus, ac sicut Deum odit pessimè, sic & Dei creaturas, præsertim homines, vt non nisi eorum damnum, noxam, exitium tam corporis quàm animæ sitiat.

Tropol. *Astaroth* cuique est sua concupiscentia, nam vt ait Origen. hom. 2. *Vnusquisque quod præ cæteris colit, quod super omnia miratur & diligit, hoc ei Deus est.* Sic guloso *Deus venter est*, ait Paulus Philip. 3. 19. & Virgil. 9. Æneid.

Sua cuique Deus fit dira cupido.

Et alter:

Ambitiosus honos, & opes, & blanda voluptas,
Hæc tria pro trino numine mundus habet.

VERS. 14. ET VENDIDERVNT HOSTIBVS.] Hebr. & Septuag. *Et vendidit*, scilicet Deus, q. d. Deus Israëlitas quasi idololatras vendidit, id est tradidit hostibus, vt eos vexarent, spoliarent, in seruitutem redigerent, occiderent. Noster pro וימכרם *vaiimkerem*, id est *vendidit eos*, legit וימכרו *vaiimkerum*, id est *vendiderunt eos*.

VERS. 15. MANVS DOMINI SVPER EOS ERAT.] *Manus*, scilicet vindex, vindicans & flagellans, q. d. Vindicta Dei vbique eos insequebatur, exagitabat & malè mulctabat.

VERS. 19. VIAM DVRISSIMAM:] quia erant inobedientes & duræ ceruicis: via ergo durissima erat eorum impia & obstinata colendi idola, aliáque scelera patrandi consuetudo.

VERS. 22. VT IN IPSIS EXPERIAR ISRAEL,] vt scilicet per experientiam ostendam & palàm faciam an Israëlitæ me colant meamque legem custodiant, an verò Chananæorum idola. Nam Deus ipse, vtpote cui omnia sunt præsentia, quique omnia etiam futura vno mentis cernit in ictu, non eget experientia, quia ipse omnia præscit & prænoscit antequàm fiant. Porrò hæc Dei experientia consistebat, in permissione occasionis & tentationis, quæ hic Hebræis obiiciebatur. Nam Iudæi simul viuentes cum Chananæis vicinis, cúmeisque conuersantes, ab eis sollicitabantur, vt secum sua idola colerent. Ita Abulen. Secundò, *vt experiar*, hoc est vt omnibus notum fiat Israëlitas me colere, quando subtrahentes se à communione & vita Chananæorum, me opitulante eos superabunt: & vice versa quòd me non colant, quando eis adhærentes, ab eis superabuntur & dirè affligentur. Ita Lyran. & Dion. Tertiò & germaniùs, *vt experiar* Hebr. נסות *nassot*, id est, *vt tentem eos*, hoc est vt eos stimulem, pungam, affligam, atque hoc stimulo & afflictione probem & experiar (hoc est ità me geram ac si vellem experiri, & per experientiam ignoti alicuius cognitionem exquirere. Est Catachresis. Deus enim omnia nouit ab æterno, sed experiri dicitur anthropathôs, cum rem occultam probando vel tentando manifestam facit) *vtrùm ipsi custodiant*, hoc est vtrùm ipsi custodire velint *viam* (legem) *Domini*: hactenus enim custodierunt viam, id est legem Baalim, id est idolorum quæ coluerunt, vti paulò ante dixit. *τὸ custodiant* ergo significat actum non perfectum vel proficientem, sed inchoantem, ac mutata mente destinatum & incipientem. q. d. Israëlitæ hactenus me relicto coluerunt idola, permittam ergo eos à Chananæis

A affligi, vt experiar an per hanc afflictionem ad cor redeant, & ad me meúmque cultum reuertantur, itáque incipiant custodire meas leges à Mose sancitas. Quod si fecerint, ego eos à Chananæorum tyrannide & oppressione liberabo: si non fecerint, permittam eos grauiùs ab illis affligi, contundi & opprimi. Porrò multi inter Israëlitas erant sani in fide, nec deflexerant ad colendum Baal, sed persistebant in auita patrum religione, veróque vnius Dei cultu: hos Deus per Chananæos probare & experiri voluit, *vtrùm custodiant*, id est custodire pergant *viam* (id est legem) *Domini*; vtrum scilicet minis & plagis Chananæorum territi, vel prosperitate, opibus & commodis eorumdem allecti, à Deo vero ad eorum idola desciscerent, cum eisque commercia & connubia contraherent: an verò constanter hæc omnia contemnerent, solíque Deo suo

B fideliter firmiterque adhærerent: quod si facerent, à iugo Chananæorum eos liberarem: sin autem, eos illo duriùs premi permitterem. Sicque eos erudirem, docerémque mihi seruire, non idolis. Vnde Noster Hebr. *nassot* mox cap. sequenti v. 1. vertit: *vt erudiret in eis Israëlem*: per Chananæos enim Iudæi experti sunt, quàm Deus flagellet apostatas à Deo ad idola desciscentes, quámque liberet & tueatur, prosperetque eos, qui in sui cultu firmiter persistunt, aut ab idolorum cultu pœnitentes ad Deum redeunt.

Huic sensui aptè insistit Tropologia, quam affert S. Gregor. lib. 3. Dialog. c. 14. in fine. *Dominus*, inquit, *Chananæos diutiùs reseruauit, vt in eis experiretur Israël: quia nonnunquam vt dictum est, eis etiam quibus magna dona tribuit, parua quædam*

C *reprehensibilia relinquit: vt semper habeant contra quod bellum gerant, & deuictis magnis hostibus mentem non erigant, quando eos adhuc aduersarij etiam minimi fatigant. Fit itaque vt miro modo vna eadémque mens & virtute polleat, & ex infirmitate lassescat, quatenus & ex parte constructa sit, & ex parte conspiciat esse destructam: vt per bonum quod quærit & habere non valet, illud seruet humiliter quod habet.* Hinc & S. Bernard. *Iebusæus*, inquit, *velis nolis in terra tua habitat* (scilicet concupiscentia in carne) *subiugari potest, exterminari non potest.*

Permisit ergo Deus Chananæos nonnullos, noluitque omnes à Iosue exscindi à Chananæa variis de causis. Primò, vt ipsi Hebræorum Apostasiam & idolatriam sua oppressione castigarent: Secundò, vt Deus experiretur an hac affli- 2.

D ctione ad se redirent, imò eos redire quasi compelleret. Erant enim Chananæi quasi stimuli pungentes Hebræos, cogentésque ad Deum colendum, eiusque opem implorandam, vt hostium oppressione ipsos liberaret. Tertiò, quia 3. non sufficiebant Hebræi ad omnem terram Chananæorum incolendā & excolendam. Chananæis ergo eius partem permisit, vt ipsi eam colerent, ne à lupis & feris illa occuparetur cum damno & noxa Hebræorum. Hanc rationem dat Deus Exodi 23. 29. *Non eijciam*, inquit, *eos à facie tua anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ.* Quartam causam 4. dat cap. sequenti vers. 2. *Vt postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi*, vt scilicet vitarent otium, quod igna-

Chananæi aliqui relicti. Cur? Causa 1.

uiæ

niæ omnísque malitiæ est causa, vtque bellis assuescerent, quæ crebra habituri erant cum vicinis gentibus, vti habuit Dauid.

Simili de causa olim cum ventilaretur Romæ in Senatu, an delenda esset Carthago iam quasi subacta, ac Cato suaderet, vrgerétque delendam, vtpote Romanis tam periculosam & infestam; Scipio Nasica suasit & persuasit non esse delendam ob belli & bellandi exercitium, vt scilicet Carthago esset eos iuuentutis Romanę, qua Romani discerent bella gerere, militiæ assuescerent, corda & corpora ad frigoris, æstus, famis, omnísque incommodi tolerantiam obdurarent, ídque rectè & sapienter: Nam deleta Carthagine virtus Romanorum, otio, inertia & luxu elanguit & defluxit. Vnde Iuuenalis Satyra sexta causam cur prisci Romani fuerint casti, sobrij, vigiles, hanc dat:

--------- Proximus vrbi
Hannibal, & stantes collina in rupe mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala, sæuior armis
Luxuria incubuit, totumque vlciscitur orbem.

Hinc & Spartani non permiserunt suo regi delere vrbem hostilem dicentes: *Noli abolere cotem iuuentutis nostræ.*

Hinc vicissim Lycurgus teste Plutarch. in eius vita, sanxit ne Lacedæmones cum iisdem hostibus diu sæpéq; bellarent; ne videlicet docerent eos arma tractare, itáque sua militari arte & industria tandem Lacedæmones superarent & subiugarent. Idem principium & militare & politicum habet & obseruat Turca. Quocirca Agesilao Spartæ Regi assiduè cum Thebanis bella gerenti, & in pugna quadam vulnerato falsè dixit Antalcidas: *Pulchram à Thebanis mercedem reportas, quos inuitos & nescientes pugnare docuisti.* Nam nunquàm bellicosiores fuere Thebani, quàm dum à Spartanis siue Lacedæmoniis bello crebro fuere impetiti.

Tropologicam causam dat Abbas Daniel apud Cassian. collat. 4. c. 6. dicens: *Quam vtique pugnam non inuidens Deus quieti Israelis, nec malè eidem consulens, sed sciens esse vtilissimam, reseruauit, vt dum gentium semper istarum impugnatione deprimeretur, nunquam se sentiret auxilio Domini non egere, & ob id semper in eius meditatione & inuocatione persistens, nec inertia solueretur, nec bellandi vsum & exercitia virtutis amitteret. Frequenter enim quos superare non potuerunt aduersa, securitas & prosperitas deiecerunt.*

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS.

HEbræi ob coniugia cum Chananæis inita, indéque secutum idolorum cultum tyrannorum seruitute pressi, pœnitentes inuocant Dominum, qui eos liberat primò, à Cusan Rege Mesopotamiæ per Othonielem, qui proinde fuit primus eorum Iudex *& Princeps. Secundò, vers. 12. ab Eglon Rege Moab per Aod, qui fuit secundus* Iudex. *Tertiò, vers. 31. à Philistinis per Samgar, qui fuit tertius* Iudex.

1\. HÆ sunt gentes quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israëlem, & omnes qui non nouerant bella Chananæorum. 2. vt postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem prœliandi: 3. quinque satrapas Philisthinorum, omnémque Chananæum, & Sidonium, atque Heuęum, qui habitabat in monte Libano, de monte Baal Hermon vsque ad introïtum Emath. 4. Dimisítque eos, vt in ipsis experiretur Israëlem, vtrùm audiret mandata Domini quæ præceperat patribus eorum per manum Moysi, an non. 5. Itaque filij Israël habitauerunt in medio Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebusæi: 6. & duxerunt vxores filias eorum, ipsíque filias suas filiis eorum tradiderunt, & seruierunt diis eorum. 7. Fecerúntque malum in conspectu Domini, & obliti sunt Dei sui, seruientes Baalim & Astaroth. 8. Iratúsque contra Israël Dominus, tradidit eos in manus Chusan Rasathaim Regis Mesopotamiæ, seruierúntque ei octo annis. 9. Et clamauerunt ad Dominum: qui suscitauit eis saluatorem, & liberauit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem Caleb minorem: 10. fuítque in eo Spiritus Domini, & iudicauit Israël. Egressúsque est ad pugnam, & tradidit Dominus in manus eius Chusan Rasathaim, regem Syriæ, & oppressit eum. 11. Quieuítque terra quadraginta annis, & mortuus est Othoniel filius Cenez. 12. Addiderunt autem filij Israël facere malum in conspectu Domini: qui confortauit aduersum eos Eglon regem Moab: quia fecerunt malum in conspectu eius. 13. Et copulauit ei filios Ammon, &

Christianum, quid prodest nomen vbi res non inuenitur?

A Denique audi S.Hieron.in Abdiam sub finem: *Ipsa,inquit,petra Petro donauit vt petra sit, Pastor quoque bonus Apostolis pastorum largitus est nomina, & quodcúmque dicitur seruis tribuit vt dicantur. Sic ipse Saluator Apostolos suos mundi esse voluit saluatores.*

VERS. 9. FRATREM CALEB.] Vide dicta Iosue 15. 17. Porrò Philo Biblicus asserit Iosue morienti in principatu successisse Cenez, eúmque præfuisse Israëli 57.annis,& multa miráque eius gesta dictáque enarrat. Post Cenez verò præfuisse Israëli Zebul per 25.annos, post hanc Debboram & Barac. Verùm hæc repugnant S.Script. quæ post Iosue primum Iudicem assignat Othoniel, secundum Aod, tertium Samgar, quartum Barac. Quare Philo iste non Biblicus est, sed errorum & nugarum Bibulus.

B

VERS. 10. FVITQVE IN EO SPIRITVS DOMINI ET IVDICAVIT (id est vindicauit & ab oppressione Chusan Rasathaim liberauit) ISRAEL.] *Spiritus Domini*, id est fortitudo, prudentia & maximè impetus ad bellandum, ardórque & zelus ad vindicandum suos populares in libertatem, à Deo Othonieli aspiratus & inspiratus. Omnis enim virtus & qualitas siue naturalis siue supernaturalis, omnísque gratia tam gratum faciens quàm gratis data, vti est fortitudo bellica, in script. vocatur spiritus, vt rectè aduertit Abul. sic peritia fabricandi tabernaculum à Deo indita Beselcoli vocatur spiritus. Exodi 31.3. Vide ibi dicta. Vnde sequitur: *Et iudicauit Israël*, tum moribus & legibus bellicis Israëlitas instruendo, tum potiùs sumendo de hostibus Mesopotamis vindictam, eósque supprimendo. Simili phrasi dicitur spiritus Domini induisse Gedeonem, id est eum incitasse & direxisse ad bellum Madianiticum. Sic sæpè dicitur spiritus irruisse in Samson cap.14. 6. & seq. quotiescúmque eum impulit ad heroïca fortitudinis opera generosè aggrediendum. Sic spiritus Domini dicitur insiliisse in Saül, cum eum incitauit ad liberandum Hebræos à tyrannide Naas Regis Ammon. 1. Reg.11.6.

C

QVIEVITQVE TERRA QVADRAGINTA ANNIS, ET MORTVVS EST OTHONIEL.] *Quadraginta annis*, id est vsque ad annum quadragesimum, quo officio Iudicis perfunctus & defunctus est Othoniel, primus Israëlis post Iosue princeps. Hebræi enim sæpè numeros Cardinales pro ordinalibus sumunt, vti ostendi Canone 1. & 2. ac Exodi 12.40. Adde terram Israël quieuisse (id est cessasse à præliis, vti explicatur Iosue 14.15.) per 40. annos, quia videlicet sub Othoniele pauca fuerunt bella: Nam initio Hebræi à Chusan fuere suppressi, deinde post victoriam de eo ab Othoniele habitam ita erecti & eleuati, vt hostes eorum omnino quiescerent, nec eos inuadere auderent ita Ribera lib.1.de Templo c.1.

D

Porrò Othonielis 40. in imperio annos ita probabiliter coniectando distribuit noster Salianus vt primis 17. eius annis, quibus adhuc post Iosue vixere seniores, Israël Deo verò seruierit, inde deflexerit ad colendum Baalim & Astaroth per annos & circiter quinque: quocirca traditis Regi Mesopotamiæ ei seruierit per annos octo, scilicet ad annum trigesimum Othonielis, qui vltimis decem vitæ suæ annis eum debellauit, pacémque & quietem Israëli reddidit. Vnde appositè *Othoniel*, Hebr. significat *tempus Dei*, vel *tempus meum Deus*, ait Pagnin. Fuitque typus Christi Saluatoris, ait Rupert. qui tempore à Deo præfixo in mundum per incarnationem descendit, vt eum à Chusan, id est Æthiope, puta Diabolo oppressum liberaret & redimeret.

QVI CONFORTAVIT ADVERSVS EOS EGLON REGEM MOAB.] Dices: Ergóne Deus excitauit Eglon ad bellum iniustum contra Hebræos, vt tyrannicè eos oppimeret, ac consequenter ad peccatum & tyrannidem? Resp. Deus dicitur excitasse Eglon, Nabuchodonosor, Cyrum, Alexandrum, &c. ad bellandum contra Iudæos, aliásque gentes, quia ipsorum scelera per illos castigare destinabat. Fecit autem idipsum *Deus confortat tyrannos.*
1. primò, augendo Eglon, Cyro, &c. vires & animos, consilium & dexteritatem præliandi, item socios fœderatos, arma, milites, quibus confortati inuaserunt Iudæos vel alias gentes.
2. Secundò, ex aduerso infirmando vires, milites, arma Hebræorum, eisque animam eripiendo, ac terrorem & pauorem immittendo. Ita S.August. de gratia & lib.arbitr.c.20. idque probat ex illo Iosue cap. 7.12. *Non poterit Israël stare ante hostes suos, eósque fugiet.*
3. Tertiò, immittendo Eglon Regi cogitationem quòd terra Israël fertilis foret & diues, æquè ac inermis & à Deo deserta, Deúmque velle grauia eorum scelera punire.
4. Quartò, omnia belli impedimenta submouendo, dandóque ei prosperos præliorum successus & victorias, quibus omnibus benè vel malè vti poterat Eglon. Sunt enim hæc bona adiaphora siue indifferentia, quibus quis benè vel malè vti potest pro suo arbitrio: præuidebat tamen Deus Eglon Regem ex mala sua voluntate, & imperij ambitu dominandíque cupidine iis malè vsurum, bellúmque imperandi libidine Hebræis iniustè illaturum & prosecuturum, quod ipse permittere decreuit, vt per eum Hebræos peccantes castigaret. Vide dicta Exodi cap.7.v.3.& c.11.2.

Vlteriùs non poterat Deus directè Eglon Regem incitare ad bellum Hebræis inferendum, nisi iustam belli causam haberet Rex, quæ nulla hic liquet; vel nisi ipse Regi suam indicaret voluntatem, scilicet velle se punire scelera Hebræorum, ac ad hoc rege vti quasi administro & castigatore, quod Nabuchodonosori Deum indicasse opinatur Abul. ex illo Isaiæ 5.26. *Eleuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ*: cui Dei voluntati & instinctui si Eglon se conformasset, vtique bellum iustum auctoritate diuina contra Hebræos gessisset; fuisset enim quasi lictor, carnifex, & executor vindictæ & iustæ sententiæ à Deo contra Hebræos latæ. Verùm quia Tyrannorum animi magis ad opes, gloriam, dominatum, quàm ad Dei voluntatem attendunt, hinc bella eorum plerúmque sunt iniusta; nec Deus eis suam voluntatem reuelat, vt eis tribuat potestatem fideles inuadendi, sed eorum superbia & tyrannide vtitur, permittendo illam ad fidelium castigationem.

ET COPVLAVIT (scilicet Deus vindex, vt patet ex Hebr. & Septuag.) EI FILIOS AMMON.] VERS. 13.

POSSEDIT VRBEM PALMARVM,] putà Iericho: hæc enim erat fertilissima & opulentissima, erátque iuxta Iordanem, vt ex Moab sita trans Iordanem facilis in Iericho esset transitus; vtque occupato Iordane separaret tres tribus trans Iordanem sitas à cæteris nouem cis Iordanem sitis, ne sibi mutuò opem ferre possent.

VERS. 14. SERVIERVNTQVE FILII ISRAEL EGLON REGI MOAB DECEM ET OCTO ANNIS.] Nota: In hoc libro sæpius recensentur plures oppressionis & seruitutis Hebræorum anni; sed hi omnes intra præcedentium vel sequentium Iudicum annos includuntur. Negat id Melchior Canus lib. 1. de locis ad 12. argum. sed constanter vno ore affirmant Hebræi, Græci, Latini, ac nominatim Eusebius, S. August. Orosius, Isidor. Beda in Chron. Lyran. Abulens. Dionys. Adrichom. Genebrard. Salianus, Torniellus, Ribera lib. 1. de Templo cap. 1. & alij passim; idque satis colligitur ex cap. 15. vers. vlt. vbi Samson dicitur iudicasse Israël viginti annis in diebus Philistiim, quibus scilicet Philistini oppresserunt Hebræos per 40. annos, vti dictum est cap. 13. 1. Ergo eodem tempore quo Hebræi à Deo traditi sunt Philistinis, saltem posterioribus annis Samson fuit excitatus à Deo, vt eos ab illis liberaret, vti cap. 13. vers. 2. & seq. narratur. Quare ex 40. illis annis viginti posteriores continentur intra viginti annos Samsonis, viginti autem priores inter annos Iudicum, qui Samsonem præcesserunt.

Anni seruitutis intra annos Iudicum includi.

Prob. 1.

2. Secundò, id ipsum liquet ex 3. Reg. 6. vers. 1. vbi ab ingressu Hebræorum ex Ægypto vsque ad annum quartum Salomonis, quo ipse cœpit fabricare templum, numerantur præcisè anni 480. ergo seruitutis anni non sunt computandi. Si enim illos computes, inuenies centum & vndecim plures, puta 591. non 480. & licèt id concedat Melchior Canus, ac noster Serarius eodem inclinet, quasi 480. illi anni tantùm sint anni quibus præfuerunt Iudices, non quibus oppressi à tyrannis Hebræi eis seruierunt; hos enim fuisse 591. tamen hoc directè aduersatur script. quæ totum tempus ab exitu ex Ægypto vsque ad annum quartum Salomonis numerans, præcisè consignat annos 480. Audi eius verba: *Factum est ergo quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israël de terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israël, ædificari cœpit domus Domino.* Sic enim vniformiter habent Hebr. Chald. Græca & Latina. Quare errat Iosephus, vel certè mendum est in Iosepho, dum ipse numerat annos 592.

Porrò hos 480. annos licèt varij variè numerent, verisimillimus tamen est computus Ariæ Montani in Daniele, quem ferè sequuntur Adrichom. Salianus, Torniellus & alij. Nimirum Hebræi ab egressu ex Ægypto tendentes in Chanaan peregrinati sunt in deserto annis 40.

Inde à Iosue vsque ad Othonielem primum Iudicem fluxere anni 17.

Othonieli script. hic assignat annos 40.

Aod qui successit Othonieli hîc v. 30. attribuit annos 80.

Samgar qui Aod secutus est omnes dant paululos menses, idque vers. 31. sat indicatur.

A Barac & Deboræ cap. 5. vlt. memorantur anni 40.

Gedeonis pariter cap. 8. vers. 28. recensentur anni 40.

Abimelech Gedeonis filio cap. 9. 22. dantur anni 3.

Tholæ cap. 10. vers. 2. dantur anni 23.
Iaïr cap. 10. vers. 3. anni 22.
Iephte cap. 12. vers. 7. anni 6.
Abesan cap. 12. vers. 9. anni 7.
Ahialon cap. 12. vers. 11. anni 10.
Abdon cap. 12. vers. 14. anni 8.
Samson cap. 15. vlt. anni 20.
Heli 1. Reg. 4. 18. anni 40.
Samuëli & Saüli Actor. 13. vers. 6. tribuuntur anni 40.
Dauidi 3. Reg. 2. 11. anni 40.

B Salomonis 4.

Adde omnes hos annos, & inuenies præcisè numerum prædictum 480. annorum.

Porrò de omnibus his res certa est excepto Iosue, cui nonnulli dant annos non 17. sed 27. & Samsone, cuius annos viginti aliqui includunt in 40. annis Heli, sed perperam: constat enim Samsonem fuisse iudicem (dicitur enim cap. 15. 20. iudicasse Israël) distinctum ab Heli qui ei successit, quare cum script. Samsoni assignat annos 20. cap. 15. vlt. & cap. 16. vlt. hi vtique ei seorsim ab Heli dandi sunt. Ex hoc computa collige Iosue dandos esse annos 17. non 27.

Quæres, quotnam sunt seruitutis Hebræorum anni hoc libro recensiti, siue quoties, quando, & quamdiu Hebræi seruierunt aliis gentibus? Resp.

C seruiuisse annis centum & vndecim, vt patet ex enumeratione quam subiungo. Hebræi seruierunt Chusan Regi Mesopotamiæ, vt patet c. 3. 8. annis 8.

Eglon Regi Moab, vt patet cap. 3. 14. annis 18.

Iabin Regi Chanaan, vt patet cap. 4. 3. annis 20.

Madianitis, vt patet cap. 6. 1. annis 7.

Philistæis & Ammonitis, vt patet cap. 10. 18. annis 18.

Rursum Philistæis, vt patet cap. 13. 1. annis 40.

Adde hos omnes annos, inuenies annos seruitutis centum & vndecim, qui in Chronologia non sunt computandi, quia in annis Iudicum includuntur, vti dixi.

D ET POSTEA CLAMAVERVNT AD DOMINVM.] Vide hîc quàm afflictio sit vtilis: Docet enim, imò cogit Deum pro ope inuocare, ideóque Deus illam immittit, vt compellat nos per creaturas vagantes ad se redire. Rursum tribulationes & flagella sicut bonis & rectis corde sunt consolationes & materia cælestium præmiorum, sic malis sunt primitiæ gehennalium tormentorum, ait B. Petrus Damiani lib. 8. epist. 6. qui proinde addit: *Dum ergo verberibus cingeris, dum castigaris, non mentem desperatio deprimat, non querela murmurationis erumpat, non tristitia mœror absorbeat, non impatientem pusillanimitas reddat, sed semper serenitas in vultu, hilaritas in mente, gratiarum actio resultet in ore.* Quia sicut signum est amoris & VERS. 15.

prædestinationis diuinæ si peccatorem castiget, quòd scilicet velit eum saluare; sic vice versa signum iræ & reprobationis diuinæ est, quòd cum impunè agere sinat; quia scilicet vult eum perdere & cruciare in gehenna, vt ostendi Prouerb. 3. vers. 11. & seq.

QVI SVSCITAVIT EIS SALVATOREM VOCABVLO AOD.] Fuit hic secundus Israëlis Iudex. Primus enim fuit Othoniel, *Aod*, Hebr. idem est quod gloriabor vel gloriosus: הוד *hod* enim est gloria: talis fuit Aod, quia Eglon, id est de vitulo (hunc enim Hebr. significat Eglon (hoc est de vitulante & petulante Rege magna cum gloria triumphauit.

FILII IEMINI.] Hugo victor per Iemini accipit Beniamin. Meliùs alij accipiunt virum illustrem oriundum ex Beniamin. Nam & Semei, qui maledixit Dauidi, fuit filius Iemini de tribu Beniamin æquè ac Saül, vt patet 1. Regum 16. 5. & cap. 19. 18. & lib. 3. Regum 3. 8.

QVI VTRAQVE MANV PRO DEXTERA VTEBATVR,] quam proinde Septuag. tam hîc quàm cap. 20. 16. vocant ἀμφοτεροδέξιον, id est ambidextrum. Hebr. enim est אטר יד ימינו *itter iad iemino*, quod Vatabl. Arias, Pagnin. Caiet. & alij Hebraisantes vertunt, *clausum* siue *captum manu dextra*, qui scilicet manum dexteram habebat mancam, vel contractam & impotentem, ideóque sinistra pro dextra vtebatur, qualem Latini vocant scæuam, id est sinistram (σκαιὰ enim est sinistra. Vnde Mutius ille Romanus, qui dexteram coram Porsena rege Hetruriæ animosè exussit, ideóque deinceps sinistra vsus est pro dextera, cognominatus est scæuola, id est sinister, quem Itali appellant *mancino*, Franci *gauchier*, Flandri *slinx*.

Verùm S. Hieron. & Septuag. tam hîc quàm cap. 20. 16. constanter vertunt ambidextrum, quibus vtique magis credendum est. Ambidexter ergo dicitur clausus id est septus, conclusus, & cinctus manu dextera, quia vtráque manu vtens pro dextra, vndique ab vtróque latere dextra quasi propugnatrice cingitur & protegitur. Vnde S. Hieronym. illud Psalm. 68. 16. *Neque vrgeat super me puteus os suum*, vertit: *Non coronet super me puteus os suum*; os enim putei rotundi dum operculo circulari tegitur, eo quasi coronatur, vt Hebr. אטר *atar*, per Aleph affine sit & cognatum cum עטר *atar* per *Ain*, id est coronauit, Chald. verò, & ex eo Marinus contrariè vertunt: *Non aperiat super me puteus os suum*, vt scilicet me absorbeat. Sic hoc loco iuxta illos *apertus* dextera dicitur, qui dexteram ex vtróque latere habet apertam & expeditam ad pugnam, siue quia tam sinistra quàm dextera operatur & præliatur. Vnde Syrus vertit: *theri iemino*, id est *qui duas habet dexteras*. Iosephus verò *manu sinistra melior, & ab ea omnem virtutem habens*. Sæpè enim ambidextri qui sinistra pollent, minùs pollent dextera. Porrò magna commoditas æquè ac laus præsertim militi est, esse ambidextrum. Vtráque enim manu pugnat in hostem, qui vna dumtaxat præliatur. Vnde ab Homero Iliade 2. laudatur Asteropæus, quòd esset ambidexter. Signum enim est magnæ virilitatis & fortitudinis. Nam vt ait Ga-

Ambidextri sunt fortes.

A lenus in Aphoris. 7. Hippocratis: *Viri quidem ambabus manibus vt dextris vtentes sæpè visi sunt, femina verò hactenus nulla.* Et Plinius lib. 7. c. 17. *Obseruatum est*, inquit, *vires dextra parte* (ob calorem cordis & iecoris) *maiores, quibusdam aquas vtrâque, aliquibus læua manu præcipuas, nec id vnquam in feminis.* Vnde documentum fuit Platonis, quod recitat Aristot. lib. 2. Politic. in fine, in Politica viros debere studere vt ambidextri euadant, quò aptiores reddantur bello. Id fit assuetudine. Si quis enim sinistram exerceat, aptabit eam quasi dexteram. Vidi Romæ Patrem Societatis nostræ, qui sinistra assueuerat scribere, ídque tam commodè quàm dextra. Hinc est illud Hipponactis apud Galenum: *Ambidexter sum, nec aberro percutiens*, sicut sæpè aberrant qui sola dextra feriunt. Vnde optimi milites

B vtráque manu digladiantur, & in orbem præliantur.

Tropol. vir sanctus est ambidexter: nouit enim vti tam aduersis quàm prosperis, tam desolatione quàm consolatione, tam tentatione & humiliatione, quàm honore & exaltatione ad suum commodum, vti fecit Iob, Dauid & Paulus dicens: *Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris*. 2. Corinth. 6. Vide Cassian. coll. 6. vers. 10. vbi post multa hac de re dicta ita concludit: *Erimus igitur ambidextri, quando nos quoque rerum præsentium copia vel inopia non mutarit, & nec illa nos ad voluptatis noxiæ remissionem impulerit, nec ista ad desperationem attraxerit & querelam, sed similiter Deo grates in vtróque referentes, parem fructum de secundis aduersísque capiemus, qualem se ille verus ambidexter*

C *doctor gentium fuisse testatur, dicens: Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse, scio & humiliari, scio & abundare: vbique & in omnibus institutus sum, & saturari & esurire, & abundare & penuriam pati, omnia possum in eo qui me confortat.*

QVI FECIT SIBI GLADIVM ANCIPITEM.] Hebr. *Habentem duo ora*, id est duas acies, quem Septuag. vocant δίστομον, id est vtrimque acutum, vt vtrimque secare queat; qualis hic fuerit iam dicam. Vers. 16.

HABENTEM IN MEDIO CAPVLVM.] Nil de hoc capulo habent Hebr. Chald. & Septuag. nec tamen id finxit aut temerè addidit S. Hieron. sed vt aduertit Abulens. solerter vidit hoc includi in τῷ *ancipitem*, siue *duorum orum*, hoc est acierum. Habuit enim hic gla-

D dius siue pugio duas acies siue mucrones, vt vtrimque Regem quomodocúmque situm ferire posset. Volebat enim eum ferire non apertè & cæsim, sed occultè & punctim, vt ictum declinare non posset. Quare necesse fuit vt gladius hic haberet capulum in medio, quo vtrimque si opus esset, sua acie & mucrone Regem pungere & transfigere valeret.

Aliter Serarius: Fuit, ait, gladius iste latior, & in latitudinis huius medio fuit capulus, licet in longitudinis extremo, vti aliàs esse consueuit: sed si erat latior, ergo ad cædendum erat, hic autem fuit ad pungendum: erat ergo strictior, & acutus instar cuspidis & pugionis. Vnde noster vers. 21. vocat *sicam*, à qua dicti sicarij. Fuit ergo hæc noua species & forma

gladij, id est gladioli siue pugionis, ideóque fortè Aod ipse fuit faber, cúmque sibi fabricauit. Sic A
Marius Romanus Dux fuit faber, vnde cum ex insidiis interimeretur, dixit interemptor: *Hic est gladius quem ipse fecisti*, vti narrat Trebellius Pollio libro de triginta tyrannis cap. 7.

LONGITVDINIS PALMÆ.] Refer hoc non ad *capulum*, sed ad *gladium*, vt patet ex Hebr. Chald. & Septuag. per palmam accipe palmum siue spitamam, vt vertunt Septuag. alioqui palma propriè est mensura exigua quatuor digitorum transsuersim positorum, palmus verò siue spithama est spatium quod distenta manu inter pollicem & vltimum digitum interiacet, continétque duodecim digitos transuersos. Hebr. est גמד *gomed*, quod passim Hebraïsantes vertunt cubitum. Vnde *gammadim*, B
id est cubitales vocantur pygmæi. Ezech. 27. 11. Cubitus est sesquipes, & continet vigintiquatuor digitos, siue duas spithamas: quare hic cubitus minor debet intelligi, qui æquatur spithamæ, continétque duodecim digitos. Ita Serarius. Sed sicut olim digiti erant maiores modernis, sic & spithamæ, nisi quis dicat palmum hîc non simplicem, sed duplicem accipi; hîc enim æquatur cubito, & solent gladioli siue pugiones esse cubitales, alioqui cultri sunt potiùs quàm gladij.

ET ACCINCTVS EST EO SVBTER SAGVM (nota est hæc militum vestis) SVB DEXTRO FEMORE;] tum vt gladium siue gladiolum & machinationem cedis occultaret: gladio enim solemus ad sinistrum femur accingi, non ad dextrum; tum vt eum facilius educeret manu sinistra, qua percussurus erat C
Regem incautum.

VERS. 17. ERAT AVTEM EGLON CRASSVS NIMIS,] instar vituli (Eglon enim Hebr. vitulum significat: Dicit hoc vt eum ex muliere adipe suo oppressum & suffocatum significet, vt explicat vers. 22. Septuag. vertunt ἀστεῖος, id est festiuus, quia pingues solent esse festiui, hilares & Iouiales. Fortè pro ἀστεῖος, Septuag. verterunt παχύς, id est pinguis, obesus, vel βαρύς, id est ponderosus, grauis. Vide hîc vt gulosis obsit sua gula; gula enim occidit gulosum & obesum Eglon. Obesus enim nec se abiectu surripere, nec eum inhibere potest, ictúsque suo adipe suffocatur: macilentus verò sua gracilitate & agilitate ictum declinare vel infringere potest, ac læsus facilè curatur. Porrò vt ait S. Hieron. ad Nepotian. *Pulchrè dicitur apud Græcos, & nescio an apud nos æquè resonet: Pinguis venter non gignit mentem tenuem.* His ait Amos Propheta cap. 4. 1. *Audite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam facitis egenis & confringitis pauperes; quæ dicitis Dominis vestris; afferte & bibemus.* De his Moyses Deuter. 32. 15. *Incrassatus est dilectus & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.*

ET REVERSVS DE GALGALIS, VBI ERANT IDOLÆ.] Aod post oblata Eglon regi munera, vt facinus tegeret, ab eo & aula regia discessit cum sociis, eósque comitatus est vsque ad Galgala: inde solus reuersus est ad Regem; idque tum vt solus subiret discrimen vitæ, sociósque illi eximeret; tum vt secretior esset cædes & minus suspicioni obnoxia, quod non fuisset si statim oblatis muneribus eam attentasset, ait Abulens. Vnde legati Cæsaris & Regum ad Turcam, dum ei munera offerunt à Bassis honoris specie ducuntur, itaque brachiis constringuntur, vt gladium ferrúmve stringere, Turcámque ferire nequeant: adeo tyrannis est formidolosa, & omnia tuta timet.

DE GALGALIS VBI ERANT IDOLA.] Masius vt dixi in libro Iosue, opinatur alia hæc esse Galgala à Galgalis in quibus circuncisi sunt filij Israël. Iosue 5. eo quòd ibi non essent idola. Dici tamen potest illa à Moabitis ibi posita fuisse, tum vt Galgala & Circuncisionem Iudæorum prophanarent, tum vt ipsi ibi Deos suos inuocarent ad terram promissam sibi subigendam: in eius enim ingressu erant Galgala: tum vt Iudæos initiari suis sacris idololatricis cogerent eò loci, vbi olim patres eorum initiati fuerant sacris Iudaïcis.

VERBVM SECRETVM HABEO AD TE Ô REX.] Fingit se habere oraculum à Deo siue diis acceptum in Galgala ad Regem perferendũ, vel certè secretum aliquod in itinere à se cognitum, quod regi iudicandum foret. Mentitur ergo; sed olim tali casu & necessitate mentiri licitum esse censebant non tantùm plebei, sed & Philosophi ac Theologi, vti iam sæpè monui. S. August. tamen Aod excusat à mendacio, quòd per verbum intellexerit factum phrasi Hebræa. q. d. Habeo quod tibi dicam, hoc est faciam, scilicet vt te occidam; hoc enim mihi suggerit iubétque Deus. Ita loquitur vt Rex ex Galgalis idolorum suorũ sibi ab Aod oraculum afferri putet, itaque consurgat, accedátque ad reuerentiam verbo Dei exhibendam, vt stans stantem & vicinum silentissimè transfigat.

Hinc Anast. Nicænus quæst. 71. in S. Script. docet licere subinde vti artificiosè simulatione non tamen mendacio, atque id probat sanctorum exẽplis: *Primum, inquit, exemplum sit Moyses: quoniam iussu Dei, apud Regem præ se tulit, quòd viam trium dierum abducturus esset populum ad Deum colendum*, Exod. 3. 18. & Exod. 5. 3. *quanquam eius esset propositum omnino Israëliticum populum liberare, & traducere ex Ægypto in Iudæam. Tale est & quod fecit, qui ad vngendum Danidem in Regem missus est à* D
Deo præferre quòd esset sacrificaturus; ne Saul cognosceret, quòd Regem pro se constituit, & ne periculum veniret Samuëli. 1. Regum 16. 1. Et paulò post aliis exemplis commemoratis: *Iam verò, inquit, ad sumendum iustam de inimicis vltionem sæpè doli sunt probati: cuiusmodi fuit Aod, qui interfecit Eglon. Et Iabel, quæ occidit Sisaram. Et Iudith, quæ interemit Holofernem. Propter hos ergo dolos non sunt sancti appellandi mendaces, sed sapientes quidem ad bonum; synceri autem ad malum.* Nec aliud vult S. Thom. 2. 2. quæst. 40. art. 1. dicens omnem dissimulationem esse peccatum; quia loquitur de illa simulatione, quæ ex intentione ipsius dissimulantis falsum significat, non autem de illa, quæ ex acceptione audientium tantùm ad falsum significandum detorquetur.

[ET ILLE IMPERAVIT SILENTIVM,] Non famulis vel aulicis, sed ipsi Aod. Hebr. enim est *tace*. q. d. tace secretum quod habes, ne illud aulici audiant, sed expecta donec omnes astãtes emittam, itaque solus illud à te excipiam. Ita Interpretes, Abulensis tamen per silentium accipit secessum stipatorum.

VERS. 20. VERBVM DEI HABEO AD TE:] Quia scilicet iubet mihi Deus, vt te Israëlis oppressorem occidam. Ita S. August. dicit hoc vt rex è throno surgat, quasi reuerenter excepturus Dei oraculum & mandatum, itaque faciliùs & occultiùs eum lethaliter ferire & occidere possit, vt dixi. Itaque factum. Nam Eglon *statim surrexit de throno*, vt reuerentiam exhiberet Deo, eiúsque legato Aod, sicut nos assurgimus Euangelio dum legitur, sic Balaam, ait Balac Regi: *Sta Balac & ausculta*. Numer. 23. 22. sic *viator*, ait Plinius lib. 18. c. 3. *Cincinnato nudo & aranti* dixit: *Vela corpus, vt proferam Senatus populíque Romani mandata*. Porrò Deus castigauit Valentinianum Imperatorem, quòd Arrianæ vxoris improbitate ac suasu S. Martino non assurrexisset venienti. *Regiam* enim *sellam operuit ignis, ipsúmque Regem ea parte corporis, qua sedebat, afflauit incendium. Ita*, inquit Sulpitius Dialog. 2. cap. 6. *solio suo superbus excutitur, & Martino inuitus assurgit: multúmque complexus, quem spernere ante decreuerat, virtutem sensisse diuinam emendatior fatebatur.*

VERS. 21. INFIXITQVE EAM IN VENTRE EIVS.] Punctim ergo eum ferijt, non cæsim, vt dixi. Fecit hoc Aod Dei instinctu, eóque hostem potiùs interemit, quàm populi rectorem tyrannum, ait S. Thom. lib. 1. de regim. Principum cap. 6.

Troia condita sub Aod. Euseb. in Chron. tradit tempore Aod Troëm condidisse Troiam, regnasse Athenis Erichtonium, in Creta Minoem, in Lycia Rhadamanthum, apud Argos Pelopem, Thebis Cadmum eiúsque nepotem Bacchum in India. Quare tunc fuit Deorum ætas; tunc enim floruere duodecim viri & feminæ illustres, ideóque inter Deos relatæ, quos Cicero Tuscul. 1. ex Ennio his versibus comprehendit:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iupiter, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Tunc quoque floruit *Xamolxis* Gothorum in Scythia Legislator & Deus: Elysa Sibilla Lybica, ex Ioue & Lamia Neptuni filia. Danaus quinquaginta suarum filiarum opera, totidem Ægypti fratris filios interfecit, solo Lynceo qui post eum regnauit euadente. Crassus Argiuorum Rex, sub quo sacerdotio primùm functus est Calipias Pyrantis primi filius. Apud eosdem Hypermnestra, Danai filia sacerdotio fungitur.

VERS. 22. STERCORA PRORVPERVNT.] Naturale enim est vt dum violenter mors infertur, ex angore anima fugiente venter soluatur, & sordes per aluum vel vesicam egerantur, vt patet in iis qui suspenduntur.

VERS. 24. PER POSTICVM EGRESSVS EST.] Perperam Lyran. legit: *Per porticum*, Septuag. vertunt: *ordinatos*. S. August. quæst. 22. *milites obseruantes*, qui scilicet excubare solent ante Regis cubiculum. Chald. vertit *exedram*, quales esse solent in Anticamera Regum & Principum, quo conueniunt aulici cæteri Regem adituri, expectantes donec à Rege euocentur. Verùm sequentia planè indicant Aod non per Anticameram, ibi enim ab omnibus visus, notatus & captus fuisset, sed per posticum latenter fuisse egressum.

OCCVPAVERVNT VADA IORDANIS QVÆ TRANSMITTVNT IN MOAB,] vt scilicet præsidium Regis Moab, quod erat cis Iordanem in Iericho, trucidarent, ne per Iordanem in Moab effugere posset. VERS. 28.

ET QVIEVIT TERRA QVADRAGINTA ANNIS,] id est, vsque ad octogesimum annum à morte Othonielis, quo mortuus est Aod eius successor. Quare in his 80. annis includuntur 18. anni, quibus Hebræi subacti seruierunt Moabitis. Quis enim credat Aod 80. annis præfuisse Israëli, totidémque annis nullum in Israële fuisse bellum? Vide dicta vers. 11. VERS. 30.

POST HVNC FVIT SAMGAR.] Hîc ordine tertius fuit Iudex, sed modici temporis & paucorum mensium. Hinc *Samgar*, Hebr. idem est quod *peregrinatus est*, ait Origen. vel *admiratio peregrinantis*, ait Pagnin. Vnde in eo liquet, quod verum sit illud Eccles. 10. 11. *Omnis potentatus vita breuis*. Sic de Mario Imper. ait Trebellius: *Vna die factus est Imperator, alia die visus est imperare, tertia die interemptus est*: nimirum *Rex hodie est, & cras morietur*, ait Eccles. ibidem vers. 12. Idem Marius Viconsul, sex pomeridianis horis consulatum suffectum tenuit. Vnde à Cicerone tali aspersus est iaco: *Consulem habuimus tam seuerum, támque censorium, vt in eius magistratu nemo prandèrit, nemo cœnauerit, nemo dormierit.* Ita Trebellius lib. de 30. Tyrannis cap. 7. VERS. 31.

QVI PERCVSSIT (per se solus, ait Abulens. non per socios vt vult Lyran.) DE PHILISTIIM SEXCENTOS VIROS VOMERE.] Sic & Septuag. Origen. & S. August. vertunt *vomere*. Chald. verò Pagnin. Vatabl. & Rabbini vertunt *stimulo boum*. Vomer est ferrum siue cuspis aratri, quo terra finditur & proscinditur, quódque liras facit, & vtrímque terram subruendo quasi vomit, indéque dicitur vomer vel vomis. Videtur ergo Samgar fuisse agricola, & irruentibus Philistiis ab aratro arrepto vomere subitò prosilijsse ad pugnam, vti etiamnum faciunt Hungari irruentibus Turcis, & olim fecerunt Hispani ingruentibus Mauris: in cuius rei signum etiamnum rustici Hispani dum arant, gladiati incedunt, quasi parati ad resistendum hosti repentè inuadenti. Sic Samson maxilla asini occidit mille Philistæos cap. 15. vers. 16. nimirum in re subitanea obuia quæque arripiuntur, cum furor arma ministrat, iuxta illud Claudiani:

Pro telo geritur quicquid suggesserit ira.

Simili modo ab aratro ad Dictaturam vocati fuere prisci Romanorum Heroës, vt Camillus, Curius, Cincinnatus, Fabritius, &c. qui Romam à Gallis, Samnitibus aliísque hostibus liberarunt: *Fortissimi*, ait Plinius lib. 18. cap. 5. *viri & milites strenuissimi ex agricolis gignuntur, miniméque malè cogitantes. Agricola*, inquit Maximus Tyrius orat. 24. *continuo labore exercetur, sub diuo degit, amicus soli, domesticus niuibus, compactis membris discalceatus*,

manu promptus, peruigil, pedibus pernix, ad ferendum robustus: Quem si pugnare oporteat, militem videas exercitatum in laboribus veris, quales expertus est Darius in Marathonia pugna.

Hinc vetus prouerbium: *Inflige plagam ab aratro*, siue *impinge vomerem*, dici solitum, cum quis iubet strenuè pugnare, licèt sine arte. Cuius originem recenset Pausan. lib. Eliæ 2. Glaucus, inquit, quidam Caristius, cum terram aratro proscindenti vomer fortè fortuna excidisset ab aratro, sublatum aptauit manu vice mallei. Quod vbi conspexisset pater Demylus, iuuenem produxit in Olympia ad pugilum certamen. Verùm vbi iam artis imperitus plagis afflictus penè deficeret, pater acclamauit: *Impinge vomerem*, admonens vt sic peteret hostem, sicut vomere solebat vulnerare terram. Hac voce rediit animus iuueni, vicitque. Idem postea bis vicit Pythia, octies Nemenia; item octies Isthmia: nimirum validi & duri sunt rusticorum ictus; olim enim non sclopetis, sed lacertis certabatur.

Vomeris symbola. Tropolog. Glossa: Vomer, inquit est Confessio; quia sicut vomere aperitur scinditúrque terra, vt semen recipiat & fructificet; sic confessione rescinditur terra cordis nostri, vt semen verbi & gratiæ Dei recipiat, per illúdq; fructus bonorum A operum producat. Hac ergo percutiuntur Philistæi, id est cadentes, id est peccata & vitia, quæ nos cadere faciunt in profundum inferni. Origen. per vomerem accipit simplicem monitionem, quæ etiam conuertit animas. Vomer quoque significat vim verbi Dei in anima, quo eradicantur spinæ vitiorum, & cordis duritia mollitur. Ita S. Hieron. in Isaiæ cap. 2. Vomer tertiò designat linguam prædicantium. Isaiæ 2. 4. Vomeres ergo Dei sunt prædicatores virique zelosi, qui agrum Domini operibus charitatis verbóque & exemplo scindunt & arant, quíque vt ait Tertul. mox citandus, sunt bonæ frugis operarij. Vomer denique significat B affectum geminæ charitatis, vel sensum & animum probum. Ita Tertullian. lib. 4. contra Marc. cap. 1. Item studium pacis, modestiæ, concordiæ. Vomere enim terra aratur tempore pacis, non belli. Ita Tertull. lib. 3. contra Marc. cap 21.

Allegor. Samgar fuit typus Christi, qui vomere Euangelicæ predicationis percussit Philisteos; id est dæmones, idololatras & impios, dum idololatriam & impietatem ex mentibus hominum sustulit.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS.

Debbora & Barac Sisaram Ducem Iabin Regis profligant in monte Tabor. Sisara fugit, ac dormiens clauo per tempora adacto à Iahel occiditur. Quartus ergo Israëlis Iudex fuit Barac, cuius gesta hîc recensentur.

1. ADdiderúntque filij Israël facere malum in conspectu Domini post mortem
Aod, 2. & tradidit illos Dominus in manus Iabin Regis Chanaan, qui re-
gnauit in Asor: habuítque ducem exercitus sui nomine Sisaram, ipse autem habitabat in
Haroseth gentium. 3. Clamauerúntque filij Israël ad Dominum: nongentos enim
habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppresserat eos. 4. Erat autẽ
Debbora prophetis vxor Lapidoth, quæ iudicabat populum in illo tempore. 5. Et sede-
bat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in monte Ephraim: as-
cendebántque ad eam filij Israël in omne iudicium. 6. Quæ misit & vocauit Barac fi-
lium Abinoem de Cedes Nephthali: dixítque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Is-
raël, vade, & duc exercitum in montem Thabor, tolléśque tecum decem millia pugnato-
rum de filiis Nephthali, & de filiis Zabulon: 7. ego autem adducam ad te in loco
torrentis Cison, Sisaram principem exercitus Iabin, & currus eius, atque omnem multitu-
dinem, & tradam eos in manu tua, 8. Dixítque ad eam Barac: Si venis mecum, va-
dam: si nolueris venire mecum, non pergam. 9. Quæ dixit ad eum: Ibo quidem te-
cum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara.
Surrexit itaque Debbora, & perrexit cum Barac in Cedes. 10. Qui, accitis Zabulon &
Nephthali, ascendit cum decem millibus pugnatorũ, habens Debboram in comitatu suo.
11. Haber autem Cinæus recesserat quodam à cæteris Cinæis fratribus suis filiis Hobab,
cognati Moysi: & tetenderat tabernacula vsque ad vallem, quæ vocatur Sennim, & erat
iuxta Cedes. 12. Nunciatúmque est Sisaræ, quòd ascendisset Barac filius Abinoem
in montem Thabor: 13. & congregauit nongentos falcatos currus, & omnem

exercitum de Haroseth gentium ad torrentem Cison. 14. Dixítque Debbora ad
Barac : Surge, hæc est enim dies, in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas : en ipse
ductor est tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnato-
rum cum eo. 15. Perterruítque Dominus Sisaram, & omnes currus eius, vniuer-
sámque multitudinem, in ore gladij, ad conspectum Barac : in tantum, vt Sisara de cur-
ru desiliens, pedibus fugeret, 16. & Barac persequeretur fugientes currus, & exer-
citum, vsque ad Haroseth gentium, & omnis hostium multitudo vsque ad internecionem
caderet. 17. Sisara autem fugiens peruenit ad tentorium Iahel vxoris Haber Ci-
næi. Erat enim pax inter Iabin Regem Azor, & domum Haber Cinæi. 18. Egres-
sa igitur Iahel in occursum Sisaræ, dixit ad eum : Intra ad me domine mi : intra, ne timeas.
Qui ingressus tabernaculum eius, & opertus ab ea pallio, 19. dixit ad eam : Da mi-
hi, obsecro, paululum aquæ, quia sitio valde. Quæ aperuit vtrem lactis, & dedit ei bibere,
& operuit illum. 20. Dixítque Sisara ad eam : Sta ante hostium tabernaculi : & cùm
venerit aliquis interrogans te, & dicens : Nunquid hîc est aliquis ? Respondebis : Nullus
est. 21. Tulit itaque Iahel vxor Haber clauum tabernaculi, assumens pariter &
malleum : & ingressa abscondite & cum silentio, posuit supra tempus capitis eius clauum,
percussúmque malleo defixit in cerebrum vsque ad terram : qui soporem morti conso-
cians defecit, & mortuus est. 22. Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat : egres-
sáque Iahel in occursum eius, dixit ei : Veni, & ostendam tibi virum quem quæris. Qui
cum intrasset ad eam, vidit Sisaram iacentem mortuum, & clauum infixum in tempore
eius. 23. Humiliauit ergo Deus in die illo Iabin Regem Chanaan coram filiis
Israël. 24. qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin Regem Cha-
naan, donec delerent eum.

Vers. 2. IABIN REGIS CHANAAN, QVI REGNAVIT IN ASOR.] Iosue cap. 11. vers. 11. & sequ. cepit & succendit Asor, sed mox Chananæi eam restaurarunt, adeóque in ea regnauit Iabin. *Habuítque ducem exercitus sui nomine Sisaram.* Iosephus lib. 5. Antiq. c. 6. eum vocat Susares & Sisares. *Susares* Hebr. idem est quod *equum videns.* סוס *Sus* enim est equus, *Sisares* est *tineam videns.* Græcè enim σὶς est tinea. Alcinius lib. 6. cap. 15. asserit Sisaram fuisse gigantem, ac Regem, id est regulum siue principem.

Tropol. Origen. hom. 4 Sisara, inquit, interpretatur visio equi; iste est enim animalis non spiritualis, qui non videt nisi ea, quæ animalis sunt. Ipse est eius visio, ipse eius intuitus, donec animæ Deum inuocanti suscitetur Debbora, vt secundùm Prophetæ gratiam gubernetur, discátque sapere non ea quæ carnis, sed quæ spiritus sunt.

IPSE (Sisara potiùs quàm Iabin) AVTEM HABITABAT IN HAROSETH GENTIVM,] vbi scilicet erat concursus & confluxus gentium, tum illarum quæ à Iosue sedibus suis pulsæ fuerant, ait Arias; tum aliarum quarumlibet, ait Serarius, חרשת *Haroseth*, Hebr. fabricam vel syluam (vti vertit noster 1. Reg. 23. 15. & 2. Paral. 27. 4.) significat. Vnde Adrichom. eam censet à sylua vicina ita dictam, eámque collocat ad Samochinitem lacum, qui valde syluosus & amœnus erat. Alij verisimiliùs ita dictam censent à fabris & fabrefactione (חרש *charos* enim fabricare significat) quòd in ea fabricati fuerint nongenti currus falcati Sisaræ, illéque in ea suum habuerit armamentarium. Vnde Chald. vertit: *In munitione arcium gentium.*

Vers. 3. NONGENTOS ENIM HABEBAT FALCATOS CVRRVS,] de quibus dixi Iosue 17. 16.

A ERAT AVTEM DEBBORA PROPHETISSA VXOR LAPIDOTH, QVÆ IVDICABAT POPVLVM IN ILLO TEMPORE.] Vers. 4. Debbora Hebr. idem est quod apis, quia ipsa vt apis erat casta, industria, operosa, diuina. Sic de S. Cecilia canit Ecclesia : *Cæcilia famula tua Domine tibi quasi apis argumentosa deseruit :* Fudit enim mella piorum sermonum, quibus Valerianum sponsum, Tiburtium, Maximum, aliósque 400. infideles ad Christum conuertit. Porrò apis symbolum est sapientia, vt ostendi Prouerb. 24. vers. 14. & sequ.

Audi S. Hieron. epist. 10. ad Furiam: *Nobis ad hoc nominabitur quòd Prophetissa fuerit, & in ordine* B *iudicum supputetur. Et quia dicere poterat : Quàm dulcia gutturi meo eloquia tua : Super mel & fauum ori meo ; Apis nomen accepit, scripturarum floribus pasta, Spiritus sancti odore perfusa, & dulces ambrosiæ succos Prophetali ore componens.*

Porrò Debbora fuit apis suis mellea, sed hostibus aculeata & fulminea, quia per Barac quasi fulmen in eas insiliens occidit. Sic sanctus Iacobus Episcopus Nisibis, Persas Nisibin obsidentes oratione sua, immissis à Deo apibus fugauit & perdidit, vti refert Theodor. in Philothæo : apes enim irritatæ in furorem aguntur, & instar fulminis in hostes inuolant; suis C ergo bombis quasi tonant, alis verò & aculeis fulminant. Ita hic Debbora fulmineos belli ardores indidit Barac, quibus ipse fulminaret in Sisaram, nimirum *Accendit faculas æmula solis apis.*

PROPHETISSA.] *Præstat hoc*, ait Origen. hom. 5. *consolationem mulierum sexui, vt non desperent prophetiæ gratiæ capaces se fieri posse : sed intelligant & credant quòd meretur hanc gratiam puritas mentis, non diuersitas sexus.* Sic Prophetiæ spiritum habuit Holda vxor Sellum 4. Regum 22. Maria soror Mosis, Exodi 15.

Elizabeth vxor Zachariæ & mater Sancti Ioannis Baptistæ. Lucæ 1. Anna filia Phanuel Lucæ 2. S. Brigida, S. Hildegardis, S. Machtildis, & plures aliæ: *Existimo*, inquit quæst. 11. Theod. *Debboram in contumeliam virorum Prophetiæ donum adeptam esse. Nam cum ex iuris nullus inueniretur dignus, qui Spiritum sanctum promereretur, hæc donum sanctissimi Spiritus est consecuta. In probris*, inquit Cicero lib. 1. Offic. *maximè in promptu est, si quid tale dici potest:*

Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem,
Illáque virgo viri.

Vxor Lapidoth.] Hoc erat nomen mariti Debboræ. Rabbini & Arias vertunt: *Mulier Lychnaria*, quæ scilicet concinnabat elychnia tabernaculi. לפידות *Lapidoth* enim & לפידים *lappidim*, Hebr. significat lampades, faces, tædas: indéque deducta est Græca & Latina vox lampas, ait Arias, qui vertit, *Mulier lampadarum* siue *splendorum*, eo quòd Debbora diuinis illuminaretur splendoribus & oraculis. Alij putant Lapidoth fuisse ipsum *Barac* Iudicem. Veriùs Serarius & alij censent Lapidoth fuisse maritum Debboræ, cúmque alium à Barac: Si enim idem fuisset, hoc non tacuisset hîc script.

B

Porrò S. Ambros. lib. de viduis, censet Debboram fuisse viduam. *Vidua*, ait, *populos regit, vidua ducit exercitum, vidua duces eligit, vidua bella ipsa disponit, mandat triumphos*. Negat hoc S. Hieron. Epist. 10. quia hîc vocatur vxor; vtrúmque conciliant Abulens. Arias & Serarius dicendo, Debboram eo tempore quo gratiam Prophetiæ accepit separasse se à thoro mariti, sicque fuisse vxorem quoad vinculum coniugij, viduam verò quoad continentiam & thori separationem.

C

Quæ iudicabat popvlvm,] ius dicebat populo. Quæres, an ergo Debbora fuerit iudex, & princeps populi? Affirmant S. Ambros. & S. Hieron. locis iam citatis. Meliùs Abulens. Arias, Genebrard. Caiet. Serarius & Rabbini censent eam abusiuè vocari iudicem, propriè tamen non fuiss.; nec enim id permisisset Iabin & Sisara dominantes Hebræis. Iudicauit ergo, id est ius dixit Debbora, ait Serarius, litésque nonnullas composuit absque iurisdictione vlla, sed ex Prophetia tantùm & auctoritate, quam hæc illi pariebat, sicut Deioces initio, antequàm Rex fieret, ex sola sapientia & auctoritate hinc subsecuta, Iudicem apud Medos egit, vt narrat libro primò Herodotus: & sicuti de occultis dubiisque rebus iis qui eum consulerent respondebat Samuël. 1. Regum 9. Et sic quod scriptura, quod Patres dicunt eam iudicasse, rexisse, populúmque gubernasse intelligendum. *Iudicabat*, inquit S. August. lib. 18. Ciuitatis cap. 15. *apud Hebræos femina Debbora, sed per illam Dei spiritus id agebat. Nam & Prophetissa erat.* Iudex ergo tunc iussu Dei per Debboram factus est Barac, non verò ipsa Debbora.

D

Vers. 5. Et sedebat (habitabat) svb palma, qvæ nomine ipsivs vocabatvr,] palmâ Debboræ. Appositè, quia ipsa palmam victoriæ de Sisara: Suis oraculis plectebat Barac & & Hebræis: Et quia *iustus vt palma florebit*, ait Origen. *Inter Rama & Bethel. Rama*, ait Origen. homil. 5. *interpretatur excelsa, Bethel domus Dei. Videte in quibus locis residere dicitur*

A

prophetia, inter excelsa & domum Dei. Nihil enim humile, nihil deiectum; nihil vile erga prophetiæ sedem reperiri potest. Prophetia quæ nunc in Debbora describitur, inter excelsa & domum Dei dicitur habitare. Non enim nos docet quæ super terram sunt quærere, sed quæ in cælis sunt & in excelsis, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Illuc nos prophetia hortatur ascendere; illuc discipulos molitur traducere.

In omne ivdicivm,] ad omnes lites Debboræ sententia & iudicio decidendas & terminandas.

Quæ misit et vocavit Barac filivm Abinoem.] S. Ambros. lib. de viduis opinatur Barac fuisse filium Debboræ. בר *bar* enim filium significat, & quia Debbora cap. 5. vers. 7. vocatur mater in Israël. Genebr. censet Barac fuisse patrem, Rabbini nonnulli fuisse maritum Debboræ. Sed planè hîc innuit script. eum fuisse exterum, non consanguineum Debboræ. Nam Debbora fuit ex tribu Ephraim, Barac verò ex tribu Nephtali, vt patet vers. 5. & 6. Barac Hebr. significat fulmen, quia ipse instar fulminis insiliens, cælesti vi prostrauit Sisaram eiúsque castra validissima, vt patebit vers. 15. iuxta illud de vtroque Scipione Asiano & Africano dictum: *Duo fulmina belli Scipiadæ.* Vers. 6.

Pater Barac fuit *Abinoem*, qui Hebr. idem est quod *pater pulchritudinis*, aut *pater pulcher*, amœnus, gloriosus. Audi Rupertum cap. 4. *Barac idem qui & Lapidoth* (quod iam refutaui) *vir Debboræ prophetes fuisse traditur. Interpretatur autem Lapidoth fulgur. Barach quoque fulmen. Fulgur idcirco, quia antequam vlcisceretur Israel de Chananæis, quasi fulgur splendebat in populo, meritis scilicet & prærogatiuis operum. Postquam verò vltus est Israël de Chananæis, fulmen id est percutiens vocatus est.*

Dvc exercitvm in montem Tabor.] Tabor mons est altissimus & amœnissimus, in quo transfiguratus est Christus, cuius Barac, id est fulgur fuit typus. Visa enim est tunc Christi facies fulgurea, & vestis eius fulgens. Græcè ἐξαστράπτων, id est effulgurans, ait Lucas cap. 9. 29. Hinc *Tabor*, Hebr. idem est quod *puritas* vel *electio*, vel *lumen veniens*, siue *aduentus luminis*.

Dixitqve ad eam Barac: Si venis mecvm, vadam: Si nolveris venire mecvm, non pergam.] Causam addunt Septuag. qui ex se addunt; vti legimus apud S. August. quæst. 26. *Nescio diem in qua prosperat Dominus Angelum mecum.* Apud S. Ambros. lib. de viduis: *Non noui diem, in qua dirigit Dominus Angelum suum mecum.* Quod explicat S. August q. d. *Nescio an Dominus faciet mecum prospera per Angelum.* Nescio an Dominus Angelum mecum die tali fortunet, seu, an per eum mihi affuturus cœptúmque fortunaturus sit. Vers. 8.

Fuit Barac initio, audiens sibi à Deo tantum támque arduum munus debellandi Sisaram imponi, tardus in credendo & obediendo: Vnde Debboram comitem poposcit: mox tamen resumens animos, & à Debbora confortatus, magna fide & spe rem aggressus est, & feliciter confecit. Vnde eius fidem celebrat Apost. Hebr. 11. 32.

Vers. 9. QVÆ DIXIT AD EVM: IBO QVIDEM TECVM, SED IN HAC VICE VICTORIA NON REPVTABITVR TIBI QVIA IN MANV MVLIERIS (Debboræ, vel potiùs Iahel, vt patet v.21.) TRADETVR SISARA.] Hebr. *Eundo ibo tecum: veruntamen non erit gloria tua in via*, seu *ob viam qua graderis. In manu enim feminæ vendet Dominus Sisaram*. Pro *victoria* enim Hebr. est תפארתך *tiphartecha*, id est decus, laus, gloria tua. Septuag. vertunt προτέρημα, id est *præstantiam* siue *primas*. q. d. quia non statim credidisti, nec obedisti Deo, sed instar feminæ trepidasti, hinc gloriam victoriæ futuræ transferet à te Deus, facietque vt non tu, sed Iahel femina occidat Sisaram. Vide quàm citò & fortiter sibi obediri velit Deus, in rebus etiã arduis & naturam superantibus. Audi S. Ambros. lib. de viduis: Debora ducem Barac, *Quasi mater erudit, quasi Iudex præposuit, quasi fortis instituit, quasi Prophetes victoriæ certa transmisit. Denique in mulieris manu summam fuisse victoriæ docet Barac filius, dicens: Nisi tu veneris mecum, non ibo, quia non noui diem, in qua dirigit Dominus Angelum suum mecum. Quanta ergo feminæ istius virtus, cui dux dicit exercitus: Nisi tu veneris, non ibo?*

Vers. 14. EN IPSE DVCTOR TVVS EST.] Chald. *Nonne Angelus Domini exiens ad prosperandum ante te?* Septuag. *Nonne Dominus ibit ante te?* Sic Angelus præcessit Iudam Machabæum, cúmque fecit victorem.

Vers. 15. PERTERRVITQVE (Hebr. ויהם *hamam*, id est conturbauit, contriuit, perdidit) DOMINVS SISARAM, ET OMNES CVRRVS EIVS, ET VNIVERSAM MVLTITVDINEM.] Iosephus, & ex eo Abulens. asserit fuisse trecenta millia peditum & decem millia equitum; Sisaram enim omnes Regis non tantùm subditos, sed & socios amicósque ad hoc prælium coëgisse & conflasse. Fauet Chald. qui cap. 5. 8. numerat 250. millia militum Sisaræ, præter nongentos currus falcatos. Addit Iosephus partem eorum telis gladiisque Israëliticis cæsam, partem à suomet ipsorum equitatu & peditatu terrore panico in eum à Deo immisso protritam, partem à Deo procellis, tonitribus & fulminibus sideratam ita interiisse, vt ne vnus quidem cladi superfuerit, vt habent Hebræa vers. 16. Hoc est quod dicitur cap. seq. vers. 20. *De cælo dimicatum est contra eos, stellæ manentes in ordine & cursu suo aduersus Sisaram pugnauerunt.* Addit Iosephus Barac ducentem exercitum ad Asor vrbem Iabin Regis, ipsum Regem obuium factum interfecisse, ipsámque vrbem solo æquasse.

Simili modo Deus Pharaonem procellis, tonitribus & fulminibus perculit & siderauit in mari rubro. Exodi 14. 24. Et Chananæos. Iosue 10. 10. & Philistæos sub Samuële 1. Reg. 7. 10. hi enim sunt currus, hæc arma quibus impios ferit, vti docet Psaltes. Psal. 17. 14. *Et intonuit de cælo Dominus*. Et Psal. 146. 6. *Fulgura*, inquit, *coruscationem & dissipabis eos. Emitte sagittas tuas & conturbabis eos.* Sic exercitu M. Aurelij Imper. ab hostibus circumsesso, Christiani milites oratione sua à Deo impetrarunt pluuiam, fulgura & tonitrua cum grandinibus, quibus hostes perculsi in fugam versi sunt. Vnde legio illa dicta est κεραυνοβόλος, id est fulminatrix. Teste Tertul. Apolog. cap. 5. Et Eusebio lib. 5. histor. cap. 5. Idem accidit Theodosio Imperatori contra Eugenium tyrannum pugnanti, quod pulchrè hisce versibus describit Claudianus in Panegyr. de tertio Consulatu Honorij:

Legio fulminatrix.

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies, reuolutáque tela
Vertit in auctores, & turbine reppulit hastas.
O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Idem recitat & celebrat S. August. lib. 5. de ciuit. c. 26.

OMNIS HOSTIVM MVLTITVDO VSQVE AD INTERNECIONEM CADERET.] Hebr. *Vt ne vnus quidem superesset*. Rara ergo, & nouo miraculo prodigiosa fuit hæc victoria. Philo Biblicus asserit è castris Sisaræ cæsa esse 997. millia; quod vix videtur credibile. Vers. 16.

SISARA AVTEM FVGIENS PERVENIT AD TENTORIVM IAHEL VXORIS HABER CINÆI. ERAT ENIM PAX INTER IABIN REGEM ASOR ET DOMVM HABER CINÆI.] Erat enim pax, vel coacta, metu videlicet potentissimi tyranni Iabin vicini, vt vult Abulens. quæst. 24. Vnde non obstante hac pace Iahel iustè occidit Sisaram velut hostem Reipublicæ; vel certè erat pax non pacto certo inita, nec iuramento confirmata, sed quia Iabin Rex vexans Hebræos sinebat Cinæos intactos in pace viuere, eo quòd ipsi à bellis rebúsque politicis abstinerent, sibique & Deo vacantes vacarent orationi & contemplationi: quare Iabin Regi fuere in veneratione, amore & honore fecit id Deus, vt Hebræi discerent quantum valeat pietas, cum viderent Cinæos pios pace frui, adeóque apud tyrannum auctoritate pollere, se verò ob idololatriam assiduè ab eo vexari & affligi. Vers. 17.

Dices: si pax erat inter Haber & Iabin; ergo Iahel occidens Sisaram Ducem Iabin violauit pacem, fuitque fœdifraga. Resp. Arias pacem inter viros sanciri, quare ea non comprehendi feminas. Solidiùs alij respondent, pacem hanc vel fuisse coactam, vel liberam, vt vtrique parti pro suo commodo liberum esset eam violare. Adde etiamsi fuisset pacta & iurata, potuisse tamen à Iahel violari; tum quia Deus per Debboram vers. 6. iusserat id fieri, bellúmque contra Sisaram à Barac & Hebræis capessi. Cinæi autem, qualis erat Iahel, esto non essent Hebræi sanguine, erant tamen affinitate, quia Iethro filiam suam dederat vxorem Mosi. Quocirca Iahel cum aliis Cinæis in Hebræorum coloniam, hæreditatem & Rempubl. ac vt verisimile est fidem & religionem transierat, vti dixi Numer. 10. 29. Poterat ergo, imò debebat ipsa quasi membrum Reipublicæ Hebræorum Sisaram, velut communem & publicum eorum hostem, imò iam actu inuasorem populi sui prodere aut perdere. Quisque enim tenetur patriam & Rempubl. defendere, eiusque inuasorem publicum, talémque vel à Deo vel à Republica proclamatum & proscriptum arcere & tollere, vel aperto marte si potest, vel occulta arte, dolo & stratagemate, vti fecit Iahel simulans amicitiam cum Sisara, eíque pallium & lac porrigens.

porrigens. Denique non est dubium, quin Iahel femina arcano Dei instinctu ad tantum facinus audendum acta & impulsa sit, vt populum suum tyrannide Sisaræ oppressum liberaret. Ita Abulen. Arias, & alij, quin & Iosephus.

VERS. 18. NE TIMEAS.] q.d. Nulli hîc sunt armati, nulli hostes, quorum gladios extimescas. Non mentitur, quia hoc erat verum.

OPERTVS OB EA PALLIO,] veste longiore vel stragulo, vt eum absconderet, ne si quis Hebræorum domum ingrederetur, eum inueniret & occideret. Fecit astutè id Iahel, vt suspicionem fraudis, quam ipsa machinabatur Sisaræ adimeret, vtque faciliùs eum sub stragulo iacentem occideret.

VERS. 19. QVÆ APERVIT VTREM LACTIS ET DEDIT EI BIBERE.] Iahel Sisaræ poscenti aquam præbuit lac, tum vrbanitatis causa, tum vt Sisara faciliùs obdormiret, itaque secretò & securè ab ea necari posset: lac enim si à sitibundo largè bibatur vapores & fumos excitat, qui ad caput ascendentes illi grauedinem somnúmque conciliant, vt videre est in infantibus, qui lac sugentes vel comedentes crebrò dormiunt, atque idcirco biliosis & febre laborantibus lac à medicis negari solet, vti docet Hippocrates, & ex eo Arias & Abul. quin & Origen. hom. 8. Vnde Iosephus ait: *cum Sisara lac auidiùs ingurgitasset in somnum solutus est*, hinc & c. 5. 25. Iahel benedicitur, *quia aquam petenti lac dedit*. Fortè etiam ipsa lacti miscuit opium, mandragoram, vel aliam herbam succumve soporiferum, vti olim, & hoc etiam sæculo factum scimus ab ijs, qui hostem somno vinóque, vel lacte sepultum perdere destinabant.

VERS. 21. TVLIT ITAQVE IAHEL VXOR HABER CLAVVM TABERNACVLI,] vnum scilicet è papillis ferreis, quibus in terra tabernaculum funibus extentum figitur, eúmque malleo per tempora & cerebrum Sisaræ adegit, itáque dormientem occidit: In temporibus enim & cerebro est vitalitas sensus & motus: quare illa si vulnerentur & transfigantur, statim homo deficit & emoritur. Verè S. Ambros. lib. de Viduis: *Debbora*, ait, *prælij prophetauit euentum, Barac iustus produxit exercitum, Iahel cepit triumphum.*

Dices: cur Iahel manu sua occidit Sisaram, & non expectauit Barac vt eum illi traderet? Resp. quia periculum erat in mora, ne scilicet Sisara si viueret experrectus fugeret & effugeret, rursúmque bellum renouaret. Prudenter ergo occasionem cædis arripuit, ne illa elapsa frustra eam requireret: *Sæpè in bello paruis momentis magni*, ait Cæsar. lib. 1. belli ciuil. *casus intercedunt. Itaque armatus intentúsque sis*, ait lib. 22. Liuius, *vt neque tui occasions desis, neque suam hosti des.*

QVI SOPOREM MORTI CONSOCIANS DEFECIT ET MORTVVS EST.] Septuag. *Et ipse stupefactus* (Basileens. Codex habet *palpitauit*) *obtenebratus & mortuus est*. Philo, vel potiùs Pseudophilo, quem aliqui putant Ioannem Annium Viterbiensem, in Tradit. Biblicis addit: *Et cum moreretur dixit Sisara ad Iahel: Ecce dolor accepit me Iahel, & morior tanquam mulier. Et dixit ad eum Iahel: vade gloriare apud patrem tuum in inferis, & dicito, quoniam incidersis in manus mulieris.* Sed hæc ad verisimilitudinem dicta effictáque, potiùs quàm à priscis historicis accepta videntur, imò repugnant Hebræo & versioni vulgatæ quæ ait: *soporem morti consocians*: dormiens ergo Sisara in sopore suo mortuus est.

Allegor. Debbora & Iahel repræsentat Dei Ecclesiam, & Tropol. animam sanctam, fortem & pro Deo zelantem, Barac Synagogam, Sisara diabolum, lac orationem, qua diabolus quasi consopitur & eneruatur. Audi S. Ambros. lib. de viduis post medium: *Et ideo Sisara sitis, lactis poculo restringuitur, quia oratione superatur. Quod enim nobis salutare ad escam, hoc aduersaria potestati letale ad infirmitatem. Arma Ecclesiæ fides, arma Ecclesiæ oratio est, quæ aduersarium vincit. Ergo secundum historiam ad prouocandos animos feminarum, femina iudicauit, femina disposuit, femina prophetauit, femina triumphauit, & præliantibus inter iuxta copijs, imperio viros docuit militare femineo. Secundum mysterium vero, fidei militia, Ecclesiæ victoria est. Non ergo habetis quod per naturam vos excusetis femina. Non habetis viduæ quod ad infirmitatem sexus, aut ad amißionem subsidij maritalis nobilitatem vestram referre poßitis. Satis vnicuique præsidij est, si virtus animi non desit.* Et S. August. lib. 12. contra Faustum cap. 33. *Quæ*, inquit, *est illa mulier plena fiduciæ, hostis tempora ligno transfigens, nisi fides Ecclesiæ cruce Christi regna diaboli perimens?*

Audi & Origen. hom. 5. *Iahel interpretatur ascensio* (à rad. עלה *ala*, id est ascendit, alioqui *Iahel* Hebr. idem est quod *damula* aut *ceruus*, ait Pagnin.) *quia reuera non est alia ascensio qua ascendatur ad cælum, nisi per Ecclesiam multiformis sapientiæ Dei. Ipsa est ergo, quæ dum à corporalibus ad spiritualia, & à terrenis ascendit ad cælestia, interfecit Sisaram, qui carnalium vitiorum, & animalis vel stolidi hominis tenet figuram: quia Sisara interpretatur visio equi, de quo ait Psalm. 32. Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus. Palo* (paxillo siue clauo ferreo) *ergo eum interfecit, id est ligni crucis acumine & virtute eum prosternit, idque in maxilla, quia illud os quod de carnalibus loquebatur, ligno crucis confoditur & terebratur.* Crux enim docet carnis mortificationem æquè ac linguæ.

Denique Iahel fuit typus B. Virginis: De ipsa enim dicitur Cant. 8. 5. *Quæ est ista quæ ascendit de deserto delitijs affluens, innixa super dilectum suum?* Ipsa est damula gratiosa, imò omni gratia plena, ipsa est quæ contriuit caput serpentis, hoc est diaboli. Genes. 3. Audi S. Bernard. serm. 2. *Super missus est: Cui hæc seruata victoria, nisi Mariæ? ipsa procul dubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam maligni suggestionem tam de carnis illecebra, quàm de mentis superbia deduxit ad nihilum.* Et post pauca: *Hanc requirebat Salomon, cum vehementer admirans dicebat: Mulierem fortem quis inueniet? & ita videbatur congruere, vt qui vicerat per feminam, vinceretur per ipsam.*

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS.

DEbbora cum Barac de prostrato Sisara canit Epinicium.

Canticum hoc non tantum poëticum, sed & propheticum spiritum redolet; quare à Debbora prophetissa compositum videtur, quæ deinde cum Barac illud publicè cecinit. Ita *Abul.* Dion. *Arias, Caiet. Serarius, Salianus & alij.*

Quinque eius sunt partes. Prima v. 3. Laudat Deum velut primum tantæ victoriæ auctorem. Secunda, v. 9. laudat Nephtalitas, Zabulonitas, Issacharitas *& alios omnesque creaturas, quæ* Deo *victori cooperatæ sunt. Tertia, v. 17. culpat Galaaditas, Danetas & cæteros, qui à bello hoc metu Sisaræ se subduxerunt. Quarta, v. 24. benedicit* Iahel, *quæ Sisaram occidit. Quinta, v. 28. poeticè repræsentat vlulatum matris Sisaræ.*

1. CEcineruntque Debbora & Barac filius Abinoem in illo die, dicentes: 2. Qui
sponte obtulistis de Israël animas vestras ad periculum, benedicite Domino,
3. Audite Reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum quæ Domino canam,
psallam Domino Deo Israël. 4. Domine cum exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cælique ac nubes distillauerunt aquis. 5. Montes fluxerunt
à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israel. 6. In diebus Samgar filij Anath,
in diebus Iahel, quieuerunt semitæ: & qui ingrediebantur per eas, ambulauerunt per
calles deuios. 7. Cessauerunt fortes in Israël, & quieuerunt: donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israël. 8. Noua bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subuertit: clypeus & hasta si apparuerint in quadraginta millibus Israël. 9. Cor meum diligit principes Israël: qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Domino. 10. Qui ascendistis super nitentes asinos, & sedetis in iudicio, & ambulatis in via,
loquimini. 11. Vbi collisi sunt currus, & hostium suffocatus est exercitus, ibi narrantur
iustitiæ Domini & clementia in fortes Israël: tunc descendit populus Domini ad portas,
& obtinuit principatum. 12. Surge, surge Debbora, surge, surge, & loquere canticum:
surge Barac, & apprehende captiuos tuos fili Abinoem. 13. Saluatæ sunt reliquiæ populi, Dominus in fortibus dimicauit. 14. Ex Ephraim deleuit eos in Amalec, & post eum
ex Beniamin in populos tuos ô Amalec: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum. 15. Duces Issachar fuere cum Debbora, &
Barac vestigia sunt secuti, qui quasi in præceps ac barathrum se discrimini dedit: diuiso
contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio. 16. Quare habitas inter duos
terminos, vt audias sibilos gregum? diuiso contra se Ruben, magnanimorum reperta est
contentio. 17. Galaad trans Iordanem quiescebat, & Dan vacabat nauibus: Aser habitabat in littore maris, & in portubus morabatur. 18. Zabulon verò & Nephtali obtulerunt animas suas morti in regione Merome. 19. Venerunt reges & pugnauerunt, pugnauerunt reges Chanaan in Thanach iuxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulere prædantes. 20. De cælo dimicatum est contra eos: stellæ manentes in ordine & cursu suo,
aduersus Sisaram pugnauerunt. 21. Torrens Cison traxit cadauera eorum, torrens Cadumim, torrens Cison: conculca anima mea robustos. 22. Vngulæ equorum ceciderũt,
fugientibus impetu, & per præceps ruentibus fortissimis hostium. 23. Maledicite terræ
Meroz, dixit Angelus Domini: maledicite habitatoribus eius, qui non venerunt ad auxilium Domini, in adiutorium fortissimorũ eius. 24. Benedicta inter mulieres Iahel vxor
Haber Cinei, & benedicatur in tabernaculo suo. 25. Aquã petenti lac dedit & in phiala
principũ obtulit butyrum. 26. Sinistram manũ misit ad clauum, & dexteram ad fabrorũ
malleos percussitque Sisaram quærens in capite vulneri locũ, & tempus validè perforans.
27. Inter pedes eius ruit: defecit, & mortuus est: voluebatur ante pedes eius, & iacebat exanimis & miserabilis. 28. Per fenestram respiciens, vlulabat mater eius: & de

cœnaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus eius? quare tardauerunt pedes quadrigarum illius? 29. Vna sapientior cęteris vxoribus eius, hæc socrui verba respondit:
30. Forsitan nunc diuidit spolia, & pulcherrima feminarum eligitur ei: vestes diuersorum colorum Sisaræ traduntur in prædam, & supellex varia ad ornanda colla congeritur.
31. Sic pereant omnes inimici tui Domine: qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent. 32. Quieuitque Terra per quadraginta annos.

Vers. 2 QVI SPONTE OBTVLISTIS DE ISRAEL ANIMAS VESTRAS AD PERICVLVM (eundo ad prælium formidolosum cōtra Sisaram potentissimum) BENEDICITE DOMINO,] qui nobis illustrem hanc de Sisara dedit victoriam. Hebr. est בפרע פרעת *biphraa perahot*, quod primò Pagnin. Caiet. Arias & alij vertunt: *Dum vlciscitur vltiones in Israel, dum sponte se offert populus, benedicite Domino.* Ita Complut. Verùm Romani Codices Septuag. habent: *Reuelata est reuelatio in Israel dum sponte offerret se populus, benedicite Dominum.*

Quartò, Chald. more suo paraphrasticè: *Quando rebellarunt domus Israel, venerunt super eos gentes, & expulerunt eos de vrbibus suis: & quando redierunt adfaciendum legem, fortificati sunt super eas: ita super vltione fractus est zizzara, & super signum & liberationem, quæ facta est Israeli,* &c.

Quintò & genuinè sic ex Hebræo vertas: *In liberando libertates in Israel, in spontaneè offerendo se populum*, hoc est qui liberastis & plenè libertati restituistis Israël, spontaneè vos offerendo certamini cum Sisara, *Benedicite Dominum*, qui vos de eo triumphare fecit. Hebr. enim פרע *para* significat nudare, soluere, liberare.

Vers. 3. AVDITE REGES,] Mirabilia hæc Dei prælia, vt eum agnoscatis, timeatis & colatis.

Tropol. Origen. hom. 6. *Exulta popule Dei audiens tua nobilitatis insignia. Tu vocaris ad audiendum verbum Dei, & non vt plebs, sed vt rex vocaris. Tibi enim dictum est. Genus regale & sacerdotale; populus in acquisitionem. Ideo quia vos reges estis, meritò Rex Noster Christus Dominus rex dicitur regum, & Dominus dominantium.* Modum deinde quo rex fias docet: *Regem te omnium esse facit, si regnet Christus in te. Rex namque à regendo dictus est. Si ergo & in te animus regnat & corpus obtemperat, si concupiscentias carnis subiugum imperij tui mittas, si vitiorum gentes sobrietatis tuæ frænis arctioribus premas, meritò rex diceris, qui te rectè agere noueris. Cum ergo talis fueris effectus, dignè vt rex ad audienda diuina verba vocaberis.*

Vers. 4. DOMINE CVM EXIRES DE SEIR, ET TRANSIRES PER REGIONES EDOM, TERRA MOTA EST, CÆLIQVE AC NVBES DISTILLAVERVNT AQVIS.] Seir idem est quod Edom, puta Esau, qui habitans in Idumæa illi nomen suum indidit.

Vers. 5. MONTES FLVXERVNT A FACIE DOMINI, ET SINAI A FACIE DOMINI DEI ISRAEL.] *Et Sinai*: *&* significat *id est*, tantùm enim in Sina legimus visa fulgetra, tonitrua, pluuias, terræ motus. Vide dicta Exodi 19. 18. Vnde & Poëtica elegantia montes fluxisse dicuntur, quia mons Sina fumans, & quasi trēmens ex reuerentia & metu Dei ibidem legem dantis, Mosi & Hebræis videbatur quasi fugere, solui & colliquescere. Est Catachresis. Eadem phrasis est

A Psal. 67. 8. quæ ex hoc loco sumpta est.

Alludit ad Numer. 10. 35. vbi Moses cum mouenda essent castra orabat Dominum, supra arcam in propitiatorio residentem: *Surge Domine, & dissipentur inimici tui*, & ad Deuter. 32. 2. *Dominus de Sina venit, & de Seir ortus est nobis.* Vide ibi dicta.

Sensus ergo est, q. d. Quando nobiscum ô Domine, cum arca, super eam quasi solium tuum præsidens, perambulabas in deserto, cui adiacet Seir siue Edom, hoc est Idumæa, ac præsertim in monte Sina, tunc ibidem tuam Mosi & Hebræis patribus nostris præsentiam, potentiam, prouidentiam & magnificentiam ostendisti per procellas, tonitrua, terræ motus & fulmina, quibus Idumeos, aliásque gentes vicinas ita perculisti, vt non auderent nobis resistere, eò quod cernerent te pro nobis pugnasse contra Pharaonem in

B mari rubro, ac in dies pro nobis pugnare & nos protegere. Refricat Debbora pristina Dei beneficia, & portenta Israëli per Mosen exhibita, vt ostendat Deum illa nunc in hac victoria portentosa renouasse, ideóque continuare suam erga Israëlem curam & beneficentiam; quare dignum esse, vt ipse à se & à cæteris Israëlitis omni æuo laudetur & glorificetur. Ita Lyran. Serarius & alij. Abulen. tamen quæst. 2. hæc propriè vt sonant accipit, censetque illa ita prorsus vt hîc dicitur contigisse, licèt in Pentateucho non sint scripta. Vide dicta Numer. 21. 14.

IN DIEBVS SAMGAR FILII ANATH, IN DIEBVS IAHEL QVIEVERVNT SEMITÆ, ET QVI INGREDIEBANTVR PER EAS AMBVLAVERVNT COLLES DEVIOS.] q. d. Ante hoc bellum cum Sisara feliciter confectum, omnia itinera erant ab Vers. 6.

C hostibus incessa & infesta, ideóque per obliquas, inuias & occultas semitas proficisci oportebat, ne quis in eorum manus incideret. Licèt enim Samgar dicatur fuisse Iudex, tamen exiguo is fuit tempore, & liberationem Israelis tantùm orsus est, sed eam perfecerunt Debbora & Barac hoc prælio & victoria. Vnde & tempus quo præfuit Samgar sub annis Barac complectitur Script. hîc v. vlt. Sed cur Iahel iungitur cum Samgar? Suspicantur aliqui Iahelem fuisse vxorem Samgar, qui idem sit cum Haber: vnde eo mortuo Iahelem fuisse viduam, & præfuisse toti domui. Samgar enim videtur fuisse Cinæus, qualis erat Iahel. Vnde *Samgar* Hebr. idem quod *aduena illic*, quales erant Cinæi.

Verùm hoc planè incertum est. Vnde certiùs dicas Iahelem hîc induci, eò quod primaria inter Cinæos erat femina, ad quam proinde Cinæi cōfluerent, sed difficulter & occultè ob vias ab hostibus infessas, vt dixi. Significat ergo Iahelem non potuisse vias securas facere, & mala populi auertere, donec Debbora Prophetissa instinctu Dei Barac & Hebræos, ac consequenter Iahelem ad bellum hoc, & ad occidendum Sisa-

ram excitauit. Ita Hebræi, Serarius & alij.

Vers. 7. Cessavervnt fortes.] Recentiores vertunt: *cessauerunt villæ*, scilicet rusticorum, ob grassationem hostium desertæ.

Donec svrgeret Debbora mater in Israel.] Hinc S. Ambros. lib. de viduis censet Debboram fuisse matrem Barac Iudicis, *Quem*, inquit, *quasi mater erudijt, quasi iudex præposuit, quasi fortis instituit, quasi prophetes victoriæ certa transmisit.*

Verùm dico Debboram hîc vocari matrem Israëlis ob charitatem maternam, qua quasi mater populum tanquam prophetissa curabat, dirigebat, tutabatur & liberabat, vti mater solet facere filio.

Vers. 8. Nova bella elegit Dominvs.] τὸ *bella* non est in Hebræo. Vnde Septuag. Theod. August. Caiet. & alij vertũt: *Nouos Deos elegit Israel*, ideóque à Deo traditus fuit Sisaræ. Hebr. enim *Elohim* tam Deum quàm Deos significat. Est enim plurale. Verùm hîc non est locus commemorandi Deos, vbi Deo vero canitur Epinicium. Quare meliùs & aptiùs Noster subaudiens *bella* vertit: *Noua bella elegit Dominus*; quia scilicet ipse per Hebræos paucos & inermes, vt sequitur, plurimas & armatissimas profligauit Sisaræ copias, & quia de cælo pro eis pugnauit, vt dicitur v. 20. Denique quia non per viros, sed per imbelles feminas Debboram & Iahelem bellum hoc confecit.

Debbora typus B. Virginis. Alleg. Debbora fuit typus B. Mariæ Virginis. Primò, quia *Debbora* Hebr. idem est quod *apis*, ita dicta à דבר *dabar*, id est *verbum, sermo*, eò quòd
1. apis continuè susurrum quasi sermonem edat, ait Marinus in Lexico, q. d. *apis* est *debora*, id est *eloquens*. Sic B. Virgo edidit nobis verbum diuinum, dum illud in visceribus suis carne humana corporauit peperitque. Rursum ipsa est Debbora, quia edidit illud Canticum sanctissimum, sonantissimum, suauissimum: *Magnificat anima mea Dominum*, &c. cui Debbora hoc suo Cantico prælusit. Ad hæc ipsa quasi prophetissa assiduè eructabat Dei verba & oracula. Hinc licèt Hebræi moderni vocẽt eam Debboram per simplex b. Septuag. tamen & S. Hieron. vocãt eam Debboram per duplex b. Dicitur ergo ipsa non Debbora (vt quidam volunt) sed Debbora, quasi *debbera*, id est loquens & eructans continuò magnalia Dei, quod præ illa fecit B. Virgo.

Insuper *apis* dicitur Debora à דברה *dibra*, id est consuetudo, series, ordo, eò quòd ipsa suos fauos ordine pulcherrimo, mira arte & industria componat. Quid ordinatius B. Virgine, de qua ait Ecclesi. cap. 24. *Ab æterno ordinata sum*? Vnde tota eius vita fuit speculum ordinatissimæ virtutis, charitatis, omnisque perfectionis, adeò ipsa, vt ait S. Ambros. fuit *norma probitatis, forma virtutis*.

2. Secundò, apis est castissima, manénsque virgo generat suas apiculas. Sic B. Maria est Virgo Virginum, quæ proinde non hominem, sed Deũ generare meruit. Id de ape tradit Aristot. lib. 9. Histor. anim. c. 4. & S. Ambros. lib. 1. de Virgin. *Digna*, ait, *Virginitas quæ apibus comparetur: sic laboriosa, sic pudica, sic continens. Rore pascitur, nescit concubitus, mella componit.*

3. Tertiò, apis est sedula & operaria, conficitque duas res præstantissimas, ceram quâ ad lumina in Ecclesia ad Deum colendum vtimur, & mel quod est suauissimum & sanissimum. Vnde *Debbora*, id est apis alludit ad דבש *debas*, id est *mel*, quod producit. Quocirca Prouerb. 6. 6. & seq. *Vade ad formicam ò piger*, &c. Septuag. addunt: *Vade ad apim, & disce quomodo operaria est, operationem quoque quam venerabilem facit*? Vide ibi dicta. Sic B. Virgo operatur assiduè opera religionis, pietatis, charitatis. Vnde ab Ecclesia vocatur & inuocatur *mater misericordiæ, mater pulchræ dilectionis, vita, spes & dulcedo nostra*. Nam vt ait S. Bernard. Nullus quantumuis miser vel sceleratus ad eam confugit, qui non dulcissima eius misericordiæ viscera experiatur.

Quartò, Debbora fuit prophetissa. Sic & B. 4.
Virgo prophetarum est regina. Rursum Debbora peperit victoriam de Sisara: B. Virgo de Diabolo. Vnde Isaias c. 8. 3. *Accessi*, ait, *ad prophetissam* (B. Virginem) *& concepit & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen eius: accelera, spolia detrahe, festina prædari.*

Quintò, Debbora iussit Barac ire in montem 5.
Tabor, id est puritatis, ibique confligendo prostrauit Sisaræ copias. Sic B. Virgo genuit Christum, qui quasi Barac, id est fulmen in eodem monte Tabor transfiguratus deuicit impietatẽ & impuritatem, hominésque docuit non carnales & spurcas, sed puras & cœlestes voluptates ambire.

Sextò, Barac noluit ire ad conflictum nisi co- 6.
mite, imò duce Debbora. Vnde S. Alcimus lib. 6. cap. 15. ait ipsam castra præiuisse: sic enim de ea canit:

Et memori nunc mente tenes, vt Debbora quondam
Duceret instructas post fortia classica turmas,
Et mulier sumpto præcederet agmina signo,
Mirantes hortata viros: quos ipsa ferocem
Exemplo, verbóque monens accendit in hostem.
Quas postquam ducens Princeps animosa cateruas
Impulit, accendens vegetata furoribus arma,
Barbarica cecidere manus.

Sic B. Virgo quasi Virginum, Apostolorum, martyrum sanctorumque omnium antesignana omnes præit, verbóque & exemplo hortatur ad generosè cum carne, mundo & dæmone certandum. Quare illa longè præstantior est *Victorina*, siue *Victoria*, quæ olim mater castrorum dicebatur, vt ait Trebellius Pollio lib. de 30. Tyrannis. Hæc sunt noua bella, quæ elegit Dominus.

Septimò, Debbora fuit missa ad tutandum le- 7.
gis Doctores, vti ex Chaldæo audiemus v. 9. Sic B. Virgo est patrona, imò doctrix Apostolorum & Doctorum omnium.

Portas hostivm ipse svbvertit.] *Portas*, id est omne robur; hoc enim solet esse in portis. Hebr. est אז לחם שערים *az lacham scearim*, id est *tunc comedit* vel *deuorauit portas*. Septuag. vertũt: *tunc pugnauerunt ciuitates Principum*, quia *lacham* significat deuorare & pugnare: sicut enim os deuorat panem, sic gladius deuorat hominem. Rursum Septuag. τὸ *scear im* acceperunt, vt τὸ *sce* sit relatiuum significans, *qui*, deinde, *arim* significet vrbes. q. d. *pugnarunt qui erant vrbium*, scilicet Principes. Porrò S. August. quæst. 30. & Theodor. ex alia versione Septuag. legunt: *Elegerunt Deos nouos vt panem hordeaceum*, id est deteriorem; hordeum enim deterius est tritico:

sic Dij noui deteriores sunt Deo vero: quia *lachē* quoque est nomen significans panem; & si pro *sceasim* aliis punctis legas שערים *scorim*, significat hordeum. Vnde *lachem scorim* significat *panem hordei* siue hordeaceum.

Clypevs et hasta si apparverint in 40. millibvs Israel.] *Si*, id est *non*. q. d. Non erant in 40. millibus, id est in vniuerso (numerus enim certus ponitur pro incerto) exercitu Israel clypei & hastæ, sed fundis, fustibus, vomeribus (vt Samgar) ligonibus armati cæterique inermes Israëlitæ, hostes armatissimos Deo duce profligarunt. Nimirum Cananæi æquè ac Philistæi astutè eripuerant Hebræis arma, imò curabant vt non esset Faber Ferrarius in Israël qui ea fabricare posset, vt patet 1. Reg. 13. 19. Porrò Septuag. hîc vti & in seq. variant & sunt corrupti; habent enim contrarium delendo τὸ *si*, sed illud restituerunt Romani in correct. Septuag.

Cor mevm diligit Principes (Hebr. חוקקי *chokeke*, id est Principes, Legislatores, Doctores, Scribas) Israel, quia cum regunt docentque legem Dei, presertim eos qui vt sequitur propria volvntate obtvlistis vos discrimini, ideóque iam triumphantes benedicite Domino.] Disce hîc pro Deo nullum detractare periculū, cum ipse ad illud vocat: nam vt ait S. Leo, *instè instat præcepto, qui præuenit auxilio*: tunc enim Deus tacitè spōdet felicem exitum & victoriam, si periculum vltro & generosè capessamus. Porrò Chald. more suo paraphrasticè hæc accipit de doctoribus & Scribis. *Dixit*, inquit, *Debbora in prophetia: Ego missa sum ad laudandum Scribas Israel, qui quando fuit tribulatio illa non cessarunt ab interpretenda lege: & sic pulchrum illis, quod sedentes in domo cōgregationis in capite aperto, & docentes populū verba legis, & benedicentes & confitentes populum.*

Vers. 10. Qvi ascenditis svper nitentes asinos, et sedetis in ivdicio, et ambvlatis in via loqvimini.] Est Periphrasis virorum honoratorum, & magistratuum & iudicum. Hi enim apud Iudæos vehebantur asinis vice equorum, vt patet c. 10. 4. tum quia Deus eis vetuerat copiam equorum, tum quia asini ibidem sunt fortes, eximij & *nitentes*, Hebr. צחרות *tsechoroth*, ἐπιλαμπτῶν, id est *fulgentes*. Sensus est q. d. Vos ô primores & iudices æquè ac plebeij, qui per vias Israëlis olim periculosas, nunc securas inceditis, loquimini magnalia Dei, quæ ipse nobis exhibuit in hoc prælio.

Tropol. Origen. ascendit super asinam, qui corporis sui metus & desideria freno rationis moderatur, vt veniant sub iugum verbi Dei, tuncque asina, id est caro refulgere dicitur, cum castitatis & pudicitiæ splendore fuerit decorata.

Vers 11. Vbi collisi svnt cvrrvs, nongenti fulcati Sisaræ, *& hostium suffocatus est exercitus*, in torrente Cison. Clarè vertit interpres Hebræa, quæ obscura sunt, & ad verbum sic habent: *A voce sagittantium inter haurientes aquas*, cum scilicet Sisariani sagittarij præcipitati in aquas Cison eas hauserunt, & ab eis hausti suffocatique sunt. Ita Arias, Caiet. Vatab. & alij: *ibi narrantur institia*, id est iusta vindicta, quam Deus sumpsit de tyranno Sisara, *& clementia in fortes Israel*, quibus victoriam de eo dedit.

Tunc descendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum. q. d. quando occisus est Sisara, Israël obtinuit portas & vrbes hostium.

Svrge.] Hebr. עור *vri*, id est expergiscere, euigila Barac; & apprehende captiuos quos in prælio cœpisti, eósque & eorum spolia diripe, & inter commilitones distribue. Tu inquam ô Barac *fili Abinoem*. *Abinoem*, Hebr. idem est quòd *pater decoris* vel *pulchritudinis*, aut *pater meus pulchritudo vel decor*, aut *pater meus delectatio vel iucunditas*. *Noam*. enim est decor, pulchritudo, delectatio, iucunditas. Huius ergo filius fuit victor & triumphator Barac. Vers. 12.

Salvatæ svnt reliqviæ popvli Dominvs, in fortibvs (cum fortibus, vel per fortes Israëlitas) dimicavit.] Hebr. Neruosiùs ad verbum sic habent: *Tunc dominabitur reliquus*, vel *residuus illustribus populi, dominus dominabitur mihi in fortibus*. Vers. 13.

Ex Ephraim delevit eos in Amelec, et post evm ex Beniamin in popvlos tvos ô Amalec.] Hebr. *De Ephraim radix eorū in Amalec, post te Beniamin in populis tuis*. Sed Noster meliùs pro שרשם *schoreschām*, id est *radix eorum*, quæ nullum hîc habet sensum, alio puncto legit שרשם *scereschem*, id est *eradicauit*, siue *deleuit eos*. Nam & Septuag. vertunt ἐξερίζωσεν, id est *eradicauit*. Rursū Noster subaudit τὸ *ô Amalech* ex eo quòd præcessit, ac pro אחריך *acharecha*, id est *post te*, legit אחריו *acharau*, id est *post eum*. Vers. 14.

Sensus hîc est difficilis & obscurus ob historiæ tum peractæ ignorantiam, ac ob phrasis & styli poëtici inuolutam obscuritatem. Primò, communiter exponunt de bello, quo Iosue prostrauit Amalec. Exodi 17. q. d. Iosue qui erat ex tribu Ephraim prostrauit Amalecitas, & futuro tēpore surget alius dux ex tribu Beniamin, puta Saul, qui ampliùs populos tuos affligat ô Amalec. Vide historiam 1. Regum 15. Ita Chald. Rabbini, Hugo de S. Victore, Abulen. Lyran. Dionys. Caiet. Arias, Vatab. & alij. Verùm quid Iosue facit ad Barac, & Amalec ad Sisaram, de quo hîc epinicium canitur?

Secundò ergo magis appositè, q. d. Barac cum suis fugiētes Sisaræ copias ex monte Tabor, persecutus est vsque ad tribum Ephraim, & ei vicinā Beniamin: quare id videntes Ephraïmitæ, & pòst eos Beniaminitæ iunxerunt se Barac, & Sisarianos cum eo persecuti sunt vsque ad vltimos Iudææ fines, imò vsque ad Amalec illis contiguum, itáque planè omnes ceciderunt & deleuerunt, vt nemo superesset.

Tertiò & planè, q. d. Amalecitæ quasi veteres Iudæorum hostes, audientes Sisaram tantis copiis Iudæos inuadere, decreuerunt ei mittere suppetias, quod intelligētes Ephraimitæ, & Beniaminitæ eis vicini eos inuaserunt & trucidarunt. Hoc exigere videtur τὸ *in Amelec*, & τὸ *in populos tuos ô Amalec*.

Porrò Septuag. hîc variant. Complut. enim & Regij Codices habent: *Ex Ephraim vlti sunt eos in valle* (pro *Amelec* enim videntur legisse עמק *emec*, id est valle) *frater tuus* (pro אחריך *acharecha*, id est post te legerunt אחיך *achicha*, id est frater tuus) *Beniamin in populis tuis*. Verùm Codices Romæ emendati habent vt vulgatus: *Ex Amalec eradicauit eos in Amalec, post te Beniamin in populis tuis*.

De Machir Principes descenderunt.] Marchir fuit filius vnicus Manasse. Sensus ergo q.d. Manassensium primores cum suis popularibus vicini monti Tabor, audientes in eo à socijs confligi contra Sisaram accurrerunt, eisque opē tulerunt. Laudat enim hic Manassenses, Zabulonitas & Issacharianos, quòd Nephtalitis opem contra Sisaram animosè tulerint, cum id Rubenitæ, Galaaditæ & Gaditæ sibi metuentes facere detrectarent, quos proinde carpit & perstringit.

Septuag. pro *principes* vertunt *perscrutantes*, quod Procopius sic explicat, q. d. Manassenses fugientes Sisarianos, seséque in speluncis & cauernis abscondentes perscrutati sunt, eóque extraxerunt & mactarunt.

Et de Zabulon (repete *principes descenderunt*) qui exercitum ducerent ad bellandum,] cum Barac contra Sisaram. Septuag. vertunt: *Et de Zabulon potentes in Sceptro Scribæ*. Hebr. *Trahentes in virga* vel *sceptro*, per quos significantur magistratus, primores & principes. Alij intelligunt Scribas & Doctores, quasi tantus fuerit feruor concurrentium ad bellum, vt etiā Doctores suos calamos & stylos scriptorios in arma & gladios commutarint, & ad prælium descenderint.

Vers. 15. Duces Issachar fuere cum Debbora, et Barac vestigia sunt secuti.] Laudantur Issachariani, quòd cum Barac & Debbora aleam prælij tam ardui & formidolosi generosè subierint.

Qui (Barac) quasi in præceps ac barathrum discrimini se dedit.] Videbatur enim cum paucis & inermibus ruere in innumeras & armatissimas Sisaræ copias, quasi in certum exitium; sed Deus eius fidem & fortitudinem remuneratus exitium vertit in triumphum. Hebr. *In vallem missus cum pedibus suis*. Septuag. *In valle misit pedites suos*. q.d. Barac dās se suósq; prælij periculo, se cum eis videbatur præcipitare in vallem, & profundam exitij sepulchrique fossam.

Diviso contra se Ruben magnanimorum reperta est contentio.] Hebr. *In diuisionibus Ruben magnorum vel magnæ cogitationes cordis*. Vatab. *Disceptationes cordis*. Videtur laudari Ruben, ait Serarius, quòd gregum bonorumque suorum omissa cura, bello interfuerit. Verùm alij passim censent vituperari hîc Rubenitas, quòd studijs proprijs & commodis vacantes inter se diuisi fuerint, nec consentientes in illo bello, sed inter ouium suarum balatus & causas desidere maluerint: vel quòd belli euentum expectarint, vt si vinceret Sisara ei dicerent, tui sumus; sin vinceret Barac, ei se iungerent, ait Chald. Sensus ergo est, q.d. cum Rubenitæ inter se disceptant, an bello Barac socios se iungere velint, an verò domi se continere, ac proinde nullas Baraco suppetias mittunt, magnanimi illi milites, qui se Baraco ad discrimen socios obtulerunt, id videntes mirati sunt, ac inter se disceptarunt, dixeruntque: cur Rubenitæ domi se continent? cur nobis auxiliares copias non mittunt? cur periculum commune, quod nos subimus, ipsi detrectant? Id magis patebit ex v. sequenti. q. d. Rubenitæ ob suam desidiam facti sunt fabula & probrum Nepthalitis militibus & victoribus.

Vers. 16. Quare habitas inter duos terminos, vt audias sibilos gregum?] q. d. Cur tu ô Ruben habitas & desides in terra tua, quæ sita est inter duos terminos, id est inter Moab & Chanaan cis Iordanem, vel potiùs vt Chald. Quare ô Ruben tam mecum, quàm cum Sisara pacem habere voluisti, ac vt vulgò dicitur, cur inter duas aquas natas, vt audias sibilos gregum, q.d. mauis greges tuos pascere, eorumque balatus & pastorum sibilos audire, quàm buccinæ meæ sonitum: mauis quietem prædij, quàm laborem & discrimen prælij. Culpat ergo eorum inertiam, timorem & pusillanimitatem, quòd maluerint vacare rusticationi quàm præliationi.

Diviso contra se Ruben magnanimorum reperta est contentio,] Iam explicata v. 15. Repetitur hoc hemistichium velut carmen intercalare, ad elegantiam mutata vna duntaxat littera, nam v. 15. habetur חקקי *chikke leb*, id est cogitationes, vel disceptationes cordis hîc verò dicitur חקרי *chicre leb*, id est inuestigationes vel perscrutationes cordis. Sed eodem redit sensus.

Vers. 17. Galaad trans Iordanem quiescebat, et Dan vacabat navibus, Aser habitabat in littore maris.] Taxantur Galaaditæ, Danitæ, & Aseritæ, quòd sua priuata commoda sectantes in terra sua desidere maluerint, in eáque quietè vacare agriculturæ, nauigationi & mercimoniis, quàm commune belli periculum pro patria contra Sisaram subire. Ignauia enim hæc erat non ferenda.

Vers. 18. Zabulon verò et Nephtali obtulerunt animas (vitas) suas morti, mortis periculo, in regione Merome, quæ adiacet monti Tabor, vbi commissum est prælium contra Sisaram. Ita Adrichom. Septug. appellatiuè accipiunt τὸ merome, vertuntque *super altitudines agri*; qui scilicet in alta latáque planitie montis Tabor gestum est hoc bellum.

Vers. 19. Venerunt reges (reguli & principes confœderati Sisaræ & Iabin regi Asor) et pugnaverunt: pugnaverunt reges Chanaan in Thanach iuxta aquas Mageddo.] Hæc enim loca vicina sunt Tabor siue loco prælij.

Vers. 20. De cælo dimicatum est contra eos: stellæ manentes in ordine et cursu suo adversus Sisaram pugnaverunt.] Ruper. Glossa, Vatab. & alij per stellas accipiunt Angelos, quasi hæc poëticè dicantur, nilque aliud significent, quàm quòd Deo & Angelis pro Hebræis pugnante etiam stellæ Deo obedientes & lucentes cum eo, & pro eo pugnasse videantur. Sic & Franciscus Valesius sacræ Philos. c. 31. per stellas accipit Angelos, quorum cursus dicitur assidua illa & continens operatio, qua homines custodiunt & gubernant. Sic Apocal. 12. dicitur Draco cauda sua traxisse tertiam partem stellarum, id est Angelorum, & misisse eas in terram. Planiùs accipias ipsas stellas, sed à suis Angelis motas, impulsas & directas. Sensus est q. d. Stellæ è cælis pro Hebræis contra Sisarianos pugnauerunt, eiaculando in eos gran-

dinem, ventos, procellas, fulgetra tonitrua, ignes & stellas cadentes, quæ eos perculerunt & interemerunt, vti contigit Iosue contra Chananæos pugnanti c.10.11. Angeli enim per stellas in nubes à se congregatas & ritè dispositas more suo influentes, causarunt procellas & fulmina, quæ Angeli ita direxerunt, vt non in Hebræos, sed in Sisarianos ferrentur. Philo Biblicus ait Deum orante Debbora præcepisse Astris: *Descendite astra & incendite inimicos meos, vt sciant virtutem meam. Et descenderunt astra, & expugnauerunt castra eorum.* Et anterius: *Cum*, inquit, *Debbora & Barac iuerunt ad præliandum cum hostibus, Deus conturbauit motum stellarum suarum, & dixit ad eas: Festinate & ite, & conturbate brachia hostium, & conterite virtutem cordis eorum, quoniam veni vt dominetur populus meus; & profecta sunt astra sicut præceptum erat eis, & incenderunt inimicos eorum.* Intellige astra non descendisse de cælo motu locali, sed virtute & efficientia sua, quia scilicet è cælis ignes & fulgura vibrarunt in Sisarianos. Ait morientem Sisaram euigilasse & dixisse ad Iahel: *Ecce dolor accepit me Iahel, & morior tanquam mulier. Et dixit ad eum Iahel: Vade & gloriare apud patrem tuum in inferis, & dicito quoniam incideris in manus mulieris.*

Pulchrè hîc alludit nomen Ducis. Barac enim Hebr. Fulgur significat: Fulmineo ergo Barac Deus fulminans subministrabat sua fulmina. Sic Mars à Poëtis dicitur fulminare, & Ptolomæus vocatus est Ceraunus, id est fulmineus: Consentit Iosephus lib. 5. c. 6. *Commissa*, ait, *pugna vehemens imber mixtus grandine superuenit, quem ventus in aduersos Chananæorum vultus inferens, & prospectum adimens, inutiles eorum iaculatores & funditores reddidit, atque etiam scutati manibus rigentibus præ frigore gladios vix retinebant.*

Sic de Clodoueo multa reperies similia apud Gregorium Turonicum lib. 2. histor. Francor. c. 30. Honorij exercitum diuino miraculo victoriam incredibilem de Gothis retulisse scribit B. August. lib. 5. de Ciuit. Dei cap. 23. Ariulphum ducem S. Sabinus martyr prope Spoletum suo clypeo muniuit, & in bello protexit, ait Paulus Diaconus lib. 4. ca. 17. Robertus Monachus lib. 6. & 7. de bello sacro refert sæpe S. Georgium, Mauritium, & Demetrium, visos sub nostris castris militasse. S. Georgius Aragonensibus in bella Ostensi maximum Agarenorum exercitum prostrauit, vt narrat Carbonellius lib. 1. & in bello Valentino sæpe nostris auxilium tulit. S. Iacobus Apostolus Hispaniarum patronus, Ramiro Regi Legionis, propè victo atq; prostrato eius exercitu, in colle, qui Clailinus nominatur, Hispanicè Clauijo, apparuit, & victoriam pollicitus est, quam postero die à Mauris obtinuit, vt constat ex Regio priuilegio eiusdem Ramiri 9. Kal. Iunij Era. 972. & refert Calixtus 2. lib. de miraculis D. Iacobi, & Vincentius Beluacensis lib. 27. speculi historiali cap. 31. Plura vide apud Thomam Bozium tom. 2. de signis Ecclesiæ lib. 17. Signo 79.

Stellæ pugnant pro Israele.

STELLÆ MANENTES IN ORDINE ET CVRSV SVO, ADVERSVS SISARAM PVGNAVERVNT.] q.d. Stellæ quæ imperante Iosue cum
1. sole & luna steterunt immotæ, vt ad exitum Israëlitarum victoria perduceretur, nunc viuerunt Barac cursu non intermisso. At quomodo pugnauerunt contra Sisaram? Respondet Rabbi Salomon stellas de cælo incanduisse, lutumque itinerum ita calefecisse, vt vngulæ equorum Sisaræ nimio calore deciderent solutæ, quo ille incommodo affectus, pugnare haud potuit.

Secundò, Rab. Dauid Kimhi ait, stellas ita 2.
calefecisse milites Sisaræ, vt cum refrigerari vellent in torrente Cison, in eo perierint, quod significari putat illis verbis: *Torrens Cison traxit cadauera eorum.*

Tertiò, Abulens. putat stellas manentes in 3.
ordine suo propterea dici contra Sisaram pugnare, qui fortè sidera videbantur inflammata cadere super Sisaræ exercitum, cometis nimirum & fulguribus in eum iactatis. Sic enim & currus turbati in prærupta ferebantur, & militibus de cælo tactis mors Chananæorum oculis oberrabat, Hebræis nullo interim læsis detrimento.

Quartò, plenè & germanè, q.d. *Stellæ manentes in ordine suo.* Hebr. *in semitis suis.* Vatab. *è sta-* 4.
tionibus suis, hoc est ordinata acie incedentes pugnauerunt contra Sisaram, quia in eum eiúsque castra iaculati sunt ventos, procellas, fulgetra, quibus ea afflarunt & prostrarunt. Tò ergo *manentes in ordine & cursu suo*, significat primò stella ordinatè more suo incessisse, vti incedit acies militum. Nam in Script. stellæ vocantur militia siue acies Dei: in acie autem maximè spectatur ordo militum: hic enim si seruatur, vincit; si turbetur, vincitur. Secundò, stellas non cominus, sed eminus è cælo pugnasse contra Sisaram. Tertiò, Angelos qui ordinem & cursum stellarum moderantur, per eas contra Sisaram certasse. Quartò, solem & stellas hîc non constitisse, vti constiterunt sub Iosue soli stationem imperante cap. 10. 12. Sed motum suum ordinarium continuasse, itaque produxisse procellas & fulmina, eáque in Sisarianos vibrasse. Ita Lyran. Caiet. & alij. Quintò, stellas è suis stationibus in cælo facilè perdidisse Sisarianos in terra: quia ex alto facile est perdere hostem infra in valle consistentem. Faciliùs enim, fortiùs & certius tela ex alto in imum, quàm ex imo in altum iaciuntur. Vnde Duces præliaturi solent captare locum excelsum, illudque est omen & causa victoriæ: tum quia hostes ex imo in eum magno nisu scandere debet, itáque vires exhaurit, antequàm cum antagonistis suis, qui quieti integris sunt viribus, confligat; tum quia efficaciùs tela ex monte in vallem, quàm ex valle in montem vibrantur; tum denique quia ex alto omnes hostium acies, vires, machinationes, &c. conspiciuntur, vt eis occurratur. Addunt Rabbini in Seder Olam: *Omnia quæ in cælis & quæ in terris sunt pugnasse contra Sisaram*, pro Barac & Hebræis.

TORRENS CISON TRAXIT CADAVERA EORVM.] Pro *traxit*, Hebr. est גרף *garaph*, id est *voluit, deuoluit, conuoluit, volutauit.* Septuag. *traxit.* Chald. *fregit.* Vatabl. *scopauit*, id est instar scopæ euertit. Torrens Cison fluit ad radices montis Tabor, vbi contritus est Sisara: quare milites eius fugientes per torrentem Cison, eo per Dei prouidentiam aquis redundante & tumido hausti mersique sunt; quare torrens deuoluit eorum cadauera. Vnde Iosephus ait Deum tunc VERS. 21.

ingentem immisisse imbrem, quo vtique auctus valde intumuit torrens Cison. Festiuè R. Eliezer c. 42. narrat voluisse Deum, vt in mari rubro submersi Ægyptij sepelirentur: sed deprecatam hoc terram, quòd qui ab aquis interempti essent, ab aquis etiam absorberi deberent: Deum vero dixisse: *O terra hac vice suscipe istos; Alia vice eos qui super te interfecti fuerint proijciam in mare. Dicitur enim: Torrens Cison traxit cadauera eorum.* Ethopæia est Rabbinica, quâ significatur omnes res etiam inanimas Deo ad nutum morem gerere, omnésque ab illo suauiter & ipsarum naturis conuenienter gubernari. Ita Serarius.

Torrens Cadumim, Torrens Cison.] Torrens Cadumim idem est cum torrente Cison, vt habet Chald. *Ipse*, inquit, *est torrens Cison*: sed cur dictus est *Cadumim*? Primò Septuag. in Codice Roman. Pro *torrens Cadumim* vertunt: *torrens antiquitatum*: קדם *kedem* enim significat antiquum, priscum, primum, quod Marinus simpliciter explicat. q.d. Cison est torrens antiquus, licèt enim sit torrens, tamen ab antiquo fluit, nec fluere cessat, vti alij torrentes sæpè siccantur in æstate, & fluere desinunt. Sublimiùs Chald. sic explicat: *Flumius in quo facta sunt signa & fortitudines Israelis ab antiquo.* R. Ralbag verò: Dicitur Cison, inquit, Cadumin, id est antiquus, quòd in eo renouatum sit antiquum prodigium maris rubri; quia sicut Deus illo mersit Pharaonem, sic in Cison mersit copias Sisaræ. Sic & Rupertus, qui censet Cadumim esse mare rubrum, itáque vocari ob antiquum mersi in eo Pharaonis prodigium.

Cadumim quid? Resp. 1.

Optimè Arias & Vatab. sic explicant, q.d. ab antiquo, ab olim, ab initio torrens Cison à Deo factus & ordinatus est ad hoc, vt in eo pugnante Barac mergerentur Sisariani.

2. Secundò, Serarius torrentem *Cadumim* vertit *torrentem Orientalium*: *Kedem* enim Orientem quoque significat. Torrens enim Cison labitur partim versus mare Mediterraneum, quod est ad Occidentem, partim in mare Galilææ, quod est ad Orientem: quare *Cadumim* hîc notare partem hanc Orientalem torrentis, qua mersi fuere Chananæi.

3. Tertiò alij *Cadumim*, quod est participium passiuum, propriè vertunt *præuentorum*, *præoccupatorum*; vbi scilicet Sisariani ex inopinato aquis præuenti & suffocati קדם *kadem* enim significat preuenire, præoccupare. Omnes hæ expositiones probabiles sunt coniecturæ, nil enim certi hic statui potest. Vnde S. Hieron. in locis Hebr. *Cadomi*, inquit, *torrens, iuxta quem Debbora bellum gessit.* Addit Adrichom. riuulum quendam procedentem ex torrente Cison vocari *Cadumim*, sed an ab vrbe quapiam ita dictus sit, an aliunde, non explicat.

Allegor. B. Petrus Damiani serm. 40. qui est de S. Cassiano martyre, totum hoc prælium applicans Ecclesiæ, per torrentem Cison accipit Baptismum. *Nam cum Catechumenus*, inquit, *lauacro sacri fontis immergitur, tanquam Sisara cum suo exercitu, sic nequissimus spiritus cum his qua sibi militant vitijs omnibus necesse est perimatur.*

Porrò huius victoriæ, vtpote illustris & cælestis, subinde fit mentio in Script. vt Psal. 82. 10. *Fac illis sicut Madian & Sisaræ, sicut Iabin in torrente Cison*, id est perde nostros hostes, sicut perdidisti Madianitas per Gedeonem, ac copias Sisaræ Ducis & Iabin regis in torrente Cison. Nec enim ipse Sisara periit in Cison, vtpote occisus à Iahel; multò minus eo periit Iabin rex, qui prælio non interfuit. Rursum Elias Sacerdotes Baal iussit occidi ad torrentem Cison. 3. Reg. 18. 40. idque appositè, vt scilicet vbi Sisariani gentiles mersi fuerant, ibi & Baalitæ idololatræ mergerentur. Hinc *Cison* Hebr. idem est quod duritia, vel induratus, vel stipula. Torrens enim hic eos quasi stipulas durè abripuit, eò quòd ipsi in suo scelere & idololatria essent obdurati.

Conculca anima mea robustos.] Poëticè hoc ait Debbora: q. d. gaude, exulta, triumpha ô anima mea, quia Deus Sisarianos quantumlibet armatos & robustos cecidit, tibique calcandos subiecit.

Aliqui vertunt: *calcabas anima mea fortiter*. q.d. torrentem qui mersit Sisarianos, tu ô Debbora forti siccóque pede calcasti, sicut mare rubrum quod hausit Pharaonem se diuidens, siccum dedit alueum & transitũ Hebræis. Fauent Septuag. Roman. qui habent: *Conculcauit eum* (torrentem Cison) *anima mea potens*. Ita Serarius. Quod si verum est, nouum est & prodigiosum miraculum. Verùm Complut. Regij & alij pro *eum* habent *eos*, scilicet milites Sisaræ. Vnde & Chald. vertit: *Ibi conculcauit anima meá occisos eorum in robore.*

Aliò prorsus abit Caietan. qui vertit: *Anima mea*, id est populi mei *diriget fortitudinem*, hoc est in Deo fortitudinem suam locabit.

Vngulæ equorum ceciderunt fugientibus impetu, et per præceps ruentibus fortissimis hostium,] Solent enim vngulæ in vehementi cursu, ex collisione ad saxa, equis ex pedibus excidere. Significatur ergo hac phrasi ingens hostium pauor, indéque impetus in fuga. Septuag. Roman. vertunt: *Quando impeditæ sunt calcanei equi, festinatione festinauerunt.* Complut verò & regij habent: *Tunc abscissa sunt crura equorum hinnitibus potentium illius.* Vers. 22.

Fortes eius. Aquila, inquit Procopius, Hebr. מדהרות *midaroth, midaroth*, *exposuit decus iumentium, hoc est vngula equorum in acie agillimorum inutiles factæ sunt.* Chald. *Tunc eductæ sunt vngulæ equorum à fremitu.*

Maledicite terræ Meroz, dixit Angelus Domini.] Quæ sit terra *Meroz* ignoratur. Probabiliter Pagnin. in Nomin. Hebr. opinatur *Meroz* esse *Merom*, tum quia litteræ penè sunt eædem Iosue cap. 11. 7. ante annos 120. cecidit Iabin, regem Azor, antecessorem huius Iabin, cuius Dux Sisara cæsus fuit à Barac. Porrò *Merom*, inquit Adrichom ex S. Hieron. Lacus est triginta stadiis latus & sexaginta longus, qui inter Cæsaream Philippi & Mare Galilææ quasi in medio situs est, quem Iordanus fluuius medius perfluit. Qui quidem lacus tempore resolutionis niuium à Libano monte defluentium valde accrescit ac dilatatur, ac æstiuo tempore ex maiori parte exsiccatur. Quo fit vt diuersi generis herbæ, arbusta & arbores in syluam eo loci accrescant, quæ leonibus, vrsis, pardis aliisque feris maximè abundat, ac regibus principibus- Vers. 23.

que viris gratam & iucũdam præbet venationẽ.

Malediciuntur ergo hîc præ cæteris accolæ lacus Merom, quòd suppetias non tulerint Nephtalitis contra Sisaram, sed potiùs occultè fauerint Sisaræ, ideóq; pro terra *Merom*, id est excelsa hîc vocatur *Meroz*, id est secretum, quòd secreta cõtra Hebræos cum Sisara consilia agitarint; alioqui enim ob negatas suppetias dumtaxat non eis malediceret Angelus, cum easdem negarint Rubenitæ, Danitæ, Aseritæ v.16. 17. quibus tamen idcirco non maledicit: Quocirca maledicit terræ *Merom*, vt fiat terra *Meroz*, id est macilenta & sterilis (רזה *ras* enim maciem significat) vtque hoc ipsa voce innuat pro *Merom*, id est celsitudo vocat eam *Meroz*, id est maciem & sterilitatem, quam hac maledictione ei induxit, sicut Dauid eandem imprecatus est montibus Gelboe, ob cæsum in ijs Saulem & Ionatham. 2. Reg. 1. 21. Vnde Septuag. hîc vertunt: *Maledictus omnis inhabitans eam.*

B

Dixit Angelus Domini.] Quæres, quis hic Angelus? Primò, Chald. censet esse Barac, qui dicatur Angelus, quòd à Deo sit missus ad parandam Israëli de Sisara victoriam. Secundò, Procopius censet esse Pontificẽ. Sacerdos enim, præsertim summus, Angelus Domini exercituum est, vt ait Malach c.2. Tertiò, Caiet. censet esse Debboram. Quartò, planè & genuinè Abulen. censet fuisse verum Angelum, scilicet Michaëlem, qui bello huic præfuit tanquam Israëlis princeps ac protector. Daniel.10. Sic & Rupert. Arias verò censet fuisse Angelum, qui hoc Canticum Debboræ suggessit & dictauit: sed hunc verisimile est fuisse eundem qui bello præfuit, puta S. Michaëlem.

C

Quia non invenerunt in auxilium Domini,] per suos fideles Hebræos pugnantis contra impios Chananæos. Vnde explicans subdit: *in adiutorium fortissimorum eius*, militum Hebræorũ. Septuag. in Codice Regio habent. *Quia non venerant in auxilium; Dominus auxiliator noster; Dominus in pugnatoribus potens.*

Vers.24. Benedicta inter mulieres Iahel.] Hebr. מנשים *minnasim*, id est *ex mulieribus*, vel *præ mulieribus Iahel.* Hinc Gabriel Archangelus sumpsit suam salutationem, qua B. Virginem salutauit Lucæ 1. dicens: *Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.* Iahel enim fuit typus B. Virginis, vti dixi c.4.28.

Vers.25. Aqvam petenti (Sisaræ) lac dedit, ad eũ somno consopiendum, vt dormientem occideret,

D

et in phiala principvm, hoc est in phiala præclara & præstanti, ex quali bibere solẽt principes, vti erat Sisara, obtvlit bvtyrvm, hoc est lac pingue & spissum: ex hac enim lactis pinguedine agitata coagulatur & fit butyrum. Nec enim Iahel butyrum, sed lac dedit sitienti, potumque petenti Sisaræ. Est Catachresis.

Vers.26. Sinistram manvm misit ad clavvm,] quasi ad instrumentum in tabernaculo suo obuium. Videtur hic clauus fuisse ferreus; hic enim acutior est, faciliusque incutitur & penetrat vsque ad terram. Aliqui tamen censent clauum fuisse ligneum, vt fuerit typus crucis Christi, quæ fuit ex ligno. Verùm aptius clauus hic fuit typus, imò idæa clauorum ferreorum, quibus Christus fixus in cruce in eadem confixit Sisaram, id est diabolum, omnes ei vires adimendo, vt superiùs dixi ex Origene. Audi Rupertum hîc cap.7. *Clauus tabernaculi ipsum est stigma passionis Christi. Clauum tulit, quæ iussa mortificare membra sua super terram crucem suam baiulauit, crucifigens carnem suam cum vitijs & concupiscentijs. Hoc tunc validè fit, quando non pro vanitate humanæ laudis, sed pro gloria assumitur Dei afflictio carnis; non inquam in ambitione auræ popularis, sed in timore Domini. Idcirco Psalmista postulat: Confige timore tuo carnes meas.* Psal.118.

Volvebatvr ante pedes eivs,] non capite, vtpote quod Iahel clauo iam terræ affixerat, sed motitando & agitando pedes & latera, cum expiraret Sisara. Ita Abulen. Vers.27.

Vlvlabat mater eivs,] Sisaræ. Vatab. *eiulabat*, scilicet quòd Sisara filius more suo ad se triumphans & spolijs onustus non reuerteretur. Vnde ex hac eius mora & tarditate suspicans quid sinistri ei contigisse, auguransque eius cædem (hanc enim ei mens pauida præsagiebat) lamentabatur. Poëticè hîc inducitur matris lamẽtum, vti fit in tragœdia, vt tragicus Sisaræ interitus meliùs repræsentetur. Vers.28.

Vna sapientior cæteris vxoribvs eivs (scilicet Sisaræ) hæc socrvi (matri Sisaræ eiulanti quòd Sisara non rediret) verba respondit,] vt eius dolorem leniret, & suspicionem sinistram in opinionem meliorem conuerteret, quòd scilicet spolia hostium ampla diriperet, ideóque redire tardaret. Vers.29.

Sic pereant inimici tvi Domine,] vti periit Sisara impius cum omnibus suis, licèt plurimis & fortissimis. Vers.31.

Qvi avtem diligvnt te, sicvt sol in ortv svo splendet, ita rvtilent.] Sol Oriens spargit iubar suum aureum, splẽdorémq; suum pulcherrimum & gratissimum, qui sensim vsque ad meridiem crescit, & pulchrior fit ac robustior: Sic pariter Israëlitæ cęteríq; diligentes te ô Domine omni decore, gratia, robore, lætitia, viribus, prosperitate, victoria, felicitate & triumpho resplendeant, iisque semper te benedicente increscant & proficiant, vt nemo eis ausit vel possit resistere, donec iisdem donis planè impleantur & abundent, quod fiet in cælo cum videbunt Deum Deorum in Sion, ac eius gloriam, omnésque bonum participabunt, iuxta illud Prouer. 4. *Iustorum semita quasi lux splẽdens procedit, & crescit vsque ad perfectum diem* Vide ibi dicta.

Pro *in ortu suo*, Hebr. est כגבורתו *bigburatho*, id est *in virilitate sua*, hoc est *in fortitudine sua.* Ita Chald. *Misericordia*, inquit, *eius* (Dei) *splendescẽt sicut exire solet sol in fortitudine sua.* Septuag. *ἐν δυναστείᾳ αὐτοῦ*, id est *in potentatu suo*, cum scilicet sol claro manè exoriens apparet auricomus, ac fortiter suos splendoris radios longè latéque totis quasi viribus eiaculatur, iisque omnes tenebras dispellit, omniáque suis fulgoribus superat & collustrat, vt nil ei obsistere valeat. Hoc est quod ait Malachias cap.4.2. *Orietur vobis timentibus Deum sol iustitiæ.* Et Sapient.3.7. *Fulgebunt iusti sicut sol.* Et Ecclesi. c.27. 12. *Homo sanctus in sapientia manet sicut sol.* Vide quæ illis locis annotaui, æquè ac Isaiæ 45. 1. ad illa: *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro.* Cyrus enim Persicè idem est quod sol.

Vers. 32. Qvievitqve terra per 40. annos.] Sub his 40. annis continentur viginti anni quibus Iabin oppressit Hebræos c. 4. v. 3. Vide dicta c. 3. v. 11. & 30. Minùs ergo rectè Iosephus. *Postquam*, inquit, *solo tenus vrbem Asor aquasset* (Barac) *ducem Israelitarum egit ad annos* 40.

Addit Philo Biblicus in Antiquit. Debboram morientem conuocasse populum, eique hæc vltima dedisse monita: *Ecce ego moneo vos tanquam mulier* Dei, *& illumino vos tanquam ex femineo genere, & obaudite mihi quasi matri vestræ, & intendite verbis meis tanquam morituri & ipsi. Ecce ego proficiscor mori viam totius carnis, quo venietis & vos tantum cor vestrum dirigite ad* Deum Dominum *vestrum in tempore vitæ vestræ, quoniam post mortem vestram in his in quibus viuitis, pœnitere non poteritis. Nunc ergo filij mei vos obaudite voci meæ, donec habetis tempus vitæ & legis lumen, dirigite vias vestras. Et dum loqueretur* Debbora *verba hæc, leuauerunt omnes populi vocem vnanimiter & plorantes dixerunt: Ecce nunc mater moreris, & relinquens filios tuos, cui commendas eos? Ora itaque pro nobis, & post recessum tuum erit anima tua memor nostri in sempiternum.*

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS.

Hæbræos rursus idololatrantes opprimunt Madianitæ: quare pœnitentes Deum *inuocant, qui liberatorem eis per Angelum designat Gedeonem. Vnde Angelus v. 18. Deo sacrificat. Mox Gedeon v. 25. iussu* Dei *aram Baal subuertit, ideóque* Ierobaal, *id est vltor Baal vocatur: inde versu 34. classico milites conuocat, ac signum victoriæ à Deo petens accipit rorem in solo vellere, & mox siccitatem in solo vellere. Quintus ergo Israelis* Iudex *fuit Gedeon, cuius acta hîc enarrantur.*

1. Fecerunt autem filij Israël malum in conspectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian septem annis, 2. & oppressi sunt valde ab eis. Feceruntque sibi antra & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca. 3. Cumque seuisset Israël, ascendebat Madian & Amalec, cæterique Orientalium nationum: 4. & apud eos figentes tentatoria, sicut erant in herbis, cuncta vastabant vsque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israël, non oues, non boues, non asinos. 5. Ipsi enim & vniuersi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum vniuersa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum, quidquid tetigerant deuastantes, 6. Humiliatusque est Israël valde in conspectu Madian. 7. Et clamauit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas. 8. qui misit ad eos virum prophetam, & locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego vos feci conscendere de Ægypto, & eduxi vos de domo seruitutis, 9. & liberaui de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos: eiecique eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis Terram eorum. 10. Et dixi: Ego Dominus Deus vester, ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et noluistis audire vocem meam. 11. Venit autem Angelus Domini, & sedit sub quercu, quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Ioas patrem familiæ Ezri. Cumque Gedeon filius eius excuteret atque purgaret frumenta in torculari, vt fugeret Madian, 12. apparuit ei Angelus Domini, & ait: Dominus tecum, virorum fortissime. 13. Dixitque ei Gedeon: Obsecro, mi domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia? vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt patres nostri, atque dixerunt: De Ægypto eduxit nos Dominus? Nunc autem derelinquit nos Dominus, & tradidit in manu Madian. 14. Respexitque ad eum Dominus, & ait: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israël de manu Madian: scito quòd miserim te. 15. Qui respondens ait: Obsecro, mi domine, in quo liberabo Israël? ecce familia mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. 16. Dixitque ei Dominus: Ego ero tecum: & percuties Madian quasi vnum virum. 17. Et ille, Si inueni, inquit, gratiam coram te, da mihi signum quod tu sis qui loqueris ad me. 18. Nec recedas hinc donec reuertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi. Qui respondit; Ego præstolabor aduentum tuum. 19. Ingressus est itaque Gedeon & coxit

hœdum, & de farinæ medio azymos panes: carnesque ponens in canistro, & ius carnium mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, & obtulit ei. 20. Cui dixit Angelus Domini: Tolle carnes & azymos panes, & pone supra petram illam, & ius desuper funde. Cúmque fecisset ita, 21. extendit Angelus Domini summitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos, ascenditque ignis de petra, & carnes azymosque panes consumpsit: Angelus autem Domini euanuit ex oculis eius. 22. Vidensque Gedeon quòd esset Angelus Domini, ait: Heu mi Domine Deus: quia vidi Angelum Domini facie ad faciem. 23. Dixitque ei Dominus: Pax tecum: ne timeas, non morieris. 24. Ædificauit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocauitque illud, Domini pax, vsque in præsentem diem. Cumque adhuc esset in Ephra, quæ est familiæ Ezri, 25. nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum septem, destruesque aram Baal, quæ est patris tui: & nemus, quod circa aram est, succide: 26. & ædificabis altare Domino Deo tuo in summitate petræ huius, super quam ante sacrificium posuisti: tolléſque taurum secundum, & offeres holocaustum super struem lignorum quæ de nemore succideris. 27. Assumptis ergo Gedeon decem viris de seruis suis, fecit sicut præceperat ei Dominus. Timens autem domum patris sui, & homines illius ciuitatis, per diem noluit id facere, sed omnia nocte compleuit. 28. Cumque surrexissent viri oppidi eius manè, viderunt destructam aram Baal, lucúmque succisum, & taurum alterum impositum super altare, quod tunc ædificatum erat. 29. Dixeruntque adinuicem: Quis hoc fecit? Cumque perquirerent auctorem facti, dictum est: Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia. 30. Et dixerunt ad Ioas: Produc filium tuum huc, vt moriatur: quia destruxit aram Baal, & succîdit nemus. 31. Quibus ille respondit: Numquid vltores estis Baal, vt pugnetis pro eo? qui aduersarius est eius, moriatur antequam lux crastina veniat: si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram eius. 32. Ex illo die vocatus est Gedeon, Ierobaal, eò quòd dixisset Ioas: Vlciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram eius. 33. Igitur omnis Madian, & Amalec, & Orientales populi congregati sunt simul: & transeuntes Iordanem, castrametati sunt in valle Iezrael. 34. Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina conuocauit domum Abiezer, vt sequeretur se. 35. Misitque nuncios in vniuersum Manassen, qui & ipse secutus est eum: & alios nuncios in Aser & Zabulon & Nephtali, qui occurrerunt ei. 36. Dixitque Gedeum ad Deum: Si saluum facis per manum meam Israël, sicut locutus es, 37. ponam hoc vellus lanæ in area: si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam quòd per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël. 38. Factumque est ita. Et de nocte consurgens, expresso vellere, concham rore impleuit. 39. Dixitque rursus ad Deum: Ne irascatur furor tuus contra me, si adhuc semel tentauero, signum quærens in vellere. Oro vt solum vellus siccum sit, & omnis terra rore madens. 40. Fecitque Deus nocte illa vt postulauerat: & fuit siccitas in solo vellere, & ros in omni terra.

Vers. 1. FECERVNT AVTEM FILII ISRAEL MALVM IN CONSPECTV DOMINI,] id est fecerunt idola & idololatriam. Hæc enim antonomasticè dicitur malum, quia summum scelus, idque in conspectu Domini, quia Deo videnti & indignanti opponit alium Deum, eumque creatum, & sæpè factum fictúmque ex lapide, auro, argento vel ære, quæ summa Dei iniuria, vilipensio & offensio.

QVI (iratus, iustéque tantum scelus, tantámque sui iniuriam vindicans) TRADIDIT ILLOS IN MANV MADIAN SEPTEM ANNIS.] Madian fuit filius Abrahæ & Cethura. Genes. 25.2. à quo eius posteri dicti sunt Madianitæ, & regio eorum Madian. Duplex autem fuit regio Madian, vna iuxta mare rubrum ad Orientem, in quam fugit Moses, pauitque oues Iethro, eiusque filiam Sephoram vxorem duxit. Exodi 2. Altera vicina Moabitis iuxta Arnon & Areopolim, cuius incolæ masculi omnes occisi & excisi sunt à Mose Numer. 31.7. eò quòd Hebræos prouocassent ad fornicationem & cultum Beelphegor. Numer. 25. Verùm plures tunc hanc cladem metuentes, iam ante ad vicinas gentes profugerunt, qui postea in Madian redierunt: alij quoque vicini, in Madian incolis hac cæde vacuatam, ingressi, illam occuparunt, qui pariter dicti sunt Madianitæ. Hi ergo Iudæam inuaserunt, & à Gedeone cæsi sunt. Porrò Madian abundat camelis, ouibus & capris. Philo Biblicus asserit Israëlitas traditos Madianitis sub Gedeone, eo quòd incitati à quodam Madianita mago, qui nomen Aod, consuluissent Deos Madianitarum.

Madian, Hebr. *Midian* idem est quod litigium, iurgium, contentio, ait Pagnin. quia licèt Madianitæ fratres essent Hebræorum, æquè ac Israëlitæ siue Saraceni, atque Idumæi poste-

ri Esau, vtpote ex eodem Patre Abraham & Iacob respectiuè prognati, tamen eorum perpetui fuere hostes. Rursum *Madian* Hebr. *Midian* idem est quod *Middin*, id est ex iudicio, ait Pagnin. quia iusto Dei iudicio inuaserunt Hebræos ad castigandum eorum scelera. Origen. verò *Madian* interpretatur *extra iudicium*; quia Madianitæ iniustè, quantum est ex parte ipsorum, licèt iustè ex parte Dei, expilarunt Hebræos: hi enim nullam eis iniuriam intulerant. Vnde

Tropol. Madianitæ sunt Turcæ, Hæretici, Tyranni; cæterique impij, qui pios iniustè affligunt, sed Deo id permittente vel ad peccatorum castigationem, vel ad patientiæ probationem.

Vers. 3. CVMQVE SEVISSET (seminasset triticum, hordeum, auenam, pisa, fabas, &c.) ISRAEL, ASCENDEBAT MADIAN ET AMALEC (id est *populus lingens* Hebr.) CÆTERIQVE ORIENTALIVM NATIONVM.] Hebr. *Filij Orientis*, ex Abraham & Cethura progeniti, habitantes ad Orientem, qui proinde vocantur filij Orientis. Genes. 25. 6. Tales quoque dici possunt Ismaëlitæ, Moabitæ, Ammonitæ, &c.

Vers. 4. ET APVD EOS (filios Israel) FIGENTES TENTORIA, SICVT ERANT IN HERBIS CVNCTA VASTABANT,] pascentes in eis suos camelos, boues, oues, neç permittentes vt sata in grana & messem crescerent & maturescerent, quare omne frumentum omnémque annonam succidebant, vt Israelitæ fame perirent.

Tropol. Madianita est dæmon, eiusque asseclæ, qui bona virtutis semina vel à Deo, vel à concionatore alioue simili mentibus hominum immissa disturbant, suffocant & auferunt, ne in opus bonum adolescant.

Vers. 5. INSTAR LOCVSTARVM.] Hæ enim innumera sua copia, æquè ac edendi rodendique auiditate omnia germina radicitus succidunt & depascuntur, vt nihil frugis succrescere & nasci queat. Vnde grandis hæc fuit plaga octaua Ægypti. Exodi 10. 13.

Vers. 6. HVMILIATVSQVE EST ISRAEL.] Hebr. *attenuatus est*. Septuag. *depauperatus & ad mendacitatem redactus*.

Vers. 7. ET (id est idcirco, quia scilicet fames cogebat) CLAMAVIT AD DOMINVM.] Nimirum fames docet homines Dei oblitos illius recordari, imò ad eum clamare vt eam leuet. Sic sæpè superiores qui subditos habent rebelles, adimendo eis cibum humiliant, & ad obedientiam officiumq; reducunt. Qui enim alium pascit, ius in eum acquirit iubendi quæ velit. Homines enim sunt animales, & instar animalium esca ducuntur. Venter enim latrans quiduis subit, vt se satiet.

Vers. 8. QVI MISIT AD EOS VIRVM PROPHETAM.] S. August. Suspicatur fuisse Angelum illum, qui mox v. 11. apparuit Gedeoni. Verùm alij passim censent fuisse hominem prophetiæ spiritu à Deo dotatum, missumque ad Hebræos more cæterorum prophetarum. Quisnam hic fuerit ignoratur, quia Script. eum non nominat. Rabbini diuinant fuisse Phinees Pontificem, sed temerè; ille enim iam pridem erat vita functus. Si enim hoc tempore vixisset, fuisset ducentorum annorum, quæ ætas illo æuo erat insolens & insueta. Porrò Deus volēs exaudire clamorem Hebræorum eosque à Madianitis liberare per Gedeonem, præ-

A misit hunc prophetam, qui eorum ingratitudinē, idola & scelera acriter perstringeret, vt ad cor redirent, ac deinceps soli Deo seruirent, Deū imitetur Prælatus, qui subditis offensas cōdonare statuit, vt prius aceto correctionis eos perfundat & compungat, ne ad vomitum redeant.

NE TIMEATIS DEOS AMORRHÆORVM,] id est ne colatis eos, ne eos reuereamini. Timor enim in Script. omnem cultū Dei significat, tum quia *primus in orbe Deos fecit timor*; tum quia Deus maximè colitur metu & reuerentia, iuxta illud: *Si Dominus ego sum, vbi est timor meus?* Malach. 1. 6. Dominus enim à seruo poscit timorem, ab eoque timeri & coli vult. Vers. 10.

VENIT AVTEM ANGELVS DOMINI, ET SEDIT SVB QVERCV QVÆ ERAT IN EPHRA,] vrbe Vers. 11.
B ita dicta, quæ fuit patria Gedeonis, ad quem hic Angelus mittebatur. Alia est ergo Ephra ab Ephrata; hæc enim erat in tribu Manasse, ex qua erat Gedeon, vt patet vers. 15. Rursum Ephrata Hebr. scribitur per *Aleph*: Ephra verò per *Ain*. Ad hec *Ephrata* Hebr. idem est quod *incrementum*: *Ephra* verò idem quod *puluerulenta*, vel *damula*, vel *cerua*. Porrò Angelus hic sedit sub quercu appositè, quasi Gedeoni robur ad bellandum cōtra Madian additurus. Quercus enim robusta symbolum est roboris. Vnde eum salutans ait: *Dominus tecum virorum fortissime*. Sic Debbora sedebat sub palma, quia suis oraculis texebat palmā victoriæ Barac & Hebræis contra Sisaram.

ET PERTINEBAT (quercus sub qua degebat Angelus) AD IOAS PATREM FAMILIÆ EZRI.] ex qua erat Gedeon. Ioas enim erat pater, id est
C princeps, siue primus & caput familiæ Ezri, ex qua prognatus est Gedeon. Tales alibi vocantur principes domorum, id est familiarum. Hebr. est אבי עזרי *abi ezri*, quod Vatab. & alij vt nomen proprium accipiunt, vertuntque *ad Ioas* oriundum ex *Abi ezri*: fuit enim familia *Abiezri* celebris, vt patet vers. 34. Porrò *Abi ezri* Hebr. idem est quod *pater auxilij*: ex hoc ortus est Gedeon, qui destinabatur à Deo in auxilium Israelis, ad liberandum eum à Madianitis.

CVMQVE GEDEON FILIVS EIVS (Ioas) EXCVTERET ATQVE PVRGARET FRVMENTA IN TORCVLARI, VT FVGERET MADIAN.] *Excuteret*, scilicet flagello, vti Belgæ alij flagellando segetes excutiunt grana ex aristis. Alioqui in Palæstina (vti etiamnum fit in Italia) boues tri-
D turabant segetes eas vngulis calcando, itaque grana excutiendo: vnde illud: *Non alligabis os boui trituranti*. Deuter. 25. 4. Sede Gedeon hic flagello triturauit, quia secretò & festinanter, id fecit, ne à Madianitis appropinquantibus comprehenderetur; eadémque de causa id fecit in torculari, vbi vuæ solent exprimi, ex eisque vinum elici: torcular enim hoc erat in loco plano, & fortè in horreo, vt vult Vatab. vbi solent segetes flagellari & triturari.

Tropol. S. Gregor. 3. Moral. 17. *Quid est*, inquit, *frumentum virga cadere, nisi rectitudine iudicij à vitiorum paleis virtutum grana separare? sed hac agentibus Angelus apparet: quia tantò magis Dominus interiora denunciat, quantò se studiosius homines ab exterioribus purgant*.

Allegor.

Allegor. S. August. serm. 108. de Tempor. *Torcular*, inquit, *vbi messem terebat, propter assiduas tribulationes Ecclesiæ typum gessit. Messis quæ cadebatur Christianum populum significauit, quem adueniens Christus virga disciplinæ, vel baculo crucis suæ, à paleis, id est à peccatis omnibus separauit. Nam & angelus ille qui venit ad eum, & ipse in typum Domini Saluatoris accipitur. Arborem sub qua stetit, & virgam quam tenuit crucem significasse manifestum est. Petra illa super quam Gedeon obtulit holocaustum, Christus erat. Sic enim ait Apostolus: Petra autem erat Christus. Hadus ille qui oblatus est, humanum genus peccatis obnoxium designauit. Quod Angelus virga sua tetigit petram, & exiit ignis, & consumpsit hadum illum; crux tetigit Christum, & de petra quæ erat Christus, ignis exiit charitatis qui humani generis peccata consumpsit. De ipso enim verus Gedeon Christus in Euangelio dixit: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur?*

Et S. Ambros. proœm. lib. 1. de Spiritu sancto. *Non otiosè*, ait, *vellus non in campo posuit, vel in prato, sed in area, vbi messis est tritici (messis enim multa, operarij autem pauci) eo quòd per fidem Domini futura esset messis fœcunda virtutum.*

VERS. 12. ET AIT (Angelus) DOMINVS TECVM (sit) VIRORVM FORTISSIME.] Hebr. גבור החיל *gibbor hechail*, id est, *fortis robore vel strenuitate*. Septuag. *Potens fortitudine*. Chald. *Vir virtutis*. Vatabl. *Vir fortissimè: Gibbor* enim significat virum fortem, potentem, robustum, quales erant gigantes: *chail* verò significat robur, industriam, strenuitatem, vires. Vnde Serarius suspicatur pro *virorum* legendum *virium*, sed nil cogit hoc dicere: nam τὸ *virorum* respondet Hebr. *gibbor*: *gibbor* autem & fortem & virum significat: viri enim sunt fortes. C Vnde *Gabriel* dictus est quasi *fortis Dei*, vel *vir Dei*. Adde qui viribus est fortissimus, hic virorum est fortissimus.

Porrò Gedeon fuit fortis non tantùm corpore, sed magis animo, quo tantum bellum generosè aggressus est. Rursum fuit fortis non solùm naturali, sed & supernaturali, quam Deus hîc illi indebat, & deinceps illi inditurus erat ad opus tam arduum capessendum, fortitudine. Cum enim Deus cuipiam nomen aliquod attribuit, simul & rem dotémque nomine significatam illi indit. Sic cum B. Virgo salutata est à Gabriele Dei legato, *gratia plena*, tunc simul Deus nouam gratiæ copiam & plenitudinem illi indidit: Salutatio enim Dei (& sanctorũ eius, vt S. Pauli, ait Chrysost.) est efficax, ac Dei dicere est facere. Sic Deus Simoni nomen commutans, eúmque vocans *Kepha* D (Cephas) id est *Petrum*, petrinam fortitudinem, qua foret Ecclesiæ basis, illi indidit. Idẽ dicẽdum de Ioanne & Iacobo, cũ eos vocauit Boanerges, id est filios tonitrui; & de Abram, cum eum vocauit Abraham, id est patrẽ multarum gentiũ, &c.

Dicitur ergo Gedeon virorũ fortissimus, ait Serarius, quia corporis viribus excellebat, animíq; robore pręstabat: Secundò, quia ob Dei pręsentiã & opem multò magis deinceps iisdẽ corporis animíque viribus valiturus, magnáque ad populi sui salutem gesturus erat, eáque ipsi tam corporis quàm animi, tam præsens quàm futura ideo proponebatur fortitudo, vt magna cum fiducia & alacritate ad Israëlitici populi vindicias aggrederetur, neque sese nimium despiceret, imparémque A oneri & operi huic duceret. Sic enim & lucta mirabili ac diuturna confirmatus est Iacob, dum in præferocis ac perirati Esau conspectum venire deberet. Genes. 32.

Porrò Septuag. vertunt in nominatiuo *δυνατὸς τῇ ἰσχύϊ*, vt habent Complut. id est *potens vi*; vel *ἰσχυρὸς τῶν δυνάμεων*, id est *fortis virtutum*: vt habent Roman. Vnde S. August. hîc quæst. 32. censet hoc esse Epithetum non Gedeonis, sed Dei. q. d. Dominus tecum est, ô Gedeon, Dominus inquam, qui est fortis virtutum. Verùm melius noster, Chald. & alij vertunt in vocatiuo, vt Gedeon ab Angelo salutetur, vocetúrque virorum fortissimus. Nam causam huius tituli dat Angelus v. 14. cum ait: *Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian.*

VERS. 14. RESPEXITQVE AD EVM DOMINVS,] putà B Angelus legatus Domini, eiúsque personam repræsentans. *Respexit* oculis benignis, sed acribus, Gedeonem timidum erigens ad fiduciam, eique suã opem blando vultu nutúq; promittens, ideóque eum extimulans ad capessendum munus Iudicis & Ducis contra Madianitas, quod ipse illi offerebat. Rectè τὸ *respexit* respondet τὸ *obsecro*, Hebr. בי *bi*, id est *in me*, scilicet obsecro vt respicias, hoc est mihi meísque sis propitius, quod dixerat Gedeon vers. præced. Respiciendo ergo in eum Angelus petitioni & votis eius satisfecit.

VADE IN HAC FORTITVDINE TVA.] Hebr. בכחך *becochacha*, id est in robore quod tibi olim indidi, & nunc adauxi, ac deinceps magis augebo & amplificabo. Vnde Abul. sic exponit: *Vade in fortitudine tua*, hoc est *in fortitudine adiutorij, quod tibi iam promisi.* Audi Theod. quæst. 12. *Memor erat Gedeon mirabilium Dei, firmámque de Deo tenebat opinionem*, &c. *Et meruit vt audiret ab Angelo: proficiscere in robore fidei huius & vinces.*

VERS. 16. EGO ERO TECVM, ET PERCVTIES MADIAN QVASI VNVM VIRVM.] q. d. Ne timeas ô Gedeon tot millia Madianitarum; ego enim te ita roborabo, adeóque eis potentiorem efficiam, vt omnes tam facilè cædas, perinde ac si omnes essent vnus duntaxat vir; siue quàm facilè cæditur vnus vir, tam facilè tu mea ope cædes tota castra Madian: Sic enim vnus Angelus pro Ezechia pugnans cecidit vna nocte in castris Sennacherib 185. Assyriorum, 4. Reg. 35. Tam potens est Deus, imò vnus Dei Angelus.

VERS. 17. DA MIHI SIGNVM, QVÒD TV SIS, QVI LOQVERIS AD ME.] Non peccauit Gedeon petendo signum, quia nesciebat an is qui secum loquebatur esset homo propheta, an Angelus Dei vel diaboli. Satanas enim se transfigurat in Angelũ lucis. Ita Abul. Ait ergo: *Da mihi signum quod tu sis*, scilicet talis, cui diuinam opem victoriámque tam admirabilem de Madian pollicenti fidem habere possim & debeam. Videbat Gedeon Angelũ instar iuuenis pulcherrimi vultu, habitu & moribus elegantissimum, ac miram ex eius præsentia & alloquio sentiebat consolationem, alacritatem & lætitiam; sed necdum certò quis esset, & vnde veniret, ei constabat. Idipsum ergo signo petit sibi declarari & confirmari. Porrò signum hoc poscenti Gedeoni dedit Angelus v. 21. cum virga tangens panem & carnes, illico ex eis ignem eliciuit, quo illa Deo in sacrificiũ obtulit, eóq; facto disparuit. Licèt aliqui putent Gedeonẽ pro signo

postulasse id quod proximè subiicit: *Ne recedas hinc donec reuertar ad te*: quibus fauent Septuag. sed planiùs dicemus duo petiisse Gedeonem, primò, signum iam dictum, secundò, ne Angelus abiret antequàm munus aliquod ei honoris ergo attulisset.

VERS. 18. NE RECEDAS HINC DONEC REVERTAR AD TE, PORTANS SACRIFICIVM OFFERENSQVE TIBI.] Quæres, an verè Gedeon hîc obtulerit sacrificium? Affirmat S. August. qu. 31.

An Gedeon sacrificarit? Asserunt nonnulli.

Voluit, inquit, Gedeon coram Angelo sacrificiũ offerre, velut adiuuandus præsentia eius sanctitatis. Sic & Theod. qu. 12. & Abul. qu. 16. Probant primò, quia id disertè asserit noster dicens: *Portans sacrificium offerensque tibi*. Secundò, quia Septuag. vertunt: Ἐξοίσω θυσίαν, καὶ θύσω ἐνώπιόν σε, id est, *Feram sacrificium, & sacrificabo coram te*. Sic & Vatabl. Tertiò, quia hoc signum petijt Gedeõ ab Angelo, vt ipse se à Deo missum ostenderet per ignem à se miraculosè productum, quo panẽ & carnes à Gedeone allatos cremaret & sacrificaret: qua ratione Elias se verum Dei esse Prophetã contra sacerdotes Baal demonstrauit, ignẽ è cælo eliciendo, qui bouem suum inflammaret, & quasi holocaustum Deo adoleret. 3. Reg. 18. Et Manue Pater Samsonis iubente Angelo c. 13. 16. holocaustum obtulit. Non ergo Gedeon, qui sacerdos non erat, obtulit sacrificium, sed materiam sacrificij detulit Angelo sine igne, vt is igne miraculoso illud consummaret, itaque sacrificaret, atque hoc signo ostenderet se à Deo cui sacrificabat esse missum. Vnde pro eo quod noster vertit: *Offerens tibi*, Hebr. est, *dimittam* vel *deponam coram te*, vt scilicet tu ea inflammes, & per ignem cælestem Deo in sacrificium offeras & consumas. Coxit verò Gedeon carnes sacrificij, quia simul volebat prandium ferre vel Angelo in corpore humano apparenti quasi homini, vel Prophetæ (nesciebat enim an esset Propheta, an Angelus, sed de eo dubitabat, & alterutrum esse suspicabatur) vt pars illi in cibum cederet, si esset Propheta, pars verò altera in sacrificium Dei. Angelus verò vt ostenderet se esse Angelum, nec cibo vesci, vtque euidentius esset miraculum, omnia etiam ius ipsum Deo concremauit, & concremando sacrificauit. Nec enim Angelus legibus sacrificiorum Leuitico latis, quæ non permittunt carnem coctam sacrificari, tenebatur. Ita Abul. Hæc sententia est probabilis, illique fauent Septuag. quæ signum hoc Gedeonis in hoc sacrificio Angeli constituere videntur.

Melius negant alij. Verùm contrarium est verius, scilicet Gedeonem panem & carnes attulisse Angelo, non ad sacrificium, sed ad prandium; vt videlicet Angelus specie humana apparens quasi homo ea comederet: nesciebat enim Gedeon esse Angelum, sed dubitabat an homo esset, an Angelus.

Prob. 1. Prob. primò, quia nullus hîc erat sacerdos qui sacrificaret. Gedeon enim non erat ex tribu sacerdotali, puta ex Leui, sed ex Manasse. Angeli etiam non solent sacrificare. Et Gedeon nesciebat eum qui apparebat esse Angelum.

2. Secundò, quia hædus ex lege non poterat sacrificari, nisi pro peccato Principis. Leuit. 4. 2.

3. Tertiò, Gedeon coxit panes & carnes; ergo ad prandium. Nam ad sacrificium debebant afferri carnes crudæ, imò animal viuum, quòd à A sacerdote mactabatur, coquebatur, & comburebatur in honorem Dei.

Quartò, extra tabernaculum sacrificare non licebat: ergo nec in area Gedeonis. 4.

Quintò, quia Angelus hîc apparebat specie viatoris, ideoque virgam siue Scipionem viatorium manu gestabat, iámque quasi de via fessus, & vmbram quietémque captans sedebat sub quercu. Videtur ergo Gedeon hospitale officium ei exhibere voluisse, ac panes & carnes ad eum refocillandum attulisse. Sic enim fecit Abraham, Angelis quasi peregrinis de via ad se diuertentibus prandium parando. Genes. 18. & Manue cap. 14. vers. 15. 5.

Sextò, quia pro *sacrificium* Hebr. est מנחה *mincha*, id est munus vel donum, vt vertit Chald. Sic Aod obtulit Regi *mincha*, id est munus cap. 3. 15. B fateor *mincha*, speciatim quoque significare munus, quod ex farre vel pane Deo offertur, puta sacrificium ferreum. Leuit. 2. Verùm *mincha* nunquam significat sacrificium carneum: carnes autem hîc attulit Gedeon. 6.

Ad primum ergo respondeo: pro *sacrificium*, Hebr. est *mincha*, id est donum. Noster tamen vertit *sacrificium*, quia Angelus paulò post donũ Gedeonis noluit sibi vsurpare, sed illud conuertit in sacrificium, quod Deo obtulit: Et quia epulæ per catachresin sæpè vocantur θυσία, id est sacrificium & victimæ, vt patet Prou. 9. 2. 1. Reg. 25. in Septuag. Matth. 22. 4. θυσία enim dicitur à θύω, id est occido, vnde *tuër* Gallicum. Idem dico ad secundum. Addo pro θύσω, id est *occidam*, in Septuag. legendum videri θήσω per η, id est *po-* C *nam*; Ita enim legit S. August. qu. 35. Ad tertium patet responsio ex iam dictis. Adde nescisse Gedeonem an is qui apparebat esset sacerdos, qui posset sacrificare. Denique Gedeonem non cogitasse de sacrificio patet ex eo, quòd non erexit altare, non attulit ligna & ignem, quibus hostia crematetur: Vnde nullam Angelo sacrificij fecit mentionem; multò minùs præsciuit Angelum virga sua ignem eliciturum, quo carnes ab eo allatæ sacrificarentur. Ita Theod. Procopius, Caiet. Arias, Serarius. Audi Procopium: *Sacrificium id dicit, quod ad epulum destinatum erat. Victima enim non coquebatur iuxta legem. Cæterùm sub quercu ponit Abrahamum imitatus, ac ratus hunc fercula absumpturum.*

AZYMOS PANES,] non quòd esset tempus Paschale, quo Iudæis non nisi azymo vesci lice- D bat, sed quòd Gedeon festinaret, metuerétque ne Angelus ob moram abiret: quare cum non haberet tempus farinam fermentandi, ex ea infermentata azymos panes festinanter coxit. VERS. 19.

PONE SVPER PETRAM ILLAM.] Petram ergo illam Angelus statuit pro altari, in quo omnia hæc Deo per ignem sacrificare destinabat. Petra hæc erat typus Christi. 1. Corinth. 10. 4. qui simul est altare, sacerdos & victima, quam Deo in Eucharistia offerimus. Aliud signum enarrat Philo Biblicus, scilicet Angelum iussisse Gedeoni, vt aquam super petram effunderet, ac Gedeonem ab Angelo petiisse hoc signum, dixisséque: *Fiat medium sanguis & medium ignis. Et effudit Gedeon aquam super petram, & factum est cum* VERS. 20.

effudisset, vt fieret media pars flamma, media autem pars sanguis, & commixta sunt vtraque id est ignis & sanguis, & non extinxit ignem sanguis, nec sanguinem ignis exussit. Addit Philo per Gedeonem cæsa esse centum & viginti Madianitarum millia, & cæteros fugisse. Verum hic Philo est suspectæ fidei.

VERS. 21. EXTENDIT SVMMITATEM VIRGÆ, &c. ET TETIGIT CARNES ET PANES AZYMOS, ASCENDITQVE IGNIS DE PETRA, ET CARNES AZYMÓSQVE PANES CONSVMPSIT.] Ecce hoc est signum quod Gedeoni poscenti Angelus exhibuit, quo primò ostendit se esse Angelum à Deo missum. Secundò, se non vesci cibo. Tertiò, se hæc omnia à Gedeone allata, sibíque oblata Deo per ignem sacrificare. Ignem autem produxit ex valida collisione petræ per virgam cuspide ferrea, vt videtur armatam; sicut silicem collidendo ad ferrum, & eo elicimus ignem, aut alio B simili modo applicando actiua passiuis, eo modo, quo ex secretis naturæ causis sciebat producendum ignem. Angelus ergo hîc sacerdotis officio functus est, Gedeon verò ministri. Ita Theod. Abul. Lyran. Dion. & alij.

Mysticè, caro hædi est culpa, ius sunt illecebræ cupiditatum. Quòd ergo Angelus extendit virgam & tetigit petram, de qua exiuit ignis, ostendit quòd caro Christi repleta spiritu cælesti ignéque diuino, peccata omnia hominum exureret. Ita S. Ambros. proœmio lib. 1. de Spiritu sancto, quem audi: *Iam tunc igitur in mysterio declaratum est, quia Dominus Iesus in carne sua totius mundi peccata crucifixus aboleret, nec solùm delicta factorum, sed etiam cupiditates animorum: caro enim hædi ad culpam facti refertur, ius ad illecebras cupiditatum, sicut scriptum est: quia concupiuit populus cupiditatem pessimam: & dixerunt quis nos cibabit carne? Quòd igitur extendit Angelus virgam & tetigit petram, de qua ignis exiuit, ostendit quod caro Domini spiritu repleta diuino, peccata omnia humanæ conditionis exureret. Vnde & Dominus ait: Ignem veni mittere in terram.*

Eadem ad verbum extant in S. August. serm. 108. de Temp. Quare ex alterutro in alterum transcripta sunt. Audi & S. Gregor. 3. Moral. 17. *Angelus occidi hædum præcipit, id est omnem appetitum carnis nostræ immolari; carnésque supra petram poni, & ius carnium desuper fundi. Quem alium signat petra, nisi eum de quo per Paulum dicitur: Petra autem erat Christus? carnes ergo super petram ponimus, cum corpus nostrum in Christi imitatione cruciamus. Ius etiam carnium desuper fundit, qui in conuersatione Christi ipsas etiam à se carnales delectationes exinanit. Quasi enim ius ex carne liquidum in petram funditur, quando mens à cogitationum carnalium fluxu vacuatur. Quæ tamen mox Angelus virga tangit, quia intentionem nostram nequaquam potestas diuini adiutorij deserit. De petra autem ignis exit, & ius carnésque consumit, quia afflatus à redemptore spiritus tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, vt omne quod in eo illicitum est & operis & cogitationis exurat.*

VERS. 22. ANGELVS AVTEM DOMINI EVANVIT EX OCVLIS EIVS,] Ascendens in cælum, ait Caiet. vnde venerat. Vnde Chald. vertit: *Ascendit è regione oculorum eius.* Inde quoque agnouit Gedeon hunc esse Angelum Dei. Vnde sequitur.

A VIDENSQVE GEDEON, QVOD ESSET ANGELVS DOMINI AIT: HEV MI DOMINE DEVS (moriendum mihi est) QVIA VIDI ANGELVM DOMINI FACIE AD FACIEM.] VERS. 22.

DIXITQVE EI DOMINVS (Angelus legatus Dei) PAX TECVM, NE TIMEAS, NON MORIERIS.] Ex hoc Gedeonis dicto, & ex illo Manue cap. 13. 22. *Moriemur, quia vidimus Deum,* liquet communem vulgi opinionem tunc fuisse moriturum eum, qui Deum vel Angelum vidisset. Vnde Iudæi hanc colligunt regulam. *Quicúmque manifestè Angelum viderit, hunc statim consequetur mors.* Orta videtur ista opinio ex eo quòd Angeli sint subtilissimi spiritus ac familiares Deo: quare cum hominibus apparet, videntur eos velle à carne ad spiritum secum traducere ad Deum, ac subinde citare eos ad iudicem Deum. Adde quòd Angeli subinde morituris apparent, vt eos ad aliam vitam traducant. Vnde Iacob viso Angelo admirans se non mori ait: *Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Genes. 32. 30. Tanta enim est Angelorum lux, gloria, maiestas, vt hominem exanimare videatur. Aucta est hæc opinio ex illo Dei ad Mosen oraculo. Exodi 32. 20. *Non videbit me homo & viuet*, ait S. August. hîc quæst. 54. Item ex aliquorum punitione, qui ob scelera ab Angelis occisi sunt, vti ub eis cæsi sunt primogeniti Ægyptiorum. Exodi 12. & Sodomitæ Genes. 19. Her & Onan Genes. 36. sic etiamnum de spiritibus, eorúmque apparitionibus multi multa imaginantur & narrant, quæ vana & fabulosa sunt. VERS. 23.

Opinio moriturum eum qui viderit Angelum. Vnde?

C Verùm hunc eorum timorem vanum fuisse, liquet ex visionibus Angelorum factis Abrahæ, Iacob, Mosi, Iosue, Gedeoni, & aliis. Hi enim viderunt Angelos, nec tamen mortui sunt. Vnde Angelus hîc ait Gedeoni: *Ne timeas, non morieris.* Etsi enim hic Angelus iam euanuisset ex oculis Gedeonis, tamen hanc vocem formauit in aëre vicino auribus Gedeonis, vt ipsi metum mortis adimeret, ait Abulens.

ÆDIFICAVIT ERGO GEDEON ALTARE DOMINO, VOCAVITQVE ILLVD: DOMINI PAX,] Eo quòd Angelus ei dixerat: *Pax tecum, ne timeas, non morieris.* Erexit ergo hoc altare non ad sacrificandum; hoc enim vetitum erat erigi extra Tabernaculum siue templum. Leuit. 17. 4. sed in monumentum incolumitatis & pacis sibi ab An- D gelo viso præstitæ, salutisque & liberationis Israëlis à Madianitis ab eodem sibi promissæ. Vnde vocauit illud: *Domini pax.* Simile altare ædificarunt Rubenitæ, Iosue 22. versi. 10. Ita Abul. nisi malis cum Caiet. Lyrano, Aria, & Serario, hoc altare idem esse cum eo quòd iussu Dei ædificauit Gedeon v. 26. idque pariter est probabile. VERS. 24.

DIXIT DOMINVS AD EVM: TOLLE TAVRVM PATRIS TVI, ET ALTERVM TAVRVM ANNORVM SEPTEM, DESTRVESQVE ARAM BAAL, &c.] Chald. *Taurum qui pinguefactus sit annos septem.* Vide Arias & Rabbini, quin & Theodor. putant hunc taurum vel à ciuitate, vel à patre Gedeonis Deo dicatum fuisse in sacrificium ab initio persecutionis Madianitarum, vt ea cessante Deo in sacrificium offerretur, VERS. 25.

postulasse id quod proximè subiicit: *Ne recedas hinc donec reuertar ad te*: quibus fauent Septuag. sed planiùs dicemus duo petiisse Gedeonem, primò, signum iam dictum, secundò, ne Angelus abiret antequàm munus aliquod ei honoris ergo attulisset.

Vers. 18. Ne recedas hinc donec reuertar ad te, portans sacrificium offerensque tibi.] Quæres, an verè Gedeon hîc obtulerit sacrificium? Affirmat S. August. qu.31. Voluit, inquit, Gedeon coram Angelo sacrificiũ offerre, velut adiuuandus præsentia eius sanctitatis. Sic & Theod. qu.12. & Abul. qu.16. Probant primò, quia id disertè asserit noster dicens: *Portans sacrificium offerensque tibi.* Secundò, quia Septuag. vertunt: Οἴσω θυσίαν, καὶ θύσω ἐνώπιόν σε, id est, *Feram sacrificium, & sacrificabo coram te.* Sic & Vatabl. Tertiò, quia hoc signum petijt Gedeõ ab Angelo, vt ipse se à Deo missum ostenderet per ignem à se miraculosè productum, quo panẽ & carnes à Gedeone allatos cremaret & sacrificaret: qua ratione Elias se verum Dei esse Prophetã contra sacerdotes Baal demonstrauit, ignẽ è cælo eliciendo, qui bouem suum inflammaret, & quasi holocaustum Deo adoleret. 3. Reg. 18. Et Manue Pater Samsonis iubente Angelo c.13. 16. holocaustum obtulit. Non ergo Gedeon, qui sacerdos non erat, obtulit sacrificium, sed materiam sacrificij detulit Angelo sine igne, vt is igne miraculoso illud consummaret, itaque sacrificaret, atque hoc signo ostenderet se à Deo cui sacrificabat esse missum. Vnde pro eo quod noster vertit: *Offerens tibi*, Hebr. est, *dimittam* vel *deponam coram te*, vt scilicet tu ea inflammes, & per ignem cælestem Deo in sacrificium offeras & consumas. Coxit verò Gedeon carnes sacrificij, quia simul volebat prandium ferre vel Angelo in corpore humano apparenti quasi homini, vel Prophetæ (nesciebat enim an esset Propheta, an Angelus, sed de eo dubitabat, & alterutrum esse suspicabatur) vt pars illi in cibum cederet, si esset Propheta, pars verò altera in sacrificium Dei. Angelus verò vt ostenderet se esse Angelum, nec cibo vesci, vtque euidentius esset miraculum, omnia etiam ius ipsum Deo concremauit, & concremando sacrificauit. Nec enim Angelus legibus sacrificiorum Leuitico latis, quæ non permittunt carnem coctam sacrificari, tenebatur. Ita Abul. Hæc sententia est probabilis, illique fauent Septuag. quæ signum hoc Gedeonis in hoc sacrificio Angeli constituere videntur.

Melius negant alij. Verùm contrarium est verius, scilicet Gedeonem panem & carnes attulisse Angelo, non ad sacrificium, sed ad prandium; vt videlicet Angelus specie humana apparens quasi homo ea comederet: nesciebat enim Gedeon esse Angelum, sed dubitabat an homo esset, an Angelus.

Prob. 1. Prob. primò, quia nullus hîc erat sacerdos qui sacrificaret. Gedeon enim non erat ex tribu sacerdotali, puta ex Leui, sed ex Manasse. Angeli etiam non solent sacrificare. Et Gedeon nesciebat eum qui apparebat esse Angelum.

2. Secundò, quia hædus ex lege non poterat sacrificari, nisi pro peccato Principis. Leuit. 4. 2.

3. Tertiò, Gedeon coxit panes & carnes; ergo ad prandium. Nam ad sacrificium debebant afferri carnes crudæ, imò animal viuum, quòd à sacerdote mactabatur, coquebatur, & comburebatur in honorem Dei.

Quartò, extra tabernaculum sacrificare non licebat: ergo nec in area Gedeonis. 4.

Quintò, quia Angelus hîc apparebat specie viatoris, ideòque virgam siue Scipionem viatorium manu gestabat, iámque quasi de via fessus, & vmbram quietémque captans sedebat sub quercu. Videtur ergo Gedeon hospitale officium ei exhibere voluisse, ac panes & carnes ad eum refocillandum attulisse. Sic enim fecit Abraham, Angelis quasi peregrinis de via ad se diuertentibus prandium parando. Genes. 18. & Manue cap. 14. vers. 15. 5.

Sextò, quia pro *sacrificium*: Hebr. est מנחה *mincha*, id est munus vel donum, vt vertit Chald. Sic Aod obtulit Regi *mincha*, id est munus cap. 3. 15. fateor *mincha*, speciatim quoque significare munus, quod ex farre vel pane Deo offertur, puta sacrificium ferreum. Leuit. 2. Verùm *mincha* nunquam significat sacrificium carneum: carnes autem hîc attulit Gedeon. 6.

Ad primum ergo respondeo: pro *sacrificium*. Hebr. est *mincha*, id est donum. Noster tamen vertit *sacrificium*, quia Angelus paulò post donũ Gedeonis noluit sibi vsurpare, sed illud conuertit in sacrificium, quod Deo obtulit: Et quia epulæ per catachresin sæpè vocantur θυσία, id est sacrificium & victimæ, vt patet Prou. 9. 2. 1. Reg. 25. in Septuag. Matth. 22. 4. θυσία enim dicitur à θύω, id est occido, vnde *tuër* Gallicum. Idem dico ad secundum. Addo pro θύσω, id est *occidam*, in Septuag. legendum videri θήσω per η, id est *ponam*; Ita enim legit S. August. qu. 35. Ad tertium patet responsio ex iam dictis. Adde nescisse Gedeonem an is qui apparebat esset sacerdos, qui posset sacrificare. Denique Gedeonem non cogitasse de sacrificio patet ex eo, quòd non erexit altare, non attulit ligna & ignem, quibus hostia cremaretur: Vnde nullam Angelo sacrificij fecit mentionem; multò minùs præsciuit Angelum virga sua ignem eliciturum, quo carnes ab eo allatæ sacrificarentur. Ita Theod. Procopius, Caiet. Arias, Serarius. Audi Procopium: *Sacrificium id dicit, quod ad epulum destinatum erat. Victima enim non coquebatur iuxta legem. Caterùm sub quercu ponit Abrahamum imitatus, ac ratus hunc fercula absumpturum.*

Azymos panes,] non quòd esset tempus Paschale, quo Iudæis non nisi azymo vesci licebat, sed quòd Gedeon festinaret, metuerétque ne Angelus ob moram abiret: quare cum non haberet tempus farinam fermentandi, ex ea infermentata azymos panes festinanter coxit. Vers. 19.

Pone super petram illam.] Petram ergo illam Angelus statuit pro altari, in quo omnia hæc Deo per ignem sacrificare destinabat. Petra hæc erat typus Christi. 1. Corinth. 10. 4. qui simul est altare, sacerdos & victima, quam Deo in Eucharistia offerimus. Aliud signum enarrat Philo Biblicus, scilicet Angelum iussisse Gedeoni, vt aquam super petram effunderet, ac Gedeonem ab Angelo petiisse hoc signum, dixisséque: *Fiat medium sanguis & medium ignis. Et effudit Gedeon aquam super petram, & factum est cum* Vers. 20.

effudisset, vt fieret media pars flamma, media autem pars sanguis, & commixta sunt vtraque id est ignis & sanguis, & non extinxit ignem sanguis, nec sanguinem ignis exussit. Addit Philo per Gedeonem cæsa esse centum & viginti Madianitarum millia, & cæteros fugisse. Verum hic Philo est suspectæ fidei.

VERS. 21. EXTENDIT SVMMITATEM VIRGÆ, &c. ET TETIGIT CARNES ET PANES AZYMOS, ASCENDITQVE IGNIS DE PETRA, ET CARNES AZYMÓSQVE PANES CONSVMPSIT.] Ecce hoc est signum quod Gedeoni poscenti Angelus exhibuit, quo primò ostendit se esse Angelum à Deo missum. Secundò, se non vesci cibo. Tertiò, se hæc omnia à Gedeone allata, sibique oblata Deo per ignem sacrificare. Ignem autem produxit ex valida collisione petræ per virgam cuspide ferrea, vt videtur armatam; sicut silicem collidendo ad ferrum, & eo elicimus ignem, aut alio simili modo applicando actiua passiuis, eo modo, quo ex secretis naturæ causis sciebat producendum ignem. Angelus ergo hîc sacerdotis officio functus est, Gedeon verò ministri. Ita Theod. Abul. Lyran. Dion. & alij.

Mysticè, caro hædi est culpa, ius sunt illecebræ cupiditatum. Quòd ergo Angelus extendit virgam & tetigit petram, de qua exiuit ignis, ostendit quòd caro Christi repleta spiritu cęlesti ignéque diuino, peccata omnia hominum exureret. Ita S. Ambros. proœmio lib. 1. de Spiritu sancto, quem audi: *Iam tunc igitur in mysterio declaratum est, quia Dominus Iesus in carne sua totius mundi peccata crucifixus aboleret, nec solùm delicta factorum, sed etiam cupiditates animorum: caro enim hadi ad culpam facti refertur, ius ad illecebras cupiditatum, sicut scriptum est: quia concupiuit populus cupiditatem pessimam: & dixerunt quis nos cibabit carne? Quòd igitur extendit Angelus virgam & tetigit petram, de qua ignis exiuit, ostendit quod caro Domini spiritu repleta diuino, peccata omnia humanæ conditionis exureret. Vnde & Dominus ait: Ignem veni mittere in terram.*

Eadem ad verbum extant in S. August. serm. 108. de Temp. Quare ex alterutro in alterum transcripta sunt. Audi & S. Gregor. 3. Moral. 17. *Angelus occidi hædum præcipit, id est omnem appetitum carnis nostræ immolari; carnésque supra petram poni, & ius carnium desuper fundi. Quem alium signat petra, nisi eum de quo per Paulum dicitur: Petra autem erat Christus? carnes ergo super petram ponimus, cum corpus nostrum in Christi imitatione cruciamus. Ius etiam carnium desuper fundit, qui in conuersatione Christi ipsas etiam à se carnales delectationes exinanit. Quasi enim ius ex carne liquidum in petram funditur, quando mens à cogitationum carnalium fluxu vacuatur. Quæ tamen mox Angelus virga tangit, quia intentionem nostram nequaquam potestas diuini adiutorij deserit. De petra autem ignis exit, & ius carnésque consumit, quia afflatus à redemptore spiritus tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, vt omne quod in eo illicitum est & operis & cogitationis exurat.*

VERS. 22. ANGELVS AVTEM DOMINI EVANVIT EX OCVLIS EIVS,] Ascendens in cælum, ait Caiet. vnde venerat. Vnde Chald. vertit: *Ascendit è regione oculorum eius.* Inde quoque agnouit Gedeon hunc esse Angelum Dei. Vnde sequitur.

VIDENSQVE GEDEON, QVÒD ESSET ANGELVS DOMINI AIT: HEV MI DOMINE DEVS (moriendum mihi est) QVIA VIDI ANGELVM DOMINI FACIE AD FACIEM.] VERS. 22.

DIXITQVE EI DOMINVS (Angelus legatus Dei) PAX TECVM, NE TIMEAS, NON MORIERIS.] Ex hoc Gedeonis dicto, & ex illo Manue cap. 13. 22. *Moriemur; quia vidimus Deum;* liquet communem vulgi opinionem tunc fuisse moriturum eum, qui Deum vel Angelum vidisset. Vnde Iudæi hanc colligunt regulam: *Quicúmque manifestè Angelum viderit, hunc statim consequetur mors.* Orta videtur ista opinio ex eo quòd Angeli sint subtilissimi spiritus ac familiares Deo: quare cum hominibus apparet, videntur eos velle à carne ad spiritum secum traducere ad Deum, ac subinde citare eos ad iudicem Deum. Adde quòd Angeli subinde morituris apparent, vt eos ad aliam vitam traducant. Vnde Iacob viso Angelo admirans se non mori ait: *Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Genes. 32. 30. Tanta enim est Angelorum lux, gloria, maiestas, vt hominem exanimare videatur. Aucta est hæc opinio ex illo Dei ad Mosen oraculo. Exodi 33. 20. *Non videbit me homo & viuet,* ait S. August. hîc quæst. 54. Item ex aliquorum punitione, qui ob scelera ab Angelis occisi sunt, vti ab eis cæsi sunt primogeniti Ægyptiorum. Exodi 12. & Sodomitæ Genes. 19. Her & Onan Genes. 36. sic etiamnum de spiritibus, eorúmque apparitionibus multi multa imaginantur & narrant, quæ vana & fabulosa sunt. VERS. 23. *Opinio moriturum eum qui viderit Angelum. Vnde?*

Verùm hunc eorum timorem vanum fuisse, liquet ex visionibus Angelorum factis Abrahæ, Iacob, Mosi, Iosue, Gedeoni, & aliis. Hi enim viderunt Angelos, nec tamen mortui sunt. Vnde Angelus hîc ait Gedeoni: *Ne timeas, non morieris.* Etsi enim hic Angelus iam euanuisset ex oculis Gedeonis, tamen hanc vocem formauit in aëre vicino auribus Gedeonis, vt ipsi metum mortis adimeret, ait Abulens.

ÆDIFICAVIT ERGO GEDEON ALTARE DOMINO, VOCAVITQVE ILLVD: DOMINI PAX,] Eo quòd Angelus ei dixerat: *Pax tecum, ne timeas, non morieris.* Erexit ergo hoc altare non ad sacrificandum; hoc enim vetitum erat erigi extra Tabernaculum siue templum. Leuit. 17. 4. sed in monumentum incolumitatis & pacis sibi ab Angelo viso præstitæ, salutisque & liberationis Israëlis à Madianitis ab eodem sibi promissæ. Vnde vocauit illud: *Domini pax.* Simile altare ædificarunt Rubenitæ, Iosue 22. vers. 10. Ita Abul. nisi malis cum Caiet. Lyrano, Aria, & Serario, hoc altare idem esse cum eo quòd iussu Dei ædificauit Gedeon v. 26. idque pariter est probabile. VERS. 24.

DIXIT DOMINVS AD EVM: TOLLE TAVRVM PATRIS TVI, ET ALTERVM TAVRVM ANNORVM SEPTEM; DESTRVESQVE ARAM BAAL, &c.] Chald. *Taurum qui pinguefactus sit annos septem.* Vide Arias & Rabbini, quin & Theodor. putant hunc taurum vel à ciuitate, vel à patre Gedeonis Deo dicatum fuisse in sacrificium ab initio persecutionis Madianitarum, vt ea cessante Deo in sacrificium offerretur, VERS. 25.

ideóque tot annis, quot durarat persecutio fuisse saginatum, ac pluribus saginandum fuisse, si persecutio diutiùs durasset.

Vers.26. Et ædificabis altare Domino Deo tuo in summitate petræ huius, super quam ante sacrificium (victimam panum & carnium) posuisti: Tollesque taurum secundum, et offeres holocaustum.] Vnde Arias putat vtrúmque taurum fuisse immolatum, & sub secundo priorem intelligi. Fieri tamen potest, ait Serarius, vt è duobus vnus hîc tantùm luce oriente, vt Abulensi videtur quæst.40. vel alia quapiam de causa immolari potuerit, & hic prius immolatus sit, quia septennis pinguissimus, seruitutíque finiendæ accommodatissimus, ideóque vel altero iam cremato penitus, vel adhuc postea cremando, hunc solum aræ superpositum, & adhuc ardentem inuenerunt Ephræi, vers.28.

Hic ergo Gedeonem, licèt non ex tribu sacerdotali, scilicet Leui, sed ex Manasse Deus creauit sacerdotem, iussitque ei sacrificare sibi, vt esset typus Christi, qui fuit sacerdos.

Allegor. S.Ambros. proœmio in lib.1. de Spiritu, *S.Gedeon, inquit, occidit vitulum à patre suo idolis deputatum, & ipse septennem alium vitulum immolauit Deo. Quo facto manifestissimè reuelauit, post aduentum Domini omnia gentilitatis abolenda sacrificia, solúmque sacrificium Deo Dominicæ Passionis pro redemptione populi deferendum. Etenim vitulus ille erat in typo Christus, in quo septem spiritualium plenitudo virtutum, sicut Esaias dixit, habitabat. Hunc vitulum & Abraham obtulit, quando diem Domini vidit, & gauisus est. Hic est qui nunc in hædi typo, nunc in ouis, nunc in vituli offerebatur. Hædi, quòd sacrificium pro delictis fit; ouis, quòd voluntaria hostia; vituli, quòd immaculata sit victima. Præuidit ergo mysterium S.Gedeon.* Eadem habet August. serm. 108. de Temp. sed phrasis magis redolet stylum sanctus Ambros.

Vers.31. Nunquid vltores estis Baal, vt pugnetis pro eo? Qui adversarius est eius, moriatur antequam lux crastina veniat. Si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram eius.] Significantiùs habent Hebr. *Num vos litigabitis pro Baal? num vos eum seruabitis?* Apparenti argumento Ioas pater liberat filium Gedeonem, aræ Baal euersorem à morte. q. d. Si Baal Deus est, sentit vtique hanc iniuriam in succisione aræ suæ sibi irrogatam: quare si ipse Deus est omnipotens & impietatis vindex, seruet se suúmque cultum, ac vindicet se de eo, qui euertit aram eius ante crastinum diem, vt omnibus appareat eum esse Deum, ab omnibus timendum colendúmque.

Vers.32. Ex illo die vocatus est Gedeon Ierobaal, eo qvòd dixisset Ioas: Vlciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram eius.] *Gedeon*, Hebr. idem est quod *succisor iniquitatis & idoli*, item *succisor doloris*: Hic enim comitatur iniquitatem, sicut lictor reum. Idem dictus est *Ierobaal*, quasi ירב בעל *iarub baal*, id est litigans, contendens, certans cum Baal. Vnde pro *vlciscatur se de eo* Hebr. est, ירב בו *iareb bo*, id est litiget cum eo,

A litem illi intendat, contendat & certet cum eo, ac si potentior est vlciscatur se de eo, eúmque castiget & puniat. q.d. Vt quid vos litigatis cum Gedeone filio meo, eo quòd euerterit aram Baal? litiget ipse Baal si Deus est, cum eo. Si enim Deus est, potens est & iustus, vt iniuriam hanc suam puniat: quare non eget vobis actoribus & litigatoribus. Est argumentum in speciem probabile, & ad hominem. Ciues enim & incolæ Ephra cultores Baal, hanc de suo Baal opinionem & sensum habebant: sed reuera ipsum in se est imbecillum & inualidum. Simili enim modo liceret dicere Hæreticis iconoclastis: Si Deus & sancti ægrè ferunt imaginum suarum confractionem, vindicet se de nobis, nósque castiget. At hoc dicere non licèt, nec sufficit ad facti excusationem: tum quia Deus vltionem suæ iniuriæ sæpè in hac
B vita dissimulat, differtque in alteram vitam, vt sit acrior & æterna; tum quia constituit Reges & Magistratus, qui iniurias sibi illatas iudicent & vindicent; quare illi ex officio idipsum facere obligantur.

Porrò pro *Ierobaal*, per crasin. Gedeon vocatus est *Arbel*, vt patet Osee 10.14. Vide ibi dicta.

Tropol. Vis esse Gedeon, id est succisor iniquitatis? Succide ex corde tuo & proximorum omnes cupiditates noxias; hæc enim sunt idola & aræ Baal, quæ quisque sibi in mente pingit & fingit, quæ si succidat, facilè Madianitas, id est dæmones superabit.

Aliter nomen Gedeon (nescio à qua radice Hebræa) interpretatur explicátque S. Gregor. 30.Moral.17. *Gedeon*, inquit, *interpretatur circum-*
C *iens in vtero. Dominus enim noster per maiestatis potentiam omnia complectitur, & tamen per dispensationis gratiam intra vterum Virginis humilitatem sumens venit. Quis est ergo circumiens in vtero, nisi omnipotens Deus sua dispensatione nos redimens, diuinitate cuncta complectens, & humanitatem intra vterum sumens? In quo vtero & incarnatus est, & clausus non est, quia & intra vterum fuit per infirmitatis substantiam, & extra mundum per potentiam maiestatis. Madian verò interpretatur de iudicio. Vt enim hostes eius repellendi destruendíque essent, non de vitio repellentis, sed de iudicio iustè iudicantis fuit.*

Spiritus autem Domini induit Gedeon.] Septuag. *Et Spiritus Domini fortificauit Gedeonem.* Chald. *Et spiritus fortitudinis ab ante Dominum vestiuit Gedeon.* q. d. Gedeon à Deo Vers.35.
D plenitudinem, & abundantiam spiritus & fortitudinis accepit, ad instruendum prælium contra Madianitas innumeros. Hoc enim significat verbum *induo*, vt patet Iob. 7.5. *Induta est caro mea putredine*, hoc est plena est putredine, & tota quasi putida & putrida. Et cap.8.22. *Qui oderunt te, induentur* (id est replebuntur) *confusione.* Psal.34.26. *Induantur* (repleantur) *confusione qui quærunt mala mihi.* Psal.108. *Induit maledictionem sicut vestimentum*, quo vndique ambitur & cingitur. *Fiat ei sicut vestimentum quo operitur, & sicut zona qua semper præcingitur. Induantur qui detrahunt mihi pudore, & operiantur sicut diploide confusione sua.* 1. Corinth. 15. oportet *corruptibile hoc induere incorruptionem.* Ephes. 6. *Induite Iesum Christum*, vt eius spiritu pleni, vndique eo

quaſi ambiamini, ipſúmque intuentibus repræſẽtetis, vt qui vos viderit & audierit, ipſum Chriſtum in vobis ſe videre & audire exiſtimet.

VERS. 36. DIXITQVE GEDEON AD DEVM: SI SALVVM FACIS ISRAEL PER MANVM MEAM SICVT LOCVTVS ES,]

VERS. 37. PONAM HOC VELLVS IN AREA: SI ROS IN SOLO VELLERE FVERIT, ET IN OMNI TERRA SICCITAS, SCIAM QVOD PER MANVM MEAM, SICVT LOCVTVS ES, LIBERABIS ISRAEL.] Gedeon iam certa habuerat indicia Angelum Dei ſibi apparuiſſe, per ignem miraculosè ab eo è petra elicitum, Deúmque velle vt ipſe prælium contra Madian capeſſeret; cur ergo de nouo petit eius rei ſignum, puta rorem in vellere? S. Thom. 2.2. q. 97. art. 2. ad 3. Abul. hîc, & nonnulli alij cenſent Gedeonem peccaſſe infidelitate, vel mortali, vel ſaltem veniali, eo quòd dubitarit de promiſſis Dei, ac ab eo ex debilitate fidei nouum ſignum petierit.

Mitiùs meliúſque Origen. hom. 8. S. Ambroſ. loco citato, Iſidorus, Lyran. Caiet. Arias, Serarius & alij aſſerunt eum non peccaſſe, quia Apoſtolus Hebr. 11. Gedeonem inter ſanctos veteris Teſtamenti annumerat, cúmque à fide eximia collaudat; & quia Deus hîc tam facilè petitioni vtrique Gedeonis obſecutus eſt.

Videtur ergo Gedeon ex magna in Deum fiducia, animóque lætitia geſtiente (iam enim ſpiritus Domini eum induerat) ad Dei gloriam hæc duo ſigna petijſſe, non tam ad ſuam, quàm ad ſuorum commilitonum, quos ad ſe & prælium hocce ſuum iuſſu Dei conuocabat, fidem & ſpem erigendam; vt ſcilicet ipſos ſenſim ad ſe confluentes his ſignis diuinis, confirmaret, & in certam victoriæ ſpem accenderet, vnde & coacto iam exercitu ſignum hoc petijt. Ita Caiet. Salianus & Suarez. Rurſum videtur Gedeon à Deo motus & inſtinctus hęc ſigna petijſſe, ad myſterij, quod iis de Chriſto figurabatur, ſignificationem, de quo mox plura. Simili de cauſa Moſes petijt à Deo ſignum miſſionis ſuæ ad Pharaonem. Exodi 3. & Ezechias ſanationis ſuæ è morbo. Iſaię 38. 22. Ita Suarez tom. 1. de Relig. lib. 1. de irreligioſitate c. 2. & Leſſius lib. 2. de virtut. Card. c. 45. dub. 1. Tertiam excuſationem Gedeonis affert Suarez, eámque præ cæteris probat, ipſe æquè ac Serarius; quòd ſcilicet Gedeon petierit hoc ſignum, vt omnem dubitationis motum etiam inuoluntarium ex animo tolleret; licèt enim ipſe firmiter crederet Deo promittenti victoriam, tamen ſentiebat in re tam ardua aliquos dubitationis motus & diffidentiæ tentationes, quas vt eximeret, fidémque omnino ſolidaret & augeret, petiit hoc ſignum. Quartam affert Dion. Carth. quòd ſcilicet crederet quidem Deo promittenti victoriam, ſed metueret ne promiſſio hæc eſſet conditionata, ſi ſcilicet Hebræi toto corde Deo ſeruirent, non abſoluta: quare petit hoc ſignum, quo Deus declaret promiſſionem hanc eſſe abſolutam: petiit ergo Gedeon geminum ſignum, ſiue vnum idémque inuerſum. Priùs enim petiit, vt ros ſolùm eſſet in vellere ouis, in reliqua verò terra eſſet ſiccitas: poſteriùs vero petiit, vt ſolum vellus eſſet ſiccum, reliqua verò terra eſſet rorulenta & humida.

Sed cur hoc ſignum potiùs quàm aliud quod-uis poſtulauit Gedeon? Ad litteram Arias cenſet, quòd ipſe per vellus indicarit ſuam vilitatem & abiectionem, ac ineptitudinem ad bellum hoc cõficiendum; vnde petierit rorem, id eſt gratiam, miſericordiam, ſpiritum & fortitudinem à Deo ſibi ad hoc infundi. Hebr. enim גזה *gizza*, id eſt *vellus*; alludit ad גזז *gazaz* (littera enim *zain* continet *ds*, ideóque continet *dalet*, quæ eſt in nomine *Gedeon*) id eſt decondere, ſuccidere, excidere. q. d. Ego ô Domine ſum quaſi vellus ouile detonſum, & omni robore viribúſque ſucciſum; tu ergo rore tuæ gratiæ & fortitudinis illud imple, vt illo roboratus tantum prælium capeſſere audeam, illúdque feliciter conficiam.

Ros in vellere ad litteram quid?

E contrario in poſteriore ſigno Arias opinatur, rorem in terra fuiſſe ſudoris & anxietatis ſymbolum, quaſi Gedeon per hoc edoceri voluerit, an ſine labore magno magnáque ſuorum cæde, ingens futura eſſet Madianitarum hoſtium ſtrages & excidium, quaſi ſic orarit: Eſto ô Domine velleri, id eſt mihi ſiccitas, quies & amplitudo (Huc enim Hebr. חורב *choreb*, id eſt *ſiccitas*, per Metatheſin in ſymbolis vſitatam alludit, vt *choreb* ſit רוחב *rocheb*, id eſt dilatans & dilatatio) terræ autem omni hoſtili reliquæ, puta Madianitis, eſto ſollicitudo, anxietas, pauor, commotio, deiectio. Et huc alludit Hebr. טל *tal*, id eſt ros, quòd alludit ad טיל *til* & טלל *talal*, id eſt *proiicere*, *deiicere*. Arias ergo cenſet Gedeonem per vellus intellexiſſe ſe ac ſuos, per terram circumiacẽtem Madianitas & in priori ſigno per rorem victoriam; in poſteriori verò, ſudorem lachrymas & calamitatem portendi.

Verùm durum videtur eundem rorem hîc duo contraria ſignificare, ſcilicet victoriam & calamitatem. Quare congruentiùs tum ad ſenſum litteralem, tum myſticum, dicemus rorem vtrobique idem ſignificare, nimirum Dei gratiam & miſericordiam, opem, victoriam; vt ſcilicet Gedeon in priori ſigno velleri, id eſt ſibi petierit rorem diuinæ opis & fortitudinis ad Madianitas ſuperandos, cum reliqua Iudęa eſſet illius expers, ſicca, afflicta & ſterilis: in poſteriori petierit eundem rorem fortitudinis ſibi in priori ſigno poſtulatum, etiam cæteris Iudæis ſuis popularibus, præſertim ſuis commilitonibus infundi, vt ipſi ſe ſocios Gedeoni ad pugnam cum Madianitis tam arduam animosè offerrent.

Porrò in vellere hoc ſignum petijt primò, quia vellus hoc velut ouium paſtor habebat obuium & ad manum. Secundò, quia vellus aptum erat ſymbolum huius victoriæ. Vellus enim eſt lana ab ouibus euulſa & detonſa. Olim enim lanam ab ouibus vellebant, cui vulſioni poſtea ſucceſſit detonſio. Hæc ergo, vt ait Varro lib. 2. de re ruſtica cap. 11. *Vellera alij vellumina appellant, ex quorum vocabulo animaduerti licet, prius lanæ vulſuram quàm tonſuram inuentam. Qui etiam nunc vellunt; ante triduo habent ieiunas, quòd languidæ minùs radices lanæ retinent.* Idem lib. 4. de lingua Latina: *Velia, inquit, vnde eſſent plures accipi cauſas, in queis quòd ibi paſtores Palatini ex ouibus ante tonſuram inuentam vellere lanam ſint ſoliti: ex quo vellera dicuntur.* Varroni conſentit Iſidor. lib. 19. Originum cap. 27. *Lana, inquit, à laniendo, id eſt vellendo dicta. Hinc & vellus dictum, quòd prius lanæ vellerentur, non tonderentur.*

Velleris symbolo ergo tacitè innuit Gedeon, Madianitas totondisse omnia sata & germina Iudææ, sicut vellus hoc detonsum erat ab oue, ac proinde petere se vt vicissim ipse simili modo Dei ope detondeat,& ab Israële abradat Madianitas. Hinc nomen *Gedeon* Hebr. significat succisorem,excisorem, detonsorem, ac alludit ad גזה *gizza*,id est vellus ab oue detonsum.

Quæres secundò;quid mysticè significet ros in vellere,& mox in terra?

Ros in vellere est Christus in Virgine. Resp. Allegor: ros in vellere est Christus in Virgine. Ros enim significat Verbi in Virginem illapsum & incarnationem instar roris fore secretum,tranquillum,castum,suauem, spiritalem, fœcundum,sine virginitatis corruptione, & sine partus dolore. Vellus enim est tam vterus Virginis,quàm humanitas Christi Virginis vtero concepta,in quam diuinitas se vt ros cælestis insinuauit. Vnde S. Ambrof. S. Ephrem. S. Sophronius, Proclus & alij, B. Virginem vocant & inuocant: *Vellus Gedeonis.* Audi S. Ambrof. serm. 9. *Maria*, ait, *rectè velleri comparatur, quæ ita concepit Dominum, vt toto eum corpore hauriret, nec eius discissuram corporis pateretur, sed esset mollis ad obsequium, solida ad sanctimoniam.* Et S. Hieron. in Epitaph. Paulæ: *Pastores noctè vigilantes audire meruerunt: Gloria in excelsis Deo, & super terram pax hominibus bonæ voluntatis, dúmque seruant oues, inuenerunt Agnum Dei puro & mundissimo vellere, quod in ariditate totius terræ cælesti rore compluium est.* Hinc S. Bern. serm. 2. super Missus est: *Quid*, ait, *Gedeonis vellus significat, quod vtique de carne tonsum, sed sine vulnere carnis in area ponitur; & nunc quidem lana, nunc verò area rore perfunditur, nisi carnem assumptam de carne Virginis absque detrimento virginitatis? cui vtique distillantibus cælis tota se infudit plenitudo diuinitatis: adeo vt ex hac plenitudine omnes accepimus, qui verè sine illa non aliud quàm terra arida sumus: Huic quoque Gedeonico facto propheticum dictum pulchrè satis conuenire videtur, vbi legitur: descendet sicut pluuia in vellus.*

Idem serm. in Natiuit. Mariæ: *Intuere ô homo consilium Dei, agnosce consilium sapientiæ, consilium pietatis. Cælesti rore aream rigaturus, totum vellus priùs infudit; redempturus humanum genus, precium vniuersum contulit in Mariam.* Ecclesia denique in ipsa primarum Circumcisionis vesperarum Antiphona secunda, ita canit: *Quando natus est ineffabiliter ex Virgine, tunc impletæ sunt scripturæ: sicut pluuia in vellus descendisti, vt saluum faceres genus humanum.*

Denique B. Petrus Chrysol. ser. 3. de Annunc. *Cælestis imber*, ait, *Virgineum in vellus placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnda bibulo se nostræ carnis celauit in vellere; donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus in pluuiam salutis se effunderet*, &c.

Plura hac de re dixi Isaiæ 45. 8. ad illa: *Rorate cæli desuper*, vbi nouem analogias roris & Christi recensui.

Porrò prius signum impletum est in Conceptione Virginis; tunc enim ipsa sola rorem cælestem, id est verbum diuinum vtero suo concepit, reliqua terra, id est feminis cæteris manentibus siccis,& huius roris expertibus: posterius in eiusdem partu, tunc enim pariens Christum rorem hunc in terram effudit, ipsáque mansit quasi vacua & quasi sicca.

A Mysticè; Ros fidei & gratiæ Dei primò depluit in vellus Gedeonis,id est in Iudæos Gedeonis contribulos vsque ad Christum: at eo prædicante hic ros apud Iudæos ob eorum incrudelitatem in Christum exaruit, & deriuatus est ad reliquam terram,id est ad omnes gentes, quæ fidem & gratiam Christi auidè susceperunt. Ita Origen. Theod. Procop. Rupert. hîc, & S. August. serm. 108. de Temp. S. Ambrof. lib. de Viduis & proem. lib. 1. de Spiritu S. ac Chrysost. in Psal. 71. ad illa: *Descendit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.* Significatur ergo hic electio Gentium, & reprobatio Iudæorum, qui prius rore diuinæ legis & electionis irrigatio fuerant: *Inde est quòd nunc fidei rore totus orbis humescit*, ait S. Ambrof. Audi S. Hieron. ad Paulinum: *Postquam siccato vellere vniuersus orbis cælesti* B *rore perfusus est, & multi de Oriente & Occidente venientes recubuerunt in sinu Abrahæ, desiit esse notus tantùm in Iudæa Deus & in Israël magnum nomen eius, sed in omnem terram exiuit sonus Apostolorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Vberiùs D. August. lib. de vnitate Ecclesiæ cap. 5. *Non video*, inquit, *quid hîc aliud figuratum & prænunciatum sit, nisi vt aream intelligamus orbem terrarum, locum velleris populum Israël. Erat autem apud illum populum hoc munus in vellere, id est in velamine, & quasi in nube secreti, quia nondum fuerat reuelatum. Nunc autem videmus orbem terrarum iam reuelato rore saginari per Euangelium Domini nostri, quod tunc in illo tegmine figurabatur; Illam vero gentem amisso sacerdotio quod habebat, quia in scripturis non intelligit Christum, tanquam in sicco vellere remansisse.*

Symbol. C Symbol. S. Ambrof. lib. de Viduis post initium, per vellus accipiens humanitatem Christi, quæ rorem vitæ diuinæ in Incarnatione, excepit: *Vellus hoc*, inquit, *in morte desiccatum expresso sanguine ceu rore, eodem per gratiam suam totum mundum irrigauit.* Idem proem. lib. 1. de Spiritu S. *Venit ergo*, inquit, *iam Dominus, venit & pluuia. Venit Dominus stillicidia secum cælestia deferens, & ideo iam nos bibimus, qui ante sitiebamus, & diuinum illum spiritum haustu interiore potamus. Hoc ergo præuidit S. Gedeon, quia verum & spiritualem rorem etiam gentes natiónesque erant fidei perceptione bibituræ, & ideo diligentiùs explorauit.*

Et S. Iren. lib. 3. c. 19. *Quapropter*, ait, *necessarius est nobis ros Dei, vt non comburamur* (igne tentationis & concupiscentiæ) *neque infructuosi efficiamur.* D Rorem hunc verbi diuini specialiter excipimus per conciones, lectiones, orationes, inspirationes Dei, realiter verò per Eucharistiam, in qua ipsā carnem Christi agni immaculati manducamus, nobisque vnimus, eáque quasi vellere purissimo vestimur, inde rorem omnem gratiæ cælestis exugimus, ac præsertim eius humilitatem & mansuetudinem (cuius symbolum est vellus laneum, & molle) induimus.

Tropol. Tropol. P. Berthonius, & ex eo Serarius: *Ecclesiastici*, ait, *qui more velleris Domino sunt coniuncti, & esse debent molles, humiles, & benigni, solebant esse rore diuina gratia præ cæteris madefacti, area verò, id est populi sæculares, respectu eorum erant indeuoti, aridi & duri, sed verè hodie videmus contrarium; area magis est rorida quàm vellus, sæculares deuotiores sunt quàm regulares, laïci quàm clerici, sub-*

diti quàm Prælati, vt compertum est.

Mimeticè, velleris ab humore circumfuso defensi miraculum renouatum fuit in S. Bernardo, qui scribens primam Epistolam ad Robertum Nepotem sub Dio, cum circumcirca plueret, chartam tamen non madefecit, ait Baron. tom. 12. anno Christi 1125.

Nuper superior cuiusdam prisci & numerosi Ordinis, suos ad primæuum virtutis feruorem exhortans, arguté sic orsus est: *Primitus in nobis vigebat conscientia: ex conscientia decurtata secuta est scientia, inde vtráque præcisa mera facti sumus entia, hoc est stipites & lapides. Redeundum ergo nobis est ad pristinam conscientiam, vt eam primo patrum nostrorum spiritu & sanctitate repleamus:* Vitium hoc est commune rerum creatarum, vt sensim degenerent, arescant, deficiant, & senescentes in suum nihilum ex quo venerunt redeant: quare viri Ecclesiastici & religiosi crebrò se renouent oportet, vt primæuum vocationis suæ spiritum fugientem reuocent, conseruent & adaugeant, vti eos facere conspicimus. Sanè hoc sæculo, quo Lutherus quasi nouus Madianita, imò Madianitarum Dux Ecclesiam Dei sua hæresi, crapula & luxuria deformauit, atque quasi *Zeb*, id est lupus, oues agnósque Christi diripuit & laniauit, quoque Deus illi S. Ignatium de Loyola fundatorem Societatis IESV, quasi nouum Gedeonem opposuit, per gratiam Christi magno omnium gaudio cernimus, omnes Ecclesiæ ordines magno studio sese reformare, & ad primæuum instituti sui vigorem rigorémque ingentibus animi passibus contendere. Deo sit laus & gloria. Pergamus omnes streuè hac via qua cœpimus, vt quisque suæ religionis vellus exarescens rore diuinæ sapientiæ & gratiæ imbuere satagat, vt vitam Angelorum, ad quam vocati sumus, æmulemur, simúsque homines cælestes & Angeli terrestres; vt nimirum ardeamus amore cum Seraphim; diuinorum scientia fulgeamus cum Cherubim: spirituales facti omnia iudicemus cum Thronis: nobis ipsis dominemur cum dominationibus: fortiter resistamus inordinatis motibus nostris, malignorúmque spirituum suggestionibus cum Virtutibus: regnum animæ in iustitia & pace gubernemus cum Potestatibus: subditis nostris debitè prouideamus cum Principatibus: magna, si habemus, proximis nostris communicemus cum Archangelis: minora subsidia indigentibus impertiamur cum Angelis.

Secundò, idem roris vellerísque miraculum quasi renouatum fuit in S. Arnulpho Metensi Episcopo, à quo omnis familiæ Pipini & Caroli magni prosapia, æquè ac nobilitas & sanctitas, quasi à fonte deriuata descendit. Hic enim anno Christi 485. peccatorum veniam à Deo poscens, annulum proiecit in Mosellam dicens: *Tunc me putabo culparum nexibus absolutum, quando istum quem proiicio recepero annulum*, ac post aliquod tempus annulum hunc in pisce sibi à piscatore allato inueniens, peccata sibi remissa cognouit, Deóque gratias egit. Ita narrat Paulus Diaconus in eius vita, idque ex Caroli Magni ore se accepisse profitetur, additque: *Nec dissimiliter pater* A *hic venerabilis, cum Gedeone illo signum à Domino poposcit; ille etenim iudicium per vellus in area positum capere voluit, vtrùm in bello victoriam de inimicis habere potuisset; iste annulum in profundissimum fluminis gurgitem proiiciens, experiri cupit vtrùm de inimicis iam victoriam cepisset. Fortes quidem erant quos ille deuicerat, sed hi quos iste superauerat fortiores.*

Denique ex hoc Gedeonis vellere orta est historia vel fabula Argonautarum, qui sexaginta annis post Gedeonem sub Abesan Iudice floruisse dicuntur ab Eusebio, Geneb. & aliis in Chron. Hi enim fuere 54. Heroës, qui in naui dicta Argo nauigarunt in Colchum, vt vellus aureum auferrent: quorum duces & primores fuere Iason, Castor, Pollux, Hercules, Orpheus, de quibus Virgil. Eclog. 4.

B *Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo Delectos Heroas.*

Vide Diodorum lib. 5. cap. 3. & Hyginium Fab. 14.

Rursum ad vtrúmque hoc vellus, scilicet Gedeonis & Iasonis respiciens Philippus cognomento *bonus* Burgundiæ Dux, Caroli audacis pater, anno Domini 1430. die tertia Idus Ianuarij instituit Ordinem celeberrimum equitum aurei velleris, constantem heroibus nobilissimis ac fortissimis, qui collapsam Christianæ fidei dignitatem erigerent, ac Baalis aras, id est Turcicas Mosqueas, ait Serarius, atque Hæreticorum conuenticula quasi noui Gedeones disiicerent & succiderent. Ita Pontus Heuterus li. 4. Burgund. C Guillielmus Mennens. lib. 1. de Aureo vellere c. 1. & 2. Hadrianus Barlandus, Aluarus, Gometicus, Iacobus Meyerus, & alij, qui res Belgicas & Burgundicas scripserunt.

EXPRESSO VELLERE CONCHAM RORE IMPLEVIT,] vt certò sciret vellus esse rorulentum, imò rore turgidum; hoc enim signum sibi à Deo dari petierat. Mysticè, quomodo mens nostra debeat esse concha, primò seipsam implens rore & aqua gratiæ & virtutis, antequàm illam in alios deriuet, non canalis, qui omnem aquam, quam recipit emittit, nihil sibi retinens, pulchrè docet S. Bernard. serm. 18. in Cant. *Disce*, inquit, *& tu nonnisi de pleno effundere, nec Deo largior esse velis. Concha imitatur fontem: non manat ille in riuum, nec in lacum extenditur, donec suis satietur aquis, &c. Implere prius, & sic curato effundere. Benigna prudénsque charitas affluere solet, non effluere.* D Vnde S. Ambros. proœm. lib. 1. de Spiritu Sancto. *Aqua*, inquit, *est ros gratiæ cælestis. Veniat igitur Domine Iesu hæc aqua in meam animam, in meam carnem, vt huius humore pluuiæ nostrarum conualles mentium, atque intimi cordis arua viridescant. Veniant in me stillicidia tua, gratiam immortalitatémque rorantia. Dilue gressus mentis meæ, ne iterum peccem. Ablue animi mei calcaneum, vt possim abolere maledictum, ne morsum serpentis interiore pede sentiam, sed sicut ipse iussisti sequentibus te, vt serpentes & scorpiones illæso possim calcare vestigio.*

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS.

Gedeon iussu Dei è triginta duo millibus militum formidolosos dimittit ad viginti duo millia, mox eos qui prono ore biberant aquam fluminis; quare solos trecentos sibi reseruat. Secundò, vers. 9. descendens in castra Madian audit Madianitæ somnium de pane subuertente castra Madian, illúmque panem esse gladium Gedeonis. Vnde certam victoriæ spem concipit. Tertiò, vers. 16. cum trecentis irruit in Madianitas innumeros, ac clangens tubis, lagenarum complusione, & inde lampadibus effulgurantibus Madianitas percellit, vt ipsi mutua se cæde trucident.

1. IGitur Ierobaal qui & Gedeon, de nocte consurgens, & omnis populus cum eo,
venit ad fontem qui vocatur Harad. erant autem castra Madian in valle ad Sep-
tentrionalem plagam collis excelsi. 2. Dixítque Dominus ad Gedeon: Multus
tecum est populus, nec tradetur Madian in manus eius: ne glorietur contra me Israël, &
dicat: Meis viribus liberatus sum. 3. Loquere ad populum, & cunctis audientibus
prædica: Qui formidolosus & timidus est, reuertatur. Recesserúntque de monte Ga-
laad, & reuersi sunt de populo viginti duo millia virorum, & tantùm decem millia reman-
serunt. 4. Dixítque Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus est, duc eos ad
aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixero tibi vt tecum vadat, ipse pergat: quem ire
prohibuero, reuertatur. 5. Cúmque descendisset populus ad aquas, dixit Domi-
nus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos
seorsum: qui autem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt. 6. Fuit itaque
numerus eorum qui manu ad os proiiciente lambuerant aquas, trecenti viri: omnis au-
tem reliqua multitudo flexo poplite biberat. 7. Et ait Dominus ad Gedeon: In
trecentis viris qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: om-
nis autem reliqua multitudo reuertatur in locum suum. 8. Sumptis itaque pro nu-
mero cibariis & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua:
& ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Castra autem Madian erant subter in valle.
9. Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & descende in castra: quia tradidi
eos in manu tua. 10. Sin autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer
tuus. 11. Et cùm audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, &
securior ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse & Phara puer eius in par-
tem castrorum, vbi erant armatorum vigiliæ. 12. Madian autem & Amalec, & om-
nes Orientales populi, fusi iacebant in valle, vt locustarum multitudo: cameli quoque
innumerabiles erant, sicut arena quæ iacet in littore maris. 13. Cúmque venisset
Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo: & in hunc modum referabat quod vide-
rat: Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo volui, & in ca-
stra Madian descendere: cúmque peruenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque sub-
uertit, & terræ funditus coæquauit. 14. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc
aliud, nisi gladius Gedeonis filij Ioas viri Israëlitæ: tradidit enim Dominus in manus eius
Madian, & omnia castra eius. 15. Cúmque audisset Gedeon somnium, & interpreta-
tionem eius, adorauit: & reuersus est ad castra Israël, & ait: Surgite, tradidit enim Do-
minus in manus nostras castra Madian. 16. Diuisítque trecentos viros in tres partes,
& dedit tubas in manibus eorum, lagenásque vacuas ác lampades in medio lagenarum.
17. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite: ingrediar partem castrorum,
& quod fecero sectamini. 18. Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque
per castrorum circuitum clangite & conclamate, Domino & Gedeoni. 19. Ingressús-
que est Gedeon, & trecenti viri qui erant cum eo, in partem castrorum, incipientibus

vigiliis noctis mediæ, & custodibus suscitatis, cœperunt buccinis clangere, & complodere
inter se lagenas. 20. Cúmque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, &
hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, & dextris sonantes tubas,
clamauerúntque: Gladius Domini & Gedeonis: 21. stantes singuli in loco suo
per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaque castra turbata sunt, & vociferantes, vlu-
lantésque fugerunt: 22. & nihilominus insistebant trecenti viri buccinis perso-
nantes. Immisítque Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cæde truncabant;
23. fugientes vsque ad Bethsetta, & crepidinem Abelmehula in Tebbath. Concla-
mantes autem viri Israël de Nephtali, & Aser, & omni Manasse persequebantur Madian.
24. Misítque Gedeon nuncios in omnem montem Ephraim, dicens: Descendite in
occursum Madian, & occupate aquas vsque Bethbera atque Iordanem. Clamauítque
omnis Ephraim, & præoccupauit aquas atque Iordanem vsque Bethbera. 25. Ap-
prehensósque duos viros Madian, Oreb, & Zeb, interfecit Oreb in Petra Oreb, Zeb verò
in Torculari Zeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb & Zeb portantes ad Gedeon
trans fluenta Iordanis.

VERS. 1. AD FONTEM QVI VOCATVR HARAD.] *Harad*, Hebr. significat timorem, vt discamus quòd *initium sapientiæ sit timor Domini*. Nam *beatus homo qui semper est pauidus*. Prouerb. 28. 14. Fons hic typus est Baptismi & pœnitentiæ, quam milites prælio præmittere debent, vti fecêre iussu Constantini Imper. pugnaturi contra Maxentium, qui idcirco de eo victoriam retulêre, vti narrat Theodor lib. 3. cap. 3.

VERS. 2. NE GLORIETVR CONTRA ME ISRAEL ET DICAT: MEIS VIRIBVS LIBERATVS SVM:] *Ne opus cælestis dextera virtuti assignetur humana*, &c. *Vt sibi de patrato diuinitus belli opere paucitas vsu pare nihil posset*, ait Saluian. lib. 7. de Prouidentia. q. d. Volo vt trecentos tantùm, eósque inermes ad prælium hoc adhibeas, vt omnibus constet victoriam non militum, sed meis viribus esse partam. Hac de causa Deus elegit infirma mundi, vt confundat fortia. 1. Corinth. 1. scilicet viles & indoctos piscatores, vt per eos quasi Apostolos orbem conuerteret: horum enim typus fuere hi Gedeonis milites.

VERS. 3. QVI FORMIDOLOSVS ET TIMIDVS EST REVERTATVR IN DOMVM SVAM,] ne alijs militibus hanc suam formidinem affricet, ídque iuxta legem Deuter. 20. 8. Sic Christus timidos à sua militia reiicit, dicens: *Qui non tollit Crucem suam & sequitur me, non est me dignus*. Dicat ergo animosus Christi miles: *Dominus illuminatio mea & salus mea quem timebo? Dominus protector vitæ meæ à quo trepidabo?*

RECESSERVNTQVE DE MONTE GALAAD.] Alius est hîc mons Galaad à Galaad, in quo Iacob cum Laban fœdus iniit Genes. 31. qui erat trans Iordanem: hic enim erat cis Iordanem, ibi enim castra sua habebat Gedeon. Serarius putat montem Gelboë hîc vocari montem Galaad. Fauet Adrichom.

VERS. 5. QVI LINGVA LAMBVERINT AQVAS, SICVT SOLENT CANES LAMBERE (vt manu aquam ex flumine haustam in os iniiciant, vti explicat vers. sequenti, sicut canes lingua lambentes aquam in os iniiciunt, non autem os aquæ applicant, vt aquam sugant, sicut faciunt equi & boues) SEPARABIS EOS SEORSIM, vt eós in militiam & expeditionem tuam contra Madian coaptes: QVI AVTEM CVRVATO GENV BIBERINT IN

A ALTERA PARTE ERVNT,] vt eos à castris tuis domum ableges. Iosephus putat à Gedeone hîc electos eos, qui erant ignaui, fortes verò reiectos. Audi cum: *Vt ergo sciant rem totam pendere à Dei auxilio, iussit vt circa meridiem, cum æstus feruet maximè, exercitum ducat ad fluuium, & quotquot procumbentes biberent, eos viros fortes crederet: quotquot autem trepide & tumultuariè potum sumerent, sic existimaret eos metu hostium hoc facere, & cum his iussit hostem inuadere*. Vnde Abulensis colligit lambentes aquas, tanquam timidiores, ignauos & contemptibiles fuisse à Gedeone & Deo electos, vt maior Dei virtus in hac victoria elucceret. Sic & Theod. qu. 15. & S. August. q. 37.

Verisimiliùs Lyran. Arias, Serarius & alij censent electos qui lambuerant aquas præ illis, qui curuato genu biberant, quasi temperantio-
B res, tolerantiores sitis, & expeditiores, vtpote qui toti ad certamen imminens intenti, ob iter & cursim more canum aquam lambendo sitim restinguerent, ideóque ad prælium aptiores. Nam primò, hi stantes bibebant, cæteri verò genu flexi vel proni in terram. Secundò, hi aquam modicam ad os manu iniiciebant, cæteri verò ore flumen sorbebant, vt totum ventrem implerent; quòd magnæ gulæ erat indicium.

Tropol. qui ad res terrenas & corporeas flecti nescit, qui vitiis non indulget, neque ob peccati sitim sternitur pronus, ille probabilis, ille electus est. Hoc tandem desiderium nos à possessione Dei, boni in infinitum melioris excludit. Egregiè namque Prosper ait: *Qui vult Deum possidere, renunciet mundo, vt sit illi Deus beata possessio.*
C *Nec renunciet modo is, quem terrenæ possessionis adhuc delectat ambitio; quia quamdiu sua non relinquit, mundo, cuius bona retinet, seruit. Et vtique non potest mundo seruire simul & Deo: ac sic propterea voluit Deus cultores suos omnibus renunciare, propter quæ diligitur mundus, vt exclusa cupiditate mundi, diuina in eis charitas possit augeri vel perfici.* Huc vsque Prosper lib. 2. de vita contemplatiua cap. 16. Rursum S. Gregor. 30. Moral. 17. *Aquis*, inquit, *doctrina sapientiæ, stante autem genu recta operatio designatur. Qui ergo dum aquas bibunt genuflexisse perhibentur; à bellorum certamine prohibiti recesserunt: quia cum illis Christus contra hostes fidei pergit ad prælium, qui cum doctrinæ fluenta hauriunt, rectitudinem operum non inflectunt.*

VERS. 6. FVIT ITAQVE NVMERVS EORVM, QVI MANV AD OS PROIICIENTE LAMBVERANT AQVAS, TRECENTI VIRI.] Ecce hîc explicat quid sit lambere aquas more canum, scilicet manu aquam in os iniicere, sicut canis iniicit lingua. Nam alioqui stantes non poterant lingua aquam contingere, vti faciunt lambendo canes: in eo ergo erant canibus, qui manus non habent, sed lingua pro manu vtuntur, dissimiles: *Manu*, ait, S. August. quæst. 37. *Aquam raptam in os proiiciebant, & hoc erat simile bibentibus canibus, qui non ore apposito, sicut boues, aquam ducunt, aquam bibunt, sed lingua in os rapiunt, sicut etiam isti intelliguntur fecisse, sed cum manu in os aquam proiicerent, quam lingua exciperent.*

Nimirum ille, ait Origen. homil. 9. *Probabilis, ille electus est, qui postea quàm ad aquas baptismi ventum est, flecti ad necessitates terrenas & corporeas nescit, qui vitiis non indulget, neque ob peccati sitim sternitur pronus.* Addit deinde Origen. *Sed & quòd dixit textus eos manu vel lingua aquam lambere, non absque sacramenti quadam significantia hoc mihi videtur scriptum, scilicet quòd & manu & lingua operari debent milites Christi, hoc est opere & verbo; quia qui docet & facit hic magnus vocabitur in regno cælorum. Quod autem etiam similitudinem canis lambentis Script. posuit, videtur mihi istud animal hoc in loco propterea nominatum, quòd super omnia cætera animalia amorem dicitur proprij Domini seruare, nec tempore nec iniuriis obliterari in eo fertur affectus.*

VERS. 10. DESCENDAT TECVM PVER TVVS.] id est famulus tuus, puer hic animosus Gedeonis metum dispellens fuit typus Christi, ait Leo Castrius in Isaiæ, cap. 10. *Phara* enim idem est quod *frugifer*, vel *ramificatus*, & exaltatus in arbore crucis; hac enim Christus martyribus fidelibúsque metum ademit.

Mysticè S. Gregor. 30. Moral. capit. 17. Trecenti repræsentant mysterium S. Trinitatis, inquit, additque: *Iste trecentorum numerus in Tau littera continetur, quæ crucis speciem tenet. Cui si super transuersam lineam, id quod in cruce eminet adderetur, non iam crucis species, sed ipsa crux esset. Quia ergo iste trecentorum numerus in Tau littera continetur, & per Tau litteram, sicut diximus, species crucis ostenditur, non immeritò in his trecentis Gedeonem sequentibus illi designati sunt, quibus dictum est.* Lucæ 9. *Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Qui sequentes Dominum tantò veriùs crucem tollunt, quantò acriùs & se edomant, & erga proximos suos charitatis cum passione cruciantur. Vnde & per Ezechielem cap. 9. Prophetam dicitur: signa Tau super frontes virorum gementium & dolentium.* Sic & S. August. serm. 108. de Temp.

VERS. 13. VIDI SOMNIVM, ET VIDEBATVR MIHI QVASI SVBCINERICIVS PANIS EX HORDEO VOLVI, ET IN CASTRA MADIAN DESCENDERE.] Pro *subcinericius*. Hebr. est צליל *tselil*, quod R. Dauid & similes vertunt, *strepitum*, vel *tinnitum edens*, à צלל *tsalal*, id est strepere, tinnire. Meliùs noster, Septuag. Chald. & alij vertunt totum vel assatum subcinere, hoc est subcinericium à rad. צלה *tsala*, id est assauit, torruit: sic ab הגה *haga*, id est meditari, loqui fit הגיון *higgaion*, id est meditatio.

Congruè Deus in somnio hoc Madianitæ militi primario immisso, per panem hunc hordeaceum & subcinericium significabat Gedeonem in speciem abiectum & contemptibilem, qui tumultuario & subitò, quasi ex cinere hunc exercitum exiguum trecentorum militum collegerat. Ita S. August. q. 37. Lyran. Abulen. Arias & alij, idque allusione pulchra. Hebræi enim bellum vocant מלחמה *milchama*, id est comestionem, siue deuorationem hominū, ducto nomine à לחם *lechem*, id est panis. Vnde ad hoc appositè dicitur Num. 14. 9. *Sicut panem deuorare eos possumus*; significat ergo hæc visio Gedeonem & Hebræos, qui hactenus fuerant panis Madianitarum, vtpotè ab eis deuorati, vti deuoratur panis, deinceps fore gladios, percussores & occisores Madianitarum se deuorantium.

Coniectauit igitur optimè Madianita hic ex ambigua nominis significatione; nam לחם *lechem* & panem & bellum significat. Ex hac ergo coniunctione & affinitate, non naturæ (quæ enim est affinitas panis ad gladium?) sed significationis, coniecit per panem significari gladium & bellum, quod à Gedeone iam imminente Madianitarum castris imminebat. Ita Arias, & noster Gaspar Sanchez in Isaiæ cap. 14. num. 29. Appositè Gedeoni in area grana ad panem excutienti, & panes Angelo liberaliter offerenti, in præmium hospitalitatis Deus panem dedit omen & signum victoriæ, vt ostenderet quàm efficax sit beneficentia & hospitalitas, vtpote quæ panes vertat in gladios, quibus hostes quoslibet prosternat.

Alleg. hic panis fuit typus Eucharistiæ, quæ Madianitas, id est dæmones, cæterósque hostes quasi gladius ferit & deiicit; hic enim est panis, qui de cælo descendit, & castra hostium subuertit, sicut panis hic videbatur ex alto descendere in castra Madian, quasi à Deo in illa demissus vt eadem disturbaret.

CVMQVE PERVENISSET AD TABERNACVLVM PERCVSSIT ILLVD.] *Tabernaculum* intellige Principis, siue ducis, indéque cæterorum militum. Tabernaculum ergo, id est tabernacula, quæ in medio castrorum esse solent, vt sint tutiora ab hoste. Vnde mox vers. sequenti tabernaculum hoc interpretatur omnia castra Madian. Ita Caiet. Arias & alij.

RESPONDIT IS CVI LOQVEBATVR,] putà commilito, siue socius Madianitæ, qui somnium quod viderat sibi narrarat: *Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis*, ob analogias iam recensitas. Dixit hoc vtique instinctus à Deo, vnde subdit: *Tradidit enim Dominus in manus eius Madian & omnia castra eius.* Ita Abul. VERS. 14.

CVMQVE AVDISSET GEDEON SOMNIVM (linguam enim Madianiticam intelligebat, siue quia illa vicina erat Hebrææ, siue quòd à Madianitis Iudæam iam per septennium occupantibus eam didicisset) ADORAVIT] Deum, quòd sibi hoc omen diuinum victoriæ prænuncium præbuisset. VERS. 15.

DIVISITQVE TRECENTOS VIROS IN TRES PARTES (quasi in tres acies, vt ternis turmis Madianitas cingeret) ET DEDIT TVBAS IN MANIBVS EORVM, LAGENASQVE VACVAS, AC LAMPADES IN MEDIO LAGENARVM.] Vox *lampades*, Hebr. לפדים *lappadim*, in genere significat VERS. 16.

lucentem flammam, in quacumque re vel materia illa fit. Chald. vertit *beguraca*, id est *incensa* vel *ignita*. Vnde non est verisimile lampades has fuisse nostrates vulgares, quæ oleo ardent & aluntur: hæ enim inclusæ lagenis ijs complosis fuissent extinctæ, sed vt ait Arias, lignei erant torres ex pino, cupresso, cedro aut simili oleaginosa & pingui arbore, qui ignem accipere, fouere, ac diutius seruare posset, vento obluctante excitandum augendúmque potiùs quàm extinguendum; præsertim si insuper picè, cera, oleo, bitumine, &c. obliti vnctique fuerint. Itaque omnia hic ad terrorem comparata perculerunt Madianitas, quia inopinata & nocturna, scilicet multitudo trecentarum tubarum clangentium ad prælium, fragor lagenarum, quarum quisque suam commilitonis lagenæ allidebat, indéque subitò emicantes vicinæ circumquáque lampadum, id est torrium siue titionum flammæ, hostem insequentes. Simili stratagemate Hannibal à Q. Fabio Max. ad Casilinium obsessus, eum elusit & euasit: Nam duobus boum millibus ad cornua singulorum faces accensas alligauit, itáque eos stimulando impulit in montes à Romanis insessos, *ac metus ipse relucentis flammæ ex capite*, ait Liuius Decade 3. lib. 2. *calórque iam ad viuum ad imáque cornuum adueniens, velut stimulatos furore agebat boues, quo repente discursu haud secus quàm syluis montibusque accensis omnia circum virgulta ardere; capitúmque inquietatio excitans flammam hominum passim discurrentium speciem præbebat. Qui ad transitus saltus insidendos locati erant, vbi in summis montibus ac super se quosdam ignes conspexerunt, circumuentos se esse rati, præsidio excessere: quà ingens emicabat flamma velut tutissimum iter petentes summa montium iuga tum in quosdam boues palantes à suis gregibus inciderunt: & primò cum procul cernerent, veluti flammas spirantium miraculo attoniti constiterunt: deinde vt humana apparuit fraus tum verò insidias rati esse cum multo maximóque strepitu concitant se in fugam, leuique armaturæ hostium incurrere.*

Hannibalis stratagema.

Et aliorum.

Huic similia sunt qui recenset Iulius Frontius lib. 2. de stratagem. cap. 4. *Hispani*, inquit, *contra Halmicarem boues vehiculis adiunctos in prima fronte constituerunt, vehiculáque tæda & sebi & sulphuris plena signo pugnæ dato incenderunt, actis deinde in hostem bobus consternatam aciem perruperunt.*

Phalisci & Tarquinienses compluribus suorum in habitu sacerdotum subornatis, faces & angues furiali habitu præferentibus aciem Romanorum turbauerunt. Idem Veienses & fidenates facibus arreptis fecerunt.

Atheas rex Scytharum cum aduersus ampliorem Triballorum exercitum confligeret, iussit à feminis & pueris omníque imbelli turba, greges asinorum ac boum ad postremam hostium aciem admoueri, & erectas hastas præferre: famam deinde diffudit, tanquam auxilia sibi ab vlterioribus Scythis aduentarent, qua asseueratione auertit hostem.

Idem lib. 3. cap. 8. *Cyrus*, inquit, *rex Persarum incluso Sardibus Cræso, quà præruptus mons nullum aditum præstabat, ad mœnia malos exæquantes altitudinem iugi subrexit: quibus simulachra hominum armata Persici habitus imposuerat, noctúque eos monti admouit. Tùm prima luce ex altera parte muros aggressus est; vbi orto sole simulachra illa armatorum referentia habitum refulserunt; Oppidani captam vrbem à tergo credentes, & ob hoc in fugam dilapsi, victoriam hostibus concesserunt.*

A Idem lib. 2. cap. 5. *Alexander Macedo*, inquit, *cùm hostis in saltu editione castra communisset, seducta parte copiarum, præcepit his quos relinquebat vt ex more ignes excitarent, speciémque præberent totius exercitus: ipse per auias regiones circumducta manu hostem superiore aggressus loco depulit.*

Alleg. Procop. & S. Aug. ser. 108. de Temp. Milites Gedeonis, inquit, sunt discipuli Christi, qui miraculorum faces præ se tulerunt & prædicationis tubam, quibus Madian, id est gentilismum & idolorum cultum prostrauere.

Tropol. de Martyribus.

Tropol. Rupert. Lagenæ, ait, sunt fragilia & quasi testea martyrum corpora, quibus per mortem fractis cœperunt coruscare miracula, per quæ in fugam acti sunt persecutores, & conuersi ad Christum infideles. Sic ferè & S. Ambros.
B lib. 1. de Spiritu Sancto, cap. 16. ac fusè sanctus Gregor. 30. Moral. cap. 3. 17. quem audi: *Designatur in tubis clamor prædicantium, in lampadibus claritas miraculorum: in lagenis fragilitas corporum. Tales quippe secum dux noster ad prædicationis prælium duxit, qui despecta salute corporum hostes suos moriendo prosternerent, eorúmque gladios non armis, non gladiis, sed patientia superarent. Armati enim venerunt sub duce suo ad prælium martyres nostri; sed tubis, sed lagenis; sed lampadibus. Qui sonuerunt tubis dum prædicant; confregerunt lagenas, dum soluenda in passione sua corpora hostilibus gladiis supponunt; resplenduerunt lampadibus, dum post solutionem corporum miraculis coruscarunt. Moxque hostes in fugam conuersi sunt; quia dum mortuorum martyrum corpora
C miraculis coruscare conspiciunt, luce veritatis fracti, quod impugnauerunt crediderunt.*

Idipsum clarius explicat dum subdit: *Cecinerunt ergo tubis, vt lagenæ frangerentur: lagenæ fractæ sunt, vt lampades apparerent: apparuerunt lampades, vt hostes in fugam verterentur: id est prædicauerunt martyres, donec eorum corpora in morte soluerentur: corpora eorum in morte soluta sunt vt miraculis coruscarent: coruscauerunt miraculis, vt hostes suos ex diuina luce prosternerent: quatenus nequaquam Deo erecti resisterent, sed eum subditi formidarent.* Eadem ad verbum habet, & ex S. Greg. transcripsit Beda.

Rursum Origen. hic homil. 7. sub finem: *Vide*, ait, *quia electi Dei cum lampadibus pugnant. Sic enim eos Christus armauerat dicens: sint lumbi vestri præcincti & lucernæ vestræ ardentes. Et iterum: Sic fulgeat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis
D est. Talibus ergo lampadibus accensis, pugnare decet milites Christi, luce operum refulgentes & splendore gestorum. Quæ sunt autem buccinæ corneæ, ex quibus tuba canunt? Qui de cælestibus loquitur, qui de spiritalibus disserit, qui mysteria regni cælorum reuelat, ille buccina concinit, ille de tuba loquitur, qui de magnis & maximis loquitur, qui scientiam Christi humanis auribus pandit. Sed cur & cornea dicitur buccina? Quia & de sancto dicitur: cornu eius exaltabitur in gloria. Vnde & vniuscuiúsque buccina dicitur cornea, in eo quòd multiplicem scientiam Christi, & crucis eius, quæ in cornu designatur, disserit sacramenta. Cum hac ergo buccina militantes, & cum hac pugnantes vincimus alienigenas, & hostes in fugam vertimus etiamsi fuerit multitudo eorum sicut locusta. Locustis enim comparata est dæmonum multitudo quibus neque*

in cælo neque in terris est fides. Præcedat ergo & nos hoc bello operum lux scientia virtus, diuini verbi prædicatio.

VERS. 17. QVOD ME VIDERITIS FACERE, HOC FACITE,] nimirum hæc sex ait Serarius: *Primò, me tuba clangente, clangitote & vos; secundò, me clamante, Domino & Gedeoni; clamatote & vos: tertiò, me lagenam meam frangente, frangitote & vos vestras: quartò, me læua manu lampadem tenente, tenetote & vos: quintò, me manu dexteratubam tenente, eámque porrò inflante, tenetote similiter, & inflatote etiam vos: sextò, me meo in loco stante, state, & vos in vestro singuli.*

Tropol. discat hîc prælatus subditos præire exemplo, eóque illos magis docere, quàm verbo. Exempla enim fortiora sunt verbis, magísq; persuadent. Pudet enim militem, cessare, vbi Imperatorem laborare & certare videt. Ita fecit Christus, de quo Lucas Act. 1. 1. *Cœpit Iesus facere* primò, & secundò *docere*: *Discite*, ait ipse, *à me, quia mitis sum & humilis corde.* Matth. cap. 11. v. 29. Vnde S. Ephrem epist. ad Ioannem Monachum: *Rectè*, inquit, *agis exemplum bonorum operum teipsum præbens, & potißimùm fratribus, qui tecum habitant, secundùm eum qui habet: A me videbitis, & sic facietis.*

Moraliter igitur disce hîc, ducem militis, patrem filijs, superiorem inferioribus ad ardua præcedere debere, primúmque manum rei difficili admouere, si illam citò rectéque confectam velit. Ita fecit Cato, qui apud Lucanum li. 9. sui exemplo milites ad omne discrimen impellit, dicens:

Ingrediar, primúsque gradus in puluere ponam.
Me calor æthereus feriat: mihi plena veneno
Occurrat serpens, fatóque pericula vestra
Prætentate meo: sitiat quicumque bibentem
Viderit, aut vmbras nemorum quicumque petentem
Æstuet, aut equitem peditum præcedere turmas
Deficiat, si quo fuerit discrimine notum
Dux aut miles eam, &c.

VERS. 18. CONCLAMATE DOMINO ET GEDEONI,] scilicet sit hoc prælium & victoria. Vnde v. 20. dicitur eos conclamasse: *Gladius Domini & Gedeonis*; scilicet hic est qui vos ô Madianitæ persequitur, cædit & sternit. Vnde Chald. *Gladius à facie Domini procedit, & victoria per Gedeonis manus est*, quem vos ô Madianitæ velut antagonistam formidatis, ac per somnium de vobis triumphaturū iam cognouistis. q. d. Deus est, Deus inquam est, qui Madianitas vlciscitur, suum in eos gladium vibrat, ipsos neci dat; Gedeon verò hac in re illius minister est, ab illo vltorem accipit gladium, suisque ipsum in hostes defigit manibus. Audi S. August. q. 40. *Hoc significat quòd gladius id erat operaturus, quòd Domino placeret & Gedeoni.*

Hinc laudandi Poloni & Hungari, qui instar Gedeonis prælium adoriuntur inclamato nomine Iesu, & Hispani nomine S. Iacobi, ideóque sæpe victoriam de hostibus reportant.

VERS. 19. INCIPIENTIBVS VIGILIIS MEDIÆ NOCTIS ET CVSTODIBVS SVSCITATIS, CÆPERVNT TVBIS CLANGERE.] Nox ipsa & tot tubarum clangor perculit Madianitas, vt putarent maximum Israëlitarum exercitum in se irruere, cui se posse resistere diffiderent. Vnde in fugam versi se inuicem protriuere & confecere. Hoc stratagema imitantur callidi belli duces: cum enim paucos habent milites, multas tubas inflari curant, vt
A ex iis hostes suspicentur maximas contra se venire copias, itaque de fuga cogitent. Sic fecit Pompeius contra Mithridatem pugnaturus. Audi Dionem lib. 36. *Primùm*, ait, *tubicines omnes ex composito simul bellicum cecinerunt, tum milites & reliqua omnis turba conclamarunt: & illi quidem hastas aut pila ad scuta concutiebant: isti* (calones & lixæ) *lapides etiam ad area vasa.* Simile fecit Fredegundis Regina Franciæ, pro Clothario filiolo suo pugnans: nam iussu Landerici Ducis, milites eius singuli præcisis arborum ramis septi, & tintinnabula pulsantes intempesta nocte hostes perterrefecerunt, & in fugam compulerunt, vti narrat Aimoinus lib. 3. c. 81. — *Stratagema Pompeij.*

ET COMPLODERE INTER SE LAGENAS,] vt partim fragore huius complosionis, partim
B corruscatione tot tædarum siue titionū inde emicantium & effulgurantium, Madianitæ consternarentur. Simili stratagemate Octauium Cæsarem, postea Augustum, Salonas obsidentem fugarunt Salonitani, vti narrat Dio lib. 42. *Mulieres*, inquit, *demissis capillis, vestitu nigro indutæ, acceptis facibus, denique quàm maximè terribili habitu compositæ, media nocte ad castra oppugnantium accesserunt: metúque exanimatis excubitoribus (quippe dæmonium speciem illis exhibebant) omnibus simul locis castrorum ignem iniecerunt, eas subsecuti viri multos eo tumultu excitatos, multos etiam dormientes occiderunt: ita & castra & stationem nauium, quam Octauius tenebat, confestim occupauere.*

Tropol. Auctor homil. de Virgin. apud S. Bernard. *Exierunt*, ait, *cum lampadibus, lumbos habentes
C præcinctos, & lucernas in manibus ardentes, vt & castitatis cingulum astringatur in corpore, & ad vtilitatem proximi & gloriam patris lux exempli clareat in operatione. Sic Gedeon in langunculis lampades occultans, sed in hora certaminis fractis vasculis demonstrans, repentina luce hostes terruit & vertit in fugam: terrentur enim participes tenebrarum visa luce bonorum operum, quia stare ante lucem tenebræ non possunt.* Et Isaias Abbas orat. 17. *Qui corporis, ait, timet infirmitatem, ad id quod secundùm naturam est non perueniet; qui supplex ad Deum confugit, in eo quietem inueniet: ni Gedeon Hydrias confregisset, non aspexisset lampadum splendorem. Itidem homo nisi corpus contempserit diuinitatis lumen non intuebitur. Etenim Iabel vxor Aber Cunai nisi tulisset clauum Tabernaculi, Sisaræ superbiam non oppreßisset. Si mens igitur se confirmauerit, decreuerítque charitatem sequi, omnia carnis vitia superabit.*

D TENVERVNT SINISTRIS MANIBVS LAMPADES, ET DEXTRIS SONANTES TVBAS,] vt firmus tenerent, ideóque maiori vi sonóque eas inflarēt: maior enim vis est in dextera. Mysticam significationem & causam dat S. Greg. 3. Moral. c. 17. *Pro dextero, inquit, habere dicimur quicquid pro magno pensamus: pro sinistro verò quod pro nihilo ducimus. Bene ergo illic scriptū est, quòd in dextera tubas, lagenas autem in sinistra tenuerunt: quia Christi martyres pro magno habent prædicationis gratiam, corporum verò vtilitatem pro minimo. Quisquis enim plus facit vtilitatem corporis quàm gratiam prædicationis, in sinistra tubam atque in dextera lagenam tenet. Si enim priori loco gratia prædicationis attenditur, & posteriori vtilitas corporis, certum est quia in dextera tubæ, & in sinistra lagenæ tenentur.* — VERS. 20.

STANTES

VERS. 21. STANTES SINGVLI IN LOCO SVO PER CIRCVITVM CASTRORVM HOSTILIVM.] *Stantes*, vt scilicet stando fingerent se transitum dare copijs suis maximis Madianitas inuadentibus, quasi quælibet tuba, & quilibet tubicen suam duxisset armatorum cohortem: quælibet enim turma equitum suum habet tubicinem: Erat enim nox cum nihil videtur, ideóque multa, quæ non sunt videri videntur, præsertim pauidis & consternatis.

OMNIA ITAQVE CASTRA TVRBATA SVNT, non tam ob linguarum diuersitatem, vt vult Iosephus, quàm quòd in castris suis putarent esse Israëlitas, séque mutuò non agnoscerent, & diuina quadam cæcitate ac rabie per obuios omnes grassarentur. Sic Tropol. Hæretici, qui sunt nostri Madianitæ, contra se inuicem digladiantur, seséque conficiunt. Verè S. Hieron. in Ezech. *Hæreticorum compugnatio*, inquit, *nostra victoria est*. Et S. Hilar. lib. 7. de Trinitate: *Bellum Hæreticorum*, ait, *pax est Ecclesiæ*.

VERS. 22. IMMISITQVE DOMINVS GLADIVM IN OMNIBVS CASTRIS, ET MVTVA SE CÆDE TRVNCABANT: nimirum immisit Deus in Madianitas terrorem & cæcitatem, vt putantes Hebræos in mediis castris stragem edere, præ pauore, præ somni impotentia, præ mœrore & ira quisque sibi vicinum hostem esse existimans gladio feriret, quique fugiebant sequẽtes se pariterque fugientes, crederent esse Israëlitas hostes insecutorésque suos; quare dum eos putant ferire & cædere, ceciderunt se mutuò, eò quòd Israëlitæ continuo clangore tubarum & fulgore lampadarum, siue titionum ardentium eos insequerentur. Hoc meruit fides & spes excelsa Gedeonis, qua Deo obediens cum trecentis militibus, qui ludicris armis lagenarum & lampadarum armabantur, animosè inuasit innumeros Madianitas armatissimos, ideóque eos prostrauit, & vt ait Sidonius Apollin. in Panegyr.

Solo venit victoria cantu.

Simili modo perculit & percussit Deus hostes Iosaphat regis Israël. 2. Paral. 20. ex Gentilibus Gedeonem imitatus est Leonides, qui cum trecentis Lacedæmonijs animosè ad Thermopylas obiecit se Xerxi eiusque copiis innumeris, easque cecidit & fugauit, qui proinde ab omnibus Historias celebratur.

In his omnibus Gedeon fuit typus Christi, vti per sedecim analogias ostendi Isaiæ 9. 4. ad illa prædicta de Christo: *Sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian.*

Denique exercitus Madian erat vt minimum 135. millium, è quibus hîc cæsa sunt 120. millia, reliqua quindecim millia fugientia persecutus Gedeon cecidit trans Iordanem, vt audiemus c. seq. v. 10. Atque hæc omnia perfecit cum trecentis dumtaxat militibus, sed per strategemata Deo pro eo pugnante & hostes percellente. Verè Iudas Machabæus alter Gedeon: *Non in multitudine exercitus*, ait, *victoria belli, sed de cælo fortitudo est*. 1. Machab. 3. 19.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS.

Gedeon Ephraimitas iurgantes, quòd ad bellum vocati non essent, leni responso placat. Secundò, v. 10. cædit reliquias Madian. Inde vers. 15. ciues Socoth & Phanuel, eò quòd superbè panes sibi negassent, conterit. Tertiò, vers. 1. 20. Principes Madian trucidat. Quartò, v. 22. regnum sibi ab Hebræis oblatum recusat. Quintò, v. 27. ex manubijs hostium fabricat Ephod, quod eius posteris fuit in ruinam idololatriæ & excidij. Denique v. 30. eius filij, mors, & sepulturæ locus recensetur, ac eo mortuo relapsus Hebræorum *ad cultum Baal.*

1. DIxeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti, vt nos non vocares, cùm ad pugnam pergeres contra Madian? iurgantes fortiter, & propè vim inferentes. 2. Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? nónne melior est racemus Ephraim, vindemiis Abiezer? 3. In manus vestras Dominus tradidit principes Madian, Oreb & Zeb: quid tale facere potui, quale vos fecistis? quod cùm locutus esset, requieuit spiritus eorum, quo tumebant contra eum. 4. Cumque venisset Gedeon ad Iordanem, transiuit eum cum trecentis viris qui secum erant: & præ lassitudine, fugientes persequi non poterant. 5. Dixitque ad viros Soccoth: Date, obsecro, panes populo qui mecum est, quia valdè defecerunt: vt possimus persequi Zebee & Salmana reges Madian. 6. Responderunt principes Soccoth: Forsitan palmæ manuum Zebee & Salmana in manu tua sunt, & idcirco postulas vt demus exercitui tuo panes. 7. Quibus ille ait: Cùm ergo tradiderit Dominus Zebee & Salmana in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis tribulisque deserti. 8. Et inde conscendens, venit in Phanuel: locutusq; est ad viros loci illius similia. Cui & illi res-

ponderunt, ſicut reſponderant viri Soccoth. 9. Dixit itaque & eis: Cùm reuerſus fue-
ro victor in pace, deſtruam turrim hanc. 10. Zebee autem & Salmana requieſcebant cū
omni exercitu ſuo. Quindecim enim millia viri remanſerant ex omnibus turmis Orienta-
lium populorum, cæſis centum viginti millibus bellatorum educētium gladium. 11. Aſ-
cendenſque Gedeon per viam eorum qui in tabernaculis morabantur, ad Orientalem
partem Nobe & Iebaa, percuſſit caſtra hoſtium, qui ſecuti erant, & nihil aduerſi ſuſpi-
cabantur. 12. Fugeruntque Zebee & Salmana, quos perſequens Gedeon comprehen-
dit, turbato omni exercitu eorum. 13. Reuertenſq; de bello ante ſolis ortum, 14. ap-
prehendit puerum de viris Soccoth: interrogauitque eum nomina principum & ſenio-
rum Soccoth, & deſcripſit ſeptuaginta ſeptem viros. 15. Venitque ad Soccoth, & dixit
eis: En Zebee & Salmana, ſuper quibus exprobraſtis mihi dicentes: Forſitan manus Ze-
bee & Salmana in manibus tuis ſunt, & idcirco poſtulas vt demus viris, qui laſſi ſunt &
defecerunt, panes. 16. Tulit ergo ſeniores ciuitatis & ſpinas deſerti ac tribulos, & con-
triuit cum eis, atque comminuit viros Soccoth. 17. Turrim quoque Phanuel ſubuertit,
occiſis habitatoribus ciuitatis. 18. Dixitque ad Zebee & Salmana: Quales fuerunt viri,
quos occidiſtis in Thabor? Qui reſponderunt: ſimiles tui, & vnus ex eis quaſi filius regis.
19. Quibus ille reſpondit: Fratres mei fuerunt, filij matris meæ. viuit Dominus, quia ſi
ſeruaſſetis eos, non vos occiderem. 20. Dixitque Iether primogenito ſuo: Surge, & in-
terfice eos. Qui non eduxit gladiū: timebat enim, quia adhuc puer erat. 21. Dixerunt-
que Zebee & Salmana: Tu ſurge, & erue in nos: qui iuxta ætatem robur eſt hominis. Sur-
rexit Gedeon, & interfecit Zebee & Salmana: & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla
regalium camelorum decorari ſolent. 22. Dixeruntque omnes viri Iſraël ad Gedeon:
Dominare noſtri tu, & filius tuus, & filius filij tui: quia liberaſti nos de manu Madian.
23. quibus ille ait: Non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus, ſed do-
minabitur vobis Dominus. 24. Dixitque ad eos: vnam petitionem poſtulo à vobis:
Date mihi inaures ex præda veſtra. Inaures enim aureas Iſmaëlitæ habere conſueuerant.
25. Qui reſponderunt: Libentiſſimè dabimus. Expandenteſque ſuper terram pallium,
proiecerunt in eo inaures de præda: 26. & fuit pondus poſtulatarum inaurium, mille
ſeptingenti auri ſicli, abſque ornamentis, & monilibus, & veſte purpurea, quibus reges
Madian vti ſoliti erant, & præter torques aureas camelorum. 27. Fecitque ex eo
Gedeon Ephod, & poſuit illud in ciuitate ſua Ephra. Fornicatuſque eſt omnis Iſraël in
eo, & factum eſt Gedeoni & omni domui eius in ruinam. 28. Humiliatus eſt autem
Madian coram filijs Iſraël, nec potuerunt vltrà ceruices eleuare: ſed quieuit terra per
quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit. 29. Abiit itaque Ierobaal filius Ioas, &
habitauit in domo ſua: 30. habuitque ſeptuaginta filios, qui egreſſi ſunt de femore
eius: eò quòd plures haberet vxores. 31. Concubina autem illius, quam habebat in
Sichem, genuit ei filium nomine Abimelech. 32. Mortuuſque eſt Gedeon filius Ioas
in ſenectute bona, & ſepultus eſt in ſepulchro Ioas patris ſui in Ephra de familia Ezri.
33. Poſtquam autem mortuus eſt Gedeon, auerſi ſunt filij Iſraël, & fornicati ſunt cum
Baalim. Percuſſeruntque cum Baal fœdus, vt eſſet eis in Deum: 34. nec recordati ſunt
Domini Dei ſui, qui eruit eos de manibus inimicorum ſuorum omnium per circuitum:
35. Nec fecerunt miſericordiam cum domo Ierobaal Gedeon, iuxta omnia bona quæ
fecerat Iſraëli.

Vers. 1. DIXERVNT AD EVM VIRI EPHRAIM, &c. IVRGANTES FORTITER.] Erāt enim Ephraimitæ arrogantes, vt patet Iſaiæ 11. 13. ob numeroſam & potentē ſuam tribum, quódque illa à Iacob prælata eſſet tribui Manaſſe, ex qua erat Gedeon. Iurgantur ergo contra eum, quòd ipſos ad bellū non vocarit, præſertim quia Ephraimitæ arctiori cognationis vinculo coniuncti erant Manaſſenſibus, quàm cæteris tribubus, eò quòd Ephraim & Manaſſe patres harum tribuum fuiſſent immediàti filij Ioſeph, qui frater erat Iudæ, Ruben, Gad, &c. è quibus prognatæ ſunt cæteræ vndecim tribus. Ioſeph enim vnus è duo- A decim patriarchis non vnam, vt cæteri eius fratris, ſed duas tribus conſtituit.

Vers. 2. QVIBVS ILLE RESPONDIT: QVID ENIM FACERE POTVI QVALE VOS FECISTIS?] qui fugientes Madianitas ad Iordanem cecidiſtis plurimos & quaſi innumeros, corúmque Principes Oreb & Zeb, vt dictum eſt cap. præcedenti verſ. 24. Sapienter id dixit Gedeon, vt iurgium modeſto placidóque reſponſo ſopiret, iuxta illud: *Reſponſio mollis frangit iram.* Prouerb. 15. 1.

Docet ergo hic Gedeon, ſuperbiam & litem aduerſarij nulla re magis placari, quàm ſi te ſub eo humilies, eúmq; laudes & tibi præferas. Qui hoc facit ſapiens eſt & magnanimus. Verè enim

Philemon in Edicazomeno: *Nihil, ait, neque iucundius, neque docto viro dignius est, quàm posse conuicientem ferre.* Et Ouidius lib. 3. Tristium:

Quo quisque est maior, magis est placabilis iræ.
Et faciles motus mens generosa capit.

Quocirca Iosephus lib. 5. c. 8. plus ait: *profuit hæc mãsueta Gedeonis responsio, quã Madianitica victoria.*

NONNE MELIOR EST RACEMUS EPHRAIM VINDEMIIS ABEZER?] Est prouerbium idem significans, q. d. vt explicat Chald. Infirmissimi tribus Ephraim præstantiores sunt robustissimis familiæ meæ Abiezer. Aut meliùs, q. d. paucæ personæ cæsæ ab Ephraimitis, scilicet Oreb & Zeb Principes Madian, pluris æstimandæ sunt, quàm omnes Madianitæ, quos nos Manassenses cecidimus. Tertiò & optimè, Gedeon Metaphoricè suam victoriam vocat vindemiam, reliquias verò victoriæ racemationẽ, qua vuæ post vindemiam reliquæ colliguntur. q. d. mea victoria fuit quasi vindemia colligens vuas ex vinea plena: sic enim ego cecidi & turbaui omnia castra Madiã: vestra verò persecutio, qua turbatos à me fugientes insecuti estis & cecidistis, fuit quasi racematio post vindemiam, id est victoriam, sed hæc vestra racematio pluris est mea victoria; tum quia cecidistis ipsos principes Madian; tum quia plurimos gregarios trucidastis. Ita Arias, Abulen. & alij.

Posset quoque nempè ex Hebræo sic verti: *Pueriles conatus Ephraim maiores sunt forti irruptione Abiezer,* hoc est mea. Hebr. enim עוללות *Oleloth* significat pueriles cogitationes, conatus, opera ab *Oleb*, id est puer. Porrò Gedeõ ortus erat ex familia Abiezer, qui erat pronepos Manasse.

VERS. 4. CVMQVE VENISSET GEDEON AD IORDANEM, TRANSIVIT EVM CVM TRECENTIS VIRIS.] Est Hysterologia: iam ante enim Gedeon trãsierat Iordanem, ibi enim delata sunt ad eum capita Oreb & Zeb, vt dictum est v. vlt. cap. præcedentis. Hîc tamen eius transitum per Iordanẽ enarrat, vt recenseat vbi, & qua ratione persecutus sit fugientes, eosq; reciderit, nimirũ trans Iordanẽ.

VERS. 5. DIXITQVE AD VIROS SOCOTH.] Locus, siue vrbs ita dicta, quòd ibi Iacob veniens è Mesopotamia fixisset tabernacula. Hæc enim Hebr. significat *Socoth*. Genes. 33. 17. Hinc patet Gedeonem transiuisse Iordanem iuxta mare Galilææ, eò loci vbi Iordanis & mari illo emergit, ideóq; est maior, quàm sit anterius vbi in mare hoc primum influit: ibi enim ad egressum Iordanis ex mari sita est Socoth in tribu Gad.

VERS. 6. FORSITAM PALMÆ MAGNVM ZEBEE ET SALMANA IN MANV TVA SVNT, ET IDCIRCO POSTVLAS VT DEMVS EXERCITVI TVO PANES?] *Palmæ*, id est volæ manuum, hoc est manus ipsæ. Est Sarcasmus. q. d. Videris ô Gedeon imperiosè nobis loqui, quasi iam victor de Zebee & Salmana euaseris, eosque manibus post terga reuinctis captiuos ante te abducas: at nondum illos vicisti, vt audeas à nobis panes petere. Nimirum frustra præsumis te cum trecentis dumtaxat quindecim millia, quæ ipsi secum ducunt cæsurum. Vide hîc vt opera heroica subeant calumniam & inuidiam ab ijs, qui illa laudare & promouere deberent. Hanc enim subit hîc Gedeon à Gaditis, sicut paulò ante subiuit ab Ephraimitis. Fuit hæc barbara Gaditarum inhumanitas, qua Gedeoni Iudici, principi & liberatori suo, pro se contra Madianitas pugnanti, ideóque postulanti nõn carnes, sed panes, denegarunt, vnde ipse eam acriter castigauit.

CONTERAM (ודשתי *dasti*, id est triturabo) CARNES VESTRAS CVM SPINIS ET TRIBVLIS.] VERS. 7.
Pro *tribulis* Hebr. est ברקנים *barkanim*, quod significat spinas siue tribulos acerrimos, qui vt fulgur oculos penetrant ac lædunt; ita illi corpus: ברק *barac* enim significat fulgur. Rursur *barkanim* per Metathesin alludit ad עקרבים *acrabbim*, id est Scorpiones. Ita sunt dictæ spinæ magnæ & acutæ, quæ martyrum carnes discerpebant & laniabant instar Scorpionum, animalium venenatorum. Audi Isidorum lib. 6. Etymol. c. vlt. *Virga sunt extremitates frondium arborumque: si lenis, virga est; si autem nodosa vel aculeata, Scorpio rectissimo nomine vocatur, quia arcuato vulnere in corpus infligitur.*

His ergo tribulis siue Scorpionibus percutiebant reos vsque ad necem, ideóque subinde eos humi sternebant, ibique flagellando quasi triturabant sicut trituratur frumentum. Aliqui hanc triturationem censent factum, quod ferrata carpenta (his quoque triturabant, & grana excutiebant) super eos induxerint, vti fecit Dauid Ammonitis 2. Reg. 12. v. vlt. sed nulla carpentorum horum fit hîc mentio. Dicitur enim dumtaxat quod tribulis eos triturarit, sicut flagellis tricum triturant Belgæ.

VENIT IN PHANVEL.] Locus iuxta Secoth, VERS. 8.
ita dictus à Iacob, eò quod ibi luctans cum Angelo dixisset: *Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Genes. 32. 30. *Phanuel* enim Hebr. idem Hebr. idem est quod *facies fortis*, hoc est *Dei*.

DESTRVAM TVRRIM HANC,] quam Phanuelitæ ædificarant, vt ad eam confugerent ingruente hoste, putantes in ea se fore tutos, ideóque superbè Gedeoni respondentes, negabant ei panem pro alimonia exercitus. Addit Abul. quæst. 11. Phanuelitas Gedeoni mortem minitanti respondisse se ipsius minas nihil facere, sibi aduersus illas turrim istam stare, tum Gedeonem subiunxisse, se non ipsos tantùm, sed & turrim excisurum. VERS. 9.

ZEBEC AVTEM ET SALMANA (Duces Madian) REQVIESCEBANT CVM OMNI EXERCITV TRANS IORDANEM,] ideóque Gedeonem, à quo cis Iordanem cæsi erant, non formidantes, sed securi; ideóque securos & imperatos ex inopinato adortus Gedeon cecidit. Addunt Septuag. Hebr. & Chald. eos requieuisse in *Carcar*, de quo ita scribit S. Hieron. in locis Hebr. *Carcar vbi erant filij* (τὸ *filij* irrepsisse videtur, ideóque delendum) *Zebee & Salmana, & est vsque hodie castellum cognomento Carcaria, vnius diei itinere à petra distans.* Petra est ciuitas Arabiæ, à qua cognominata est Arabia Petræa in Moabitica regione. cui confinis erat tribus Ruben. VERS. 10.

QVINDECIM ENIM MILLIA VIRI REMANSERANT, qui effugerant stragem Madianitarum editam à Gedeone cap. præcedenti, CÆSIS 120. MILLIBVS BELLATORVM.] Hinc patet castra Madiã habuisse 135. millia bellatorũ, præter calones, lixas, famulos, cæterámq; imbellẽ turbã, è quibus à Gedeone & socijs cæsa fuere 120. millia, quindecim verò millia effugerunt, quæ hîc

ab eodem trucidata sunt. Perperam Iosephus pro *quindecim* habet *octodecim millia*.

VERS. 11. ASCENDENSQVE GEDEON PER VIAM EORVM, QVI IN TABERNACVLIS MORABANTVR, hoc est Arabum, qui exinde scienitæ vocantur: nam σκηνὴ est tabernaculũ, ita dictum est ab Hebr. שכן *sachan*, id est habitauit; quia Arabes hi non habẽt domos fixas, sed vagantes ex vna regione, quam depasti sunt, transeunt cum suis tabernaculis in aliam vicinam, illámque similiter depascuntur; abundant enim camelis, equis & vaccis. Vnde & Nomades (νέμειν enim est pascere) appellantur, de quibus Plinius lib. 6. c. 28. & Strabo lib. 16. Vnde Gedeõ nõ recta via, sed à tergo per Arabes hosce scenitas inuasit castra Zebee & Salmana, vt eos nil tale cogitantes ex improuiso inuaderet & opprimeret, qua in re se rei bellicæ & stratagematum egregiè peritum ostendit.

VERS. 13. ANTE SOLIS ORTVM. Hebr. ad verbum est: *ab ascensu solis*, vt vertit Pagnin. in Lexico, hoc est *ante ascensum* (id est ortum) *solis*, vt vertit Vatab. quare minùs rectè Lyrã. Arias, Caiet. & alij vertunt: *desuper existente sole*, quasi iã ortus fuerit sol, vt vult Arias, aut quasi fuerit meridies, quo completur ascensus solis, vti putat Caiet. aut quasi fuerit vespera ante occasum solis, vt conijcit R. Dauid & Lyran. Licèt enim Daniel. 6. 20. *Ascensio solis* vocetur *occasus solis*, tamen hæc est phrasis Chaldaica, qua lingua scriptus est liber Danielis. Nam Hebræa, Græca & Latina phrasi ascensus solis significat ortum solis, quo scilicet sol ascendit super horizontem, ait Vatab. Nota hîc rursum strategema Gedonis, quo nocte ante ortum solis hostes somno vinóque sepultos adoritur & trucidat.

VERS. 16. CONTRIVIT.] Hebr. est יודע *ioda*, id est *scire fecit*, scilicet per flagella & verbera, hoc est castigauit, puniuit. Sic Magister discipulo petulanti minans virgas ait: Hisce docebo te, id est castigabo te, quãquam Serarius putet pro *ioda* legendũ ידוש *iadus*, id est triturauit. Sic enim legitur v. 9.

VERS. 18. DIXITQVE (Gedeon) AD ZEBEE ET SALMANA QVALES FVERVNT VIRI QVOS OCCIDISTI IN TABOR?] Audierat Gedeon fratres suos vterinos ex eadem matre natos, imminentibus Madianitis de more fugisse in montẽ Tabor; audierat pariter ibidẽ nonnullos cæsos esse à Madianitis; suspicatus est ergo cæsos esse suos fratres. Et vera fuit eius suspicio, vt patet v. 19.

QVI RESPONDERVNT, SIMILES TVI: Fratres enim non rarò fratribus, æquè ac parentibus assimilantur. ET VNVS EX EIS QVASI FILIVS REGIS. Sensus planus est & clarus, scilicet vnum ex eis insigniorem habuisse vultum eximium & regium. Nõnulli tamen sic explicant: *vnus*, id est quilibet *ex eis* erat forma tam eleganti, vt videretur esse filius regis. Vnde Septuag. in Codice Romano habent: *Sicut tu, sic illi, in similitudinem filij regis*. Complut. & Regij: *Sicut tu sic illi, similis tu similis illis, qualis species filiorum regum*.

VERS. 22. DOMINARE NOSTRI TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIVS FILII TVI, QVIA LIBERASTI NOS DE MANV MADIAN.] Erat Gedeon iam populi iudex & princeps à Deo constitutus: non ergo Israëlitæ hîc eum Iudicem creare volunt, sed plenũ imperium, hoc est regnum illi offerũt, illudq; hæreditarium vsq; ad secundam generationẽ. Hoc enim significat τὸ *dominare*, scilicet mero & pleno iure, quasi rex. Iudex enim illo æuo populo Israël dominari nõ poterat, sed iuxta leges eũ iudicare & regere debebat. Rex enim est absolutus omniũ Dominus, ideóque quasi Deus terrestris; vnde & multi reges voluerunt haberi colique vt Dij, vt Caligula, & Domitianus, quem proinde Martialis siue adulando siue arripiendo vocat Dominũ Deúmque: *Edictum*, inquit, *Domini Deique nostri*. Porrò Augustus Cæsar audiens natum regem Messiam, puta Christũ, noluit vocari Dominus.

QVIBVS ILLE AIT: NON DOMINABOR VESTRI, &c. SED DOMINABITVR VOBIS DOMINVS.] Modestè titulum Domini, regisque ius recusat Gedeon, illudq; in Deum transcribit, qui propriè erat Israëlitarũ rex & Dominus, ideóque postea ægrè tulit eos à Samuele petere regem instãtibus tamen dedit Saulem: quia rex videbatur decerpere aliquid tum nomini, tum iuri Dei in suũ populũ, poteratq; impune leges & iussa Dei violare, imò nouos Deos inducere, vti fecit Ieroboã, Manasses, Salomõ, alijq; Reges Israelis. VERS. 23.

MILLE SEPTINGENTI SICLI,] qui faciunt 6800. coronatos Francicos, siue libras auri ferè 70. Siclus enim est semuncia. Quare non est verisimile totum hoc aurum expensum fuisse in solum Ephod. Quis enim Pontifex, imò quis homo ferret Ephod, siue vestem ponderantem 70. libras? Quare pars huius auri in alia ornamenta fuit expensa. Simili modo dicitur Dauid 1. Paral. 20. 2. Fecisse sibi diadema ex corona imposita Idolo Melchom, quod ponderabat talentum auri 2. Reg. 12. 30. Quia scilicet partem coronæ aptauit in diadema, non verò totam. Quis enim talentum auri capite suo gestare posset? VERS. 26.

FECITQVE EX EO GEDEON EPHOD,] id est super humerale. Exodi 28. 6. Quæritur, quale hoc fuit Ephod, & an Gedeon illud faciendo peccarit? VERS. 27.

Ephod Gedeonis quid? Resp. 1.

Primò, Procopius & alij apud Abulen. censent Ephod hoc fuisse idolum, vnde pro *posuit* Hebr. est יצג *iatseb*, id est *statuit*, sicut solent statui idolorum statuæ. Hinc & Israël *fornicatus est*, id est idololatrauit in eo: *Hinc quoque factum est Gedeoni & omni domui eius in ruinam*. Verùm quis credat virum sanctum, imò Deo familiarem, & ab eo dilectum & electum, qualis fuit Gedeon, post tantã victoriam à Deo acceptam, à Deo ad idola deflexisse, & idololatriæ fuisse auctorem, sicut fuit Ieroboam primus rex Israël conflando vitulos aureos, eósque quasi Deos colendos statuendo in Dan & Bethel?

Secundò, Arias cẽset hoc Ephod, vtpote aureũ, diuersum fuisse ab Ephod Põtificis factũ ex cocco, purpura, bysso & hyacintho. Exodi 28. 6. ac factum à Gedeone hoc fine dũtaxat, vt esset perpetuum victoriæ tam admirabilis monumentum. Vnde Caiet. cẽset Ephod hoc fuisse loricam ex auro ductilem, vt esset signum militiæ, pugnæ & victoriæ. Lorica enim humeros & pectus tegit munitque, æquè ac Ephod siue super-humerale. Huic sententiæ satis fauent Hebræa, quæ habẽt: *Et fecit illud in Ephod, & statuit illud in Ephra*; quæ verba innuunt ex auro spoliorũ factum esse hoc Ephod, ideóque fuisse quasi loricam auream, quam proinde posteri quasi idolum coluerunt. Hæc expositio valde est accommoda. 2.

Tertiò, Lyran. per Ephod propriè accipit 3.

Ephod Pontificale, & sub eo intelligit cæteras vestes sacerdotales, quasi Gedeon illas fecerit, vt ipse iis sacrificaret domi suæ, ideóque *peccarit mortaliter*, sed de eo ante mortem pœnituerit. Verùm nec hîc, nec alibi quicquam legimus de hac eius pœnitentia.

4. Quartò, verisimiliùs S. August. q. 41. Theodor. q. 16. Dionys. Serarius & alij censent Gedeonem fecisse Ephod Pontificale, cæteràsque Pontificis vestes: hæ enim sub Ephod quasi veste primaria intelliguntur, ait S. August. tam hîc quàm c. 17. 5. & c. 18. 14. & 18. Vnde Osee 3. 4. Septuag, *Ephod* vertunt *ἱερατείας*, id est sacerdotium omnéq; instrumentum sacerdotale. Sic ergo per Ephod hîc accipe omnem supellectilem ad sacrificium necessariam. Hoc igitur Ephod fecit Gedeon primò, ad perēne victoriæ monumētum: hanc enim cōsecutus erat per sacrificium, in altari à se iussu Dei erecto oblatū. Vnde & postquam recusasset regnum sibi ab Hebræis oblatum, illudq; in Deū resignasset, fecit hoc Ephod, vt se profiteretur religiosum esse Dei ministrum, eiúsque iussa æquè ac curam populi se in humeros suos excipere, vt ea eorúmque infirmitates humeris suis portet, ac mediator & sequester sit inter Deum & populum. Hoc enim repræsentabat Ephod siue super humerale. Hinc & ea spoliis hostium efficit hoc Ephod. Vnde Hebr. est: *Fecitque illud* (scilicet totum hoc spoliorum ex auro donum) *in Ephod*, id est ex eo eiúsque pretio confecit Ephod.

Secundò, fecit hoc Ephod Pontificale splendidum auróq; fulgens, quia in eo erant Rationale Vrim & Tummim, per quæ Deus à Pontifice consultus dabat oracula Principi & Reipubl. Exod 28. non vt ipse Gedeon eo vteretur, sed vt Pontifex, qui non longè à sua vrbe Ephra habitabat in Silo, vbi erat tabernaculum cum arca, ab eo in Ephra euocatus, hoc Ephod indutus pro se consuleret Dominum, sicut eum consulebat Dauid per Abrathar Pontificem. Gedeon enim erat Iudex populi, ac in rebus dubiis & perplexis sæpè occurrentibus responso & oraculo Dei indigebat.

Tertiò, videtur Gedeon Ephod hoc fecisse, vt Pontifex eo indutus pro se & populo sacrificaret in altari, à se iussu Dei erecto in Ephra c. 6. v. 26. Ad quid enim altare, nisi vt in eo sacrificetur? Addit Serarius, Gedeonem ipsum per se in eo sacrificasse. Cum enim ipse iussu Dei in eo immolasset taurum c. 6. 26. existimasse videtur quod Deus secum dispensasset, vt licèt non esset sacerdos ex tribus Leui, tamen quasi præter ordinem auctoratus à Deo in eo sacrificaret. Idcirco enim videtur Deus iussisse illi vt hoc altare erigeret. Altare enim essentialiter respicit sacrificium, nam vt ait Aristot. 1. de cælo c. 4. *Frustra est calceus, cuius non est vsus.*

Non peccauit Gedeon faciendo Ephod. Igitur non peccauit Gedeon faciendo hoc Ephod. Probatur primò, quia dicitur hîc quieuisse in senectute bona. Secundò, quia à S. Paulo Hebr. 11. collocatur in Catalogo Sanctorum & heroum veteris testamenti, qui fide eximia & operibus fidei heroicis excelluerunt. Tertiò, quia viuente Gedeone eius ductu Israël seruiuit Deo, post mortem verò eius deflexit ad Baalim, vt dicitur v. 33.

A Fauet S. August. q. 41. dum ait: *Deus illud factum Gedeonis patienter tulit, vt pax in terra perseueraret, quia licèt factum erat quod prohibuerat, non tamen longè recessum ab eo, qui tale aliquid in Tabernaculo in suum honorem fieri iusserat*: imò non prohibuerat Deus vspiam fieri tale Ephod, vt nec tale Tabernaculum simile illi Mosaico, vt rectè aduertit Serarius. Nam tale Tabernaculum fecit Salomon 2. Paral. 1. v. 4. & 5.

Peccarunt tamen posteri Gedeonis, qui memoria miraculosæ victoriæ, tanquam per splēdidum hoc Ephod adeptæ, impulsi diuinos ei honores detulerunt. Vnde sequitur.

FORNICATVSQVE EST OMNIS ISRAEL IN EO.] Hebr. אחריו *acharau*, id est *post eum*, scilicet post mortem Gedeonis. Ita Septuag. Chald. & alij. Noster tamen *τὸ post eum* refert ad Ephod, quòd in illo & cum illo Israël fornicatus sit mysticè, id est idololatriam commiserit, illud vt idolum & Deum adorando, vel certè illo ad cultum Baalim abutendo; scilicet quòd sacerdos Baal illi sacrificaret, hoc Ephod indutus & ornatus. Gaudet enim Dæmon si Deo res suas surripiat, ac ille quibus colitur Deus ad Dei cultum traducat.

B

ET FACTVM EST GEDEONI ET DOMVI EIVS IN RVINAM.] Hebr. למוקש *lemokes*, id est in laqueum, tum culpæ idololatriæ, tum pœnæ eiusdem: ob illam enim culpā tota posteritas Gedeonis excisa est, vt audiemus cap. sequenti. Atque pœnam hanc subiit etiam Gedeon ipse, qui incautè Ephod hoc, quod posteris in idola adeo procliuibus futurū erat occasio idololatriæ fabricauit. Gedeon enim ob hoc perdidit omnem suā posteritatem. Culpam verò idololatriæ cōmisit non ipse Gedeon, sed eius posteri. Id nō præuidit Gedeon; vnde à culpa saltem mortali excusandus est: venialis enim imprudētia & inaduertentia in eo admitti potest. Vnde hoc sensu cum dicitur: *Gedeoni & domui eius*, *τὸ &* accipiēdum est expositiuè per Exegesin, vt significet *id est*, q.d. *Gedeoni*, hoc est domui siue posteritati eius: hæc enim Ephod hoc adorauit, æquè ac Israëlitæ adorarūt serpentem æneum à Mose erectum. Num. 21. qui proinde ab Ezechia rege confractus est. 4. Reg. c. 18. 4. Moraliter hîc discant Principes, quā periculosum & exitiale sit immiscere se reb⁹ sacris. Ecce tibi Gedeon faciens Ephod bona licèt mēte, perdidit omnem suam progeniem. Sic Ozias rex volens thus adolere Deo, lepra percussus est. 2. Paral. 26. 17. Idem tentantes Core, Dathan & Abiron viui à terra absorpti sunt. Numer. decimosexto.

C

D

QVIEVITQVE TERRA 40. ANNIS,] id est vsque ad annum 40. Gedeonis; vnde sub his 40. annis complectitur Script. septem annos, quibus Israël seruiuit Madianitis, vt dixi c. 3. VERS. 28.

ABIIT ITAQVE IEROBOAL,] id est litigator & excisor Baal falsi Dei, puta Gedeon. VERS. 29.

HABVITQVE 70. FILIOS,] præcisè incluso quoque Abimelech, de quo vers. sequenti, inquit Serarius, licèt alij 70. filios accipiant quos habuit ex vxoribus, excluso quem habuit ex concubina, ita vt cum Abimelech habuerit 71. filios. VERS. 30.

Porrò hi filij mortuo Gedeone videntur coluisse idola, ac præsertim Ephod à Gedeone fabricatum, ideóque Deo vindice occisi & excisi.

Hoc enim est quod iam dixit: *Et factum est domui* (id est familiæ, puta filijs) *eius in ruinam*. Disce A hîc quàm vana sit in filijs parentum spes & gloria: nemo enim ex tot filijs Patri Gedeoni in principatu successit, imò omnes mox interempti sunt, nimirum *Heroum filij noxæ*. Sic *Artaxerxi*, ait Iustin. lib. 10. *Regi Persarum ex Pellicibus centum quindecim filij fuere, sed tres tantùm iusto matrimonio suscepti, Darius, Ariaretes & Ochus, qui omnes inglorij periere.*

VERS. 31. CONCVBINA AVTEM ILLIVS,] nomine *Druma*, ait Iosephus lib. 5. c. 9. Concubina erat secundaria vxor, quæ erat quasi ancilla, ac proinde eius filius non succedat cum filijs vxorum in hæreditatem patris. Quare Abimelech non fuit nothus siue spurius, vti eum vocat Iosephus, sed legitimus Gedeonis filius.

IN SICHEM.] Id dicit vt indicet occasionem, qua Abimelech affectauit regnum; quia scilicet à suis ciuibus Sichimitis ad illud fuit prouectus.

GENVIT EI FILIVM NOMINE ABIMELECH.] *Abimelech* Hebr. idem est quod *pater rex*, vel *pater regis*, vel *pater regius*. Indidit hoc ei nomen mater, ad dignitatem sibi & filio suo conciliandam, vtpote quòd esset filius Gedeonis, qui erat iudex & quasi rex Israëlis: fortè etiam hoc nomen voluit esse omen regni, quòd scilicet ipse aliquando regnaret, vti ipsa optabat. Sic Agrippina consulens diuinos, an Nero filius suus esset futurus Rex & Imperator, audiensque fore, sed eum matrem suam occisurum regni filij sui auida respondit: *Occidat dum imperet*, ac verè ab eo occisa, temerarij sui voti meritas dedit pœnas.

Audi quid de Regilliano lib. de Tyrannis scribat Trebellius: *Mirabile fortasse videatur, si, quæ origo imperij eius fuerit, declaretur. Militari enim ioco regna promeruit. Nam cum milites cum eo quidam cænarent, astitit Valerianus Tribunus, qui diceret: Regilliani nomen vnde credimus dictum? Alius continuò credimus quòd à regno. Tum is qui aderat Scholasticus, cœpit quasi grammaticaliter declinare & dicere, Rex, regis, regi, Regillianus. Milites vt est hominum genus pronum ad ea quæ cogitant, dixerunt; Ergo potest rex esse. Item alius: Ergo potest nos regere. Item alius: Deus tibi regis nomen imposuit. Quid multa. His dictis cum alia die manè processisset, à principibus Imperator est salutatus. Ita quod alijs vel audacia vel iudicium detulit, huic secularis astutia.*

VERS. 32. MORTVVSQVE EST GEDEON FILIVS IOAS D IN SENECTVTE BONA.] *Bona*, id est primò prouecta, grandi, annosa. Secundò, *bona*, id est quieta & tranquilla. Tertiò, *bona*, id est gloriosa, quam omnes venerarentur, colerent & suspicerent. Quartò, *bona* bonitate virtutis ex bona conscientia, probitate & sanctitate: hæc enim cæterarum bonitatum omnium est fons & origo. Vidit hoc quoque Cicero, qui lib. de Senect. *Aptissima*, inquit, *omnino sunt arma senectutis artes exercitationésque virtutum, quæ in omni ætate cultæ, cum diu multúmque vixeris, mirificos afferunt fructus, non solùm nunquam deserunt, ne extremo quidem tempore ætatis (quanquam id quidem maximum est) verùm etiam quia conscientia benè actæ vitæ, multorumque benefactorum recordatio iucundissima est.*

Sic in senectute bona mortuus est Abraham. Genes. 15. 25. Dauid 1. Paral. 29. 28. Tobias c. 14. 15. Nam *senectus non annis, sed moribus veneranda, superioris vitæ portus debet esse, non vitæ superioris naufragium*, ait S. Ambros. lib. de Iacob & vita beata c. 10. Idem lib. 2. de Abel. c. 1. *Cogitationes nostræ*, inquit, *bonorum operum processibus explicentur, vt nihil imperfectum finis noster inueniat, nihil inexplicatum terminus vitæ nostræ offendat, nihil tanquam incude positum vsus nostri* B *operis derelinquat.* Et paulò pòst: *Partus noster fides sit, nutrimenta nostra præcepta doctrinæ sint. His quadam cordis nostri imbuatur infantia, instituatur pueritia, iuuenculescat adolescentia, senecta canescat. Ætas enim senectutis vita est immaculata. Itaque ea demum bona est animæ senectus, quam nulla perfidiæ inquinamenta maculauerint.*

Idem lib. 1. Hexam. c. 8. *Sed senectus*, inquit, *ipsa in bonis moribus dulcior, in consilijs vtilior, ad constantiam subeundæ mortis paratior, ad reprimendas libidines firmior. Infirmitas quoque corporis sobrietas mentis est. Vnde ait Apostolus: Cum infirmior tunc potens sum. Itaque non in virtutibus, sed infirmitatibus gloriabatur. Responsum quoque diuinum refulsit oraculo salutari: quia virtus in infirmitate consummatur.*

C POSTQVAM AVTEM MORTVVS EST GEDEON, AVERSI SVNT FILII ISRAEL, à Deo Deique cultu, ET FORNICATI SVNT CVM BAALIM (idolis, Diis gentium) PERCVSSERVNTQVE CVM BAAL FOEDVS, VT ESSET EIS IN DEVM. Hebr. *Posuerunt sibi Baalem fœdere in Deum*, id est fœdus inierunt cum Baal, vt esset eis in Deum: Chald. *Posuerunt sibi fœdere ad errorem*. Septuag. *Posuerunt sibi Baal berith in fœdus, vt esset eis ipse in Deum.* Sic quoque legit S. August. Vnde ex Hebr. & Septuag. liquet Hebræos pro Deo coluisse *Baal berith*, id est *Baalem fœderis*, quem scilicet quasi præsidem fœderum, hoc fœdere sibi quasi Deum confœderarunt: ברית *berith* enim est fœdus. VERS. 33.

NEC FECERVNT MISERICORDIAM CVM DOMO IEROBAAL (qui proprio nomine dictus GEDEON) quia permiserunt eius domum, id est filios omnes occidi à tyranno Abimelech, imò in occidendo iuuerunt, vt patebit c. sequenti. *Misericordia*, Hebr. חסד *chesed* significat omnem virtutem, quæ in proximum se exserit scilicet beneficentiam, pietatem, gratitudinem, iustitiam, fidelitatem, &c. Israëlitæ ergo Deo infideles in Gedeonem quoque fuere infideles, malefici, impij, ingrati, iniusti, vt patebit ex cap. 9. VERS. 35.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS.

Abimelech filius Gedeonis cæsis 70. fratribus, imperium Israëlis per Sichimitas cognatos suos inuadit & obtinet. Quare Ioathana eius frater v. 8. & seq. per Apologum rhamni ipsi, æquè ac Sichimitis exitium intentat & prænuntiat, quod deinde rei euentus comprobauit, vti narratur vers. 23. & seq. per spiritum dissensionis, quem Deus inter vtrósque immisit. Abimelech ergo fuit sextus Israëlis non tam Iudex quàm tyrannus.

1. ABijt autem Abimelech filius Ierobaal in Sichem ad fratres matris suæ, & locutus est ad eos, & ad omnem cognationem domus patris matrísque suæ, dicens:
2. Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, vt dominentur vestri
septuaginta viri omnes filij Ierobaal, an vt dominetur vnus vir? simulque considerate,
quòd os vestrum & caro vestra sum. 3. Locutique sunt fratres matris eius de eo ad
omnes viros Sichem vniuersos sermones istos, & inclinauerunt cor eorum post Abimelech, dicentes: Frater noster est. 4. Dederuntque illi septuaginta pondera argenti de
fano Baalberit. Qui conduxit sibi ex eo viros inopes & vagos, secutique sunt eum.
5. Et venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros, super lapidem vnum: remansitque Ioatham filius Ierobaal minimus & absconditus est. 6. Congregati sunt autem omnes viri Sichem, & vniuersæ familiæ
vrbis Mello: abieruntque & constituerunt regem Abimelech, iuxta quercum quæ stabat in Sichem. 7. Quod cùm nunciatum esset Ioatham, iuit, & stetit in vertice montis Garizim: eleuatáque voce, clamauit, & dixit: Audite me viri Sichem, ita audiat vos
Deus. 8. Ierunt ligna, vt vngerent super se regem: dixeruntque oliuæ: Impera nobis. 9. Quæ respondit: Numquid possum deserere pinguedinem meam, qua & dij
vtuntur & homines, & venire vt inter ligna promouear? 10. Dixeruntque ligna ad
arborem ficum: Veni, & super nos regnum accipe. 11. quæ respondit eis: Numquid
possum deserere dulcedinem meam, fructúsque suauissimos, & ire vt inter cætera ligna
promouear? 12. Locutáque sunt ligna ad vitam: Veni, & impera nobis. 13. quæ
respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum homines, & inter ligna cætera promoueri? 14. Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum:
Veni, & impera super nos. 15. Quæ respondit eis: Si verè me regem vobis constituitis, venite, & sub vmbra mea requiescite: si autem non vultis, egrediatur ignis de
rhamno, & deuoret cedros Libani. 16. Nunc igitur, si rectè & absque peccato constituistis super vos regem Abimelech, & bene egistis cum Ierobaal, & cum domo eius, &
reddidistis vicem beneficijs eius, qui pugnauit pro vobis, 17. & animam suam dedit
periculis, vt erueret vos de manu Madian, 18. qui nunc surrexistis contra domum patris mei, & interfecistis filios eius septuaginta viros super vnum lapidem, & constituistis
regem Abimelech filium ancillæ eius super habitatores Sichem, eò quòd frater vester
sit: 19. si ergo rectè, & absque vitio egistis cum Ierobaal, & domo eius, hodie lætamini in Abimelech, & ille lætetur in vobis. 20. Sin autem peruersè: egrediatur
ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello: egrediaturque ignis
de viris Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Abimelech. 21. Quæ cùm dixisset,
fugit, & abiit in Bara: habitauitque ibi ob metum Abimelech fratris sui. 22. Regnauit itaque Abimelech super Israël tribus annis. 23. Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech & habitatores Sichem: qui cœperunt eum detestari, 24. &
scelus interfectionis septuaginta filiorum Ierobaal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Amelech fratrem suum, & in cæteros Sichimorum principes, qui eum adiuuerant. 25. Posueruntque insidias aduersum eum in summitate montium: & dum illius

præstolabantur aduentum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus: nunciatumque est Abimelech. 26. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, & transiuit in Sichimam. Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem, 27. egressi sunt in agros, vastantes vineas, vuasque calcantes: & factis cantantium choris ingressi sunt fanum Dei sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech, 28. clamante Gaal filio Obed: Quid est Abimelech, & quæ est Sichem, vt seruiamus ei? numquid non est filius Ierobaal, & constituit principem Zebul seruum suum super viros Emor patris Sichem? Cur ergo seruiemus ei? 29. vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea,, vt auferrem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni. 30. Zebul enim princeps ciuitatis, auditis sermonibus Gaal filij Obed, iratus est valde, 31. & misit clàm ad Abimelech nuncios, dicens: Ecce, Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, & oppugnat aduersum te ciuitatem. 32. Surge itaque nocte cum populo qui tecum est, & latita in agro: 33. & primo mane oriente sole, irrue super ciuitatem. illo autem egrediente aduersum te cum populo suo, fac ei quod potueris. 34. Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tetendit insidias iuxta Sichimam in quatuor locis. 35. Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ ciuitatis. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco. 36. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Vmbras montium vides quasi capita hominum, & hoc errore deciperis. 37. Rursumque Gaal ait: Ecce populus de vmbilico terræ descendit, & vnus cuuneus venit per viam quæ respicit quercum. 38. Cui dixit Zebul: Vbi est nunc os tuum, quo loquebaris: Quis est Abimilech vt seruiamus ei? Nonne hic populus est, quem despiciebas? Egredere, & pugna contra eum. 39. Abijt ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, & pugnauit contra Abimelech, 40. qui persecutus est eum fugientem, & in vrbem compulit: cecideruntque ex parte eius plurimi, vsque ad portam ciuitatis: 41. & Abimelech sedit in Ruma: Zebul autem, Gaal & socios eius expulit de vrbe, nec in ea passus est commorari. 42. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cum nunciatum esset Abimelech, 43. tulit exercitum suum, & diuisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque quod egrederetur populus de ciuitate, surrexit, & ruit in eos 44. cum cuneo suo, oppugnans, & obsidens ciuitatem: duæ autem turmæ palantes per campum aduersarios persequebantur. 45. Porrò Abimelech omni die illo oppugnabat vrbem: quam cepit, interfectis habitatoribus eius ipsaque destructa, ita vt sal in ea dispergeret. 46. Quod cùm audissent qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, vbi fœdus cum eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valde. 47. Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos, 48. ascendit in montem Selmon cum omni populo suo: & arrepta securi, præcìdit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me videtis facere, citò facite. 49. Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur ducem. Qui circumdantes præsidium, succenderunt: atque ita factum est, vt fumo & igne mille homines necarentur, viri pariter & mulieres, habitatorum turris Sichem. 50. Abimelech autem inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu. 51. Erat autem turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis, clausa firmissimè ianua, & super turris tectum stantes per propugnacula. 52. Accedensque Abimelech iuxta turrim, pugnabat fortiter: & appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur: 53. & ecce vna mulier fragmen molæ desuper iaciens, illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius. 54. Qui vocauit citò armigerum suum, & ait ad eum: Euagina gladium tuum, & percute me: ne fortè dicatur quòd à femina interfectus sim. Qui iussa perficiens, interfecit eum. 55. Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israël, reuersi sunt in sedes suas: 56. & reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis. 57. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, & venit super eos maledictio Ioatham filij Ierobaal.

Vers. 2. QVID VOBIS EST MELIVS VT DOMINENTVR VESTRI 70. VIRI OMNES FILII IEROBAAL.] Fingit tyrannus omnes 70. fratres suos ambire regnum, ac fore inter eos de regno continuam concertationem, vt sibi vni illud attribuant: Nam filij Iudicum parentibus in Principatu non succedebant, sed vno moriente alius ex alia familia & tribu à Deo vel populo eligebatur. Et esto aliquis filiorum hîc Gedeoni successisset, is fuisset vnicus, videlicet primogenitus, non 70. Vnde petat Abimelech hæc configere & mentiri, vt sibi vni regnum deferatur.

Vers. 4. DEDERVNTQVE ILLI 70. PONDO ARGENTI DE FANO BAALBERITH,] vt ijs milites conscriberet, per quos regnum Israëlis inuaderet & occuparet. Hebr. non habent τὸ *pondo*, sed tantùm 70. *argenti*, scilicet siclos, inquiunt Vatab. Arias & alij. Verùm 70. sicli argentei sunt 70. Floreni Brabantici, quorum quisque continet quatuor Iulios Romanos siue quatuor regales Hispanicos, quibus vix vnum alterúmve militem conscribere potuisset. Quare Arias ex Rabbinis asserit nomine argenteorum in Pentateucho intelligi siclum, in Prophetis (qualis apud Hebr. est hic liber Iudicum) libras, in Hagiographis talenta. Hoc etsi vbique non sit verum, huic tamen loco congruere potest. Nam librà argenti cõtinet 24. siclos siue florenos Brabanticos: quare 70. libræ argẽti faciũt 1680. siclos siue Florenos Brabãticos, hoc est coronatos Frãcicos 560. quibus illo æuo plures scribi poterant milites, saltem ad inchoandum bellum. Alij minas intelligunt: mina autem continebat 60. siclos. Ezech. 42. 12. quare 70. minæ continent 4200. siclos. Alij talẽta subaudiunt: talentũ autẽ Hebræum continebat tria millia siclorum, hoc est vncias 1500. Atticum verò siclos 1500. hoc est vncias 750. quare 70. talenta ingentem faciunt argenti vim. Noster vertit *pondo*, quæ vox propriè libram significet, licèt pondo subinde idem sit quod pondus siue sicli, siue vnciæ, seu alterius rei, quæ pondere mensuratur.

DE FANO BAALBERITH,] hoc est *Baal*, qui præerat *berith*, id est fœderi, quale iam Sichimitæ cum Abimelech inierant. Sic enim Romani, teste Dion. Halicarnasseo lib. 4. colebant Deum Pistium & Fidium, quasi fidei & fœderum tutorem & vindicem; ac Iouem fulmen manu continentem, quod scilicet in eos, qui fidem & fœdus violarent torqueret; Et Iouem lapidem: nam fœdus ineuntes illud sanciebant mactando porcum, dicendo: *Si fidem fallam, Iuppiter me feriat, sicut ego lapide porcum hunc feriam & immolabo.* Ita Liuius lib. 1. Vide quomodo tyranni Sichimitæ tyrannicum suum imperium ordiantur à scelere & sacrilegio. Expilant enim ærarium Dei sui, vt illud tyranno suo tribuant. Mox sacrilegio addunt parricidium. Vnde sequitur.

QVI CONDVXIT EX EO SIBI VIROS INOPES ET VAGOS.] Hebr. *vacuos & leues.* Arias. *perditos & vagos.* Pagnin. *cerebro vacuos & instabiles.* Lyran. *cerricosos.* Chald. *vacuos & libertinos.* Septuag. *vacuos & stolidos.*

Vers. 5. ET OCCIDIT FRATRES SVOS FILIOS IEROBAAL (Gedeonis) 70. VIROS SVPER LAPIDEM VNVM.] Erant præcisè tantùm 69. siam
A Ioatham septuagesimus effugerat, imò tantùm 68. si Abimelechum inter 70. filios Gedeonis annumeres. Sed Script. more suo rotundum perfectumque numerum assignat, etiamsi illi aliquid desit vel supersit; computat enim per denarios, centenarios & millenarios. Ita Serarius & alij.

SVPER LAPIDEM VNVM.] Arias censet lapidem hunc fuisse altare, ab Abimelech tyranno dicatum idolo suo Baal berith, erectumque eodem loco, quo ante Gedeon pater eius aram Baal destruxerat cap. 6. ideóque dictus est Ierobaal, quasi ipse vlcisci voluerit iniuriam à patre factã Deo Baal, ideóque ad sarciendam hanc iniuriam illi eodem loco occiderit, & quasi immolarit 70. Gedeonis filios & fratres suos. Hinc & Sichimitæ pro restituto eis suo Baal, videntur in
B singula cæsorum fratrum capita numerasse ei pondo argenti, scilicet 70. pondo pro 70. filiis Gedeonis ab eo cæsis.

Simili barbarie & parricidio Phraartes Herodis Parthorum regis ex pellice filius, vt regnaret, Patrem senem & 30. fratres occidit, teste Iustino lib. 42. qui & lib. 10. narrat Ochum Persarum regem 80. fratres interemisse: sic Amurathes, Selimus, Baiazetes & alij Turcarum Imper. fratres suos occidunt, ne ab eis imperio priuentur. Patrum memoria ad Carolum Quintum confugit Muleasses rex Tunetanus à proprio filio nomine Amida regno pulsus, & ferro candenti exoculatus, idque iusto Dei iudicio, eò quòd ipse Muleasses prius 18. fratres partim mactasset, partim exoculasset. Ecce quo agit homines cæca & furens dominandi libido. *Fratricidarum exempla*

C Hinc patet Abimelech non fuisse verè Israëlis Iudicem & Principem, vtpote nec à Deo, nec à populo, sed à paucis Sichemitis ciuibus suis electum & vi intrusum, sed tyrannum: Vnde nec tribus Iuda, nec cæteræ eum acceptasse leguntur. Hinc & ipse ferè in Sichem dumtaxat regnauit, vt patet ex v. 6. & seq.

CONSTITVERVNT (Sichimitæ) REGEM ABIMELECH IVXTA QVERCVM QVÆ STABAT IN SICHEM.] Andreas Masius in Iosue c. vlt. v. 26. & Serarius hîc opinantur & probabiliter coniectant hanc quercum esse *Elam more*, vbi Abraham veniens ex Chaldæa in Chanaan primum altare Deo erexit. Genes. 12. 6. & sub qua Iacob idola domus suæ defodit. Genes. 35. 4. indéque vocari hîc *ela mussab*, id est *quercum statam*, vbi
D scilicet patriarchæ stato more solebant Deum inuocare. Quercus ergo hæc annosa fuit, Vers. 6.

Relligione patrum multos seruata per annos,

scilicet quingentorum annorum: tot enim fluxerunt ab Abraham vsque ad Abimelech. Verùm vt dixi Iosue vlt. 26. hæc res incerta est, & communem quercuum (quæ communiter ad trecentos annos viuunt) ætatem superat.

Porrò vocatur hæc quercus מצב *mussab*, id est stationis, vt vertunt Septuag. quòd ad eandem conuenire solerent Sichimitæ, ibique stationes & conuentus suos agere.

VRBIS MELLO.] Hæc vrbs Mello diuersa est à voragine Mello, quæ erat inter Sion & Ierusalem. Hæc enim erat vrbs sita iuxta Sichem, eique subiecta quasi eius colonia vel municipium.

VERS. 7. QVOD CVM NVNCIATVM ESSET IOATHAN (qui erat minimus Gedeonis filius, & cædem fratrum effugerat) IVIT ET STETIT IN VERTICE MONTIS GARIZIM (qui imminet vrbi Sichem) ELEVATAQVE VOCE CLAMAVIT ET DIXIT: AVDITE ME VIRI SICHEM, ITA AVDIAT VOS DEVS.] q. d. Adiuro vos ô Sichimitæ per Deum, vt me audiatis. Aut q.d. audite me recta iustáque loquentem, vt & Deus vos exaudiat. Ex aduerso Caiet. Hæc verba, inquit, sunt imprecatio vltionis diuinæ in impios Sichimitas. q. d. Opto & imprecor vobis vt ad vestram iniquitatem attendat, eamque audiat & videat, ac puniat & vindicet Deus iustus iudex, & scelerum vindex.

VERS. 8. IERVNT LIGNA VT VNGERENT SVPER SE REGEM, DIXERVNTQVE OLIVÆ: IMPERA NOBIS,] &c. Hic est primus, elegantissimus, & cæterorum omnium antiquissimus Apologus. Gedeon enim & Ioatham, multis sæculis antecesserunt Phædrum, Anienum, Æsopum, aliosq; fabularum & apologorum scriptores. De Apologorum origine, elegantia, vsu, &c. multa dixi in Ecclesiastico.

Porrò vt Apologum hunc totum paucis explicem & oculis subiiciam, notandum est primò, illum hîc induci à Ioatham, vt ostendat Sichimitis, quàm iniquè & impiè egerint tyrannum Abimelech in regem extollendo, cæsis 70. eius fratribus, ipsósque dignos esse, vt qui parricidam, quia cognatum, sibi Ducem constituerint, ipsum pariter parricidam sentiant. Vnde diras illis non tantùm imprecatur, sed & ex solita Dei in tales vindicta denunciat.

Nota secundò, in Apologis, Parabolis & similitudinibus quædam ad decorem & elegantiam Apologi vel parabolæ adiici, quæ rei per illum significatæ adaptare non est necesse, imò subinde est impossibile. Quare hîc non est necesse, quæ de oliua, ficu & vite iterantur, sigillatim applicare: pleráque tamen applicari possunt. Vnde

Apologi arborum explicatio. Nota tertiò, arborem hîc esse hominem, sed inuersam (arbor enim habet radices deorsum, ramos sursum; homo verò radices sensus & motus habet in capite sursum, pedes verò quasi ramos deorsum) ac consilij rationisque capacem. *Oliua, ficus vitis, rhamnus qui?* Oliua, ficus & vitis quæ recusant oblatum sibi ab arboribus regnum, sunt Othoniel, Debbora & Gedeon, ait Lyran. qui priores fuere Iudices, iique optimi, quia inuitè & coacti quasi à Deo principatum capessiuerunt. Audi Lyran. Dicunt *Explic. I.* Hebræi, quòd per oliuam significatur Othoniel, qui fuit de tribu Iuda, vt dictum fuit supra c.1. Tribus autem Iuda vocatur oliua Ierem. 11. *Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen tuum.* Per ficum, quæ habet fructum dulcem, intelligitur Debbora: quæ in Hebræo scribitur Debbora, & interpretatur apis quæ facit mel dulce, & sicut ficus fructum dulcem, ita quod proprietas huius arboris respondet interpretationi nominis. Per vitem verò intelligitur Gedeon; qui erat de filiis Ioseph, eò quòd Ioseph vocatus est filius accrescens Genes. 49. vitis autem ramus crescit notabiliter in vna æstate. Hucusque Lyran.

2. Rursum aptiùs idem Lyran. per oliuam, inquit, de qua exprimitur oleum; & ficum, quæ habet dulcem fructum; & vitem, quæ facit fructum plurimum, intelliguntur alij filij Gedeonis, qui erant pingues in diuitiis, dulces in mansuetudine, & multiplicati in prole. Per rhamnum autem, quæ est arbor vilis, intelligitur Abimelech, qui erat de ignobili matre, qui regnauit alijs occisis.

Pleniùs & vniuersaliùs: oliua, ficus & vitis denotant homines qualibet ratione ad imperandum idoneos & aptos: & Arias quidem per oliuam sapientes, per ficum diuites, per vitem lenes modestósque accipit: Rhamnum verò (qui licèt adeo inter arbores non excellat, vt ne arbor vel lignum quidem sit, sed frutex, sed spinæ tantùm exiles, acutæ & pungentes, statim tamen imperium inter ligna oblatum capessit) significare imperio ineptos & tyrannos. 3.

Rursum aptiùs per ficum accipias viros mites, blandos, suaues, per vitem feruentes, acres & efficaces in agendo: hi enim apti sunt ad regendum: imitantur enim Dei sapientiam omnia gubernantem, quæ *attingit à fine vsque ad finem, & fortiter disponit omnia suauiter.* Sapien. 8.1. Rege ergo suauiter, sed fortiter, & sapienter reges. Oliua notat viros misericordes & bonitate pingues, ac charitate quasi adipatos. Charitas enim vti est regina virtutum, sic est hominum. Qui ergo charitate sunt copiosa, optimè regunt. Obiurga, puni, castiga; sed ostende te id facere non ex odio, sed ex amore, & placebis iis quos obiurgas & castigas. Vnde Christus Petrum præfecturus Ecclesiæ. *Simon Ioannis*, inquit, *diligis me plus his?* eóque respondente: *Domine tu scis quia amo te*, subiecit: *pasce oues meas.* Ioan. 21. v. 15. qui igitur regit, sit ficus per suauitatem, sit vitis & vinum per fortitudinem, sit oliua & oleum per compassionem & charitatem. 4. *genuina.*

Nota quartò: quòd oliua, ficus & vitis vno ore consonè respondent, non conuenire sibi vt deserant pinguedinem, dulcedinem & vinum suum, quibus tribus & homines in epulis, & Dij in sacrificijs delectantur, vt in reges promoueantur, hoc tantùm significare, quòd personæ priuatæ sibi suæque perfectioni & commodis vacare possint: at publicè quæ alijs præsunt, ita publicis rebus & curis distineantur; si quidem vt par est rebus non potiri, sed consulere velint, vt sibi suisque vix vacare liceat; quod qui amet, imperio abstineat. Rursum reges & principes debere omnem suam pinguedinem, dulcedinem & lætitiam transfundere in subditos, ac se quasi depauperare, vt eos ditent, si verè reges boni & euergetæ, hoc est benefici esse velint. Causam aliam dat Arias: *Nulla, inquit, ex omni plantarum genere auaritiæ studium aptiùs refert, quam ficus: cuius ad exugendum vndique humorem & frequentissima radices, & nonnulla adeo longa deprehenduntur, vt ad puteos & fontes ac paludes longo interuallo distantes pertineant, adeo etiam sagaces, vt intra domos loca quærere, subire atque obtinere didicerint, in quibus lagena, hydria, cæteraque aquaria vasa statuuntur, ibique soleant diutius hærere.* Non aliter & reges auari, alienas opes ardentes sitiunt, ad easque corripiendas in mille manus & brachia dilatantur, in publicas & priuatas ædes se insinuant; loculos, crumenas, thesauros, quicquid

abditum & repositum est tentant, palpant, adoriuntur. Verùm hæc causa hoc loco impertinens est.

Quòd verò rhamnus insolenter respondet: *Sub umbra mea requiescite*, tantundem est ac si dicat Tyrannus: sub meam protectionem, quæ nulla, vel non nisi aculeata, pungens, affligens & periculosa est (quia si semel ignem concipit ille totum persuadet, omniáque vicina comburet) concedite, totósque vos mihi regendos tradite. Rhamnus enim exilis est, vnde vix vmbram iacit quæ protegat, ac sub se delitescentes pungit & stimulat: Sin autem, *egrediatur ignis de rhamno & comburat cedros Libani.* Sensus est q. d. Tyrannus in suos etiam nobilissimos, si qua in re ei aduersentur litémque moueant, exitium per suos lictores & milites immittet, quo tamen ipse quoque affletur & intereat, vti in plerisque tyrannis contigisse narrant historiæ. Vtcumque ergo res cadat, à tyranno nulla vtilitas, maxima verò pernicies expectanda est. Æquum ergo & in promptu est, vt & ipsum vobis ô Sichimitæ eueniat, vtpote qui non viros aptos imperium detrectantes, sed Abimelech tyrannum illud ambientem elegistis, vt idem inquam, eodem modo vobiscum & cum rege vestro Abimelech sacrilego & parricida agatur, vtque discordia, lis & bellum inter vos concitetur, quo vtrique pereatis. Ita ferè Arias.

Allegor. Allegoriam habet Beda in quæst. hîc: ligna syluæ, ait, sunt homines: his meritò noluit imperare oliua, ficus & vitis, quia minimè id merebantur: oliua enim gratiam Spiritus Sancti, & vnctionem pacis significat: ficus sacræ legis habet imaginem; vnde Paterfamilias in vinea plantat ficum, id est legem vitis significat Christum, vt ait Christus Ioan. 15. 1. rhamnus notat Antichristum, qui omni asperitate & feritate humanum genus vastabit, sed exibit ignis de rhamno, id est iniquitas de Antichristo, & omnes qui in eo confidunt pariter deuorabit.

Rursum S. Hieron. in c. 2. Aggæi, per ligna accipit homines impios, per oliuam ficum & vitem tres personas S. Trinitatis, per rhamnum verò Diabolum.

Symbol. Symbol. S. Methodius tract. de Castitate apud Photium in Bibliotheca p. 345. per ficum accipit legem status innocentiæ in paradiso: ibi enim ficum comedit Adam quæ nos omnes perdidit; per vitem accipit legem naturæ sub Noe: hic enim inuenit vitem & vinum: per oliuam, legem Mosis & prophetarum: hi enim vngebantur oleo: per rhamnum, legem Christi; hæc enim pungit instar rhamni, quia ipsa est lex mortificationis, castitatis & crucis (vnde & spinas, quibus coronatus est Christus, fuisse è rhamno censet Gretserus, Bellonius & alij primæ notæ tract. de cruce) quæ sola potuit vulnera nostræ concupiscentiæ sanare, ac ijs qui sanari nolunt, eò quod ad crucem nolint accedere, minatur ignem æternum. Vnde S. Methodius ibidem censet Eliam fugientem Iezabelem quieuisse *sub rhamno*, pro quo nos habemus *sub iunipero*. 3. Reg. 19. 4. Sic ergo hunc Apologum symbolicè explicat, q. d. postquam ficus, id est lex naturæ in paradiso, & vitis, id est lex naturæ data Noe post diluuium, & olea, id est lex Mosis fœtentia humanæ naturæ vulnera curare non potuissent; *misit quartò Deus rhamnum*, id est crucem *& castitatem, quæ illis imperaret, quæque voluptatibus superatis, etiam in reliquum tempus illis interminata est, quòd nisi sibi parerent omnes, & sincerè ad se accederent, futurum vt omnes flammis gehennæ absumerentur.* Hæc ingeniosè dicta sunt, sed minùs huic loco appositè ad litteram. Rhamnus enim hîc notat tyrannum Abimelech, ac proindè aptè repræsentare nequit Christum, Christique crucem & castitatem, sed potius Antichristum. Noster tamen Gretserus lib. 1. de cruce c. 12. censet ideo dici hic delatum fuisse regnum Israëlis rhamno, vt significaretur Christum regem Iudæorum coronandum rhamno, sub quo fideles placidè conquiescunt, ibíque quietem inter medias spinas inueniunt: *Hoc diadema ex rhamno*, inquit Clemens Alex. *inimicum ijs qui insidiantur, eos prohibet, ys autem qui in Ecclesia simul versantur amicum, eos circumsepit & munit. Hæc corona est flos eorum qui crediderunt in eum, qui fuit glorificatus: cruentat autem & castigat eos qui non crediderunt. Nam iuxta votum rhamni, ignis è rhamno, hoc est ex Christo coronato egreditur, qui omnes cedros Libani consumit, & tunc maximè consumet cum audient illud: Ite in ignem æternum. De spinis coronæ Domini hæc refert Gregor. Turonensis: ferunt ipsas coronæ sentes quasi virides apparere, quæ tamen si videantur aruisse fo-lys, quotidiè tamen reuirescere virtute diuina.* Huc vsque Gretserus.

Tropol. Tropol. Glossa: per oliuam, ficum, vitem, significantur tria genera hominum dignitatem regiminis refugientium. Primi sunt deuoti, quærentes in oratione & diuino obsequio occupari, à quibus retrahit cura regiminis, quæ causat distractionem mentis; & isti significantur per oliuam. Psal. 51. *Ego autem sicut oliua fructificaui in domo Domini.* Secundi sunt homines in Sacra Script. studiosi, de qua dicitur Ecclesi. 24. *Spiritus meus super mel dulcis, & hæreditas mea super mel & fauum.* Et ideo in ea studiosi refugiunt per curam regiminis, à dulcedine eius separati, & isti signantur per arborem ficum, quæ respondit: *Nunquid possum deserere dulcedinem meam*, &c? Tertij sunt homines verè humiles, qui non reputant se dignos promotione ad regimen aliorum, propter quod hæc refugiunt quantum possunt, & isti signantur per vitem; quæ licèt non possit se sustinere, sed ab alio fulcitur, tamen ex ea fructus optimus producitur: sic verè humilis per alium regi & sustentari quærit, & fructum optimum facit dicens: *Nunquid possum deserere vinum meũ, quod lætificat Deum & homines, & inter cætera ligna*, &c. Humilitatis enim fructus est valde placens Deo & hominibus: propter quod beata Virgo Maria propter humilitatem ad concipiendum Dei filium fuit electa, sicut ipsa dicit Lucæ 1. *Respexit humilitatem ancillæ suæ*, &c. Hucusque Glossa.

Rursum S. Clemens lib. 8. Const. Apost. c. 46. Apologum rhamni Episcopis, qui à spiritualibus ad sæcularia curanda animum deflectunt, accommodat. Audi eum: *Ierunt ligna vt vngerent super se regem*, &c. *Hactenus parabola, quæ in Episcopos planè conuenit: hi enim sunt qui relicto verbo Dei dulci, vitali & illuminante, ad spineta litium siue rerum sæcularium, vt in eis eorum iudicijs re-*

gnent, se transferri patiuntur, ex arbore fici, oleæ & vitis facti arbores rhamni, id est infrugiferæ & spinosæ: siue potiùs dicendum est, in arborem fici, oleæ & vitis rhamnum inserentes, non intelligentes cum vtrumque facere volunt, alterum eorum, quod præcipuum est, planè deserere, sicut S. Apostoli docuerunt, cum aiunt in Actis Apostolorum: Non est aequum nos relinquere verbum Dei & ministrare mensis.

Vers. 9. QVÆ (oliua) RESPONDIT: NVNQVID POSSVM DESERERE PINGVEDINEM MEAM, QVA ET DII VTVNTVR ET HOMINES?] Oleum enim hominibus est cibus, medicina, lux; Deo verò quotidie accendebatur in septem lampadibus Candelabri. Exodi 25. Insuper oleum erat libamen in sacrificio mincha, siue farinæ & farris. Leuit. 2. Oleo quoque vngebantur Sacerdotes, Pontifices & vasa Tabernaculi.

Vers. 10. FICVM.] Ficus non floret, nec vlla se speciosa ornamentorum luxurie ostentat, sed fructum edit dulcissimum. Vnde repræsentat eos, qui pauca dicunt, sed multa magnáque faciunt, iuxta illud Pythagoræ: *Magna noli promittere, sed facere.*

Vers. 13. NVNQVID POSSVM DESERERE VINVM MEVM, QVOD DEVM LÆTIFICAT ET HOMINES?] Quod scilicet est res optima, ait Valesius S.Phil. c. 27. Nam Deus Genes. 1. creans omnia vidit bona, sed quædam optima, vti est vinum, quod ipsum & homines lætificat; quo enim res quæque in se est melior, eo illius intuitu magis delectatur Deus: vinum ergo quod est optimum mirè lætificat tam Deum, quàm homines. Hoc verius est in vino consecrato Eucharistiæ quod Ioatham ignorabat, qui fortè etiam putabat Deum esse corporeum, ac verè delectari vino, vti Gentiles putabant Deos vesci nectare & ambrosia. Vinum enim Deum lætificat; quia vinum erat libamen quod cum hostia libabatur, id est effundebatur Deo ad cornu altaris. Sacrificium enim erat quasi conuiuium, quo cum hominibus epulabatur Deus. Vnde in eo erat farina loco panis, carnes loco epularum, sal pro condimento, vinum vice potus, oleum pro vnctione. Porrò vinum, ait Valesius, lætificat, quia citissimè abit in vitales spiritus, ac satis citò in sanguinem calidum; quæ enim citò nutriunt, præstant alacritatem refectione illa facili spirituum, ac reuocant ab exolutione & deliquio, itáque exhilarant; robur verò ad sustinendos labores non ita præstant, quia facilè dissipantur. Quare vinum facit hominem obliuisci dolorum & molestiarum, vt curas omnes deponat. Vide dicta Eccles. 31. ad illa. *Vinum ad iucunditatem creatum est, & non ad ebrietatem.* Iucunditatem enim hanc parit cita, vt dixi, spirituum vitalium refectio, quorum penuria quia laborant melancholici, hinc tristes sunt. Rursum vinum calefacit, laxat, funditque cor, ideóque lætificat: lætitia enim est cordis laxatio & diffusio, quam facit calor; tristitia verò eiusdem contractio & torpor, quam causat frigus. Quare indicibilem sympathiam vinum habet cum corde.

Porrò in Apologo hoc regni arborum proponi poterat palma, cedrus, laurus, quercus, cypressus, &c. Sed maluit Ioatham proponere oliuam, ficum, & vitem, quia hæc magis sunt in hominum vsu; ac apud plures gentes, vt Syros, Indos, Italos sunt communia, atque fructus ferunt omnibus communes, obuios & vtilissimos.

A AD RHAMNVM.] *Rhamnus*, ait S.Hieron. in Aggæi c. 2. *Spinosus frutex, & arbuscula sentibus vncinisque contexta, quæ teneat quicquid attigerit, & retentum vulneret, & vulneratorum sanguine delectetur.* Isidor. lib. 17. Origin. cap. 7. *Rhamnus*, inquit, *genus est rubi, quam vulgò senticem vrsinam appellant, asperum nimis & spinosum.* Vers. 14.

EGREDIATVR IGNIS DE RHAMNO.] Rhamnus enim facilè concipit ignem, ait Abul. Non ex agitatione, collisione & attritu ramorum, vti fit in silice alliso ad ferrum, sed ex stipula similiue materia illi subiecta, quæ facilè ardente sole, aut aliquo accendente ignem concipiens eodem rhamnum succendit.

Ignis hîc notat discordiam: hæc enim exardescens inter tyrannum & subditos, vtrósque flagranti bello quasi incendio consumit. Sic Va-
B lens Imper. Arrianus à Gothis, quos Arrianos fecerat, concrematus est: *Iusto quippe Dei iudicio*, inquit lib. 2. Epist. 3. Petrus Damianus, *ab eisdem consumptus est flamma vindictæ, quos ipse percusserat igne perfidiæ. Sic enim iuxta Scripturæ sententiam: Egressus est ignis de rhamno, & deuorauit cedrum Libani.*

Allegoriam deinde subiungens Damianus, asserit Gedeonem esse typum Christi Saluatoris: *Per plurimas eius vxores diuersas debere nationes intelligi, quæ sibi cohæsere per fidem: Per septuaginta filios, totidem linguarum populos: Per concubinam, synagogam: Per Abimelech, Antichristum qui synagogæ filius erit. Vnde & in Apocalypsi his qui credituri sunt dicitur: Qui dicunt se Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ. Et sicut ille peremit septua-*
C *ginta fratres; sic iste persecuturus est omnes quæ sibi non consentient nationes.*

Idem deinde Tropologiam subnectens ait: *Quid per Ioatham, qui interpretatur consummatus siue perfectus, nisi sanctum & doctum quempiam prædicatorem debemus accipere? Hic in montem Garizim ascendit, & voce magna clamauit. Priùs ascendit, & postmodum clamauit. Ante consurgit in montem, & sic eleuat vocem, quia nisi Doctor virtutum priùs culmen ascendat, inaniter clamat.* Pergit Damianus cætera enodando, cuius verba fusa in pauca contraham: *Per Garizim sancta designatur Ecclesia, quæ est virtutum omnium schola, & cælestium segetum vbertate fœcunda. Per oliuam significantur ij, qui Spiritus S. pinguedine delibuti, euangelizando pacem reconciliant homines Creatori. Per ficus, qui sanctæ legis eruditione sunt sufficienter instructi. Per vi-*
D *tam, qui triumphum Dominicæ Passionis prædicare non cessant, itaque per doctrinæ suæ botros arentia corda nostra vino beati cruoris inebriant. Cum igitur oliua, ficus ac vitis, hoc est spirituales viri lignis præesse Syluestribus, id est terrenis hominibus atque carnalibus nullatenus acquiescant; offert se rhamnus, & ab eis consumendus; & eosdem vel prauæ conuersationis exemplo, vel erronei dogmatis incendio consumpturus. Rhamnus enim spinis crebrescentibus horret, per quem scilicet quilibet peruersus innuitur, qui sic peccatorum tanquam veprium asperitate densatur.* Ex quibus tandem concludit: *Lignis itaque petentibus regem, id est prauis quibusque carnaliter eligentibus præsulem; rhamnus accedit in medium, quilibet videlicet reprobus, qui & ignem damnationis in se ex eorum prauitatibus augeat, & eos peruersè vi-*

uendi

uendi vel docendi reciproca combustione consumat.

EGREDIATVR IGNIS EX EO, ET COMEDAT HABITATORES SICHEM.] *Ignis*, scilicet iræ, vindictæ & furoris egrediatur ex Abimelech, & consumat Sichimitas. Est hæc propriè execratio & imprecatio, qua Ioatham impijs Sichimitis imprecatur diras, puta iustam Dei vindictam & exitium, illáque fuit efficax; nam reuera excisi sunt. Sic efficax fuit maledictio Iosue c.6.26. qua ipse diras imprecatus est ei qui reædificaret Iericho. Et Elisæi, qua maledixit pueris sibi per ludibrium inclamantibus: *Calue, Calue*; nam mox ab vrsis lacerati fuere. 4. Reg. 2. 24. Deus enim vlciscitur impiorum in pios iniurias, eorúmque gemitus, preces & imprecationes exaudit.

EGREDIATVR IGNIS DE SICHEM, &c. ET DEVORET ABIMELECH.] Ita factum est, vt patet v.57. licèt enim mulier, quæ tegula occidit Abimelech, non fuerit ex Sichem, sed ex Thebes; tamen Thebes erat in finibus Sichem, ait S. Hier. in locis Hebr. Adde Sichimitas fuisse occasionem cur à muliere occisus sit Abimelech. Denique Thebes videtur fuisse Sichimorum colonia æquè ac Mello.

ET ABIIT IN BERA.] Audi S. Hieron. in locis Hebr. Distat vicus Bera ab Eleutheropoli octo millibus ad Aquilonem. Eleutheropolis vrbs erat tunc celebris in tribu Iuda non longè dissita à Ierusalem.

VERS.23. ET IMMISIT DEVS SPIRITVM PESSIMVM INTER ABIMELECH ET HABITATORES (Hebr. בעלי *baale*, id est viros vel dominos & principes) SICHEM.] *Spiritum*, odij scilicet & discordiæ, qua se mutuo exitio confecerunt. Fecit hoc Deus non tantùm permissiuè, sed & positiuè, obiiciendo eis occasionem discordiæ; nimirum iniiciendo scrupulum Sichimitis de parricidijs Abimelech, quorum ipsi causa fuerãt, quodque ipsi hominem tam impium & fratricidam sibi regem creassent: inde enim eum detestari cœperunt; quod sentiens Abimelech vicissim eos detestatus est; atque hic fuit fons belli mutui, quo vtriq; se confecerunt. Ita Abulen. Licèt enim Deus positiuè nequeat esse causa peccati, v. g. odij & discordiæ, sed ad illud se habeat permissiuè dumtaxat; tamen potest positiuè aliquid indifferens facere bono fine, ex quo præscit multa peccata secutura. Scrupuli ergo iam dicti Deus positiuè fuit causa: peccatũ verò & odium inde secutum permisit dumtaxat. Secundò, S. August. quæst. 44. Caiet. & Arias per spiritum hunc pessimum accipiunt diabolum: huic enim volenti turbare eorum pacem & bellum concitare. Deus non tantùm permisit id facere, sed & positiuè eum quasi tortorem immisit, ad ipsos tam impios diuexandum & castigandum, vt sui sceleris & parricidij, ob quod castigabantur, recordarentur & pœnitentiam agerent: turbare ergo pacem impiorum pios vnanimi vi opprimentium, ob finem iam dictum, est virtus, non vitium: in diabolo verò est vitium, quia ipse malo fine id facit; vt scilicet odia, cædes, aliáque peccata suscitet. Sic Deus spiritum exitij immisit in impium Achab ad eum in bello occidendum. 3. Reg. vlt. Hinc Poëtæ dicunt Iouem id facere per Alecto cæterasque furias, de qua ita canit Virgil. 7. Æneid.

Deus quomodo immittat Spiritum discordiæ?

A *Luctificam Alecto dirarum ab sede sororum*
Infernique ciet tenebris, cui tristia bella,
Iraque, insidiaque, & crimina noxia cordi.

Et mox.

Disjice compositam pacem, sere crimina belli;
Arma velit, poscatque simul rapiatque iuuentus.

Denique iustè hęc omnia direxit Deus ad castigandum parricidia Abimelech, & idololatriam Sichimitarum.

Sapienter S. August. lib. 22. de Ciuit. c. 1. *Multa quidem*, inquit, *fiunt à malis contra voluntatem Dei; sed tanta est ille sapientia tantaque virtutis, vt in eos exitus fine fines, quos bonos & iustos ipse præscivit, tendant omnia, quæ voluntati eius videntur aduersa.* Et Enchirid. cap. 100. *Non sineret bonus fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo facere posset benè.*

B Nota hunc locum pro pœna vermis conscientiæ, qua castigauit hîc Sichimitas, & castigat in æternum improbos in gehenna, qui sanè magnum eis est tormentum. Torquet enim eos acerrimè hæc cogitatio: Tu tua culpa & stultitia te coniecisti in has pœnas! tu facillimè poteras culpam & tormenta hæc vitare. Cur tam demens fuisti vt ob modicam voluptatem in æterna hæc incendia te coniiceres? ô stoliditas! ô malitia! ô cupiditas quo me duxisti! ô irreuocabilis error meus:

--- Manet, æternùmque manebit
Supplicium sceleris, spretaque iniuria legis.

QVI COEPERVNT EVM DETESTARI] Sic & Septuag. Hebræa verò habent ויבגדו *ibgedu*, id est *præuaricati sunt, rebellarũt*. Chald. *mentiti sunt*.

C ET SCELVS INTERFECTIONIS 70. FILIORVM IEROBAAL, &c. CONFERRE IN ABIMELECH.] Hebr. Septuag. & Chald. hæc recensent vt ad Deum pertinentia: sic enim habent: *Et immisit spiritum malum inter Abimelech & habitatores Sichem, qui rebellarunt ei, vt veniret iniuria 70. filiorum* Ierobaal, *& sanguis eorum, vt poneret super Abimelech fratrem illorum, qui occiderat eos, & super Dominos Sichem, qui fortificauerunt manus eius vt necaret fratres suos.* Noster tamen Interpres hæc tribuit Sichimitis, non Deo, quia solerter & profundè vidit Deum hunc discordiæ spiritum immisisse in Sichimitas, per immissam à se cõscientiam & remorsum parricidij, cuius auctorem faciebant ipsum Abimelech, ideóq; eum vt parricidam & patria perditorem auersabãtur, ac contra eum bellum parabant. Nulla enim alia hîc odij causa probabilis afferri potest. VERS.24.

D VENIT AVTEM GAAL.] Fuit hîc Gaal hostis & æmulus Abimelech, qui eo velut vili & indigno deiecto ambiebat fieri Princeps Sichimitarum, vt colligitur ex v.28. VERS.26.

VASTANTES VINEAS,] vuas colligendo, & in torculari exprimendo. Vineæ hæ erant principum Sichẽ, qui Abimelech in regem euexerant: fortè etiã erãt vineæ ipsius Abimelech. Ita Abul. VERS.27.

INGRESSI SVNT FANVM DEI SVI,] puta Baalberith v.4.

CLAMANTE GAAL FILIO OBED: QVIS EST ABIMELECH, ET QVÆ EST SICHEM, VT SERVIAMVS EI? NVNQVID NON EST FILIVS IEROBAAL, ET CONSTITVIT PRINCIPEM ZEBVL SERVVM SVVM SVPER VIROS EMOR PATRIS SICHEM? CVR ERGO SERVIEMVS EI? VERS.28.

O

Quatuor rationibus Gaal concitat Sichimitas ad rebellandum regi Abimelech à se electo. Prima est: *Quis est Abimelech?* q.d. Abimelech est vilissimus Sichimitarum, vtpote filius concubinæ, parricida, tyrannus. Ergo indignum est pati, vt ipse Sichimitis & Israëli dominetur. Secunda: *Quæ est Sichem?* quasi dicat. Sichem est nobilis, antiqua, potens diuésque ciuitas, in qua sunt multi sapientes & præstantes viri digni imperio. Quis ergo ferat infamem Abimelech illis dominari? Tertia: *Nunquid non est filius Ierobaal*, id est Gedeonis, qui vestrum Deum Baal profanauit, eiusque aram euertit? q.d. Gedeon vestrum Deum Baal euertit, Abimelech autem est filius Gedeonis. Quid ergo à filio hoc expectandum, nisi similia paternæ audaciæ exempla, vt Baalem & numina vestra pessundet? Quarta: *Et constituit Principem Zebul seruum suum super viros Emor patris Sichem.* quasi dicat. Abimelech super Sichimitas Principem & Vicarium suum constituit Zebul, ignobilem & exosum seruum: indignum ergo est vt ei pareamus. Quis enim patiatur vilem seruum liberis & nobilibus capitibus dominari? Sichimitas appellat *viros Emor patris Sichem*, eò quòd ciues essent vrbis Sichem, in qua ante 500. annos regnarat celebris ille in Genesi princeps Emor, pater Sichem, qui nomen suum dedit vrbi. Genes. 33. & 34. Vnde Sichimæ antiquitas & dignitas æstimari potest, vt non ferendum sit Zebul vile mancipium illum regere & gubernare. Hisce rationibus Gaal persuasit Sichimitis, vt rebellare pergant regi Abimelech, eumque regno expellant, ac ad illud ipse se eis Ducem obtulit, vnde subdit: *vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea, & auferrem de medio Abimelech*, vt ego ipse pro eo regnarem.

Porrò Septuag. Zebul vocant *Episcopum*, id est superintendentem & præsidem Sichem. Sic Cicero vocat se Episcopum, id est Præsidem Campaniæ.

Denique Hebræa ex aliis punctis, quæ substituerunt Massareta, iam aliter habent: Nimirum sic: *Nunquid filius Ierobaal & Zebul præpositus eius? Seruite viris Emor patris Sichem; & cur seruiemus ei nos?* Quæ verba obscura sunt, & vix apertum habent sensum. Quare interpunctio & versio S. Hieron. vti planior, ita est & verior, præsertim quia ei consentiunt Septuag.

Vers. 31. ET OPPVGNAT ADVERSVM TE CIVITATEM.] *Oppugnat*, id est obsidet, occupat, opprimit ciues & ciuitatem. Erat enim Gaal in ipsa ciuitate Sichem sollicitans ciues ad rebellandum Abimelech, ac in ea contra ipsum se armans & fortificans. Hebr. est צרים *tsarim*, id est vt Chald. *arctat*. Septuag. *obsidet*. Vatab. *occupat*.

Vers. 37. RVRSVMQVE GAAL AIT: ECCE POPVLVS DE VMBILICO TERRÆ DESCENDIT.] *De vmbilico*, id est de summitate montium, vt dixit vers. præced. Sicut enim vmbilicus in homine extat, sic montes eminent in terra. Ita Abulen. Arias, Vatab. Rursum sicut vmbilicus est quasi centrum siue medium in homine, vt si circini pedem vnum figas in vmbilico quasi in centro, indéque alterum pedem per extensas hominis manus æquè ac pedes circumagas, perfectum circulum circa hominem sis descripturus: Sic pariter montes sunt quasi in medio terræ circumcirca adiacentis & aspectabilis, vt homo in mõte, quasi in centro consistens, circumcirca terram subiacentem in orbem quasi oculis aspicere & circumlustrare possit. Sic Ierusalem Ezech. 38. v. 12. vocatur vmbilicus terræ, quia ipsa erat medium & quasi centrum terræ tunc habitatæ & cognitæ. Sic Plinius lib. 3. c. 12. lacum Reatinum appellat vmbilicum Italiæ; Liuius Ætolorum regionem vocat vmbilicum Græciæ; Cicero Act. 6. in Verrem Ennensem syluam nuncupat vmbilicum Siciliæ.

Montes terra vmbilici. Cur?

ET VNVS CVNEVS VENIT PER VIAM QVÆ RESPICIT QVERCVM.] Hebr. additur, *quercum* מעוננים *meonenim*, id est *præstigiatorum*. Septuag. *aspicientium*. Vatab. *augurum*. Chald. & Pagnin. nomen Hebr. *Meonenim* vt proprium retinent. Certa ergo hîc quercus designatur ex voce *Meonenim* tunc nota, nunc ignota.

Vers. 41. SEQVENTI ERGO DIE EGRESSVS EST POPVLVS IN CAMPVM, non ad reliquum vindemiæ peragendũ, vt volunt Iosephus & Procopius, sed ad pugnandum cõtra Abimelech. Vnde sequitur.

Vers. 42. QVOD CVM NVNCIATVM ESSET ABIMELECH, TVLIT EXERCITVM SVVM ET DIVISIT IN TRES TVRMAS;] nimirum vnam turmam sibi asciuit, eáque ciuitatem Sichem ciuibus in campum egressis vacuam oppugnauit & cepit, duabus verò cæteris iussit prosequi Sichimitas vrbe egressos, omnésque mactare, atque ac ratione vniuersos ciues cum ciuitate dispedidit. Ita Abul. & Arias.

Vers. 44. IPSAQVE DESTRVCTA VT SAL IN EA DISPERGERET;] non tam vt vrbem desiccaret redderetq; sterilem: Sal enim quia igneum omnia germina erodit, adurit & siccat. Psal. 106. v. 33. & 34. Deuter. 29. v. 22. & 23. Ierem. 17. 6. Sephon. 2. 9. Sic Vesuuius mons iuxta Neopolim nuper eructãs cineres, omnes circum circa agros siccauit, sed ad tempus dũtaxat: cineres enim sunt salsi. Verùm hoc in agris fieri subinde solet ab hostibus, non in vrbe, vtpote quæ non colitur, nec seritur, sed incolitur & habitatur. Fecit id ergo Abimelech ad significãdam summam suam in Sichem iram & indignationẽ. Putat Abul. veterem illum morem fuisse puniendi vrbes per aspersum in ijs sal, in crimine læsæ maiestatis.

Addit Abul. Abimelech iustè sic Sichimitas puniuisse, eò quòd ipsi sponte eum in regem susceperãt, & paulò post grauissimas ei iniurias intulerant. Sic enim iustè punit rex subditos sibi rebellantes. Verùm Abimelech non fuit legitimus rex, sed tyrãnus & inuasor regni: nec enim Deus, nec cæteræ tribus eum regem crearant, sed pauci Sichimitæ, qui non habebant potestatem & ius creandi regem totius Israëlis.

Vers. 46. IN TVRRE VRBIS SICHIMORVM.] Verisimiliter Serarius & alij censent turrim hanc esse oppidum Mello, quod cum Sichimitis rebellarat regi Abimelech. Hoc dicitur turris, quia in eo erat arx excelsa & munita instar turris. Dicitur *Sichimorum*, quia erat eorum colonia. Mellonitæ enimaudita clade Sichimorum, malè siconscij eandem sibi metuentes confugerunt ad hanc turrim, vt in ea contra Abimelech se tutarentur.

Dei svi Berit.] Decurtatè; nam integrè vocabatur *Baalberith*, vt patet v.4.

Vers.48. Ascenditqve in montem Selmon.] Sichimiæ & Mello vicinum, de quo Psal. 67.15.

Vers.50. Thebes.] Vrbs erat in Iudæa, *in finibus Neapoleos pergentibus Scytopolin, quasi in decimo tertio eius lapide, quam oppugnans Abimelech fragmine molæ ictus interijt*, ait S. Hieron. in locis Hebr. Euseb. Adrichom. & alij. Quare alia hæc est ab vrbe Thebes in Ægypto, ex qua oriundi fuere milites & martyres Thebæi, quorum dux fuit S. Mauricius: alia quoquè fuit Thebe in Græcia, à qua dicti fuere Thebani, quorum Dux fuit Epaminondas. Porrò Thebes hæc Iudææ alia est à Thesba, ex qua oriundus Elias Propheta cognominatus est Thesbites, vti contra Lyran. docent S. Hieron. Euseb. Adrichom. Borchar. & alij. Porrò *Thebes* Hebr. idem est quod *oualis*, vel *cænosus*, ait Pagnin. idque hîc est appositum: ibi enim Abimelech capite, quod oualis est figuræ, confracto, in cænum & terram prolapsus occubuit.

Vers. 53. Fragmen molæ;] fragmen lapidis molaris.

Vers.54. Ne forte dicatvr qvod a femina A interfectvs sim.] Ita Abimelech, qui tota vita gloriam regni quæsierat, iustè in gloria morte punitus est, occisus à femina. Iustè lapide percussus interiit, qui super lapidem 70. fratres occiderat. Sic tegula à muliere deiecta miserè Argis perijt Pyrrhus rex Epirotarum teste Plutar. Et orbis terror, flagellum Dei Attila Hunnorum rex à femina percussus cultro est, ait Marcellinus. Et Hermannus Saxonum rex arcem vnam mutato habitu oppugnans, saxo à femina deiecto interemptus est, teste Auentino lib. 5. Quocirca Gentilis ille apud Virgil. Æneid. 10. ita cadentem solatur: *Reges occisi à feminis.*

Hoc tamen infelix miseram solabere mortem;
Æneæ magni dextra cadis.

Moral. Theodor. q. 16. *Ex his*, ait, *quæ contingerunt Abimelech & Sichimitis, discimus improbam consensionem interitum afferre vtentibus ea, & tandem in dissensionem desinere; siquidem qui liberos Gedeonis interfecerant mutuis plagis perierunt.*

Denique in Abimelech verum fuit illud: *Ingressus est vt vulpes, regnauit vt leo, mortuus est vt canis*, non baculo, sed lapide à femina percussus.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS.

Septimus Iudex Thola eligitur: octauus Iair v.3. mox v.6. Hebræi ad sua idola redeuntes castigantur à Deo per Philistæos & Ammonitas octodecim annis. Vnde v.10. seriò pœnitentes Deum inuocant, qui eos increpans tandem v.16. eorum miseretur.

1. Post Abimelech surrexit dux in Israël Thola filius Phua patrui Abimelech, vir
de Issachar, qui habitauit in Samir montis Ephraim: 2. & iudicauit Israëlem
viginti & tribus annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir. 3. Huic successit Iair
Galaadites, qui iudicauit Israëlem per viginti & duos annos, 4. habens triginta filios
sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta ciuitatum, quæ ex nomine
eius sunt appellatæ Hauoth Iair, id est, oppida Iair, vsque in præsentem diem, in Terra
Galaad. 5. Mortuusque est Iair ac sepultus in loco cui est vocabulum Camon. 6. Filij
autem Israël peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malum in conspectu Domini,
& seruierunt idolis, Baalim & Astaroth, & diis Syriæ ac Sidonis & Moab & filiorum
Ammon & Philisthiim: dimiseruntque Dominum, & non coluerunt eum. 7. Contra
quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthiim & filiorum Ammon. 8. Afflictique sunt, & vehementer oppressi per annos decem & octo, omnes qui habitabant
trans Iordanem in Terra Amorrhæi, qui est in Galaad. 9. in tantum, vt filij Ammon,
Iordane transmisso, vastarent Iudam & Benjamin & Ephraim: afflictusque est Israël
nimis. 10. Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccauimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, & seruiuimus Baalim. 11. Quibus locutus est Dominus: Numquid non Ægyptij & Amorrhæi, filiique Ammon & Philisthiim, 12. Sidonij quoque & Amalech & Chanaan, oppresserunt vos, & clamastis ad me, & erui vos de
manu eorum? 13. Et tamen reliquistis me, & coluistis deos alienos: idcirco non addam vt vltrà vos liberem: 14. ite, & inuocate deos quos elegistis: ipsi vos liberent in
tempore angustiæ. 15. Dixeruntque filij Israël ad Dominum: Peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tantum nunc libera nos. 16. quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola proiecerunt, & seruierunt Domino Deo: qui doluit

super miseriis eorum. 17. Itaque filij Ammon conclamantes in Galaad fixere tentoria: contra quos congregati filij Israël, in Maspha castrametati sunt. 18. Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

VERS. 1. POST ABIMELECH SVRREXIT DVX IN ISRAEL THOLA, FILIVS PHVA PATRVI ABIMELECH.] Erat ergo Thola consobrinus Abimelech, vtpote filius Phua, qui erat frater Gedeonis Patris Abimelech. Videtur Thola electione populi creatus Iudex, nam Dei hîc nulla fit mentio. Ita Abul. Sic à populo Iudices electi fuere Iephte, Abesan, Aialon & Abdon. c. 12. 8. *Surrexit* ergo electus à populo ad corrigendum scandalum, & abolendum tyrannidem Abimelech, ne quis deinceps illam imitaretur, & simile quid attentaret. Vnde Hebr. & Septuag. addunt, *surrexit ad saluandum Israel*, scilicet vt liberaret Rempubl. à tyrannide & idololatria Baal berith inducta ab Abimelech, vtque eam ab hostibus vicinis, si more suo Israëlem inuaderent, defenderet: Et fortè reipsa defendit, etiamsi Script. factum non commemoret. Erant enim Iudices Israëlis saluatores, vt dictum est c. 2. 16. & c. 3. 9.

Pro *patrui Abimelech* Hebr. est בן דודו *ben dodo*, id est filius patrui eius, scilicet Abimelech, supple: erat Thola nouus hic Iudex. Sic & Septuag. quin & Chald. nisi quod hîc vertat in genitiuo; *filij patrui eius*; quasi non Thola, sed pater eius Phua fuerit filius patrui Abimelech. Rabbini verò, & ex ijs Pagnin. Arias, Vatab. Caiet. τὸ *dodo* retinent vt nomen proprium, vertuntque: *Thola filius Phua, filij Dodo*; quasi Dodo fuerit pater Phua, & Auus Thola Iudicis. Sed magis credendum S. Hieron. Septuag. & Chald. qui *dodo* vertunt *patrui eius*. Nimirum Hebræi ob merita Gedeonis voluerunt ex eius prosapia creare Iudicem, qui ei succederet; cumque filij Gedeonis omnes ab Abimelech essent occisi, acceperunt filium fratris eius, scilicet Thola, eumque crearent Iudicem.

VIR DE ISSACHAR.] Dices, Gedeon fuit de tribu Manasse, quomodo ergo frater eius Phua, eiusque filius Thola fuit de tribu Issachar? Resp. S. August. & alij Gedeonem & Phua fuisse fratres vterinos dumtaxat ita vt mater eorum nupserit primò Ioas Manassensi, ex eóque genuerit Gedeonem, deinde nupserit alteri viro è tribu Issachar, ex eóque genuerit Phua patrem Thola. Poterant enim feminæ extra tribum suam viris alterius tribus nubere, quando illæ habebant fratres, qui patrum suorum erant hæredes, eorumque hæreditatem in tribu eorum seruabant, ne illa ad virum alterius tribus per feminam (si deficiente prole mascula ipsa foret hæres) illi nubentem transiret. Numer. vlt.

QVI HABITAVIT IN SAMIR (vrbe) MONTIS EPHRAIM.] Licèt ergo esset ex tribu Issachar, tamen habitauit in tribu Ephraim, vt habitans quasi in medio magis numerosarum tribuum, eas velut Iudex facilius regeret. Regem enim decet esse in centro regni, vt facilè ab om-

A nibus regni partibus adiri & conueniri possit.

Alleg. *Thola* Hebr. idem est quod *vermiculus* vel *coccineus*. Vnde typus fuit Christi, qui ait: *Ego sum vermis & non homo*. Psalm. 21. 7. idem sanguine æquè ac charitate fuit coccineus, quia sanguine suo pro nobis purpuratus, & charitate ignea flagrans fuit filius *Phua*, id est Anguli, qui ipse est lapis angularis Ecclesiæ. Sedes eius fuit *Samir*, id est custodia, fæx, sentes, adamas. Magna enim vobis in tot periculis & insidijs opus custodia, magna fæcis nostræ cognitione atque contemptu, magna carnis animíque compunctione, magna denique constantia & adamantino robore.

HVIC SVCCESSIT IAIR GALAADITES,] VERS. 3.
ac proinde è tribu Manasse: hæc enim habitabat trans Iordanem in Galaaditæ iuxta montem Galaad; vnde & oppida, quibus filij eius 30. præfuerunt, erant in tribu Manasse. Fuit hic B octauus Iudex Israëlis.

Iair Hebr. idem est quod *illuminans*, quia Israëlem sua iustitia, virtute & religione illustrauit. Omnes enim Iudices ad hoc à Deo dati sunt Israëli, vt eum in vera Dei fide & cultu continerent, ideóque omnes sancti fuere, atque vt tales laudantur ab Ecclesiastico cap. 46. 13. & ab Apostolo Hebr. 11. 32. Hinc Iair typus fuit Christi, qui quasi lux mundi *illuminandi omnem hominem venientem in hunc mundum*. Ioan. 1.

Tropol. Prælatus & fidelis quisque sit *Iair*, id est illustrator aliorum, iuxta illud Christi: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*. Matth. 6.

HABENS 30. FILIOS SEDENTES (Hebr. VERS. 4.
equitantes. Septuag. *conscendentes* Iosephus equi-
C tandi peritissimos) SVPER 30. PVLLOS ASINARVM.] Caiet. vult pullos hos fuisse equinos, non asinos; quia, inquit, hoc affertur hîc ad ostendendam principum horum gloriam: gloria autem est equitare super equum, non asinum: sed errat Caiet. Hebr. עירים *aiarim* pullos asini, non equi, significat hîc & alibi, teste S. Hieron. Sept. Pagnino & aliis passim. Sic & Lyran. Arias, Vatab. & Abul. qui per pullos asini accipiunt mulos, qui ex asino & equa gignuntur: nobiles enim mulis vehuntur. Simplicius accipias meros asinos, quia hos significat Hebr. *aiarim*, atque hi in Palæstina vegetiores & fortiores sunt nostris: vnde ibi asinis pro equis vtebantur, præsertim quia Deus Hebræis vetuerat vsum & copiam equorum, vti ostendi in Pentateucho Deuter. 17. 16. ad illa: *Non multiplicabit sibi equos*. Huc facit etymon asini, de quo S. Isidor. lib. 12. Etymol. *Asinus*, inquit, *& asellus à sedendo dictus quasi assedus: sed hoc nomen, quòd magis equis conueniebat, ideo hoc animal sumpsit, quia priusquam equos caperent homines, huic præsidere cœperunt. Animal quippe tardum & nulla ratione retinens, statim vt voluit sibi homo substrauit*.

Et principes 30. Civitatum.] In Hebr. est pulchra Paranomasia in voce *alarim*, quæ & pullos & ciuitates significat. Similis est in Græco Πώλας & Πόλεις.

Quæ ex nomine eius sunt appellatæ Havoth Iair, id est oppida Iair.] Iam pridem hæ triginta ciuitates, & insuper aliæ triginta, hoc est sexagesimo ab alio antiquiore Iair nuncupatæ erant ciuitates Iair, vt patet Numer. 32. 41. hîc tamen illud nomen eis confirmatum est, & quasi de nouo inditum ob nouam rationem; quia scilicet 30. his vrbibus præerant 30. principes filij Iair Iudicis, cæterarum verò 30. hîc non fit mentio, quia illæ ad hos 30. Principes non spectabant.

Vers. 8. Oppressi per annos decem et octo.] Hi 18. anni cõprehendi nequeunt annis Iudicis sequentis, puta Iephte; hic enim tantum sex annis præfuit. Quocirca Serarius vult eos omnino addendos in Chronologia annis cæterorum Iudicum. Verùm c. 3. ostendi id fieri non posse. Quare hi 18. anni comprehendi debent annis præcedentis Iudicis, scilicet Iair qui præfuit 22. annis. Licèt enim Iair omni studio contenderet Israëlitas continere in cultu vnius veri Dei; tamen ipsi partim ex innata malitia & procliuitate ad idola, partim ex commercio & connubiis vicinarum Gentium idololatrarum, partim ex continua 23. annorum pace sub Thola Iudice, opibus epulisque abundantes & lasciuientes deflexerunt ad idola & vitia Gentium: quare Deus iustus perfidiæ vindex statim illos castigauit, immittendo in eos Philistæos & Ammonitas, qui eos spoliarent & opprimerent, idque per 18. annos, donec ipsi tot flagellis fracti, seriò idolis abiectis pœnitentes ad Deum redirent, qui proinde hac pœnitentia reconciliatus liberauit eos per Iephte, vt patet ex sequent. Hoc est quod prædixit Script. c. 2. 16. *Suscitauitque Dominus Iudices, qui liberarent eos, sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum Dijs alienis.*

Vers. 12. Et Chanaan.] Sic quoque vertunt Septuag. Hebr. מעון *maon*, quòd alij retinent quasi nomen proprium loci. Vnde S. Hieron. In locis Hebr. *Maon*, ait, *regio Moabitarum iuxta Ieremiam c. 48. 23.* iuxta Septuag. Marinus in Lexico & alij putant Maon idem esse cum Bethmaon & Baalmaon, quæ erat vrbs Moabitarum iuxta torrentem Arnon in tribu Ruben. Hinc incolæ Maon 1. Paral. 4. 41. & 2. Paral. 26. 7. vocantur *Meonenim*, vbi Septuag. vertunt *Minaos*. Vnde & Septuag. Iob. cap. 2. vers. 11. Sophar amicum Iob constituunt regem *Minaorum*. S. Hieron. verò 2. Paral. 26. 7. vertit *Ammonitas*. Vnde videtur ipse *Meonenim* per *Methathesin* accepisse pro *Ammonim*, id est Ammonitis. Priore verò
A loco 1. Paral. 4. 41. vertit *habitatore*, hoc enim significat τὸ *meonenim*. Vt vt est, certum est hos fuisse Chananæos. Sic enim vertunt Septuag. & Noster, qui commune Chananæorum nomen eis appropriant, quasi ipsi illo æuo præ cæteris vocati sint Chanaan & Chananæi.

Ite et invocate Deos quos elegistis.] Est Sarcasmus similis illi Deuter. 32. *Vbi sunt Dij eorum, in quibus habebant fiduciam?* &c. *Surgant & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant.* Vers. 14.

Idola proiecerunt.] Ecce hoc est signum serij doloris & pœnitentiæ, idola & vitia sua abiicere: ideóque mox Deus eorum misertus est, *qui doluit super miserijs eorum.* Hebr. קצר *Katsar*, id est *angustiata est anima eius in labore Israelis.* Septuag. ὠλιγώθη, id est *imminuta* vel *con-*
B *tracta est.* Dicitur hoc Anthropopathos: nec enim angustia cadit in Deum, sed figuratè significat magnum in Deo commiserationis affectum. Sic Deus ait Ierem. 18. 7. *Repentè loquar aduersus gentem & aduersum regnum, vt eradicem & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Et subitò loquar de gente & de regno, vt ædificem & plantem illud.* Videatur S. Chrysost. hom. 5. ad populum, & 25. in Genes. ac 65. in Matth. Vers. 16.

Itaque filii Ammon conclamantes, id est suos ad bellum conuocantes, in Galaad fixere tentoria.] Nam regio Ammon vicina est Galaad & Galaaditis, puta Manassensi-
C bus, qui proinde primi eis irruentibus se opposuere. Vers. 17.

Contra congregati filii Israel in Maspha castra metati sunt.] Duplex est Maspha, vna in Tribu Gad, altera in Tribu Manasse, quæ hîc intelligitur; tum quia Hammonitæ tribum Manasse sibi vicinam inuaserant; tum quia eis quasi dux oppositus fuit Iephte, qui erat ex Manasse, vt audiemus cap. sequenti. Porrò *Maspha* Hebr. idem est quod *specula*, quia erat loco alto, ex quo Ammonitarum aliorumque vicinorum hostium aduentum speculabantur, vt contra eum sibi prospicerent.

Qui primus ex nobis coeperit dimicare contra filios Ammon, erit dux populi Galaad.] Vers. 18.
D Ita tum quidem tumultuario consilio decreuerunt, sed non satis rectò. Vnde paulò post sanius consilium eis in mentem venit de accersendo Iephte viro bellicoso, vt audiemus cap. sequenti. Ita Abul.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS.

Iephte Iudex nonus Iſraelis à populo conſtituitur, qui primùm ratione agit cum rege Ammon, vt ab inuaſione Iſraëlis ceſſet, ſed fruſtra: quare v. 29. irruente in eum Spiritu Dei Iſraëlitas ad bellum conuocat, facitque votum, vt ſi ipſe victor redeat, eum qui primus ſibi è domo ſua occurſarius ſit, Deo immolet: victori redeunti occurrit filia: quare illam quaſi voti reus Deo ſacrificat.

1. FVit illo tempore Iephte Galaadites vir fortiſſimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus eſt de Galaad. 2. Habuit autem Galaad vxorem, de qua ſuſcepit filios: qui poſtquam creuerant, eiecerunt Iephte, dicentes: Heres in domo patris noſtri eſſe non poteris, quia de altera matre natus es. 3. Quos ille fugiens atque deuitans, habitauit in Terra Tob: congregatique ſunt ad eum viri inopes, & latrocinantes, & quaſi principem ſequebantur. 4. In illis diebus pugnabant filij Ammon contra Iſraël. 5. Quibus acriter inſtantibus, perrexerunt maiores natu de Galaad, vt tollerent in auxilium ſui Iephte de Terra Tob: 6. Dixeruntque ad eum: Veni & eſto princeps noſter, & pugna contra filios Ammon. 7. Quibus ille reſpondit: Nónne vos eſtis, qui odiſtis me, & eieciſtis de domo patris mei, & nunc veniſtis ad me neceſſitate compulſi? 8. Dixeruntque principes Galaad ad Iephte: Ob hanc igitur cauſam nunc ad te venimus, vt proficiſcaris nobiſcum, & pugnes contra filios Ammon, ſiſque dux omnium qui habitant in Galaad. 9. Iephte quoque dixit eis: Si verè veniſtis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero veſter princeps? 10. Qui reſponderunt ei: Dominus, qui hæc audit, ipſe mediator ac teſtis eſt, quòd noſtra promiſſa faciemus. 11. Abiit itaque Iephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem ſui. Locutúſque eſt Iephte omnes ſermones ſuos coram Domino in Maſpha. 12. Et miſit nuncios ad regem filiorum Ammon, qui ex perſona ſua dicerent: Quid mihi & tibi eſt, quia veniſti contra me, vt vaſtares terram meam? 13. quibus ille reſpondit: Quia tulit Iſraël terram meam, quando aſcendit de Ægypto, à finibus Arnon vſque Iaboc atque Iordanem: nunc ergo cum pace redde mihi eam. 14. Per quos rurſum mandauit Iephte, & imperauit eis vt dicerent regi Ammon. 15. Hæc dicit Iephete: Non tulit Iſraël Terram Moab, nec Terram filiorum Ammon: 16. ſed quando de Ægypto conſcenderunt, ambulauit per ſolitudinem vſque ad Mare rubrum, & venit in Cades. 17. Miſitque nuncios ad regem Edom, dicens: Dimitte me vt tranſeam per terram tuam. Qui noluit acquieſcere precibus eius. Miſit quoque ad regem Moab, qui & ipſe tranſitum præbere contempſit. Manſit itaque in Cades, 18. & circuiuit ex latere Terram Edom, & Terram Moab: venitque contra Orientalem plagam Terræ Moab, & caſtrametatus eſt trans Arnon: nec voluit intrare terminos Moab: Arnon quippe confinium eſt Terræ Moab. 19. Miſit itaque Iſraël nuncios ad Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Heſebon, & dixerunt ei: Dimitte vt tranſeam per terram tuam vſque ad fluuium. 20. Qui & ipſe Iſraël verba deſpiciens, non dimiſit eum tranſire per terminos ſuos: ſed infinita multitudine congregata, egreſſus eſt contra eum in Iaſa, & fortiter reſiſtebat. 21. Tradiditque eum Dominus in manus Iſraël cum omni exercitu ſuo, qui percuſſit eum, & poſſedit omnem Terram Amorrhæi habitatoris regionis illius, 22. & vniuerſos fines eius, de Arnon vſque Iaboc, & de ſolitudine vſque ad Iordanem. 23. Dominus ergo Deus Iſraël ſubuertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo ſuo Iſraël, & tu nunc vis poſſidere terram eius? 24. Nónne ea quæ poſſidet Chamos Deus tuus, tibi iure debentur? quæ autem Dominus Deus noſter victor obtinuit, in noſtram cedent poſſeſſionem: 25. niſi fortè melior es Balaac filio

Sephor rege Moab: aut docere potes, quod iurgatus sit contra Israël, & pugnauerit
contra eum, 26. quando habitauit in Hesebon, & viculis eius, & in Aroer, & villis
illius, vel in cunctis ciuitatibus iuxta Iordanem, per trecentos annos. Quare tanto tem-
pore nihil super hac repetitione tentastis? 27. Igitur non ego pecco in te, sed tu con-
tra me malè agis, indicens mihi bella non iusta. Iudicet Dominus arbiter huius diei, in-
ter Israel, & inter filios Ammon. 28. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon
verbis Iephte, quæ per nuncios mandauerat. 29. Factus est ergo super Iephte Spiri-
tus Domini, & circuiens Galaad, & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens
ad filios Ammon, 30. votum vouit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon
in manus meas, 31. quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihi-
que occurrerit reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domi-
no. 32. Transiuitque Iephte ad filios Ammon, vt pugnaret contra eos: quos tradidit
Dominus in manus eius. 33. Percussitque ab Aroer vsque dum venias in Mennith,
viginti ciuitates, & vsque ad Abel, quæ est vineis consita, plaga magna nimis: humilia-
tique sunt filij Ammon à filiis Israël. 34. Reuertente autem Iephte in Maspha do-
mum suam, occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis & choris. 35. Qua visa, sci-
dit vestimenta sua, & ait: Heu me, filia mea, decepisti me, & ipsa decepta es: aperui
enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. 36. Cui illa respondit: Pa-
ter mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa
tibi vltione atque victoria de hostibus tuis. 37. Dixitque ad patrem: Hoc solum mihi
præsta quod deprecor: Dimitte me vt duobus mensibus circumeam montes, & plangam
virginitatem meam cum sodalibus meis. 38. Cui ille respondit: Vade. Et dimisit eam
duobus mensibus. Cúmque abiisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem
suam in montibus. 39. Expletisque duobus mensibus, reuersa est ad patrem suum, &
fecit ei sicut vouerat, quæ ignorabat virum. Exinde mos increbruit in Israël, & consue-
tudo seruata est: 40. vt post anni circulum conueniant in vnum filiæ Israël, & plan-
gant filiam Iephte Galaaditæ diebus quatuor.

Vers. 1. FVIT ILLO TEMPORE IEPHTE GALAADITES (ideóque ex tribu Manasse, non Gad, vt vult Caiet. Manassenses enim passim vocantur Galaaditæ, non Gaditæ, etsi & ipsi partem regionis Galaad occuparent) VIR FORTISSIMVS.) Hebr. גבור חיל *gibbor chail*, id est *vir virtutis, vel roboris, vel strenuitatis.*

FILIVS MVLIERIS MERETRICIS,] non publicè expositæ, sed concubinæ priuatæ. Hebr. est זונה *zona*, quæ vox & meretricem, vt vertunt Septuag. & Noster, & tabernariam, vt vertit hîc Chald. significat. Fuit ergo Iephte spurius, quales nunc legibus arcentur à principatu, æquè ac à sacerdotio, ob infamiam & mores subinde minùs honestos, eò quòd neglectim educentur. Verùm Iephte hæc omnia aboleuit sua fortitudine & virtute, quare Deo dispensante in lege Deuter. 23. 2. quæ sancit ne mamzer, id est spurius admittatur in Ecclesiā Dei ad iura populi Israël, Iephte admissus factus est dux populi. Similia spuriorum ad principatus euectorum exempla recenset Plutar. Athenæus & Serarius hîc.

QVI NATVS EST DE GALAAD.] Pater ergo Iephte vocabatur Galaad. Ita Septuag. idque patet ex v. sequenti.

Vers. 2. EIECERVNT IEPHTE DICENTES: HÆRES IN DOMO PATRIS NOSTRI ESSE NON POTERIS, QVIA DE ALTERA MATRE NATVS ES,] id est quæ esset alterius tribus, scilicet diuersæ à sua, inquit Matthæus Galenus Cancellarius Duacensis scribens in c. 11. ad Hebr.

A Nemo enim, inquit ipse, poterat vxorem non suæ tribus honestè ducere: si quis tamen illectus forma id tentasset, mulier *zona* vocabatur. Vnde Septuag. eam vocant ἑταίραν, id est amicam: defuncto autem marito hæc sine dote & hæreditate ad propriam tribum redibat: filius tamen si quis natus fuisset in patris tribu sortiebatur hæreditatem, quod modo fratres Iephte negabant, vt ipse iis exprobrat v. 7. non ausurus hiscere, si Scorto natus fuisset. Ita Galenus. Verùm falsum est, quòd Israëlitides feminæ sine nota & infamia non possent nubere in alia tribu. Nam principes Iuda sæpè ducebant filias Sacerdotum ex tribu Leui, idque sibi honori ducebant, vti Aaron duxit Elizabeth filiam Aminadab, Principis tribus Iuda. Exodi 6. 28. Et Zacharias duxit Elizabeth cognatam B. Virginis, quæ erat ex tribu Iuda. Lucæ 1.

B Porrò *mulier altera* hîc non intelligitur ea quæ sit alterius tribus, sed quæ sit alia à legitima vxore, id est quæ sit meretrix & concubina, quam Septuag. honestè vocant ἑταίραν, vti nos vocamus amicam: vel quæ sit vxor alterius viri, ideóque adultera, qualem matrem Iephte fuisse insinuat Iosephus.

EIECERVNT.] iniustè: Spurio enim à patre & domo iure communi debentur alimenta, non tamen hæreditas, vti docet Syluester & alij Doctores Casuum.

HABITAVIT IN TERRA TOB,] quæ sita erat in terra Galaad, ait Iosephus & Adrichom. Vers. 3.
Serarius putat esse Tubin, de quo 1. Machab. 6. 13. Porrò *Tob* significat bonum: sanè terra hæc Iephte fuit bona eminenter, id est optima, quia

benignè fugientem excepit & aluit.

Congregatiqve svnt ad evm viri inopes et latrocinantes.] τὸ *latrocinantes* non est in Hebræo, Græco & Chald. quare videtur ex margine in textum irrepsisse, intrusum ab aliquo volente explicare τὸ *inopes*: inopes enim milites sæpè rapinis & latrociniis viuunt. Porrò rapinæ hæ iustæ sunt, si rapiantur ab hoste bello iusto: iniustæ, si ab amicis, vel ab hostibus in bello iniusto. Quare latrones hi, quibus præfuit Iephte, fuere milites & prædones, qui fortè antea iniustè rapiebant aliena, sed postquam Iephte secuti sunt, non nisi iustas, puta ab Ammonitis & Philisthæis prædas egerant, vti fecere illi qui Dauidem à Saule profugum secuti sunt. 1. Regum 22. 2.

Latro enim priscis idem erat quod miles, qui dictus est latro quasi latero, quòd lateri Ducis adhæreret, eumque stiparet, vel à latendo, quòd latenter & ex insidiis ad prædandum irrueret. Ita Varro, Festus, Nonius Marcellus & alij.

Vers. 8. Sisqve dvx omnivm qvi habitant in Galaad.] Sed post victoriam de Ammonitis cæteræ quoq; tribus Iephte in ducem suum acceptarunt.

Vers. 11. Locvtvsqve est Iephte omnes sermones svos coram Domino in Maspha.] *Coram*, id est publicè, pro concione & audiente populo, in cuius medio censebatur esse Deus, ait Vatab. Secundò, *coram Domino*, id est inuocando Deum in testem pacti, quòd cùm legatis de Ducatu inibat. Ita Abul. Tertiò, *coram Domino*, id est coram Pontifice, Ephod & Rationali, in quo erant Vrim & Tummim, induto: hic enim repræsentabat Deum, cumque consulens pro Principe oracula accipiebat. Quartò, *coram Domino*, id est coram altari, quod ibi vt videtur erexerunt, vt sanctè hoc fœdus sancirent. Porrò sermones quos ibi locutus est Iephte, fuit promissio, qua promittebat legatis se fideliter & strenuè bellum populi administraturum, ac vicissim illi promittebant se constanter eius quasi Ducis sui imperium & iussa secuturos. Atque ad hoc inuocauit Deum, tum in testem, tum in auxilium, vt imperium hocce suum & bellum secundaret, vti fecit Iosue, Iudas Machabæus, Constantinus, Theodosius, alijque Duces, qui proinde Dei ope victoriam adepti de hostibus triumpharunt.

Vers. 13. Qvia tvlit Israel terram meam, qvando ascendit de Ægypto, a finibvs Arnon vsqve Iaboc atqve Iordanem.] Casus hic est: Sehon rex bello occupauit vrbes aliquas Moab & Ammon: Moses verò & Hebræi Sehon regem occiderunt, omniaque quæ eius erant occuparunt. Quæritur ergo nunc rex Ammon de iniuria sibi facta, terramque suam à Sehon occupatam ab Hebræis, qui Sehoni illam bello extorserunt, repetit & reposuit.

Tulit, scilicet iniustè per vim & bellum iniustum, *Terram meam*: hanc enim iniustè inuasit & occupauit Sehon rex Amorrhæorum; vos verò ô Hebræi Sehon inuadentes & occidentes, omnia, quæ ipse tam iustè quàm iniustè occupabat, vobis vsurpastis, excluso me, qui eram primus

A & iustus hæres, cui proinde ea reddere debebatis, non verò ea vobis vindicare. Historia narratur Numer. 21. 25. & seq. & licèt ibi tantùm terræ Moabitarum à Sehon subactæ, ac eo occiso à Iudæis occupatæ, fiat mentio; tamen Ammonitidis quoque partem tunc fuisse ab eis occupatam liquet ex hoc loco. Aut certè dicendum cum Lyrano, Caiet. Dionys. & aliis eundem fuisse olim, vel nunc regem Moabitarum & Ammonitarum: Moabitæ enim Ammonitis erant coniuncti, vtpote à duobus fratribus Moab & Ammon à Lot progeniti. Genes. 19. Rex ergo Ammon agit pro Moabitis, vel vt subditis, vel vt sociis & fœderatis, qui ius suum per eum ab Hebræis repetunt.

Non tvlit Israel terram Moab, nec terram filiorvm Ammon,] quam scilicet actu tunc possidebant Moabitæ & Ammonitæ; vetuerat enim Deus Hebræis, ne eos quasi sibi ex Lot & Abraham cognatos inuaderent. Numer. 21. & Deuter. 2. & 3. illam verò Moabitidis & Ammonitidis partem, quam bello siue iusto siue iniusto (res enim hæc incerta est & dubia) occupauit Sehon rex Amorrhæorum, Hebræi eo prostrato iussu Dei occuparunt, vt in sequenti narrat Iephte, quia illa iam non erat Moabitarum, sed Sehonis regis hostis Hæbræorum, quam ab eo recipere & bello repetere nequiuerant Moabitæ: quare illam vt Sehonis, non vt Moabitarum, iure belli annuente Deo occuparunt Hebræi. Est hæc prima ratio, qua Iephte probat regem Ammonitarum falsò queri de terra sua ab Hebræis sub Mose occupata, ideóque iniustè eum Ammonitas in Iudæam immisisse ad eam opprimendam. Verùm hæc ratio sola non sufficiebat, nec satisfaciebat regi Ammon, hinc alias subiungit Iephte, quibus eam corroborat. Vers. 15.

Nonne ea qvæ possidit Chamos Devs tvvs tibi ivre debentvr? qvæ avtem Dominvs Devs noster victor obtinvit, in nostram cedent possessionem?] Est hæc secunda ratio. q. d. Tu occupas regiones illas, quas Deus tuus Chamos tibi dedit: ergo pari iure nos occupamus terram Sehon regis (in qua erant aliquæ vrbes ab eo Moabitis & Ammonitis ereptæ) quam pro nobis pugnans victor Deus nobis dedit. Hæc ratio Iephte non quaquauersum est solida. Deus enim Turcis aliisque tyrannis dat victorias, & regiones Christianorum subiugat; & tamen Turcæ & Tyranni iniustè eas inuadunt & detinent ex ambitione & cupidine dominãdi. Impia enim est Alberici Gentilis lib. 1. de iure belli c. 22. sententia, iustè à Turca possideri omnia quæ ipse Christianis eripuit, eò quòd ipse ex voluntate Dei volentis castigare Christianos id faciat: Neque verum erat Chamos dedisse terram illam Moabitis. Vers. 24.

Erat tamen hæc ratio appositè ad hominem, q. d. Tu ô rex Ammon edicito à quo, & quo iure obtineas omnes tuas regiones & vrbes: Sanè nihil splendidius dixeris dederisque, quam Dei tui Chamos voluntatem & voluntariam donationem. At ego similiter assero Deum nostrum terram illam, quam repetis, nobis per victoriam suam nobis concessam donasse: Deus autem est omnium regnorum Dominus, qui pro-

inde transfert regna de gente vna in aliam prout ei libuerit. A

Verus autem titulus iuris Hebræorum ad occupandas hasce regiones erat, quòd ipsi è Dei mandato inuaserant regna Sehon & Og regum Amorrhæorum, eodémque mandato occupabant & possidebant omnia, quæ eis fuerant subiecta, vt patet numer. 21. Deuter. 2. Hunc titulum insinuat, sed expressè non allegat Iephte, quia illum Gentili regi Ammon vix probare potuisset. Ita Abul.

VERS. 25. NISI FORTE ES MELIOR BALAC FILIO SEPHOR REGE MOAB.] q. d. cum Hebræi cæso Schon occuparunt eius ditiones, tunc Balac erat rex Moab, isque Sapiens & potens. Atqui hic tunc ne verbulo quidem ditiones hasce ab Hebræis repetiit. Ergo nec tu, qui illo trecentis ferè annis posterior es, illas repetere debes aut potes. Et hæc ratio tertia. Sequitur quarta. B

VERS. 26. PER TRECENTOS ANNOS.] q. d. trecentis annis occupauimus has regiones, quas nunc postliminio repetis. Ergo longissima temporis præscriptione eas occupamus, præsertim cum per tot annos nullus illas à nobis repetierit. *Quare tanto tempore nihil super hac re tentastis?* sed siluistis, ac silentio vestro vos contentos significastis: & vt eas possideremus tacitè consensistis? Nota hîc à Mose ad Iephte præcisè non fluxisse trecentos annos, sed 266. duntaxat; sed Iephte more vulgi annos adauxit ad magis roborandam præscriptionem, atque vsus est numeris rotundis & perfectis, scilicet centenariis. q. d. iam agitur tertius annorum centenarius, agitur tertium præscriptionis & possessionis sæculum: Ergo frustra laboras vt nos ea tam serò deturbes. Porro Melchior Canus & Serarius, qui annos oppressionis Hebræorum ab annis Iudicum separant & separatim numerant, computant à Mose ad Iephte annos 340. vt minimum. Abulensis opinatur illo æuo præscriptionem per longum tempus, etiam cum mala fide, iure gentium valuisse, & rem tamdiu possessam confirmasse possidenti: alioqui enim, inquit, replicasset rex Ammon hanc Hebræorum possessionem initam fuisse cum mala fide, ideóque præscriptionis tempus hîc non valere. Verùm hoc ei probandum fuisset. In dubio enim melior est conditio possidentis. Et actori si possessorem è sua possessione deturbare velit, incumbit malæ fidei probatio. Quisque enim præsumitur esse bonus & bonæ fidei possessor, nisi contrarium probetur. D

Sic nuper Solymanus Turcarum Imper. post annos mille omnia sibi iura reddi volebat, quæ olim Magni Constantini fuissent, teste Iouio lib. 30. Hoc est Turcicum.

Porrò simili modo quo Iephte, responderunt olim Lacedæmonij apud Isocratem in Archid. *Hanc colimus terram ab Herculis posteritate datam, Delphico oraculo confirmatam, & incolis eius bello superatis. Non vos latet possessiones siue priuatas, siue publicas præscriptione longi temporis confirmari. Messanam tenuimus ampliùs 400. annos.*

VERS. 27. IVDICET DOMINVS ARBITER HVIVS DIEI,] id est huius litis, quam hoc die agimus. Sic dies pro iudicio sumitur. 1. Corinth. 4. 3. & Ierem. 17. 16. Est Metonymia.

FACTVS EST ERGO SVPER IEPHTE SPIRITVS DOMINI.] Hoc est immisit Deus Iephte Spiritum fortitudinis, ardoris, & zeli ad capessendum bellum contra iniquum regem Ammon; eóque impulsus conuocauit ad illud incolas Galaad, & tribus Manasse, & *Maspha Galaad*, id est Maspha, quæ est in extremis terminis Galaad versus montes Libanum & Hermon: hisce enim maximè & proximè imminebant vicini hostes Ammonitæ. VERS. 29.

VOTVM VOVIT DOMINO DICENS: SI TRADIDERIS FILIOS AMMON IN MANVS MEAS, QVICVMQVE PRIMVS FVERIT EGRESSVS DE FORIBVS DOMVS MEÆ, MIHIQVE OCCVRRERIT REVERTENTI CVM PACE A FILIIS AMMON, EVM HOLOCAVSTVM OFFERAM DOMINO.] Hic simile est quod scribit Aldrouandus in Asino: Alexandro Macedoni, inquit, cum reddita sors esset: eum qui primus occurrisset interimeret; vbi quendam præ se agentem asellum vidit, arripi hominem confestim ex oraculo imperauisse tradunt. At eum iam iam iugulandum intellecta mortis ratione proclamauisse: ante ambulonem suum, non se peti ex responso, quando is obuiam occurrisset prior, puta asinum suum. VERS. 31.

Quæres primò: quam victimam hîc vouerit Iephte? Primò, aliqui censent eum nouisse primum hominem sibi è domo sua occursurum Deo immolare. Ita S. August. *Quid vouit Iephte? Resp. 1.*

2. Secundò, Rabbini & Abul. putant eum nouisse pecus immolabile primò occurrens, siue is bos esset, siue vitulus, siue hircus, siue aries, Deo sacrificare; sed postea Iephte de mente & materia hac voti sui dubitasse, quia verba eius erant generalia: quare primò occurrente filia, censuisse se ad illam immolandam obligari. C

3. Tertiò & optimè intendit Iephte primum viuens, siue primum animal è domo sua sibi occursurum Deo mactare. Vnde ex Hebræo verti potest in genere neutro: *quodcumque*, scilicet animal primò mihi è domo obuium immolabo. Ita Chald. Vatab. Pagnin. & alij. Id patet ex euentu: nam cum prima ei è domo occurreret filia, putauit se voto ad illam immolandam obligari & cogi.

Quæres secundò: an hoc votum fuerit licitum, an illicitum? Primò, multi censent illud fuisse impium, stultum & parricidale. Ita S. Ambros. 1. Offic. c. vlt. S. August. q. 49. Tertul. lib. 3. contra Marcion. Nazian. orat. de Machabæis, Theod. & Procop. hîc Chrysost. hom. de Iephte. Et S. Thomas citans S. Hieron. 2. 2. q. 88. art. 2. *In vouendo*, ait, *fuit stultus, quia discretionem non habuit, & in reddendo impius.* Impium enim est filiam occidere, impium est Deo homines immolare, & humano sanguine litare. Vnde S. Hieron. lib. 1. contra Iouin. ante medium: *Reprehenditur pater voti temerarij*, &c. *Si enim canis, inquiunt, si asinus occurrisset, quid faceret?* Lege enim vetitum erat offerre canem vel asinum. Pergit S. Hieron. *Ex quo volunt* (Hebræi) *Dei dispensatione esse factum, vt qui improspectè vouerat, errorem votorum in filia morte sentiret,* *Votum Iephte multi censent impium.*

vt temeritas vouentis castigaretur, ait S. August. quæst. 49.

Si dicas Iephte laudari ab Apostolo Hebr. 11. respondet Abul. eum laudari ex meritò fidei; quod scilicet ipse confidens Deo exposuit se periculo mortis in prælio, pugnans contra tam potentes Ammonitas, non autem à voto; satis autem constat quòd Iephte, & quilibet virorum illorum, quos in illo suo fidei Catalogo posuit Apostolus, grauiter peccarit, ait Abul. Vnde & Gentiles vituperarunt & damnarunt eos, qui homines Saturno immolarunt. Quis Creonti, ait Serarius, vitio non dat, quod Menœcum filium Thebis Erichtheo, quòd Praxitheam filiam Athenis immolarit? Nonne suum regem expulerunt Idomeneum Cretenses, quòd à Troiano bello reuersus, nostri huius Iephte instar, Deorum aris obuium filium ex voto imponere voluerit? De Agamenonis Iphigenia quàm Poëtæ multa? & in Suasoria Seneca: Nonne & hoc nomine infames olim Scythæ, Tauri, Pontifici & Afri? de quibus in Scorpiaco Tertull. in Octauio Minucius, in Protreptico Clemens & Euripides?

Quocirca Procopius ait victoriam hanc à Deo concessam fuisse Iephte non ob votum, sed vt iniurias Israëli ab Ammonitis factas esse manifestum fieret.

Alij pium. Secundò, alij ex aduerso censent hoc votum Iephte fuisse pium & sanctum, eò quòd factum sit ex impulsu Spiritus S. Ita S. Anselm. & Ambrosiaster in c. 11. ad Hebr. Serarius & Salianus hîc, ac fauet hic S. August. & S. Hieron. Epist. ad Iulian. vbi ait Iephte obtulisse virginem filiam, & idcirco in enumeratione Sanctorum ab Apostolo collocari.

Probant 1. Probant primò, quia hîc dicitur irruisse in eum Spiritus Dei, quòd licèt ad pugnam referri debeat, tamen ad votum quoque, quod pugnæ & victoriæ fuit medium, imò principium, referendum videtur.

2. Secundò, quia Ecclesiasticus c. 46. & Apostolus Hebr. 11. Iephte ponit in Catalogo Sanctorum, quare non videtur peccasse hîc: aut certè si peccauit, mox pœnituit,

3. Tertiò, quia Deus per votum hoc videtur ei concessisse tantam victoriam. Ergo illud ratum gratumque habuit.

4. Quartò, quia filia eius offerēs se immolandam ad satisfaciendum voto Patris à Patribus mirè laudatur, & Isaacco comparatur.

5. Quintò, quia immolatio hæc filiæ fuit typus immolationis filij Dei in cruce, vt docent Patres: nullus enim illius expressior fuit typus & figura, quàm hæc filia immolata à Patre pro salute Israëlis. Videtur ergo Deus noluisse hunc typum dare, qui præluderet, & præsignificaret immolationem Christi.

Tertij sunt medij. Tertia sententia est media & verisimilior; scilicet votum hoc quidem in se fuisse illicitum & impium, eò quòd per hoc hominem, imò filiam Deo mactarit, quod omni iure naturæ, diuino & humano est vetitum.

Iephte tamen excusari vel à toto vel à patre per ignorantiam & religionis zelum, quòd simplici, candido & pio animo putaret se hoc voto obligari ad filiam immolandam, eò quòd ipsa

A prima sibi occurrisset. Erat enim rude hoc sæculum, & casuum conscientiæ ignarum. Ac Iephte erat homo militaris; milites autem putant se suis iuramentis & votis, etiamsi perperam factis, obligari ex religione & veneratione, quam Deo debent. Ita S. Hieron. in c. 7. Ierem. sub finem excusat Iephte per ignorantiam inuincibilem, quòd intentio offerentis esset bona, etiamsi oblatio mala, eò quòd illo æuo rudi non esset propheta, imò nec summus sacerdos, ait Abul. hîc 48. qui sciret hunc casum resoluere. Audi Serarium. Extenuatur Iephte factum primò, quia cum Dei veri cultus tam sæpè & tam diu collapsus esset, ea iam apud Israëlitas. Obtinuerat opinio è Gentilium erroribus petita, Deo istiusmodi sacrificium gratum esse. Secundò, exemplum Abrahami aspiciebat, sicque illum rectè imitari putabat, & fortasse, vt indicat D. August. Sperabat si

B sacrificium Deo gratum non esset, impeditum iri instar illius Abrahami. Genes. 22. Tertiò, magna etiam in eo fidei laus fuit, quòd vt idem notat August. quantumuis molestam sibi esset, maluerit votu reddere, quàm suo ipsius dolori obsequi. Quartò, credebat, inquit idem August. bonæ virginis animam bene recipi, seu in cælum euolare, quòd non seipsam vouerat immolandam, sed voto & voluntati non restiterat patris, & Dei secuta fuerat iudicium. Quintò, boni communis publicæque salutis erat peramans; ideóque verebatur ne, si votum non expleret, indignaretur Dominus, ac se populumque totum calamitate afficeret aliqua. Sextò, valdè ipsum mouebat, quòd tam nobilem de tam ferocibus ac superbis hostibus, statim post votum adeptus esset victo-

C riam, vt certò sibi persuaderet suum Deo haud displicuisse votum, ideóque ipsi à se iam satisfaciendum.

Hinc Iephte à nullo propheta vel Pontifice legitur reprehensus, sed ab Apostolo & Ecclesiastico laudatus. Cur ergo nos eum damnemus?

Porrò S. Iustinus quæst. 99. ad Orthodoxos, ait diabolum fecisse, vt filia cum cythara gratulans patri victoriam prima occurreret, hoc fine, vt Iephte filiæ vnicæ amantissimus votum violaret. Iephte verò tentationem hanc vicisse, ac filiam votam immolasse ad testandam suam erga Deum pietatem, ideóque eum Catalogo Sanctorum esse adscriptum.

Quocirca Patres in hac immolatione filiæ Iephte magna agnoscunt mysteria. *Mysteria filia Iephte.*

Nam primò, S. August. quæst. 49. ait per illam

D significatum fuisse humano sanguine litandum esse Deo Patri.

Secundò, S. Chrysost. hom. de Iephte tom. 1. ait hîc adumbratum fuisse, quòd Christus filiam suam, id est Ecclesiam quasi virginem Deo esset oblaturus in holocaustum, præsertim per immolationem martyrum tempore persecutionis. Audi S. Chrysost. *Iephte existimo esse Dominum nostrum Iesum Christum victorem mundi, qui obtulit filiam suam vnicam ipsam Ecclesiam tempore persecutionis malis Pontificibus, non agnorum, sed luporum, dicente ipso: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Obtulit ergo Ecclesiam per immolationem martyrum tempore persecutionis, & victima vnica oblata est Deo, vt sacrificium acceptabile esset patri*

ex lucris vnigeniti. Offert vnicus vnam, sponsus sponsam, pater filiam. Quid enim inueniri potest fortius integritate & virginitate Ecclesiæ; quæ concipit in corruptione, creat in integritate? Virgo est ista quæ virum non nouit.

Anagog. S. August. significabatur, inquit, nos per immolationem mortis transituros ad beatam immortalitatem, vti transiit filia Iephte.

Tropol. Innuebatur quémque suam filiam, id est animam debere Deo offerre per mortificationem cupiditatum & passionum, *occidendam in malis, viuificãdam in bonis*, ait S. Chrysost. & August.

Filia mea decepisti me, et decepta es.] *Decepisti*, quia cum tu vnica mihi sis proles & hæres, sperabam ex te posteritatem; at iam omnem eius spem mihi tuo occursu sustulisti. *Decepisti* ergo *me*, quia meam spem fefellisti. *Decepta es*, quia putabas mei lætitiam, tibi gloriam mihi victori occurrendo afferre; at iam mihi tristitiam, tibi mortem peperisti. Hebr. est: *Incuruando incuruasti me*, vel *humiliando humiliasti me, & tu fuisti inter turbantes me.* Est pulchra allusio per Metathesin inter כרע *cara*, id est humiliare, & עכר *achar*, id est turbare. q. d. turbasti me, quia me meásque spes humiliasti & prostrauisti. Septuag. Roman. *Perturbatione perturbasti me, & tu fuisti in perturbatione mea.* Videntur Septuag. vtróque legisse עכר *achar*, id est turbare. Complut. vero & Regij habent. *Impleuisti me, & scandalum facta es in oculis meis.* S. Ambr. lib. 1. Offic. c. 12. legit: *Heu mea filia impedisti mihi, in stimulum dolorum facta es mihi.* Idem lib. de Virgin. *Heu me filia perdidisti me.*

Aperui enim os meum ad Dominum, vouendo me eum qui primò occurreret illi immolaturum, *& aliud facere non potero.* q. d. votum iam editum retractare nequeo, quare ex illo te, vtpote primò occurrentem Deo immolare debeo. Hinc patet Iephte non intendisse vouere solum animal immolabile, sed & hominem, imò filiam, si primò occurreret. Sic enim ipse illud hîc interpretatur. Nemo autem melior est mentis & voti sui interpres, quàm ipse vouens. Hinc & aptè vocatur *Iephte*, id est aperiens, scilicet os ad vouendum, aperiens inquam nimis amplè & improuidè.

Vers. 36. Cui illa respondit: Pater mi si aperuisti os tuum ad Dominum (id est si vouisti me immolare Deo) fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa tibi vltione atque victoria de hostibus tuis.] Vide & admirare in hac filia animos, obedientiam, religionem & amorem patriæ, quibus se morti & immolationi generosè & alacriter offert. Potuisset enim ipsa patri replicare: Ego non noui me Deo immolare: nec tu ô Pater es vitæ meæ Dominus, vt me inuitam deuouere & mactare possis. Nolo ergo adolescentula & illiberis mori, volo florem iuuentutis meæ læta peragere; volo stirpem meam & tuam propagare. Quare votum tuum irrito & dissoluo: atque ita se morte, patrem voto & mœrore liberasset. Sed noluit, vt suam erga Deum religionem, erga patrem obedientiam, erga Rempubl. charitatem testaretur. Fecit ergo seipsam victimam, imò holocaustum Deo pro patre & patria. Timebat enim, ne si ipsa mortem recusaret, pœna violati voti in patrem & patriam recideret, ac victoria

A accepta in cladem conuerteretur. Audi S. Ambros. *Quod in spectatis & eruditis viris plenum miraculi est, hoc in virgine multò magnificentius, multóque illustrius deprehenditur.* Et paulò pòst: *Nec fletus*, inquit, *æqualium mouit puellam, nec dolor inflexit, nec gemitus retardauit; nec dies præteryt, nec fefellit hora. Rediit ad patrem quasi ad votum rediret, & voluntate propria cunctantem impulit, fecitque arbitratu spontaneo, vt quod erat impietatis fortuitum, fieret pietatis sacrificium.*

Porrò Deus id fieri permisit, ait Serarius, grauibus de causis. Prima est, vt mortis, quàm Christus Dominus causa nostra, non voluntate tantùm ac desiderio, sed effectu etiam ac reipsa perlaturus erat, figura esset clarissima. Deinde, vt splendesceret magis Iephte fides, & summa erga Deum religio; à qua eum neque rei tam ca-

B ræ amissio, neque posteritatis amor, neque præsentis futurique temporis tam acerbum vulnus deducere potuissent. Tertiò, vt similiter eximia tenerrimæ virgunculæ fides erga Deum religio, erga patrem patriamque totam pietas & præcellens animi magnitudo velut speculum, in quod orbis terrarum totus posset intueri, publicè statueretur. Quartò, vt intelligeret mundus vniuersus, quàm accuratè, diligenter & inuiolatè; quæcumque vel consilio bono, vel diuino monitu ac instinctu vota essent, Deo reddi deberent, etiam mille grauissimæ occurrerent difficultates.

Dimitte me vt duobus mensibus circumeam montes, et plangam virginitatem meam cum sodalibus meis,] Vers. 37.
quod scilicet virgo sine prole & hærede moriat;
C hoc enim illo æuo erat triste ac decorosum, iam autem per Christum virginitas summæ laudi & gloriæ ducitur, quasi cælestis conuersatio & imitatio vitæ Angelicæ.

Fleuit ergo hæc filia virginitatem suam, id est ætatem suam virginalem nuptiis opportunam, sed sterilitate ex voto patris damnatam. Huiusmodi denicales feriæ (ita à nece appellatæ) fuere quoque apud Romanos, inquit Arias.

Formulam planctus, siue threnum filiæ Iephte Philo Biblicus asserit hunc fuisse: *Audite montes threnum meum, & intendite colles lachrymas oculorum meorũ, & testes estote petræ in plãctu animæ meæ. Ecce quomodo accusor, sed non in vano recipiatur anima mea. Proficiscantur verba mea in cælis; & scribantur lacrymæ meæ ante conspectum firmamenti, vt pater non expugnet filiam, quam deuouit sacrificare, vt*

D *princeps illius vnigenitam audiat in sacrificio promissam. Ego autem non sum saturata thalamo meo, nec repleta sum coronis nuptiarum mearum.* Et post nonnulla: *Inclinate arbores ramos vestros, & plangite iuuentutem meam; venite feræ syluarum, & conculcate super virginitatem meam, quoniam abscissi sunt anni mei, & tempus vitæ meæ in tenebris inueterauit,* &c. Hæc ipse more suo.

Threnus filiæ Iephte.

Porrò Iephte imitati sunt Gentiles. Ita enim Erichteus bellum contra Eumolphum gerens, doctus victorem se fore, si filiam victimæ loco immolasset, re cum vxore communicata, filiam hostiæ in morem mactauit. Ita Plutarch. in parallelis. Idem ibidem sub finem: *Pestilentia*, inquit, *Lacedæmonem vrgente, diuinitus significatum est cessaturam luem, si pro more generosam immolarent*

virginem. Helena autem cum esset aliquando forte ducta, & ornata produceretur, aquila deuolans gladiū abripuit, & in armentum desciens bucula imposuit, quo factum est vt eade virginis abstineretur. Idem prorsus contigit Valeriæ Lupercæ, quæ aræ destinata, cum aquila gladium rapuisset, & buculæ cuidam iniecisset, valeria bucula mactata rem sacram fecit, inquit Plutar.

Cur filia Iephte circumiit montes? Resp.1. Quæritur, cur cupit circumire montes in hoc suo planctu? Causas tres dat Arias. Prima est, *vt clamor & lamentatio in sublimi loco edita longiùs ac latiùs ad circumuicinorum aures pertingeret. Namque hæc est vocis natura & vis.* Ieremiæ 31. *Vox in Rama audita est, ploratus atque vlulatus multus.*
2. Altera, *vt longiùs montium prospectus monumentum rei tam incolis, quam hospitibus & viatoribus frequentiùs repræsentaret.* Tertia, *vt è solitariis à se*
3. *visis & peragratis locis pluribus, vnum aliquem, vbi intra claustri parietes inclusa vitam perageret solitariam, optaret.* Sed hanc causam superius confutauí, & mox pleniùs confutabo.
4. Causa litteralis & proxima fuit, quòd tota illa regio montosa sit. Habitabat enim in Maspha, id est in alta montis specula, ex qua in subiectos montes descenditur, vt habent Hebræa.

Vers.39. Rabbini dicunt eam factam religiosam. ET FECIT EI SICVT VOVERAT.] Rabbini, & ex eis Lyran. Pagnin. Vatab. tradunt Scribas & Sapientes Hebræorum, intellecto hoc Iephte voto consultos respondisse, posse mortem filiæ naturalem à patre voto promissam commutari in mortem ciuilem, videlicet in vitam religiosam & castam: itaque factum esse. Quare filiam hanc non fuisse occisam à Patre, sed fecisse se Nazaræam, id est religiosam & quasi monialem. Sicut S. Bern. occurrens reis à Prætore ob delicta suspendendis, eos liberauit, monachosq; effecit dicens: vos breui morte vultis eos occidere, ego longa morte mortificationis assiduæ in monasterio eos consumam & perimam.

Confutantur. Verùm hæc sententia falsa est, & planè repugnat hîc versui: *Fecit ei*, inquit, *sicut vouerat.* Atqui vouerat eam Deo non tantùm mactare, sed & in holocaustum offerre, id est iugulatam totam cremare & comburere in honorem Dei (hoc enim exigebat holocaustum) ergo reuera eam iugulauit & cremauit. Hic est communis Patrum sensus, vt Theodor. S. August. Bedæ, Procopij, Rupert. Abul. Hugonis Victor. Dionysij, Serarij, Saliani, Tornielli hîc, & S. Ambros. lib. 1. Offic. c. vlt. Tertul. lib. 3. contra Marcion. c. 4. S. Hieron. epist. 34. ad Iulian. S. Chrysost. hom. de Iephte, Origen. tom. 9. in Ioannem, Nazian. Orat. de Machabæis, D. Thom. 2. 2. quæst. 88. a. 2. ad 2. Suarez, Lessij, Azor, & aliorum passim.

Denique Philo ait nomen huius filiæ fuisse Seilam, vtique æterna memoria dignum.

Vers.40. ET PLANGANT FILIAM IEPHTE: Hebr. לתנות *letannot*, quod Septuag. vertunt *ad plorandum.* Chald. *ad lamentandum* filiam Iephte. Alij *ad enarrandum.* Alij *ad donandum*, scilicet laudem filiæ Iephte. Porrò Rabbini Pagnin. & Vatab. vertunt: *ad alloquendum vel consolandum filiam Iephte*, quòd ex voto Patris debeat manere innupta. Putant enim ipsi mortem naturalem in ciuilem, siue in cœlibatum fuisse commutatam. Vnde quatuor diebus in anno patebat ad eam accessus, ait Vatab. vt eam alloquerentur & solarentur, sicut ad moniales in claustro reclusas subinde in anno patet aditus. Verùm hoc iam refutaui.

Iephte typus Christi. Denique S. August. quæst. 49. & ex eo Hugo Victor. ostendit Iephte per omnia fuisse typum
1. Christi. Nam primò, inquit *Iephte*, Hebr. idem est quod *ianua* quæ aperitur. Et sic Christus ait: *ego sum ostium.* Ioan. 10. per quod patet aditus ad cælum: *ipse enim aperit, & nemo claudit.* Apoc. 3. 7.
2. Secundò, fratres Iephte domo eiecerunt quasi filium fornicariæ: Sic Christum è Synagoga sua eiecerunt Scribæ quasi violatorem legis, nec legitimum Synagogæ filium.
3. Tertiò, Iephte exulans habitauit in terra Tob, id est bonitatis, hoc est optima: sic Christus à Iudæis vita expulsus, iuit ad vitam beatam in cælum.
4. Quartò, Ad Iephte colligebantur inopes & latrones: sic ad Christum meretrices & publicani, ac inter eos latro in Cruce, atque mystici prædones, qui sua pœnitentia & virtute vim faciunt cælo, rapiuntque regnum cælorum.
5. Quintò, Galaadite requisierunt exulem Iephte vt eis esset dux belli contra Ammonitas: sic Gentiles requisierunt Christum à Iudæis spretum, vt à peccati & diaboli iugo liberarentur. Huc vsque S. August.
6. Sextò, Iephte ante prælium votum vouit Domino: Sic Christus ante passionis & mortis duellum orauit in horto, séque hostiam Deo deuouit dicens: *Non mea voluntas, sed tua fiat.*
7. Septimò, Iephte immolauit filiam suam; Christus carnem & humanitatem suam.
8. Octauo, Israëlitæ plàxerunt quotannis mortem filiæ Iephte: Sic Christiani quotannis in hebdomada sancta plangunt mortem Christi, eique Threnos Ieremiæ lamentando decantant: tum quoq; Ecclesia quasi virgo plangit fidelium suorum peccata. Audi S. August. q. 49. *Per sex mundi ætates, tanquam per 60. dies fleuit sancta Virgo Ecclesia virginalia sua, quia licèt virginalia, tamen fuerunt peccata deflenda, propter quæ vniuersa ipsa virgo toto orbe diffusa quotidie dicit: dimitte nobis debita nostra. Eosdem autem sexaginta dies duos menses maluit appellare, quātum existimo, propter duos homines, vnum per quem mors; alterum per quem resurrectio mortuorum, propter quos etiam duo testamenta dicuntur.*

CAPVT

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS.

IEphte Ephrataeos ob rebellionem & conuitium caedit. Mox vers. 7. sexto anno sui principatus moritur, eique succedit decimus Iudex Abesan, ac post eum vndecimus Ahialon, quo vita functo suffectus est duodecimus Abdon.

1. ECce autem in Ephraim orta est seditio. nam transeuntes contra aquilonem, di-
xerunt ad Iephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare
nos noluisti, vt pergeremus tecum? Igitur incendemus domum tuam. 2. Quibus ille
respondit: Disceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens: voca-
uíque vos, vt praeberetis mihi auxilium, & facere noluistis. 3. Quod cernens posui
animam meam in manibus meis, transiuíque ad filios Ammon, & tradidit eos Do-
minus in manus meas. Quid commerui, vt aduersum me consurgatis in praelium?
4. Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnabat contra Ephraim: percus-
serúntque viri Galaad Ephraim, quia dixerat: Fugitiuus est Galaad de Ephraim, &
habitat in medio Ephraim & Manasse. 5. Occupauerúntque Galaaditae vada Ior-
danis, per quae Ephraim reuersurus erat. Cúmque venisset ad ea de Ephraim nu-
mero, fugiens, atque dixisset: Obsecro vt me transire permittatis: dicebant ei Ga-
laaditae: Numquid Euphrataeus es? quo dicente: Non sum, 6. interrogabant
eum: Dic ergo Scibboleth, quod interpretatur Spica. Qui respondebat, Scibbo-
leth: eadem littera spicam exprimere non valens. Statímque apprehensum iugula-
bant in ipso Iordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadragin-
ta duo millia. 7. Iudicauit itaque Iephte Galaadites Israël sex annis: & mor-
tuus est, ac sepultus in ciuitate sua Galaad. 8. Post hunc iudicauit Israël Abe-
san de Bethlehem: 9. qui habuit triginta filios, & totidem filias, quas emittens
foras, maritis dedit, & eiusdem numeri filiis suis accepit vxores, introducens in do-
mum suam. Qui septem annis iudicauit Israël, 10. mortuúsque est, ac sepultus
in Bethlehem. 11. Cui successit Ahialon Zabulonites: Et iudicauit Israël decem
annis: 12. Mortuúsque est, ac sepultus in Zabulon. 13. Post hunc iudicauit
Israël Abdon, filius Illel, Pharathonites: 14. qui habuit quadraginta filios, & tri-
ginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos asinarum, & iudicauit Israël
octo annis: 15. mortuúsque est, ac sepultus in Pharathon terrae Ephraim, in mon-
te Amalec.

Vers. 1. ECce autem in Ephraim orta est seditio,] Similis illi, qua iisdem eadem de causa murmurarunt contra Gedeonem cap. 8. vers. 1. Erant enim Ephraimitae siue Ephrataei homines arrogantes, ac se Manassensibus (qualis erat Iephte) superbè praeferebant, vt dixi cap. 8. vers. 1. A

Nam transeuntes (Iordanem) contra Aquilonem dixerunt ad Iephte.] Ephraimitae cum dimidia tribu Manasse habitabant cis Iordanem: hic ergo transeunt Iordanem ad alteram dimidiam tribum Manasse habitantem versus Aquilonem, puta versus montem Libanum & Hermon, vt cum Iephte ibidem in Maspha habitante expostulent, quòd ipsos ad belli societatem non vocarit.

Igitur incendemus domum tuam,] ac te in ea. Hebr. enim & Septuag. addunt *tecum* vel *super te*.

Posvi animam meam in manibus meis,] hoc est exposui vitam meam periculo ei discrimini in pugna ancipiti contra Ammonitas. q.d. Ego vobis ad belli aleam vocatis, sed periculum detrectantibus, illud solus pro vobis subrui, illúdque à nobis & toto Israële victor depuli. Mihi ergo non obstrepere, sed gratias agere deberis. Sic Iob ait cap. 13. 14. *Animam meam pono in manibus meis*. Et Dauid: *Anima mea in manibus meis semper.* Psal. 118. 109. Et: *Posui animam meam in manu mea.* 1. Reg. 28. Qui enim aurum, oleum, vinum similémve rem pretiosam non recondit vt seruet, sed in manu portat, certo periculo, ne illa ei eripiatur, vel in terram cadat & dilabatur, eandem exponit. Vers. 3.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS.

IEphte Iudex nonus Israelis à populo constituitur, qui primùm ratione agit cum rege Ammon, vt ab inuasione Israëlis cesset, sed frustra: quare v. 29. irruente in eum Spiritu Dei Israëlitas ad bellum conuocat, facitque votum, vt si ipse victor redeat, eum qui primus sibi è domo sua occursarius sit, Deo immolet: victori redeunti occurrit filia: quare illam quasi voti reus Deo sacrificat.

1. FVit illo tempore Iephte Galaadites vir fortissimus atque pugnator, filius mulie-
lieris meretricis, qui natus est de Galaad. 2. Habuit autem Galaad vxorem,
de qua suscepit filios: qui postquam creuerant, eiecerunt Iephte, dicentes: Heres in do-
mo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es. 3. Quos ille fugiens
atque deuitans, habitauit in Terra Tob: congregatique sunt ad eum viri inopes, & la-
trocinantes, & quasi principem sequebantur. 4. In illis diebus pugnabant filij Am-
mon contra Israël. 5. Quibus acriter instantibus, perrexerunt maiores natu de Ga-
laad, vt tollerent in auxilium sui Iephte de Terra Tob: 6. Dixeruntque ad eum: Ve-
ni & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon. 7. Quibus ille respondit:
Nónne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & nunc venistis ad me
necessitate compulsi? 8. Dixeruntque principes Galaad ad Iephte: Ob hanc igitur
causam nunc ad te venimus, vt proficiscaris nobiscum, & pugnes contra filios Ammon,
sisque dux omnium qui habitant in Galaad. 9. Iephte quoque dixit eis: Si verè veni-
stis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in
manus meas, ego ero vester princeps? 10. Qui responderunt ei: Dominus, qui hæc
audit, ipse mediator ac testis est, quòd nostra promissa faciemus. 11. Abiit itaque
Iephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutús-
que est Iephte omnes sermones suos curam Domino in Maspha. 12. Et misit nuncios
ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi & tibi est, quia ve-
nisti contra me, vt vastares terram meam? 13. quibus ille respondit: Quia tulit Is-
raël terram meam, quando ascendit de Ægypto, à finibus Arnon vsque Iaboc atque
Iordanem: nunc ergo cum pace redde mihi eam. 14. Per quos rursum mandauit
Iephte, & imperauit eis vt dicerent regi Ammon. 15. Hæc dicit Iephete: Non tu-
lit Israël Terram Moab, nec Terram filiorum Ammon: 16. sed quando de Ægypto
conscenderunt, ambulauit per solitudinem vsque ad Mare rubrum, & venit in Cades.
17. Misitque nuncios ad regem Edom, dicens: Dimitte me vt transeam per terram
tuam. Qui noluit acquiescere precibus eius. Misit quoque ad regem Moab, qui & ipse
transitum præbere contempsit. Mansit itaque in Cades, 18. & circuiuit ex latere Ter-
ram Edom, & Terram Moab: venitque contra Orientalem plagam Terræ Moab, & ca-
strametatus est trans Arnon: nec voluit intrare terminos Moab: Arnon quippe confi-
nium est Terræ Moab. 19. Misit itaque Israël nuncios ad Sehon regem Amorrhæo-
rum, qui habitabat in Hesebon, & dixerunt ei: Dimitte vt transeam per terram tuam vs-
que ad fluuium. 20. Qui & ipse Israël verba despiciens, non dimisit eum transire per
terminos suos: sed infinita multitudine congregata, egressus est contra eum in Iasa, &
fortiter resistebat. 21. Tradiditque eum Dominus in manus Israël cum omni exerci-
tu suo, qui percussit eum, & possedit omnem Terram Amorrhæi habitatoris regionis il-
lius, 22. & vniuersos fines eius, de Arnon vsque Iaboc, & de solitudine vsque ad
Iordanem. 23. Dominus ergo Deus Israël subuertit Amorrhæum, pugnante con-
tra illum populo suo Israël, & tu nunc vis possidere terram eius? 24. Nónne ea quæ
possidet Chamos Deus tuus, tibi iure debentur? quæ autem Dominus Deus noster vi-
ctor obtinuit, in nostram cedent possessionem: 25. nisi fortè melior es Balaac filio

Sephor rege Moab: aut docere potes, quod iurgatus sit contra Israël, & pugnauerit
contra eum, 26. quando habitauit in Hesebon, & viculis eius, & in Aroer, & villis
illius, vel in cunctis ciuitatibus iuxta Iordanem, per trecentos annos. Quare tanto tem-
pore nihil super hac repetitione tantastis? 27. Igitur non ego pecco in te, sed tu con-
tra me malè agis, indicens mihi bella non iusta. Iudicet Dominus arbiter huius diei, in-
ter Israël, & inter filios Ammon. 28. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon
verbis Iephte, quæ per nuncios mandauerat. 29. Factus est ergo super Iephte Spiri-
tus Domini, & circuiens Galaad, & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens
ad filios Ammon, 30. votum vouit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon
in manus meas, 31. quicumque primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihi-
que occurrerit reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domi-
no. 32. Transiuitque Iephte ad filios Ammon, vt pugnaret contra eos: quos tradidit
Dominus in manus eius. 33. Percussitque ab Aroer vsque dum venias in Mennith,
viginti ciuitates, & vsque ad Abel, quæ est vineis consita, plaga magna nimis: humilia-
tique sunt filij Ammon à filiis Israël. 34. Reuertente autem Iephte in Maspha do-
mum suam, occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis & choris. 35. Qua visa, sci-
dit vestimenta sua, & ait: Heu me, filia mea, decepisti me, & ipsa decepta es: aperui
enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. 36. Cui illa respondit: Pa-
ter mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, concessa
tibi vltione atque victoria de hostibus tuis. 37. Dixitque ad patrem: Hoc solum mihi
præsta quod deprecor: Dimitte me vt duobus mensibus circumeam montes, & plangam
virginitatem meam cum sodalibus meis. 38. Cui ille respondit: Vade. Et dimisit eam
duobus mensibus. Cúmque abiisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem
suam in montibus. 39. Expletisque duobus mensibus, reuersa est ad patrem suum, &
fecit ei sicut vouerat, quæ ignorabat virum. Exinde mos increbruit in Israël, & consue-
tudo seruata est: 40. vt post anni circulum conueniant in vnum filiæ Israël, & plan-
gant filiam Iephte Galaaditæ diebus quattuor.

Vers. 1. FVIT ILLO TEMPORE IEPHTE GALAADITES (ideóque ex tribu Manasse, non Gad, vt vult Caiet. Manassenses enim passim vocantur Galaaditæ, non Gaditæ, etsi & ipsi partem regionis Galaad occuparent) VIR FORTISSIMVS.) Hebr. גבור חיל *gibbor chail*, id est *vir virtutis, vel roboris, vel strennuitatis.*

FILIVS MVLIERIS MERETRICIS,] non publicè expositæ, sed concubinæ priuatæ. Hebr. est זונה *zona*, quæ vox & meretricem, vt vertunt Septuag. & Noster, & tabernariam, vt vertit hîc Chald. significat. Fuit ergo Iephte spurius, quales nunc legibus arcentur à principatu, æquè ac à sacerdotio, ob infamiam & mores subinde minùs honestos, eò quòd neglectim educentur. Verùm Iephte hæc omnia aboleuit sua fortitudine & virtute, quare Deo dispensante in lege Deuter. 23. 2. quæ sancit ne mamzer, id est spurius admittatur in Ecclesiā Dei ad iura populi Israël, Iephte admissus factus est dux populi. Similia spuriorum ad principatus euectorum exempla recenset Plutar. Athenæus & Serarius hîc.

QVI NATVS EST DE GALAAD.] Pater ergo Iephte vocabatur Galaad. Ita Septuag. idque patet ex v. sequenti.

Vers. 2. EIECERVNT IEPHTE DICENTES: HÆRES IN DOMO PATRIS NOSTRI ESSE NON POTERIS, QVIA DE ALTERA MATRE NATVS ES,] id est quæ esset alterius tribus, scilicet diuersæ à sua, inquit Matthæus Galenus Cancellarius Duacensis scribens in c. 11. ad Hebr.

A Nemo enim, inquit ipse, poterat vxorem non suæ tribus honestè ducere: si quis tamen illectus forma id tentasset, mulier *zona* vocabatur. Vnde Septuag. eam vocant ἑταίραν, id est amicam: defuncto autem marito hæc sine dote & hæreditate ad propriam tribum redibat: filius tamen si quis natus fuisset in patris tribu sortiebatur hæreditatem, quod modo fratres Iephte negabant, vt ipse eis exprobrat v. 7. non ausurus hiscere, si Scorto natus fuisset. Ita Galenus. Verùm falsum est, quòd Israëlitides feminæ sine nota & infamia non possent nubere in alia tribu. Nam principes Iuda sæpè ducebant filias Sacerdotum ex tribu Leui, idque sibi honori ducebant, vti Aaron duxit Elizabeth filiam Aminadab, Principis tribus Iuda. Exodi 6. 28. Et Zacharias duxit Elizabeth cognatam B. Virginis, quæ erat ex tribu Iuda. Lucæ 1.

B Porrò *mulier altera* hîc non intelligitur ea quæ sit alterius tribus, sed quæ sit alia à legitima vxore, id est quæ sit meretrix & concubina, quam Septuag. honestè vocant ἑταίραν, vti nos vocamus amicam: vel quæ sit vxor alterius viri, ideóque adultera, qualem matrem Iephte fuisse insinuat Iosephus.

EIECERVNT.] iniustè: Spurio enim à patre & domo iure communi debentur alimenta, non tamen hæreditas, vti docet Syluester & alij Doctores Casuum.

HABITAVIT IN TERRA TOB,] quæ sita erat in terra Galaad, ait Iosephus & Adrichom. Vers. 3.
Serarius putat esse Tubin, de quo 1. Machab. 6. 13. Porrò *Tob* significat bonum: sanè terra hæc Iephte fuit bona eminenter, id est optima, quia

benignè fugientem excepit & aluit.

Congregatiqve svnt ad evm viri inopes et latrocinantes.] τὸ *latrocinantes* non est in Hebræo, Græco & Chald. quare videtur ex margine in textum irrepsisse, intrusum ab aliquo volente explicare τὸ *inopes*: inopes enim milites sæpè rapinis & latrociniis viuunt. Porrò rapinæ hæ iustæ sunt, si rapiantur ab hoste bello iusto: iniustæ, si ab amicis, vel ab hostibus in bello iniusto. Quare latrones hi, quibus præfuit Iephte, fuere milites & prædones, qui fortè antea iniustè rapiebant aliena, sed postquam Iephte secuti sunt, non nisi iustas, puta ab Ammonitis & Philisthæis prædas egerant, vti fecere illi qui Dauidem à Saule profugum secuti sunt. 1.Regum 22. 2.

Latro enim priscis idem erat quod miles, qui dictus est latro quasi latero, quòd lateri Ducis adhæreret, eumque stiparet, vel à latendo, quòd latenter & ex insidiis ad prædandum irrueret. Ita Varro, Festus, Nonius Marcellus & alij.

Vers. 8. Sisqve dvx omnivm qvi habitant in Galaad.] Sed post victoriam de Ammonitis cæteræ quoq; tribus Iephte in ducem suum acceptarunt.

Vers. 11. Locvtvsqve est Iephte omnes sermones svos coram Domino in Maspha.] *Coram*, id est publicè, pro concione & audiente populo, in cuius medio censebatur esse Deus, ait Vatab. Secundò, *coram Domino*, id est inuocando Deum in testem pacti, quòd cùm legatis de Ducatu inibat. Ita Abul. Tertiò, *coram Domino*, id est coram Pontifice, Ephod & Rationali, in quo erant Vrim & Tummim, induto: hic enim repræsentabat Deum, eumque consulens pro Principe oracula accipiebat. Quartò, *coram Domino*, id est coram altari, quod ibi vt videtur erexerunt, vt sanctè hoc fœdus sancirent. Porrò sermones quos ibi locutus est Iephte, fuit promissio, qua promittebat legatis se fideliter & strenuè bellum populi administraturum, ac vicissim illi promittebant se constanter eius quasi Ducis sui imperium & iussa secuturos. Atque ad hoc inuocauit Deum, tum in testem, tum in auxilium, vt imperium hocce suum & bellum secundaret, vti fecit Iosue, Iudas Machabæus, Constantinus, Theodosius, alijque Duces, qui proinde Dei ope victoriam adepti de hostibus triumpharunt.

Vers. 13. Qvia tvlit Israel terram meam, qvando ascendit de Ægypto, a finibvs Arnon vsqve Iaboc atqve Iordanem.] Casus hic est: Sehon rex bello occupauit vrbes aliquas Moab & Ammon: Moses verò & Hebræi Sehon regem occiderunt, omniaque quæ eius erant occuparunt. Quæritur ergo nunc rex Ammon de iniuria sibi facta, terramque suam à Sehon occupatam ab Hebræis, qui Sehoni illam bello extorserunt, repetit & reposuit.

Tulit, scilicet iniustè per vim & bellum iniustum, *Terram meam*: hanc enim iniustè inuasit & occupauit Sehon rex Amorrhæorum; vos verò ô Hebræi Sehon inuadentes & occidentes, omnia, quæ ipse tam iustè quàm iniuste occupabat, vobis vsurpastis, excluso me, qui eram primus

A & iustus hæres, cui proinde ea reddere debebatis, non verò ea vobis vindicare. Historia narratur Numer. 21. 25. & seq. & licèt ibi tantùm terræ Moabitarum à Sehon subactæ, ac eo occiso à Iudæis occupatæ, fiat mentio; tamen Ammonitidis quoque partem tunc fuisse ab eis occupatam liquet ex hoc loco. Aut certè dicendum cum Lyrano, Caiet. Dionys. & aliis eundem fuisse olim, vel nunc regem Moabitarum & Ammonitarum: Moabitæ enim Ammonitis erant coniuncti, vtpote à duobus fratribus Moab & Ammon à Lot progeniti. Genes.19. Rex ergo Ammon agit pro Moabitis, vel vt subditis, vel vt sociis & fœderatis, qui ius suum per eum ab Hebræis repetunt.

Non tvlit Israel terram Moab, nec terram filiorvm Ammon,] quam scilicet actu tunc possidebant Moabitæ & Ammonitæ; vetuerat enim Deus Hebræis, ne eos quasi sibi ex Lot & Abraham cognatos inuaderent. Numer. 21. & Deuter. 2. & 3. illam verò Moabitidis & Ammonitidis partem, quam bello siue iusto siue iniusto (res enim hæc incerta est & dubia) occupauit Sehon rex Amorrhæorum, Hebræi eo prostrato iussu Dei occuparunt, vt in sequenti narrat Iephte, quia illa iam non erat Moabitarum, sed Sehonis regis hostis Hæbræorum, quam ab eo recipere & bello repetere nequiuerant Moabitæ: quare illam vt Sehonis, non vt Moabitarum, iure belli annuente Deo occuparunt Hebræi. Est hæc prima ratio, qua Iephte probat regem Ammonitarum falsò queri de terra sua ab Hebræis sub Mose occupata, ideóque iniustè eum Ammonitas in Iudæam immisisse ad eam opprimendam. Verùm hæc ratio sola non sufficiebat, nec satisfaciebat regi Ammon, hinc alias subiungit Iephte, quibus eam corroborat. Vers. 15.

B

C

Nonne ea qvæ possedit Chamos Devs tvvs tibi ivre debentvr? qvæ avtem Dominvs Devs noster victor obtinvit, in nostram cedent possessionem?] Est hæc secunda ratio. q. d. Tu occupas regiones illas, quas Deus tuus Chamos tibi dedit: ergo pari iure nos occupamus terram Sehon regis (in qua erant aliquæ vrbes ab eo Moabitis & Ammonitis ereptæ) quam pro nobis pugnans victor Deus nobis dedit. Hæc ratio Iephte non quaquauersum est solida. Deus enim Turcis aliisque tyrannis dat victorias, & regiones Christianorum subiugat; & tamen Turcæ & Tyranni iniustè eas inuadunt & detinent ex ambitione & cupidine dominãdi. Impia enim est Alberici Gentilis lib.1. de iure belli c.22. sententia, iustè à Turca possideri omnia quæ ipse Christianis eripuit, eò quòd ipse ex voluntate Dei volentis castigare Christianos id faciat: Neque verum erat Chamos dedisse terram illam Moabitis. Vers. 24.

D

Erat tamen hæc ratio apposité ad hominem, q.d. Tu ô rex Ammon edicito à quo, & quo iure obtineas omnes tuas regiones & vrbes: Sanè nihil splendidius dixeris dederisque, quam Dei tui Chamos voluntatem & voluntariam donationem. At ego similiter assero Deum nostrum terram illam, quam repetis, nobis per victoriam suam nobis concessam donasse: Deus autem est omnium regnorum Dominus, qui pro-

inde transfert regna de gente vna in aliam prout ei libuerit.

A

Verus autem titulus iuris Hebræorum ad occupandas hasce regiones erat, quòd ipsi è Dei mandato inuaserant regna Sehon & Og regum Amorrhæorum, eodémque mandato occupabant & possidebant omnia, quæ eis fuerant subiecta, vt patet numer. 21. Deuter. 2. Hunc titulum insinuat, sed expressè non allegat Iephte, quia illum Gentili regi Ammon vix probare potuisset. Ita Abul.

VERS. 25. NISI FORTE ES MELIOR BALAC FILIO SEPHOR REGE MOAB.] q. d. cum Hebræi cæso Sehon occuparunt eius ditiones, tunc Balac erat rex Moab, isque Sapiens & potens. Atqui hic tunc ne verbulo quidem ditiones hasce ab Hebræis repetiit. Ergo nec tu, qui illo trecentis ferè annis posterior es, illas repetere debes aut potes. Et hæc ratio tertia. Sequitur quarta.

B

VERS. 26. PER TRECENTOS ANNOS.] q. d. trecentis annis occupauimus has regiones, quas nunc postliminio repetis. Ergo longissima temporis præscriptione eas occupamus, præsertim cum per tot annos nullus illas à nobis repetierit. *Quare tanto tempore nihil super hac re tentastis?* sed siluistis, ac silentio vestro vos contentos significastis: & vt eas possideremus tacitè consensistis? Nota hîc à Mose ad Iephte præcisè non fluxisse trecentos annos, sed 266. duntaxat; sed Iephte more vulgi annos adauxit ad magis roborandam præscriptionem, atque vsus est numeris rotundis & perfectis, scilicet centenariis. q. d. iam agitur tertius annorum centenarius, agitur tertium præscriptionis & possessionis sæculum: Ergo frustra laboras vt nos ea tam serò deturbes. Porro Melchior Canus & Serarius, qui annos oppressionis Hebræorum ab annis Iudicum separant & separatim numerant, computant à Mose ad Iephte annos 340. vt minimum. Abulensis opinatur illo æuo præscriptionem per longum tempus, etiam cum mala fide, iure gentium valuisse, & rem tamdiu possessam confirmasse possidenti: alioqui enim, inquit, replicasset rex Ammon hanc Hebræorum possessionem initam fuisse cum mala fide, ideóque præscriptionis tempus hîc non valere. Verùm hoc ei probandum fuisset. In dubio enim melior est conditio possidentis. Et actori si possessorem è sua possessione deturbare velit, incumbit malæ fidei probatio. Quisque enim præsumitur esse bonus & bonæ fidei possessor, nisi contrarium probetur.

C

D

Sic nuper Solymanus Turcarum Imper. post annos mille omnia sibi iura reddi volebat, quæ olim Magni Constantini fuissent, teste Iouio lib. 30. Hoc est Turcicum.

Porrò simili modo quo Iephte, responderunt olim Lacedæmonij apud Isocratem in Archid. *Hanc colimus terram ab Herculis posteritate datam, Delphico oraculo confirmatam, & incolis eius bello superatis. Non vos latet possessiones siue priuatas, siue publicas præscriptione longi temporis confirmari. Messanam tenuimus amplius 400. annos.*

VERS. 27. IVDICET DOMINVS ARBITER HVIVS DIEI,] id est huius litis, quam hoc die agimus. Sic dies pro iudicio sumitur 1. Corinth. 4. 3. & Ierem. 17. 16. Est Metonymia.

FACTVS EST ERGO SVPER IEPHTE SPIRITVS DOMINI.] Hoc est immisit Deus Iephte Spiritum fortitudinis, ardoris, & zeli ad capessendum bellum contra iniquum regem Ammon; eóque impulsus conuocauit ad illud incolas Galaad, & tribus Manasse, & *Maspha Galaad*, id est Maspha, quæ est in extremis terminis Galaad versus montes Libanum & Hermon: hisce enim maximè & proximè imminebant vicini hostes Ammonitæ. VERS. 29.

VOTVM VOVIT DOMINO DICENS: SI TRADIDERIS FILIOS AMMON IN MANVS MEAS, QVICVMQVE PRIMVS FVERIT EGRESSVS DE FORIBVS DOMVS MEÆ, MIHIQVE OCCVRRERIT REVERTENTI CVM PACE A FILIIS AMMON, EVM HOLOCAVSTVM OFFERAM DOMINO.] Hic simile est quod scribit Aldrouandus in Asino: Alexandro Macedoni, inquit, cum reddita sors esset: eum qui primus occurrisset interimeret; vbi quendam præ se agentem asellum vidit, arripi hominem confestim ex oraculo imperauisse tradunt. At eum iam iam iugulandum intellecta mortis ratione proclamauisse: ante ambulonem suum, non se peti ex responso, quando is obuiam occurrisset prior, puta asinum suum. VERS. 31.

Quid vouit Iephte? Resp. 1. Quæres primò: quam victimam hîc vouerit Iephte? Primò, aliqui censent eum nouisse primum hominem sibi è domo sua occursurum Deo immolare. Ita S. August.

2. Secundò, Rabbini & Abul. putant eum nouisse pecus immolabile primò occurrens, siue is bos esset, siue vitulus, siue hircus, siue aries, Deo sacrificare; sed postea Iephte de mente & materia hac voti sui dubitasse, quia verba eius erant generalia: quare primò occurrente filia, censuisse se ad illam immolandam obligari.

3. Tertiò & optimè intendit Iephte primum viuens, siue primum animal è domo sua sibi occursurum Deo mactare. Vnde ex Hebræo verti potest in genere neutro: *quodcumque*, scilicet animal primò mihi è domo obuium immolabo. Ita Chald. Vatab. Pagnin. & alij. Id patet ex euentu: nam cum prima ei è domo occurreret filia, putauit se voto ad illam immolandam obligari & cogi.

Votum Iephte multi censent impium. Quæres secundò: an hoc votum fuerit licitum, an illicitum? Primò, multi censent illud fuisse impium, stultum & parricidale. Ita S. Ambros. 1. Offic. c. vlt. S. August. q. 49. Tertul. lib. 3. contra Marcion. Nazian. orat. de Machabæis, Theod. & Procop. hîc Chrysost. hom. de Iephte. Et S. Thomas citans S. Hieron. 2. 2. q. 88. art. 2. *In vouendo*, ait, *fuit stultus, quia discretionem non habuit, & in reddendo impius.* Impium enim est filiam occidere, impium est Deo homines immolare, & humano sanguine litare. Vnde S. Hieron. lib. 1. contra Iouin. ante medium: *Reprehenditur pater voti temerarij*, &c. *Si enim canis, inquiunt, si asinus occurrisset, quid faceret?* Lege enim vetitum erat offerre canem vel asinum. Pergit S. Hieron. *Ex quo volunt* (Hebræi) *Dei dispensatione esse factum, vt qui improspectè vouerat, errorem votorum in filia morte sentiret,*

vt temeritas vouentis castigaretur, ait S. August. quæst. 49.

Si dicas Iephte laudari ab Apostolo Hebr. 11. respondet Abul. eum laudari ex meritò fidei; quod scilicet ipse confidens Deo exposuit se periculo mortis in prælio, pugnans contra tam potentes Ammonitas, non autem à voto; satis autem constat quòd Iephte, & quilibet virorum illorum, quos in illo suo fidei Catalogo posuit Apostolus, grauiter peccarit, ait Abul. Vnde & Gentiles vituperarunt & damnarunt eos, qui homines Saturno immolarunt. Quis Creonti, ait Serarius, vitio non dat, quod Menœceum filium Thebis Erichtheo, quòd Praxitheam filiam Athenis immolarit? Nonne suum regem expulerunt Idomeneum Cretenses, quòd à Troiano bello reuersus, nostri huius Iephte instar, Deorum aris obuium filium ex voto imponere voluerit? De Agamenonis Iphigenia quàm Poëtæ multa? & in Suasoria Seneca: Nonne & hoc nomine infames olim Scythæ, Tauri, Pontifici & Afri? de quibus in Scorpiaco Tertull. in Octauio Minucius, in Protreptico Clemens & Euripides?

Quocirca Procopius ait victoriam hanc à Deo concessam fuisse Iephte non ob votum, sed vt iniurias Israëli ab Ammonitis factas esse manifestum fieret.

Alij pium. Secundò, alij ex aduerso censent hoc votum Iephte fuisse pium & sanctum, eò quòd factum sit ex impulsu Spiritus S. Ita S. Anselm. & Ambrosiaster in c. 11. ad Hebr. Serarius & Salianus hîc, ac fauet hic S. August. & S. Hieron. Epist. ad Iulian. vbi ait Iephte obtulisse virginem filiam, & idcirco in enumeratione Sanctorum ab Apostolo collocari.

Probant 1. Probant primò, quia hîc dicitur irruisse in eum Spiritus Dei, quòd licèt ad pugnam referri debeat, tamen ad votum quoque, quod pugnæ & victoriæ fuit medium, imò principium, referendum videtur.

2. Secundò, quia Ecclesiasticus c. 46. & Apostolus Hebr. 11. Iephte ponit in Catalogo Sanctorum, quare non videtur peccasse hîc: aut certè si peccauit, mox pœnituit.

3. Tertiò, quia Deus per votum hoc videtur ei concessisse tantam victoriam. Ergo illud ratum gratumque habuit.

4. Quartò, quia filia eius offerẽs se immolandam ad satisfaciendum voto Patris à Patribus mirè laudatur, & Isaacco comparatur.

5. Quintò, quia immolatio hæc filiæ fuit typus immolationis filij Dei in cruce, vt docent Patres: nullus enim illius expressior fuit typus & figura, quàm hæc filia immolata à Patre pro salute Israëlis. Videtur ergo Deus noluisse hunc typum dare, qui præluderet, & præsignificaret immolationem Christi.

Tertij sunt medij. Tertia sententia est media & verisimilior; scilicet votum hoc quidem in se fuisse illicitum & impium, eò quòd per hoc hominem, imò filiam Deo mactarit, quod omni iure naturæ, diuino & humano est vetitum.

Iephte tamen excusari vel à toto vel à parte per ignorantiam & religionis zelum, quòd simplici, candido & pio animo putaret se hoc voto obligari ad filiam immolandam, eò quòd ipsa

A prima sibi occurrisset. Erat enim rude hoc sæculum, & casuum conscientiæ ignarum. Ac Iephte erat homo militaris; milites autem putant se suis iuramentis & votis, etiamsi perperam factis, obligari ex religione & veneratione, quam Deo debent. Ita S. Hieron. in c. 7. Ierem. sub finem excusat Iephte per ignorantiam inuincibilem, quòd intentio offerentis esset bona, etiamsi oblatio mala, eò quòd illo æuo rudi non esset propheta, imò nec summus sacerdos, ait Abul. hîc 48. qui sciret hunc casum resoluere. Audi Serarium. Extenuatur Iephte factum primò, quia cum Dei veri cultus tam sæpè & tam diu collapsus esset, ea iam apud Israëlitas. Obtinuerat opinio è Gentilium erroribus petita, Deo istiusmodi sacrificium gratum esse. Secundò, exemplum Abrahami aspiciebat, sicque illum rectè imitari putabat, & fortasse, vt indicat D. August. Sperabat si

B sacrificium Deo gratum non esset, impeditum iri instar illius Abrahami. Genes. 22. Tertiò, magna etiam in eo fidei laus fuit, quòd vt idem notat August. quantumuis molestam sibi esset, maluerit votu reddere, quàm suo ipsius dolori obsequi. Quartò, credebat, inquit idem August. bonæ virginis animam bene recipi, seu in cælum euolare, quòd non seipsam vouerat immolandam, sed voto & voluntati non restiterat patris, & Dei secuta fuerat iudicium. Quintò, boni communis publicæque salutis erat peramans; ideóque verebatur ne, si votum non expleret, indignaretur Dominus, ac se populumque totum calamitate afficeret aliqua. Sextò, valdè ipsum mouebat, quòd tam nobilem de tam ferocibus ac superbis hostibus, statim post votum adeptus esset victo-

C riam, vt certò sibi persuaderet suum Deo haud displicuisse votum, ideóque ipsi à se iam satisfaciendum.

Hinc Iephte à nullo propheta vel Pontifice legitur reprehensus, sed ab Apostolo & Ecclesiastico laudatus. Cur ergo nos eum damnemus?

Porrò S. Iustinus quæst. 99. ad Orthodoxos, ait diabolum fecisse, vt filia cum cythara gratulans patri victoriam prima occurreret, hoc fine, vt Iephte filiæ vnicæ amantissimus votum violaret. Iephte verò tentationem hanc vicisse, ac filiam votam immolasse ad testandam suam erga Deum pietatem, ideóque eum Catalogo Sanctorum esse adscriptum.

Quocirca Patres in hac immolatione filiæ Iephte magna agnoscunt mysteria. *Mysteria filia Iepthe.*

Nam primò, S. August. quæst. 49. ait per illam

D significatum fuisse humano sanguine litandum esse Deo Patri.

Secundò, S. Chrysost. hom. de Iephte tom. 1. ait hîc adumbratum fuisse, quòd Christus filiam suam, id est Ecclesiam quasi virginem Deo esset oblaturus in holocaustum, præsertim per immolationem martyrum tempore persecutionis. Audi S. Chrysost. *Iephte existimo esse Dominum nostrum Iesum Christum victorem mundi, qui obtulit filiam suam vnicam ipsam Ecclesiam tempore persecutionis malis Pontificibus, non agnorum, sed luporum, dicente ipso: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Obtulit ergo Ecclesiam per immolationem martyrum tempore persecutionis, & victima vnica oblata est Deo, vt sacrificium acceptabile esset patri*

ex lucris vnigeniti. Offert vnicus vnam, sponsus sponsam, pater filiam. Quid enim inueniri potest fortius integritate & virginitate Ecclesiæ, quæ concipit in corruptione; creat in integritate? Virgo est ista quæ virum non nouit.

Anagog. S. August. significabatur, inquit, nos per immolationem mortis transituros ad beatam immortalitatem, vti transiit filia Iephte.

Tropol. Innuebatur quémque suam filiam, id est animam debere Deo offerre per mortificationem cupiditatum & passionum, *occidendam in malis, viuificādam in bonis*, ait S. Chrysost. & August.

FILIA MEA DECEPISTI ME, ET DECEPTA ES.] *Decepisti*, quia cum tu vnica mihi sis proles & hæres, sperabam ex te posteritatem; at iam omnem eius spem mihi tuo occursu sustulisti. *Decepisti* ergo *me*, quia meam spem fefellisti. *Decepta es*, quia putabas mei lætitiam, tibi gloriam mihi
B victori occurrendo afferre; at iam mihi tristitiam, tibi mortem peperisti. Hebr. est: *Incuruando incuruasti me*, vel *humiliando humiliasti me*, *& tu fuisti inter turbantes me.* Est pulchra allusio per Metathesin inter כרע *cara*, id est humiliare, & עכר *achar*, id est turbare. q. d. turbasti me, quia me meásque spes humiliasti & prostrauisti. Septuag.. Roman. *Perturbatione perturbasti me, & tu fuisti in perturbatione mea.* Videntur Septuag. vtróque legisse עכר *achar*, id est turbare. Complut. vero & Regij habent. *Impleuisti me, & scandalum facta es in oculis meis*. S. Ambr. lib. 1. Offic. c. 12. legit: *Heu mea filia impedisti mihi, in stimulum dolorum facta es mihi*. Idem lib. de Virgin. *Heu me filia perdidisti me.*

APERVI ENIM OS MEVM AD DOMINVM,
C vouendo me eum qui primò occurreret illi immolaturum, *& aliud facere non potero.* q. d. votum iam editum retractare nequeo, quare ex illo te, vtpote primò occurrentem Deo immolare debeo. Hinc patet Iephte non intendisse vouere solum animal immolabile, sed & hominem, imò filiam, si primò occurreret. Sic enim ipse illud hîc interpretatur. Nemo autem melior est mentis & voti sui interpres, quàm ipse vouens. Hinc & aptè vocatur *Iephte*, id est aperiens, scilicet os ad vouendum, aperiens inquam nimis amplè & improuidè.

VERS. 36. CVI ILLA RESPONDIT: PATER MI SI APERVISTI OS TVVM AD DOMINVM (id est si vouisti me immolare Deo) FAC MIHI QVODCVMQVE POLLICITVS ES, CONCESSA TIBI VLTIONE ATQVE VICTORIA DE HOSTIBVS TVIS.] Vide & admirare in hac filia animos, obedientiam, religionem & amorem patriæ, quibus se morti & immolationi generosè & alacriter offert. Potuisset enim ipsa patri replicare: Ego non noui me Deo immolare: nec tu ô Pater es vitæ meæ Dominus, vt me inuitam deuouere & mactare possis. Nolo ergo adolescentula & illiberis mori, volo florem iuuentutis meæ læta peragere; volo stirpem meam & tuam propagare. Quare votum tuum irrito & dissoluo: atque ita se morte, patrem voto & mœrore liberasset. Sed noluit, vt suam erga Deum religionem, erga patrem obedientiam, erga Rempubl. charitatem testaretur. Fecit ergo seipsam victimam, imò holocaustum Deo pro patre & patria. Timebat enim, ne si ipsa mortem recusaret, pœna violati voti in patrem & patriam recideret, ac victoria
A accepta in cladem conuerteretur. Audi S. Ambros. *Quod in spectatis & eruditis viris plenum miraculi est, hoc in virgine multò magnificentius, multoque illustrius deprehenditur.* Et paulò post: *Nec fletus*, inquit, *æqualium mouit puellam, nec dolor inflexit, nec gemitus retardauit; nec dies præteriit, nec fefellit hora. Rediit ad patrem quasi ad votum rediret, & voluntate propria cunctantem impulit, fecitque arbitratu spontaneo, vt quod erat impietatis fortuitum, fieret pietatis sacrificium.*

Porrò Deus id fieri permisit, ait Serarius, grauibus de causis. Prima est, vt mortis, quàm Christus Dominus causa nostra, non voluntate tantùm ac desiderio, sed effectu etiam ac reipsa perlaturus erat, figura esset clarissima. Deinde, vt splendesceret magis Iephte fides, & summa erga Deum religio; à qua eum neque rei tam ca-
B ræ amissio, neque posteritatis amor, neque præsentis futurique temporis tam acerbum vulnus deducere potuissent. Tertiò, vt similiter eximia tenerrimæ virgunculæ fides erga Deum religio, erga patrem patriamque totam pietas & præcellens animi magnitudo velut speculum, in quod orbis terrarum totus posset intueri, publicè statueretur. Quartò, vt intelligeret mundus vniuersus, quàm accuratè, diligenter & inuiolatè; quæcumque vel consilio bono, vel diuino monitu ac instinctu vota essent, Deo reddi deberent, etiam mille grauissimæ occurrerent difficultates.

DIMITTE ME VT DVOBVS MENSIBVS CIRCVMEAM MONTES, ET PLANGAM VIRGINITATEM MEAM CVM SODALIBVS MEIS,] VERS. 37.
quod scilicet virgo sine prole & hærede moriar;
C hoc enim illo æuo erat triste ac decorosum, iam autem per Christum virginitas summæ laudi & gloriæ ducitur, quasi cælestis conuersatio & imitatio vitæ Angelicæ.

Fleuit ergo hæc filia virginitatem suam, id est ætatem suam virginalem nuptiis opportunam, sed sterilitate ex voto patris damnatam. Huiusmodi denicales feriæ (ita à nece appellatæ) fuere quoque apud Romanos, inquit Arias.

Formulam planctus, siue threnum filiæ Iephte Philo Biblicus asserit hunc fuisse: *Audite montes threnum meum, & intendite colles lachrymas oculorum meorū, & testes estote petræ in plāctu animæ meæ. Ecce quomodo accensor, sed non in vano recipiatur anima mea. Proficiscantur verba mea in cælis; & scribantur lacrymæ meæ ante conspectum firmamenti, vt pater non expugnet filiam, quam deuouit sacrificare, vt* Threnus filiæ Iephte.
D *princeps illius vnigenitam audiat in sacrificio promissam. Ego autem non fruor saturata thalamo meo, nec repleta sum coronis nuptiarum mearum.* Et post nonnulla: *Inclinate arbores ramos vestros, & plangite iuuentutem meam; venite feræ syluarum, & conculcate supra virginitatem meam, quoniam abscissi sunt anni mei, & tempus vitæ meæ in tenebris inueterauit*, &c. Hæc ipse more suo.

Porrò Iephte imitati sunt Gentiles. Ita enim Erichteus bellum contra Eumolphum gerens, doctus victorem se fore, si filiam victimæ loco immolasset, re cum vxore communicata, filiam hostiæ in morem mactauit. Ita Plutarch. in parallelis. Idem ibidem sub finem: *Pestilentia*, inquit, *Lacedæmonem vrgente, diuinitus significatum est cessaturam luem, si pro more generosam immolarent*

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS.

IEphte Ephrataeos ob rebellionem & conuitium cadit. Mox vers. 7. sexto anno sui principatus moritur, eique succedit decimus Iudex Abesan, ac post eum vndecimus Ahialon, quo vita functo suffectus est duodecimus Abdon.

1. ECce autem in Ephraim orta est seditio. nam transeuntes contra aquilonem, di-
xerunt ad Iephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare
nos noluisti, vt pergeremus tecum? Igitur incendemus domum tuam. 2. Quibus ille
respondit: Disceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens: voca-
uique vos, vt praeberetis mihi auxilium, & facere noluistis. 3. Quod cernens posui
animam meam in manibus meis, transiuique ad filios Ammon, & tradidit eos Do-
minus in manus meas. Quid commerui, vt aduersum me consurgatis in praelium?
4. Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnabat contra Ephraim: percus-
seruntque viri Galaad Ephraim, quia dixerat: Fugitiuus est Galaad de Ephraim, &
habitat in medio Ephraim & Manasse. 5. Occupaueruntque Galaaditae vada Ior-
danis, per quae Ephraim reuersurus erat. Cumque venisset ad ea de Ephraim nu-
mero, fugiens, atque dixisset: Obsecro vt me transire permittatis: dicebant ei Ga-
laaditae: Numquid Euphrataeus es? quo dicente: Non sum, 6. interrogabant
eum: Dic ergo Scibboleth, quod interpretatur Spica. Qui respondebat, Scibbo-
leth: eadem littera spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum iugula-
bant in ipso Iordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadragin-
ta duo millia. 7. Iudicauit itaque Iephte Galaadites Israël sex annis: & mor-
tuus est, ac sepultus in ciuitate sua Galaad. 8. Post hunc iudicauit Israël Abe-
san de Bethlehem: 9. qui habuit triginta filios, & totidem filias, quas emittens
foras, maritis dedit, & eiusdem numeri filiis suis accepit vxores, introducens in do-
mum suam. Qui septem annis iudicauit Israël, 10. mortuusque est, ac sepultus
in Bethlehem. 11. Cui successit Ahialon Zabulonites: Et iudicauit Israël decem
annis: 12. Mortuusque est, ac sepultus in Zabulon. 13. Post hunc iudicauit
Israël Abdon, filius Illel, Pharathonites: 14. qui habuit quadraginta filios, & tri-
ginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos asinarum, & iudicauit Israël
octo annis: 15. mortuusque est, ac sepultus in Pharathon terrae Ephraim, in mon-
te Amalec.

Vers. 1. ECCE AVTEM IN EPHRAIM ORTA EST SEDITIO,] Similis illi, qua iisdem eadem de causa murmurarunt contra Gedeonem cap. 8. vers. 1. Erant enim Ephraimitae siue Ephrataei homines arrogantes, ac se Manassensibus (qualis erat Iephte) superbè praeferebant, vt dixi cap. 8. vers. 1.

NAM TRANSEVNTES (Iordanem) CONTRA AQVILONEM DIXERVNT AD IEPHTE.] Ephraimitae cum dimidia tribu Manasse habitabant cis Iordanem: hic ergo transeunt Iordanem ad alteram dimidiam tribum Manasse habitantem versus Aquilonem, puta versus montem Libanum & Hermon, vt cum Iephte ibidem in Maspha habitante expostulent, quòd ipsos ad belli societatem non vocarit.

IGITVR INCENDEMVS DOMVM TVAM,] ac te in ea. Hebr. enim & Septuag. addunt *tecum* vel *super te*.

POSVI ANIMAM MEAM IN MANIBVS MEIS,] hoc est exposui vitam meam periculo ei discrimini in pugna ancipiti contra Ammonitas. Vers. 3.
q.d. Ego vobis ad belli aleam vocatis, sed periculum detrectantibus, illud solus pro vobis subrui, illudque à nobis & toto Israële victor depuli. Mihi ergo non obstrepere, sed gratias agere debetis. Sic Iob ait cap. 13. 14. *Animam meam pono in manibus meis.* Et Dauid: *Anima mea in manibus meis semper.* Psal. 118. 109. Et: *Posui animam meam in manu mea.* 1. Reg. 28. Qui enim aurum, oleum, vinum similémve rem pretiosam non recondit vt seruet, sed in manu portat, certo periculo, ne illa ei eripiatur, vel in terram cadat & dilabatur, eandem exponit.

CAPVT DECIMVM-TERTIVM.

SYNOPSIS.

NOua Hebræorum idololatria noua Philisthinorum oppreßione à Deo castigatur. Quare Angelus matri & patri Manue prænunciat ortum Samsonis, qui eos liberet, iubétque eum fieri Nazaræum. Mox Manue verſ. 14. immolat hædum, in cuius flamma Angelus in cælum redit. Denique verſ. 24. naſcitur Samſon, & Spiritu Dei imbuitur, fitque decimus tertius Iſraëlis Iudex & vindex.

1. RVrſúmque filij Iſraël fecerunt malum in conſpectu Domini: qui tradidit eos in
manus Philiſthinorum quadraginta annis. 2. Erat autem quidam vir de
Saraa, & de ſtirpe Dan, nomine Manue, habens vxorem ſterilem. 3. Cui apparuit
Angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & abſque liberis: ſed concipies & paries
filium: 4. caue ergo ne bibas vinum ac ſiceram, nec immundum quidquam comedas:
5. quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula: erit enim Nazaræus
Dei ab infantia ſua, & ex matris vtero, & ipſe incipiet liberare Iſraël de manu Philiſthino-
rum. 6. Quæ cùm veniſſet ad maritum ſuum, dixit ei: Vir Dei venit ad me, habens
vultum angelicum, terribilis nimis. Quem cùm interrogaſſem, quis eſſet, & vnde ve-
niſſet, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere: 7. ſed hoc reſpondit: Ecce
concipies & paries filium: caue ne vinum bibas, nec ſiceram, & ne aliquo veſcaris im-
mundo: erit enim puer Nazaræus Dei ab infantia ſua, ex vtero matris ſuæ vſque ad diem
mortis ſuæ. 8. Orauit itaque Manue Dominum, & ait: Obſecro Domine, vt vir Dei,
quem miſiſti, veniat iterum, & doceat nos quid debeamus facere de puero, qui naſciturus
eſt. 9. Exaudiuítque Dominus deprecantem Manue, & apparuit rurſum An-
gelus Dei vxori eius ſedenti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea.
Quæ cum vidiſſet Angelum, 10. feſtinauit, & cucurrit ad virum ſuum: nunciauítque
ei dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem antè videram. 11. Qui ſurrexit, & ſecutus eſt
vxorem ſuam: veniénſque ad virum, dixit ei: Tu es qui locutus es mulieri? Et ille reſ-
pondit: Ego ſum. 12. Cui Manue: Quando, inquit, ſermo tuus fuerit expletus, quid
vis vt faciat puer? aut à quo ſe obſeruare debebit? 13. Dixítque Angelus Domini ad
Manue: Ab omnibus, quæ locutus ſum vxori tuæ, abſtineat ſe: 14. & quidquid ex
vinea naſcitur, non comedat: vinum & ſiceram non bibat, nullo veſcatur immundo: &
quod ei præcepi, impleat atque cuſtodiat. 15. Dixítque Manue ad Angelum Domini:
Obſecro te, vt acquieſcas precibus meis, & faciamus tibi hœdum de capris. 16. Cui
reſpondit Angelus: Si me cogis, non comedam panes tuos, ſi autem vis holocauſtum fa-
cere, offer illud Domino. Et neſciebat Manue quòd Angelus Domini eſſet. 17. Di-
xítque ad eum: Quod eſt tibi nomen, vt, ſi ſermo tuus fuerit expletus, honoremus te?
18. Cui ille reſpondit: Cur quæris nomen meum, quod eſt mirabile? 19. Tulit ita-
que Manue hœdum de capris, & libamenta, & poſuit ſuper petram, offerens Domino, qui
facit mirabilia: ipſe autem & vxor eius intuebantur: 20. Cúmque aſcenderet flam-
ma altaris in cælum, Angelus Domini pariter in flamma aſcendit. Quòd cùm vidiſſent
Manue & vxor eius, proni ceciderunt in terram, & vltrà eis non apparuit Angelus Domi-
ni. Statímque intellexit Manue Angelum Domini eſſe, 22. & dixit ad vxorem ſuam:
Morte moriemur, quia vidimus Deum. 23. Cui reſpondit mulier: Si Dominus nos
vellet occidere, de manibus noſtris holocauſtum & libamenta non ſuſcepiſſet, nec oſten-
diſſet nobis hæc omnia, neque ea quæ ſunt ventura dixiſſet. 24. Peperit itaque filium,
& vocauit nomen eius Samſon. Creuítque puer, & benedixit ei Dominus. 25. Cœpít-
que Spiritus Domini eſſe cum eo in caſtris Dan inter Saraa & Eſthaol.

Vers. I. *Anni 40. seruitutis ceperunt ante Samsonem, & in eius morte finiuntur.*

TRADIDIT EOS IN MANVS PHILISTINORVM QVADRAGINTA ANNIS.] Hos quadraginta vt & cæteros seruitutis Hebræorum annos, ab annis Iudicum separant Melchior Canus & Serarius. Verùm in illis istos includi ostendi c. 3. Idem liquet ex hoc capite & sequenti, vbi narratur quòd tempore Samsonis Iudicis Philisthæi oppresserint Hebræos. Ergo cum annis Samsonis concurrunt, in iisque includuntur anni oppressionis Hebræorũ. Licet enim Samson in vita sæpiùs Philistæos ceciderit; non tamen eorum iugũ ab Hebræis prorsus abstulit nisi in morte, cum principes eorum secum ruina domus occidit & sepeliuit. Vnde Angelus signanter de eo hîc ait v. 5. *Ipse incipiet liberare Israël de manu Philisthinorum*. Et rursum c. 15. 20. de eo dicitur: *Iudicauitque Israël in diebus Philisthym* (quibus scilicet Philistini dominabantur Israëli) *viginti annis*.

Ex dictis liquet hos 40. annos cœpisse viginti annis antequàm Samson esset Iudex, ac durasse per 20. annos, quibus Samson fuit Iudex, atque finiri in eius morte. Moriens enim secum oppressit omnes Philistinorum Principes cum tribus Philistinorum millibus: quare tunc planè vires eorum infregit, ac iugum eorum ab Israële abstulit. Cæperunt ergo hi 40. seruitutis anni anno sexto Abesan, ac sequenti anno septimo eiusdem natus est Samson; nam post cæptam, imò propter cœptam seruitutem natum esse Samsonem liquet ex verbis Angeli v. 5. *Ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum*. Ergo Samson factus est Iudex anno decimo nono seruitutis, ac viginti annis fuit Iudex: quare mortuus est anno ætatis 39. qui seruitutis Hebræorum fuit quadragesimus & vltimus. Ita Salianus, Tornellus & alij, licèt Serarius Samsoni det annos vitæ dumtaxat 34. vel 35. scilicet totidem quot vixit Christus, cuius ipse erat figura & typus.

Quare minus verè Eusebius in Chron. Lyran. Abul. & Genebr. hos 40. annos ita numerant, vt cœperint cum principatu Samsonis, ac toto eius tempore durarint per 20. annos, atque deinde per alios viginti annos durarint sub Heli Pontifice & Iudice, qui Samsoni successit. Nam vt dixi hi quadraginta anni cœperunt ante natiuitatem Samsonis. Ideò enim ipse natus est vt seruitutem hanc excuteret. Adde annos vitæ eius 19. exactos antequàm ipse fieret Iudex, & 20. quibus fuit Iudex, habebis annos 40. seruitutis, quos quærimus.

Vers. 2.

DE STIRPE DAN.] Hæc enim tribus contermina erat Philistæis inuasoribus, ideóque prima eorum rapinas sentiebat: quare ex ea à Deo electus fuit Iudex & vindex Samson: fuit ergo ipse Danita. Vnde de eo vaticinans Iacob Genes. 49. 17. ait: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro.* Vide ibi dicta.

MANVE.] Hic fuit pater Samsonis Iudicis, ad hoc à Deo electus ob suam & vxoris virtutem, religionem & pietatem; vnde meruit cum Angelo colloqui, atque ex sterili vxore hunc filium Israëlis liberatorem virtute diuina procreare. Sic alij Prophetæ virique magni nati sunt ex parentibus sterilibus, vt Isaac, Ioseph, Samuël, Ioannes Baptista, &c. vt ostenderetur eos à Deo datos mundo ad ipsius salutem; ac essent typus Christi ex Virgine nasciturі: quare hi non tam parentum, quàm Dei fuere proles & filij: Hinc *Manue* Hebr. מנוח *Manoach*, idem est quod *Noach* siue *Noë*, id est requies: sicut enim Noë requiem dedit mundo ab vniuersali cataclysmo siue diluuio, iuxta illud Genes. 6. 29. *Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarum in terra, cui maledixit Dominus*. Sic Manue per Samsonem filium consolatus est Israëlem, dans ei quietem à vexatione Philistinorum. Ex nomine ergo videtur Manue fuisse vir quietus, placidus, bonus & benignus. Audi Iosephum lib. 5. c. 10. *Manoches quidam vir inter Danitas optimus, & patria sua sine controuersia princeps, vxorem habuit eximia pulchritudine suspiciendam supra omnes eius ætatis feminas: ex qua cum nihil liberorum susciperet, ægrè ferens orbitatem in suburbanum suum, quod erat in campo magno, cum vxore ventitans, crebris precibus sollicitabat Deum, vt daret sibi liberos.* Falsum ergo est, quod idem subdit, Manue fuisse vxoris suæ valde zelotypum.

Viri magni ex sterilibus nati cur?

Manue idem quod Noë.

Et S. Ambros. epist. 70. *Pater*, inquit, illi (Samsoni) *erat de tribu Dan, timens Deum, haud ignobili genitus loco, præstans cæteris. Mater verò sterilis, sed virtutibus animi haud infœcunda, quæ propria hospitio mentis recipere meruit visionem Angeli.* R. Abraham in lib. Iuchasin ait, nomen matris fuisse *Hatselі cophnuith*, eámque prognatam ex tribu Iuda.

Vers. 4.

CAVE ERGO NE BIBAS VINVM AVT SICERAM,] id est omne quod inebriare potest. Causam subdit.

Vers. 5.

QVIA CONCIPIES ET PARIES FILIVM, CVIVS NON TANGET CAPVT NOVACVLA: ERIT ENIM NAZARÆVS (id est separatus & consecratus) DEI AB INFANTIA SVA, ET EX MATRIS VTERO, ET IPSE INCIPIET LIBERARE ISRAEL.] q. d. Deus destinat Samsonem filium ex te nasciturum liberatorem Israëlis, ideóque vult iubétque eum esse Nazaræum, id est sibi dicatum ab vtero per omnem vitam: quare pariter iubet tibi, quæ es mater eius futura, vt vino & sicera abstineas quamdiu eum vtero gestabis, & iam natum lactabis; ne scilicet ipsum alas & lactes, inficiásque vino & sicera à te hausto, cum velit ipsum esse Nazaræum, qui iis omnino abstinere debet. Vide dicta Numer. 6. Samson ergo fuit Nazaræus per omnem vitam, mater verò eius non fuit Nazaræa, sed tantùm vino & sicera abstinere debuit toto tempore conceptionis & lactationis eius, ne Nazaræatum eius infringeret. *Samuel & Samson*, inquit S. Hieron. lib. 2. contra Iouin. *Vinum & siceram non biberunt. Erant enim filij repromissionis, & per abstinentiam ieiuniúmque concepti.* S. Basil. homil. de ieiunio: *Quid fortissimum Samsonem inexpugnabilem reddidit? Nonne ieiunium, per quod in matris vtero conceptus est? Ieiunium concepit, ieiunium nutriuit: ieiunium fortem effecit: Quod sanè Angelus matri præcepit, monens; quæcumque ex vite procederent, ne attingeret, non vinum, non siceram biberet.*

CVIVS NON TANGET CAPVT NOVACVLA.] Dices: id non videtur verum, nam Dalila totondit capillos Samsonis mariti sui. Respondeo hoc

fecit Samsoni dormienti & inuito fraudulenter & hostiliter, vt eum capillis æquè ac viribus spoliatum proderet & traderet Philisthæis: hîc autem iubet Angelus, vt nec Samson, nec parentes tondeant vel radant caput Samsonis, eo quòd Deus velit eum esse Nazaræum, cuius consecratio & sanctitas consistebat in coma integra & intonsa. Mandatum ergo hoc est rei faciendæ, non oraculum rei futuræ. Causa fuit, quòd prolixi capilli signum sint pulchritudinis, maiestatis, venerationis, terroris, austeritatis, consecrationis, vti hîc in Samsone liquet.

Erit enim Nazaræus Dei ab infantia sua, et ex matris vtero.] Hinc nonnulli putant Samsonem fuisse sanctificatum in vtero. Nazaræus enim idem est quod separatus & consecratus Deo. Sed perperam. Nam iubetur Samson esse Nazaræus ab vtero, itaut in vtero non sugat succum ex vino & sicera à matre haustum, ac proinde vt mater iis abstineat, vt hac ratione Deo dicetur quasi Nazaræus legis veteris, non autē sanctificatur in vtero. Fuit ergo Samson Nazaræus, hoc est primò separatus à cæteris Iudæis. Secundò, coronatus coma sua. Tertiò, consecratus Deo; vnde fuit typus Christi & religiosorum noui testamenti, vti fusè ostendit Hieron. Platus lib.2. de bono status religiosi cap.19. Tropol. discant hîc parentes filios quos à Deo acceperunt ipsi reddere: *Videns*, ait ad Lætam S. Hieron. *loquor accepturam te filios, quæ primum fœtum Domino reddidisti. Ista sunt primogenita, quæ offeruntur in lege. Sic natus est Samuel: Sic ortus Samson est: Sic Ioannes Baptista ad introitum Mariæ exultauit & lusit.*

Samson Nazaræus tripliciter.

Et (id est *quia*) ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum.] Ideo volo eū esse Nazaræum, id est mihi dicatū, quia per eum quasi meum volo liberare Israël à seruitute Philisthinorum. Hinc disce abstinentiam à vino & sicera facere homines non tantùm sanctos, sed & sanos & robustos, vti fecit Samsonē; hic enim robur suum hausit à Nazaræatu, cuius præcipua lex erat abstinere vino, & alere comam. Quocirca Samson fuit typus Christi, de quo scriptū est: *Quoniam Nazaræus vocabitur.* Vnde & Christi ortus ab Angelo Gabriele fuit pronunciatus, sicut & ortus Samsonis. Nota τὸ *incipiet*, quia plenè & perfectè Samson in vita non liberauit Israëlitas, sed tantùm inchoate: Nam non vno prælio Philisthæos planè prostrauit, vti fecere alij Iudices, sed pluribus minutis cladibus eos cecidit & debilitauit, donec in morte Principes eorum secum ruina domus oppressit; tunc enim plenè videtur eos eneruasse, sed ita vt paulò post resumptis viribus rursus sub Samuele Hebræos afflixerint.

Vers. 6. Vir Dei venit ad me.] Nesciebat esse Angelum, sed putabat esse Prophetam. Porrò sicut Angelus hic primò apparuit matri Samsonis, deinde patri; sic Gabriel Archangelus primò apparuit B. Virgini, nuncians ei Verbi Incarnationem, vtpotè quæ virgo paritura erat, deinde Iosepho eius coniugi.

Quem cum interrogassem.] Chald. & Recentiores contrariè vertunt: *Non interrogaui eum*, quia legunt לא *lo* per *Aleph*, id est *non*. Noster autem meliùs cum Septuag. legit לו *lo* per *vau*; idque notatur in margine, quod Hebræi vocant *Keri vketib*, id est *lectio & scriptio*, scilicet differēs & diuersa. Nam matrē interrogasse Angelum de nomine patet ex eo quod subdit: *Noluit mihi dicere.*

Faciamus tibi hædum de capris] progenitum, id est hædū caprinum tenerum & iuuenculum. τὸ *faciamus* est ambiguū: significat enim & cibos epulásque parare, & sacris operari, siue hostiam Deo cædere & incēdere. Quare Manue per τὸ *faciamus* explorare volebat quis esset qui secum loquebatur, homóne an Deus, vel Angelus Dei. Si enim permitteret sibi sacrificium offerri, certū erat ipsum esse Deū; sin id abnueret, & cibū tantùm sibi apponi cuperet, certū erat eum esse hominē. Vnde Angelus vtrúmq; recusans respōdit: *Si me cogis*, inuitando & vrgendo, *non comedam panes tuos*, quia sum Angelus, qui cibo non visibili, sed inuisibili vescor, vt aiebat Raphaël Tobiæ c.12.19. *Si autem vis holocaustum facere, offer illud Deo*, non mihi, qui Dei sum Angelus. Vers.14.

Cur quæris nomen meum, quod est mirabile?] Hebr. פלאי *peli*, quod & *mirabile* significat, & *arcanum*, vt vertit Chald. Vers.18.

Nonnulli putant nomen Angeli huius fuisse *pele*, id est admirabilis. Verùm falluntur: Angelus enim recusat nomen suum edicere, eo quòd sic admirabile & dictu ineffabile. Ita Noster, Septuag. & alij.

Porrò S. August. hîc quæst.52.53.54. opinatur Angelum hunc dictum *pele*, hoc est admirabilem, esse Christum. Hic enim est *magni consilij Angelus*, vt vertunt Septuag. Isaiæ qu.6. ideóque *admirabilis*, vt ait ibidem Isaias: hinc in flamma cum victima sacrificij ascendit in cælum, quia significabat Christum hominem factum non accepturū sacrificium, sed ipsummet fore victimā & sacrificium. Verùm certum est Angelum hunc propriè fuisse Angelū, typicè autem repræsentasse Christum. Vndè & in *pele* additur *Iod*, dicitúrque *peli*, vt significetur Christi nomen fore *Iesus*, cuius prima littera est *iod*, ait Leo Castrius in Isaiæ c.9.

Quæres, cur Angelus hîc ait suum nomen esse *pele*, id est admirabile? Resp. primò, quia Angeli cum sint puri spiritus non habent nomina vocalia & corporalia, sed mentalia & spiritualia, quæ homini sunt incognita & noua, ideóque admirabilia. Loquuntur enim Angeli sibi inuicem, & se mutuò compellant appellántque per signa spiritualia, putà per conceptus mentis, quos ei cui loqui volunt ostendunt & patefaciunt. Quare Angeli dum apparent & nomina assumunt, vt vocentur Michael, Gabriel, Raphael, non ea assumunt quasi ea sint ipsis propria, quibus in cælo vocentur & compellentur, sed vt per ea innotescant hominibus, eísque suggerant nomen, quo ab eis vocari & inuocari possint. Hinc *Raphael* vocatur quasi medicus Dei, quia Tobiam curauit à cæcitate: *Gabriel* quasi fortitudo Dei, quia pro populo Dei fortiter pugnauit. Daniel.10.

Nomen Angeli mirabile.

Secundò, nomen Angeli est admirabile significatione, quia significat Angeli naturam ac dotes, præsertim gratiæ & gloriæ, quæ hominum captum superant, ideóque eis sunt admirabilia.

Tertiò, nomen Angeli huius fuit admirabile efficacitate, quia ipse efficax fuit in operando magna, stupenda & admirabilia; vnde explicans subdit, *qui facit mirabilia.* Angelus enim hic mira vi & quasi miraculo ex petra elicuit ignem, quo

hædus Manue Deo sacrificaretur. Rursum mira nunciauit de Samsone ex sterili matre nascituro, quódque ipse futurus esset Nazaræus, ideóque iudex & vindex Israëlis: ipse quoque admirandam istam fortitudinem procurauit Samsoni ad patrandam opera heroica, quæ mox audiemus. Denique ipse in flamma illæsus ascendit in cælum, & corpore suo in elementa (è quibus illud compegerat & assumpserat) resoluto euanuit, quæ omnia Manue & vxori eius erant admiranda. Quartò, nomen Angeli fuit admirabile repræsentatione. Angelus enim hic primò repræsentabat Deum, cuius erat nuncius; sicut legatus repræsentat personam sui Principis, à quo mittitur. Deus autem, Deique nomen est admirabile, vtpote significans admirabilem eius Deitatem, virtutem, potentiam & gloriam, iuxta illud Psal. 8. 1. *Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra?* Mirabilis enim est, omnémque Angelorum & hominum intellectum superat Dei essentia, maiestas, sapientia, bonitas, operatio, cæteráque eius attributa, vtpote immensa & infinita.

In Christo omnia mira. Secundò, Angelus hîc repræsentat Christum, cuius admirabilis fuit incarnatio, natiuitas, vita, sanctitas, doctrina, opera, miracula, mors, resurrectio, ascensio, missio Spiritus sancti, qui proinde admiranda per Apostolos operatus est, adeóque totum mundum ad se conuertit, ac indies per fideles suos similia operatur. Quare qui magna & mira ad Dei gloriam animo destinat, inuocet Angelum *pele*, inuocet Christum, cuius nomen est *admirabilis*, vt per se operetur magna & mirabilia. Ita S. Aug. vide dicta Isaiæ 9. 6. Huic & B. Virgo Christi genitrix vocatur & inuocatur à fidelibus *Mater admirabilis*, hícq; titulus ipsi & gratissimus, vti ipsamet cuidã viro sancto reuelauit: quia ipsa fuit mater & virgo, mater Dei & hominis, mater creatoris, adeóque mater sui Patris, qui agenuit eum, à quo genita est, &c. Quæ omnia sunt stupenda & admirabilia.

Porrò Dauid Chytræus opinatur quòd à *Pele* dicta sit *Pallas* Dea sapientiæ apud Gentiles. A Peli, inquit, *Græcorum Palladem Deam sapientiæ & doctrinæ, ex cerebro Iouis natam, nomen accepisse magis consentaneum est, quàm à πάλλειν seu vibranda hasta. Non enim dubium est, doctrinam Ecclesiæ de filio Dei, æterna sapientia, ex Iehouæ mente ab æterno genita, & caput Gorgonis seu draconis diaboli à se contritum ostentante. Coloss. 2. ab Ethnicis deprauatam & in Palladis idolum conuersam esse.* Verùm hæc noua Nouatoris sunt commenta, si non figmenta; esto enim res in se non sit absona, nomen tamen dissonat. A *Peli* enim dicenda fuisset *Pelia*, non Pallas.

Denique probabiliter opinatur Serarius hunc Angelum Pele, id est admirabilem fuisse S. Michaëlem (hic enim olim erat Protector Synagogæ Hebræorum, cui præfuit Samson, sicut nunc est Ecclesiæ Christianorum) qui cum superbo lucifero confligens, Dei maiestatem & nomen admirans, humiliter dixit מי כ אל *mi ca el*, id est *quis sicut Deus?* ideóque eum cœlo deturbans eius locum occupauit, sua humilitate factus omnium Angelorum Princeps, sicut Lucifer sua superbia factus est dæmonum caput, & imus in inferno, nec tan-

Angelus hic fuit S. Michael.

tùm Angelorum, sed & hominum. Audi Serarium docentem Michaëlis nomen & inuocationem mirè valere contra omnes tentationes. Age, inquit, proponatur tibi flagitium quodlibet, statimque animo succurrat, Deum illud vetare: Nunquid tu illud admittes? Nonne te ab eo statim hæc abducet cogitatio: *Quis sicut Deus?* Titillet te voluptas & illecebra quælibet. At *quis sicut Deus?* Terreat te potens ac formidabilis quispiam. At *quis sicut Deus?* Tibi parentes, propinqui, & sodales cordi sint. At *quis sicut Deus?* in omnibus denique peccatorum occasionibus, inuitamentis ac lenociniis prodest semper plurimum Michaëlis nomen, id est *Dei* prohibentis, benignitate tanta nos prosequentis, præmia æterna promittentis, gehennam perpetuam minitantis, omnia semper & vbique intuentis, omnium ab omnibus rationem reposcentis comparatio cum fructu & delectatione, quæ inanis & fallax è peccato quæritur; & cum quolibet, aut dæmone aut homine, nos ad ambitionem, superbiam, iracundiam, vindictam, ebrietatem aliudue quodcumque scelus aut flagitium hortante ac pelliciente.

Tvlit itaqve Manve hædvm de Capris, id est hædum tenerum, adhuc lactentem & lugentem vbera captæ matris suæ (hoc enim significat τὸ de capris) eúmque mactauit, excoriauit, coxit, & ad Angelum attulit, vt is si Propheta esset inde comederet; sin esset Angelus Deo offerret, vt ipse dixerat v. 16. Et libamenta, Hebr. מנחה *Mincha* (quod alludit ad nomen *Manoach*, id est Manue: omnes enim vtrobique litteræ sunt eædem: Manue enim hîc obtulit Deo *Mincha*) id est vinum, oleum, panem vel farinam, quæ homini in conuiuio, æquè ac Dei in sacrificio libari, id est ad cornu altaris effundi vel cremari solebant. *Et posuit super petram offerens Deo qui facit mirabilia. Offerens*, non tàm per se, quàm per Angelum. Angelus enim hic functus est officio sacerdotis, & sacrificauit dum ignem è petra elicuit, quo hædi caro Deo sacrificaretur & combureretur. Vnde Vatab. & Rabbini pro *qui facit mirabilia*, vertunt *mirificabit facere*, scilicet Angelus, hoc est fecit miraculum, quia ex petra elicuit ignem, Manue verò fuit quasi eius minister, & diaconus, dum hædum mactauit, coxit, & cum libamentis in petra posuit, vt ab Angelo Deo cremarentur. Vnde sequitur: *ipse autem & vxor eius intuebantur.* Simile prorsus fecit Angelus cum Gedeone, carnes ab eo allatas & petræ impositas miraculoso igne à se producto consumens, Deoque sacrificans, vti audiuimus cap. 6. Deo enim dispensante non tantùm Angelus, sed & Manue laicus ex tribu Dan, non Leui, sacrificare poterat etiam extra Tabernaculum.

Angelus hic sacrificat.

Vers. 20. Cvmqve ascenderet flamma altaris] (ab Angelo è petra, quæ erat hîc loco altaris, tactu baculi siue Scipionis, quem manu gerebat, elicita ad comburendum holocaustum) *in cælum Angelus Domini in flamma ascendit*, vt se non hominem Prophetam, sed Angelum esse ostenderet, ideóque à flamma illæsum in cælum, è quo venerat, redire, neque mysticè repræsentaret Christum, qui immolans se in ara crucis per flammam tum amoris, tum doloris tertio die à morte

ſurrecturus, & 40. die in cœlum glorioſè erat aſcenſurus. Ita S. Auguſt. Rurſum quòd ipſe in ſacrificio Euchariſtiæ per flammam charitatis iugiter incruentè immolandus, & manducandus foret ſub ſpeciebus panis & vini, ſed ita vt ſpeciebus in ſtomacho conſumptis, ipſe viuus & illæſus euaneſcat, & in cælum quaſi aſcendat. Vnde S. Andreas Apoſtolus ad Ægeum Tyrannum: *Ego*, inquit, *omnipotenti Deo, qui vnus & verus eſt, immolo quotidie non tam orum carnes, nec hircorum ſanguinem, ſed immaculatum Agnum in altari, cuius carnē poſtquā omnis populus credentium mādūcauerit, Agnus qui ſacrificatus eſt integer perſeuerat & viuus.*

Morte moriemvr qvia vidimvs Dominvm,] id eſt Angelum Domini, vt præceſſit. Angelus enim repræſentabat Dominum, ſicut legatus

Vers. 22. repræſentat Principem, à quo mittitur, videbant ergo Deum in Angelo, vel certè Angelum eſſe Deum putabant; ait S. Aug. Hebr. enim *Elohim* & Angelum & Deum ſignificat. Porrò illo æuo communis hominum ſenſus & timor (licèt inanis & vanus) erat, eum qui vidiſſet Deum vel Angelū illico moriturū, ob cauſas, quas receſui cap. 6.22.

Et vocavit nomen eivs Samson vocavit,] ſcilicet mater pariens, vt patet ex Hebræo,

Vers. 24 ſed inſpirata à Deo: Nam Samſoni nomen hoc inditum fuiſſe à Deo docet S. Chryſoſt. hom. 18. in Ioannem. *Samſon* Hebr. idem eſt quod *Sol lætitia*, שמש *ſcemes*, id eſt Sol, & ששון *Sſon*, id eſt gaudium, lætitia; vel potius *Samſon*, id eſt paruus ſol, ſoliculus, ſolillus. Eſt enim nomen diminutiuum à *Scemes*, id eſt ſol, ſicut ab איש *iſch*, id eſt vir, diminutiuè dicitur אישון *iſcon*, id eſt virunculus, & à שבת *ſabbat* שבתון ſabbathon, id eſt ſabbatulum, hoc eſt paruum ſabbathum. Vocauit ergo filium *Samſon*, id eſt ſoliculum, vt hoc nomine quaſi omine qualis futurus eſſet indicaret. q. d. Iſraëli in tenebris luctus & mœroris ob ſeruitutem & oppreſſionem Philiſthinorū cōſtituto Deus oriri fecit nouum ſolem, putà Samſonem, qui ſua virtute & fortitudine has tenebras diſpellat, & noua noſ libertatis, lætitiæ & felicitatis luce perfundat & recreet. Hinc Samſon fuit typus Chriſti, qui eſt ſol iuſtitiæ iuxta illud Zachariæ! *Viſitauit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent.* Lucæ 1. & illud Malach. 4.2. *Orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius.* Et Iſaias c. 9. 1. ac ex eo Math. c. 4. *populus qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam; & ſedentibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis.* Ita S. Aug. Beda, Arias, Serarius, & alij. Porrò Arias: Samſon, ait, idem eſt quod ſol diruens, vaſtans & populans, ſcilicet Philiſthæos: שמם *ſcamam* enim eſt diruere, populari. Denique Talmudici in Suta c. 1. aſſerunt Samſonem à Dei nominatum, illum ſiquidem Pſalmo 83. verſ. 12. vocari *Schemes & magen*; id eſt *ſolem & ſcutum*. Nam liquet Sāſonem etiam in generatione temporéq; ſuo fuiſſe Iſraëli ſcutū.

Samſon idem quod paruus ſol.

Sic Cyrus fuit ſol Perſidis, vti oſtendi Iſaiæ 41.1. Et S. Columbani matri viſum eſt ſe parere ſolem, cum ex eo eſſet grauida.

Chaldaicè verò *Samſon* idē eſt quod *miniſterium* vel *miniſter*, ſcilicet Dei ad magna miráque opera patrādum: *ſcemes* enim eſt *miniſtrare*, ait Pagnin.

Et benedixit ei Dominvs,] ſuis bonis & donis eum cumulando, ac præſertim heroica animi & corporis fortitudine eum docendo, vt quotidie in ea creſceret ad Philiſthæos profligandos.

Cœpitqve spiritvs Dei esse cvm eo in castris Dan inter Saraa et Esthaol,] Vers. 25.

id eſt in loco, qui poſtea c. 18. v. 12. ab euentu vocatus eſt *caſtra Dan*, ſitúſque erat inter Saraa & Eſthaol, nam Hebræi tunc non habebant caſtra, vtpotè oppreſſi à Philiſthæis. Hæbr. eſt. *Cœpit ſpiritus Dei* לפעמו *lepaamo*, id eſt per vices eum agitare, excitare & impellere, ſcilicet & ardua audenda & molienda. Vnde deinceps quotieſcúmque narratur Samſon aliquid eximium aggredi, præmittitur: *Spiritus Domini irruit in Samſon.* Hinc notat S. Ambr. in illud Lucæ 1. 17. *Ipſe præibit in ſpiritu & virtute Eliæ*, hæc duo, ſcilicet ſpiritum & virtutem ſiue fortitudinem ſemper eſſe coniuncta. Nam omnis fortitudo tam ad ardua agendum & aggrediendum, quàm ad dura patiendum, eſt à ſpiritu, quem nobis aſpirat Spiritus S. Ille ergo aſſiduè nobis inuocandus eſt. Sic Ioannes Baptiſta dicitur habuiſſe ſpiritum & virtutem Eliæ; & Gabriel dixit B. Virgini: *Spiritus S. ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Lucæ 1. & Chriſtus Apoſtolis Actor. 1. ait: *Accipietis virtutem ſpiritus S. ſuperuenientis in vos.* Vbi vides ſemper virtutē iungi & tribui ſpiritui S. Quocircà Septuag. hoc loco vertunt: *Cœpit cum eo ſpiritus proficiſci*, eum comitari, & quaſi pædagogus deducere, atque ad actus heroicos extimulare. Chald. *Manſit ſpiritus fortitudinis à Domino ad roborandum eum.* R. Radac. *Incepit prophetia illi venire vice prima.* Idem rurſum ſic: *Cœpit prophetia ſpiritus eum pulſare, & quaſi tinnitum ei facere, quaſi ante ipſum aliquod foret tintinnabulum.* Caietan. *Cœpit eum ſpiritus agitare ſigno aliquo ſenſibili, quod tamen quale fuerit, ſcriptū non eſt.* Arias: *Cœpit ſpiritus Domini impellere eum, ita ſcilicet vt feliciorem temporum fortaſſe memor, & præſentiū pertæſus, animo diuinitus excitato, de Iſraëliticarum rerū correctione & reſtitutione, déque hoſtium damno & labefactatione cogitare cœperit.*

Denique audi S. Ambroſ. epiſt. 24. ad Vigilium: *Cum diuturna iniuria longæ ſubiectionis ita eſſent depreſſa Hebræorum pectora, vt nullus virili ingenio ad libertatem animos tollere auderet, ortus eſt illis Samſon diuino oraculo prædeſtinatus, magnus vir, nec in pluribus numerandus, ſed in paucis præſtantiſſimus, & quod ſine vlla cōtrouerſia ſit, viribus corporis omnium facilè primus; eoque ingenti admiratione nobis ſpectandus à principio; non illa quā temperantiæ & ſobrietatis iam inde à pueritia vini abſtemius præclara inſignia dedit; nec illa qua intonſo capite Nazaræus ſacra diu ſeruauit cuſtodia; ſed ab adoleſcentia, quæ in alijs ætas mollior, in hoc egregia atque ſupra humanum modum perfectæ virtutis ſtupenda facinora efficit, quibus diuini oraculi mox aperuit fidem, quòd non perfunctoriè tanta eum anteiſſet gratia, vt deſcenderet Angelus, per quem ortus eius præter ſpem parētibus annūciaretur, futuri regimē & præſidiū ſuis. Nā grauibus iam diu Palæſtinorū imperijs affligebatur. Et initio lib. de ſpiritu S. Samſon diuina promiſſione generatus ſpiritū comitantē habebat. Sic enim legimus: Quia benedixit eum Dominus, & cœpit Spiritus Domini comitari cum eo in caſtra.* Si verò Aug. de Temp. ſerm. 107. *Vbi erat potētiſſima illa fortitudo, niſi in eo quod ſcriptura dixit: Incedebat cū illo ſpiritus Domini. Ad Domini ſpiritū pertinebat illa fortitudo. In Sāſon vas erat. In ſpiritu plenitudo erat: vas impleri & exinaniri poteſt.*

Porrò Samson, ait Euseb. in Chronico, similia vel eadem fecit quæ Hercules, imò non alium fuisse Gentilium Herculem, quàm Hebræorum Samsonem docet noster Gaspar Sanchez in Minores Prophetas pag. 805. ac fabulas de heroicis gestis Herculis ex Samsonis historia esse petitas, de quo plura cap. 16. in fine.

INTER SARAA ET ESTHAOL:] R. Asc in tract. Sutah. cap. 1. asserit hos duos esse magnos A montes, quos Samson euulserit, & manibus suis contriuerit instar molæ, sed hæc ridicula sunt Rabbini figmenta: Sunt enim hæ duæ vrbes (non montes) terminales, quæ tribum Dan à tribu Iuda disterminant, vt patet Iosue 15. 33. Esdræ 11. 29. ac inter eas natus & sepultus est Samson.

Porrò *Saraa*, Hebr. idem est quod *lepra*; *Esthaol* idem quod *postulatus*, aut *ignis*, vel *vxor stultitia*, ait Pagnin. in nomin. Hebr.

CAPVT DECIMVM-QVARTVM.

SYNOPSIS.

Samson impulsu Dei postulat vxorem Philisthæam, ad quam vadens leonem obuium discerpit, in cuius ore post aliquot dies reperit examen apum & fauum mellis. Inde vers. 10. in nuptiali suo conuiuio, sodalibus proponit hoc ænigma: De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. *Quod cum illi soluere nequirent, per vxorem à Samsone solutionem extorquent, eámque Samsoni edicunt. Quare ille triginta sindones triginta Ascalonitis occisis ereptas eis ex pacto persoluit, ac iratus domum redit.*

1. DEscendit ergo Samson in Thamnatha. vidénsque ibi mulierem de filiabus Phi-
listhiim, 2. ascendit, & nunciauit patri suo, & matri suæ, dicens: Vidi
mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum: quam quæso vt mihi accipiatis vxo-
rem. 3. Cui dixerunt pater & mater sua: Numquid non est mulier in filiabus fra-
trum tuorum, & in omni populo meo, quia vis accipere vxorem de Philisthiim, qui
incircumcisi sunt? Dixítque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe: quia placuit
oculis meis. 4. Parentes autem eius nesciebant quòd res à Domino fieret, & quæ-
reret occasionem contra Philisthiim. eo enim tempore Philisthiim dominabantur Is-
raëli. 5. Descendit itaque Samson cum patre suo & matre in Thamnatha. Cúm-
que venissent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis sæuus, & rugiens, & occurrit
ei. 6. Irruit autem Spiritus Domini in Samson, & dilacerauit leonem, quasi
hœdum in frusta discerpens, nihil omnino habens in manu: & hoc patri & matri no-
luit indicare. 7. Descendítque & locutus est mulieri, quæ placuerat oculis eius.
8. Et post aliquot dies reuertens vt acciperet eam, declinauit vt videret cadauer leo-
nis, & ecce examen apum in ore leonis erat ac fauus mellis. 9. Quem cùm sump-
psisset in manibus, comedebat in via: veniénsque ad patrem suum & matrem, dedit eis
partem, qui & ipsi comederunt, nec tamen eis voluit indicare quòd mel de corpore leonis
assumpserat. 10. Descendit itaque pater eius ad mulierem, & fecit filio suo Sam-
son conuiuium. Sic enim iuuenes facere consueuerant. 11. Cùm ergo ciues loci
illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta vt essent cum eo. 12. Quibus
locutus est Samson: Proponam vobis problema: quod si solueritis mihi intra septem dies
conuiuij, dabo vobis triginta sindones, & totidem tunicas: 13. sin autem non po-
tueritis soluere, vos dabitis mihi triginta sindones, & eiusdem numeri tunicas. Qui respon-
derunt ei. Propone problema, vt audiamus. 14. Dixítque eis: De comedente
exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. nec potuerunt per tres dies propositionem sol-
uere. 15. Cúmque adesset dies septimus, dixerunt ad vxorem Samson: Blandire
viro tuo, & suade ei vt indicet tibi quid significet problema. quod si facere nolueris, in-
cendemus te, & domum patris tui. an idcirco vocastis nos ad nuptias vt spoliaretis?
16. Quæ fundebat apud Samson lachrymas, & querebatur dicens: Odisti me, &
non diligis: idcirco problema, quod proposuisti filiis populi mei, non vis mihi exponere.
At ille respondit: Patri meo & matri nolui dicere: & tibi indicare potero? 17. Septem
igitur diebus conuiuij flebat ante eũ; tandémq; die septimo cùm ei esset molesta, exposuit.

Quæ ſtatim indicauit ciuibus ſuis. 18. Et illi dixerunt ei die ſeptimo ante ſolis occubitum: Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Qui ait ad eos: Si non araſſetis in vitula mea, non inueniſſetis propoſitionem meam. 19. Irruit itaque in eum Spiritus Domini, deſcenditque Aſcalonem, & percuſſit ibi triginta viros, quorum ablatas veſtes dedit ijs qui problema ſoluerant. Iratúſq; nimis aſcendit in domum patris ſui: 20. vxor autem eius accepit maritum vnum de amicis eius & pronubis.

Vers. 1. DESCENDIT ITAQVE SAMSON IN THAMNATA.] *Thamna*, inquit Adrichomius pag. 24. Thamnas, Thamnata, & Thãia eſt via inter Ptolemaïdam & Gazam, & eadem via progrediendo venitur in Accaron & Geth. Hic oues ſuas totondit Iudas. Ciuitas Philiſthinorum, iuxta quam Samſon diſcerpſit & lacerauit leonem, atque inibi duxit vxorem ex Philiſtæis, quam ceperunt Philiſthæi. Munita eſt poſtea hæc vrbs à Bacchide.

Thamnata ergo erat oppidum in confinio triũ tribuum, ſcilicet Iuda, Dan & Ephraim, verſus mare Mediterraneum, inter Ptolomaïdem & Gazam in finibus Dioſpoleos, ait S. Hieron. quod in ſortem ſuam accepit tribus Iuda. Ioſue 15. 17. ſed Iudæis eripuerunt Philiſthæi, vt patet ex hoc capite, idque diſertè aſſerit Ioſephus: recuperarunt illud poſtea Iudæi, vt patet 2. Paral. 29. 18. Iudæis iterum illud extorſerunt Philiſthæi tempore Achaz Regis Iuda, vt ibidem dicitur.

Vers. 3. HANC MIHI ACCIPE, QVIA PLACVIT OCVLIS MEIS;] non tantùm quia pulchra, ſed & quia occaſio mihi erit inuadendi Philiſthæos, itaque ordiendi meum liberatoris Hebræorum officium, ad quod me Deus deſtinat, vt patet ex ſeq.

Vers. 4. QVOD RES A DOMINO FIERET.] Hinc patet Samſonem non peccaſſe, quòd contra legem petierit vxorem Philiſthinam, quia id fecit Deo impellente, ac proinde in lege ſua diſpenſante: alioqui matrimonia hęc cum infidelibus, æquè ac cum hæreticis communiter ſunt periculoſa & noxia, vti fusè docet S. Ambr. ep. 24. idq; ſuo malo expertus eſt Samſon qui hîc, vti & in aliis, fuit typus Chriſti, qui Eccleſiam ex Gentibus ſibi deſpondit repudiatis Iudæis. Vnde S. Ambr. ep. 70. iuxta editionem veterem, quæ in editione Romana extat lib. 3. epiſt. 24. ad Vigilium, & lib. 1. de Abraham cap. vlt. habet perinſignia axiomata hæc. *Primò, in connubio religio quæritur. Secundò, non poteſt congruere charitas, ſi diſcrepet fides. Tertiò, ſæpè illecebra mulieris decepit etiam fortiores maritos, & à religione fecit diſcedere.* Vnde concludit: *Caue Chriſtiane gentili aut Iudæo filiam tuam tradere: Caue Gentilem, aut Iudæam atque alienigenam, hoc eſt hæreticam, & omnem alienam à fide tua vxorem accerſas tibi.*

Vide Apoſtolum 2. Cor. 6. 14. vbi multis hæc matrimonia cum infidelibus diſſuadet. Vnde S. Iuliana Gentili diuiti eam coniugem ambienti generosè reſpondit: *Tuum matrimonium eſt ſocietas cum inferis, & ſepulchrum poſitum in oculis.* Quocirca Eccleſia matrimonia diſparis cultus irritauit, & nulla decreuit.

ET QVÆRERET OCCASIONEM CONTRA PHILISTIIM.] Samſon enim faciebat hoc dilemma. Philiſthæi vel mihi dabũt Philiſthinam vxorem, quam peto, vel negabunt: ſi negent arripiam

A occaſionem inuadendi eos, eo quòd vxorem negando dedecore me afficiant. Si dent, debebunt mihi meiſque Hebræis eſſe benigniores, vtpotè iam eis affinitate coniuncto; quod ſi nõ præſtent, erit mihi hæc occaſio nouæ litis; occaſio inquam, eos perſequendi & damnis afficiendi. Ita S. Ambroſ. ep. 24. *Ignorantes*, inquit, *parentes, quòd in eo intentio vergeret, vt Palæſtinis aut negantibus infeſtior foret, aut acquieſcentibus affectus inferendæ in ſubditos iniuriæ demeretur, cum ex coniunctione æqualitas par, & gratia conſortij iure accreſcere; aut ſi quid offenſum eſſet, longiùs vltionis ſtudia procederent, quaſi alienigenam declinandam arbitrabantur.*

Addit S. Ambroſ. Samſonem ineunte iuuentute duxiſſe vxorem, vt periculum fornicationis; quod iuuenes ob feruorẽ ætatis ſubeunt, effugeret. *Talibus*, inquit, *commendatus inſignibus, vbi primùm adoleuit, coniugio intendit mentem, ſiue quòd vagam ac familiarem adoleſcentulis abhorreret animo lu-*
B *bricæ libidinis conſuetudinem; ſiue quia iam cauſa quærebatur, quemadmodum à ceruicibus plebis ſuæ auerteret Palæſtinorum potentiam, diuáque imperia.*

APPARVIT CATVLVS LEONIS SÆVVS ET RVGIENS.] Catuli enim leonis grandibus ſunt ſæuiores; tum quia magis fament latrante ſtomacho; tum quia iuuentus facit eos petulantiores, animoſiores & ferociores. Ita Plinius lib. 8. cap. 16. *Leoni*, ait, *præcipua generoſitas tunc cùm colla armóſque veſtiunt iuba. Id enim ætate contingit è leone conceptis.* Vers. 5.

IRRVIT (Septuag. *inſiluit*) AVTEM SPIRITVS DEI IN SAMSON,] cum animans & roborans ad inuadendum & occidendum leonem. Vnde ſequitur: *Et dilacerauit leonem.* Audi S. Ambr. ep. 24. *Occurrit ei leo ferus de ſyluis, agreſti libertate ſæuior. Comes nullus, telum in manibus haudquaquam ſuppeditabat: cedere pudor, & conſcia virtus fiduciam dare. Tunc irruentem in ſe brachiis amplexus necat,*
C *& lacertorum nodo exanimatum præter aggerem ſupra ſylueſtria germina proiecit, ac dereliquit. Locus erat lætus pabuli herboſo gramine, vinetis conſitus.* Vers. 6.

Hinc patet robur & vires Samſonis non fuiſſe naturales, ſed ſuper naturaliter illi à Deo inditas: vnde & à capillis eius, Deo ita ordinante, pendebant, vti audiemus cap. ſequenti.

Tropol. leo eſt res ardua, vt grauis tentatio, quam inſtar Samſonis inuocato Dei ſpiritu animosè inuadere & ſuperare debemus: occide hunc terroris leonem, occiſus amplius te non vexabit; ſicque fiet vt qui prius videbatur leo inuincibilis, iã videatur formica debilis. Talis enim animoſis eſt dæmon. Vnde à Iob c. 4. v. 10. & 11. iuxta Sept. vocatur *myrmicoleon*, id eſt formica leo; ſi enim eũ timeas, ſæuiet vt leo; ſin contemnas, erit debilior formica. Hinc Salomon, ait Prou. 22. 13. *Dicit piger: leo eſt foris, in medio platearum occidendus ſum.* Ex aduerſo dicebat Alexandro Magno feſtiuè Craterus: *Macte Alexander, pro regno cum leone pugna.* Idipſum quiſque ſibi cum dæmone pro regno

Leo eſt res ardua, quã inuade vt Samſon leonem.

legens cum nonnullis codicibus Græcis (qui pro ἰσχυροῦ habent πικροῦ) *de tristi exiit dulce*, subdit, *sed & forte laboriosum est, exit enim dulcedo de tristitia vel labore* (vnde & Hebr. עז az significat durum, acerbum) nam in tentationibus & laboribus superatis, quasi in leonibus interfectis, suauissimi consolationum, gaudiorum & præmiorũ faui inueniuntur: quocirca *Christus fauos post fella gustauit*, ait Tertul. Idem fecere Martyres, quorum expressum hîc typum exhibet Samson. Sic Paulus gaudet se liberatum de ore leonis, id est Neronis. 2. Timoth. 4. 17. Nimirum *bonorum laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidat radix sapientiæ*. Sapient. 3. 15. Hoc est *sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo*. Quocirca S. Ambros. loco iam citato docet amara esse præoptanda dulcibus, iisque dulcia esse temperanda, ac præsertim epulas ieiunio. *Ipsa*, ait, *corpora dulcibus frequenter* B *inflantur, & melle secur tenditur: idem tamen esca amaritudine temperatur. Ideo non mediocris, sed laudata quæstio: De manducante exiuit esca, & de forti dulcedo. Alij habent: Et de tristi dulce, Græci Codices maximè: sed & fortè laboriosum est. Exit enim dulce de tristitia vel labore.*

Idem Ambros. lib. de Tobia cap. 15. hoc ænigma explicat de eleemosyna: *De manducante*, inquit, *exiuit esca, & de forti exiuit dulce. Græcus & de tristi habet. Sic inuenimus. Tamen de forti hoc intelligitur, quia leo fortis est feritate: & qui ferus tristis. Et de vobis, qui pecuniam deuorastis & auaritiam, exeat misericordia. Hæc est enim esca egenorum. Et de tristi exeat dulce, vt dimittatis ei, qui non habet vnde soluat.*

Analogia apis & leonis. Porrò inter leonem & apem multæ sunt analogiæ. Prima, in colore, qui vtrique est fuluus; & C
in complexione, quæ vtrique est ardens & chole-
1. rica. Secundò, in fortitudine; apis enim licèt par-
2. ua suo aculeo omnes fugat. Tertiò, in generosita-
3. te: apis enim generosa est, nec quid impurum pa-
4. titur. Quartò, in industria, qua apis superat leo-
nẽ: assiduè enim laborat conficitque fauos, & in
5. ijs mel ac ceram. Quintò, in pariendo: Leo enim
primò parit quinque catulos, deinde pauciores,
ac tandem vnum, inde nullum: sic & apis initio
plures parit apiculas, deinde pauciores & minores, ac tandem nullas. Ita Aldourandus in ape.

Vers. 14. Nec potuerunt per tres dies propositionem solvere.]

Vers. 15. Cumque adesset dies septimus.] Videntur hi Philistæi sodales Samsonis prima die submisisse vxorem Samsonis, quæ ab eo ænigmatis solutionẽ exquireret, interim & ipsi cogitarũt, D sperantes se eius solutionem inuenturos: sed cum per tres dies cogitando illam non inuenissent, rursum vrserunt vxorem cum minis, vt à Samsone solutionem eliceret: quod cum Samson facere abnueret, tandem die septimo & vltimo totis viribus aggressi sunt vxorem, vt à Samsone rem expiscaretur, quod ni faceret, minabantur se eam cum domo combusturos. Fecit vxor suorum ciuiũ postulata per septem dies flens, ac tãdem die septimo lachrymis & lamentis omnia miscens Samsonis animum expugnauit, vti dicitur vers. 17.

An idcirco vocastis nos ad nuptias vt spoliaretis?] Sindonibus & tunicis nostris, quas Samson tollet, nisi ænigma eius soluerimus. Pro *vt spoliaretis*. Septuag. & Vatabl. vertunt: *vt pauperes faciatis*. Chald. *Vt possideatis nos*, A id est vt nostras vestes aucupemini & occupetis.

Vers. 17. Septem igitur diebus convivii flebat ante eum: tandemque die septimo, cum ei esset molesta, exposuit.] Hunc versum exposui v. 15. quibus adde alteram expositionem solidiorem, scilicet *septem diebus*, hoc est durantibus septem diebus in certamine hoc propositis, putà die septimo antequàm is finiretur, flebat ante eum assiduè: vnde tandem victus Samson eodem die septimo ante solis occasum. Ei rem totã exposuit. Non enim primis huius septenarij diebus, sed vltimo & septimo vrserunt eam Philistæi cum minis incendij, vt solutionem ænigmatis à Samsone expiscaretur: nam ante diem septimum sperabant ipsi se cogitando solutionem illius inuenturos, & adueniente die septimo, quo mulcta indicta soluenda erat si ante vesperam ænigma non exponerent, desperantes de eius solutione vxorem stimularunt, vt omni ratione & modo illam à Samsone extorqueret. Hoc est enim quod paulò ante dictum est v. 15. *Cumque adesset dies septimus dixerunt ad vxorem*, &c. *Septem diebus* ergo *flebat*, id est in fine septem dierum, siue die septimo & vltimo flebat. Cum enim spatium temporis nominatur, cuius nulla pars designatur, significatur eius plenitudo siue complementum, vti dixi in Canonibus proœmij. Idipsum docet noster Gaspar Sanchez in Habacuc pag. 1202. litt. B. & Vatab. *Septem diebus*, inquit, *id est vsque ad septimum diem: nam inceperat quarta die flere.* Vide hîc quam insidiosæ sint lachrymæ mulieris. Verè Cato:

Coniugis irata noli tu verba timere,
Instruit insidias lachrymis, dum femina plorat.

Quæ statim indicavit civibus suis.] Vide hîc vt vxor prodat maritum Samsonẽ. Verè Menander: *Mulier*, ait, *etiam cum dicit optima & suauissima, formidanda est vel maxime.* Et Antiphanes: *Vnum hoc se dicebat mulieri credere; fore vt, mortua cum fuerit non reuiuiscat: in aliis omnibus, quamdiu viuit, ei nihil credere.* R. Iose celebris illius Antigoni discipulus in Pirke Auoth cap. 1. *Ne*, inquit, *sermonis multum cum muliere habeas: nequidem, vt dixerunt Rabbini, cum vxore propria, quãtò minus cum aliena? Vnde & dixerunt sapientes: Quotiescumque cum femina sermonis plus habet vir, sibi ipsi malum accersit, & à studio legis impeditur, tandémque in gehennam descendit.*

Vers. 18. *Quid dulcius melle?* Quid dulcius melle? et quid fortius leone?] q. d. Ænigmatis tui, *De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo*, hæc est solutio, quòd tu in ore leonis voracis & fortis inueneris fauum mellis: *Quid enim dulcius melle, & quid fortius leone?* S. Ambros. epist. 24. quæ in veteri editione est 70. ex Iosepho addit Samsonem tum illicò subiecisse: *Quid muliere perfidiosius?*

Allegoria. Alleg. hæc omnia Christo eleganter & multipliciter applicat S. Paulinus epist. 4. Primò: *Christus*, inquit, *ipse nobis leo est, in cuius mortui ore cibum mellis inuenimus. Quid enim dulcius Dei verbo? Et quid fortius Dei dextera? Aut in cuius mortui ore fauus & apes, nisi in cuius verbo salutis nostra bonum & congregatio gentium?*

Secundò: *Quarum* (Gentium) *potiùs figuram plerique in hoc leone posuerunt, quia populus gentium, qui credidit corpus feritatis erat ante, nunc*

Christi est, in quo Apostoli velut apes, à rore cæli & diuinarum floribus gratiarum mella sapientiæ condiderunt, ac sic esca ab ore edentis exierit, quia priùs efferæ à Deo nationes receptum Dei verbum fideli corde sumentes fructum salutis ediderint.

Tertiò, *Qui verò Christum magis in eodem sibi leone proponunt, Samsonem Iudæorum figuram accipiũt, videlicet vt illum leonẽ quasi Christũ Iudæis occideret, id quoque aßignãtes mysticæ præparationi, quòd eo potißimum tempore, quo coniugium petebat optatam potentis belua egerit cædem: quia videlicet non posset firmari coniugium, quod in Christo & Ecclesia pactum est, nisi occiso leone de tribu Iuda. Idem enim Dominus & Leo ille qui vicit & catulus leonis est, sua sponte sopitus, & à semetipso resuscitatus, de quo scriptum est: Quis suscitabit eum? Voluntariè enim sacrificans pro nobis patri hostiam sui corporis; Idem summus in æternum sacerdos animam suam, sicut ipse testatur, eadem resumpsit potestate qua posuit.*

Quartò: *Hic leonis catulus, quia Filius Dei, & idem Leo, quia æqualis patri, quare vt mihi videtur, huic aptius est leoni; De edente exiuit esca, & de potente dulcedo. A quo enim nisi à Saluatore nostro, cuius sermo vita est, & qui hanc nobis escam simul & ruminauit docens, & prompsit impertiens; & si placet aliter, vt de edente esca sic exeat, quia hic leo de tribu Iuda pro nobis victor, ex ore nos aduersi leonis eripiens, ideo venatur vt seruet, capit vt absoluat, frangit vt solidet, mandit vt integret, hoc in nobis edens, quo corrumpimur. Quamobrem optemus huius leonis præda fieri, ne simus præda leonis inimici; efficiamur esca Dei, ne simus esca serpentis; edat nos Christus, ne diabolus voret.*

Anagog. Anagog. *Edente enim Christo in nobis absumitur, quo consumimur. Christus etenim vita est, & mortale hoc non poterimus deponere nisi absorbeamur, quia mortem nostram deuorat Christus.*

Tropol. Tropol. *Cibus enim Christi esse non possumus, nisi faciamus voluntatem eius, vt vicißim & ipse cibus nobis fiat, in quo semper viuimus, si ad eius præcepta viuamus. Sic ergo de potente exit dulce, cum amaritudine malitiæ nostræ per ipsum in dulcedinem bonitatis commutata, dulcis à verbo eius esca procedimus, qui nos edendo consumpsit peccato, reparauit ad vitam. Solus hic potens, dulciter potens, qui liberauit pauperem ab auaro potente, qui feritatem mei corporis per mysterium pietatis suæ in mortem sui corporis perimens; Ibi cibum vitæ edit, vbi misera fames mortis arebat, qui mihi offensionem gratia, peccatum iustitia, infirmitatem virtute, mortem vita, confusionem gloria, regno mutauit exilium, quia audiebamus: Terra es, & in terram ibis: Nunc iam audimus: Conuersatio vestra in cælis est.*

Qui dulcius melle?] Resp. saccharum; sed saccharum illo æuo & pluribus sequentibus fuit incognitum. Vnde in Scriptura nulla eius fit

Saccharum priscis incognitum. mentio. Legi totam S. Script. & nusquam inueni vocem *saccharum*; imò primi qui sacchari mentionem faciunt fuere Dioscorides, Plinius & Galenus, qui tamen tantùm cannarum sacchari meminerunt, modum verò illud per ignem liquandi, ac ad candorem, spissitudinem, & eximium dulcorem miro modo excoquendi non attingunt, ita ex Matthiolo & Cardano nostri Conimbr. in Meteora lib. 7. cap. 10. Audi Plinium lib. 12. cap. 8. *Saccharum & Arabia fert, sed laudatius India.*

A *Est autem mel in arundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile. Amplißimum nucis auellanæ magnitudine ad medicinæ tantùm vsum.* Hæc Plinius, nec plura habet de saccharo.

Mysticè: *Quid dulcius melle?* Audi sapientiam: *Spiritus meus super mel dulcis, & hæreditas mea super mel & fauum.* Psal. 18. 11.

Quid fortius leone?] Audi Zorobabel: *Fortè est vinum, fortior Rex, fortiores sunt mulieres, super omnia autem vincit veritas.* 3. Esdræ 3. 10. Veritas ergo est fortior leone, adeóque rerum omnium fortissima. Tropologiam dedi v. 13. & 14. cui adde in leonum ore inueniri mel, cum in ore superborum, in quo priùs erat putor arrogantiæ & blasphemiæ, postea pœnitentium & humilium inuenitur dulcedo laudis & gratiæ Dei.

Qui ait ad eos: Si non arassetis in vitula mea, non inuenissetis propositionem (ænigma) meam.] Vers. 19.
B Nonnulli per arationem intelligunt fornicationem Philistinorum cum vxore Samsonis, vtpote pariter Philistæa: τὸ enim *vitula* notat eam fuisse petulantem, procacem & lasciuam. Verùm nulla hîc fornicationis facta est mentio, sed potiùs minarum, quibus Philistæi coegerunt illam à Samsone exquirere ænigmatis solutionem. Dico ergo Hebr. חרש *charas* significat excogitare, vestigare, & insuper arare: itaque arare hîc ponitur pro vestigare, scrutari, rimari, quia sicut arando aperitur terra tecta, sic rimando aperitur & inuenitur rei occultæ veritas. Sensus ergo est q. d. nisi fraudulenter per vxorem meam perfidam exquisissetis solutionem mei ænigmatis, nunquam illud vestro acumine inuenissetis. Porrò vxorem vocat
C vitulam ob iuuenilem eius leuitatem, imprudentiam & inconstantiam, qua marito Samsoni hoc onus soluendi triginta sindones sua perfidia imposuit, ac suos Philistæos licèt nec consanguineos, nec affines illi antetulit. Decem mulierum formas, ait Serarius, depinxit olim Simonides. *Decem formæ mulierum.* Alias enim dixit sues, alias vulpes, alias canes, quasdam verò terræ similes, quasdam mari, nonnullas cineri asinóque clitellario, mustellæ, iubato equo, simiæ, demum verò apibus etiam: hásque vnas, sicuti & Phocylides, laudauit. Samson verò noster monstrat quasdam etiam esse vitulas, quæ lasciuæ, loquaces, infidæ, iugíque impatientes, ac Domino coniugato suo molestæ ac noxiæ.

Mysticè S. Ambros. lib. 2. de Spiritu sancto in proëmio, docet per vxorem Samsonis, hoc est per
D Ecclesiam è Gentibus collectam, quærendam à Christo reuelationem arcanorum Dei, fidei & salutis: *Quid dulcius melle, quid fortius leone? Ad quæ ille respondit: Si non domuissetis vitulam meam, non inuenissetis quæstionem meam. O diuinum mysterium, ô euidens Sacramentum. Euasimus interemptorem, potentem vicimus. Ibi nunc cibus vitæ est, vbi erat ante misera fames mortis. In salutem pericula, in suauitatem amaritudo conuertitur. Gratia ex offensione processit, potentia ex infirmitate, vita de morte. Sunt tamen qui è contrario putent fundari non potuisse coniugium, nisi occiso leone de tribu Iuda. Et ideo in corpore eius, hoc est Ecclesia apes repertas, quæ condunt mella sapientiæ, quia post Domini Paßionem magis Apostoli crediderunt. Hunc igitur leonem Samson, quasi Iudæus occidit, & in eo mel in figura redimendæ*

hæreditatis

hæreditatis inuenit, vt reliquæ salua fierent secundum electionem gratiæ.

Vers. 19. IRRVIT ITAQVE IN EVM SPIRITVS DOMINI, impellens eum ad heroicam Ascalonitarum hostium Israëlis stragem; DESCENDITQVE ASCALONEM, ET PERCVSSIT IBI TRIGINTA VIROS, QVORVM ABLATAS VESTES DEDIT IIS QVI PROBLEMA SOLVERANT.] Ita nimirum hostibus promissum hosticum præmium ex hostium eorundem cæde & spolijs persoluit. Iustè ergo hoc fecit Samson; tum quia iustum erat Israëli cum Philisthæis bellum; tum quia ad hoc eum agebat irruens Spiritus Domini, qui pariter effecit, vt Thamnatenses Philisthæi & Oedipi, qui ænigma hoc soluerant, vel nescirent Ascalonitas hos sibi confœderatos à Samsone cæsos; vel si scirent, in eum insurgere, & sociorum necem vlcisci non auderent. Dices, Numer. 6. vetitum erat ne Nazaræi tangerent quid immundi, v. g. cadauer; quomodo ergo Samson, qui erat Nazaræus, cadauera occisorum à se tetigit, vt eis tunicas adimeret? Resp. à peccato, æquè ac ab immūditia legali excusat eum necessitas soluēdi debitum paranymphis promissum. Adde Samsonem, hæc omnia fecisse impulsu irruentis in se Spiritus Dei, vti hîc dicitur. Deus enim cū quasi magister dirigebat, ac proinde in lege cum eo dispensabat. Id patet ex eo, quòd Deus parauerit ei cibum faui & mellis in ore leonis mortui, ac potū in maxilla asini pariter mortui c.15. Quis autem non vtatur escis & potibus sibi à Deo paratis?

IRATVSQVE NIMIS ASCENDIT IN DOMVM PATRIS SVI.] *Iratus*, tum vxori suæ, quæ secretū ænigmatis solutionem à Samsone acceptam reuelauerat & prodiderat Philisthæis, ideóq; caussa fuerat cur ipse iisdem pendere deberet triginta tunicas & sindones, quæque magis amabat iuuenes Philisthæos, quàm sponsum suum Samsonem. Vnde & ipsa à Samsone fecit diuortium, alteri, scilicet Philisthæo cuidam è pronubis Samsonis nubens; indéque Samson nouam malefaciendi Philisthæis sumpsit ansam.

IRATVS] quoque paranymphis suis Philisthæis, qui fraude per vxorem Philisthæam ænigmatis solutionem, indéque præmium triginta sindonum à se extorserint. Iratus denique toti vrbi Philisthinæ, quæ tam fraudulentos paranymphos sibi assignauerat.

VXOR AVTEM EIVS ACCEPIT MARITVM VNVM DE AMICIS EIVS ET PRONVBIS.] Septuag. eum vocant *nymphagogum*, alij *paranymphum*. Christus Matth. 9. vocat eos *amicos sponsi*: alibi vocantur *filij sponsi*, vel *filij nuptiarum*, qualis Christo fuit Ioannes Baptista, dum eius cum Ecclesia nuptias sua prædicatione honestauit, & quasi conciliauit. Vers. 20.

CAPVT DECIMVM-QVINTVM.

SYNOPSIS.

Samson, ob vxorem sibi ademptam & alteri traditam, per 150. *faces & caudas trecentarum vulpium alligatas segetes Philisthinorum succendit: quare Philisthæi eius vxorem cum patre comburunt. Mox* v. 8. *Samson ingenti plaga eos percutit. Quare ipsi conflato exercitu Samsonem sibi à Iudæis dedi poscunt: hi illum ligatum dedunt, sed ille ruptis funibus mille Philisthæos maxilla asini occidit* v. 15. *Deinde sitiens orando ex eadem maxilla aquam elicit, sitimque restinguit* v. 18.

1. POst aliquantulum autem temporis, cùm dies triticeæ messis instarent, venit Samson, inuisere volens vxorem suam, & attulit ei hœdum de capris. Cúmque cubiculum eius solito vellet intrare, prohibuit eum pater illius dicens: 2. Putaui quòd odisses eam, & ideo tradidi illam amico tuo: sed habet sororem, quæ iunior & pulchrior illa est, sit tibi pro ea vxor. 3. Cui Samson respondit: Ab hac die non erit culpa in me contra Philisthæos: faciam enim vobis mala. 4. Perrexítque & cepit trecentas vulpes, caudásque earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio: 5. quas igne succendens, dimisit, vt huc illucque discurrerent. Quæ statim perrexerunt in segetes Philisthinorum. Quibus succensis, & comportatæ iam fruges, & adhuc stantes in stipula, concrematæ sunt, in tantum, vt vineas quoque & olіueta flamma consumeret. 6. Dixeruntque Philisthiim: Quis fecit hanc rem? Quibus dictum est: Samson gener Thamnathæi: quia tulit vxorem eius, & alteri tradidit, hæc operatus est. Ascenderuntq; Philisthiim: & combusserunt tam mulierem quàm patrem eius. 7. Quibus ait Samson: Licet hæc feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam vltionem, & tunc quiescam. 8. Percussitque eos ingenti plaga, ita vt stupentes suram femori imponerent. Et descendens habitauit in spelunca petræ Etam. 9. Igitur ascendentes Philisthiim in terram Iuda, castrametati sunt in loco, qui postea vocatus est Lechi, id est ma-

Q

xillæ, vbi eorum effusus est exercitus. 10. Dixerúntque ad eos de tribu Iuda: Cur af-
cendistis aduersum nos? Qui responderunt: Vt ligemus Samson, venimus, & reddamus
ei quæ in nos operatus est. 11. Descenderunt ergo tria millia virorum de Iuda: ad spe-
cum silicis Etam dixerúntque ad Samson: Nescis quòd Philisthiim imperent nobis? qua-
re hoc facere voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci eis. 12. Ligare, in-
quiunt, te vehimus, & tradere in manus Philisthinorum. Quibus Samson, Iurate, ait, &
spondete mihi, quòd non occidatis me. 13. Dixerunt: Non te occidemus, sed vinctum
trademus. Ligauerúntque eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Etam.
14. Qui cùm venisset ad locum Maxillæ, & Philisthiim vociferantes occurrissent ei, ir-
ruit Spiritus Domini in eum: & sicut solent ad odorem ignis lina consumi, ita vincula qui-
bus ligatus erat, dissipata sunt & soluta. 15. Inuentámque maxillam, id est, mandibulam
asini, quæ iacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros, 16. & ait: In maxilla asini, in
mandibula pulli asinarum, deleui eos, & percussi mille viros. 17. Cumq; hæc verba ca-
nens complesset, proiecit mandibulam de manu, & vocauit nomen loci illius, Ramathle-
chi, quod interpretatur eleuatio maxillæ. 18. Sitiénsque valdè, clamauit ad Domi-
num, & ait: Tu dedisti in manu serui tui salutem hanc maximam atque victoriam: en
siti morior, incidámque in manus incircumcisorum. 19. Aperuit itaque Dominus mo-
larem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt ex eo aquæ. Quibus haustis, refocillauit
spiritum, & vires recepit. Idcirco appellatum est nomen loci illius, Fons inuocantis
de maxilla, vsque in præsentem diem. 20. Iudicauitque Israël in diebus Philisthiim
viginti annis.

Vers. 3. AB HAC DIE NON ERIT CVLPA IN ME CONTRA PHILISTHÆOS: FACIAM ENIM VOBIS MALA.] q. d. vlciscar iniuriam in vxoris meæ ablatione mihi illatam: quare vobis imputate clades à me inferēdas, non mihi. Ego enim vobis iniuriam non intuli, sed vos mihi intulistis. Vestra ergo est culpa, vestra erit & pœna. Porrò Samson maximè intendebat vlcisci publicas iniurias toti populo à Philisthæis illatas, sed ijs tacitis suas priuatas eis obiicit, ne Philisthæi iras & arma in totum populum, sed in se solum conuertant. Ipse enim omnes quasi ad duellum prouocabat, quod erat opus hæroicæ fortitudinis, æquè ac prudentiæ & charitatis in suos populares & ciues, vt eos à Philisthæorum vindicta faceret immunes.

Vers. 4. CEPIT TRECENTAS VVLPES.] Hinc patet Samsonem æquè callidum ac fortem fuisse, vtpote qui vulpes adeo dolosas dolo superarit & ceperit. Tritum est illud: *Annosa vulpes non capitur laqueo*, sed vorat ipse vulpinari cum vulpibus, fecitque quod Lysander aiebat: *Si leonis exuuiæ non sufficiunt, vulpis pellem eis assue*, hoc est quod robore conficere nequis, confice astutia. Et illud Pindari de Melisso Ode 4. *Ille animositate similis audaciæ grauiter frementium leonum, ad venandum cum labore: solertia autem est vulpes, quæ supina cohibet impetum Aquilæ; oportet autem quodlibet faciendo labefactare aduersarium.* Addc Deum per Angelum secundantem actus Samsonis, has vulpes collegisse eo loco & modo, quo sciebat illas facilè à Samsone capiendas, sicut animalia omnia adduxit ad Noe tempore diluuij, vt ipse ea eorúmque stirpem seruaret in arca, aut certè artem & rationem has vulpes capiendi Samsoni suggessisse. Porrò Iudæa, ac præsertim tribus Dan abundat vulpibus, vnde in tribu Dan erat locus *Salebim, in quo erant vulpes* c. 1. 35. vt vertunt Septuag. Hinc & illud Cant. 1. *Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas.* Si Iulius Cæsar

A Romæ spectaculum dedit leonum 400. Probus Imper. mille, item mille leopardorum, mille ceruorum, mille aprorum, mille ibicum, mille struthionū: Aeliogabalus collegit mille mustelas, totidem sorices, decē milia murium, decem millia pōdo aranearū & muscarū, teste Lāpridio & Vopisco in eorū vita, ac Plinio l. 8. c. 16. Quid mirū si Sāson trecētas collegerit vulpes? Collegit autē eas, tum ne vineas ciuium suorum vastarent, tū vt segetes Philisthinorum succenderent. Ita ciuibus suis tantùm profuit, quantùm hostibus nocuit.

CAVDASQVE EORVM IVNXIT AD CAVDAS.] Noluit Samson singulis vulpibus alligare faces, licet id opinetur Abul. ne singulæ in antra sua se abderent, & faces extinguerent, sed binis vulpium caudis singulas faces alligauit, vt dum vna huc, altera illuc conatur faces effugere, in campos segetum plenos profugiant, illásque succendant. Rursum vt moram ad succendendum segetes omnes necessariam eis iniiceret, B dum vna vulpe fugiente altera sistit, vel alio se proripere satagit.

ET FACES LIGAVIT IN MEDIO.] Pro *faces* Vers. 4.
Hebr. est לפידים *lappidim*, id est torres, tædas, titiones ex pino, cedro, cupresso aliáque pingui materia, qui facile ignē concipiunt, diúq; fouent & retinent: Hebr. est: *Connexit caudam ad caudam, & facem posuit in medio duarum caudarū.* Non ergò implexæ vel astrictæ à Samsone fuere vulpium caudæ: hoc enim difficile fuisse, & impedimento vulpium cursui, sed vtriúsque vulpis caudæ fortiter adnexo, quin & longiùs tracto fune Samson mediū titionē vel facē alligauit, vt à binis fortius traheretur, minúsq; obiectis stipulis vel impedimētis retineretur: sicubi verò implicaretur, acuto astutóq; vulpiū ingenio expediretur. Porrò vulpes hæ ignem ad caudas se insequentem cōtinuò fugientes (valde enim ignem horrent vulpes) ad segetes, vt in ijs latitarent, putātes se ignem effugere posse, receperunt: illásque succensas à se rursū fugientes, in alias & alias segetes præfuge-

runt, eisque pariter ignem immiserunt, quocirca plurimas non tantum segetes, sed & vineas & A olivueta succenderunt. Ingens ergo damnum hîc Philisthæis intulit Samson.

Vulpinalia à Samsone. Serarius opinatur ex hoc facto Samsonis orta esse vulpinalia Romæ. Romani enim quotannis Aprili mense, quando in Circo celebrabant Equiria, id est ludos equestres, simul solebant vulpem ardenti tæda exurere, cuius ritus originem Ouidius lib. 4. Fastor. refert rusticum quendam, qui Carseolis vulpem, eò quòd gallinas suas comedisset, exurere cœpit; sed vulpes ex rogo elapsa in vicinas segetes, eas succendit. Verùm hoc videtur esse fabula, vera autem est hæc vulpium historia à Samsone edita. Vnde videntur Romani illam, vt & multa alia ab Hebræis accepisse. Omnium enim gentium ritus & superstitiones Roma in se transtulit.

Vulpes sūt hæretici. Tropol. S. Ambros. in Psal. 118. serm. 11. in fine, S. August. serm. 107. de Temp. hom. 4. in B

1. Cantica, per vulpes accipiunt hæreticos: primò, quia vtrisque ingens inest dolus & ars fallendi. Hinc S. Isidor. lib. 12. Etymol. c. 2. vulpi hoc dat etymon: *Vulpes*, inquit, *dicitur quasi volupes; est enim volubilis pedibus, & nunquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currit fraudulentum animal, insidijsque decipiens. Nam dum non habuerit escam, fingit mortem: sicque descendentes quasi ad cadauer volucres rapit & deuorat.*

Audi S. Ambros. loco iam citato: *Per hanc figuram* (vulpium) *significans quòd improbi ac fraudulenti homines, & maximè hæretici liberam linguam habeant ad latrandum, sed exitus impeditos: aut religiosa principia, finem verò fraudis suæ incendio deputatum. Ideóque & trecentas vulpes dimisit; eò quòd perfidi crucis quidem se prædicatione commendare desiderant, sed mysterium eius tenere non possunt, qui hac prædicatione composita & falsa atque simulata, vrere magis conantur fructus alienos: cum vtique vera crux Domini non exierat aliena merita, sed fœcundet.* Idem in cap. 9. 5. Lucæ: *Hæretici*, inquit, *fructus succendere conantur alienos. Ad præsens ore liberi, sed in futurum finem iam vincti, caudafacibus significantes sui finis incendium.*

2. Secundò, vulpes hæ capitibus dissociantur, sed caudis sociantur; quia apud Hæreticos tot sunt sententiæ, quot capita, omnes tamen in fine conspirant ad fidem orthodoxam impugnandam.

3. Tertiò, hæretici instar vulpium Samsonis suis litibus, bellis, cædibus, incendiis omnia deuastant.

4. Quartò, Philisthæis, id est aliena dogmata sectantibus nocent, non fidelibus in fide constantibus.

5. Quintò, *quid sibi volunt caudæ vulpium*, ait S. August. *nisi posteriora Hæreticorum, qui prima habent blanda, magna deceptoria opera*, quasi capita; *posteriora verò ligata, id est damnata, & ignem in fine trahentia, vt eorum fructus & acta consumant, qui suis seductionibus acquiescunt.*

6. Sextò, vulpes ei curari nequit, nec vlla arte mores & dolosam indolem mutat; sic nec Hæretici. Vnde nullus heresiarcha (excepto Berengario, cuius dubia est salus) legitur ad fidem Orthodoxam rediisse. Vidi Louanij vulpeculam recens natam, quæ iuncta catulis felis cum iis lactè felis alebatur, sed ipsa illico catulos felis occidit: vidi aliam cum catulo canis grandiore educari, sed ita vt vulpes non caninos, sed canis vulpinos à socio vulpe mores indueret.

Septimò, vulpes cum vult imitatur latratum canis & vlulatum lupi; sic Hæretici alios se simulant, & Orthodoxam vocem fidémque imitari se iactant. 7.

Octauò, vulpes nunquam rectis itineribus, sed tortuosis semper anfractibus currit. Sic apud Hæreticos omnia sunt praua, vafra, distorta, nec aliud nisi dolos, cædes, proditiones Catholicorum machinantur. 8.

Nonò, vulpes in spelæum vna via intrat, alia exit ait S. August. in Psal. 80. Sic hæretici dum vna ratione præmuniuntur, alia elabuntur. Rursum per blanditias irrepunt, at cum dominium assecuti sunt, feroces euadunt, exeúntque per rapinas, strages & funera ciuium. 9.

Decimò, vulpes callida est, quia calida, indéque fœtens: sic Hæretici ardent inuidia, ira & libidine, indéque putent. 10.

Vndecimò, vulpes vbi minxerit, illico terram efficit sterilem, vt geminare nequeat: sic vbi Hæretici suam hæresim effuderint, omnia virtutum germina exarescunt. Ipsi igitur 11.

Astutam vafro gestant sub pectore vulpem.

Samson ergo capiens vulpes, est doctor reuincens hæreticos, ac per eos hæresum libros & Synagogas comburens. Ita Origen. hom. 4. in Cant. & S. August. in Psal. 70.

ET COMPORTATÆ IAM FRVGES, ET STANTES ADHVC IN STIPVLA,] id est segetes tam demessas & in aceruum comportatas, quàm C non demessas & in agro adhuc stantes. Hebr. *Succendit ab aceruo vsque ad segetem.* Septuag. *arserunt ab area vsque ad spicas rectas.*

ET COMBVSSERVNT TAM MVLIEREM QVAM PATREM EIVS,] eò quòd secundis suis nuptiis occassionem dederit Samsoni succendendi suas segetes. Addit Ioseph. cognatos quoque eius fuisse exustos. Ecce mulier hæc volens effugere cremationem à Philisthæis sibi comminatam, sua perfidia in eundem ignem recurrit. Rursum disce hîc adulteras (qualis erat hæc mulier) olim punitas morte, eáque ignis & incendij. Vnde & Iudas Thamar nurum suam ob adulterium iussit comburi. Genes. 38. 24. vide ibi dicta. Audi S. Bonifacium Epist. 19. ad Ethibaldum Merciorum Regem: *Saxones adulteram cogunt per laqueum suspensam vitam finire, & super D bustum illius incensa & concremata corruptorem eius suspendunt.*

PERCVSSITQVE EOS INGENTI PLAGA,] obuios quósque passim feriendo, sternendo & mactando, *ita vt stupentes suram femori imponerent*, quod intensæ & anxiæ cogitationis signum est: tunc enim quasi stupentes solemus suram pedis vnius alteri femori imponere. Ita Sanctus Augustinus, & Hugo Victor. Hebr. *Percussit eos tibia super femur plaga magna.* Vatab. *Percussit eos in crure vna cum tibia*; hoc est percussit eos in cruribus simul & femoribus. Chaldæor. *Percussit equites cum peditibus.* Rabbi Dauid: *Percussit eos circumagendo se super pedes*, id est circumgyrando omnes circum circa occidebat, VERS. 8.

ne à tergo lædi posset. Sic Lusitani pauci in India contra multos barbaros pugnantes, circumgyrando se, pugnant in orbem. Hebræi & Burgensis: *Percussit eos sura, id est calcibus femora Philisthinorum*. q. d. Non armis feriendo, sed calcibus calcitrando eorum femora illisit. Ita varij variè. Verùm optimè & plenissimè vertit Noster iuxta sensum quem dedi, cui cõsentiunt Septuag. qui vertunt: *Percussit eos tibiam super femur* (præ stupore ponentes) *plagam magnam*.

Est hæc secunda huius capitis plaga à Samsone Philisthæis inflicta, tertiam per maxillam irrogatam audiemus v. 15.

Habitavit in spelunca petræ Etam,] quæ sita erat in tribu Iuda, habebatque vicinum torrentem, ait Adrichom. Innuit hîc script. præcedentem Samsonis pugnam in vicinis Iuda montibus contigisse, indéque victorem Samsonem ad speluncam Etam demigrasse; vbi propter locorum angustias, vnus aliquis miles plurimis bellatoribus par esse posset, tantóque magis Samson, qui solus in medio campo pluribus centuriis præstabat. Neque tamen eò secessit metu, sed vt ait Dionys. quo ibi quietiùs vacaret Deo, quo impulsore ista patrabat. Et ne vrbs, quam adiisset, ipsius causa periclitaretur; cum ille vellet suo se tantùm periculo ac virtute tutari. Ita Salianus.

Ligaveruntque eum.] Potuisset Samson ciuibus suis resistere ac dicere; Ego vestri causa percussi Philisthæos, vt eorum vires infringam ne vobis dominentur, cur ergo me liberatorem vestrum eis traditis? sed noluit, vt eos immunes & indemnes à Philisthæis redderet, qua in re illustre dedit exemplum iustitiæ legalis, æquè ac ciuicæ charitatis, quia ipse vitam suam pro publica ciuium & Reipub. salute periculo mortis exposuit. Audi S. Ambrosium paraphrasticè hunc locum & sensa Samsonis graphicè describentem epist. 24. quæ in veteri edit. est 70. *Et quia iustitiæ forma est genus Abrahamidarum, vt circumscripta primò coniugis, deinde abducta perniciosa mihi vindicta fuit, & sine periculo domesticam iniuriam non licuerit vlcisci? Tantùm ne inclinatis animos ad turpe vernularum obsequium, vt executores vos alienæ præbeatis insolentiæ, atque in vosmetipsos vertatis manus? si percundum est, quia dolorem habui, liberum iuuat perire manibus Palæstinorum. Tentata domus, sollicitata vxor. Si non licuit mihi viuere sine eorum fraude, saltem liceat mori sine meorum scelere. Retuli ego acceptam iniuriam, non intuli. Vos æstimate an digna vicissitudo fuerit. Illi de damno fructuum queruntur; ego de coniugis amißione. Conferte manipulos messis & sociam thori. Dolorem meum ipsi probarunt, cuius iniurias vindicauerũt. Videte quo vos ministerio dignos putant. A vobis eum morte affici volunt, quem ipsi vltione dignum, de ÿs qui me læserant, iudicauerunt, & qui vindictæ præbuere ministerium. Sed si adeo subdita superbis colla geritis, tradite me hostium manibus, vos nolite occidere. Non mortem abnuo, sed vestrum fugio contagium. Verùm si formidine ceditis, insolentibus alligate vinculis manus: inermes licèt inuenient sibi arma nodis soluta. Certè conditioni impositæ satis futurum arbitrati sunt, si viuentem in potestatem daretis.*

Allegor. Samson hîc fuit typus Christi, qui à ciuibus suis Iudæis ligatus & traditus est Pilato & Romanis, vt ab eis crucifigeretur. Ita S. Aug.

A Et sicut solent ad odorem ignis lina consumi,] id est facillimè Samson rupit funes, perinde ac lina, quæ sicca, mox vt calorem ignis senserint, comburuntur. Metaphoricè sensus caloris vocatur odor. Vnde Septuag. *Sicut stupa cum olfecerit ignem*. Perperam ergo nonnulli Codices pro *odorem* legunt *ardorem*, & pro *lina ligna*. Vers. 14.

Inventamque maxillam, id est mandibulam asini, quæ iacebat.] Hebr. maxillam טריה *teria*, id est virentem, id est humentem & tabo adhuc fluentem. Ita Chald.

Interfecit in ea mille viros.] Asini enim vti magna habent duráque capita, sic & maxillas, præsertim in Syria, vbi sunt grandiores & fortiores nostratibus; quanquam naturaliter vix fieri poterat, vt vna maxilla occideret mille viros; nam percutiendo tot viros maxillam B sæpius confregisset; sed Dei virtus ei adfuit, quæ & maxillam in suo robore conseruarit, vt tot ictibus allisa duris corporibus non romperetur, ac Samsoni vires dedit, vt per illam mille viros necaret. Hic impletum illud Psal. 3. 8. *Percussisti omnes aduersantes mihi sine causa*, vbi pro *sine causa* Hebr. est לחי *lechi*, id est *maxilla*.

Symbol. in maxilla asini Samson percussit mille Philisthæos. Homo enim carni, gulæ & luxuriæ deditus (vti erant Philisthæi) nihil est aliud quam bucca aut maxilla, ait Clemens Alexand. lib. 2. Pædag. cap. 1. sub initium. Mala ergo siue maxilla asini percussit asinos, id est Philisthæos asininos & carnales. Sicut ergo Hercules non telo, sed claua tot monstra cecidit, sic Samson maxillam vertit in clauam, eáque hostes prostrauit.

C Mysticè S. Ambros. lib. 2. de Spiritu S. in Prooemio per maxillam accipit patientiam, quæ omnium est victrix: *Inuictus Samson*, inquit, *atque ita insuperabilis, vt in maxilla asini viros mille perceuteret: ita plenus gratia cælestis, vt etiam aquam in maxilla asini sitiens reperiret: siue hoc ad miraculum conferas, siue ad miraculum vertas, quòd in populi foret humilitate gentilis & requies & triumphus, iuxta quod scriptum est. Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram.* Matth. 5. *Per hanc enim iniuriam patientiam, quam erudiunt sacramenta baptismatis, & de quibusdam stimulis iracundiæ triumphamus, vt morte obita resurrectionis requiem consequamur.*

Hinc Cabalistæ tradunt חמר *chamor*, id est asinus, per Anastrophen idem esse quod רחם *rechem*, id est misericordia, qua Christus pro D nobis pugnans dæmones, omnésque nostros hostes profligarit.

Et ait: In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum delevi eos.] Vers. 16.
In Hebræo pulchra est Paranomasia: בלחי חמור חמור חמרתים *Bilchi chamor chamorathaim*, quod Pagnin. Caiet. Vatab. & Rabbini vertunt: *In maxilla asini aceruum aceruorum duorum percussi*. q. d. duos aceruos vel cumulos Philisthinorum cecidi. Ludit in voce *chamor*, id est asini, quæ deducta est à *chomer*, id est aceruus siue mensura, quæ corus dicitur, continétque triginta modios; hæc enim erat asinarium onus, quod asinus in Palæstina baiulabat. Ita Vilalpando parte 2. de templo lib. 3. c. 9.

Porrò Iosephus & S Ambros. epist. 70. opinatur Samsonem hæc ex arrogantia dixisse, ideóque siti à Deo afflictum. Audi S. Ambros. *Vtinam quàm fortis in hostem, tam moderatus in victoria fuisset. Verùm, quòd facilè vsu venit, insolens rerum secundarum animus, qui debuit euentum pugnæ diuino fauori & præsidio deferre, sibi arrogauit dicens: In maxilla asini deleui mille viros. Nec aram statuit Deo, nec hostiam immolauit, sed negligens sacrificij, assumptor gloriæ, vt triumphum suum perpetuò consecraret nomine, vocauit locum maxillæ interfectionem.*

Verùm meliùs Abulen. Serarius & alij censent Samsonem hoc cantico gratias Deo egisse, quòd eius ope solus per vnam maxillam ceciderit exercitum Philisthinorum. Addunt Lyran. Abul. Caiet. & Arias (idque colligitur ex v. sequenti) Samsonem prolixiùs carmen hîc Deo cecinisse: v.g. illud quod postea cecinit Dauid Psal. 143. *Benedictus Dominus Deus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum*, &c. ac post singulos versus iterasse: *In maxilla asini in mandibula pulli asinorum deleui eos*, quasi carmen intercalare.

VERS. 18. SITIENSQVE VALDE,] ex labore tum itineris, tum mactandi tot Philisthæos.

VERS. 19. APERVIT ITAQVE DOMINVS MOLAREM DENTEM (Septuag. *lacum qui in maxilla*. Perperam Chald. *petram quæ in maxilla*; nisi per petram accipias os dentis durum vt petram. Hebr. enim מכתש *machtes*, dentem molarem significat) IN MAXILLA ASINI, ET EGRESSÆ SVNT EX EO AQVÆ.] S. Ambros. epist. 70. *Dei misericordia*, inquit, *cum proiecisset ille maxillam, aperuit scissuram eius, & fons erupit ex ea.* D. Hieron. in Epitaph. Paulæ: *Fontem de molari maxillæ dente produxit.* Prudentius in Enchiridio:

ab ore leonis
Mella fluunt: maxilla asini fontem vomit vltro.
Stultitia exundat lymphis: dulcedine virtus.

Et S. Ephrem tom. 1. pag. 128. *Tanta*, inquit, *erat Samson sanctimonia, vt etiam quandoque sitiente eo, & in inopia aquæ orante, ex arrepta mandibula asini emortua aquæ scaturirent.* S. Chrysost. hom. 15. ex variis in Matthæum locis: *Sanctus erat Samson, atque in tantum Sanctus, vt cum sitisset post laborem pugnæ, in loco sicco deprecatus in defectu animæ suæ Dominum, statim ex ipsa maxilla; quam in manu tenebat, erumpente aqua biberit, atque inde sitis æstum ex eodem mortui pecoris esse, quo vicerat, refectus extinxerit.*

Nota quòd ait Chrysost. *quam in manu tenebat*, hoc est manu tenuerat; nam iam ante eam in terram proiecerat, ibique eo orante ex illa fons erupit. Porrò erupit hic fons ex terra in maxillam, indéque scaturiit, vt maius appareret miraculum, idque congruè ad meritum Samsonis & præmium: quia enim ipse per mandibulam fortissimè pugnans & cædens Philisthæos ingentem contraxit sitim; hinc Deus per eandem maxillam sitis remedium præbuit, eliciens ex illa fontem aquæ perennem. Disce hîc quàm magnus Deus per res viles & paruas, vti per maxillam, magna operetur, quare nemo desperet se eius ope magna facturum, dummodo ei strenuè cooperetur.

IDCIRCO APPELLATVM EST NOMEN LOCI ILLIVS: FONS INVOCANTIS DE MAXILLA.] τὸ *de maxilla* refer ad τὸ *fons*, non ad τὸ *inuocantis*, vt patet ex Hebræo. q.d. fons inuocantis (Samsonis (qui est in *lechi*, hoc est in loco dicto *Ramathlechi*, id est eleuatio maxillæ, eò quòd ibidem Samson orans ex maxilla fontem hunc elicuerit, *vsque in præsentem diem*. Fontem hunc perdurasse ad sua tempora tradit S. Hieron. in Epitaph. Paulæ, imò & Glycas par. 2. annalium disertè: *Hic fons*, inquit, *in hodiernũ vsq; diem in Eleutheropolis suburbio conspicitur, & fons maxillæ nuncupatur.* Vnde Serarius fontem istum adhuc extare, & aquas fundere opinatur. Nam Glycas, inquit, vix 500. annis nostrum sæculum antecessit, cum vsq; ad Ioannem Comnenum Imperatoris Alexij filium suos protulerit annales. Nam quis ex eo tempore illum vel arefecisset æstus, vel obstruxisset lutum, vel dissipasset manus?

Tropol. S. Gregor. lib. 13. Moral. cap. 6. *Maxilla*, inquit, *Ecclesiæ sancti prædicatores sunt, sicut sub Iudææ specie per Ieremiam dicitur: plorans plorauit in nocte, & lachrymæ eius in maxillis eius: quia in aduersitate Ecclesiæ illi amplius plangunt, qui vitam carnalium confringere prædicando nouerunt. Per ipsos quippe sancta Ecclesia iniquos à vitijs conterit, & quasi glutiens in sua membra conuertit. Vnde ipsi quoque primo prædicatori, velut maxillæ Ecclesiæ dicitur: Occide & manduca. Hinc est etiam quòd Samson maxillam asini tenuit, & hostes peremit; quia redemptor noster simplicitatem atque patientiam prædicantium suæ manu virtutis tenens, à vitijs suis carnales interfecit. Et maxilla in terram proiecta postmodum aquas fudit, quia data morti prædicatorum corpora magna populis monstrauere miracula.* Appositè in Martyrol. die 24. Febr. Baronius: *S. Babylas*, inquit, *mortuus velut rediuiuus contra Gentiles pugnas aggressus est maiores. Nam more Samsonis, ossibus pugnans in fugam vertit Philisthæos.* *Maxilla Ecclesiæ est prædicator.*

IVDICAVITQVE ISRAEL IN DIEBVS PHILISTHIIM VIGINTI ANNIS;] quibus scilicet Philisthini opprimebant Hebræos. Hinc patet primò, annos Samsonis concurrere cum 40. annis seruitutis, quibus Hebræi seruierunt Philisthæis, vt dixi c. 13. 1. Patet secundò, Samsonem verè fuisse Iudicum Israëlis, quia *iudicauit*, id est vindicauit & liberauit eum à seruitute Philisthinorum. Fuit tamen ipse dispar & dissimilis cæteris Iudicibus, qui per exercitus pugnarunt: ipse enim solus contra exercitus præliatus est, eósque fudit & occidit. Patet tertiò, eum iudicasse per 20. annos.

CAPVT DECIMVM-SEXTVM.

SYNOPSIS.

Samson Gazæ à Philisthæis circumsessus ablatis vrbis portis egreditur. Mox v. 4. amans Dalilam, ab ea vrgentibus Philisthinis variè tentatur, vt aperiat in quo sita sit sua fortitudo: cuius aßidua importunitate victus v. 17. indicat eam sitam in capillis: hos ergo ei dormienti abscindit Dalila, itaque eum Philistæis prodit & tradit. Hi eum vinciunt, exoculant, incarcerant, diésque festos & ludos agunt. Tandem v. 26. Samson recrescentibus capillis & viribus, concutiens duas columnas domus, eius ruina Principes & tria millia Philisthinorum. Secum obruit & sepelit, pluresque occidit moriens quàm viuens.

1. ABijt quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad eam. 2. quod cùm audissent Philisthiim, & percrebruisset apud eos, intrasse vrbem Samson, circumdederunt eum, positis in porta ciuitatis custodibus: & ibi tota nocte cum silentio præstolantes, vt facto mane exeuntem occiderent. 3. Dormiuit autem Samson vsque ad medium noctis: & inde consurgens, apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis & sera, impositasque humeris suis portauit ad verticem montis, qui respicit Hebron. 4. Post hæc amauit mulierem, quæ habitabat in Valle Sorec, & vocabatur Dalila. 5. Veneruntque ad eam principes Philisthinorum, atque dixerunt: Decipe eum, & disce ab illo, in quo habeat tantam fortitudinem, & quo modo eum superare valeamus, & vinctum affligere. quod si feceris, dabimus tibi singuli mille & centum argenteos. 6. Locuta est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, & quid sit quo ligatus erumpere nequeas? 7. Cui respondit Samson: Si septem neruiceis funibus, necdum siccis & adhuc humantibus, ligatus fuero, infirmus ero vt cæteri homines. 8. Attuleruntque ad eam satrapæ Philisthinorum septem funes, vt dixerat: quibus vinxit eum, 9. latentibus apud se insidijs, & in cubiculo finem rei expectantibus, clamauitque ad eum: Philisthiim super te Samson. Qui rapuit vincula, quo modo si rumpat quis filum de stuppæ tortum putamine, cùm odorem ignis acceperit: & non est cognitum in qua esset fortitudo eius. 10. Dixitque ad eum Dalila: Ecce illusisti mihi, & falsum locutus es: saltem nunc indica mihi quo ligari debeas. 11. Cui ille respondit: Si ligatus fuero nouis funibus, qui numquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum similis. 12. Quibus rursum Dalila, vinxit eum, & clamauit. Philisthiim super te Samson, in cubiculo insidiis præparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum. 13. Dixitque Dalila rursum ad eum: Vsquequo decipis me, & falsum loqueris? ostende quo vinciri debeas. Cui respondit Samson: Si septem crines capitis mei cum licio plexueris, & clauum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero. 14. Quod cùm fecisset Dalila, dixit ad eum: Philisthiim super te Samson. Qui consurgens de somno extraxit clauum cum crinibus & licio. 15. Dixitque ad eum Dalila: Quomodo dicis quòd amas me, cùm animus tuus non sit mecum? Per tres vices mentitus es mihi, & noluisti dicere in quo sit maxima fortitudo tua. 16. Cumque molesta esset ei, & per multos dies iugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima eius, & ad mortem vsque lassata est. 17. Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam: Ferrum numquam ascendit super caput meum, quia nazaræus, id est, consecratus Deo sum de vtero matris meæ: si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eóque sicut cæteri homines. 18. Vidensque illa quod confessus ei esset omnem animum suum, misit ad principes Philihinorum ac mandauit: Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascenderunt, assumpta pecunia quam promiserant. 19. At illa dormire eum fecit super genua sua, & in sinu suo reclinare caput. Vocauitque tonsorem, & rasit

ſeptem crines eius, & cœpit abigere eum; & à ſe repellere: ſtatim enim ab eo fortitudo
diſceſſit: 20. dixitque Philiſthiim ſuper te Samſon. Qui de ſomno conſurgens, di-
xit in animo ſuo: Egrediar ſicut antè feci, & excutiam, neſciens quòd receſſiſſet ab eo
Dominus. 21. Quem cùm apprehendiſſent Philiſthiim, ſtatim eruerunt oculos eius,
& duxerunt Gazam vinctum catenis, & clauſum in carcere molere fecerunt. 22. Iam-
que capilli eius renaſci cœperant, 23. & principes Philiſtinorum conuenerunt in
vnum, vt immolarent hoſtias magnificas Dagon deo ſuo & epularentur, dicentes: Tra-
didit deus noſter inimicum noſtrum Samſon in manus noſtras. 24. Quod etiam po-
pulus videns, laudabat deum ſuum, eademque dicebat: Tradidit deus noſter aduerſa-
rium noſtrum in manus noſtras, qui deleuit terram noſtram, & occidit plurimos.
25. Lætantéſque per conuiuia, ſumptis iam epulis, præceperunt vt vocaretur Samſon,
& ante eos luderet. Qui adductus de carcere ludebat ante eos, feceruntque eum ſtare in-
ter duas columnas. 26. Qui dixit puero regenti greſſus ſuos: Dimitte me, vt tangam
columnas, quibus omnis imminet domus, & reclinet ſuper eas, & paululum requieſcam.
27. Domus autem erat plena virorum ac mulierum, & erant ibi omnes principes Phi-
liſthinorum, ac de tecto & ſolario circiter tria millia vtriuſque ſexus ſpectantes ludentem
Samſon. 28. At ille inuocato Domino, ait: Domine Deus, memento mei, & red-
de mihi nunc fortitudinem priſtinam Deus meus, vt vlciſcar me de hoſtibus meis, & pro
amiſſione duorum luminum vnam vltionem recipiam. 29. Et apprehendens ambas
columnas, quibus innitebatur domus, alteramque earum dextera, & alteram læua te-
nens, 30. ait: Moriatur anima mea cum Philiſthiim. concuſſiſque fortiter columnis,
cecidit domus ſuper omnes principes, & cæteram multitudinem quæ ibi erat: multóque
plures interfecit moriens, quàm antè viuus occiderat. 31. Deſcendentes autem fra-
tres eius & vniuerſa cognatio tulerunt corpus eius, & ſepelierunt inter Saraa & Eſthaol
in ſepulchro patris ſui Manue: iudicauitque Iſraël viginti annis.

Vers. 1. VIDIT IBI MVLIEREM MERETRICEM, INGRESSVSQVE EST AD EAM,] non vt cum ea fornicaretur, ſed alterius negotij vel myſterij cauſa, ait S. Auguſt. ſerm. 107. de Temp. Verùm ingredi ad meretricem in Script. ſignificat fornicari & meretricari. Quare fornicatus eſt hîc Samſon.

Vers. 3. IMPOSITASQVE (portas Gazæ) HVMERIS SVIS PORTAVIT AD VERTICEM MONTIS.] Peccauit mortaliter Samſon fornicando cum meretrice, & tamen retinuit ſuam fortitudinem ſupernaturalem, qua portas vrbis impoſitas humeris tulit in montem; quia fortitudo hæc erat gratia gratis data, non gratum faciens, ac conſiſtebat cum peccato mortali. Sita enim erat in eius Nazaræatu, id eſt in coma intonſa, ac abſtinentia à vino & ſicera: fornicatio autem non tollebat eius Nazaræatum, ac conſequenter nec eius fortitudinem.

Samſon tollens portas eſt Chriſtus reſurgens è limbo.

Allegor. Samſon media nocte tollens portas Gazæ repræſentat Chriſtum, poſt mediam noctem è ſepulchro reſurgentem, ac lapidem ſepulchri amouentem, inſuper portas mortis & gehennæ auferentem, indéque patriarchas & prophetas ſanctoſque omnes cum triumpho educentem. Ita S. Auguſt. ſerm. 107. de Temp. S. Hieron. in c. 1. ad Epheſ. S. Gregor. hom. 21. in Euang. quem audi: *Quem niſi redemptorem Samſon ille ſignificat? Quid Gaza ciuitas niſi infernum deſignat? Quid per Philiſthæos niſi Iudæorum perfidia demonſtratur? Qui cum mortuum Dominum viderent, eiuſque corpus in ſepulchro iam poſitum, cuſtodes illico deputauerunt, & eum, qui auctor vitæ claruerat, in inferni clauſtris retentum, quaſi Samſonem* A *in Gaza, ſe deprahendiſſe lætati ſunt. Samſon verò media nocte non ſolum exijt, ſed etiam portas tulit: quia videlicet redemptor noſter ante lucem reſurgens, non ſolùm liber de inferno exijt, ſed & ipſa etiam inferni clauſtra deſtruxit. Portas tulit, & montis verticem ſubijt, quia reſurgendo clauſtra inferni abſtulit, & aſcendendo cælorum regna penetrauit: Hanc ergo reſurrectionis eius gloriam fratres chariſſimi, quæ & priùs demonſtrabatur ex ſigno, & poſt patuit ex facto, tota mente diligamus, pro eius amore moriamur.*

HVMERIS SVIS.] R. Simeon Hacchaſid in Suta c. 1. fol. 10. cenſet humeros Samſonis tam fuiſſe latos, vt vnus ab altero diſtaret ſexaginta cubitis: quare eum fuiſſe gigantem. Verùm omnes refutant vtrúmque. Nec enim fortitudo Samſonis in gigantea corporis mole, ſed in B capillis ſita erat.

Vers. 4. POST HÆC AMAVIT MVLIEREM, QVÆ HABITABAT IN VALLE SOREC (vbi erant vites vuæ & vina præſtantiſſima) ET VOCABATVR DALILA.

Dalila Samſonis vxor.

Quæres, an hæc fuerit Samſonis vxor, an concubina & meretrix? Vxorem fuiſſe cenſet S. Chryſoſt. hom. 17. ex variis in Matth. locis: *Hunc tantum*, inquit, *& talem virum & pulchritudine, & veritate, & ſanctitate, vxor ſua ſicut inimicum decipiens, alligans Allophylis tradidit.* Et poſtea: *Subdola irrepſit in præcordia mariti.* Et S. Ephrem ſerm. aduerſus improbas mulieres tom. 1. *Tantæ ſanctitatis, pulchritudinis & fortitudinis virum propria mulier deturbauit, & velut hoſtem vinctum in alienigenarum manus tradidit, & cui neque leones, neque alienigenæ reſiſtere quibant, hunc propria coniux deiecit.*

Idem ſentit Abbas Ioſeph apud Caſſian. Col-

lat.17.c.20. & Rabbini nonnulli, ac S.Prosper lib.de promiss. c. 22. & Pererius in c. 31. Genes. disp.1.

Verùm eius concubina. Verùm alij passim opinantur Dalilam non fuisse vxorem Samsonis, sed concubinam; tum quia ipsa domi suæ Philisthæos Samsonem capturos abscondit inscio Samsone: si enim ipse eius fuisset maritus, peruiam habuisset totam domum, nec quis eo inscio in ea celari potuisset; tum quia si fuisset maritus Dalilæ, duxisset eam in domum suam, non autem ad domum eius diuertisset: ac habuisset cognatos, famulos & ancillas, qui ei dolos Dalilæ, æquè ac Philisthæos ab ea domi absconditos detexissent.

Vnde Iosephus Dalilam vocat meretricem, æquè ac S.Ambrós. epist. 70. S. Hieron. epist. 126.ad Euagrium, Abul.quæst.7. Serarius & alij, qui propter easdem rationes autumant Dalilam Philisthæam fuisse, non Iudæam.

Hinc appositè Hebr. vocatur *Dalila*, id est paupertas, tenuitas, infirmitas, exhaustio, ait Pagnin.in nomin. Hebr. quia talis solet esse meretrix: & quia *debilitauit & infirmauit* tum aliorum, tum *Samsonis* robur, ait Elias in Thibi, *cor & opera.*

Verè Comicus in Truculento: *Nec omnis ætas*, inquit, *ad perdiscendum sat est amanti, dum id perdiscat, quot pereat modis, quot ludificetur exemplis, quotque exoretur exorabulis. Ita disciplina in ædibus est lenonijs. Priusquam vnum dederis, centum quæ poscat, parat.* Et verè ibidem Geta. *Meretricem*, inquit, *esse reor, mare vt est, quod des deuorat, nec vnquam abundat. Meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit in pauperiem, priuauit bonis, luce, honore atque amicis.*

Vide hîc quàm perniciosa sit mulier. Quid fortius Samsone? quid sanctius Dauide? quid sapientius Salomone? & tamen hos viros perdidit mulier, æquè ac Eua Adamum omnésque eius posteros. Vide S.Chrysost. hom. 17. ex diuersis in Matth. & S.Ephrem sermone contra improbas mulieres. Audi S.Hieron. epist. 22. ad Eustoch. *Samson leone fortior & saxo durior, qui & vnus, & nudus mille persecutus est armatos, in Dalila mollescit amplexibus.* Et S.Ambros. Apologia 2. Dauid c.3. *Samson*, inquit, *validus & fortis leonem suffocauit: sed amorem suum suffocare non potuit. Vincula soluit hostium: sed suarum non soluit nexus cupiditatum. Messes incendit alienas: & vnius ipse mulieris accensus igniculo, messem suæ virtutis amisit.*

Denique Dalila prodens Samsonem per capillos, fuit typus Iudæ prodentis Christum per osculum, vti docent Patres.

Dabimvs tibi mille et centvm argenteos.] Argenteus, supple siclus, erat Florenus Brabanticus continens quatuor regales Hispanicos, siue quatuor Iulios Romanos; mille ergo & centum argentei faciunt totidem Florenos Brabanticos. Multiplica hos per quinque (quinque enim erant Satrapiæ, & Satrapæ siue Principes Philisthinorum, scilicet Accaron, Ascalon, Azotus, Gaza, & Geth) habebis quinq; millia & quingentos Florenos Brabanticos, quibus Dalila Samsonem vendidit.

Vers. 7. Si septem nerviceis fvnibvs] hoc est funibus confectis & contortis ex neruis boum, taurorum, vel aliorum animalium. Hebr. enim

A יתר *iether* & neruum & funem significat. Pagnin. hîc vertit *virgas*. Arias *vimina*. Ioseph. *palmites vitis*. Septuag. Chald. & alij *funes*. Mentitur Samson, vt Dalilam deludat & à se ablegct, ne secretum fortitudinis suæ ei reuelet.

Qvi rvpit vincvla, qvomodo si rvmpat qvis filvm de stvpæ tortvm pvtamine,] hoc est de stuppæ quisquiliis, quæ putari & abiici solent, hoc est filum vilissimum & debilissimum; putamen enim est omne id, quod non tantùm à nucibus, sed ab aliis etiam rebus excutitur ac proiicitur, ait Nonius. Abulen. & Lyran. pro putamine legunt *sputamine*, id est sputo, puta filum sputaticium: nentes enim & nectentes funes solent crebrò conspuere stuppam, vt tantò faciliùs eam stringant & torqueant. Vers. 9.

B Defecit anima eivs, et ad mortem vsqve lassata est,] id est in maximos angores animique angustias redactus est, vt ferè mortem mallet quàm contentissimam illam cum sua Dalila pugnam & importunitatem: ita multos vincit dæmon & caro continuatione & prolixitate tentationis, qui primò fortissimè ei restiterant: sensim enim hac duratione animi cum viribus languescunt & eneruantur, tandemque vinci se sinunt, cedunt & succumbunt, ni Dei auxilium assiduè imploratum adsit, & constantiam homini tribuat. Vers.16.

Si rasvm fverit capvt mevm, recedet a me fortitvdo mea.] Hinc patet fortitudinem hanc admirabilem, & vires naturę superantem, fuisse qualitatem supernaturaliter Samsoni inditam, sed cum pacto; si videlicet ipse Nazaræus esse perseueraret, & comam non tenderet, sed iugiter aleret. Vnde quia ipse sua culpa, iudicando scilicet Dalilæ suæ hosti & proditrici causam fortitudinis suæ, comam furtiua detonsione perdidit, idcirco fortitudinem hanc subduxit illi Deus: non subducturus illam, si sine culpa alopecia, alióue morbo aut incendio, alióue casu, aut vi illata illam perdidisset, vt rectè aduertit Abul. & Auctor de Mirabil. S. Script. apud S.August. lib. 2. c. 6. *Mandati*, ait, *dominici obseruatio donum fortitudinis conseruabat.* Fuit ergo donum hoc qualitas non transiens, sed permanens quamdiu ipse Nazaręus & coma coronatus permaneret, non quòd coma hanc fortitudinem causaret, nec quòd in capillis fortitudo hæc consisteret (sita enim erat in lacertis, neruis, totóque corpore, ac magis in animo) sed quòd seruata coma esset conditio & signum Nazaræatus, pactíque diuini conseruatio, ideóque causa moralis huius fortitudinis ex Dei ordinatione. Quòd ergo Samsone opus aliquod heroicum aggrediente dicitur: *Irruit in eum Spiritus Domini*, non significat fortitudinem hanc in illo non fuisse permanentem, ac per singulos actus inditam, sed indicat nouum Dei instinctum, nouósque animos ad hoc illúdue machinandum illi à Deo fuisse immissos. Spiritus enim notat inspirationem, instinctum, animos & impetum ad quippiam audendum. Vers.17. *Fortitudo Samsonis sita in capillis.*

C

D

Ita S.Paulinus epist.4. ad Seuerum, & S.Ambros.lib.2.de Spiritu S. in Procemio, quem audi: *Non ita est, vt tantam vim corporalium capillorum*

putemus. Sunt quidam crines religionis & fidei: crines Nazaræi in lege, perfecti in parsimonia, & abstinentia consecrati: quibus illa in typo Ecclesiæ, quæ Domini pedes oleo perfuderat, verbi cælestis vestigia detergebat. Tunc enim & secundùm carnem nouerat Christum. Isti videlicet crines, de quibus dicitur capullatura tua vt greges caprarum: ex illo capite pullulantes, de quo dictum est Caput viri Christus. Et alibi: caput eius aurum Cephas & crines eius abietes nigræ.

Causa litteralis roboris Samsonis. Causa ergo litteralis cur durante coma Samsoni duraret & fortitudo fuit, quòd durante coma permaneret ipse Nazaræus, hoc est Deo consecratus. Nazaræi enim consecratio maximè consistebat in coma, vt dixi Numer. 6. Deus enim Nazaræatui Samsonis hoc fortitudinis donum quasi præmium assignabat.

Allegorica. Alleg. causa erat, quod per comam Nazaræi repræsentabat Christum Nazaræum & Nazarenum, à quo omnis fortitudo procedit: Christús enim est caput nostrum, & velamentum ornamentum capitis nostri. Vnde S. August. serm. 107. de Temp. Fortitudinem, ait, non in pede, non in manu habebat, sed in coma, id est velamento: & in velamento Christus habebat virtutem, quando vmbræ legis veteris eum tegebant. Coma ergo Samson in velamento erat, quia in Christo aliud videbatur, aliud intelligebatur.

Tropol. Tropol. causa erat quòd capillus notat cogitationes & intentiones hominis; sicut enim à capite sano germinant sani capilli, sic ex mente bona oriuntur bonæ cogitationes, à quibus omnium virtutum fortitudo germinat.

Symbol. Symbolica causa fuit, vt indicaret Deus hoc esse donum suum: qua ratione enim vilis & exilis capillus, id est capitis pilus, per se tantam fortitudinem causare potuisset? Rursum vt Deus moneret capillorum, id est rerum minimarum nobis exactam curam esse habendam. A minimis enim pendent maxima. Minima ergo da Deo, & ab eo obtinebis maxima; sin illa Deo neges & des rebus terrenis, perdes maxima. Audi S. Ephrem in serm. ascetico de vita Religiosa. *O miraculum ingens, ô obstupescendum: sicut namque leo animal generosissimum vnico saltem capillo in terra vinctum tenetur, atque humiliatur, ita profectò & ista virtus (quæ leoni comparatur) terrena qualibet cura, veluti capillo vno colligatur, & in terra marcescit atque vilescit. Quamobrem sobrium ac vigilem carissime te præbe, & teipsum vincens, manusque admouens, capillum in te illum exiguum ac vilem abscinde: vt non in derisum venias, quemadmodum, Samson ille fortissimus, qui in vno momento & ictu oculi, sola asini maxilla armatus mille viros occidit, & quasi vnum capillum septenos validissimos funes amputauit; & seipsum à vinculis liberans, inimicos occidit, & Deo victoriam dedicauit: oratióque eius maxillam asini in fontem aquæ conuertit: Hic autem licèt tantus ac talis esset, adeóque multa præclara præstitisset, semetipsum tamen per imprudentiam hostibus vinctum tradidit: humiliatusque valde est postquam crines ei ablati sunt, terribilesque illas suas & admirabiles vires colligauit ac perdidit. Quare & tu tibi ipsi attende,* &c.

Hinc S. Ambros. lib. 1. Offic. c. 26. capillos Samsonis vocat *inuicti crinis ornatum, prærogatiuam virtutis*. Et S. Paulinus ad Cytherium: A *Samson*, ait, *vt capillorum potens, virtute crinitus sacra*: Et: *ille recepit robur recretis crinibus*. S. Chrysost. ex variis in Matth. locis hom. 17. capillos Samsonis appellat *arcanum virtutis suæ martyrium*, id est testimonium.

Quæres, an Samsonis fortitudo in solis capillis, an etiam in reliquis cæremoniis Nazaræatus, ac præsertim in abstinentia à vino & sicera sita fuerit, vt si vinum biberet, fortitudinē amitteret, esto capillum intonsum seruaret? Affirmat Abul. S. Basil. & alij mox citandi, & ratio est, quia ob Nazaræatum datum fuit ei hoc robur. Atqui Nazaræatus tam consistebat in abstinentia vini & siceræ, quàm in coma intonsa, ideóque Deus abstinentiam hanc tam seuerè præceperat non tantum Samsoni, sed & matri eius cap. 13. 4. idque vt doceret nos sanitatem & robur non con-B sistere in vino, sed esse donum Dei, qui statuit vt abstinentia sit mater tam roboris & sanitatis, quàm Sapientiæ & Sanctitatis, vt patet in priscis Anachoretis. Negat Serarius & alij. Ratio est, quòd Samson hîc solùm capillorum meminerit, in iisque suam fortitudinem sitam asseueret. Porrò sciuit hoc Samson indicante hoc matre, vel reuelante Angelo, vel inspirante Deo. Vtraque sententia est probabilis, sed prior probabilior. An in solis capillis fortitudo Samsonis.

At illa dormire eum fecit super genua sua.] Putat Noster Delrio lib. 3. Disquis. Magic. p. 1. q. 2. Dalilam papauer aliáq; soporifera Samsoni in cibo vel potu dedisse, vt fortiùs dormiret, nec expergisceretur in detonsione capillorum, idque à similibus mulierculis factitatum docet ex Virgilio, Apuleio & Cæsa-C rio. Addunt alij propinasse ei vinum, quod in Sorec, vbi ipsa habitabat, erat præstantissimum; nam *sine Cerere & Baccho friget Venus*, & *in vino luxuria*, ait Apost. Ephes. 5. 18. *Et Venus in vinis, ignis in igne furit*. Vnde & Iosephus Samsonem vocat ebrium; idem insinuant S. Ambros. Epist. 70. S. Basil. Orat. 1. & 2. de Ieiunio, & Theodor. quæst. 50. in lib. 3. Reg. Quod si verum est, iure meritóque Samson permissus est à Deo incidere in Somnum, in eóque perdere comam, & cum ea fortitudinem, quia contra legem Nazaræatus vinum bibit, & contra legem temperantiæ plus æquo bibit. Negat tamen idipsum Abul. quia Script. nullam vini vel temulentiæ facit mentionem, factura vtique, si ipse per eam Nazaræatum suum adeo à Deo commēdatum infregisset. Vers. 19.

D Sed audi S. Basil. hom. 1. de ieiunio: *Quæ res fortissimum virum Samsonem inexpugnabilem reddidit? An non ieiunium? Cum ieiunio in vtero matris conceptus est, cum ieiunio educatus est, ieiunio in virum adoleuit, quod ieiunium Angelus matris indixerat: Quicquid sequitur è vinea ne edat, vinumque & Siceram ne bibat. Ieiunium prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legum latoribus subministrat sapientiam, bona animæ custodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium.* Et hom. 2. exaggerat dicens: *Ieiunium magnum illum Samsonem educauit, idque quamdiu viro adfuit singulis conflictibus milleni hostes prostrati sunt, vrbium portæ subruptæ sunt leones robur manuum illius non sustinuerunt. At simul atque sobrietas ac scortatio corripuit homi-*

lat.17.c.20. & Rabbini nonnulli, ac S.Prosper lib.de promiss. c. 22. & Pererius in c. 31. Genes. disp.1.

Veriùs eius concubina. Verùm alij passim opinantur Dalilam non fuisse vxorem Samsonis, sed concubinam; tum quia ipsa domi suæ Philisthæos Samsonem capturos abscondit inscio Samsone: si enim ipse eius fuisset maritus, peruiam habuisset totam domum, nec quis eo inscio in ea celari potuisset; tum quia si fuisset maritus Dalilæ, duxisset eam in domum suam, non autem ad domum eius diuertisset: ac habuisset cognatos, famulos & ancillas, qui ei dolos Dalilæ, æquè ac Philisthæos ab ea domi absconditos detexissent.

Vnde Iosephus Dalilam vocat meretricem, æquè ac S.Ambros. epist. 70. S. Hieron. epist. 126. ad Euagrium, Abul. quæst. 7. Serarius & alij, qui propter easdem rationes autumant Dalilam Philisthæam fuisse, non Iudæam.

Hinc appositè Hebr. vocatur *Dalila*, id est paupertas, tenuitas, infirmitas, exhaustio, ait Pagnin. in nomin. Hebr. quia talis solet esse meretrix: & quia *debilitauit & infirmauit* tum aliorum, tum *Samsonis* robur, ait Elias in Thibi, *cor & opera*.

Verè Comicus in Truculento: *Nec omnis ætas*, inquit, *ad perdiscendum sat est amanti, dum id perdiscat, quot pereat modis, quot ludificetur exemplis, quotque exoretur exorabilis. Ita disciplina in ædibus est lenonijs. Priusquam vnum dederis, centum quæ poscat, parat.* Et verè ibidem Geta. *Meretricem*, inquit, *esse reor, mare vt est, quod des deuorat, nec vnquam abundat. Meretrix meum herum miserum sua blanditia intulit in pauperiem, priuauit bonis, luce, honore atque amicis.*

Vide hîc quàm perniciosa sit mulier. Quid fortius Samsone? quid sanctius Dauide? quid sapientius Salomone? & tamen hos viros perdidit mulier, æquè ac Eua Adamum omnésque eius posteros. Vide S.Chrysost. hom. 17. ex diuersis in Matth. & S.Ephrem sermone contra improbas mulieres. Audi S.Hieron. epist. 22. ad Eustoch. *Samson leone fortior & saxo durior, qui & vnus, & nudus mille persecutus est armatos, in Dalilæ mollescit amplexibus.* Et S.Ambros. Apologia 2. Dauid c.3. *Samson*, inquit, *validus & fortis leonem suffocauit: sed amorem suum suffocare non potuit. Vincula soluit hostium: sed suarum non soluit nexus cupiditatum. Messes incendit alienas: & vnius ipse mulieris accensus igniculo, messem suæ virtutis amisit.*

Denique Dalila prodens Samsonem per capillos, fuit typus Iudæ prodentis Christum per osculum, vti docent Patres.

Dabimvs tibi mille et centvm argenteos.] Argenteus, supple siclus, erat Florenus Brabanticus continens quatuor regales Hispanicos, siue quatuor Iulios Romanos; mille ergo & centum argentei faciunt totidem Florenos Brabanticos. Multiplica hos per quinque (quinque enim erant Satrapiæ, & Satrapæ siue Principes Philisthinorum, scilicet Accaron, Ascalon, Azotus, Gaza, & Geth) habebis quinq; millia & quingentos Florenos Brabanticos, quibus Dalila Samsonem vendidit.

Vers. 7. Si septem nerviceis fvnibvs] hoc est funibus confectis & contortis ex neruis boum, taurorum, vel aliorum animalium. Hebr. enim
A יתר *iether* & neruum & funem significat. Pagnin. hîc vertit *virgas*. Arias *vimina*. Ioseph. *palmites vitis*. Septuag. Chald. & alij *funes*. Mentitur Samson, vt Dalilam deludat & à se ableget, ne secretum fortitudinis suæ ei reuelet.

Qvi rvpit vincvla, qvomodo si rvmpat qvis filvm de stvpæ tortvm pvtamine,] hoc est de stuppæ quisquiliis, quæ putari & abiici solent, hoc est filum vilissimum & debilissimum; putamen enim est omne id, quod non tantùm à nucibus, sed ab aliis etiam rebus excutitur ac proiicitur, ait Nonius. Abulen. & Lyran. pro putamine legunt *sputamine*, id est sputo, puta filum sputaticium: nentes enim & nectentes funes solent crebrò conspuere stuppam, vt tantò faciliùs eam stringant & torqueant. Vers. 9.

B Defecit anima eivs, et ad mortem vsqve lassata est,] id est in maximos angores animique angustias redactus est, vt ferè mortem mallet quàm contentissimam illam cum sua Dalila pugnam & importunitatem: ita multos vincit dæmon & caro continuatione & prolixitate tentationis, qui primò fortissimè ei restiterant: sensim enim hac duratione animi cum viribus languescunt & eneruantur, tandemque vinci se sinunt, cedunt & succumbunt, ni Dei auxilium assiduè imploratum adsit, & constantiam homini tribuat. Vers. 16.

Si rasvm fverit capvt mevm, recedet a me fortitvdo mea.] Hinc patet fortitudinem hanc admirabilem, & vires naturę superantem, fuisse qualitatem supernaturaliter Vers. 17. *Fortitudo Samsonis sita in capillis.*
C Samsoni inditam, sed cum pacto; si videlicet ipse Nazaræus esse perseueraret, & comam non tonderet, sed iugiter aleret. Vnde quia ipse sua culpa, iudicando scilicet Dalilæ suæ hosti & proditrici causam fortitudinis suæ, comam furtiua detonsione perdidit, idcirco fortitudinem hanc subduxit illi Deus: non subducturus illam, si sine culpa alopecia, alióue morbo aut incendio, alióue casu, aut vi illata illam perdidisset, vt rectè aduertit Abul. & Auctor de Mirabil. S. Script. apud S.August. lib. 2. c. 6. *Mandati*, ait, *dominici obseruatio donum fortitudinis conseruabat.* Fuit ergo donum hoc qualitas non transiens, sed permanens quamdiu ipse Nazareus & coma coronatus permaneret, non quòd coma hanc fortitudinem causaret, nec quòd in capillis fortitudo hæc consisteret (sita enim erat in lacertis, ner-
D uis, totóque corpore, ac magis in animo) sed quòd seruata coma esset conditio & signum Nazaræatus, pactíque diuini conseruatio, ideóque causa moralis huius fortitudinis ex Dei ordinatione. Quòd ergo Samsone opus aliquod heroicum aggrediente dicitur: *Irruit in eum Spiritus Domini*, non significat fortitudinem hanc in illo non fuisse permanentem, ac per singulos actus inditam, sed indicat nouum Dei instinctum, nouósque animos ad hoc illúdue machinandum illi à Deo fuisse immissos. Spiritus enim notat inspirationem, instinctum, animos & impetum ad quippiam audendum.

Ita S.Paulinus epist. 4. ad Seuerum, & S.Ambros. lib. 2. de Spiritu S. in Proœmio, quem audi: *Non ita est, vt tantam vim corporalium capillorum*

putemus. Sunt quidam crines religionis & fidei: crines Nazaræi in lege, perfecti in parsimonia, & abstinentia consecrati: quibus illa in typo Ecclesia, quæ Domini pedes oleo perfuderat, verbi cælestis vestigia detergebat. Tunc enim & secundùm carnem nouerat Christum. Isti videlicet crines, de quibus dicitur capillatura tua vt greges caprarum: ex illo capite pullulantes, de quo dictum est Caput viri Christus. Et alibi: caput eius aurum Cephas & crines eius abietes nigra.

Causa litteralis roboris Samsonis. Causa ergo litteralis cur durante coma Samsoni duraret & fortitudo fuit, quòd durante coma permaneret ipse Nazaræus, hoc est Deo consecratus. Nazaræi enim consecratio maximè consistebat in coma, vt dixi Numer. 6. Deus enim Nazaræatui Samsonis hoc fortitudinis donum quasi præmium assignabat.

Allegorica. Alleg. causa erat, quod per comam Nazaræi repræsentabat Christum Nazaræum & Nazarenum, à quo omnis fortitudo procedit: Christus enim est caput nostrum, & velamentum ornamentumque capitis nostri. Vnde S. August. serm. 107. de Temp. Fortitudinem, ait, non in pede, non in manu habebat, sed in coma, id est velamento: & in velamento Christus habebat virtutem, quando vmbræ legis veteris eum tegebant. Coma ergo Samson in velamento erat, quia in Christo aliud videbatur, aliud intelligebatur.

Tropol. Tropol. causa erat quòd capillus notat cogitationes & intentiones hominis; sicut enim à capite sano germinant sani capilli, sic ex mente bona oriuntur bonæ cogitationes, à quibus omnium virtutum fortitudo germinat.

Symbol. Symbolica causa fuit, vt indicaret Deus hoc esse donum suum: qua ratione enim vilis & exilis capillus, id est capitis pilus, per se tantam fortitudinem causare potuisset? Rursùm vt Deus moneret capillorum, id est rerum minimarum nobis exactam curam esse habendam. A minimis enim pendent maxima. Minima ergo da Deo, & ab eo obtinebis maxima; sin illa Deo neges & des rebus terrenis, perdes maxima. Audi S. Ephrem in serm. ascetico de vita Religiosa. *O miraculum ingens, ô obstupescendum: sicut namque leo animal generosissimum vnico saltem capillo in terra vinctum tenetur, atque humiliatur, ita profectò & ista virtus (quæ leoni comparatur) terrena qualibet cura, veluti capillo vno colligatur, & in terra marcescit atque vilescit. Quamobrem sobrium ac vigilem carissime te prabe, & teipsum vincens, maiusque admonens, capillum in te illum exiguum ac vilem abscinde: vt non in derisum venias, quemadmodum. Samson ille fortissimus, qui in vno momento & ictu oculi, sola asini maxilla armatus mille viros occidit, & quasi vnum capillum septenos validissimos funes amputauit; & seipsum à vinculis liberans, inimicos occidit, & Deo victoriam dedicauit: oratióque eius maxillam asini in fontem aquæ conuertit: Hic autem licèt tantus ac talis esset, adeóque multa præclara præstitisset, semet ipsum tamen per imprudentiam hostibus vinctum tradidit: humiliatusque valde est postquam crines ei ablati sunt, terribilesque illas suas & admirabiles vires colligauit ac perdidit. Quare & tu tibi ipsi attende, &c.*

Hinc S. Ambros. lib. 1. Offic. c. 26. capillos Samsonis vocat *inuicti crinis ornatum, prærogatiuam virtutis.* Et S. Paulinus ad Cytherium: *Samson, ait, vi capillorum potens, virtute crinitus sacra:* A Et: *ille recepit robur recretis crinibus.* S. Chrysost. ex variis in Matth. locis hom. 17. capillos Samsonis appellat *arcanum virtutis suæ martyrium*, id est testimonium.

An in solis capillis fortitudo Samsonis. Quæres, an Samsonis fortitudo in solis capillis, an etiam in reliquis cæremoniis Nazaræatus, ac præsertim in abstinentia à vino & sicera sita fuerit, vt si vinum biberet, fortitudinē amitteret, esto capillum intonsum seruaret? Affimat Abul. S. Basil. & alij mox citandi, & ratio est, quia ob Nazaræatum datum fuit ei hoc robur. Atqui Nazaræatus tam consistebat in abstinentia vini & siceræ, quàm in coma intonsa, ideóque Deus abstinentiam hanc tam seuerè præceperat non tantum Samsoni, sed & matri eius cap. 13. 4. idque vt doceret nos sanitatem & robur non consistere in vino, sed esse donum Dei, qui statuit B vt abstinentia sit mater tam roboris & sanitatis, quàm Sapientiæ & Sanctitatis, vt patet in priscis Anachoretis. Negat Serarius & alij. Ratio est, quòd Samson hîc solùm capillorum meminerit, in iisque suam fortitudinem sitam asseueret. Porrò sciuit hoc Samson indicante hoc matre, vel reuelante Angelo, vel inspirante Deo. Vtraque sententia est probabilis, sed prior probabilior.

AT ILLA DORMIRE EVM FECIT SVPER GENVA SVA.] Putat Noster Delrio lib. 3. Disquis. Magic. p. 1. q. 2. Dalilam papauer aliáq; soporifera Samsoni in cibo vel potu dedisse, vt fortiùs dormiret, nec expergisceretur in detonsione capillorum, idque à similibus mulierculis C factitatum docet ex Virgilio, Apuleio & Cæsario. Addunt alij propinasse ei vinum, quod in Sorec, vbi ipsa habitabat, erat præstantissimum; nam *sine Cerere & Baccho friget Venus*, & *in vino luxuria*, ait Apost. Ephes. 5. 18. *Et Venus in vinis, ignis in igne furit.* Vnde & Iosephus Samsonem vocat ebrium; idem insinuant S. Ambros. Epist. 70. S. Basil. Orat. 1. & 2. de Ieiunio, & Theodor. quæst. 50. in lib. 3. Reg. Quod si verum est, iure meritóque Samson permissus est à Deo incidere in somnum, in eóque perdere comam, & cum ea fortitudinem, quia contra legem Nazaræatus vinum bibit, & contra legem temperantiæ plus æquo bibit. Negat tamen idipsum Abul. quia Script. nullam vini vel temulentiæ facit mentionem, factura vtique, si ipse per eam Nazaræatum suum adeo à Deo commēdatum infregisset. D Sed audi S. Basil. hom. 1. de ieiunio: *Quæ res fortissimum virum Samsonem inexpugnabilem reddidit? An non ieiunium? Cum ieiunio in vtero matris conceptus est, cum ieiunio educatus est, ieiunio in virum adoleuit, quod ieiunium Angelus matris indixerat: Quicquid sequitur è vinea ne edat, vinumque & Siceram ne bibat. Ieiunium prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legum latoribus subministrat sapientiam, bona animæ custodia, corpori tutus conuector, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium.* Et hom. 2. exaggerat dicens: *Ieiunium magnum illum Samsonem educauit, idque quamdiu viro adfuit singulis conflictibus milleni hostes prostrati sunt, vrbium portæ subruptæ sunt leones robur manuum illius non sustinuerunt. At simul atque sobrietas ac scortatio corripuit homi-*

VERS. 19.

nem, captus est ab hostibus atque excæcatus, pro ludo expositus est pueris alienigenarum. Ex quibus concludit S. Hieron. lib. 2. contra Iouinian. *Quàm pulchra res quæ placat Deum, leones mitigat, dæmones terret.*

ET RASIT SEPTEM CRINES EIVS,] hoc est septem cincinnos, quibus constabat, & in quos distincta erat Samsonis cæsaries, ne si tota sparsa diffluerct, oculos eius totámque faciem velaret. Ita Abulens. Alij per septem crines accipiũt omnes crines. Septenarius enim est symbolum vniuersitatis. Allegor. Sicut Dalila totondit crines Samsonis, Sic Iudæi per noctem Passionis Christi illudentes ei, eius capillos vulserunt, vel raserunt, iuxta illud Isaiæ 50. v. 6. *Genas meas dedi vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus in me.* Item cum milites corona spinea comam eius lacerarent.

Mysticè S. Ephrem tom. 1. serm. aduersus improbas mulieres: *Septem crines in capite gestabat Samson, qui septiforme lumen designabant gratiæ.* Et postea: *Mysterium fortitudinis ipsius inter dormiendum noctu per dolum deprædans mulier, illum iam nudum atque inermem circumuenit.* Et pluribus interiectis, hæc mulieri malæ dat epitheta & malitiæ elogia: *Quid est mulier? Naufragium super terram, fons nequitiæ, thesaurus immunditiæ & malitiæ, mortifera conuersatio atque confabulatio, oculorum pernicies, animarum exitium, cordis spiculum, iuuenum perditio, sceptrum inferni & concupiscentia præceps. Quid est mulier? causa diaboli, requies serpentis, diaboli consolatio, dolor inconsolabilis, caminus succensus, eorum qui saluantur offensio, malitia incurabilis, diurna confabulatio, hospitium lasciuorum & officina dæmonum. Quid est mulier? amor flagitiosus, bestia impudens, incontinentissimus impetus, effrænatum os rerum arcanarum, triumphus tenebrarum, dux delictorum, oblectamentorum magistra, insatiabilis concupiscentia, nequitiæ & æterni supplicij conciliatrix. Quid mulier? prudentia terrena, vini socordia, concumbens incontinentia, excitata cura, vipera vestita, pugna voluntaria, quotidiana calamitas, procella domus, viri naufragium, immanis bellua, adulterorum diuersorium, arma diaboli, experita rabies, exornata mors, vt non immeritò dictum sit à Sapiente: Breuis omnis malitia super malitiam mulieris.*

Epitheta mulieris malæ.

ET COEPIT ABIGERE EVM ET REPELLERE: STATIM ENIM AB EO FORTITVDO RECESSIT.] Tale est meretricum ingenium, vt virorum opes virésque exhauriant, mox inopes paupérésque repellant. En tibi vt tanta Samsonis virtus ab imbelli muliercula prosternitur, & prostrata illuditur?

Ex hoc facto Samsonis & Dalilæ orta est historia, vel potiùs fabula Gentilium de Nisi Megarorum regis, sub idem hoc tempus regnantis, coma adeo cælesti, vt quamdiu eam seruaret, nec vinci, nec regno pelli posset; sed Scylla Nisi filia amore Minois vrbem obsidentis dementata, Patri dormienti comam resecuit, itaque patrem & patriam hosti prodidit. Verùm Minos Scyllam vtpote tam infamem parricidam exhorruit, eamque pedibus colligatis in mare præcipitem dedit dicens:

Nisi coma est coma Samsonis.

Di te submoueant, ô nostri infamia sæcli
Orbe suo, tellúsque tibi pontúsque negetur.

A Ita ex Pausania, Seruio, Appollidoro & aliis Martinus de Roa lib. 5. Singul. c. 7. & Serarius q. 16. qui & addit: Alij, vt Ouidius, tradunt eam furiis correptam & agitatam seipsam in pelagus præcipitem dedisse, ac ob Minois imprecationem, in auem migrasse, qua quia Græcis κείρειν est tondere, suo sibi perpetuum dedecus ac infamiam nomine conflaret.

Pluma fuit, plumis in auem mutata vocatur
Ciris, & à tonso est hoc nomen adepta capillo.

Quibus omnibus quid significatur aliud, quàm funestus facinorum omnium exitus, propudiosum scelerum dedecus, infamis libidinum merces? Et nostra quidem Ciris Dalila est, cuius etsi extrema ignoramus, imò & depensas ei à Satrapis pecunias videmus vers. 18. nihil tamen dubitandum, quin & diris conscientiæ agitata furiis suorum pœnas dederit flagitiorum.

B QVEM CVM APPREHENDISSENT PHILISTHIIM, STATIM ERVERVNT OCVLOS EIVS,] vt si fortitudo ipsi rediret, illam ei inutilem redderent, cum non videret quem feriret, itáque immunes & securi ab eo forent. Samson excæcatus à Philisthæis fuit typus Christi, oculis velati in Passione à Iudæis illi illudentibus, æquè ac excæcationis Iudæorum, quæ inde secuta est. Ita S. August serm. 107. de Temp. VERS. 21.

Iustè, congruáque pœna Samson priuatur oculis, quia eis lasciuè aspexerat & concupierat Dalilam, quæ proinde iusto Dei iudicio eius captiuitatis & cæcitatis fuit causa. *Visu*, ait S. Hieron. in c. 28. Ezech. *quia malè fuerant abusi, Samson & Sedechias priuantur*; nimirum libido excæcat oculos tum corporis; quia Spiritus visiuos exhaurit; tum potius mentis. Fuit tamen hæc pœna ei salubris: nam per cæcitatem oculorum corporis aperti sunt oculi mentis, vt ex pœna agnosceret culpam, de eáque pœniteret, pœnitensque Deum inuocaret, itaque cum eo in gratiam rediens fortitudinem suam ab eo reciperet.

C

Tropol. audi S. Gregor. lib. 7. Moral. cap. 13. *Plerumque*, ait, *priùs oculus contemplationis amittitur, & post, per carnis desideria, huius mundi laboribus animus subiugatur, prout testatur Samson ab Allophylis captus, qui postquàm oculos perdidit, ad molam deputatus est: quia nimirum maligni spiritus postquàm tentationum stimulis intus aciem contemplationis effodiunt, foras in circuitum laborum mittunt.* Et S. Brigitta lib. 4. c. 126. à tribus hostibus Episcopo cauendum monet. *Quorum secundus pungit oculos, vt est*, inquit, *pulchritudo mundi & possessiones terræ: apparatus rerum & vestium: fauores hominum & honores. Cum enim omnia ista appetuntur & offeruntur, sic excæcant oculos animæ & rationis, quòd dulcius videatur stare cum Samsone ad molam curæ mundalis, quam cum sponsa Ecclesia ad dispensationem curæ Pastoralis.*

D

Audi & S. Paulinum Epist. 4. *Cæcitate Samsonis, quàm corporeis tantùm captus ocul.s, spiritales non amisit, illuminor ad intellectum bonum, vt exemplo illius sciã, quos magis debeam oculos habere. Non enim inuocasset ille vir Dominum in sua virtutis auxilium, nisi mentis oculos habuisset incolumes, quibus lumen est Christus, in cuius lumine videbimus lumen.* Et postea: *Et mortem mihi Samsonis & cæcitatem volo, vt viuam & videam Deo: Nam forsitan ille receptis propter futurum mysterium in coma viribus, recipere*

ſimul, vt amiſerat, oculos ideo non deſiderauit; quia virtus illa cæleſtis gratiæ internis ſana luminibus corporeorum egebat obtutu. Vnde ex cæcitate hoc morale elicit documentum: *Hoc igitur exemplo & nos contentis ad Dominum ſenſibus, carnales oculos ſæcularium rerum auerſione cæcemus, quibus orbari propheta deſiderabat cum diceret: Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Et Dominus ipſe oculis Iudæorum cæcitatem præferens dicit: Si cæci eſſetis, peccatum non haberetis. Reminiſcamur qua pernicie illis in paradiſo oculi ſint aperti; quos tamdiu habuerunt illuminatos Deo, quamdiu clauſos habuere peccato. Nam tum demum pubertatis vt ætatis ſuæ hauſerunt pudorem, cum bona conſcientiæ caſtitatem, cuius lumine veſtiebantur, præuaricationis crimine perdiderunt. Et ideò veri luminis damnum eſt ad vſum tenebrarum vti luminibus, & oculos in terrena defixos cæcare cæleſtibus. Illuminatur autem anima tali cæcitate, quæ deſpicit mundum, vt conſpiciat Deum.*

VINCTVM CATENIS ET CLAVSVM (Hebr. *ligarunt eum* נחשתים *nechuſtaim*, id eſt *duobus aneis* aut *chalybeis vinculis*) IN CARCERE MOLERE FECERVNT.] *Molere*, id eſt *molas truſatiles* (quibus olim frumentum commolebant mancipia in piſtrino) *cum verſare* & circumagere coegerunt.

Tropol. S. Paulin. epiſt. 4. ad Seuerum: *Qui peccatum operatur, ait, ac mola vitæ ſuæ hoſtile triticum molit, vt Zabolum* (id eſt diabolum) *paſcat, cui panis ſit anima, quæ ſibi fames eſt.*

Rabbini moderni & priſci, teſte S. Hieron. in c. 47. Iſaiæ v. 1. pro molere accipiunt actum venereum, quaſi ad eum coëgerint Philiſthini Sāſonem, vt ex eo ſimile ſemen, id eſt proles fortes elicerent, vt ſcilicet ipſe eis gigneret nouos Samſones, qui Hebræis talionem redderent, eoſque opprimerēt, ſicut Sāſon oppreſſerat Philiſthæos.

Verùm apage hanc obſcœnitatem: illa ſe paſcant Rabbini obſcœni, æquè ac Gentiles, qui teſte Apollidoro lib. 2. Biblioth. tradunt Theſtium Regem filias ſuas quinquaginta Herculi dormienti ſuppoſuiſſe, *ſumma ope adnitens, vt Herculis ſemine repletæ omnes ſibi nepotes procrearent.* Idem tentarunt Saracenæ feminæ apud Patrem Gaſparem Barzeum, Armuzij Samſonem, ſed fruſtra, vti refert Noſter Trigautius in eius vita.

Vers. 22. IAMQ; CAPILLI EIVS RENASCI COEPERANT.] Veriſimile eſt ait, Abul. quòd tunc Samſon ad cor reuerſus, ſuæ fornicationis & imprudentiæ pœnitentiam egerit, ac rurſum ſeruauerit regulā vitámq; Nazaræorum, itaque ſe Deo reconciliarit, ac creſcentibus capillis paulatim donum fortitudinis recuperarit & à Deo receperit. Idem aſſerit Auctor de Mirabil. S. Script. apud S. Aug. l. 2. c. 6. Arias, Serarius, & alij. Hinc etiam colligitur Samſonem non diu fuiſſe detētum captiuum, nam capilli reſecti illico recreſcunt.

Tropol. S. Paulinus epiſt. 4. *Illam, ait, ſpeciem, quæ in illo Samſone vel recrinito vel moriente retexitur, & in omnem Chriſti famulum conuenire arbitror: homo enim, qui præuentus fuerit in aliquo peccato, & ſalubriter pœnitendo ad inſtaurationem gratiæ quaſi capillis renaſcentibus reuertitur, ponens vt arcum æreum brachia ſua, id eſt fidem ſpei veræ, & ſpem fidei non fictam, exercens idem, ad prælium manus ſuas operibus pietatis, cuius exercitatio ad omnia vtilis eſt: tū vt quibuſdam bonæ conſcientiæ & fidei firmæ lacertis valens audebit inuadere, & poterit vertere inimicorum columnas: quæ quidem ſunt columnæ hoſtilis domus quibus nititur, in qua velut noſtri victor epulatur, illudens capitis, ſi membris noſtris, vt armis ſuæ iniquitatis vtatur.*

VT IMMOLARENT HOSTIAS MAGNIFICAS DAGON DEO SVO.] Quis & qualis fuerit Dagon dicam 1. Reg. 5. 2.

ET ANTE EOS LVDERET,] Saltando murum & morionem agendo. Ecce Philiſthæi hîc illudunt Samſoni quaſi ſcurræ, vti Iudæi Chriſto patienti, dicentes: *Prophetiza, quis eſt qui te percuſſit?* Vide ad quam indigna deductus ſit Samſon Iſraëlis Iudex & princeps. Vnde Abul. eius ſortem miſerans quæſt. 35. exclamat: *O admiranda Samſonis calamitas? ô Iudaici populi grauiſſima infelicitas & opprobrium? fortiſſimus ille virorum, atque toti populo ſtupendus, ipſoque nomine terribilis Samſon, qui leones ſeuiſſimos ſaſli manus ictu domuerat; magnos hoſtilis exercitus cuneos ſundens inauditam omnibus ſæculis ſtragem egerat, & quod mirabilius eſt tanta facilitate, vt facilius ſibi agere quā nobis cogitare foret. O nimis plangende vir, imò virorum flos, qui omnes viribus ſuperans ſola prudentia caruiſti, & miſerabilis mulierculæ pulchritudine tractus, & fallacibus lachrymis deceptus in extremam decidiſti ſortem; ita vt cunctorum, quos legerim, miſerior factus, turpiter ab hoſtibus vtróque priuatus lumine, in æternum totius populi Hebræorum opprobrium ad molam aſinariam molare cogaris.* Vers. 25.

Porrò quomodo Samſon fuerit typus Chriſti, audi docentem S. Auguſt. ſerm. 107. de Temp. *Samſon Chriſtum ſignificabat. Verùm mihi videor dicere, ſed cōtinuo occurrit cogitantibus: Et Chriſtus vincitur blanditijs muliebribus? Et Chriſtus quomodo dicitur ad meretricem intrare potuiſſe? Deinde & Chriſtus capite nudatur, capillo radit ur, virtute ſpoliatur, alligatur, excæcatur, illuditur. Euigila fides, attende quid ſit Chriſtus, non ſolùm quid fecerit, ſed etiam quid paſſus eſt Chriſtus. Quid fecit? Operatus eſt vt fortis; paſſus vt infirmus. In vno intelligo vtrumque, video fortitudinem filij Dei: video infirmitatem filij hominis.* Et paucis interiectis: *Quædam fecit Samſon ex perſona capitis, quædam ex perſona corporis: totum tamen ex perſona Chriſti. In eo enim quod virtutes & mirabilia operatus eſt Samſon, caput Eccleſiæ Chriſtum ſignificabat: in eo autem quod prudenter fecit, illorum qui in Eccleſia iuſtè viuunt imaginem geſſit. Vbi forte præuentus eſt & incautè egit, eos qui in Eccleſia peccatores ſunt figurauit.*

VT TANQVAM COLVMNAS, QVIBVS OMNIS IMMINET DOMVS.] Samſon hîc typus fuit Chriſti manus extendentis ad duo crucis extrema, quibus colliſit & oppreſſit dæmones, peccatum & gehennam. Sic ergo ipſe ſuos interemptores interemptus oppreſſit, & illius paſſio facta eſt interfectio perſequentium, ait S. Auguſt. ſerm. 107. de Temp. Vers. 26.

Domus multi cenſent domum hanc fuiſſe ſacram, ſiue Templum Dagon. Nam v. 22. dicuntur Philiſthæi immolaſſe hoſtias Deo ſuo Dagon, indéq; epulati ob captum Samſonem: hoſtiæ autem immolabantur in domo ſacra, puta in templo. Ita Suidas, Abul. Dion. Serarius, Salianus & alij. Hinc Philo lib. de plantat. Noe, docet olim conuiuari ſolitos in templo, vt cum Deo modeſtè & religiosè conueſci viderentur: Addit- *Samsō moriens typus Christi in cruce.*

que: *ex hoc more* natam aiunt vocem *μεθύειν* (id est exhilarari, inebriari) *quasi μετὰ τὸ θύειν* (post Sacrificium) *quia post sacra prisci demum indulgebant poculu*. Sic c. 9. 27. Sichimitę in fano Dei Berith inter epula & pocula maledicebant. Abimelech; Ibi ergo idolis suis immolabant, indéque idolothyta, id est idolis immolata comedebant, vt docet Apost. 1. Cor. 8. 10. Ibi quoque laudes Diis suis canebãt, & deinde omni luxus & luxuriæ genere lasciuiebant, vti fecere Hebræi adorantes vitulum aureum. Exodi 32. & 2. Machab. 6. v. 4. Daniel. 5. 4. Idem testatur Virgil. Æneid.

Accedit quòd domus priuatæ non sint tam amplæ, vt capiant tria millia spectantium, nec habeant aulas tam amplas, vbi Samson ludens à tribus millibus conspici potuisset: templa verò ad hoc capacia permulta sunt.

VERS. 27. AC DE TECTO ET SOLARIO TRIA CIRCITER MILLIA.] Tecta enim in Palæstina erant plana, habebántque fenestras ita dispositas, vt per eas spectantes videre possent quicquid erat in infima domus parte, vt Samsonem hîc saltantem. Ita Abul.

VERS. 30. MORIATVR ANIMA MEA CVM PHILISTHIIM.] Est Synecdoche. Anima enim mori nequit, cum sit immortalis. Anima ergo quasi pars præcipua ponitur pro toto homine. q. d. moriar ego. Aut certè anima mori dicitur non in se, sed in corpore. q. d. moriatur anima corpori, vt illud deserat, nec ampliùs viuificet. q. d. moriar ego, dummodo moriantur Philisthæi. Opprimam ruina domus Philisthæos hostes Israëlis, etsi ego eadem opprimendus sim. Morte mea emam mortem hostium & vitam ciuium.

Samson non peccauit se occidendo.

Dices, Samson hîc occidit seipsum, ergo fuit sui homicida; Ergo peccauit mortaliter, cúmque in hoc peccato obierit, est damnatus. Resp. S. Aug.

1. hîc & lib. 1. de Ciuit. c. 21. Sãsonem non peccasse, quia se occidit ex Dei instinctu: Spiritus, inquit, latẽter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat, adeóq; hîc preces eius exaudiuit, & pristinam fortitudinem ad id faciendum restituit.

2. Resp. Secundò: non peccauit hîc Samson, quia columnas domus concussit hoc fine, vt eius ruina omnes Principes Philisthinorum, plurimósq; è populo opprimeret, itáq; insignem hostibus suis cladem inferret. Licèt enim ipse hîc priuatam tantùm excæcationis suæ vltionem à Deo flagitet; tamen quia ipse publicus erat populi sui Iudex vindexque, & quia Apostolus Hebr. 11. cũ à fide & fortitudine commendat, & quia Deus hîc supernaturaliter eum ad hanc ruinam adiuuit; hinc omninò verisimile est, ipsum omnem hanc vltionem retulisse ad Dei honorem & Reipub. Suæ bonum, vtque laudes Idolo Dagon à Philisthæis ob se captum attributas adimeret, & Deo vero restitueret.

Itáque Samson hîc propriè & Physicè seipsum non occidit, vti fecisset si gladio se transfodisset, vel caput ad columnam allisisset; sed permisit tantùm se communi cum hostibus ruina opprimi, sicut Eleazar videns Elephantem regium illi se supposuit, eumque occidit, ac eius ruentis mole obrui se permisit, vt populum liberaret 1. Machab. 6. 46.

Nec etiam se occidit morali imputatione, quia directè intendebat Philisthæos occidere, se verò indirectè & permissiuè tantùm eadem clade, quã

A euadere non poterat, inuoluere, quod sicut magnæ fortitudinis fuit, sic & magna pro præteritis culpis fuit pœna & satisfactio. *Non eligitur*, inquit Caiet. *in huiusmodi casibus mors propria in seipsa: sed per se eligitur mors hostium, & concomitans propria mors toleranda admittitur propter bonum vltionis. Sic Princeps exercitus prostratus in hostes, mortem propriam concomitantem non respuit.* Sic & Lyran. & Frãc. Victoria Relect. 10. de Homicid. in fine, Dom. Soto lib. 2. de Iust. q. 9. art. 8. Lessius lib. 2. de Iustit. c. 9. dub. 6. n. 33. Quin & S. Ambr. epist. 70. ait Samsonem in morte seipsum vicisse: *Etsi incomparabilis*, inquit, *in hac vita fuerit, tamen in morte seipsum vicit, & insuperabilem gessit animum, vt contemneret, & quasi pro nihilo haberet vitæ finem omnibus formidolosum. Virtutis igitur fuit quòd victoriarum numero diem clausit, nec captiuum exitum,*

B *sed triumphalem inuenit. Denique non telis, sed cadaueribus hostium pressus humatus est, proprio tectus triumpho.* Hæc Ambr. & S. Paulin. ad Cytheriũ *Qui seruus gloriante vixerat Hoste, obruto victor cadit.* Denique Bachiarius epist. ad Ianuar. de recipiendis lapsis, Samsonem vocat martyrem, quòd pro Dei religione & honore vltrò occubuerit, sed abusiuè. Sic enim milites contra hæreticos & Turcas pugnando occumbentes essent martyres, quod nemo dicet; martyr enim non pugnat, sed patitur.

Symbol. Disce hîc quàm vanæ sint vires, æquè ac opes omnésque res mundi. En tibi lacertosus Samson viribus suis periit. Sic & Milo Crotoniates, qui pugno ferocem taurum occidebat,

C cúmque humeris ferebat per milliare, suis viribus occubuit. Nam senex effectus per syluas vadens, volens experiri pristinas vires, cum quercum diffringeret, partibus diffractis vi sua rursus coëuntibus captus & collisus est. Sic pugnacissimi milites pugnando, peritissimi natatores natando occumbunt.

Hercules est Samson.

Denique multi censent ex historia Samsonis Gentiles mutuatos esse gesta fabulásque sui Herculis; cum reuera alius non fuerit Hercules, quàm Samson. Ita Phiastrius lib. de Hæres. cap. 8. *Pagani*, ait, *fortes viros ex Samsonis figura vsurpantes, Hercules nuncuparunt.* D. August lib. 18. Ciuit. cap. 19. *Hebræorum Iudex Samson, cum mirabiliter fortis esset, putatus est Hercules.* Otho Frisingensis lib. 1. cap. 25. *Fortissimum Samsonem, ob incredibilem fortitudinem Herculem putabant.*

D Pererius in Genes. cap. 49. prophetia 6. *Fuit talis reuera Samson robore corporis ac fortitudine animi, qualem fuisse Herculem ambitiosè mendacio finxerunt Græci.* Martinus de Roa lib. 5. singularium cap. 7. *Herculis labores, vires & ærumnas ex Samsonis historia veteres depinxere.*

Prob. 1.

Probant primò, quia pleræque Gentilium fabulæ acceptæ sunt à S. Script. vt fabulæ Titanum ex historia gigantum: diluuium Deucalionis ex diluuio Noe: incendium Phaëtontis ex incendio Sodomæ: campi hortique Elysij ex paradiso terrestri, &c. vti docet Origen. lib. 4. contra Celsum, S. Iustin. Apol. 1. Clemens Alex. 1. Strom. Tertul. in Apologet. Nazian. orat. 20. S. Hieron. in cap. 5. Amos, S. August. 2. doctr. Christ. c. 28.

Secundò,

2. Secundò, quia Hercules dicitur vixisse eodem sæculo quo Samson. Vnde Euseb. Præfat. in Chron. *Mihi*, ait, *videntur Hercules & Samson non multùm inter se distare tempore: siquidem ambo circa Troiæ captiuitatem fuerunt.* Sic & S. August. lib. 18. de Ciuit. c. 12. *His*, ait, *temporibus Hercules in Tyria Calias Syria clarus habebatur.*

3. Tertiò, quia Hercules celebris erat, & colebatur quasi hæros & Deus magnus à Tyriis & Palæstinis, teste Herodoto lib. 1. c. 20. Cicerone lib. 3. de Natura Deorum, Plinio lib. 37. c. 5. & S. August. loco iàm citato. Atqui ibidem, putà in Iudæa, quæ Philisthinis Tyriisque contermina est, floruit Samson. Rursum Hercules non gladio, sed claua pugnabat, vnde cum claua pingitur. Sic & Samson non ense, sed maxilla asini, quasi claua Philisthæos mactauit.

4. Quartò, quia Hercules Græcè ἡρακλῆς fuit symbolum solis; Samson autem Hebr. idem est quod paruus sol, vti dixi cap. 13. 24. Audi Macrobium lib. 1. Saturn. c. 20. *Et reuera Herculem solem esse vel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud est nisi heras, id est aëris cleos, quæ porro alia aëris gloria est, nisi solis illuminatio; cuius recessu profunditate occulitur tenebrarum? Præterea sacrorum administrationes apud Ægyptios multiplici actu multiplicem Dei asserunt potestatem, significantes Herculem hunc esse.* Duodecim labores Herculis sunt duodecim signa Zodiaci, quæ sol quotannis percurrit & conficit.

Quintò & maximè, quia gesta Herculis similia & quasi eadem sunt gestis Samsonis. Hercules enim Leonem interfecit, vnde & pingitur cum Leonis exuuiis, sic & Samson. Hercules vt se suosque liberaret, maximos subiit labores & agones; sic & Samson. Audi Serarium q. 36. Herculis Nemæus Leo, nonne Samsonis Thamnathæus leo est? Hydræ, Centauri, Stymphalides aues, aliáque id genus commentitia, nonne Ascalonitarum, Gazæorum, Philisthæorúmque aliorum impetus innuant, maioribúsque omnia mendaciis cumulant? Quid duæ Herculis columnæ, nonne illæ duæ sunt, quas concussit, & per quas quendam velut malorum Oceanum in Philisthæos immisit Samson? Fœda item Herculis apud Omphalem seruitus & effeminatio, de qua lib. 3. & 7. contra Celsum Origenes; cæteráque eius vitæ impuritas, ac libido, nonne Samsonis in Gazæa meretricè ac Dalila petulantiam acerbámque seruitutem clamat? Eiusdem verò Herculis post homicidia libidinosque pœnitentia, de qua idem Origenes, lib. 3. contra eundem Celsum, & Plinius lib. 35. c. 11. iteratæque per Thestium & Eumolphum expiationes, ac Eleusiniorum sacrorum initiationes, quid nisi Samsonis pœnitudinem, sacrique Nazaræatus religionem ac renouationem indicant? Mors in Oeta monte vltrò ac sponte suscepta, de voluntario etiam Samsonis interitu non omninò nihil significat.

Denique in Samsonis vita planè cernitur illud Herculeum.

Melior mihi dextera linguâ est.

A MVLTÓQVE PLVRES INTERFECIT MORIENS, QVAM ANTE VIVVS OCCIDERAT:] Occidit enim moriens omnes Principes Philisthinorum, & tria millia è populo. Minus verè ergo Philo Biblicus asserit eum moriendo oppressisse 40. millia hostium. Hoc est quod intendebat Samson, scilicet Philisthinis ingentem cladem inferre, per quam Hebræos ab eorum seruitute liberaret, etiamsi sciret se eadem ruina opprimendum. Morte ergo sua peperit vitam & libertatem populi sui. Atque hac in re fuit typus Christi, qui plures occidit moriens quàm viuens; quia morte sua eneruauit vires dæmonum, peccati, mortis, gehennæ, nosque ab eorum iugo liberauit. Nam vt ait S. Paulinus Epist. 4. *In Christi passione Zaboli (id est diaboli) domus cecidit, & regnum mortis solutum est. Itaque mortem ipsam moriendo destruxit, soluens inimicitias in carne sua, & faciens vtrumque* B *vnum, id est hominem & Deum, quem in scipso connexuit Deus & homo Christus Iesus.* Vers. 30.

Sic Iudas Machabæus in vltima pugna cum paucis contra plurimos confligens, & occumbens, plures occidit moriens quàm viuens. Ita noster Edmundus Campianus Angliæ Samson, qui primus è Societate Iesu pro Orthodoxa fide generosè occubuit, plures conuertit moriendo sua pietate, modestia, fortitudine, hilaritate, quàm viuens prædicando, vti mihi narrarunt occulati testes, imò tunc ab eo conuersi. Ita martyres plures occiderunt, imò viuificarunt moriendo quàm viuendo, quia plures conuerterunt sua patientia, *constantia*, *alacritate* in morte, quàm viuentes suis exhortationibus, vnde in vitis Martyrum legimus iam centum, iam trecentos, iam C mille, iam tria vel quinque millia fuisse ad Christum conuersos: nimirum *sanguis martyrum semen est Christianorum*, ait Tertul. in Apologet.

Huic simile est quod narrant Græci de suo Achille. Achilles enim ab Apolline telis confixus, & lethaliter sauciatus acriùs inuasit Troianos, pluresque cecidit, alios in fugam egit, ita vt Troiani etiam ad eius occisi cadauer, quasi adhuc spiraret cædes, non auderent accedere. Quin & moriens fugientes Troianos compellans: *Heu meticulosi Troiani*, inquit, *ne mortui quidem meæ hasta vos fuga subtrahere poteritis, sed morte pœnas luetis vestris furijs. Vt dixit, illi exhorruerunt, perinde ac vt in montibus hinnuli vocem rugientis Leonis expauescunt formidolosi*, ait Q. Calaber lib. 3. Paralipom.

Deniquè noster Salianus in Epitaphio Mau- D solæi Samsonis, inter alia hæc ei dat elogia: *Samson hæros mille prodigijs inclytus, imò totus ipse prodigium, &c. Columnas ingentes multorum millium sedem quassat & concutit, & cum vniuerso Dagonis templo deijcit ac deuoluit in præceps, & suis moriens oppressus Trophæis, hostem ac seruitutem populi sui eodem sepulchro concludit, in quo sol rutilans (Samson enim Hebr. idem est quod Sol) & orbitam suam nullo remorante decurrens, & cursum amisit & lucem. Anno mundi* CIↃ CIↃ IC CCC IC. *ætatis* XXXIX. *ante veri Samsonis ortum* CIↃ CLIV.

ALTERA PARS LIBRI.

In qua post gesta Samsonis & Iudicum, aliæ quædam historiæ, quæ sub idem tempus contigerunt, attexuntur; nimirum cap. 17. scelesta in tribu Ephraïm idololatria c. 18. Danitarum expeditio, vrbisque Laïs expugnatio, ac lapsus in idololatriam. c. 19. tribus Benjamin stuprum. c. 20. eiusdem excidium. c. 21. eiusdem restauratio.

CAPVT DECIMVM-SEPTIMVM

SYNOPSIS.

Mater Michæ dat ducentos argenteos ad conficiendum idolum: quare Michas fecit Ephod & Theraphim, vnúmque è filijs Sacerdotem creauit. Mox. v. 7. Leuitam peregrinantem in domum recipiens, eundem sui idoli sacerdotem constituit.

1. FVit eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas, 2. qui dixit
matri suæ: Mille & centum argenteos, quos separaueras tibi, & super quibus me
audiente iuraueras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Cui illa respondit: Benedictus
filius meus Domino. 3. Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei: Conse-
craui & voui hoc argentum Domino, vt de manu mea suscipiat filius meus, & faciat
sculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi. 4. Reddidit igitur eos matri
suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, vt faceret ex eis sculptile
atque conflatile, quod fuit in domo Michæ. 5. Qui ædiculam quoquè in ea Deo
separauit, & fecit ephod, & theraphim, id est, vestem sacerdotalem, & idola: imple-
uitque vnius filiorum suorum manum, & factus est ei sacerdos. 6. In diebus
illis non erat rex in Israel, sed vnusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc facie-
bat. 7. Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem Iuda, ex cognatione eius:
eratque ipse Leuites, & habitabat ibi. 8. Egressusque de ciuitate Bethlehem,
peregrinari voluit vbicumque sibi commodum reperisset. Cumque venisset in montem
Ephraim, iter faciens, & declinasset parumper in domum Michæ, 9. interrogatus
est ab eo vnde venisset. Qui respondit: Leuita sum de Bethlehem Iuda, & vado vt
habitem vbi potuero, & vtile mihi esse perspexero. 10. Dixitque Michas: Mane
apud me, & esto mihi parens ac sacerdos: daboque tibi per annos singulos decem argen-
teos, ac vestem duplicem, & quæ ad victum sunt necessaria. 11. Acquieuit, &
mansit apud hominem, fuitque illi quasi vnus de filijs. 12. Impleuitque Michas ma-
num eius, & habuit puerum sacerdotem apud se, 13. Nunc scio, dicens, quòd
benefaciet mihi Deus habenti Leuitici generis Sacerdotem.

FVIT EO TEMPORE VIR QVIDAM DE MONTE EPHRAIM NOMINE MICHAS] *Eo tempore*, quo videlicet gesta sunt quæ hoc libro Iudicum continentur, quæ quia potissimum erant, huius libri argumentum, Auctor prius ordine enarrare voluit, & tam longam quatuor sequentium capitum narrationem in finem libri reiicere. Ita Lyran. Abulen. Salianus, Carthus. Et alij.

Quando contigit idololatria Michæ?

Quæres, quando contigerunt ea quæ hisce capitibus sequen. recensentur? Resp. Serarius q. 14. contigisse paulò post mortem Samsonis, antequàm Heli ei succederet, vti hîc collocantur. Verùm alij passim censent contigisse ante tempora Iudicum, paulò post mortem Iosue, viuente Caleb, & maioribus illi coæuis, vt colligitur ex c. 20. 27. vbi dicitur hæc contigisse viuente Phinees Pontifice, qui fuit filius Eleazari filij Aaron, ac penè coæuus Iosue. Et c. 18. 30. consecratus dicitur sacerdos Ionatham filius Gerson filij Mosis: & ex eo quod tunc ab Hebræis nec dum expugnata esset Ierusalem, quæ tamen expugnata legitur Iudic. 1. 8. vt patet c. 19. 11. ita Abulens. q. 1. & 16. Lyranus, Masius in Iosue c. 19. v. 47. Ribera in Osee c. 10. & alij. Rabbi verò hîc inter se dissentiunt. Alij enim putant hæc accidisse sub Iosue adhuc viuente, sed præ senio languente, nec idololatris obsistente: alij vt Raschi & Leder Olam hæc collocant sub Othoniele; Alij sub Aod secundo Iudice: sed verius est hæc paulò ante Othonielem contigisse, nimirum paulò post mortem Calebi & Seniorum, qui Iosue vlt. v. 31. post Iosue dicuntur multo vixisse tempore, putà quindecim, vel vt Salianus, 17. annis: hi enim si vixissent, non permisissent idololatriam publicam in Israëlem induci. Vnde sub iis Israël ibidem dicitur seruiisse Deo: iis autem mortuis subintroiit idololatrio, cuius origo & ingressus hîc describitur; ob quam Deus illicò in Israëlem misit Chusan regem Mesopotamiæ, qui cum affligeret. Vnde Israël afflictus, pœnitens ab idolis ad Deum rediit, Deúsque misit Othonielem primum Iudicem, qui eum à seruitute Chusan liberauit, vti dictum est cap. 3. v. 8. Accedit, quòd Danitæ ideò quæsiuerunt nouas sedes in Laïs c. 18. quia ab Amorrhæis arctabantur in montibus, cùm tribus Iuda duce Caleb, ac cæteræ tribus Chananæos suos debellassent, vti narratum est c. 1. 34. Vnde Iosephus lib. 5. Antiq. c. 2. post mortem Iosue & bella Calebi, ac pacem à cæteris tribubus cum Chananæis initam, statim subiunxit hanc Danitarum contra Laïs expeditionem. Quare historia quinque sequentium capitum recto temporis ordine ponenda fuisset ante caput secundum scilicet immediatè ante v. 35. capitis primi. Ita Salianus, & alij, qui vrgent quoque illud, quòd hîc dicitur, tunc non fuisse rex, id est Iudex & Princeps, ideóque quemlibet fecisse id quòd ei bibebat,

Obiicit Abulens. Hæc contigere ante Ierusalem ab Hebræis expugnatam, vt patet c. 17. 11. Atqui Ierusalem expugnata est Caleb adhuc viuente, imò ab ipso Caleb, vt dixi c. 1. 8. ergo hæc contigerunt ante mortem Caleb. Resp. Ierusalem à Caleb quidem expugnatam, sed paulò pòst rursum à Iebusæis fuisse receptam; vti & aliæ vrbes à Iosue expugnatæ rursum à Chananæis fuere occupatæ, æquè ac Gaza, Accaron & Ascalon à Philisthæis, vt patet c. 18. Aliam responsionem adjungam c. 19. 11.

Hunc Micham videtur significare Sulpitius in Chron. cum post Samsonem ponit Iudicem *Simmichar*, quasi ab Hebræo. Aliquo audiuerit שמו מיכה *Semo Michah*, id est *cuius nomen Michah*. Et huc Samsonis etiam apud Cedronum successor trahi posset *Schamanes*, vel potiùs *Schamanes*, vel *Schamades*. Nam שמם *Schamam* Hebr. vastare ac desolari est, *Schamad* perdere ac euertere. Quis verò Israëlitarum vastator, desolator, perditor euersórque maior & perniciosior, quàm qui à vera illos fide abstrahit, ad idola pertrahit? Verùm errat vterque; nam Micha non fuit Iudex, sed potiùs hostis populi Dei; nec Samsoni alius successit quàm Heli.

QVI (Michas) DIXIT MATRI SVÆ.] Fuit hæc mater vidua & vetula, vtpotè habens nepotem sacerdotem, ac cum filio suo Micha superstitiosa, & idolorum cultui addicta. Rabbini nonnulli asserunt, vel potius fingunt illam fuisse Dalilam, quæ mille & centum argenteos, quos pro proditione Samsonis à Philisthæis acceperat, ad idoli fabricam contulerit. Verùm hæc longè ante Samsonem & Dalilam contigerunt, vt dixi.

MILLE ET CENTVM ARGENTEOS] (scilicet siclos, id est totidem florenos Brabanticos) *quos separaueras tibi, & super quibus me audiente iuraueras, ecce ego habeo & apud me sunt. Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino. Quos separaueras tibi*, id est quos seposueras ad futuros casus, vel necessitates aut commoditates occursuras. Hebr. est: *Qui accepti erant tibi*, quod Vacab. Pagnin. Arias, Caiet. & alij exponunt: *Qui tibi furto erant sublati.* Meliùs noster vertit: *Quos acceperas* vt seponeres, id est *quos separaueras tibi. Iuraueras*, id est iurando voueras te iis fabricaturum idolum. Secundò, *iuraueras*, id est diris deuoueras eum, qui tibi mille & centum argenteos furto subduxerat. Tertiò & planiùs: *iuraueras*, id est adiuraueras me, vt si quid scirem de hisce argenteis quos perdideras, id tibi edicerem. Casus est hic. Mulier hæc seposuerat ad futuros vsus mille & centum argenteos: inuenit eos & accepit; imò vt multi iam citati volunt, furto surripuit filius eius Michas: mater non inueniens suos argenteos, adiurauit filium, vt diceret, numquid de his argenteis sciret. Filius ingenuè confessus est se eos inuenisse, accepisse & habere. Vnde mater eius veracitatem collaudans ait: *Benedictus sis fili mi à Domino.* Per *Dominum* intelligit Deum, non Israëlis verum, sed falsum fictumque, cui mox. Parauit idolum, vt sequitur. Hic enim in ipsius sensu erat *Iehoua*, vt habetur in Hebræo. Nomen enim *Iehoua* datur non tantùm Deo vero, sed & falsò; quem scilicet idololatræ habent, co-

luntque vt ſuum Deum, ideóque nuncupant *Iehoua*, id eſt Deum verum, vt patet ex multis Script. locis. Niſi quis dicat mulierem hanc ſimul coluiſſe Deum verum Iſraëlis, & idolum gentium, vti fuere Cuthæi ſiue Samaritæ 3. Reg. 17. Aut in honorem Dei veri fabricaſſe ſuum idolum, quaſi minorem Deum; nimirum reipſa iungens Deum dæmoni, voléńſque per cultum dæmonis honorare Deum: qui craſſus & blaſphemus fuit error; ſed priùs quod dixi eſt verius. En tibi origo idololatriæ in Iſraële fuit mulier. Sic hæreſes omnes à mulieribus vel cœperunt, vel propagatæ ſunt, vti ex S. Hieron. oſtendi 2. Timoth. 3. v. 6.

VERS. 3. CONSECRAVI ET VOVI HOC ARGENTVM DOMINO,] id eſt, vel Deo meo Baal, vel Aſtaroth, &c. vt illi ex argento hoc ſtatuam ſiue idolum conflari vel ſculpi curem. Sic Græci & Romani colebant Iouem, Martem, Venerem, Mercurium, Saturnum, illiſque multa idola ſtatuebant, in quibus eos adorabant & conſulebant, vti oſtendi Baruch. c. 6.

ET FACIAT SCVLPTILE ATQVE CONFLATILE.] Abulens. Putat ſculptile, idem eſſe quod conflatile. Meliùs alij hæc diſtinguunt, cenſéntque ex hoc argentea facta eſſe duo idola, vnum arte fuſoria conflatum, alterum ſculpendo effigiatum, ideóque illud conflatile, hoc ſculptile dictum: nam hæc duo diſtinguntur cap. 18. 18.

ET NVNC TRADO ILLVD TIBI.] *Trado*, id eſt mox tradam, vt patet ex Hebr. Mater, vt filium ad reddendos 1100. argenteos, quos inuenerat & abſtulerat, alliciat adigatque, aſſerit ſe illos nouiſſe Domino, ita tamen vt ipſa ſua manu eoſdem tradat filio, qui idolum, quod vouerat, fieri curet: ſed mater argenteis omnibus à filio receptis, ducentos tantùm idolo fabricando impendit, reliquos omnes ſibi ſeruauit. Vnde filius Michas è ſuis opibus Ephod, id eſt veſtes ſacerdotales, aliáque idola ſibi fieri curauit. Ita Arias.

VERS. 5. ET FECIT EPHOD ET THERAPHIM,] id eſt veſtem ſacerdotalem & idola. Nam per *Ephod*, id eſt ſuperhumerale cum Rationali, velut præcipuam veſtem ſacerdotalem, cæteræ omnes ſignificantur. *Teraphim* verò erant idola. Vnde Aquila vertit: μορφώματα, id eſt, *Figuras* vel figurationes: iam in his figuris vel figurationibus varia opera intellige opere ſculptorio vel fuſorio effigiata, ſicut *opus Cherubim* Hebr. vocatur *varium* variéque pictum. Ita S. Hieron. Epiſt. ad Marcellam de Ephod & theraphim tom. 3. Porrò Septuag. *Theraphim* nunc vertunt Εἴδωλα, nunc κενοτάφια, nunc τὰ γλυπτά, nunc τὰ δῆλα, nunc ἀποφθεγγόμενοι. Chald. Geneſ. 31. euertit *Silmanaia*, hic *demain*, id eſt *imagines & ſimilitudines*. Erant ergo *theraphim* idola domeſtica, quæ domi colebant, & quaſi oracula conſulebant de rebus arcanis vel futuris, quos Romani Deos Penates & Lares vocabant. Audi quid de Alexandro Seuero ſcribat Lampridius: *Si facultas eſſet, id eſt ſi non cum vxore cubuiſſet, matutinis horis in Larario ſuo (in quo & diuos Principes, ſed optimos, electos, & animas ſanctiores, in queis & Apollonium, & quantum ſcriptor ſuorum temporum dicit, Chriſtum, Abraham & Orpheum, & huiuſmodi Deos habebat, ac maiorum effigies) rem diuinam faciebat.*

Teraphim quid?

A

Addunt Arias, Caiet. Oleaſter & Rabbini *theraphim* fuiſſe hominum imagines ad hoc factas, vt ſuperiorum virtutum ſiue cœlorum influxum reciperent, itáque futura prænunciarent. Audi R. Eleazar: *Quare vocantur Hatteraphim? adducebant hominem primogenitum & mactabant, eíque caput abſcindebant, atque hoc ſale & aromate condiebant, ac inſcribebant ſuper Laminam auream nomen cuiuſdam ſpiritus immundi. Supponebant porrò nomen illud ſub lingua ipſius, eúmque reponebant in pariete, atque coram eo accendebant lucernas, & adorabant eum: ipſe verò alloquebatur eos.* Muſſitando.

Citat hæc Elias in Thiſbi, & Lyran. Verùm hæc incerta ſunt, & locis Script. incongrua. Porrò dicuntur *theraphim* quaſi *Seraphim*.

B

Chaldæi enim Hebræam litteram s. conuertunt in t. aut vt R. Eleazar *theraphim* vocantur imagines probroſæ, turpes, putidæ, quales ſunt idololatricæ, quia *theraph* Chaldæis ſignificat *putreſcere & probris afficere*. Vnde *beth hatthurpa* eſt *domus turpitudinis*, indéque Latinum *turpe & turpitudo*. Vide quæ de theraphim fusè dixi, Oſee 3. 4.

Porrò Philo Biblicus aſſerit teraphim Michæ non vnum, ſed multa fuiſſe idola, per quæ pro variis variè ederentur oracula: Audi eum: *fecit ſibi effigies tres puerorum & vitulorum, & Leonem, aquilam & draconem & columbam. Et factum eſt, vt omnes qui ſeducebantur, venirent ad eum, & ſi quid voluiſſent pro vxore interrogare, per columbam interrogarent eum: ſi quis autem pro*

C

filijs, per effigies puerorum. Qui vero pro diuitijs, per ſpeciem aquilæ. Qui pro fortitudine, per Leonis effigiem conſulebant eum. Si autem pro pueris & pro puellis, per effigies vitulorum interrogabant: Nam ſi pro longitudine dierum, per draconis effigiem interrogabant. Et erat iniquitas eius multiformis, & irreligioſitas eius aſtuta. Verùm hæc incerta ſunt, nam Philo hic, qui ſcripſit antiquitates Biblicas eſt pſeudophilo, multáque incerta & fabuloſa continet.

IMPLEVITQVE VNIVS FILIORVM SVORVM MANVM, ET FACTVS EST EI SACERDOS.] q. d. Michas vnum è filiis ſuis v. g. primogenitum (huic enim olim competebat ius ſacerdotis) conſecrauit Sacerdotem idoli à ſe fabricati. Implere enim manus alicuius, phraſi Hebræa ſignificat conſecrare eum ſacerdotem: hoc

D

enim fiebat implendo manus eius tum donis & victimis, tum vnctione olei, vt dixi numer. 3. 3.

FVIT QVOQVE ALTER ADOLESCENS DE BETHLEHEM IVDA] (eſt enim alia Bethlehem in tribu Zabulon) *ex cognatione eius* (ſcilicet Iuda q. d. oriundus ex Iuda) *erátque ipſe Leuites*, ſcilicet pater eius erat ex tribu Leui, mater verò ex tribu Iuda: poterant enim Hebræi, præſertim Leuitæ, ex alia tribu vxorem ducere. Porrò Leuites hic fuit Ionathan ex patre Gerſam nepos Moyſis, vti audiemus c. 18. v. 30. Peccauit grauiter tàm Michas, quàm Leuites, quòd paſſus ſic ſe à prophano Micha ſacerdotem conſecrari (Leuitæ enim erant dũtaxat miniſtri Sacerdotum, vti ſunt iam Diaconi) idque idoli: ſed huc VERS. 19.

eum adduxit inopia, & spes alimoniæ ac honoris à Micha sibi promissi. Vnde sequitur.

Esto mihi parens ac sacerdos.] Sacerdos enim vocabatur *Pater* reuerentiæ causa: ipse enim laïcis erat quasi Pater spiritualis, id est sacrorum & salutis eorum curator, instructor, director, præpositus: simili modo discipulis *Patres* sunt præceptores, ciuibus senatores, iuuenibus senes, Reipub. Principes, Principibus consiliarij, religiosis superiores, pœnitentibus confessarij, populo prædicatores. Vnde S. August. vel potiùs Gennadius lib. de Ecclesiæ moribus c. 31. *Hi*, inquit, *patres non solùm sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibúsque rebus excelsi; nulla superbia consulunt ijs, quos filios suos vocant, magna sua in iubendo auctoritate, magna illorum in obtemperando voluntate.*

Hinc disce quanta apud idololatras quoque fuerit sacerdotum reuerētia. Audi quid de Tartaris feris & barbaris scribat Alexander Guaginus in sua Tartaria. *Scyd supremus sacerdos dicitur, qui apud Tartaros in tanta auctoritate & reuerentia habetur, vt reges ei aduenienti occurrant, stantésque equo insidenti manus porrigant, capitéque inclinato manum illius osculentur, idque ipsis regibus permissum est. Duces verò non manum, sed genua. Nobiles pedes deosculantur. Plebei autem vestes tantùm aut equum manibus attingunt.*

Vestem dvplicem.] Chald. & Septuag. *Par vestium.* Hebr. *ordinem vestium*, id est duas vestes, quibus ex ordine vteretur, scilicet vnam æstiuam, alteram hybernam. Aut vnam ferialem, alteram festam. Aut vnam domesticam, alteram forensem. Ita Rabbini, Vatab. Pagnin. Et alij.

Et habvit pverum sacerdotem;] scilicet Leuitam illum, de quo v. 7. qui puer, id est adolescens erat, sacerdotem constituit, & apud se detinuit. Patet ex Hebr. Vers. 12.

Nvnc scio, dicens, qvòd benefaciet mihi Devs habenti Levitici generis sacerdotem.] Imò maledicit tibi Deus; primò, eò quòd idolum fabricaris. Secundò, quòd Leuitam ad idololatriam tuo precio illexeris. Tertiò, quòd idololatriæ in Israële sis fons & origo, quæ per multa durabit sæcula. Quartò, quòd tu cum sis laïcus ex tribu Ephraim, ausus sis Leuitam consecrare sacerdotem. En quot ibi sacrilegia? Vers. 13.

Hinc tamen disce, quanta olim fuerit opinio, & religio status Leuitici & Ecclesiastici. Vide S. Chrysost. hom. 18. in Acta Apost. vbi suadet vt fideles domi sacerdotem alant: sic enim Deum benedicturum eis in bonis tàm temporalibus quàm spiritualibus.

Verè Tertul. lib. de Præscript. c. 41. *Ordinationes*, ait, *Hæreticorum temeraria, leues, inconstantes*, &c. *Apostatas nostros hæretici collocant, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquàm faciliùs proficitur quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est.* Et S. Hieron. lib. 6. in c. 16. Isaiæ: *falsa doctrina pro lucro cuncta facit.*

CAPVT DECIMVM-OCTAVVM

SYNOPSIS.

Danitæ idola Michæ surripiunt, & Ionathan sacerdotem abducunt: inde ex inopinato irruentes in vrbem Laïs, eam capiunt & succendunt; ibique sedes figunt, vocantes nomine suo Dan, atque in eâ idola collocant.

1\. In diebus illis non erat rex in Israël, & tribus Dan quærebat possessionem sibi, vt habitaret in ea: vsque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat. 2. Miserunt ergo filij Dan, stirpis & familiæ suæ quinque viros fortissimos de Saraa & Esthaol, vt explorarent terram, & diligenter inspicerent: dixeruntque eis: Ite, & considerate terram. Qui cùm pergentes venissent in montem Ephraim, & intrassent domum Michæ, requieuerunt ibi: 3. & agnoscentes vocem adolescentis Leuitæ, vtentésque illius diuersorio, dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit? quid hîc agis? quam ob causam huc venire voluisti? 4. Qui respondit eis: Hæc & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit, vt sim ei sacerdos. 5. Rogauerunt autem eum, vt consuleret Dominum, vt scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum. 6. Qui respondit eis: Ite in pace: respicit viam vestram, & iter quò pergitis. 7. Euntes igitur quinque viri venerunt Lais: videruntque populum habitantem in ea absque vllo timore, iuxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietum, nullo ei penitus resistente, magnarúmque

opum, & procul à Sidone atque à cunctis hominibus separatum. 8. Reuersique ad
fratres suos in Saraa & Esthaol, & quid egissent sciscitantibus responderunt: 9. Sur-
gite, ascendamus ad eos: vidimus enim terram valde opulentam & vberem: nolite ne-
gligere, nolite cessare. Eamus & possideamus eam, nullus erit labor. 10. Intrabimus
ad securos, in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius
rei est penuria, eorum quæ gignuntur in terra. 11. Profecti igitur sunt de cognatione
Dan, id est, de Saraa & Esthaol sexcenti viri accincti armis bellicis, 12. ascendentés-
que manserunt in Cariathiarim Iudæ: qui locus, ex eo tempore, Castrorum Dan no-
men accepit, & est post tergum Cariathiarim. 13. Inde transierunt in montem Ephraim.
Cúmque venissent ad domum Michæ, 14. dixerunt quinque viri, qui priùs missi
fuerant ad considerandam Terram Laïs, cæteris fratribus suis: Nostis quòd in domibus
istis sit ephod, & theraphim, & sculptile, atque conflatile: videte quid vobis placeat.
15. Et cùm paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Leuitæ, qui erat
in domo Michæ: salutauerúntque eum verbis pacificis. 16. Sexcenti autem viri ita vt
erant armati, stabant ante ostium. 17. At illi qui ingressi fuerant domum iuuenis,
sculptile, & ephod, & theraphim, atque conflatile tollere nitebantur, & sacerdos sta-
bat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus. 18. Tulerunt
igitur qui intrauerant, sculptile, ephod, & idola: atque conflatile. Quibus dixit sacerdos:
Quid facitis? 19. Cui responderunt: Tace, & pone digitum super os tuum: Venique
nobiscum, vt habeamus te patrem, ac sacerdotem. Quid tibi melius est, vt sis sacerdos
in domo vnius viri, an in vna tribu & familia in Israël? 20. Quod cùm audisset, ac-
quieuit sermonibus eorum, & tulit ephod, & idola, ac sculptile, & profectus est cum eis.
21. Qui cùm pergerent, & ante se ire fecissent paruulos ac iumenta, & omne quod erat,
pretiosum, 22. & iam à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus
Michæ conclamantes secuti sunt, 23. & post tergum clamare cœperunt. Qui cùm
respexissent, dixerunt ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas? 24. Qui respondit: Deos
meos, quos mihi feci, tulistis & sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis: Quid tibi est?
25. Dixerúntque ei filij Dan: Caue ne vltrà loquaris ad nos, & veniant ad te viri
animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereas. 26. Et sic cœpto itinere per-
rexerunt. Videns autem Michas, quòd fortiores se essent, reuersus est in domum suam.
24. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, & quæ supra diximus: venerúntque
in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladij:
vrbemque incendio tradiderunt, nullo penitùs ferente præsidium, 28. eò quòd procul
habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quidquam societatis ac ne-
gotij. Erat autem ciuitas sita in regione Rohob: quam rursum exstruentes habitaue-
runt in ea, 29. vocato nomine ciuitatis Dan, iuxta vocabulum patris sui, quem genuerat
Israël, quæ priùs Lais dicebatur. 30. Posuerúntque sibi sculptile, & Ionatham filium
Gersam filij Moysi, ac filios eius sacerdotes in tribu Dan, vsque ad diem captiuitatis
suæ. 31. Mansitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei
in Silo. In diebus illis non erat rex in Israël.

Vers. 1. TRIBVS DAN QVÆREBAT POSSESSIONEM SIBI.] Tribus Dan, æquè ac cæteræ, possessionem suam sorte acceperat à Iosue c. 19. v. 40. versùs mare & Philisthinos; sed his acriter resistentibus, & Amorrhæis alia ex parte eos coarctantibus, vt dictum est c. 1. 34. non potuerunt Danitæ totam sortem sibi à Iosue attributam occupare: quare videntes se in ea nimis angustè habitare, nouas sedes quæsierunt, ac coloniam duxerunt in Lais. Hoc est quod hic dicitur: *Sortem non acceperat*, id est

A armis capere & occupare non potuerat.

Vers. 6. DOMINVS RESPICIT VIAM VESTRAM. DOMINVM] vocat suum idolum, siue theraphim: huius enim erat sacerdos: vnde illud consulens hoc ab eo responsum accepit, vel certè accepisse se finxit.

Vers. 7. VENERVNT LAÏS,] quæ Iosue 19. 49. (vbi per Prolepsin siue Anticipationem hæc historia narratur, cum posteriùs contigerit) vocatur *Lesem*, alibi *Laysa*: posteà à
B Danitis vocata est *Dan*, factáque caput tribus Dan, & iuncto vtróque nomine *Lesem-Dan*; deinde *Paneas* est dicta à Paneade fonte, qui

eam alluit. Denique à Philippo Tetrarcha in honorem Tiberij Cæsaris instaurata & ornata, appellata est *Cæsarea Philippi*, vbi Christus Petro se filium Dei confitenti dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Matth. 16. Erat vrbs hæc loco amœnissimo sita, inter duos riuos Ior & Dan, ad radices ferè montis Libani. Vnde Ieroboam in ea, æquè ac in Bethel posuit suos vitulos aureos. Erat enim ipsa terminus terræ Israël versùs septentrionem, sicut Bersabée versùs Austrum; vnde dicitur *à Dan vsque Bersabée*, id est per totum Israël. Hic oritur *Iordanis* Fluuius, ità dictus, quòd confletur ex confluxu duorum riuorum, scilicet *Ior & Dan*, aut quasi ירד מדן *ioret middan*, id est *descendens ex Dan*. Ex hac vrbe oriunda fuit mulier illa sanguinis fluxum patiens, quam Christus tactu fimbriæ sanauit. Math. 9. 20. quæ ibidem proinde statuam Christo erexit, ad cuius basin herba quædam nascebatur, quæ sensim crescens vbi Christi fimbriam attigisset, quoslibet morbos curabat, teste Eusebio lib. 7. Histor. c. 14. ità Christus vrbem Dan, quæ tantorum monstrorum & multiplicis idololatriæ fuerat sedes, fidei quasi cathedram thronúmque suum effecit.

Vrbs Dan est Cæsarea Philippi.

A

VIDERVNTQVE POPVLVM HABITANTEM ABSQVE VLLO TIMORE.] Tres hîc dantur illecebræ & causæ, cur Danitæ Laïs inuaserint. Primò, quòd ciues in ea habitarent securi, ideóque inermes; secundò, quòd essent opulenti: tertiò, quòd separati à cunctis hominibus, qui eis auxiliari potuissent. *Et procul à Sidone*, itinere scilicet vnius diei, ait Iosephus.

Tropol. disce hîc quàm periculosa sit nimia securitas: hæc enim allexit Hebræos vt perderent Laïs. Rursùm noctu maximè esse excubandum contra hostes. Hinc Græci noctu ceperunt Troiam. Audi Virgilium 2. Æneid.

Inuadunt vrbem somno vinóque sepultam.

Sic Cyrus Babilonios, eorúmque regem Baltasarem noctu inuasit & occidit. Daniel 5. 30. sic Abraham super hostes irruit nocte, eósque percussit. Genes. 14. 15. sic Nisus noctu cum Eurialo inuadens castra hostium, ait apud Virgil. Æneid. 9.

Euriale audendum dextra: nunc ipsa vocat res.

Ita quondam & Romani apud Athenæum lib. 5. noctem illunem obseruantes, ebrios Athenienses consopitósque inuadunt & obtruncant. Ita denique & Gracchus apud Lucium lib. 23. silenti profectus agmine, castra campana vt in peruigilio neglecta, simul omnibus portis inuadit, diripit & euertit.

Vers. 12. MANSERVNTQVE IN] (id est iuxta, vt patet ex sequentibus) *Cariathiarim* (id est vrbe Syluarum; erat enim locus syluosus) *Iuda*. Erat ergo hæc vrbs in tribu Iuda, sed in confinio tribus Dan & Beniamin. Minùs rectè ergo Adrichom. eam collocat in tribu Dan.

Vers. 14. THERAPHIM, ET] (id est) *sculptile atque conflatile. Theraphim* enim erant idola sculpta, vel conflata ex auro, argento, vel ære. Adde *Theraphim*, id est idola non solùm fuisse sculpta vel conflata, sed picta quoque, malleo deducta, ex argilla à figulo efficta, aliáue arte & modo effigiata & efformata. q. d. erant in domo Michæ *theraphim*, id est idola varia variè efficta, sed præsertim arte fusoria conflata, & sculptoria exsculpta; hoc enim videtur exigere v. 18. vbi dicitur: *Tulerunt sculptile Ephod & idola atque conflatile.* Et v. 20. *idola ac sculptile.* Denique *theraphim* propriè erant idola, à quibus diuinatio petebatur, vt dixi superiùs.

VIDETE QVID VOBIS PLACEAT;] super hac re scilicet; an idola hæc Michæ accipere, an ei salua relinquere velitis.

PONE DIGITVM SVPER OS TVVM.] q. d. *digito compesce labellum*, sile: symbolum enim silentij est digitus ori superpositus. Vnde Harpocrates Deus silentij pingebatur quasi puer nudus, imberbis, indicem digitum dextræ manus ori imponens, sinistra vero cornu copiæ gestans, mythra redimitus. Vide Pierium. Vers. 18.

Harpocrates Deus silentij.

B

POSVERVNTQVE SIBI SCVLPTILE, ET IONATHAN FILIVM GERSAM FILII MOYSI, AC FILIOS EIVS SACERDOTES IN TRIBV DAN.] *Filij Moysi.* Ita constanter legunt Latina Romana, & cætera. Sed Septuag. Chald. & Hebræa moderna legunt: *filij Manasse.* Vers. 30.

Verùm germana lectio est: *filij Moysi*, itaque habent vetera Hebræa, vt notarunt Rabbini, Caiet. & Vatab. *Gersam* enim fuit filius Moysi, vt patet Exodi 2. v. 22. Cæterùm Hebræi olim vt consulerent honori Moysi, ne infamia tam grauis à nepote Ionathan, vtpotè sacerdote idolorum illi quasi auo inureretur ad marginem *Moysi* posuerunt *Manasse*, littera נ in vicinam מ conuersa, & mutatis punctis, itáque legere ceperunt: *filij Manasse*, quasi significantes quòd Ionathan, qui natura erat *filius*, id est nepos Moysis, tanto & tam sancto patre, hoc est auo indignus, potiùs dicendus esset filius Manassis regis idololatræ: filius inquam non natura, sed imitatione, aut potiùs impietatis similitudine. Nam alioqui Ionathan hic aliquot sæculis præcessit Manassen: quæ lectio marginalis tandem in textum Hebræum irrepsit, sed ita vt notetur circulo, & littera נ eleuata & suspensa; nimirùm vt alia vetus lectio, quæ habet *Moysi*, vera & germana esse indicetur. Hinc patet hæc non diù post mortem Iosue contigisse: nam idoli huius sacerdos erat Ionathan nepos Moysi, qui tum erat adolescens. Ita Ioseph. & alij citati c. 17. v. 1.

C

D

Vide hîc quàm *Heroûm filij noxa*, quamque à parentum virtute degenerent, fiántque perditissimi, vt meritò parentibus optandum sit mori illiberes, quàm tam infames post se liberos relinquere. En tibi Moses legislator, dux, & propheta populi, fundator synagogæ & auitæ fidei, post se reliquit nepotem Ionathan, qui factus est idolorum sacerdos primus, & princeps cæterorum, qui eum in Israële deinde plurimi secuti sunt. En tibi tam sancti aui tam sacrilegus nepos. Sic Adam pius post se reliquit parricidam Cain, Ezechias Manassen, Iosias Ioachim. Salomon Roboam, Abraham Ismaëlem, Heli Ophin & Phinees, Samuel degeneres filios, ob

quos populus petiit regem, quem Deus per Samuelem & dedit Saülem.

Captiuitas Danitarum quando?

VSQVE AD DIEM CAPTIVITATIS SVÆ.] Hebr. *Vsque ad diem migrationis terræ.* Sic & Septuag. Quæres, quænam fuit hæc Danitarum captiuitas, in qua finita fuit eorum idololatria? Sunt tres sententiæ. Prima accipit captiuitatem Assyriacam, qua decem tribus, inter quas vna erat Dan, à Salmanasar abductæ sunt in Assyriam anno sexto Ezechiæ regis. 4. Reg. 17. 2. Ita Seder Olam & Raschi.

Secunda censet peculiarem hanc fuisse tribus Dan captiuitatem, quam alibi script. non narrat. ita Caiet.

Tertia asserit fuisse eo tempore, quo arca Dei sub Heli Pontifice rapta est, & Hebræi ingenti strage cæsi, & magna clade affecti fuere à Philisthæis; tunc enim multi ab eis bello capti in captiuitatem fuere abducti, tàm ex tribu Dan, quàm ex cæteris tribubus. Ita Lyran. Abul. Vatab. Arias, Serarius, Geneb. in Chronol. Ribera in Osee c. 10. Probatur primò, quia id significant verba sequentia, quibus ait: *Mansitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo.* Atqui hæc fuit in Silo vsque ad Heli & Samuelem. Vbi nota Iosue arcam cum Tabernaculo collocasse in Silo, quia Silo erat in tribu Ephraim, ex qua erat & Iosue, vt sic faciliùs in sua præsens tribu Iosue seruaret purum Dei cultum. Addit Iosephus lib. 5. Antiq. c. 10. id factum ob loci pulchritudinem. Mansit in Silo arca à sexto anno Iosue vsque ad vltimum Heli per annos 350.

Secundò, quia idolum hoc non fuit in tribu Dan, vsque ad Salmanasar. Quomodo enim publicam hanc idololatriam in regno suo permisisset Dauid rex piissimus & potentissimus? quomodo Samuel? quomodo Iosaphat, Asa, Ezechias?

Tertiò, si in Dan fuisset idolum Michæ, Ieroboam ibidem non collocasset suos vitulos aureos quasi idola; suffecisset enim ipsi idolum Michæ ad populum à Ierusalem in Dan abstrahendum. Porrò vituli aurei ipsius substituti fuere huic idolo Michæ; vt faciliùs à populo reciperentur, vtpotè qui iam pridem ibidem idolum Michæ; auctoritate Ionathan sacerdotis, qui erat nepos Moysi, & posterorum eius roboratum coluisset.

Minùs rectè ergo Caiet. putat hîc duo tempora vocari. Vnum, quo Ionatæ sacerdotis durarit posteritas; & hoc esse vsque ad Daniticam captiuitatem, de qua dictum. Alterum, quo steterit Michæ idolum; & hoc fuisse ad Philisthæam arcæ captiuitatem, Helique mortem, vti iam dixi. Nam vnum idemque tempus notari hîc satis indicant ipsa verba textus, præsertim Hebraici, qui sic habet: *Et constituerunt sibi filij Dan sculptile, & Iehonathanem filium Gersam, filij Mosis. Ipse* (Iehonatham) *& filij eius fuerunt sacerdotes tribui Dan vsque ad diem migrationis terræ.*

Idem ergo fuit terminus & finis Danitarum, ac sacerdotis & sacerdotij idololatrici, ac consequenter idololatriæ apud eosdem Danitas; nimirum clades Israëlis, & captiuitas arcæ sub Heli; tunc enim plurimi ex Danitis & cæteris tribubus à Philisthæis fuere in captiuitatem abducti, ac inter alios idola hæc Michæ, cum suo sacerdote, vt satis colligitur ex 1. Regum 4. 10. & Psal. 77. v. 61. vbi de hac strage agens ait: *Tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem* (arcam) *eorum in manus inimici.*

IN DIEBVS ILLIS NON ERAT REX IN ISRAEL,] qui suo imperio & potentia idololatriam hanc punire & euertere posset. Impunè ergo illa grassata est, & durauit per tempora Iudicum vsque ad Heli, quia Iudices non habebant tantam auctoritatem & imperium, quanta ad hoc malum tollendum requirebatur. Hinc videtur quòd Samuel sanctissimus & zelosissimus propheta, creato rege Saüle, omnibus modis apud eum egerit, vt ipse reliquias idololatriæ è domo Michæ ac toto Israële cum suis sacerdotibus tolleret; quod ipsum fecisse non est dubium, & satis significat Script. 1. Reg. 28. v. 9.

CAPVT DECIMVM-NONVM.

SYNOPSIS.

VXORE Leuitæ ab incolis vrbis Gabaa, qui erant è tribu Beniamin, infanda libidine occisa, maritus Leuita, cadauere vxoris in duodecim partes dissecto, & ad duodecim tribus misso, omnes concitat ad tantum scelus vindicandum. Est hæc secunda appendix ad librum Iudicum, in qua recensetur historia stupri & belli Beniaminitici, quæ contigit eodem tempore quo præcedens Michæ, paulò post mortem Iosue & Seniorum illius æui. Nam vt dicitur cap. 20. 28. contigit tempore Phinees, qui patri Eleazaro (hic enim pro Iosue consulebat Deum ex iussa Dei & Mosis num. c. 27. v. 21.) in Pontificatu successit sub idem tempus, quo Othoniel successit Iosue. Videtur enim Eleazarus Iosue coæuus paulò post illum obijsse. Vnde Iosue cap. vlt. v. vlt. eius mors statim post mortem Iosue recensetur. Sicut ergo

idololatria Michæ & Danitarum accidit sub Ionathan nepote Mosis, vt audiuimus c. 18.30. sic hæc historia excidij tribus Benjamin accidit sub Phinees nepote Aaronis: Aaron autem fuit frater Mosis. Ita Rabbini, Iosephus, Abul. Lyran. Serar. & Genebr. in Chronol. Minùs rectè ergo Sulpitius & Arias censent hanc historiam contigisse tempore Heli Pontificis; Suidas sub Samsone; & Masius sub Aod secundo Iudice; & alij sub Othoniele, qui fuit primus Iudex.

1. FVit quidam vir Leuites habitans in latere montis Ephraim, qui accepit vxo-
rem de Bethlehem Iuda: 2. quæ reliquit eum, & reuersa est in domum
patris sui in Bethlehem, mansitque apud eum quatuor mensibus. 3. Secutúsque
est eam vir suus, volens reconciliari ei, atque blandiri, & secum reducere, habens in
comitatu puerum & duos asinos: quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui.
Quòd cum audisset socer eius, cúmque vidisset, occurrit ei lætus, 4. & amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo soceri tribus diebus, comedens cum
eo & bibens familiariter. 5. Die autem quarto de nocte consurgens, proficisci voluit, quem tenuit socer, & ait ad eum: Gusta priùs paululum panis, & conforta stomachum, & sic proficisceris. 6. Sederúntque simul, ac comederunt & biberunt. Dixitque pater puellæ ad generum suum: quæso te vt hodie hîc maneas, pariterque lætemur. 7. At ille consurgens, cœpit velle proficisci. Et nihilominus obnixè eum
socer tenuit, & apud se fecit manere. 8. Mane autem facto, parabat Leuites iter.
Cui socer rursum: Oro te, inquit, vt paululum cibi capias, & assumptis viribus, donec
increscat dies, posteà proficiscaris. Comederunt ergo simul. 9. Surrexitque adolescens, vt pergeret cum vxore sua & puero. Cui rursum locutus est socer: Considera
quòd dies ad occasum decliuior sit, & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam
hodie, & duc lætum diem, & cras proficisceris: vt vadas in domum tuam. 10. Noluit gener acquiescere sermonibus eius: sed statim perrexit, & venit contra Iebus, quæ
altero nomine vocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinam.
11. Iamque erant iuxta Iebus, & dies mutabatur in noctem: dixitque puer ad Dominum suum: Veni, obsecro, declinemus ad vrbem Iebusæorum, & maneamus in ea.
12. Cui respondit Dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est
de filiis Israël, sed transibo vsque Gabaa: 13. & cùm illuc peruenero, manebimus
in ea, aut certè in vrbe Rama. 14. Transierunt ergo Iebus, & cœptum carpebant
iter, occubuitque eis sol iuxta Gabaa, quæ est in tribu Benjamin: 15. diuerterúntque ad eam, vt manerent ibi. Quò cùm intrassent, sedebant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere voluit hospitio. 16. Et ecce, apparuit homo senex, reuertens de agro
& de opere suo vesperi, qui & ipse de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in
Gabaa. Homines autem regionis illius erant filij Iemini. 17. Eleuatisque oculis,
vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea ciuitatis: & dixit ad eum:
Vnde venis? & quò vadis? 18. Qui respondit ei: Profecti sumus de Bethlehem Iuda,
& pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, vnde ieramus in
Bethlehem: & nunc vadimus ad domum Dei, nullusque sub tectum suum nos vult recipere, 19. habentes paleas & fœnum in asinorum pabulum, & panem ac vinum in
meos & ancillæ tuæ vsus, & pueri qui mecum est: nulla re indigemus nisi hospitio. 20.
Cui respondit senex: Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ necessaria sunt: tantùm,
quæso, ne in platea maneas. 21. Introduxitque eum in domum suam, & pabulum
asinis præbuit: ac postquam lauerunt pedes suos, recepit eos conuiuium. 22. Illis epulantibus, & post laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius, filij Belial, (id est, absque iugo) & circumdantes domum senis, fores pulsare
cœperunt, clamantes ad Dominum domus, atque dicentes: Educ virum, qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. 23. Egressúsque est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, &
cessate ab hac stultitia. 24. Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantùm,
obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. 25. Nolebant acquiescere sermonibus illius. Quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam,

& eis tradidit illudendum: qua cùm tota nocte abusi essent, dimiserunt eam ina-
nè. 26. At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, vbi manebat
Dominus suus, & ibi corruit. 27. Mane facto, surrexit homo, & aperuit ostium,
vt cœptam expleret viam: & ecce concubina eius iacebat ante ostium sparsis in limine
manibus. 28. Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur: Surge & ambulemus.
Qua nihil respondente, intelligens quod erat mortua; tulit eam, & imposuit asino,
reuersúsque est in domum suam. 29. Quam cùm esset ingressus, arripuit gladium,
& cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens, misit in
omnes terminos Israël. 30. Quod cùm vidissent singuli, conclamabant. Numquam
res talis facta est in Israël, ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Ægypto, vsque in
præsens tempus: ferte sententiam, & in commune decernite quid facto opus sit.

VERS. 1. QVÆ RELIQVIT EVM.] A Noster Interpres זנח *tiznach*, id est *reliquit* elongauit se, iam legunt זנה *tizna* per ה, id est *fornicata est*. Vnde censent Rabbini eam à Leuita dimissam fuisse ob adulterium. Verùm huius criminis nec Septuag. nec Chald. nec Iosephus meminerunt. Septuag. vertunt: *irata est ei*. Chald. *contempsit eum*. Iosephus ait eam discessisse à marito ob eius zelotypiam. Verisimile est inter eos fuisse mores diuersos, indéque simultates, lites & iurgia, qualia inter coniuges crebra sunt, ideóque vxorem à marito secessisse ad suos parentes. Id colligitur ex illo v. 3. *secutúsque est eam vir suus volens reconciliare ei.*

VERS. 10. ET CONCVBINAM,] id est vxorem secundariam.

VERS. 12. NON INGREDIAR OPPIDVM GENTIS ALIENÆ,] putà Ierusalem, quæ tunc occupabatur à Iebusæis; licèt enim illa expugnata sit à Caleb Iudic. 1. 8. tamen posteà eam recuperarunt Iebusæi. Aut potiùs Caleb vrbem Ierusalem quidem expugnauit, sed non arcem Sion; hanc enim diù post expugnauit Dauid. Quare Iebusæi tenentes arcem dominabantur vrbi, in qua mixtim habitabant Iudæi & Iebusæi, putà Beniaminitæ, vti disertè dictum est c. 1. 21. & Iosue c. 15. V. vlt. Hac ergo de causa Leuita hîc noluit pernoctare in Ierusalem, nè cum Iebusæis idololatris versari cogeretur.

VERS. 15. ET NVLLVS EOS RECIPERE VOLVIT HOSPITIO.] *Mentior*, inquit S. Ambros. lib. 5. Hexam. c. 16. *Si non Sodomitis hæc fuit causa supplicij, inhospitalitas*; imò Ezechiel c. 16. 49. *Hæc*, ait, *fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis & abundantia & otium, & manum egeno & pauperi non porrigebant.*

VERS. 16. FILII IEMINI, id est *filij Beniamin*, hic enim per Aphæresim primæ syllabæ *ben*, vocatur *Iemini*.

VERS. 18. VADIMVS AD DOMVM DEI,] ad tabernaculum & arcam fœderis in Silo, deuotionis gratia, vt ibidem inuocato & adorato Deo, inde incolumes redeamus domum in montem Ephraim.

VERS. 19. HABENTES PALEAS ET FOENVM.] Hinc liquet tum in Iudæa non fuisse publica hospitia, sed proficiscentes rerum annonam detulisse, ac apud amicum vel ciuem aliquem hospitium quæsiuisse, vti etiam num fit in Turcia, Tartaria, Scythia, &c.

VERS. 22. FILII BELIAL; ID EST ABSQVE IVGO;] scilicet homines effrænes, impij, scelesti. Vide quæ de Belial dixi 2. Corinth. 6. 15.

HABEO FILIAM VIRGINEM, ET HIC HOMO HABET CONCVBINAM, EDVCAM EAS AD VOS.] VERS. 24. Quæres, an peccarit hic vir offerendo libidini Gabaonitarum filiam suam, & maritus Leuita educendo vxorem suam ad euadendam Sodomiam? Resp. licitè eos potuisse volentibus inferre grauiorem iniuriam, offerre minorem ad redimendam grauiorem. Minor autem iniuria erat violari filiam vel vxorem, quàm virum libidine nefanda, cúmque hospitem, violando simul ius hospitij, quod tum temporis sanctissimum erat & inuiolabile: sic volenti committere adulterium licet suadere fornicationem cum meretrice, ac volenti committere maius peccatum suadere minus. Hoc enim consilium prudens est & honestum; non enim suadetur hîc minus malum absolutè, B sed sub conditione hac: si vis planè committere maius peccatum, committe potiùs minus; quod est obiectum huius consilij prudens, & viro cordato dignum. Ita S. Chrysost. hom. 27. ad populum, & homil. 43. in Genes. illi qui assuetus est iurare per Deum, suadet vt iuret potiùs per caput suum. Et S. August. lib. 2. de Adulter. coniug. c. 15. *si facturus est*, ait, *quod non licet, iam faciat adulterium, & non homicidium*, id est faciat minus peccatum, potiùs quàm maius. Idem docet S. Ambros. lib. 1. de Abraham c. 6. S. Gregor. lib. 32. Moral. c. 20. ac disertè Caiet. hîc Barth. Fumus in Summula Casuum, Verbo Tyrannus, D. Soto lib. 6. de iustitia quæst. 1. art. 5. Adrian. quodlibet 1. q. 2. S. C Thomas quæst. de Malo. Vide Nauarrum c. 14. n. 40. in fine. Hoc in genere, iam in particulari.

Resp. Secundò, videri virum hunc peccasse contra pietatem. Hæc enim dictat Patri vt filiæ suæ pudori & bono consulat, potiùs quàm hospitis externi, etiamsi grauior iniuria ei inferenda sit; & contra iustitiam, si ea inuita & repugnante (vti fieri solet) violandam obtulit: & contra charitatem, si in filia erat periculum consensus in delectationem veneream. Ita Lyran. Abul. Dion. & Pererius in c. 19. Genes. v. 5. vbi simile dixi de Lot offerente filias Sodomitis ad liberandos hospites. Quòd si periculum consensus non erat in filia, ipsáque sponte patri D sese submiserat, aut ad tantum nefas euitandum etiam obtulerat est hoc probrum sustinendum, nullum omninò fuit peccatum.

Denique animi perturbatio, incogitantia, & inopia consilij culpam viri huius valdo imminuerunt.

Magis excusandus est Leuita, qui vt propriam iniuriam infandam euaderet, obtulit vxorem ad stuprum, si ipsa ad hanc sui oblationem (ad quam non obligabatur) consensit. Quisque enim potiùs à se prohibere debet iniuriam, præsertim tàm nefariam, quàm ab alio, putà ab vxore. Charitas enim incipit à seipso.

Vers.25. QVOD CERNENS EDVXIT ILLAM,] vt obiecti præsentia & feminę pulchritudine illecti abstinerent à viro, nec vlterius quid peterent, vti reipsa factum est. Ita Abul. & fortè incolæ Gabaa petebant virum simulatè, vt femina, quam appetebant, & cuius per forum transeuntis miram pulchritudinem viderant, eis offerretur, vti asserit Iosephus.

Fuit hoc ingens scelus, quod proinde totius penè tribus excidio Deus vindicauit. Vnde de eo A dicitur. Oseæ 9.9. *Profunde peccauerunt, sicut in diebus Gabaa. Recordabitur* (Dominus) *iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum.*

IN DVOBVS PARTES AC FRVSTA CONCIDENS MISIT IN OMNES TERMINOS ISRAEL, Vers.29. putà ad duodecim tribus, cuique tribui vnam partem. Non peccauit hic maritus, quia non concidit vxorem ad dehonestationem corporis ipsius, sed potiùs ad honorem illi restituendum per vindictam tanti flagitij, quę paulò post reipsa secuta est; nam hac concisione omnes excitauit ad vltionem. Ita Abul.

Hoc Leuitæ factum exemplúmque citat S. B Athanas. epist. ad Orthodoxos; similique modo Arrianorum nefanda scelera contra Catholicos commissa recensens, eosdem excitat, vt Arrianos detestentur.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS.

VNdecim tribus bellum inferentes Beniaminitis ad vindicandam nefandam eorum libidinem, secundò ab eis caduntur, tertiò tandem aggressu eosdem cadunt vsque ad internecionem, sexcentis dumtaxat fuga in solitudinem elapsis.

1. EGressi itaque sunt omnes filij Israël, & pariter congregrati, quasi vir vnus, de Dan vsque Bersabée, & Terra Galaad, ad Dominum in Maspha: 2. Omnesque anguli populorum, & vnctæ tribus Israel in Ecclesiam populi Dei conuenerunt, quadraginta millia peditum pugnatorum. (3. Nec latuit filios Benjamin, quòd ascendissent filij Israël in Maspha.) Interrogatúsque Leuita, maritus mulieris interfectæ, quomodo tantum scelus perpetratum esset, 4. respondit: Veni in Gabaa Benjamin cum vxore mea, illucque diuerti: 5. & ecce homines ciuitatis illius circumdederunt nocte domum, in qua manebam, volentes me occidere, & vxórem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est. 6. Quam arreptam, in frusta concidi, misíque partes in omnes terminos possessionis vestræ: quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israël. 7. Adestis omnes filij Israël, decernite quid facere debeatis. 8. Stansque omnis populus, quasi vnius hominis sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum: 9. sed hoc contra Gabaa in commune faciamus. 10. Decem viri eligantur è centum ex omnibus tribubus Israël, & centum de mille, & mille de decem millibus, vt comportent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Benjamin, & reddere ei pro scelere, quod meretur. 11. Conuenitque vniuersus Israël ad ciuitatem, quasi homo vnus, eadem mente, vnóque consilio. 12. Et miserunt nuncios ad omnem tribum Benjamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est? 13. Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, vt moriantur, & auferatur malum de Israël. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israël audire mandatum: 14. sed ex cunctis vrbibus, quæ sortis suæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Israël dimicarent. 15. Inuentíque sunt viginti quinque millia de Benjamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa, 16. qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra vt dextra prælia ntes: & sic fundis lapides ad certum jacientes, vt capillum quoque possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur. 17. Virorum quoque Israël, absque filiis Benjamin, inuenta sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. 18. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consuleruntque Deum, atque dixerunt: Quis erit in exer-

Osee 9.b.9.

citu nostro princeps certaminis contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus:
Iudas sit dux vester. 19. Statímque filij Israël surgentes manè, castrametati sunt iuxta
Gabaa: 20. & inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, vrbem oppugnare
cœperunt. 21. Egressique filij Benjamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israël die
illo viginti duo millia virorum. 22. Rursum filij Israël & fortitudine & numero
confidentes, in eodem loco, in quo priùs certauerant, aciem direxerunt: 23. ita
tamen vt priùs ascenderent & flerent coram Domino vsque ad noctem: consulerèntque
eum, & dicerent: Debeo vltrà procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fra-
tres meos, an non? Quibus ille respondit: Ascendite ad eos, & inite certamen. 24.
Cúmque filij Israël altera die contra filios Benjamin ad prælium processissent, 25. eru-
perunt filij Benjamin de portis Gabaa: & occurrentes eis, tanta in illos cæde bacchati
sunt, vt decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent. 26. Quamo-
brem omnes filij Israël venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino:
ieiunauerúntque die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas
victimas, 27. & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis
Dei, 28. & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt
igitur Dominum atque dixerunt: Exire vltrà debemus ad pugnam contra filios Benja-
min fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cras enim tradam
eos in manus vestras. 29. Posuerúntque filij Israël insidias per circuitum vrbis Ga-
baa: 30. & tertia vice, sicut semel & bis, contra Benjamin exercitum produxe-
runt, 31. Sed & filij Benjamin audacter eruperunt de ciuitate, & fugientes aduersa-
rios longiùs persecuti sunt, ita vt vulnerarent ex eis sicut primo die & secundo, & cæ-
derent per duas semitas vertentes terga, quarum vna ferebatur in Bethel, & altera in
Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros: 32. putauerunt enim solito eos
more cædere. Qui fugam arte simulantes, inierunt consilium vt abstraherent eos de
ciuitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent. 33. Omnes itaque filij
Israël surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco, qui vocatur Baalthamar.
Insidiæ quoque, quæ circa vrbem erant, paulatim se aperire cœperunt, 34. & ab
Occidentali vrbis parte procedere. Sed & alia decem millia virorum de vniuerso Israël,
habitatores vrbis ad certamina prouocabant. Ingrauatúmque est bellum contra filios
Benjamin: & non intellexerunt quòd ex omni parte illis instaret interitus. 35. Per-
cussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israël, & interfecerunt ex eis in illo die
viginti quinque millia & centum viros, omnes bellatores & educentes gladium. 36. Fi-
lij autem Benjamin, cùm se inferiores esse vidissent, cœperunt fugere. Quod cernentes
filij Israël, dederunt eis ad fugiendum locum, vt ad præparatas insidias deuenirent, quas
iuxta vrbem posuerant. 37. Qui cùm repentè de latibulis surrexissent, & Benjamin
terga cædentibus daret, ingressi sunt ciuitatem, & percusserunt eam in ore gladij.
38. Signum autem dederant filij Israël his quos in insidiis collocauerant, vt postquam
vrbem cepissent, ignem accenderent: vt ascendente in altum fumo, captam vrbem de-
monstrarent. 39. Quod cùm cernerent filij Israël in ipso certamine positi (putaue-
runt enim filij Benjamin eos fugere, & instantiùs persequebantur, cæsis de exercitu eo-
rum triginta viris) 40. & viderent quasi columnam fumi de ciuitate conscendere;
Benjamin quoque aspiciens retrò, cum captam cerneret ciuitatem, & flammas in subli-
me ferri: 41. qui priùs simulauerant fugam, versa facie fortiùs resistebant. Quod
cum vidissent filij Benjamin, in fugam versi sunt, 42. & ad viam deserti ire cœpe-
runt, illuc quoque eos aduersariis persequentibus, sed & hi qui vrbem succenderant,
occurrerunt eis. 43. Atque ita factum est, vt ex vtraque parte ab hostibus cæderen-
tur, nec erat vlla requies morientium. Ceciderunt atque prostrati sunt ad Orientalem
plagam vrbis Gabaa. 44. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem
& octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores. 45. Quod cùm vidissent qui
remanserant de Benjamin, fugerunt in solitudinem: & pergebant ad Petram, cuius
vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in diuersa tendentes, occi-
derunt quinque millia virorum. Et cùm vltrà tenderent, persecuti sunt eos, & interfe-
cerunt etiam alia duo millia. 46. Et sic factum est, vt omnes qui ceciderant de Benja-
min in diuersis locis, essent vigintiquinque millia, pugnatores ad bella promptissimi.
47. Remanserunt itaque de omni numero Benjamin, qui euadere, & fugere in soli-
tudinem potuerunt, sexcenti viri: sederúntque in Petra Remmon mensibus quatuor.

48. Regressi

48. Regressi autem filij Israël, omnes reliquias ciuitatis, à viris vsque ad iumenta, gladio percusserunt, cunctásque vrbes & viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.

Vers. 1. EGRESSI ITAQVE SVNT OMNES (id est plurimi, omnes qui commodè domo abesse egredique poterant) AD DOMINVM IN MASPHA.] Quatuor erant vrbes in Iudæa dictæ *Mispha*, id est *specula*; ait Abul. qui Galaaditicam hîc intelligit. Meliùs alij accipiunt illam, quæ erat in confinio tribus Iudæ & Benjamin; hæc enim erat vicina Gabaæ, quam punire volebant, æquè ac vrbi Silo, vbi erat Tabernaculum fœderis cum arca, quod ex Maspha videri poterat. Erat enim Maspha in loco alto quasi specula, vnde ibidem dicuntur *congregati ad Dominum*, eminùs in Tabernaculo supra arcam residentem. Adde in tota Synagoga simul collecta ad causam piam, vti hîc erat, Deus aderat, illique præerat. Vnde ad eam conuenientes dicebantur *congregari ad Dominum*. Hinc & B aliàs sæpiùs Hebræi comitia celebrarũt in Maspha, vt patet 1. Reg. 7. 10. Ierem. 40. 1. Machab. 3. 47. vbi & causa additur cum dicitur: *locus orationis erat in Maspha ante in Israel*. q. d. Esto in Silo esset Tabernaculum cum arca, tamen in Maspha erat Synagoga, siue locus orationis, ideóque eò quasi ad Synagogam siue proseucham conuenerunt Israëlitæ. Vnde Rabbini Synagogarum originem referunt ad Synagogam celebrem & principem, quæ erat in Maspha.

Vers. 2. OMNESQVE ANGVLI POPVLORVM,] hoc est omnes populi habitantes in suis locis, quasi angulis. Sic hodie vocantur *Cantones*, id est Anguli Heluetiorum. Rursùm & potiùs *omnes anguli*, id est omnes primores, Præfecti & Duces populorum, omnes Principes tribuum, ait Noster Salazar in Prouerb. c. 1. v. 21. n. 229. hi enim populum C in vnione & officio continent, sicut anguli stringunt continentque totum domum. Hinc Angulus pro Principe sumitur, vt cum Christus dicitur *factus in caput anguli*, & esse *lapis angularis*, id est columna, basis & princeps Ecclesiæ. Psal. 117. 22. Et Matth. 21. 42. & cum Isaias ait c. 19. v. 13. *Deceperunt Ægyptum angulum* (id est Principem) *populorum*. Et Zachar. c. 10. v. 4. *Ex ipso angulus*, hoc est ex Iuda prodibit princeps, putà Iudas Machabæus. Similia sunt Sophon. 3. 6. & 1. Reg. 14. 38.

Vers. 12. ET MISERVNT NVNCIOS AD OMNEM TRIBVM BENIAMIN,] per vniuersas vrbes & cognationes Beniamintarum.

Vers. 15. INVENTIQVE SVNT 25. MILLIA DE BENIAMIN.] Hebr. & Chald. habent 26. *millia*, quibus cõsentit Lyran. & Abul. Sed Septuag. æquè ac latina Romana cõstanter legunt 25. *millia*: atq; his planè cõsentit numerus cęsorũ & superstitũ v. 35. & 47. Deniq; facilè חמשה *chamissa*, id est *quinque*, deprauari potuit in ששה *vesessa*, id est *& sex*.

Vers. 16. QVI (incolæ Gabaa) 700. ERANT VIRI FORTISSIMI, ITA SINISTRA VT DEXTRA PRÆLIANTES, ET SIC FVNDIS LAPIDES AD CERTVM IACIENTES, VT CAPILLVM QVOQVE POSSENT PERCVTERE.] Est hyperbole. q. d. peritissimi erant fundæ, vt ea iacientes lapidem, certò scopum cõfigerent. Ita Lyran. Abul. Caiet. Tales quoque erant incolæ Balearium insularum, qui à teneris exercebantur in iactu fundæ,

A adeò vt pueri ientare non possent, nisi ientaculum eminùs positum funda deiecissent, teste Strabone. Audi quid de Commodo Imper. scribat Herodianus: *Ceruos & damas, item cornigera alia præter tauros, currens pariter ipse atque insequens impetebat, ac præuertens fuga certissimis ictibus prosternebat. Leones verò & Pantheras, aliaque id genus nobilissima animalia, currens in orbem superne iaculis confodiebat, sic vt nec telum quisquam secundum, nec vulnus viderit nisi lethiferum. Nam vt primum se fera concitauerat, statim illam vel in fronte vel in corde sauciebat, nullo præterea visus scopo, neque ad aliam corporis partem telo destinato, sic vt pariter cum vulnere ipso conficeretur.* Plura tam peritorum sagittariorum exempla recensui Thren. 3. v. 12.

IVDAS SIT DVX VESTER.] *Iudas*, id est tribus Iuda, eiusque Princeps. Vers. 18.

FRATRES MEOS.] Hostes vocant fratres, vt ostendant quòd licèt vitia sint punienda, natura tamen est diligenda, ait Lyran. hinc hostis olim erat hospes; vnde Italicum *hoste*. Vers. 25.

QVIBVS ILLE RESPONDIT, ASCENDITE ET INITE CERTAMEN] Mira Dei ordinatio: Iubet enim vndecim tribus semel cæsas à Beniamintis ad 22. millia v. 21. iterum eos aggredi, & ab eis rursùm cædi ad 18. millia v. 25. & tamen ille bellum iustum piúmque agebant.

Cur hoc? Prima causa fuit, vt præterita eorum peccata castigaret, ac nominatim quòd permisissent idolum Michæ: item cultum Baalim & Astaroth c. 2. & 3. ita Hebræi, Lyran. & Abul. *Probi in bello cadũtur ob tres causas.*

Secunda innuitur v. 22. quòd scilicet nimis in sua fortitudine & numero confiderent: vt discerent Dei esse victoriam, eámque ab eo dari sæpè paucis & debilioribus contra plures & potentes.

Tertia, vt castra vndecim tribuum, in quibus multi erant scelerati, ac fæce expurgaret; itaque digna redderet, quibus victoriam largiretur: vtque probaret & excitaret eorum fidem & obedientiam, quæ sanè hîc magna fuit; nam licèt secundò cæsi, tertiò tamen bellum Dei iussu instaurarunt, ideóque victores euaserunt. Audi S. Gregor. 14. Moral. c. 13. *Quid est quod in vltionem sceleris inflãmatur Israel; & tamen prius ipse prosternitur: nisi quòd priùs ipsi purgandi sunt, per quos aliorum culpæ feriuntur: vt ipsi iam mundi per vltionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant?* Confirmat exemplo adulteræ, cuius accusatoribus D ait Christus Dominus: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat.* Ioan. 8. 7. De quibus S. Greg. *Ad aliena*, inquit, *punienda peccata ibant, & sua relinquerant: Reuocantur itaque intùs ad conscientiam, vt priùs propria corrigant, & tunc aliena reprehendant.*

Denique vt ostenderet & supremum esse necis & vitæ omnium Dominum, itaque omnes sacro sui metu & reuerentia percelleret, vti & factum est. Vide Origen. hom. 14. in Numer. S. August. lib. 5. de Ciuit. c. 21. & 22. Saluian. lib. de Prouidentia. S. Gregor. 21. Mor. c. 3. S. Ephrem tom. 1. serm. de patientia.

Similibus de causis Deus permisit in bello contra Pharaonem infidelem inito, occidi Iosiam piissimum regem Iuda; & Ladislaum regem

Hungarorum ab Amurathe Imper. Turcarum in clade Varnensi; ac S. Ludouicum Regem Franciæ volentem recuperare terram sanctam à Soldano Ægypti capi, & in secunda expeditione peste mori, vt miram eius patiētiam acueret, eámq; toti mundo ostenderet, & mox in cælis coronaret: quàm sanè præ aliis heroicis eius virtutibus ego admiror & veneror. Sic S. Bernard. ante S. Ludouicum, iussu Dei incitauit Christianos ad capessendam eandem in terram Sanctam expeditionem, quæ tamen malè cessit cæsis Christianis: Vnde S. Bernard. à multis impostor audiuit: sed ipse se tutatus est, ostenditque per miracula hanc fuisse Dei voluntatem, vti ipse citans hanc Israëlitarum geminam cladem narrat lib. 2. de Consid. ad Eugenium sub initium.

A

Vers. 26. Ieiunaveruntque die illo usque ad vesperam.] Ex hoc loco, & ex 2. Regum c. 1. & 9. liquet Hebræos in ieiunio solitos ieiunare vsque ad vesperam. Ex qua consuetudine fluxit superstitiosa obseruatio Saracenorū, Turcarum & Iudæorū posteriorum, qui cùm ieiunāt, non antè cibum sumere solent, quàm stellam Veneris siue Hesperum (hanc enim colunt Saraceni) conspexerint; vt de Iudæis refert S. Hier. l. 2. contra Iouin. & Tertul. lib. cōtra Psychicos sub finē. De Saracenis idem liquet ex c. 2. Alcorani.

B

Ad vesperam quoque olim ieiunabant Christiani: vnde in huius rei memoriam etiamnum vesperæ in ieiunio quadragesimæ ante prādium recitantur; quasi prandium, quod deinde sequitur, non tam prandium quàm cœna sit.

Qui cum repente.] Intricatus est hîc ordo & series historiæ, sed eum sic extrices & digeras cum Lyrano & Abul. Israëlitæ se diuiserunt in tres turmas siue partes, inæquales tamen: vna fuit insidiarum, quæ positæ erant à tergo vrbis Gabaa, vt Beniaminitis ad Israëlitas insequendum egressis, vrbem ipsam ingrederetur & succenderet. Altera turma erat decem millium, quæ Beniaminitas vrbe elicuit, vt prior turma insidiarum iam dicta vrbem intercipere posset, quæq; eos ad tertiam turmam, siue aciem numerosissimam totius reliqui exercitus ad duas semitas consistentem, simulatè fugiendo deduxit, dum vrbis captæ signum à prima turma per fumum daretur: quo facto conuerterunt se, & omnes turmæ siue acies Beniaminitas aggressæ sunt, ex eisque interemerunt 25. millia, & insuper centum viros. Vers. 37.

A viris ad iumenta.] Hinc patet paruulos omnes feminasque fuisse occisos, tam in Gabaa, quàm in omnibus alijs vrbibus & viculis Benjamin, idque clariùs liquet in Hebræo. Fecerunt ergo tribum Benjamin anathema, quale præcipitur faciendum in crimine publicæ idololatriæ Deuter. 13. 15. Et quanquam hîc legis illius & vindictæ metas modumque vndecim tribus excesserint, occidendo mulieres & paruulos innocentes; diuina tamen prouidentia id permissum est, ad puniendam Sodomiticam, & effrænem Gabaanorum libidinem, simul & rebellionem audacem & temerariam vnius tribus Benjamin contra cæteras vndecim. Vers. 48.

CAPVT VIGESIMVM-PRIMVM.

SYNOPSIS.

Iurant vndecim tribus se non daturas Beniamitis filias suas in vxores: Vnde mox dolentes de tribus illius interitu, sexcentis viris ex illa reliquis vxores dant 400. *virgines ex clade Iabes Galaad reseruatas, & ducentas Siluntinas ex raptu.*

1. Iurauerunt quoque filij Israël in Maspha & dixerunt: Nullus nostrum dabit filiis
Beniamin de filiabus suis vxorem. 2. Veneruntque omnes ad domum Dei
in Silo, & in conspectu eius sedentes vsque ad vesperam, leuauerunt vocem, & magno
vlulatu cœperunt flere, dicentes: 3. Quare Domine Deus Israël factum est hoc malum
in populo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis? 4. Altera autem die diluculo
consurgentes, extruxerunt altare: obtuleruntque ibi holocausta, & pacificas victimas,
& dixerunt: 5. Quis non ascendit in exercitu Domini de vniuersis tribubus
Israël? Grandi enim iuramento se constrinxerant, cùm essent in Maspha, interfici eos
qui defuissent. 6. Ductique pœnitentia filij Israël super fratre suo Beniamin, cœperunt
dicere: Ablata est tribus vna de Israël, 7. vnde vxores accipient? omnes enim
in commune iurauimus, non daturos nos his filias nostras. 8. Idcirco dixerunt: Quis
est de vniuersis tribubus Israël, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inuenti
sunt habitatores Iabes Galaad in illo exercitu non fuisse. (9. Eo quoque tempore
cùm essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est.) 10. Miserunt itaque decem millia
viros robustissimos, & præceperunt eis: Ite, & percutite habitatores Iabes Galaad in
ore gladij, tam vxores quàm paruulos eorum. 11. Et hoc erit quod obseruare debebitis:
Omne generis masculini, & mulieres quæ cognouerunt viros interficite: vir-

gines autem reseruate. 12. Inuentæque sunt de Iabes Galaad quadringentæ virgi-
nes, quæ nescierunt viri thorum, & adduxerunt eas ad castra in Silo, in Terram Cha-
naan. 13. Miserúntque nuncios ad filios Beniamin, qui erant in Petra Remmon, &
præceperunt eis, vt eos susciperent in pace. 14. Venerúntque filij Beniamin in illo
tempore, & datæ sunt eis vxores de filiabus Iabes Galaad: alias autem non repererunt,
quas simili modo traderent. 15. Vniuersúsque Israël valdè doluit, & egit pœniten-
tiam super interfectione vnius tribus ex Israël. 16. Dixerúntque maiores natu: Quid
faciemus reliquis qui non acceperunt vxores? omnes in Beniamin feminæ conciderunt,
17. & magna nobis cura, ingentique studio prouidendum est, ne vna tribus deleatur ex
Israël. 18. Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti iuramento & male-
dictione, qua diximus: Maledictus qui dederit de filiabus suis vxorem Beniamin.
19. Ceperúntque consilium, atque dixerunt: Ecce solemnitas Domini est in Silo anni-
uersaria, quæ sita est ad Septentrionem vrbis Bethel & ad Oriētalem plagam viæ, quæ de
Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebona. 20. Præceperuntque filiis
Beniamin, atque dixerunt: Ite, & latitate in vineis. 21. Cumque videritis filias Silo ad du-
cendos choros ex more procedere exite repentè de vineis, & rapite in eis singuli vxores
singulas, & pergite in Terram Beniamin. 22. Cumque venerint patres earum, ac fratres,
& aduersum vos queri cœperint, atque iurgari, dicemus eis: Miseremini eorū: non enim
rapuerunt eas iure bellantium atque victorum, sed rogantibus vt acciperent, non dedistis,
& à vestra parte peccatum est. 23. Fecerúntque filij Beniamin, vt sibi fuerat impera-
tum: & iuxta numerum suum, rapuerunt sibi de his que ducebant choros, vxores sin-
gulas: abieruntque in possessionem suam, ædificantes vrbes, & habitantes in eis. 24. Fi-
lij quoque Israël reuersi sunt per tribus & familias in tabernacula sua. In diebus illis non
erat rex in Israël: sed vnusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

VERS. 3. *Altare hoc an licitū?*

ALTARE.] Non peccarunt quia in sanctuario altare hoc erexerunt. Iam autem Deuter. 16. 2. tantùm vetatur ne extra sanctuarium hostias in altari immolent. Adde, illud præceptum latum esse à Deo ob periculum idololatriæ; hic autem nullum eius erat periculum. Vnde videtur hîc in illa lege fuisse dispensatum. Ita Abul. Tertiò, Caiet. censet eos non aliud nouum altare fabricasse; seductus, quod erat in tabernaculo, restaurasse. Quartò & optimè dicas, hoc nouum altare erectum ob necessitatem. Cùm enim omnes tribus congregatæ essent, ac singulæ plures vellent Deo offerre hostias, vnum altare Tabernaculi ad eas capiendas non sufficiebat. Quare necessum fuit aliud altare erigi, vt omnibus satisfieri posset. Hic autem casus necessitatis censebatur exceptus à lege illa communi vnius altaris. Vnde Salomon in simili necessitate aliud altare erexit 3. Reg. 8. 64. Aliàs verò ad hoc opus fuit peculiari Dei instinctu & dispensatione, per quam Samueli in Rama, Galgala & Bethlehem sacrificare licuit 1. Reg. 7. 11. & 16. Dauidi in Areâ Ornan 2. Reg. 24. Eliæ in monte Carmelo. 3. Reg. 18.

VERS. 6. DVCTIQVE POENITENTIA,] non propriè dicta: nec enim peccarant occidendo Beniaminitas, sed *pœnitentia*, id est dolore. q. d. dolentes vnam tribum Beniamin penè extinctā in Israël: Deus enim volebat omnes duodecim tribus conseruari, tum ad honorem Abrahæ, Isaac & Iacob Patriarcharum, tum ad robur & plenitudinem Synagogæ, æquè ac Reipubl. Israëlis; tum ob mysteria numeri duodenarij, præsertim quià duodecim tribus, & Patriarchæ earum capita & principes fuere typus duodecim Apostolorum; tum denique quia ex Beniamin nasciturus erat

A Saül, quem Deus destinauerat primum regem Israëlis, & S. Paulus Doctor Gentium, ac duodecim millia signati, qui tempore Antichristi conuertentur, eique resistent Apocal. 7. 8. In *Gabaa*, inquit S. Hieron. in Epitaph. Paulæ, *vrbe vsque ad solum diruta paululum substitit Paula recordata peccati eius, & concubinæ in frusta diuisæ, & tribus Beniamin sexcentos viros propter Paulum Apostolum reseruatos, de quo prædixerat* Iacob. Genes. 49. 27. *Beniamin, lupus rapax, manè comedet prædam, & vespere diuidet spolia.* De Paulo ergo rectè hic dicas, id quod de Fabio Maximo cecinit Ouid. lib. 1. de Ponto Eleg. 2.

Qui nasci vt posses, quamuis cecidere trecenti (Fabij cæsi ab Hannibale)
Non omnes Fabios abstulit vna dies:

MISERVNT ITAQVE DECEM MILLIA.] Hebr. Chald. & Septuag. constanter habent: *duodecim millia.* Sic & Iosephus lib. 5. Antiq. cap. 2. vnde nonnulli suspicantur hîc esse mendum. VERS. 10.

B ET PERCVTITE HABITATORES IABES GALAAD;] iustè, quia à cōmuni vndecim tribuum prælio & sceleris vindicta soli se subduxerunt: vnde ab vndecim tribubus, hoc est à toto populo iustam mortis sententiam acceperunt. Debebant enim ipsi in publica Reipubl. causa, conuentu & prælio comparere vt cæteri, ac Rempubl. adiuuare, & propugnare vt cæteri. Hoc enim iustitia legalis & aurea exigit.

VIRGINES AVTEM RESERVATE.] Virgines enim magis amant primos sponsos, quàm corruptæ. Virgines autem dignoscebant, non per explorationem matronarum, vt vult Abul. sed ex communi fama, quòd nunquam fuissent nuptæ. Vide dicta Numer. 13. Porrò videntur hic vndecim tribus ex zelo nimio modum iustæ vindictæ excessisse, eò quòd paruulos quoque & mulieres innocentes occidi iusserint. VERS. 11.

VERS. 18. *An iuramentum hoc obligabat?* FILIAS ENIM NOSTRAS EIS DARE NON POSSVMVS CONSTRICTI IVRAMENTO.] Iuramentum hoc obligabat eo casu, quo Beiaminitis reliquis, de vxoribus, quæ essent Israëlitides, alia ratione prouideri potuisset, vt ipsi non cogerentur ducere gentiles & alienigenas; vel cogerentur manere cælibes cum interitu totius tribus. Tunc enim non obligabat hoc eorum iuramentum, eo casu scilicet, quo vna tribus perire debuisset, vel mulieres alienigenæ ex vicinis assumendæ fuissent, quod periculosum, & lege vetitum erat; tum quia sicut votum, ita & iuramentum factum de minori bono, quod maius bonum impediat, non obligat quatenus illud impedit; & iurans censetur tacitè maius bonum excipere voluisse cum iuraret; nam alioqui illicitum fuisset iuramentum; quia promissio, licèt iuramento firmata, non censetur infringi, quando in melius commutatur; hîc autem melius erat non perire vnam tribum, quàm non dare illi filias suas vxores. Vide Siluestr. verbo iuramentum. Quocirca peccassent Israëlitæ, si iurassent se in tali necessitate & periculo non daturos vxores Beniaminitis, ait Abul. Putarunt tamen ipsi, cùm essent simplices & rudes, se hoc iuramento teneri, vnde rationes quærunt, quibus & iuramento & conseruationi tribus caueatur: & quamuis Abul. fucatas eas fuisse putet, & in fraudem iuramenti: melius tamen Lyran. Hugo, Caiet. Arias censent legitimas fuisse, & quoad Galaadites mulieres eis datas patet, quia Galaaditæ bello non interfuerant (vnde & meritò excisi sunt; debuerant enim, vt rectè Abul. vocati ad communem vindictam tanti sceleris venire) iuramentum autem præsentes tantùm, qui scilicet iurarant, concernebat, non absentes.

VERS. 19. ECCE SOLEMNITAS,] non nundinarum, vt vult Abul. sed festi alicuius. Videtur autem hoc festum fuisse Tabernaculorum, quod celebratur in Septembri: tunc enim collectis suis, vites abundant folijs & pampinis, sub quibus hi virginum raptores latitare potuerunt, vt dicitur v. 20. Ita Arias, Serarius & alij.

VERS. 21. *Raptus hic fuit licitus. Cur?* RAPITE EX EIS SINGVLI VXORES.] Quæres: an licitè raptum hunc consulere potuerunt, & an Beniaminitæ, consilium hoc exequendo, virgines Siluntinas rapere? Resp. affirmatiuè; vnde dico nec maiores natu raptum hunc consulentes fuisse periuros; quia singuli tantùm particulatim iurarant se eis proprias filias non daturos, non autem non daturos aliorum filias communi decreto. Similiter nec parentes filiarum D fuisse periuros, quia ipsi consilij raptus non erant conscij, nec dederunt filias suas, sed hæ illis ab-

reptæ sunt; immò, vt textus innuit, parentes A priùs Beniaminitis petentibus illas negarant. Vnde peccatum, siue inæqualitas ab eorum parte fuisse dicitur; quia scilicet eas petentibus iure suo Beniaminitis, in tali necessitate negarant ob iurisiurandi religionem.

Denique non fuit hîc peccatum raptus, vt rectè Lyran. Caiet: Dion. Arias, quia is tantùm misericordialis fuit, non valde inuitis filiabus, nec etiam parentibus, nisi ob periurij periculum, quod hîc nullum erat, & quia raptus hic factus est mandato illorum, ad quos spectabat cura totius populi, & communis boni, quorum erat in tali necessitate & prouidere iuramento, & determinare vxores, modúmque eas accipiendi saluo iuramento; quas quiuis eorum alioqui Beniaminitis dare debuisset, nè tribus illa interiret, vel tardè nimis succresceret.

B Simili modo Romulus & Romani instituerunt ludos, & aduentantes ad eas rapuerunt virgines Sabinas, vt eas haberent vxores. Id factum est post annos 700. tot enim Phinees, æquè ac Othoniel, antecessit Romam & Romulum. Romanorum raptus contigit 14. Kal. Septembris, ait Plutar. Beniaminitarum verò eodem mense Septembris. Romani rapuerunt virgines 527. vel vt Halicarnassæus 689. Beniaminitæ verò 200. Beniaminitas ad raptum coëgit necessitas; Romanos libertas, vti docet S. August. lib. 2. de Ciuit. c. 17. & lib. 3. c. 13. Vnde Romanorum raptus conciuit bella & strages, Beniaminitarum verò verò pacem & lætitiam. *Raptus Sabinarum.*

Hîc finitur Historia duodecim Iudicum Israëlis, qui fuere typus 12. Apostolorum, ac præfuere populo à Iosue vsque ad Heli, per annos 299. C nimirum Othoniel annis 40. Aod 80. Barac 40. Gedeon 40. Abimelech tres, Thola 23. Iair 22. Iephte sex, Abesan septem, Ahialon decem, Abdon octo, Samson viginti. De quibus ita scribit Rupertus lib. 4. de Victoria verbi Dei c. 6. *Erant vnici & veri Saluatoris* (Iesu Christi) *vicarij. Saluatio per illos duplici modo: videlicet iudicando, & præliando administrabatur; iudicando quippe populum ab idolorum seruitute prohibebant: præliando ipsi in fronte gradientes, de hostibus, quibus seruierant, fortiter vindicabant. Erant ergo in disciplina Iudices, in prælio Duces, in vtroque Saluatores, Sacramenta victoriásque Saluatoris æterni, gestis præclaris & victorijs mysticis præfigurantes. Sicut enim speculum oppositum soli, similem reddit imaginem; ita & Saluatorum & Iudicum illorum lucida fides, Saluatori & Iudici æterno, cuius erant Vicarij, similem pretulit in gestis suis pulchritudinem.*

COMMENTARIA IN LIBRVM

RVTH.

ARGVMENTVM.

PERTEXITVR hîc Genealogia Iudæ Patriarchæ à Phares filio eius vsque ad Dauidem, ex quo prognatus est Christus, hoc fine vt Christus (quē quasi scopum & finem tota S.Script. respicit) ostendatur natus ex Iuda, vti promiserat & prædixerat Iacob Iudæ filio suo benedicens, Genes.49.10. Inducitur autem hîc in hanc genealogiam Ruth Moabitis & Gentilis, sed mox facta fidelis & proselita, quia miro casu vel potiùs Dei prouidentia in eam subintroiuit, æquè ac Rahab Chananæa: *vt ostenderet*, ait S. Hieron. *non dedignatum ex peccatoribus nasci, qui venerat vt omnium peccata deleret, vtque gentium vocatio & electio Iudæis exclusis à Christo facienda, in Ruth gentili & auia Christi præsignificaretur.* Tropol. vt in Ruth idæa & exemplar piæ, modestæ & Sanctæ vxoris daretur. Symbol. vt indicaretur nobilitatem generis dari à Deo, vtpote qui Ruth gentilem, vilem & pauperem asciuit in familiam Abrahæ & Iudæ, eamque fecit genitricem Dauidis & posterorum, quin & ipsius Christi. Vnde Ruth à Rabbinis & à S. Chrysost. & petro Damiano vocatur *mater regni & regum.* Omnes enim reges Iuda ab ea descenderunt.

A Est hic liber appendix libri Iudicum; vnde & ab Hebræis illi annectitur: eius enim historia contigit sub Iudicibus, vt patet c.1. v.1. Estque præludium & quasi manuductio ad librum Regum: in eo enim gesta Dauidis & cæterorum regum ex Ruth prognatorum describuntur. Quocirca recto ordine interiicitur hic liber inter lib. Iudicum & Regum. Porrò hic liber ab omnibus tam Catholicis quàm hæreticis (excipio Manichæos, qui totum vetus Testamentum, ac consequenter & librum Ruth, velut à Deo malo profectum reiiciebant & blasphemabant, teste S. August. in libris contra Faustum) habitus fuit Canonicus S.Script. esto in nonnullis Arabicis, vtpote manuscriptis dumtaxat, non extet.

Auctor libri est incertus, à nonnullis enim censetur fuisse Ezechias rex, ab aliis Esdras, à pluribus verò Samuel; idque verisimilius videtur; tum quia Samuel sub hoc tempus vixit; tum quia ipse lib. primum Regum conscripsit, ad quem hic liber dirigitur.

Scripserunt in Ruth, Ruper. Abul. Lyran. Hugo. Dion. Caiet. Serarius, ac Feiiardentius, qui pulchra & plurima morum documenta ex hoc libro elicit.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS.

Elimelech Bethlemites vrgente fame, cum vxore Noëmi & duobus filijs peregrinatur in Moab: ibi omnibus defunctis, sola Noëmi vidua cum Ruth nuru sua in Bethlehem reuertitur.

1. IN diebus vnius iudicis, quando iudices præerant, facta est fames in Terra. Abiit-
que homo de Bethleem Iuda, vt peregrinaretur in regione Moabitide cum vxore
sua ac duobus liberis. 2. ipse vocabatur Elimelech, & vxor eius Noëmi: & duo filij,
alter Mahalon, & alter Chelion, Ephratæi de Bethlehem Iuda. Ingressisque regionem
Moabitidem, morabantur ibi. 3. Et mortuus est Elimelech maritus Noëmi: re-
mansitque ipsa cum filiis. 4. Qui acceperunt vxores Moabitidas, quarum vna vo-
cabatur Orpha, altera verò Ruth. Manseruntque ibi decem annis, 5. & ambo mor-
tui sunt, Mahalon videlicet & Chelion: remansitque mulier orbata duobus liberis ac
marito. 6. Et surrexit vt in patriam pergeret, cum vtraque nuru sua de regione Moa-
bitide: audierat enim quòd respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas.
7. Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ, cum vtraque nuru: & iam in via
reuertendi posita in Terram Iuda, 8. dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ,
faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum.
9. Det vobis inuenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis. Et oscula-
ta est eas. Quæ eleuata voce flere cœperunt, 10. & dicere: Tecum pergemus ad
populum tuum. 11. Quibus illa respondit: Reuertimini filiæ meæ, cur venitis me-
cum? num vltrà habeo filios in vtero meo, vt viros ex me sperare possitis? 12. Re-
uertimini filiæ meæ, & abite: iam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo
coniugali. etiam si possem hac nocte concipere, & parere filios, 13. si eos expe-
ctare velitis, donec crescant, & annos pubertatis impleant, antè eritis vetulæ quàm
nubatis. Nolite, quæso, filiæ meæ: quia vestra angustia magis me premit, & egres-
sa est manus Domini contra me. 14. Eleuata igitur voce, rursum flere cœpe-
runt: Orpha osculata est socrum, ac reuersa est: Ruth adhæsit socrui suæ. 15. Cui
dixit Noëmi: En reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad deos suos, vade
cum ea. 16. Quæ respondit: Ne aduerseris mihi vt relinquam te & abeam: quocum-
que enim perrexeris, pergam: & vbi morata fueris, & ego pariter morabor. Popu-
lus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus. 17. Quæ te terra morientem
susceperit, in ea moriar: ibique locum accipiam sepulturæ. Hæc mihi faciat Domi-
nus, & addat, si non sola mors me & te separauerit. 18. Videns ergo Noëmi,
quòd obstinato animo Ruth decreuisset secum pergere, aduersari noluit, nec ad suos
vltrà reditum persuadere: 19. profectæque sunt simul, & venerunt in Bethlehem.
Quibus vrbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebruit: dicebantque mulieres:
Hæc est illa Noëmi. 20. Quibus ait: Ne vocetis me Noëmi (id est, pulchram) sed
vocare me Mara (id est, amaram) quia amaritudine valde repleuit me Omnipotens.
21. Egressa sum plena, & vacuam reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noëmi,
quam Dominus humiliauit, & afflixit Omnipotens? 22. Venit ergo Noëmi cum
Ruth Moabitide nuru sua, de terra peregrinationis suæ: ac reuersa est in Bethlehem,
quando primum hordea metabantur.

Vers. 1. Quādo vixit Ruth? Resp. 1. IN DIEBVS VNIVS IVDICIS.] Quæres, quis fuit hic Iudex, sub quo hæc fames, & coniugium Ruth cum Boos contigit? Primò, Iosephus, Zonaras, & Magister Histor. Scholasticæ censent fuisse Heli Pontificem. Verùm id dici nequit; nam Heli iudicauit 40. annis, deinde Samuel & Saül annis totidem; his successit statim Dauid anno ætatis trigesimo. Iam Dauid genitus fuit à Iesse, hic ab Obed, hic à Boos, quæ omnes generationes tam paucis annis, scilicet octoginta, quibus præfuere Heli, Saül & Samuel, fieri non potuere.

2. Secundò, Rabbini & Lyran. censent Iudicem hunc fuisse Abesan, de quo Iudic. 12. adeóque Abesan esse Boos. Litteræ enim vtriusq; nominis ferè sunt eædem. Verùm obstat ratio tēporis; nam Abesan factus est Iudex anno 272. à capta Ierichunte per Iosue c. 6. quando Salmon duxit Rahab, quæ exploratores Iosue exceperat, ex A eáque genuit Boos, qui fuit maritus Ruth: quare Boos, si est idem cum Abesan, fuit circiter 272. annorum, quod illo æuo erat insuetum & impossibile; tunc enim nemo tamdiu vixit.

Tertiò, Seder Olam censet fuisse Aod secundum Iudicem. 3.

Quartò, Abul. in c. 4. Ruth, q. 90. censet fuisse Barac, sub cuius vltimis annis contigerit hæc fames. Accedit Torniellus, nisi quòd hic sub annum vigesimum Barac eam accidisse arbitretur. 4.

Quintò valdè appositè Noster Salianus censet famem hanc contigisse sub Abimelech filio Gedeonis, coniugium verò Boos cum Ruth sub eius successore Thola, de quo plura c. 4. 21. *5. & verè.*

FACTA ETS FAMES IN TERRA,] non vniuersa, sed Israël, vt habet Chald. ad illam enim euitandam Elimelech concessit in Moab, eò quòd ibi non esset fames. Verisimile est famem hanc ob peccata populi à Deo fuisse immissam: Deus enim solet publica scelera publica fame vel peste

castigare. Talia autem fuere parricidia & idololatria ab Abimelech & Sichimitis commissa.

Fabulantur Rabbini stationem aliam solis, qualis fuit sub Iosue, præiuisse hanc famem, eiusque causam extitisse, atque hanc stationem Elimelech vtpote virum sanctum precibus à Deo impetrasse; ideóque ipsum esse, de quo dicitur 1. Paral. 4.22. *Qui stare fecit solem.* Vbi fusè hac de re agam.

IPSE VOCABATVR ELIMELECH.] Perperam Iosephus, Zonaras & Theodor. eum vocant *Abimelech. Elimelech* Hebr. idem est quod *Deus meus rex*, vel *Dei mei rex*, aut *fortis mei rex.* Fuit hic vir primarius & diues, vtpote ex familia Salmon Principis tribus Iuda, eiusque filio Boos propinquus.

EPHRATÆI, id est oriundi ex Bethleem, quæ alio nomine dicebatur *Ephrata*. Sic & Dauid dicitur filius viri *Ephratæi*, id est Bethlehemitæ. 1. Reg. 17.12.

Alibi verò *Ephrataus* vocatur is, qui erat ex tribu Ephraim, vt Iudic. 12.5. & 1. Regum 1. vers. 2. & 3.

ET VXOR EIVS NOEMI.] *Noemi* Hebr. idem est quod *pulchra, suauis, amæna*, qualis hæc fuit tam dictis quàm factis. R. Simeon ait eam dictam *Noemi*, propter illud Psal. 89.17. *Sit splendor Domini Dei nostri super nos*; nam ibi pro *splendor*, Hebr. est *noam.*

Quinque virtutis Noemi. Rabbini tradunt hanc fuisse filiam fratris Salmonis, ideóq; neptem Nahassonis, qui fuit princeps tribus Iuda. Nahasson enim genuit Salmon eiusq; fratrem, qui fuit pater Noëmi. Porrò heroicas Noëmi virtutes has ex hoc libro colligit Serarius. Primò enim elucet hic eius in vero Dei cultu, etiam cum in idololatrarum regionem extrusa esset, constantia. Secundò, zelus, dum ad eundem cultum nurum suam Ruth adduxit. Tertiò, prudentia, dum tam peritè huius explorauit animum & confirmauit. Quartò, in aduersis asperisque rebus tolerãtia, maximè in fame, inopia, & quodam veluti exilio. Quintò, patriæ amor: dum ad illam vetula iam & decrepita redire voluit. Sextò, sapientia in Ruth conseruanda, dirigenda, & ad felicissimũ tandem connubium prouehenda, è quo salus mundi, terræ gaudium, cælorum lætitia Christus Iesus prognatus est.

ET DVO FILII, ALTER MAHALON, ET ALTER CHELION.] *Mahalon* Hebr. idem est quod *infirmitas* vel *chorus*: *Chelion* verò *defectus*, vel *deficientia*. Appositè, quia vterque præmaturè in Moab diem obijt. Rabbini tradunt hos duos esse eos, qui 1. Paral. 4. in Hebræo vocantur *Ioas* & *Saraph*, quod noster vertit *securus* & *incendens*, quia desperantes de Israëlis à fame liberatione, securè nimis & remissè in Moab, id est, terra idololatrarum degebant, ibique duxerunt vxores Moabitides; ideóq; aiunt eos à Deo addictos exitio & incendio. Sed hæc eorum de more sunt commenta, aut potiùs figmenta.

VERS. 4. QVI ACCEPERVNT VXORES MOABITIDAS.] Rabbini, vt dixi, aiunt eos grauiter hac in re peccasse. Nec est quod cogat eos à peccato excusare, ait Abul. Excusari tamen possunt partim necessitate, quòd in Moab non inuenirent feminas Israëlitides, quas ducerent; ac ipsis, vtpote iuuenibus, in feruore ætatis difficilis & periculosus esset cælibatus. Rursùm quòd Noëmi eorum mater pia femina videtur eos ad hoc coniugium direxisse ex Dei instinctu, qui per Ruth destinabat nasci Dauidem, & ex eo Christũ. Addunt aliqui Orpham & Ruth fuisse ab idolis conuersas ad Deum verum, quare licitè potuisse duci à Machalon & Chelion Hebræis, vti Salmõ duxit Rahab Chananæam ad Iudaismum cõuersam Iosue c.2. licitũ enim Hebræis erat Chananæas ducere, si illæ ad Iudaismũ conuerterentur.

Verùm hæc responsio hîc non habet locum: nam Orpha ad idola sua rediit, & Ruth tunc demum conuersa est cum secuta Noemi, cum ea ex Moab migrauit in Bethlehem, vt patet ex sequen.

QVARVM VNA VOCABATVR ORPHA.] Hanc Goliath Gigantis, quem Dauid prostrauit, fuisse matrem asserunt Thalmudici, & Philo, seu potiùs Psaudophilo in Antiquit. Biblicis ac Prudentius in Hamartigenia, dum ait, eam præ Noemi sequela maluisse *semiferi stirpem nutrire Goliæ.* Ratio eorum est, quod mater Goliath vocetur *Rapha* vel *Harapha*. 1. Reg. 21. v. 19. & 22. ac 1. Paral. 20. v. 6. & 7. *Harapha* autem idem videtur quod *Orpha*. Verùm errant; nam primò, Harapha erat Philisthæa, Orpha verò Moabitis. Secũdò, Harapha erat ex Geth vrbe Palestinæ, Orpha verò ex vrbe Petra. Tertiò, Harapha fuit tẽpore Saülis & Dauidis; Orpha verò longè anteriùs; scilicet tempore Ruth & Boos, qui fuit proauus Dauidis. Quartò, Orpha Hebr. per ע *Ain*, Harapha verò per ה *He* scribitur. Porrò *Orpha* Hebr. idem est quod *ceruicosa*, vel *ore nudata*. Vnde R. Samuel in Sutha c.8. ait matrem Goliath fuisse meretricem, ideóque dictam *Horpham*, quia eam omnes deceruicabant, deprimebant, dedecore veluti scortum afficiebant: *Harapham* verò; quia eam omnes granorum ac triticorum, quæ 2. Reg. 29. & Prouerb. 27. & 21. *harphoth* vocantur, instar contundebant. *An Orpha mater Goliath.*

Verùm alia est Orpha hæc ab Harapha matre Goliath, vti iam ostendi: imò non mater, sed pater Goliath, 1. Paral. 20. v. 6. & 7. vocatur *Rapha* vel *Harapha*; ab eo enim posteri Gigantes dicti sunt Raphaim, vt ibi dicitur v. 4. de quo plura 1. Reg. 21. v. 19. & 22.

ALTERA VERO RVTH.] Thalmudici tradunt Ruth fuisse filiam Eglon regis Moab, quem occidit Aod, Iudic. 3. vt sic Dauidi suo prosapiã regiam ex Moab concilient: sed nugantur. Quomodo enim rex Moab filiam suam dedisset exteris pauperibus, & penè fame pereuntibus?

Porrò Ruth erat ex Moab, quæ est pars Arabiæ Petreæ, cuius metropolis erat vrbs dicta *Petra*, eò quòd in rupe esset sita (quam Bellonius lib. 2. c. 53. opinatur esse *Mecham*, vbi extat sepulchrum Mahometis: sed errat) Id patet ex illo Isaiæ 16. *Emitte agnum Domine Dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion. Et intelligebatur de Messia qui futurus erat de filijs Dauid: & ipse Dauid futurus erat de stirpe Ruth, qui venturus erat de vrbe Moab, quæ vocatur petra deserti*, ait Abul. hîc quæst. 16. Vide dicta Isaiæ 16. v. 1.

Porrò Ruth Hebr. idem est quod *irrigua* vel *ebria*, à rad. רוה *raua*, id est *irrigare*. Aut potiùs *visio* vel *prophetia*, à rad. ראה *raa*, id est *vidit*; quasi *Ruth* idem sit quod *Rauth*. Aut

inspiratio, ait Auctor Imperfect. in Matth. c. 1. à rad. רוח *rauach*, id est *spirauit*, inspirauit; A quasi Ruth sit idem quod *Rachut*, quia sine Dei inspiratione nec dixisset, nec fecisset ea quæ dixit & fecit. Vnde in ea, ait idem Auctor, laudatur dilectio generis Israël, simplicitas, obediētia, fides. Cabalistæ aiunt *Ruth* per Anastrophen esse *Tur*, id est, *turtur*, quia ipsa vt turtur gemendo maritum suum defunctum luxit. Thalmudici dicunt eam vocatam *Ruth*, eò quòd ex ea prognatus sit Dauid, quem Deus præuiderat fore בשירות *beschiroth*, id est in canticis, psalmis & laudationibus.

Denique non videtur Ruth fuisse soror Orphæ, nec consanguinea in gradu propinquo, sed per affinitatem cognata, vt dicam v. 15.

Vers. 8. Ite in domvm matris vestræ.] Hebr. & Septuag. *Ite, redite, vnaquæque in domum matris suæ*. Hinc liquet eas non fuisse sorores, nec B eandem habuisse matrem, sed diuersam. Suadet Noëmi nuribus suis Orphæ & Ruth reditum ad suos Moabitas, vt commodiùs apud suos viuant, vtque ipsa earum curâ exoneretur; ac vt ipsas adhuc infideles non deducat ad populum fidelem in Israël: hoc enim fuisset scandalum. Quare tacitè (quòd aliàs sæpè apertè fecerat) eos adhortatur, vt conuertant se ad fidem & religionem Israëlitarum. q.d. Si vultis mecum pergere in Israël, Israëliticè in fide & cultu vnius veri Dei vobis viuendum est. Si id facere non vultis, redite ad vestros Moabitas infideles.

Faciat vobiscvm Dominvs misericordiam, sicvt fecistis evm mortvis, et mecvm: mortuos enim maritos vestros (qui mei erant filij) dum viuerent, coluistis ea obseruantia & amore, qua par est; mortuos verò de- C center sepelistis, luxistis, memoria conseruastis, celebrastis, & in eorum gratiam viduæ huc vsque mecum permansistis, me alendo, fouendo, iuuando. Vnde Chald. vertit: *Faciet Dominus bonum vobiscum, sicut id quod fecistis cum maritis vestris dormientibus: quòd renuistis viros accipere post mortem eorum; & mecum, quòd aluistis & sustentastis me.*

Multò magis fideles amicis defunctis exhibent misericordiam, cùm pro animabus eorum orant & sacrificant, vti fecit S. Ambros. Theodosio Imper. Sicut ipse narrat Orat. de obitu eius: *Dilexi*, inquit, *& prosequor eum vsque ad regionem viuorum, donec fletu & precibus inducam virum, quò sua merita vocant, in montem Domini sanctum, vbi perennis vita, vbi corruptela nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor, nulla con-* D *sortio mortuorum, vera regio viuentium, vbi mortale hoc induat immortalitatem, & corruptibile hoc induat incorruptionem. Magna requies, qua votum impleat diligentis, magna promissio.*

Vers. 12. Nvm vltra habeo filios in vtero meo, vt maritos ex me sperare possitis?] Hinc colligitur præter legem Deuter. 20. quæ iubet Iudæis suscitari semen (id est prolem) fratri sine liberis defuncto, idipsum in vsu fuisse apud Gentiles. Vnde Thamar Chananæa ante legem & Mosen, suscitauit semen filijs Iudæ ipsisque Iudæ. Genes. 38. Cum enim femina in aliqua familia nupsisset, marito mortuo eidem familiæ adhærebat, ex eâque alium maritum expectabat, nec transibat ad aliam; idque honestatis & affinitatis iam cum ea contractæ causa.

Porrò Caiet. & Serarius hinc colligunt suscitationem hanc seminis fratri defuncto, vsitatam in fratribus quoque vterinis duntaxat. Nam si Noëmi vidua rursum alteri nupsisset, indéque natos filios dedisset maritos Orphæ & Ruth, illi mariti vtique fratres tantùm vterini fuissent Mehalon & Chelion, qui eorum priores fuerant mariti; quod intellige si fratres illi vterini patres habuissent quidem diuersos, sed ex eadem tamen tribu & familia, tunc enim vxor, marito suo sine prole defuncto, suscitabat semen ex eius fratre vel consanguineo eiusdem familiæ; ad quòd faciendum non videtur fuisse obligata, si posterior frater vterinus ex patre alterius tribus vel familiæ fuisset progenitus.

Ante eritis vitvlæ qvam nvbatis.] Vers. 13. Hebr. est תעגנה *teagena*, quod alij עגן *og*, id est *vri, vstulari* deriuantes vertunt: *Num aduremini absque marito*? quasi Apostolus huc alludat, dum ait: *Meliùs est nubere quàm vri*. 1. Corint. 7. Germaniùs, Septuag. Chal. Vatab. Pagnin. Marinus & passim recentiores vertunt: *Num detinebimini vel retardabimini, vt maneatis viduæ donec ego nouos vobis signam*? q.d. Num vos obligabitis (hoc enim significat κατέχεσθαι, vt vertunt Septuag.) ad manendum in viduitate, donec ego nouos filios procreem, qui vestri fiant mariti? Hebræa hîc sunt obscura, sed ea plane & clarè sic vertas: *Si dicerem: est mihi spes: Etiam fui hac nocte cum viro: & genui etiam filios: An propterea expectaretis quousque magni fierent? an propterea differretis, vt non essetis cum viro*? iuxta hunc sensum explicandi sunt Septuag. pariter obscuri.

Ac reversa est; quia Orpha minùs amabat Noemi quàm Ruth; hinc Ruth adhæsit Noemi, Orpha verò ab ea ad suos recessit. Vers. 14

Cognata tva.] Orpha fratria tua; quæ scilicet maritum habuit fratrem mariti tui: vos enim duo nupsistis duobus fratribus, ac proinde per nuptias cum ijs factas, estis cognatæ, hoc est affines. Hoc enim significat Hebr. יבמה *sebama*.

Ad popvlvm svvm et ad Deos svos.] Non quasi Noemi hortetur nurum suam Ruth, vt instar Orphæ redeat ad Deos Gentium, quos hactenus in terrra Moab coluerat: illud enim suadere fuisset peccatum; sed volens eum consolari, hortatur vt redeat ad populum suum, ibique rursum nubat: permittit verò, vt pergat Deos suos colere (quod connexum erat, quodque ipsam facturam sciebat si ad suos, qui erant idololatræ, rediret) idque facit vt sincerum & constantem Ruth nurus suæ animum exploret, qui necessarius erat ad religionem cum patria mutandam, constantérque retinendam; ne ipsa postea quereretur se Noemi socrus suæ artibus vel fraudibus impulsam, transisse in alienam ac minùs sibi gratam religionem. Ita Abul.

Et ad Deos svos.] Hinc patet Orpham non fuisse ad Deum conuersam, sed patriæ religioni & idolis eiusdem semper adhæsisse; Ruth verò quia patriam cum Noëmi mutauit, mutauit & religionem, ac in Israëlitarum coloniam & synagogam transiit. Disce hîc quàm noxium sit, inter infideles hæreticos & impios degere; quàm bonum verò, inter fideles & pios: illi enim

manent vel fiunt infideles, hæretici, impij; hi verò fideles, orthodoxi & pij, iuxta illud Psal. 17. *Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris.* Sic Orpha rediens ad suos infideles, mansit infidelis; Ruth verò transiens ad fideles, facta est fidelis.

NE ADVERSERIS MIHI VT RELINQVAM TE.] Chald. *Ne me irrites, ne me cogas.* Hinc patet Ruth initiatam fuisse sacris Iudaicis per baptismum, non qui esset Sacramentum, sed qui esset ablutio corporis, sicut masculi initiabantur per circuncisionem. Audi Thalmudicos ritum huius initiationis describentes: Qui proselytus esse vult, tria ei, siquidem mas sit, necessaria; vt nimirum circuncidatur, baptizetur, & in holocaustum offerat vel pecudem, vel par turturum aut columbarum; si femina vero fuerit, duo tantùm posteriora faciat, baptizetur nimirùm, & holocausti offerat victimam.

Vers. 17. POPVLVS TVVS, POPVLVS MEVS: DEVS TVVS, DEVS MEVS.] Magnus fuit hic Ruth amor, obseruantia & fidelitas erga Noëmi socrum suam, qua patriam cum extera regione, & domesticam fidem cum peregrina Iudæorum religione commutare constanter decreuit: quia videbat eam tam sapientem & probam, tótque virtutibus & gratiis præditam vt certò sibi persuaderet illam veram habere fidem & religionem, ac Deum eius esse Deum verum. Vnde hoc exemplum nuribus imitandum proponit Origen. lib. 1. in Iob: dicens: *Beata Ruth tantum detulit socrui suæ veteranæ, vt vsque ad mortem non sit passa eum relinquere. Idcircò sanè in scriptura perpetuò magnificatur? apud Deum verò in infinita sæcula beatificatur. Iudicabit nihilominùs atque condemnabit in resurrectione omnes malignas & impias nurus, quæ soceris vel socribus suis contumeliam vel iniuriam ingesserint: Non reminiscentes, quòd ipsi eis viros genuerint atque nutrierint: & pro substantia & pro victu illis laborem acquisierint.* Ex quibus hanc conclusionem elicit: *Si igitur diligis virum tuum, ô mulier, dilige & eos qui genuerunt eum, & nutrierunt sibi filium, tibi verò maritum. Noli separare filium à patre vel matre. Noli compellere filium patrem, aut matrem inhonorare, ne in condemnationem incidas apud Dominum Deum in die terribilis inquisitionis atque iudicij. Sufficiat tibi ô mulier, quia possides virum, quem non nutristi, & substantiam tuam quam non acquisisti, quia venis in domum, quam non ædificasti, & eris Domina atque potestatem habens laborum alienorum, pro quibus tu nullatenùs laborasti. Noli ergo retribuere mala his, qui tibi præparauerunt, atque suo labore acquisierunt omnia, siue virum, siue substantiam. O mulier ne ascendas super te maledictio à Domino Deo.*

Rursùm S. Hieron. (vel quisquis est auctor, stylus enim dissonat, esto sit grandiloquus) tomo 9. tract. de vera Circuncisione, asserit Ruth hoc tam animoso pióque responso meruisse, vt fieret mater, id est auia Christi; vnde exclamat: *O virtutem viris etiam præferendam, Abrahæ fidem incircuncisæ gentis mulier imitatur, quam virilis circuncisio dereliquit, & per aliena vestigia meritum iustificationis ingreditur, à quibus maiorum cæca hæreditas deuiauit.* A *Deos suos Moabita contemnit, cum tu Israël desideres alienos: illa in vnum Deum, suorum iam oblita coniurat; & tu post multitudinem fornicaris idolorum: hinc eligitur a Domino, hinc fit Israëlita mente, non genere; fide, non sanguine; virtute, non tribu: hinc vsque adeò benedicitur; vt prophetarum tuorum mater vocetur & regum.*

HÆC MIHI FACIAT DOMINVS ET HÆC ADDAT.] scilicet immittat mihi morbum, paupertatem, persecutiones, & his peiora addat. Hæc enim in iuramento hoc Hebræorum sub intelliguntur; ipsi enim per Euphemismum illa subticent boni ominis causâ; ne scilicet illa quæ sibi imprecantur, reuerà eueniant. Tale erat iuramentum Romanorum in fœdere, quod recenset Festus lib. 11. *Iouem*, inquit, *lapidem iuraturi, silicem tenentes, his verbis vtuntur: si sciens* B *fallo, tum me Diespiter salua vrbe arcéque bonis eijciat, vt ego hunc lapidem. Et lapidem tunc manu excutiebant.*

Alleg. Ruth hîc typum gessit Ecclesiæ è Gentibus ad Christum transeuntis. Audi S. Chrysost. hom. 3. in Matth. *Considera ea quæ in Ruth facta sunt, nostris quadrare. Hæc enim erat & alienigena, & in extremam delapsa paupertatem: sed videns eam Boos, nec ipsius paupertatem despexit, nec generis ignobilitatem abominatus est: Sicut & Christus Ecclesiam suscipiens & alienigenam, & magnorum laborantem penuria bonorum, accepit eam consortem.* Subdit deinde modum: *Sed quemadmodum Ruth illa nisi prius reliquisset parentes, nisi domum contempsisset, & gentem, & patriam atque cognatos, nunquam tali fuisset iuncta connubio, ita Ecclesia etiam non antè amabilis effi-* C *citur sponso, quàm patrios mores ritúsque reliquerit. Quod propheta quoque ad ipsam loquens ait Psal. 44. Obliuiscere populum tuum & domum patris tui; & concupiscet rex decorem tuum. Hoc Ruth etiam fecit, & idcirco æquè ac Ecclesia mater regum effecta est. Ipsius enim ex stirpe est Dauid.*

Audi & S. Ambros. lib. 3. in Lucam post medium: *Quomodo intrauit* (Ruth) *in Ecclesiam, nisi quia sancta & immaculata moribus supra legem facta est? si enim lex impijs & peccatoribus posita est; vtique Ruth, quæ definitionem legis excessit, & intrauit in Ecclesiam, & facta est Israëlitis; & meruit inter maiores dominici gregis computari, propter cognationem mentis electa, non corporis, magnum nobis exemplum est; quia in illa nostrum omnium, qui collecti ex gentibus sumus, ingredien-* D *di in Ecclesiam Domini figura præcessit. Hanc igitur æmulemur, vt quia hac moribus hanc prærogatiuam meruit adsciscendæ societatis suæ, sicut historia docet; nos quoque propter morum electionem in Ecclesiam Domini, meritis suffragantibus adlegamur.*

NE ME VOCETIS NOEMI (ID EST PVLCHRAM,] item decoram, iucundam, suauem, hilarem) *sed vocate me Mara* (ID EST AMARAM) *quia amaritudine valde repleuit me Omnipotens.* Priuauit enim me marito & vtróque filio, fecitque viduam & orbam. Idem dicere poterat B. Virgo, videns filium suum crucifixum & mortuum,

Tropol. cũ ob dotes aliquas laudamur, defectus

noſtors inſpiciamus, itáque laudes in lamenta vertamus, vti Noëmi exemplo fecit S. Gregor. lib. 2. epiſt. 64. cum à Narſe laudatus fuiſſet: *Multa mihi*, inquit, *dulciſſima charitas veſtra per epiſtolas ſuas in bona operationis laudibus eſt locuta; ad qua omnia breuiter ego reſpondeo. Nolite me vocare Noëmi, id eſt pulchrum, ſed vocate me mara id eſt amarum, quia amaritudine plenus ſum.* Et lib. 1. epiſt. 6. ad eundem, dolens ſe è quiete monaſterij euectum ad curam Pontificalem: *Simiam*, inquit, *Leonem vocas. Quod eo modo vos agere conſpicimus, quo nos ſcabioſos ſæpè catulos, pardos vel tygres vocamus. Ego enim, bone vir, quaſi filios perdidi: quia per terrenas curas recta opera amiſi. Nolite ergo me vocare Noëmi, id eſt pulchrum, ſed vocate me Mara, quia amaritudine plenus ſum.*

Idem reſpondit S. Leandro lib. 7. epiſt. 125. Idem fecit S. Digna virgo & martyr in Hiſpania anno Domini 853. ſub Mahomad Saracino, de qua ita ſcribit S. Eulogius illi coæuus, & in eadem perſecutione martyr in Memor. Sanct. lib. 3. c. 7. *Hæc puella cum pro ſumma humilitate atque obedientia inter conuirginales vltimam ſe iudicaret, eſſetque incomparabili apparatu obſecundatrix, nunquàm tamen appellari ſe dignam patiebatur, dicebátque cum lachrymis: Nolite me dignam vocare, ſed magis indignam, quia cuius meriti ſum; etiam nomine debeo inſigniri.*

Pro, *omnipotens* Hebr. eſt *Saddai*, quod & cornucopiam, ſiue Deum omnibus bonis abundantem, mammoſum, æquè ac caſtigantem & vaſtantem ſignificat: vtrumque huic loco competit. q. d. Deus qui quaſi *Saddai*, id eſt *Mammoſus*, olim me coniugio honorato & prolibus opibuſque cumularat, nunc quaſi *Saddai*, id eſt *vaſtans*, iiſdem me ſpoliauit & vaſtauit. Idem tamen, vt ſpero, miſertus mei, rurſum me vt prior *Saddai* benignè ſolabitur, ditabit & beabit. Ipſe enim ſuos *mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit.* Vide quæ de Saddai dixi Geneſ. 17. 1.

REVERSA EST IN BETHLEHEM, QVANDO PRIMVM HORDEA METEBANTVR, ſcilicet in Paſchate. Die enim ſecunda Paſchatis Hebræi offerebant Deo primitias ſpicarum, ac deinde die tertia eas demetebant. Vnde Chald. vertit: *Ille* (Noëmi & Ruth) *aſcenderunt in Bethlehem in ipſis Paſcha aſcenſionibus*, ſeu cum adeſſet Paſchalis dies, *& in illo die cœperunt filij Iſraël metere gomer ſeu manipulum, qui elenari, ſiu coram Domino efferri ſolebat, & erat ex hordeo.* VERS. 22.

Simili modo Ioſue reducens Hebræos ex Ægyptia ſeruitute, ingreſſus eſt in terram promiſſam in Paſchate. Ioſue c. 5.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS.

RVTH in agro Booz ſpicas colligit, ac benignè à Booz excipitur & paſcitur domum reuerſa Noëmi ſocrui ſuæ reliquias affert, ab eáque audit Booz ſibi eſſe affinem.

1. ERat autem viro Elimelech conſanguineus, homo potens, & magnarum
opum, nomine Booz. 2. Dixitque Ruth Moabitis ad ſocrum ſuam: Si
iubes, vadam in agrum, & colligam ſpicas, quæ fugerint manus metentium, vbicúmque
clementis in me patris familias reperero gratiam. Cui illa reſpondit: Vade filia mea.
3. Abiit itaque & colligebat ſpicas poſt terga metentium. Accidit autem vt ager ille
haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech. 4. Et ecce, ipſe
veniebat de Bethlehem, dixitque meſſoribus: Dominus vobiſcum. Qui reſponderunt
ei: Benedicat tibi Dominus. 5. Dixítque Booz iuueni, qui meſſoribus præerat: Cuius
eſt hæc puella? 6. Cui reſpondit: hæc eſt Moabitis, quæ venit cum Noemi, de regione
Moabitide, 7. & rogauit vt ſpicas colligeret remanentes, ſequens meſſorum veſtigia:
& de mane vſque nunc ſtat in agro, & ne ad momentum quidem domum reuerſa eſt.
8. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec
recedas ab hoc loco: ſed iungere puellis meis: 9. & vbi meſſuerint, ſequere. Mandaui
enim pueris meis, vt nemo moleſtus ſit tibi: ſed etiam ſi ſitieris, vade ad ſarcinulas, &
bibe aquas, de quibus & pueri bibunt. 10. Quæ cadens in faciem ſuam & adorans ſuper
terram, dixit ad eum: Vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, &
noſſe me dignareris peregrinam mulierem? 11. Cui ille reſpondit: Nunciata ſunt mihi
omnia, quæ feceris ſocrui tuæ poſt mortem viri tui: & quòd reliqueris parentes tuos,
& terram in qua nata es, & veneris ad populum, quem antea neſciebas. 12. Reddat
tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à Domino Deo

Israël, ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas. 13. Quæ ait inueni gratiam apud
oculos tuos domine mi, qui cõsolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum
similis vnius puellarum tuarum. 14. Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi
fuerit, veni huc, & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad
messorum latus, & congessit polentam sibi comeditque & saturata est, & tulit reliquias.
15. Atque inde surrexit, vt spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis,
dicens: Etiamsi vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam: 16. & de vestris quoque manipulis proiicite de industria, & remanere permittite, vt absque rubore colligat,
& colligentem nemo corripiat. 17. Collegit ergo in agro vsque ad vesperam: & quę
collegerat virga cædens & excutiens, inuenit hordei quasi ephi mensuram, id est, tres
modios. 18. Quos portans reuersa est in ciuitatem, & ostendit socrui suæ: insuper protulit, & dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat. 19. Dixitque ei socrus sua: Vbi
hodie collegisti, & vbi fecisti opus? sit benedictus qui misertus est tui. Indicauitque ei
apud quem fuisset operata: & nomen dixit viri, quòd Booz vocaretur. 20. Cui respondit Noëmi: Benedictus sit à Domino: quoniam eamdem gratiam, quam præbuerat viuis, seruauit & mortuis. Rursúmque ait: Propinquus noster est homo. 21. Et Ruth, Hoc
quoque, inquit, præcepit mihi, vt tamdiu messoribus eius iungerer, donec omnes segetes
meterentur. 22. Cui dixit socrus: Melius est, filia mea, vt cum puellis eius exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi. 23. Iuncta est itaque puellis Booz: &
tamdiu cum eis messuit, donec hordea & triticum in horreis conderentur.

Vers. 1. HOMO POTENS ET MAGNARVM OPVM.] Hebr. גבור חיל איש *is gibbor chail*, id est vir potens vel fortis robore. Ita Septuag. hoc est robustus tam corpore, quàm animo: Aut vir potens opibus: has enim *chail* quoque significat, idque hîc est aptius: Booz enim parabatur maritus ad coniugium cum Ruth, in quo maximè spectari solent opes.

COLLIGEBAT SPICAS POST TERGA METENTIVM,] vti faciunt pauperes & famelici, qui post segetem demessam & in aceruos collectam, deciduas & reliquas spicas legendo faciunt spicilegium: quod lege veteri non tantùm licitum erat, sed & commendatum à Deo, imò messoribus iussum, vt de industria spicas aliquas pauperibus colligendas relinquerent. Leuit. cap. 19. 9. & cap. 23. 22. Sic Antigonus succedens Alexandro Magno aiebat: *Alexander messuit, ego spicas lego.* Sic & nos post messem tot Patrum & Doctorum, facimus Sapientiæ specilegium.

NOMINE BOOZ. Hebr. בעז *Booz*, ait Pagnin. in Nom. Hebr. idem est quod *in fortitudine*, vel *in eo fortitudo*, hoc est *fortis*. Talis hic fuit, vt patet v. 1. Hinc Auctor Imperfecti hom. 1. in Matth. *Booz* interpretatur, *præualens*. Hinc & duæ columnæ in templo Salomonis vocabantur *Iachin & Booz* 3. Reg. 7. 21. id est *directio & fortitudo*, vt exponunt Septuag. 2. Paral. 3. 17.

Vers. 4. DIXITQVE (BOOZ) MESSORIBVS: DOMINVS VOBISCVM.] q. d. Dominus vobis adsit, cooperetur benedicat, vosque roboret & prosperet. A Deo enim bonitas messis & cuiuslibet rei expectanda & postulanda est. Hinc Varro lib. 1. de re rustica: *Quia Dij*, ait, *facientes adiuuant, priùs inuocari vult XII. Deos Consentes, non vrbanos, sed agrestes, qui agricolarum Duces sunt, Iouem, Tellurem, Solem, Lunam, Cererem, Liberum, Rodigum, Floram, Mineruam, Venerem, Lympham ac bonum Euentum.*

Dominus vobiscum quid? Hîc primùm illa salutandi formula: A *Dominus vobiscum*, inuenitur, quam post Booz alij vsurparunt; vt propheta missus à Deo ad Asa regem Iuda, dum victor cum exercitu reuerteretur: *Dominus vobiscum*, inquit, *quia fuistis cum Domino.* 2. Paralip. 15. & posteà Gabriel salutans B. Virginem dicendo: *Dominus tecum*: ac tandem Ecclesia eamdem induxit in Missæ sacrificium & officium Ecclesiasticum: De quo vide Bellarm. lib. 2. de Missa c. 16. & Ioannem Durantum de ritibus Ecclesiæ lib. 2. c. 15. & B. Petrum Damiani Opusc. 11. Vnde lib. 4. Ration. cap. de salute ad populum, Guillelmus Minatensis Episcopus: *Huiusmodi*, ait, *mutua salutationes notant, quòd sacerdotis & populi vnus debet esse affectus. Et est sensus: Tu pro nobis facturus es preces ad Dominum; & quia Dominus Deus illas tantùm preces approbat & exaudit, quæ ex bono corde procedunt, oramus & nos similiter pro te, vt ille sine quo nullum est bonum, sit cum Spiritu tuo, vt qui tecum est in ore, sit & in corde & maneat.* Et pergit: B *Potest etiam dici, quòd in hac responsione populus se refert solum ad actionem immolationis, ad quam sacerdos procedit, in qua per Spiritum totaliter eleuatus, & ab omni terrenitate prorsus abstractus esse debet.*

Et Isidor. Pelus. lib. 1. Epist. 22. *Illud autem quod à plebe respondetur: Et cum Spiritu tuo, hanc habet sententiam; Pacem quidem nobis tribuisti Domine, hoc est mutuam inter nos concordiam. Pacem autem nobis da, hoc est eiusmodi tecum coniunctionem, quæ nullo modo diuelli possit; vt cum Spiritu tuo pacati, quem nobis in creationis initio indidisti, à tua charitate nequeamus.*

Denique in Conc. Braccarensi can. vigesimo primo. *Placuit*, inquit, *vt non aliter Episcopi & aliter presbyteri populum, sed vno modo salutent dicentes: Dominus sit vobiscum, sicut in libro Ruth legitur.*

Herus visitat operas. Oeconomicè Booz visitans agrum & messores docet heros, vt sua sæpè prædia & operarios visitent: *Sub hoc enim metu, cum familia villicus erit in officio*, ait Cato de re rustica cap. 2. Vnde

Plinius lib. 8. cap. 6. *Maiores*, ait, *fertilissimum in agro oculum Domini esse dixerunt*. Et Aristot. lib. 1. Oeconom. *Optimum agrorum stercus*, inquit, *sunt Domini vestigia*.

Qui respondervnt ei: Benedicat tibi Dominvs.] Disce hîc priscam piámque salutandi & resalutandi formulam. Herus enim prior comiter salutans operarios ait: *Dominus vobiscum*; illi alijs verbis, sed idem significantibus officiosè eum resalutant: *Benedicat tibi Dominus*, hoc est Dominus pariter tecum sit, tibique benefaciat, bonisque suis te cumulet & fortunet.

Vers. 7. Et rogavit (Ruth præfectum messorum) vt spicas colligeret.] Ex lege spicæ hæ erant pauperum; quare Ruth eas legere poterat sine rogatu: maluit tamen rogare, vt messores sibi magis deuinceret, & liberaliores faceret ad plures sibi spicas relinquendum.

Vers. 10. Et adorans,] id est reuerentiam ei exhibens corporis demissione, vel capitis curuatione.

Vers. 12. Ad qvem venisti et svb cvivs confvgisti alas.] *Alas*, id est, curam, protectionem, prouidentiam; sic enim pulli confugiunt sub alas gallinæ, vt ab ea ab iniuriis aëris, æquè ac à miluis rapacibus protegantur. Simili enim modo *ad alas*, id est ad protectionem Dei confugere debemus, vt ab eo à malis omnibus corporis & animi, ac à dæmonibus defendamur, iuxta illud Dauidis: *Sub vmbra alarum tuarum protege me*. Psal. 16. 8. Et: *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis*. Psal. 9. 4. Hinc & Christus ait Ierosolymæ: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluistis?* Matth. 23. 37. Vide ibi dicta. Hinc Chald. hoc loco vertit: *Quia venisti vt proselyta fieres, & teipsam absconderes* (vel separares) *sub vmbra maiestatis gloriæ ipsius*.

Vers. 13. Inveni gratiam apvd ocvlos tvos, Domine mi:] quòd tam benignè me exceperis pauerisque. Hebr. & Septuag. habent in Optatiuo: *Inueniam gratiam*, idque appositum est: Optat enim petitque, vt Boos gratiam sibi exhibitam continuare & prorogare pergat.

Qui (Hebr. & Septuag. *quia*) consolatvs es me, et locvtvs es ad cor ancillæ tvæ.] Idem, vel quasi idem sunt *consolari*, & *loqui ad cor*, scilicet loqui placentia, grata, iucunda, solari, blandiri.

Quæ non svm similis vnivs pvellarvm (Hebr. שפחות *sephacoth*, id est ancillarum) tvarvm.] Ecce mira humilitas Ruth, quæ se facit ancillis omnibus Boos inferiorem, & ancillarum ancillam, ideóque meruit fieri eius vxor. Sic B. Virgo dicens: *Ecce Ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*, meruit fieri mater Dei. Hinc Ordo Virginum, quæ vulgo Annunciatæ vocantur, quem instituit B. Iohanna, filia Ludouici II. & vxor Ludouici XII. Regum Franciæ, illam quæ præest cæteris monialibus nuncupat *Matrem Ancillam*, æquè ac S. Franciscus sui Ordinis superiores appellari voluit *Ministros*, vt impleant illud Christi: *Qui maior est vestrum, erit minister vester*. Matth. 23. 11.

Vers. 14. Intinge bvccellam tvam in aceto.] Nota hîc frugalitatem illius æui, qua operarij non aliud habebant embamma vel obsonium quàm acetum, quo intingentes panem faciebant offam. Acetum enim in æstu laborantes refrigerat, neruos astringit, vires corroborat, putredinem tollit. Vnde etiamnum in Italia Rustici panem aceto aqua diluto intinctum, quasi offam manducant. *Vini*, ait Plinius lib. 23. cap. 1. *etiam vitium transit in remedia, Aceto summa vis est in refrigerendo: non tamen minor in discutiendo*. Et postea: *Per se haustum fastidia discutit, singultus cohibet, sternutamenta olfactu*. Et Raschi: *Acetum*, ait, *iucundum in æstu*.

A

Et congessit,] ipsa Ruth, dante & in sinum eius congerente ipso Boos, vt habent Septuag. & Hebr. Quod enim ipse vel eius Vicarius dabat affatim, hoc ipse congerebat. Vers. 15.

Polentem sibi.] *Polenta*. Hebr. קלי *cali*, ἄλφιτον est tostum far siue hordeum. Fiebat autem sic, ait Cato lib. de re rustica cap. 108. *Perfusum aqua hordeum siccabant nocte vna, postero die fringebant, deinde molis frangebant, seruabantque in multos dies*. Audi Senecam epist. 111. *Disce paruo esse contentus, & illam vocem magnus atque animosus exclama: Habeamus aquam, habeamus polentam. Ioui ipsi de felicitate controuersiam faciamus*. Idem epist. 18. *Non iniucunda*, ait, *res est aqua & polenta, aut frustum hordeacei panis, sed summa voluptas est, posse capere etiam ex his voluptatem*.

B

Et tvlit reliqvias] cibi & polentæ domum ad Noëmi socrum suam, vt eam pasceret v. 18. Vide quàm officiosa sit Ruth, ideóque à Boos amata, euecta, & in coniugem ascita. Ita videmus eos qui officiosi sunt amari, euehique ad magna.

Qvoniam eandem gratiam, qvam præbverat vivis, servavit et mortvis.] q. d. Boos sicut benefecit Elimèlech marito meo, eiusque filiis Mahalon & Chelion, quasi sibi consanguineis, dum viuerent; ita nunc pergit benefacere iis mortuis, dum eorùm vxoribus, quæ superstites sunt, scilicet mihi Noëmi, & tibi Ruth beneficus est, nosque alit & pascit. Vers. 20.

C

Propinqvvs noster est homo.] Additur in Hebræo: *è redemptoribus nostris ipse est*, seu è vindicibus, id est ex ijs ad quos pertinet ius liberandi nos ab orbitate, redimendi facultates nostras, vindicandi nomen filiorum meorum maritique tui ab interitu & obliuione, semen ijs ac posteritatem erigendo, vt habetur Leuit. 25. 25.

Vbi nota: *propinquus* vocatur Hebr. גואל *goel*, id est *redemptor*, tripliciter; scilicet agri, vxoris & hæreditatis, famæ & iniuriæ. *Agri*, quia si à quopiam ager esset venditus alicui externo, propinquus venditoris habebat ius redimendi agrũ, reddendo pretium eius emptori, qui agrum emerat. *Vxoris*, quia si quis sine liberis esset deffunctus, propinquus eius habebat ius, imò debitum ducendi eius vxorem, vt ei liberos suscitaret, sicque eam cum sua hæreditate quasi redimebat, sibique vendicabat. *Famæ & iniuriæ*, quia si quis ab alio fuisset occisus, ad propinquum occisi spectabat cædem eius vindicare, & occisorem ad necem deposcere, eumque apud Iudices reum mortis peragere, vt hac ratione occiso quasi suum ius, id est suam famam & innocentiam restitueret.

D

Melivs est, &c. vt cvm pvellis eivs Vers. 22.

exeas

exeas ad metendvm, non vt tu metas, sed A vt iungas te metentibus, vt spicas deciduas colligas, vti dictum est v. 15. & seq. Vnde in Hebræo non est τὸ *ad metendum*. Caret ergo fundamento expositio Abulen. 1. qui sic explicat, q. d. Noëmi: suadeo tibi ô Ruth mea nurus dilecta, vt operam tuam impendas Booz, demetendo eius segetes, idque gratis & sine pretio; vt hoc officio faciliùs tibi concilies, & viam ad matrimonium cum eo eum ineundam sternas.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS.

RVTH suasu Noëmi matrimonium Booz iure affinitatis postulat; ille se eam ducturum promittit, ideóque hordeo onustam ad Noëmi remittit.

1. POstquam autem reuersa est ad socrum suam, audiuit ab ea: Filia mea, quæram
tibi requiem, & prouidebo vt benè sit tibi. 2. Booz iste, cuius puellis
in agro iuncta es, propinquus noster est, & hac nocte aream hordei ventilat. 3. La-
uare igitur, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream. Non te
videat homo, donec esum potúmque finierit. 4. Quando autem ierit ad dormiendum;
nota locum in quo dormiat: veniésque & discooperies pallium, quo operitur à parte pe-
dum, & proiicies te, & ibi iacebis: ipse autem dicet tibi quid agere debeas. 5. Quæ re-
spondit: Quidquid præceperis faciam. 6. Descendítque in aream: & fecit omnia quæ
sibi imperauerat socrus. 7. Cúmque comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hila-
rior, issetque ad dormiendum iuxta aceruum manipulorum, venit abscondite, & discoo-
perto pallio à pedibus eius, se proiecit. 8. Et ecce, nocte iam media expauit homo, &
conturbatus est: viditque mulierem iacentem ad pedes suos, 9. & ait illi: Quæ es? Illá-
que respondit: Ego sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum super famulam tuam;
quia propinquus es. 10. Et ille, benedicta, inquit, es à Domino filia, & priorem
misericordiam posteriore superasti: quia non es secuta iuuenes, pauperes siue diuites.
11. Noli ergo metuere, sed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis
populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, mulierem te esse virtutis. 12. Nec ab-
nuo me propinquum, sed & alius me propinquior. 13. Quiesce hac nocte: & facto
manè, si te voluit propinquitatis iure retinere, bene res acta est: sin autem ille noluerit,
ego te absque vlla dubitatione suscipiam, viuit Dominus. Dormi vsque mane. 14.
Dormiuit itaque ad pedes eius: vsque ad noctis abscessum. Surrexit itaque antequam
homines se cognoscerent mutuò, & dixit Booz: Caue ne quis nouerit quòd huc ve-
neris. 15. Et rursum, expande, inquit, pallium tuum quo operiris, & tene vtraque
manu. Qua extendente, & tenente, mensus est sex modios hordei, & posuit super
eam. Quæ portans ingressa est ciuitatem, 16. & venit ad socrum suam. Quæ dixit
ei: Quid egisti filia? Narrauitque ei omnia, quæ sibi fecisset homo. 17. Et ait: Ecce
sex modios hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuam te reuerti ad socrum tuam. 18.
Dixitque Noëmi: expecta filia donec videamus quem res exitum habeat. Neque enim
cessabit homo nisi compleuerit quod locutus est.

Vers. 1. POSTQVAM AVTEM REVERSA A EST] peracta messe, *ad socrum suam* Noëmi. Legit interpres תשב *tascab*, id est *reuersa est*: iam aliis punctis legunt תשב *teseb*, id est *sedit*, commorata est.

QVÆRAM TIBI REQVIEM,] id est quæram tibi honestum & opulentum coniugium, in quo à paupertatis famisque laboribus, cæterisque libera, in mariti diuitis & placidi cura & prouidentia conquiescas, vitámque agas quietam, hilarem & iucundam, nimirùm quæram tibi maritum diuitem, æquè ac benignum, cum quo concorditer & hilariter viuas: nam cum maritis asperis & rixosis non est quies vxori. Porrò Aben Ezra: *non solent puellæ quiescere*, inquit, *donec nupserint*. Est enim coniugium *quasi iuuentutis portus*, ait Plutar. ne per vagas libidines castitatis faciat naufragium.

LAVARE ET VNGERE,] oleo simplici, quasi pauper, sed honesta: tales enim tunc oleo vngebantur ad nitorem & lætitiam. Suadet Noëmi nurui suæ Ruth vt vngatur oleo, non Nar- Vers. 3.

Plinius lib. 8. cap. 6. *Maiores*, ait, *fertilissimum in agro oculum Domini esse dixerunt.* Et Aristot. lib. 1. A Oeconom. *Optimum agrorum stercus*, inquit, *sunt Domini vestigia.*

QVI RESPONDERVNT EI: BENEDICAT TIBI DOMINVS.] Disce hîc priscam piámque salutandi & resalutandi formulam. Herus enim prior comiter salutans operarios ait: *Dominus vobiscum*; illi alijs verbis, sed idem significantibus officiosè eum resalutant: *Benedicat tibi Dominus*, hoc est Dominus pariter tecum sit, tibique benefaciat, bonisque suis te cumulet & fortunet.

VERS. 7. ET ROGAVIT (Ruth præfectum messorum) VT SPICAS COLLIGERET.] Ex lege spicæ hæ erant pauperum; quare Ruth eas legere poterat sine rogatu: maluit tamen rogare, vt messores sibi magis deuinceret, & liberaliores faceret ad plures sibi spicas relinquendum.

VERS. 10. ET ADORANS,] id est reuerentiam ei exhibens corporis demissione, vel capitis curuatione.

VERS. 12. AD QVEM VENISTI ET SVB CVIVS CONFVGISTI ALAS.] *Alas*, id est, curam, protectionem, prouidentiam; sic enim pulli confugiunt sub alas gallinæ, vt ab ea ab iniuriis aëris, æquè ac à miluis rapacibus protegantur. Simili enim modo *ad alas*, id est ad protectionem Dei confugere debemus, vt ab eo à malis omnibus corporis & animi, ac à dæmonibus defendamur, iuxta illud Dauidis: *Sub vmbra alarum tuarum protege me.* Psal. 16. 8. Et: *Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis.* Psal. 9. 4. Hinc & Christus ait Ierosolymæ: *Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluistis?* Matth. 23. 37. Vide ibi dicta. Hinc Chald. hoc loco vertit: *Quia venisti vt proselyta fieres, & teipsam absconderes* (vel separares) *sub vmbra maiestatis gloriæ ipsius.*

VERS. 13. INVENI GRATIAM APVD OCVLOS TVOS, DOMINE MI:] quòd tam benignè me exceperis pauerisque. Hebr. & Septuag. habent in Optatiuo: *Inueniam gratiam*, idque appositum est: Optat enim petitque, vt Boos gratiam sibi exhibitam continuare & prorogare pergat.

QVI (Hebr. & Septuag. *quia*) CONSOLATVS ES ME, ET LOCVTVS ES AD COR ANCILLÆ TVÆ.] Idem, vel quasi idem sunt *consolari*, & *loqui ad cor*, scilicet loqui placentia, grata, iucunda, solari, blandiri.

QVÆ NON SVM SIMILIS VNIVS PVELLARVM (Hebr. שפחות *sephacoth*, id est ancillarum) TVARVM.] Ecce mira humilitas Ruth, quæ se facit ancillis omnibus Boos inferiorem, & ancillarum ancillam, ideóque meruit fieri eius vxor. Sic B. Virgo dicens: *Ecce Ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*, meruit fieri mater Dei. Hinc Ordo Virginum, quæ vulgo Annunciatæ vocantur, quem instituit B. Iohanna, filia Ludouici II. & vxor Ludouici XII. Regum Franciæ, illam quæ præest cæteris monialibus nuncupat *Matrem Ancillam*, æquè ac S. Franciscus sui Ordinis superiores appellari voluit *Ministros*, vt impleant illud Christi: *Qui maior est vestrum, erit minister vester.* Matth. 23. 11.

VERS. 14. INTINGE BVCCELLAM TVAM IN ACETO.] Nota hîc frugalitatem illius æui, qua operarij non aliud habebant embamma vel obsonium quàm acetum, quo intingentes panem faciebant offam. Acetum enim in æstu laborantes refrigerat, neruos astringit, vires corroborat, putredinem tollit. Vnde etiamnum in Italia Rustici panem aceto aqua diluto intinctum, quasi offam manducant. *Vini*, ait Plinius lib. 23. cap. 1. *etiam vitium transit in remedia, Aceto summa vis est in refrigerendo: non tamen minor in discutiendo.* Et postea: *Per se haustum fastidia discutit, singultus cohibet, sternutamenta olfactu.* Et Raschi: *Acetum*, ait, *iucundum in æstu.*

VERS. 15. ET CONGESSIT,] ipsa Ruth, dante & in sinum eius congerente ipso Boos, vt habent Septuag. & Hebr. Quod enim ipse vel eius Vicarius dabat affatim, hoc ipse congerebat.

POLENTEM SIBI.] *Polenta.* Hebr. קלי *cali*, ἄλφιτον est tostum far siue hordeum. Fiebat autem sic, ait Cato lib. de re rustica cap. 108. *Perfusum aqua hordeum siccabant nocte vna, postero die* B *fringebant, deinde molis frangebant, seruabantque in multos dies.* Audi Senecam epist. 111. *Disce paruo esse contentus, & illam vocem magnus atque animosus exclama: Habeamus aquam, habeamus polentam. Ioui ipsi de felicitate controuersiam faciamus.* Idem epist. 18. *Non iniucunda*, ait, *res est aqua & polenta, aut frustum hordeacei panis, sed summa voluptas est, posse capere etiam ex his voluptatem.*

ET TVLIT RELIQVIAS] cibi & polentæ domum ad Noëmi socrum suam, vt eam pasceret v. 18. Vide quàm officiosa sit Ruth, ideóque à Boos amata, euecta, & in coniugem ascita. Ita videmus eos qui officiosi sunt amari, euehique ad magna.

VERS. 20. QVONIAM EANDEM GRATIAM, QVAM PRÆBVERAT VIVIS, SERVAVIT ET MORTVIS.] C q.d. Boos sicut benefecit Elimelech marito meo, eiusque filiis Mahalon & Chelion, quasi sibi consanguineis, dum viuerent; ita nunc pergit benefacere iis mortuis, dum eorum vxoribus, quæ superstites sunt, scilicet mihi Noëmi, & tibi Ruth beneficus est, nosque alit & pascit.

PROPINQVVS NOSTER EST HOMO.] Additur in Hebræo: *è redemptoribus nostris ipse est*, seu è vindicibus, id est ex ijs ad quos pertinet ius liberandi nos ab orbitate, redimendi facultates nostras, vindicandi nomen filiorum meorum maritique tui ab interitu & obliuione, semen ijs ac posteritatem erigendo, vt habetur Leuit. 25. 25.

Vbi nota: *propinquus* vocatur Hebr. גואל *goel*, id est *redemptor*, tripliciter; scilicet agri, vxoris & hæreditatis, famæ & iniuriæ. *Agri*, quia si à D quopiam ager esset venditus aliqui externo, propinquus venditoris habebat ius redimendi agrũ, reddendo pretium eius emptori, qui agrum emerat. *Vxoris*, quia si quis sine liberis esset deffunctus, propinquus eius habebat ius, imò debitum ducendi eius vxorem, vt ei liberos suscitaret, sicque eam cum sua hæreditate quasi redimebat, sibique vendicabat. *Famæ & iniuriæ*, quia si quis ab alio fuisset occisus, ad propinquum occisi spectabat cædem eius vindicare, & occisorem ad necem deposcere, eumque apud Iudices reum mortis peragere, vt hac ratione occiso quasi suum ius, id est suam famam & innocentiam restitueret.

MELIVS EST, &c. VT CVM PVELLIS EIVS VERS. 22.

EXEAS

EXEAS AD METENDVM, non vt tu metas, sed vt iungas te metentibus, vt spicas deciduas colligas, vti dictum est v. 15. & seq. Vnde in Hebræo non est הּ *ad metendum*. Caret ergo fundamento expositio Abulen. 1. qui sic explicat, A q. d. Noëmi: suadeo tibi ô Ruth mea nurus dilecta, vt operam tuam impendas Booz, demetendo eius segetes, idque gratis & sine pretio; vt hoc officio faciliùs tibi concilies, & viam ad matrimonium cum eo eum ineundam sternas.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS.

RVTH suasu Noëmi matrimonium Booz iure affinitatis postulat; ille se eam ducturum promittit, ideóque hordeo onustam ad Noëmi remittit.

1. POstquam autem reuersa est ad socrum suam, audiuit ab ea: Filia mea, quæram
tibi requiem, & prouidebo vt benè sit tibi. 2. Booz iste, cuius puellis
in agro iuncta es, propinquus noster est, & hac nocte aream hordei ventilat. 3. La-
uare igitur, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream. Non te
videat homo, donec esum potúmque finierit. 4. Quando autem ierit ad dormiendum;
nota locum in quo dormiat: veniésque & discooperies pallium, quo operitur à parte pe-
dum, & proiicies te, & ibi iacebis: ipse autem dicet tibi quid agere debeas. 5. Quæ re-
spondit: Quidquid præceperis faciam. 6. Descendítque in aream: & fecit omnia quæ
sibi imperauerat socrus. 7. Cúmque comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hila-
rior, issetque ad dormiendum iuxta aceruum manipulorum, venit abscondité, & discoo-
perto pallio à pedibus eius, se proiecit. 8. Et ecce, nocte iam media expauit homo, &
conturbatus est: viditque mulierem iacentem ad pedes suos, 9. & ait illi: Quæ es? Illá-
que respondit: Ego sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum super famulam tuam,
quia propinquus es. 10. Et ille, benedicta, inquit, es à Domino filia, & priorem
misericordiam posteriore superasti: quia non es secuta iuuenes, pauperes siue diuites.
11. Noli ergo metuere, sed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis
populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, mulierem te esse virtutis. 12. Nec ab-
nuo me propinquum, sed & alius me propinquior. 13. Quiesce hac nocte: & facto
manè, si te voluit propinquitatis iure retinere, bene res acta est: sin autem ille noluerit,
ego te absque vlla dubitatione suscipiam, viuit Dominus. Dormi vsque mane. 14.
Dormiuit itaque ad pedes eius: vsque ad noctis abscessum. Surrexit itaque antequam
homines se cognoscerent mutuò, & dixit Booz: Caue ne quis nouerit quòd huc ve-
neris. 15. Et rursum, expande, inquit, pallium tuum quo operiris, & tene vtraque
manu. Qua extendente, & tenente, mensus est sex modios hordei, & posuit super
eam. Quæ portans ingressa est ciuitatem, 16. & venit ad socrum suam. Quæ dixit
ei: Quid egisti filia? Narrauitque ei omnia, quæ sibi fecisset homo. 17. Et ait: Ecce
sex modios hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuam te reuerti ad socrum tuam. 18.
Dixitque Noëmi: expecta filia donec videamus quem res exitum habeat. Neque enim
cessabit homo nisi compleuerit quod locutus est.

VERS. 1. POSTQVAM AVTEM REVERSA EST] peracta messe, *ad socrum suam* Noëmi. Legit interpres תשב *tascab*, id est *reuersa est*: iam alijs punctis legunt תשב *teseb*, id est *sedit*, commorata est.

QVÆRAM TIBI REQVIEM,] id est quæram tibi honestum & opulentum coniugium, in quo à paupertatis famisque laboribus, cæterisque libera, in mariti diuitijs & placidi cura & prouidentia conquiescas, vitámque agas quietam, A hilarem & iucundam, nimirùm quæram tibi maritum diuitem, æquè ac benignum, cum quo concorditer & hilariter viuas: nam cum maritis asperis & rixosis non est quies vxori. Porrò Aben Ezra: *non solent puellæ quiescere*, inquit, *donec nupserint*. Est enim coniugium *quasi iuuentutis portus*, ait Plutar. ne per vagas libidines castitatis faciat naufragium.

LAVARE ET VNGERE,] oleo simplici, quasi pauper, sed honesta: tales enim tunc oleo vngebantur ad nitorem & lætitiam. Suadet Noëmi nurui suæ Ruth vt vngatur oleo, non Nar- VERS. 3.

dino, aut simili bene olenti & illecebroso, sed naturali & simplici; nec vt stibio, cerussa, aliisque pigmentis & fucis faciem suam coloret & immutet, sed vt facie lota & nitida, & cultioribus vestibus induta compareat coram Booz; vt scilicet ornata modestè eum inuitet ad matrimonium sibi quasi debitum. Ornatus enim modestus vestium, & magis morum & virtutum, decet matronam honestam & castam, vti docet S. Petrus epist. 1. c. 3. v. 4. Porrò quod de Cleopatra dixit Lucanus lib. 10.

Vultus adest verbis, facies formosa perorat, in cæteris pariter verum est.

Et proiicies te, et ibi iacebis, non nuda; hoc enim inuerecundum & illecebrosum fuisset, sed cultioribus vestibus induta, vt dixit v. 3. Quare licèt Lyran. & Dion. imò S. Ambros. lib. 3. de fide c. 5. hoc consilium Noëmi & factum Ruth accusent, quasi parùm honestum & illecebrosum, tamen vtrámque excusant Theodor. Auctor Imperfecti, Abul. Salianus, Serarius & alij, tum quia totus hic ornatus & apparatus erat honestus & modestus; tum quia eo non aliud petebatur, quàm matrimonium debitum; tum quia tam Booz quàm Ruth erant grandæui, probatæ & castæ vitæ, vt eis de fornicatione non esset metuendum, tum quia hæc res dirigebatur à Noëmi, quæ sapiens & pia erat matrona, ac magis à Deo, qui hoc coniugium contrahi volebat, vt ex eo nasceretur Dauid, & ex eo Christus. Vnde Auctor imperfecti in c. 1. Matth. ait *Ruth* Hebr. idem esse quod *inspiratio*, eò quòd inspirata à Deo hoc egerit: *Nisi*, inquit; *inspiratio Dei fuisset in Ruth, non dixisset quæ dixit, nec fecisset quæ fecit.* Nam aliis feminis & viris hoc factum Ruth non est imitandum, quia periculosum, & ad fornicationem illiciens. Pergit Auctor Imperfecti: *Quid primùm laudatur in ea? dilectio generis Israël, aut simplicitas? aut obedientia? aut fides? Dilectio quidem generis Israel, quia sic desiderabat filios suscipere ex semine Israël, & vna fieri ex populo Dei. Si enim communicationem viri desiderasset quasi puella lasciua, aliquem iuuenum potiùs appetisset. Quoniam autem non lasciuia sua, sed religioni satisfacere cupiens fuit, familiam potiùs sanctam elegit, quàm iuuenilem ætatem. Simplicitas autem, quia vltronea sub pallium eius ingressa est; nec cogitauit ne fortè sperneret eam, quasi vir iustus lasciuam puellam, ne deluderet eam, & quod grauius erat, contemneret delusam, sicut faciunt multi: sed obaudiens facta socrus suæ consilijs, fidenter credidit, quod prosperaturus fuerat. Deus autem ipsius, sciens conscientiam suam, quia non libido ad hoc eam compulerat, sed religio erat hortata.*

Vers. 7. Et discooperto pallio,] id est stragulo lecti, *à pedibus eius se proiecit*, scilicet vestitam, non ad latus Booz, sed transuersim ad pedes eius; hoc enim honestas exigebat.

Vers. 8. Viditqve mvlierem.] Licèt enim esset nox, tamen quia sub dio in area dormiebat, ac lucente luna vel stellis, facilè videre poterat, Ruth esse mulierem, non virum; etiamsi quænam esset ex facie dignoscere nequiret ob noctis caliginem.

Expande pallivm tvvm svper famvlam tvam, qvia propinqvvs es, hoc est
A duc me vxorem, quia ad hoc quasi propinquus teneris, vt suscites semen marito meo sine liberis defuncto. Vnde Chald. vertit: *Accedat quæso nomen tuum ancilla tua, vt me vxorem ducas*, habeasque thori consortem. Addit Lyran. sponsum solitum extremitatem pallij sui super sponsam ponere, vt hoc gestu significaret se eam in suam potestatem & tutelam accipere. Accusant nonnulli, vt dixi, hoc dictum factúmque Ruth, quasi quæ nimis periculosè Booz castitatem tentarit, & suam exposuerit. Verùm alij passim excusant, quòd confisa castitati Booz & suæ, vt potè per tot annos probatæ, censeret nil esse periculi, vti reuera ex euentu patuit nil fuisse. Vers. 9.

Addit Abul. Ruth petiisse hac phrasi concubitum Booz. Verùm hoc non est verisimile; Vers. 10.
B si tamen eum petiit, petiit vt actum coniugalem, non vt fornicarium: Tunc enim clandestina matrimonia non erant vetita: quare per consensum mutuum, siue verbis expressum, siue copula carnali indicatum, contrahebatur matrimonium. Si ergo hoc petiit Ruth, non nisi debitum coniugale petiit, ac per illud petiit ipsum coniugium; idque fecit, tum vt suæ, ac socrus suæ Noëmi viduitati & paupertati per opes mariti diuitis prospiceret; tum vt nomini & memoriæ mariti sui sine liberis defuncti, suscitando ei semen ex alio marito, consuleret; qui erat actus charitatis & amoris coniugalis; tum vt Dei legi per consuetudinem extensæ, iubenti marito suscitari semen, satisfaceret, ipsumque Booz ad eidem satisfaciendum impelleret:
C qui erat actus obedientiæ & religionis.

Alleg. S. Hieron. prœmio in Osee, *Salmon*. ait, *virum iustum Booz de Raab meretrice generauit, qui Ruth Moabitem pinna pallij sui operiens, & iacentem ad pedes ad caput euangelij transtulit.* Et lib. 5. in Isaiæ cap. 16. *O Moab, in quam desæuiturus est leo, & de qua ne reliquiæ quidem saluari poterunt, habeto solatium hoc: Egredietur de te agnus immaculatus, qui tollat peccata mundi, qui dominetur in orbe terrarum. De petra deserti, hoc est de Ruth, quæ mariti morte viduata, de Booz genuit Obed, & de Obed Iesse, & de Iesse Dauid, & de Dauid Christum*

Et priorem misericordiam posteriore svperasti.] Hebr. *meliorem fecisti gratiam posteriorem priore.* Vatab. *Præstantiorem fecisti pietatem tuam posteriorem priore.* q. d. pia
D fuisti in virum tuum viuentem, sed piontior nunc es in mortuum, dum allaboras vt illi sine liberis defuncto suscites semen per matrimonium cum illius propinquo. Audi B. Petrum Damiani lib. 8. epist. 14. ad sorores: *Ruth socrui reuerentiam dignam exhibuit, matronalem pudicitiam tenuit: defuncto viro fidem seruauit: idolis deditam patriam parentesque deseruit, & ad cultum veri Dei sine vllo doctoris magisterio, nobilis proselyta transiuit: Ecce igitur Iudith prospera, quibus in vita fulciebatur abijciens; Ruth aduersa, quibus premebatur amplectens. Vtraque scilicet mente vna, licèt diuersa fortuna, vni Deo non immeritò placuit, quia nec aduersis ita succubuit, nec in prospera suimet obliuiscens, sese illa deiecit. Sed illa tolerabat quibus abundabat;*

ista fruebatur, qua patiebatur, vtraque nimirum de mundana inconstantia alternitatibus asserens: sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ. Hebr. *scit omnis porta populi mei*, quod Vatab. & alij exponunt. q. d.

Scit enim omnis Senatus populi mei. Iudices enim & Senatus olim in portis sedebant & iudicabant, vt à rusticis & exteris facilè adiri & conueniri possent. Pleniùs noster *portam populi* explicat per conuersionem *populum portæ*, hoc est populum intra portas habitantem.

MVLIEREM TE ESSE VIRTVTIS,] Hebr. חיל *Chail*, hoc est strenuitatis, fortitudinis, roboris. q. d. sciant omnes te esse viraginem strenuam, sedulam, laboriosam. Vnde Septuag. vertunt. γυνὴ δυνάμεως, id est *mulierem potentem* & ἀνδρείας, id est *virilem*. Chald. *Apertum est ante omnes, qui sedent in porta magna Sanbedrim* (id est Congregationis siue Concilij) *populi mei, te mulierem esse iustam, & in te robur siue vim esse ad aspiciendam præceptorum Dei lucernam.*

VERS. 12. SED EST ALIVS ME PROPINQVIOR.] Sciebat vtique hoc Noëmi, sed norat eius ingenium, quòd nollet pauperculam & extraneam Ruth vxorem accipere, vti euentus ostendit, ideoque non eum, sed Booz modestiorem & pientiorem ad matrimonium eius honestè inuitandum censuit. Ita Abul. Serarius & alij.

VERS. 13. BENE RES ACTA EST] טוב *tob*, id est *bonum est*. Rabbini nonnulli τὸ *tob* accipiunt, quasi nomen proprium propinqui, quasi ille nuncupatus fuerit *Tob*, id est *bonus*, sicut *Tobias* dictus est quasi *bonus Deo*, vel *bonitas Dei*. Vnde Raschi: *Salmon*, inquit, *Elimelech & Tob fratres fuerunt*. Verùm Septuag. Chald. Noster & alij τὸ *tob* accipiunt vt nomen appellatiuum, vertuntque in genere neutro; *bonum est*.

Castitas mira Booz. EGO TE ABSQVE VLLA DVBITATIONE SVSCIPIAM,] in coniugem. Mirare hîc insignem charitatem, æquè ac castitatem Booz, vtpotè qui Ruth accubantem nec tangere voluerit, sed matrimonium præmiserit. Audi Auctorem imperf. hom. 1. in Math. *Quid in Booz prædicatur? humilitas, castitas & religio. Humilitas quidem & castitas, quia non contigit eam, quasi lasciuus puellam: nec abhorruit eam quasi castus lasciuam: sed mox vt verbum eius de lege proximitatis audiuit, nihil horum omnium lasciuiæ imputauit, sed vniuersa religioni adscripsit. Nec despexit quasi diues pauperem: nec veritus est quasi maturus adolescentulam: sed paratior fide quàm corpore, manè processit ad portam, & prouocauit quendam ex genere, quem iure propinquitatis æstimabat propinquiorem; obtinuit, præualuit non tantùm iure proximitatis, quantùm Dei eligentis fauore. Idcircò fortè præualens dictus est. Booz* enim Hebr. idem est quod *fortis*. Hinc Thalmudici Booz conferunt cum castissimo Ioseph. Vnde R. Eleezer c. 39. *Tres fuerunt*, ait, *qui coram creatore suo concupiscentiam domuerunt*, Ioseph, Booz & Phalti filius Laïs, de quo 2. Reg. 3. v. 16. Audi & Abulen. *Profectò*, inquit, *admirandum est, etiamsi ferreus aut adamantinus esset, & ossa eius ænea, & caro lapidea. Tulit tamen ista incitamenta venerabilis Booz, virtutis desiderio seipsum temperans.* Et inferiùs. *Sola ergo reuerentia honestatis, & iuris amor ipsum Booz tenuerunt, ne venereum expleret opus. Valde ergò laudabilis est vir ille, qui data tali opportunitate, tantis Venereis flammis resistere potuit; ideò nec à nobis sub silentio prætereundus est, sed aliquali laude canendus. Iure ergo de talibus parentibus Christus nasci voluit, quia tantæ virtutis extiterunt.*

Porrò castitatem Booz multùm adiuuit durities lecti & frigus; quòd scilicet non in lecto plumeo, sed in area, sub dio in aëre frigido cubaret. Durities enim lecti & frigus valde infringunt ardorem concupiscentiæ: qua de causa Pharisæi, vt alibi dixi, cubantes, laminam plumbi renibus (in quibus origo est seminis) admouebant ad eos refrigerandos, itaque euitandas nocturnas in somnis pollutiones. Hinc quoque multi Religiosi incedunt nudipedes. Nudi enim frigidique pedes valde restinguunt calorem naturæ æstumque luxuriæ; vti experientia constat. Hinc denique S. Antonius, S. Hilarion, S. Macharius, cæterique Anachoretæ non in lectis, sed humi dormiebant. S. Franciscus teste S. Bonau. in domum Cardinalis cuiusdam inuitatus, cum noctu in lecto molli decumberet, acres sensit dæmonum infestationes; quare mox ex ea profugit, dictitans: *mollibus dæmones ad tentandum allici, asperis verò deterreri & fugari.*

QVI MENSVS EST SEX MODIOS HORDEI.] Poterat Ruth hos sex modios humeris portare: Nam siligo leuior est tritico, hordeum siligine, & auena hordeo. Erat enim ipsa *mulier virtutis*, vt dixit v. 11. id est virilis, fortis & robusta.

Symbol. R. Salomon apud Lyran. per sex modios accipit sex dona Spiritus S. quia tot sunt in Hebræo Isaiæ 11. v. 1. & seq. Aben Ezra verò per sex modios accipit sex iustos, qui ex Ruth progignendi erant, scilicet Dauidem, Danielem, Ananiam, Misaëlem, Azariam & Messiam.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS.

BOoz coram Iudicibus propinquiore iure suo cedente, adit possessionem Elimelech defuncti, eiúsque nurum Ruth accipit vxorem, ex qua gignit Obed patrem Iesse, cuius filius fuit Dauid rex.

1. AScendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cumque vidisset propinquum præterire, de quo priùs sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper, & sede hîc: vocans eum nomine suo. Qui diuertit, & sedit. 2. Tollens autem Booz decem viros de senioribus ciuitatis, dixit ad eos: sedete hîc. 3. Quibus sedentibus, locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendet Noëmi, quæ reuersa est de regione Moabitide: 4. quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo. Si vis possidere iure propinquitatis, eme, & posside: sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, vt sciam quid facere debeam. Nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es; & me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam. 5. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moatibidem, quæ vxor defuncti fuit, debes accipere: vt suscites nomen propinqui tui in hereditate sua. 6. Qui respondit: Cedo iuri propinquitatis: neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo, tu meo vtere priuilegio, quo me libenter carere profiteor. 7. Hic autem erat mos antiquitus in Israël inter propinquos, vt siquando alter alteri suo iuri cedebat, vt esset firma concessio, soluebat homo calceamentum suum, & dabat proximo suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israël. 8. Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calceamentum tuum. Quod statim soluit de pede suo. 9. At ille maioribus natu, & vniuerso populo, Testes vos, inquit, estis hodie, quòd possederim omnia quæ fuerunt Elimelech, & Chelion, & Mahalon, tradente Noëmi: 10. & Ruth Moabitidem, vxorem Mahalon, in coniugium sumpserim, vt suscitem nomen defuncti in hæreditate sua, ne vocabulum eius de familia sua ac fratribus & populo deleatur. Vos, inquam, huius rei testes estis. 11. Respondit omnis populus, qui erat in porta, & maiores natu: Nos testes sumus: faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel & Liam: quæ ædificauerunt domum Israël: vt sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem: 12. fiatque domus tua, sicut domus Phares, quem Thamar peperit Iudæ, de semine quod tibi dederit Dominus ex hac puella. 13. Tulit itaque Booz Ruth, & accepit vxorem: ingressusque est ad eam, & dedit illi Dominus vt conciperet, & pareret filium. 14. Dixeruntque mulieres ad Noëmi: Benedictus Dominus, qui non est passus vt deficeret successor familiæ tuæ, & ocaretur nomen eius in Israël. 15. Et habeas qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem. De nuru enim tua natus est, quæ te diligit: & multo tibi melior est, quàm si septem haberes filios. 16. Susceptúmque Noëmi puerum posuit in sinu suo, & nutricis ac gerulæ fungebatur officio. 17. Vicinæ autem mulieres congratulantes ei, & dicentes: Natus est filius Noëmi: vocauerunt nomen eius Obed: hic est pater Isai, patris Dauid. 18. Hæ sunt generationes Phares: Phares genuit Eston, 19. Eston genuit Aram, Aram genuit Aminadab, 10. Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon, 21. Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed, 22. Obed genuit Isai, Isai genuit Dauid.

VERS. 1. ASCENDIT ERGO BOOZ AD PORTAM. In porta enim sedebant iudices, coram quibus hæc causa cessionis iuris propinquitatis legitimè agenda erat.

VOCANS EVM NOMINE SVO.] Hebr. vocans פלני אלמני *Peloni almóni*, quod Caiet. vertit: *sede hîc talis*, viduæ scilicet Ruth propinquus. Septuag. *Declina huc absconditе*. Chald. *vir qui absconditus est via sua*, id est, qui videri nõ vult.

Verius est פלני *peloni almoni*, ad verbum significare *talis singularis*, vel *certus quidam*, q. d. tu talis & talis veni huc, & audi me; habeo enim negotium quod tecũ tractẽ. Sic enim solemus aduocare exteros, quorum nomina non scimus, vel si scimus ea nominare nolumus. Vnde à פלני *peloni* videtur deriuatum Hispanicum *Fulano*. Græci vocant Δεῖνα, Itali *un tale*, Galli *vn quidam*.

Porrò videtur Booz eum nomine suo compellasse, sed noluit Script. eius nomen exprimere, eò quòd indignus esset nominari; vtpote qui nollet semen & nomen fratris sui defuncti suscitare. Ita Abul. iustè enim nomen eius æterna obliuione sepelitur, qui nomen fratris & propinqui sui eadem sepeliri permittit.

Denique אלמני *almoni* deriuatur à באלם *neelam*, id est obmutuit, quia cuius nomen reticetur, illud quasi mutum non auditur, & vt sic dicam, obmutescit; talis ergo dicitur *almoni*: idem dicitur פלני *peloni* à פלא *pele*, id est occultum & mirabile, quia ea quæ occulta miramur. Ita Serarius.

VERS. 3. PARTEM AGRI FRATRIS NOSTRI ELIMELECH VENDIT NOEMI,] eius viui vxor, nunc vidua defuncti; *vendit*, inquam, tam pro se, quam pro nuru sua Ruth alenda: ambæ enim erant pauperes. Licèt enim vxores non succederent apud Iudæos in hæreditatem maritorum, aut aliorum propinquorum vel affinium defunctorum; tamen ex hoc loco colligitur illas hæreditatis maritorum vsumfructum habuisse ad vitam, adeóque eandem vendere potuisse, sed ita vt ius emendi proximè spectaret ad propinquos mariti defuncti, ad quos post mortem vxoris viduæ deuoluenda erat hæreditas. Vnde & qui è propinquis hæreditatem hanc, v.g. agrum emere volebat, debebat defuncti viduam relictam, vxorem ducere, vt illi, cuius hæreditatem nactus erat, semen suscitaret. Porrò verisimile est agrum hunc Elimelech, eo tempore quo ipse peregrinabatur in Moab, alicui elocatum fuisse, qui quotannis ex eius fructibus annuum censum persolueret. Ita Abul. Lyranus, Feüardentius & alij.

VERS. 6. CEDO IVRI PROPINQVITATIS: NEQ; ENIM POSTERITATEM FAMILIÆ MEÆ DELERE (Hebr. *corrumpere*. Sic & Septuag.) DEBEO. q.d. Est mihi vxor, sunt filij & filiæ: illos alere debeo, vt meam familiam & nomen propagent: quare nolo secundam vxorem Ruth mihi accersere, ne & illam cum filiis alere, itaque meis, quos iam genui alimoniam detrahere vel minuere debeam, atque filios, saltem primogenitum, ex Ruth procreandos non mihi, sed alteri gignam, vt scilicet eius marito, qui propinquus meus fuit, semen & nomen suscitem. Vnde Chald. vertit: *Non possum mihi vindicare ob causã seu colorem hũc: quia vxor mihi est, ad quam assumere aliam mihi non facultas: ne forte oriatur in domo mea iurgium, & corrumpam hæreditatem meam. Vindica tu tibi possessionem meam, quia tibi vxor nulla, & ego non potero mihi vindicare.*

VERS. 7. SOLVEBAT HOMO CALCEAMENTVM SVVM.] Erat hæc excalceatio, cæremonia politica; scilicet erat signum quòd excalceans cederet iure suo, ac sicut calceum, sic & ius suum tradebat alteri propinquo ad emendum agrum sui propinqui defuncti, & ad eius viduam ducendam in vxorem. Porrò excalceatio hæc erat duplex; vna in pœnam: si enim frater germanus nollet fratris sui sine liberis vxorem ducere, itaque ei suscitare semen, lex iubebat Deuter. 25. 9. eum etiam inuitum excalceari, & in faciem eius conspui; quæ ingens erat pœna, contumelia & ignominia. Altera in signum cessionis iuris: Si enim quis non esset frater germanus defuncti, sed cognatus in secundo, tertio, vel quarto gradu, non tenebatur quidem ex lege Deuter. 25. (hæc enim solos fratres germanos tangit) vxorem defuncti ducere ad suscitandum illi semen; tenebatur tamen ad idipsum ex quadam honestate & consuetudine; si tamen id facere nollet, vel non posset, coram iudicibus excalceabat se, calceúmque suum alteri propinquo tradebat; vt hoc signo significaret se ius suum illi resignare, tam ad agrum defuncti emendum, quàm ad viduam eius accipiendam in vxorem.

Allegor. S. Ambros. lib. 3. de fide c. 5. *Designabatur*, inquit, *futurus ex Iudæis, ex quibus Christus secundùm carnem, qui proximi sui, hoc est populi mortui semen doctrina cælestis semine suscitaret, cui calceamentum nuptiale Ecclesiæ copulandæ præscripta legis spiritalia deferebant. Non Moyses sponsus: illi enim dicitur Exod. 3. Solue calceamentum pedum tuorum vt Domino suo cedat. Non Iesus Naue filius sponsus. Nam & ipsi dicitur Ios. 5. Solue calceamentum pedum tuorum, ne ex similitudine nominis sponsus crederetur. Non alius sponsus, sed solus Christus est sponsus, de quo dixit Ioannes: Qui habet sponsam sponsus est. Illis igitur calceamentum soluitur, huic solui non potest, sicut dixit Ioannes: non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius. Solus ergo Christus est sponsus, cui illa veniens ex gentibus sponsa, antè inops atque ieiuna, sed iam Christi messe diues innubat; quæ manipulos fœcundæ segetis, verbique reliquias gremio legat mentis interno, vt exhaustam illam viduam morte filij, atque inopem defuncti populi matrem nonis pascat alimentis, non relinquens destitutam viduam, & nouos quærens. Solus ergo Christus sponsus est, qui nec Synagogæ ipsi manipulos suæ messis inuidebat.*

Porrò pro *calceamentum suum* Chald. vertit: נרתקיה *nartek*, id est *vaginam*, vel potius *chirothecam suam*. Fortè vtrúmque fiebat, vt scilicet cedẽs suo iure & possessione exueret calceum, & simul chirothecam, eamque alteri traderet, significans hoc signo se ius suum illi resignare. Sic enim & nunc nonnullis in locis per chirothecam ius resignatur. Hoc enim est signum resignationis appositum & quasi connaturale. Aut olim hæc resignatio fiebat per calceum, posteà verò per Chirothecam. Vnde Iudæi nunc suos contractus & resignationes faciunt per resignationem lintei, quam ipsi vocant *emptionem sudar*, id est sudarij, teste R. Elia. Fusè de his agit Abul. & Serarius. Christiani verò hæreditatem domus adeunt per clauium acceptionem, agri verò per pedum positionem.

QVÆ ÆDIFICAVERVNT DOMVM ISRAEL,] VERS. 11. puta genuerunt filios posteros & nepotes Iacobi Patriarchæ, qui alio nomine à Deo vocatus est *Israel*, id est *dominans Deo*, eò quòd luctans cum Angelo Dei illi præualuisset. Genes. 28. Rachel enim & Lia vxores Iacobo genuerunt 12. filios, à quibus tota *domus*, id est stirps & familia Israëlis

propagata & mirè multiplicata fuit. Vnde Chal. addit: *in duodecim tribubus*, quia hi duodecim Iacobi filij fuere duodecim tribuum parentes, ideóque patriarchæ.

VERS. 13. TVLIT ITAQVE BOOZ RVTH ET ACCEPIT VXOREM.] Licitè id fecit, quia ipsa iam erat proselyta & conuersa ad Iudaïsmum. Nam lex illa Deuter. 23. iubens ne Moabites ingrediatur in Ecclesiam Dei, viros tantùm concernit, non feminas, vti docet Abulensis. Aliter respondet S. August. in Deuter. q. 55. *Quæstio est*, inquit, *quomodo intrauerit Ecclesiam Domini Ruth, quæ Moabitis fuerit, de qua etiam caro Domini originem ducit. Nisi fortè istam mysticè prophetauerit intraturam, quòd ait vsque ad decimam generationem. Computantur enim decem generationes ex Abraham quando fuit & Lot, qui genuit Moabitas & Ammonitas Genes. 19. & 37.* Sunt autem istæ generationes: *Abraham*, *Isaac*, *Iacob*, *Iudas*, *Phares*, *Esrom*, *Aram*, *Aminadab*, *Naason*, *Salmon*, *cuius filius Booz*.

Hæc responsio est ingeniosa, sed non genuina. Nam in Deuter. additur: *in æternum*. Moraliter audi Auctorem Imperfecti hom. 1. in Math. *Ruth*, ait, *pro merito fidei suæ nupsit Booz, quæ propriam gentem contempsit, & terram, & genus, & elegit Israel, & non despexit socrum, viduam simul & peregrinam, desiderio ducta generis eius magis quàm sui, Deos patrum suorum repulit, & Deum viuentem elegit. Rursus Booz pro merito suæ fidei illam accepit in vxorem, vt ex coniugio tali sanctificato genus nasceretur regale. Nam Booz senior constitutus non sibi vxorem accepit, sed Deo: non propter passionem corporis sui, sed propter iustitiam legis, vt suscitaret semen proximo suo: non magis amore quàm religione feruentior: ætate senex, iuuenis autem fide: & ideò forsan nominatus est in virtute, vel virtus in ipso præualens. Quoniam qui secundùm ætatem ad ineundum coniugium est in virtute, nominabilis & laudandus, quia est in virtute, sed qui extra ætatem coniugalem iam factus, accepit ex religione virtutem ad coniugium ineundum, sicut iste Booz, ille laudabilis & nominabilis est, quia existit in virtute: & illius talis viri virtus in ipso est.* D. Hieron. epist. 25. *Vide*, ait, *quanti meritis sit desertæ præstitisse solatium. Ex eius semine Christus oritur.*

VERS. 16. SVSCEPTVMQVE NOEMI PVERVM POSVIT IN SINV SVO, ET NVTRICIS AC GERVLÆ FVNGEBATVR OFFICIO,] docens puerum ambulare, loqui, colere Deum, parentibus obedire, legem Dei audire, turpia fugere, honesta sequi, beneficentiam in omnes exercere, nulli nocere, cælũ ambire, &c. A pueritia enim pendet adolescentia, virilis ætas, totáque hominis vita. Quare puerorum recta institutio summi est momenti ad eorum salutem, æquè ac ad Reipubl. bonum. Quocirca S. Hieron. epist. ad Lætam, de filiola eius Paula, quæ neptis erat S. Paulæ, ita scribit: *Ipse, si Paulam miseris, & magistrum & nutricium spondeo: Gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo; multò gloriosior mundi philosopho, qui non regem Macedonum Babylonio periturum veneno, sed ancillam & sponsam Christi erudiam regnis cælestibus offerendam.*

VOCAVERVNT NOMEN EIVS OBED.] *Obed* Hebr. idem est quod seruiens, sustentans, subleuans, ait Pagnin. Vocarunt ergo eum *Obed*, quasi optantes & augurantes vt hic filius parentibus iam labore & ætate grandæuis, obsequijs suis seruiret, eorúmque senectam solaretur & sustentaret. Vnde vers. 15. dicunt de eo: *Qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem.* Ita Iosephus, Serarius, & alij: sic apud Romanos vocatus est *Scipio*, eò quòd ipse iunior parenti seni & cæcutienti, instar scipionis, cui incedens incumberet, subseruiret. *Obed* enim Hebr. idem est quod Latinè *scipio* siue sustentaculum. Vnde mater Tobiæ c. 5. 23. filium suum vocat *baculum senectutis*. Porrò Cornelius cognomento *Scipio*, à quo Scipionum gens patritia initium habuit, patrem luminibus carentem pro baculo gerebat, quem Grammatici *scipionem* appellant: hinc illi cognomen *Scipionis* inditum, quod deinde posteris eius adhæsit, ait Macrob. lib. 1. cap. 4. Rursùm *Obed* Hebr. idem est quod *colens*, scilicet Deum, vti ex Chaldæo ait Feüardetius: fuit enim Obed pius tam in Deum, quam in parentes, æquè ac Iesse eius filius, à quibus Dauid suxit suam virtutem & pietatem. *Obed etymon.*

Dices; filius hic potiùs vocandus erat *Mahalon*, quia ei suscitabatur semen. Resp. Abulen. q. 85. *Oportuisset filium, qui è posteriori matrimonio primus nascebatur, defuncti nomine affici, siquidem qui defuncti vxorem duceret, verus ac proprius illius frater esset, non autem, si frater impropriè, id est cognatus tantùm esset.*

Alleg. Booz repræsentat Christum; Ruth, Ecclesiam è gentibus conuocatam. Lege Auctorẽ imperfecti hom. 1. in Matth.

Moraliter vide Hugonem, Dion. Feuardentium, Serarium, ac præsertim Ludouicũ de Puente in priore parte Ducis sui spiritalis, vbi ex dictis factisque Ruth pulchra & singularia elicit morum documenta.

SALMON GENVIT BOOZ; BOOZ AVTEM GENVIT OBED.] Arias in Apparatu Bibl. Reg. tract. de nominibus Hebraicis censet *Salmon* idẽ esse quod *Salomon*, sed fallitur: *Salmon* enim scribitur per *sin*; *Salomon* verò per *schin*. Rursùm *Salomon* Hebr. dicitur שלמה *Selomoh*, habetque vltimam litteram *He*, צלמון *Salmon* verò habet vltimam *Nun*. Denique *Salmon* Hebr. idem est quod *vestitus* aut *vestiens*, *Salomon* verò idem est quod *pacificus*. Ita Serarius. VERS. 21.

OBED GENVIT ISAI (qui est Iesse) ISAI GENVIT DAVID, regem.] *Iesse* Hebr. idem est quod *manus*, vel *existens* aut *debitor*. VERS. 22.

Nota: Salmon fuit maritus Rahab, quæ Ierichuntem prodidit Hebræis. Iosue 2. A Rahab autẽ & Salmon, id est ab ingressu Hebr. in Chanaan vsque ad annum quartum Salomonis fluxere anni 440. vt colligitur ex 3. Reg. 6. 1. ab annis enim 80. qui ibi numerantur demendi sunt 40. qui ab ingressu Hebræorum fluxere in peregrinatione per desertum, vsque ad ingressum in Chanaan. Ergo his 440. annis tantùm quinque fuere generationes. Salmon enim genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Iesse, Iesse genuit Dauid, Dauid genuit Salomonem. Vnde nonnulli censent singulos quatuor primos, scilicet Salmon, Booz, Obed & Iesse, genuisse anno ætatis centesimo, vt conflent 400. annos iam dictos. Ita Abul. Serarius, Dion. Caiet. hîc Salmeron, Baradius & Maldon. in Matth. c. 1. Verùm hoc violẽtum videtur, & ex necessitate con-

Sexies genealogia.

fictum. Planiùs Lyran. R. Salomon, Genebrardus, Catharinus, Iansen. & Salianus tres ponunt Booz, qui omnes vnico hîc nomine Booz contineantur; sicut Matth. 1. nomine Iechoniæ continetur tam Ioakim pater, quàm Ioachim filius, de quo mox plura. Sic ergo has generationum series distribuit Salianus tom. 2. anno Deboræ & Barac 21. Salmon in ingressu Chananitidis, quando duxit Rahab in vxorem, quartum circiter & trigesimum agebat annum; ipsa verò fermè 25. Post alios ex ea susceptos liberos genuit anno ætatis sexagesimo primum huius nominis Booz; de summa ergo 440. annorum, qui numerantur ab ingressu in Chananæam, vsque ad iacta templi fundamenta, tollendi erunt 26. anni. Booz autem primus ac secundus genuerunt 65. ætatis anno, tertius autem septuagesimo; Obed; item & Isai 70. quibus adde 70. annos vitæ Dauidis, & quatuor de regno Salomonis, efficies omninò 440. annos.

Ex his autem probabiliter collectum vides primum Booz natum decimo Othonielis anno: secundum 35. Aodi: Tertium 20. Baraci, duxisséque Rutham, ac genuisse Obed. septimo anno Tholæ; Isai autem natum primo Samsonis, & genuisse Dauidem anno vndecimo Samuelis ineunte.

Si quis tamen malit dicere Salmon, Booz, Obed & Iesse genuisse anno centesimo, potius quàm duos Booz vni Sacræ Script. adiungere audeat, dicat similia extare illius, imò posterioris æui exempla. S. Seruatius enim Traiectensis Episcopus & patronus vixit 373. annos, teste Sigeberto in Chron. Celebratur in Historijs Ioannes de temporibus, qui vixit 300. annos. Maffeius lib. 11. histor. Indicæ trecentos pariter annos cuidam Indo assignat. Verùm hæc portenta sunt & quasi miracula, quæ in vno duntaxat contigerunt; hîc autem oportet asserere longæuitatem hanc contigisse quatuor hominibus sibi inuicem continua generatione succedentibus, quod est inauditum; præsertim cum Dauid eorum filius vitam hominis sua ætate circumscribat 70. annis: *Dies annorum nostrorum*, inquit, *in ipsis 70. anni*. Psal. 89. Porrò sæpe in Script. generationes & nomina aliquorum generantium subticentur, vt Matth. 1. v. 8. vbi dicitur: *Ioram autem genuit Oziam*. Ioram enim genuit Ochoziam, Ochozias genuit Ioas, Ioas genuit Amasiam, Amasias genuit Oziam. Ibidem v. 11. *Iosias autem genuit Iechoniam*, vbi Iechonias ponitur pro duobus, scilicet pro Ioakim siue Ieconia, & Ioachim siue Iechonia; scilicet Iosias genuit Ieconiam, Ieconias autem genuit Iechoniam. Accedit ratio: nam hisce 440. annis, qui fluxere à Salmon ad Salomonem, in cæteris tribubus non quinque, sed longè plures fuere generationes.

Exemplum vnum è multis clarum accipe. 1. Paralip. 6. v. 33. ab Heman qui fuit Cantor tempore Dauidis, ascendendo ad Core qui vixit tempore Mosis, eique rebellans à terra absorptus fuit Numer. 16. numerantur octodecim generationes. Sic enim ait: *Heman Cantor filius Iohel, filij Samuel, filij Elcana, filij Ieroham, filij Eliel, filij Thohu, filij Suph, filij Elcana, filij Mahath, filij Amasai, filij Elcana, filij Iohel, filij Azariæ, filij Sophoniæ, filij Thahat, filij Asir, filij Abiasaph, filij Core*. Numera τὸ *filij* decies octies repetitum, & videbis octodecim generationes hîc recenseri.

Quare verisimile est hîc pariter aliquas præteriri, & nonnullos filios intermedios quasi obscuriores omitti, nominare verò tantùm illustriores, vti Naasson, quia ipse fuit princeps tribus Iuda in ingressu terræ sanctæ, duxitque Rahab vxorem, Booz, quia ipse fuit maritus Ruth, cuius historia hic texitur; Obed, quia ex eis natus est; Isai, quia fuit Pater Dauidis regis.

Denique Rabbini in Iuchasin p. 10. tradunt, Ruth cùm nupsit Booz fuisse annorum 40. ac deinde diu admodùm vixisse. *Nam fuit*, inquiunt, *adhuc tempore Salomonis, & ad eius latus vna cum Bethsabea sedebat in throno regio*. Sic & filium eius Obed aiunt vixisse 400. annos, sed hæc incredibilia, ideóque conficta videntur.

Tropol. S. Chrysost. hom. 1. in Matth. *Talis*, inquit, *Booz ex tali coniuge Ruth, qualem filium genuit? Obed, qui interpretatur subditus. Nunc autem qui diuitias eligunt, & non mores; pulchritudinem, & non fidem; & quod in meretricibus solet quæri, hoc in coniugibus optant; propterea non generant filios subditos vel sibi, vel Deo, sed contumaces & contra se & contra Deum, vt filij eorum non sint fructus iustæ coniunctionis eorum, sed pœna condigna irreligiositatis ipsorum. Iste autem Obed qui subditus dicebatur, quid genuit? Iesse, id est refrigerium; Iesse enim latino sermone refrigerium appellatur. Nam verè quicumque subditus est Deo & parentibus suis, tales filios generat Deo præstante, à quibus refrigeretur: quoniam qui honorat patrem, honorabitur à filiis suis; qui autem contumaces existunt aut in Deum, aut in parentes, generantes, non refrigeria sibi generant, sed dolores; vt à filiis suis recipiant, quod fecerunt in parentibus*.

Addit Chrysost. fortè *Obed* sic appellatum, quòd eo nascente Hebræi Philistæis essent *subditi*, à quibus liberati fuere per Samuelem, sub quo vixit Iesse filius Obed; ideóque eum vocatum esse *Iesse*, id est *refrigerium*.

MOMENTVM
VNDE PENDET
ÆTER NITAS
VITÆ
ET MORTIS
ELIGE
Huc crux ducit Huc voluptas.

INDEX
SACRAE SCRIPTVRAE.

Nota duos quaterniones eodem numero notatos, quorum vltimum hoc signum † indicat.

AD EPHESIOS.

AD PHILIPPENSES.

AD COLOSSENSES.

AD HEBRÆOS.

EX APOCALYPSI.

INDEX
RERVM ET VERBORVM.

Nota duos quaterniones eodem numero notatos, quorum vltimum hoc signum † indicat.

A

B

Barac

H

I

S

FINIS.

MOMENTVM VNDE PENDET
ÆTERNITAS
VITÆ
MORTIS
ELIGE
Huc crux ducit Huc voluptas.